Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	Borchsenius, Otto.
Titel | Title:	Fra Fyrrerne : literære Skizzer.
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : Reitzel : Wroblewsky, 1878-1880
Fysiske størrelse | Physical extent:	1-2 i 1 bd.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at krediterе ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

Fra Fyrrerne.

Literære Skizzer

af

Otto Borchsenius.

Første Række.

Kjøbenhavn.

C. A. Reitzels og Otto B. Wroblewskys Forlag.

1878.

8467

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

TIL

H. V. KAALUND.

Indhold.

Side

Indledning . . . . . 1.

Erik Bøgh . . . . . 21.

Social-Demokrater for en Snes Aar siden:

I. Forpostfægtninger . . . . . 41.

II. Anton Rosing . . . . . 66.

III. Frederik Dreier . . . . . 80.

IV. En rød Hukommelseskunstner . . . . . 111.

Peter Faber . . . . . 123.

Claudius Rosenhoff . . . . . 167.

Poul Rytter og hans Atellaner . . . . . 174.

Supplement (C. Ploug: Monolog af „Kontubernalerne“. C. Hostrup: „Et Forspil“) . . . . 221.

Stillestandsmændene i Fyrrerne:

I. Digternes Regiment . . . . . 246.

II. Det tungere Skyts . . . . . 277.

Supplement (To Digte af Emil Aarestrup) . . . . 301.

Fred. Chr. Sibbern:

I. Politikeren . . . . . 309.

II. Samfunds-Reformatoren . . . . . 333.

Forord.

De her optagne Skizzer have i Løbet af de to sidste Aar været offenliggjorte i „Nær og Fjern“, med Undtagelse af en enkelt, der tidligere har staaet trykt i „Fædrelandet“. Jeg har kaldet Samlingen „første Række“, da det er min Agt ved Tid og Lejlighed at fortsætte disse Skildringer. For de ikke faa, baade offenlige og private, venlige Udtalelser om disse Skizzer skylder jeg at aflægge min Tak, saavel som for enhver meddelt Oplysning og beredvillig ydet Haandsrækning. Særlig retter jeg en Tak til Fru Aarestrup, Redaktør Dr. C. Ploug og Pastor C. Hostrup for deres Tilladelse til Brugen af forhen utrykte Bidrag. Ved Gjennemsynet af Skizzerne har jeg saa vidt muligt stræbt at sigte Stoffet paa Ny samt at tage Hensyn til senere fremkomne literære Aktstykker, og ligesom jeg haaber, at Skildringen af Tiden har vundet derved i Afrundethed og Upartiskhed, saaledes tror jeg ogsaa, den hele Fremstilling vil vinde ved her at læses i Sammenhæng. Om mit Maal og min Fremgangsmaade har jeg forøvrigt talt paa flere Steder i Indledningerne til de enkelte Skizzer,

men hvad jeg en Gang i et af de to offenlige Replikskifter, som Skizzerne have foranlediget (se „Nær og Fjern“ Nr. 206 og 249), tillod mig at svare en venligsindet Interpellant, griber jeg gjerne Lejligheden til at gjentage her:

Naar vi skulde sætte noget Motto over vore samtlige Skizzer, vilde vi dertil vælge Taines Ord i hans „Engelske Literaturhistorie“ (H. S. Vodskovs Overs. IV., S. 432): „Jeg vilde ønske, at al Historie var en Samling udvalgte Kildesteder, forsynede med en Kommentar. Idet jeg læser denne Historie, kan jeg berigtige Forfatterens Dom; her tænker jeg ikke blot efter ham, men jeg tænker selv, han stiller sig ikke mellem mig og Begivenhederne, jeg ser en Kjendsgjerning og ikke Fortællingen om en Kjendsgjerning; den rhetoriske og personlige Indklædning, hvormed Fortællingen dækker over Sandheden, er forsvunden, her kan jeg berøre Sandheden selv.“

Kjøbenhavn, Marts 1878.

Otto Borchsenius.

Indledning.

Vor Tid har været Talenternes Bølgedal efter de store foregaaende Geniers mægtige Bølgebjerg.
„Nord og Syd“ 1848.

Som de Ord af M. Goldschmidt, der ere satte over disse Linier, antyde, ere alle vore store Digtere optraadte, inden Frederik VI. dør. Aaret 1839 danner ogsaa et Vendepunkt i vor Literaturs Historie, der paa sin Vís ikke er af mindre Interesse end 1825, da med Vaudevillen Realismen holdt sit Indtog hos os. I Trediverne var det nemlig endnu kun den literære Realisme, der gjorde sig gjældende, i Fyrrerne faar den sit praktiske politiske Supplement. Dog hævde endnu de literære Interesser deres Overherredømme. To af den danske Literatur's Storværker — „En Sjæl efter Døden“ og „Adam Homo“ — rage jo netop i dette Decennium op over Tiden. Poesien vejer her paa sin gyldne Vægtskaal Tidens Ideer og Strømninger og fælder — undertiden endogsaa *anticipando* — sin knusende Dom over det liberale Bourgeoisi. Men det er tillige i disse Aar, at Grundtvig vender sig fra Absolutismen henimod Folkeligheden. Den mægtige Aand, der hidtil kun havde levet

i literære og kirkelige Kredse, skulde ikke som Oehlenschläger afslutte sit Liv paa den politiske Friheds Dørtærskel. Tværtimod skulde netop fra nu af hans Genis spredte Straaler samles mod ét Punkt, mod ét Maal. Men ligesom dette først skulde blive klart i senere Decennier, saaledes staar Grundtvig endnu i Fyrrerne forholdsvis ene og upaaagtet, om end Betydningen af den mindre Kreds, „Dansk Samfund“, der omgav ham, dog ikke maa overses i disse Aar. Ogsaa Søren Kierkegaards vældige Virksomhed er isoleret, og snarere kunde man hos Martensen og hans berømte Forelæsninger søge betegnende Tidstræk. Interesserne svinge imellem den „spekulative Idé“ og den praktiske Politik. Hvad vi dog her — med vort Maal for Øje — nærmest ville paavise, er to literære Strømninger, der, hinanden skarpt modsatte, tilsammen repræsentere det Nye i Tiden. „Fædrelandet“ og „Korsaren“ ere de to Poler. I 1839 havde Carl Ploug i Spidsen for en trofast Skare Tilhængere opsagt den gamle Studenterforening Huldskab og Troskab og dannet det berømte Akademikum. Herfra blev ikke blot Oehlenschlägers og Tegnérs literære Skandinavisme ført praktisk ud i Livet, her bleve Studenterne, som i Chr. Winthers unge Dage kun havde været Herrer i Aandernes (han mente vel Aandens) luftige Rige, en politisk og social Magt i Staten.

Og derfor frisk Mod, Studenter, *en avant!*
De Gamle følge med, naar vi kun gaa foran,

sang Carl Ploug for, og vil man betragte Sagen rent literært, kan man gjerne sige, at han sang os den politiske

Frihed til. Da saa de to Studenterforeninger smeltedes sammen i 1844, og Foreningsfesten fejredes med Hostrups „Gjenboerne“ — en Komedie, der snart, ligesom den Stand, den forherliger, selv symbolsk stiger til Vejrs i Literaturen — saa kunde Ploug allerede tilraabe Norden, at en Gang skulde den tredelte Nation tage Exemplet af Studenternes Union. Fra nu af er Sejren Akademikerne vis. Og Enhver, der hurtig vilde have Sit paa det Tørre, sluttede sig til denne Skare, der „tog Flodtiden i Agt“ og let og lykkelig satte sit Skib op paa Samfundets Højder. I slige Tider gjælder det, at Enhver, som ikke er med, er imod, og da Partiet faa Aar efter kom til Magten, den Magt, som det lige op til vore Dage har været i uomtvistet Besiddelse af, fik mere end En af de Udenforstaaende sin isolerede Stilling bittert at føle, og ve ham, hvis han ikke havde Evner, ja maaske et Overskud af Evner, til at ride Stormen af med! Det er saa Verdens Gang og Naturens Orden. Selv i vore Dage, hvor Individet paa saa mange Maader gjør sig gjældende og allevegne søger at hævde sin Ret, lyder Kommandoraabet fra en betydelig Aand til den usynlige Sandheds-Armé: I sluttet Række! Skulder mod Skulder, hvis I vil opnaa Noget. Disciplin maa der til; vi ere ikke Alle fødte til Førere, men Enighed gjør stærk, og vi kunne naa frem, hvis vi lære at lystre. Naar der derfor undertiden — da som nu — stampes i Jorden mod Akademikerne eller de National-Liberale, saaledes som vi ere mere vante til at kalde dem, der efter at have sejret ogsaa krævede Sejrens Frugter for sig og i saa lang en Aarrække ikke alene styrede Land og Rige udadtil, men

ogsaa indadtil gav Parolen for, hvad Publikum havde at sætte Pris paa af Kunst og Videnskab, saa er der Intet at sige herimod. Det er maaske mindre idealt at tage Parti, men det er des mere praktisk, og Livet er nu en Gang overvejende det Sidste. Eller som Paludan-Müller siger i tiende Sang af Adam Homo:

> Man tager sit Parti — hvad vil det sige?
> Just hvad det siger! Man gi'er Afkald paa
> Totaliteten (som man kun kan naa
> ved sig at hæve til Ideens Rige)
> for sig med Jordens Stykværk at forlige
> og Livets Enhed sig af Tanker slaa;
> for anden Vej mod andet Maal at vandre,
> med bedre Kjendskab til sig selv og Andre!
>
> Man tager sit Parti — man havde ventet
> at blive hvad man kalder Jordens Salt;
> man havde fast i Hovedet sig prentet,
> at tidlig man til noget Stort var kaldt;
> Kunst, Poesi og Videnskab forrented
> man som sin Kapital i Haabet alt,
> ja saâ sig hædret blandt Ideens Præster:
> man tager sit Parti — man bli'er Borgmester.
>
> Pris for Borgmesteren! han blev dog Mester;
> men hvad blev han, som ej tog sit Parti?
> som styred snart i Øster, snart i Vester,
> mod Videnskab og Kunst og Poesi?

Ja, hvad blev han, hvad blev alle de løse Fugle i Fyrrerne, de, som ikke tog Parti? Vor Literatur har en hel lille Række af dem, af hvilke Nogle havde det ovenfor omtalte tilstrækkelige Talent til at ride Stormen af med, men hvoraf Andre rigtignok ogsaa gik til Bunds. En ud-

tømmende Skildring af vor Literaturs Historie vil have at gjøre Rede saavel for den fremrykkende sluttede Falanx som for de literære Løsgængere, og den vil maaske finde, at de Sidste i psykologisk Henseende ikke frembyde den mindste Interesse.

Carl Bagger var — om end under andre Forhold — en Slags Forløber for dem, men han var allerede i 1836 forsvundet fra Hovedstadens Skueplads, for i Odense under et kummerfuldt literært Liv at opfylde Paludan-Müllers bitre Ord:

> Ak, snart af Haabets Ild man har kun Asken:
> man tager sit Parti — slaar sig til Flasken!

Claudius Rosenhoff fremviser en anden Side af Sagen. Han hørte ikke til Akademikernes sluttede Rækker, og paa ham faldt derfor med fuld Vægt de tunge Slag, som de Andre havde mange Skuldre til at bære. Vi skulle imidlertid senere komme tilbage til ham.

De andre Løsgængere udgjøre en broget Skare. De største Begavelser ere vel M. Goldschmidt, P. L. Møller og H. V. Kaalund; i anden Række komme saa Poul Chievitz, Carit Etlar, Kr. Arentzen, F. Dreier, Rud. Varberg, J. C. Gerson, ja G. Carstensen da paa en Maade med. Af og til kunne vi se et Par af dem slutte sig sammen til et fælles Arbejde — „Korsaren“ samler saaledes nogle af dem — og man kan da iagttage besynderlige Konstellationer, som Chievitz og Kaalund, eller senere Kr. Arentzen og Erik Bøgh, men vi vide, hvor store Modsætninger der fandtes imellem disse Naturer, og egenlig gik de alle hver for sig deres egen skjæve

Gang og beskrev til Dels hver for sig deres egen Bane udenfor Alt, hvad der den Gang var Parti- og Modevæsen. Bindeleddet imellem dem, der som sagt af Naturen vare saa højst forskjellig anlagte, var egenlig kun deres fælles Uvillie imod Alt, hvad der smagte af Koteri og aandeligt Lavsvæsen, og kun Dreier samlede en kort Tid et lille Parti („Dreiers Klub“) om sig. Disse frie Fugle vilde ikke underkaste sig „den højere Dressur“*). Det laa mere for dem, som Kaalund siger, at „pudse Katten“ blandt „Gadens frie Hunde“, om end de vidste, at det vilde betale sig bedre at „bukke og gjøre Komplimenter“. Idealister, som nogle af dem vare, anlagde de paa Tiden og dens Børn, der ikke altid smagte dem af „Livets Væld“, en stor Maalestok og interessant er det saaledes i denne Sammenhæng at jevnføre et af Kaalunds Tidsdigte fra 1848, „Til de Unge“, med Plougs omtrent samtidige Digt af samme Navn. Ploug siger:

> Jeg haaber paa de Unge — ja, paa eder,
> hvis Vuggekvad Normannaharper klang
> i Kor med Hymnerne fra Seinens Bredder;
> som drak af Tidens Horn dens Frihedstrang

---

*) I sine „Livs-Erindringer“ siger M. Goldschmidt et Sted Følgende: „Der er Intet, som tydeligere minder mig om, hvorledes jeg den Gang stod til Tilværelsen, end den Kjendsgjerning, at vi flyttede næsten hvert Halvaar (ni Gange i de sex Aar, jeg udgav „Korsaren“). Et Par Gange kan det være sket for at faa en bedre Lejlighed; men i Regelen var det af den bestemt udtalte Grund, at jeg ikke vilde gro fast til et Hus, ikke komme i Vane med Livet, ikke opgive Sindets Uafhængighed og blive en rigtig bosat Borgermand.“ Goldschmidt sender endnu i 1877 „et Længselssuk tilbage efter den Ungdom“.

og svor i Sjælens Rus de dyre Eder;
— at I vil holde dem som Mænd en Gang;
at I vil voxe over eders Fædre
og vorde større, stærkere og bedre.

Men Kaalund siger til de Unge:

Nærmer sig alt Sejrens Dag,
jubler du den alt i Møde?
Sank i Graven med de Døde
tusindaarige Bedrag?
Krymper sig for Sandheds Vælde
Løgnen i den sidste Strid?
Staa vi for en gylden Tid
uden Herskere og Trælle?

— Broder, det er Sværmeri!
Bag de skjønne Illusioner
ler den bitre Ironi.
Paa Tyranners knuste Troner
er dog Verden ikke fri.
Der er blodig Had og Trods
mellem Jordens Millioner —
ak, og ingen ny Forsoner
vandrer kjærlig mellem os!

Nu vilde vel Ploug nærmest gjøre Kaalunds Ord til sine.

„Hvori ligger det“ — spørger Goldschmidt, lige saa smukt som sandt — „at man i Ungdommen kan være begejstret baade for den franske Revolution og for Napoleon, der satte sin Jernhæl paa den? Det kommer af, at man i sit inderste Hjerte hylder Geniet og Lidenskaben, hvad enten det er et Folk eller en Person, der træder frem som Geni og rejser sig i Vælde. Det er Livets Styrke

og Fylde, man attraar, og det er derfor, at man holder enten med Aristokrati eller med Demokrati eller endog med begge, for saa vidt de ere Personlighed og Lidenskab, men af Hjerte er ildesindet mod Bourgeoisiet, som repræsenterer Tingenes faste, daglige Gang, Erhvervet og Nydelsen deraf." Løsgængernes isolerede Stilling maatte dog ofte trykke dem; En og Anden kunde nok misunde Himlens Fugl dens „lune Rede" og bekymret med Kaalund spørge „Moder Natur", om hun ikke havde „gjemt en Plads ved Livets Fest for ham". Karakteristisk i saa Henseende er ogsaa deres omvexlingsrige borgerlige Skjæbne, netop Kaalunds f. Ex. „Det liberale Partis Førere" — siger saaledes Goldschmidt — „ejede visselig heller ikke Jord; men de følte sig hørende til Landets Jord og Grund og vidste sig opfattede som saadanne eller havde aldrig havt Tvivl af den Art om sig selv; de havde Herredømmets Mulighed eller dets Instinkter i sig, hvorimod det aldrig er faldet mig ind at blive Andet end Skribent." Det maa dog lades Goldschmidt saavel som den demokratiske „Kjøbenhavnspost", at de gjorde tapper Modstand imod de Liberales Supremati, og hvad de andre Løsgængere angaar, hjalp de i alt Fald med i Guerillakrigen imod dem, f. Ex. i hine Dages Arbejderforening, Haandværkerdannelsesforeningen. Vi skulle saaledes her minde om et Par literære Aktstykker som f. Ex. P. L. Møllers voldsomme Anmeldelse af Poul Rytters Viser og Vers (fra 1847), hvis „trættende og forcerte Lovprisning af Studentens „glade Liv" er en Manér, der kun har Værd, saa længe man selv er drukken nok til at tro derpaa". P. L. Møller gaar skarpt til Værks mod

„de to ledende Ideer" i Bogen: „Svireliv (*poetice & elegan*ter „Sold") og dansk-nordisk-Plougsk-Sturzenbeckersk Skandinavisme", samt dadler den „ellers saa antigermaniske Forfatter" for, at han „hvert Øjeblik maa tage sin Tilflugt til Ord som „Burschenschaft", „fidele", „Knejpe", „Katzenweh", „Burschcalas", „burschikos" o. s. v." Carl Baggers Besyngelse af „Soldelivet" fremhæves til Modsætning. At der var Parti-Lidenskab med i Spillet, bærer denne Anmeldelse tydelige Vidnesbyrd om, saa meget mere som P. L. Møller ellers navnlig maa roses for sin literære Upartiskhed. Det var netop imod det aandelige Kammeraderi, at han i „Kjøbenhavnernes literære Spidsborgerlighed" og andre af sine bedste Artikler spidsede sin fortræffelige Pen. Hvor han traf den indbyrdes Assurance efter de to Skrædderes Exempel i „Aladdin", som roste hinandens Kapper og Buxer, dér slog han altid til, og fri som han var for blind Avtoritetstro og med Mod til selv at danne sig en Mening, staar jo P. L. Møller i vor Literatur blandt Andet som den Eneste, der uden at blive kastet af Sadelen har brudt en Lanse med den store J. L. Heiberg. Man kan saaledes ved Hjælp af et Par af hans Artikler bestemt paavise, at hvad der f. Ex. drev ham til offenlig Anerkjendelse af Kaalund og Goldschmidt, skyldtes literær Interesse og ikke privat Venskab. I en Anmeldelse af Kaalunds „Fabler og blandede Digte" fra 1845 hedder det udtrykkelig: „Hvert Øjeblik føler man Lyst til at kunne gribe Digterens Haand og trykke den ret trofast. Nu, da jeg slet ikke kjender ham og altsaa ikke en Gang kan takke ham med et virkeligt Haandtryk, maa jeg

nøjes med at sende ham et skriftligt.“ Og et Haandtryk fra Møllers Side betød, i Følge Goldschmidts Udsagn, særdeles meget. Det var den Gang ikke saa almindelig Skik som nu at give hinanden Haanden, og under hele deres Omgang vexlede Goldschmidt og Møller kun to Gange Haandtryk, „og saa betød det Noget“. Lad os da høre, hvad en Kritiker af P. L. Møllers Rang og med hans skarpe Blik for virkelig poetisk Begavelse siger om disse Digte, Hovedstammen i den senere saa berømte Samling „Et Foraar“ fra 1858. „Jeg — hedder det — er ingenlunde nogen Eremit, der glemmer Verden af Fromhed, eller en Snegl, der sidder hjemme i sin Skal og undrer sig over, hvad andre kristne Mennesker alt i Fjor vare færdige med at undre sig over — tværtimod, jeg færdes gjerne paa Gader og Stræder, paa offenlige og private Steder, jeg holder af at tale om Livets, Literaturens og Byens Nyheder, jeg fik saaledes øjeblikkelig at vide, at der havde været Revolution i Børnehuset; men ikke paa et eneste Sted har jeg truffet et eneste Menneske (mig selv til i Gaar ibéregnet), som kjendte Kaalunds Digte, endsige havde læst dem eller blot med et Ord omtalte dem. Jeg har talt med Officerer og Damer, hos hvem Poesien dog maa antages fortrinlig at være yndet, da den baade kan foraarsage Krig og Kjærlighed, — jeg har talt med Poeter og Redaktører og Pakhusforvaltere, jeg har talt med Markører og Boghandlere og lærde Studenter, saa vel af de graahærdede, den saakaldte Senior-Kaste, som af de yngre — Springfyrene, Driverne og Kollegiefordøjerne; men ikke en eneste af dem alle har jeg hørt tale om Kaalunds Digte. Det maa da være,

at Tilfældet ikke har ladet Nogen af dem faa Bogen til Laans eller til Foræring; thi at de Alle skulde være saa aandelig og hjertelig sløve, saa dorske paa Sjæl og Forstand, saa blottede for al poetisk Sans, at de ved Læsningen ikke havde fornummet Vingeslaget af en ungdommelig Genius og Duften af en Lyrik, der har virkelig Saft og Liv og ej er nogen Tøj- eller Fjerblomst — det vilde jo være næsten fædrelandsforræderisk at antage.“ I varme Ord udtaler han sig dernæst om de enkelte Digte, men der skulde dog endnu gaa 13 Aar, før den danske Almenhed underskrev denne Dom om Kaalunds Lyrik.

Ogsaa Goldschmidt havde P. L. Møller lært at kjende paa lignende Maade. Vi skulle anføre dennes egne Ord, men minde dog strax om, at Goldschmidt nu i sine „Livs-Erindringer“ selv har skildret sit Forhold til P. L. Møller, saavel som sin hele Korsar-Tid. „Jeg fik Lyst“, fortæller Møller i 1843, „at kjende den Mand, der almindelig udpegedes som den organiserende Sjæl i „Korsaren“, om hvem der taltes saa meget Godt og Slet, og som i alt Fald i en ualmindelig Grad havde tildraget sig den offenlige Opmærksomhed. — Jeg henvendte mig da paa Bladets Kontor og traf der Hr. Goldschmidt. Jeg véd ikke, hvorledes man i Almindelighed har forestillet sig dette frygtelige Menneske, om muligt som en Vildmand med børstede Haar, med et Ansigt som en Jakobinerhue, omringet af Dolke og Pistoler. Intet af dette var Tilfældet. Det eneste Vaaben, jeg saâ hos ham, var en lille Staalpen, og i Stedet for Krudtdamp bød han mig en Cigar.“ Det er træffende, at P. L. Møller

kommer til at tænke paa Malte-Bruun. Han minder om, hvor tidlig Goldschmidts „afgjorte Naturkald til Forfatter-virksomhed“ gjorde sig gjældende, da den unge Rus, for at faa nogle Noveller trykte, grundede „Næstved Uge-blad“ (Oktober 1837). „Den Virkning, som det første Glimt af en Oppositionspresse frembragte i den gode Stad Næstved, skal ikke have været til at beskrive. Det var et Angreb paa Byfogdens Fuldmægtig. Man havde den Gang ikke opfundet Pokaler, men Bagerlavet, som var interesseret i Sagen, udtalte sin Anerkjendelse i en ualmindelig stor og velsmagende Kage, som det ved en højtidelig Deputation overrakte den 18aarige Redaktør.“ „Korsaren“ begyndte Goldschmidt i Oktober 1840 og forestod Redaktionen i 6 Aar. „Det har været det mest læste Blad i Danmark — siger P. L. Møller — og havt det største Abonnentantal (3000).“ — „Et Blad, som byder over saadanne Kræfter, som herhjemme staar uover-gaaet, som i Tydskland vilde regnes blandt Miraklerne, og som kun i Frankrig finder Aandsligemænd, kan dog med Rette gjøre Fordring paa en vis Respekt, og naar vore Farisæere og Skriftkloge spise deres „Dydssmørre-brød“ og sige „Herre, jeg takker dig, at jeg ikke er som denne Korsar“, og derpaa moralsk henrette den, burde de dog i det Mindste, som Ludvig XVI.s Bøddel, først bede den æsthetisk om Forladelse.“ P. L. Møller peger dog strax ud over „Korsaren“. „Enkelte større Artikler — siger han — synes imidlertid at tyde paa en langt højere literær Bestemmelse.“ Han sporer øje-blikkelig hos Satirikeren en vis poetisk Intuition og en virkelig digterisk Fantasi. Goldschmidt lønnede for saa

vidt kun daarlig disse varme Udtalelser om sig, som han faa Aar efter — i „Nord og Syd“ — bedømmer P. L. Møller usædvanlig strengt. Han indrømmer denne „en skarp Forstand“, samt at han „i den negative Poesi, i Kritiken søger sin Mage blandt vore Forfattere“, men opkaster dog det Spørgsmaal, hvorfor „hele hans Virksomhed til Dato ligner Danaidernes“. Hvor vidt Grunden, som Goldschmidt mener, maa søges i, at P. L. Møller er „Æsthetiker og kun Æsthetiker“, skulle vi her ikke gaa nærmere ind paa. Vi vilde kun vise, at Løsgængernes indbyrdes Forhold tidt kunde blive nok saa bittert som deres Fejder udadtil. I det Galleri af (fornemmelig dog national-liberale) Typer, som Goldschmidt førte frem i „Hjemløs“, har man jo ogsaa villet træffe en alt Andet end venlig Studie efter P. L. Møller*). Andre Exempler kunne let findes. Det var jo saaledes F. Dreier, der senere (1852) skrev det blodige „Literaturbillede“: „M. A. Goldschmidt“. Ogsaa i en anonym dramatisk Parodi af H. C. Andersens Æventyrkomedie „Ole Lukøje“ ved Navn „Mere end nok, eller Ole Lukøje“ (1850) vil man kunne træffe hvasse Udfald mod dem af Løsgængerne, der ikke selv havde været med at lave Parodien. Goldschmidt optræder som Kritiker i „Nord og Syd — Øst og Vest!“ „Min Stil er god —

*) I sine Livs-Erindringer siger dog Goldschmidt, at P. L. Møller ikke er Schiøtt, saa lidt som han selv er Otto eller de Castro eller Mendoza, „men der er laant Noget hos os Begge“. Vil alligevel Nogen holde paa den Mening, at han har „sat Møller i Roman“, vil han nøjes med at sige, „at det lykkeligvis er sket med Kjærlighed til Schiøtt“.

fortæller han — det sige Alle. Man mærker strax, at den er skreven med Guldpen og Glacéhandsker. *Le style c'est l'homme.* Leve Stilen, den rene Stil uden Indhold, Sandhed og Ærlighed!" Efter Goldschmidt kommer Chievitz: „*A bas* med Poesien, 's ist lauter Affektation. Nej, Prosa i Livet og Prosa i Digtekunsten! De trænge begge til Friskhed fra Gaden — saaledes forholder det sig! *Evviva Paul de Kock!* Musernes Tid er omme, Grisetterne skulle indtage deres Plads! *Que nous étions dans Paris!*" o. s. v. Dette maa være nok til en Prøve.

Hvad „Korsaren" forøvrigt angaar, saa lød ellers, som bekjendt, Samtidens Dom over den just ikke lige saa gunstig som P. L. Møllers. For ikke at tale om S. Kierkegaards Harme, skulle vi kun minde om Fru Homo, forhenværende Baronesse Mille, der, for ved Læsning at opdrage sine Børn til hurtige, spirituelle Hoveder, giver dem „Korsaren" til ABC.,

„Korsaren, i hvis Billeder de Spæde
fandt deres første Barndoms skyldfri Glæde."

Det er bekjendt, hvorledes hun lønnes med, at de Smaa faa deres egen Huskorsar, hvori de gjøre Nar ad baade Fader og Moder. Det er ogsaa et Tidsbillede fra Fyrrerne.

Goldschmidt gav imidlertid snart P. L. Møller Ret i, at hans Evner maatte have en anden og rigere Tumleplads end „Korsaren". „En Jøde" er fra 1845, et Bind „Fortællinger" fra 1846, og det sidste Aar opgiver han helt „Korsaren". Lang Hvile undte han sig dog ikke.

Allerede i December 1847 kom det første Hefte af Maanedsskriftet „Nord og Syd“, Goldschmidts anden Hovedbedrift i Fyrrerne. I en Polemik med „Fædrelandet“ udtaler han sig selv i „Nord og Syd“ om denne sin dobbelte Virksomhed i disse Aar. Der er, siger han en „umaadelig Afstand mellem Korsaren og Maanedsskriftet. Det er sandt, men det ligger i Tonen, i Formen. Korsaren talte indirekte, satirisk, destruerende, den kunde maaske rive et Hus ned men ikke lægge en Sten til et nyt. Dette er sandt, men derfor „fordømme“ vi aldeles ikke Korsaren. Det er stadig vor Mening, at den var et Blad, der er berettiget i enhver Literatur, naar det faar skabt sig et Publikum og bliver rigtig opfattet. Den stod i Vejen for Goldschmidts Udvikling og desaarsag forlod han den, opgav den store Indtægt og rejste.“ Goldschmidt omtaler sig selv i tredie Person, da han under Christian VIII. var under livsvarig Censur. „Nord og Syd“ skulde nu være „den Skygge, Regeringen og Folket kaste, idet de bevæge sig frem til Frihed“, og det maa i 1847 have lydt usædvanlig evropæisk, naar Redaktionen forkyndte, at „til Medarbejdere i denne Retning have vi Venner i Tydskland, Schweiz, Frankrig og Italien“. „Nord og Syd“ er en karakteristisk Fremtoning (for at bruge dette Ord, der er Maanedsskriftets Opfindelse) for Fyrrerne. I hvilken Tid havde et æsthetisk-politisk Blad bedre hjemme? „Den hovedsagelige Fordring i Poesien — siger Goldschmidt selv — er den samme som i Politiken: at det Menneskelige skal komme til sin Ret.“ Politiken fik dog snart Overtaget. Allerede det næste Aar hedder det: „Da vi begyndte dette

Maanedsskrift, var Alt stille og lydløst i Evropa. Kongerne sad rolig og regerede; Nationerne tav rolig og bleve regerede; Tiden sneg sig trægt og langsomt hen, man hørte blot Timerne slaa som et Tegn paa, at nu var atter en Time gaaet. Pludselig slaar Tidens Uhr Minutslag og Sekundslag, og ved hvert Slag sker en Begivenhed. Nationernes Livskraft, der laa ligesom under Vintersne, er bleven beskinnet af en stærk Foraarsvarme; den bryder frem med Vælde, for at indhente det Forsømte, man hører Græsset gro, man ser Planten spire, voxe og sætte Blomster." Det er med andre Ord 1848, „det mærkværdige Aar", hvor selv „en ellers god og solid Trone" maatte se sig for.

Men Fyrrerne havde andre Bellettrister end Goldschmidt. Vi maa ikke glemme G. Carstensen, „den danske Fornøjelseskunstner", „Kjøbenhavnernes *maître de plaisir*", med „Figaro" og „Portefeuillen" og de dermed forbundne Nytaars- og Foraarsfester i Kristiansborg Slots Ridehus, samt Vauxhalls i Rosenborg Have. I hans Blade debuterer Kaalund som Digter, medens P. L. Møller fejder mod Heiberg. Det er ellers Synd at sige, at P. L. Møller levner Carstensen for megen Ære. J. L. Heiberg havde sagt om „Figaros" (eller som „Korsaren" kaldte det „Viehgaros") Udgiver, at „Dumhedens Repræsentant tog Navn efter Vittighedens", „Fædrelandet" havde kaldt Carstensen „en literær Probenreuter", og nu siger endogsaa P. L. Møller etsteds om „Portefeuillen"s Redaktør, at denne „stedse har været betragtet som uskyldig i Alt i hans Blad, hvad der ikke hører til Plakat- og Annonce-Literaturen, i hvilket Fag hans Stil

uovertræffelig". Og da Tivoli er aabnet i Sommeren 1843, hedder det, at Carstensens Arrangement „i enhver Henseende er saa elegant og hensigtsmæssigt indrettet, at det næsten kan forsone Folk med ham som Forfatter og Redaktør. Kan der siges en større Lovtale over Tivoli?"

Fra Tivoli er Overgangen naturlig til den store Tivoli-Flanør Poul Chievitz, og vi handle ganske i dennes Aand ved rent at overspringe „Jomfru Gersons Etablissement for den fromme Ungdom". Der var Intet, som Poul Chievitz havde en saadan Skræk for, som for det kjedelige, men Meningerne kunne rigtignok være delte om, hvor vidt virkelig alt det, han finder kjedeligt, ogsaa er det. Værst gaar det, som bekjendt, ud over Hauch og Hostrup i hans „Det kjedelige Drama eller Hvad der behager Publikum". Chievitzs Opposition mod Hostrup kommer her et Sidestykke til P. L. Møllers mod Ploug. „Jeg kunde — siger saaledes Chilian i Stykket — opfolde mig ved det dybt Følte hos vore nationale Digteres nationale Kvinde, som er saa dyb, som om hun lige var udsprunget fra de dybe Skove, fra Charlottes Bøgelund; jeg skulde udbrede mig over den dejlige Idé, de have undfanget, at fremstille Idealet paa Brædderne i Skikkelse af en theologisk Kandidat, eller til en Forandring som en theologisk Student, eller som en Rus, der har fattet den alvorlige Beslutning at studere Theologi; og jeg kunde forestille mig i den opfyldende Tanke, der danner Basis for vor fremadskridende Bevægelse, en Gang at omforme Skuepladsen til en Prædikestol, danne Skuespillere af Studentheologer, Koret af Seminarister, Balletmester, Scene-

Instruktør, Forvalter og Theatersekretær af Klokkere, Gravere, Bedemænd og Ligbærere.“ Det var til „Æventyr paa Fodrejsen“, men „Søstrene paa Kinnekullen“ faar en ikke mindre venlig Omtale. Selv angiver Chievitz de digteriske Papirers Kours saaledes („Det kjedelige Drama“ er fra Begyndelsen af Halvtredserne):

Franske trykkede,
Molière uden Liebhaber. —
Hostrup begjært.
Chievitz og Recke flove.
Bøghske Laan 103.
Hauchs Langspinderi 111, 5.

Havde Chievitz maattet holde for i den ovenfor omtalte Parodi „Mer end nok“, saa se vi ham selv holde Dom her i sin egen aristofaniske Komedie. Men hvem Slagene ellers regne ned over, synes Goldschmidt at gaa fri, skjønt „Nord og Syd“ i sin Anmeldelse af „Fra Gaden“ havde sagt Forfatteren adskillige Sandheder om Tonen i Bogen. Det er ikke utræffende bemærket, at der er en Blanding af Knejpeluft, Tobaksduft og erotisk Parfume i den nævnte Fortælling, for hvis fortræffelige Egenskaber Goldschmidt paa den anden Side naturligvis ikke er blind. Hvor rigt udstyret Chievitz var fra Naturens Haand i komisk og satirisk Retning, vidne forøvrigt alle hans Arbejder fra disse Aar mere eller mindre om. Fælles for dem alle, Fortællingerne som Komedierne, er hans Opposition mod „det gode Selskab“, om hvilket Chievitz sagde ligesom Goethe: „Man nennt sie die gute, wenn sie zum kleinsten Gedicht keine Gelegenheit giebt“. Paul Chievitzs Forfatterbane er kort, fra 1845 til 1854, og

hans literære Lykke kun ringe. Havde han fundet „Søstrene paa Kinnekullen“ for moralsk, saa fandt Publikum hans „Venskab og Kjærlighed“ — iøvrigt højlig med Urette — for umoralsk og peb ham bort fra Nationaltheatret. Vi ville komme tilbage til ham som Erik Bøghs Rival paa Kasino. At Chievitz dog ogsaa kunde være Taktiker overfor „Fjenden“, vidne et Par Ord i et Brev fra 1848 om. „Hvis der var en Rolle — skriver han — som Mantzius kunde faa, vilde det vist være rigtigt at give ham den, for derved at erhverve sig den Hostrupske Klikes Venskab.“

Den lille Flok Løsgængere, som vi her have betragtet, frembyder altsaa mange indre Uoverensstemmelser, men for Nutidens Betragtning samler den sig dog til en literær Gruppe i Modsætning til den, vi her have givet Navn af Akademikerne. Vi skulle ikke følge dem videre end til Decenniets Udgang. Krigsaarene, der tillige fjerne flere af dem fra Kjøbenhavn, danne en naturlig Afslutning. P. L. Møller har alt forinden forladt Danmark, for ikke mere at vende tilbage. Ogsaa Goldschmidt drages atter og atter til Udlandet, stærkt berørt af Tidens revolutionære Strømninger. „Nord og Syd“s Overgang fra Maanedsskrift til Ugeblad vilde desuden kræve helt nye Synspunkter. Kaalund og Chievitz ansættes ved Intendanturen og opholde sig delvis i Jylland. Men Nytaarsaften 1849 faar den 27aarige Erik Bøgh sit første Stykke opført paa Kasinos Theater og tager fra nu af paa sin Vis, ligesom Goldschmidt paa sin, alle de literære Løsgængeres Skjæbne paa sit syndige Hoved. Det turde da maaske have sin Interesse i en kort Skizze at trække Om-

ridsene af Erik Bøghs literære Liv, skjønt dette egenlig falder udenfor den Tidsramme, vi her nærmest ville give vore Skildringer. Som literær Personlighed er Erik Bøgh en ægte Løsgænger fra Fyrrerne, og om ikke i Andet ligner han Goldschmidt deri, at han i det næste Decennium under stadig Kamp maatte hævde sin selvstændige Position overfor det herskende Parti. Til Goldschmidt ville vi hyppig komme tilbage, ligesom vi ved Tid og Lejlighed ogsaa haabe at kunne dvæle ved andre af de her Nævnte, som f. Ex. Kaalund. Med Erik Bøgh ville vi altsaa gjøre Begyndelsen. Han var heller ikke udgaaet fra Akademikernes Kreds, han var tilmed en ukjendt Fugl, der nu pludselig dukkede op og vilde synge med i Koret, og saa gik det ham som Ællingen ved dens første Visit i Andegaarden, at den nye Gjæst skulde „nøfles“. Han vår Komedieskriver, men udenfor Lavet, hans Stykker vare ikke justerede, og man havde i Forvejen tilstrækkelig Uvillie mod Chievitz til ikke at ønske mere af samme Slags. Vilkaarene vare ikke saa ganske lette. Paa den ene Side havde den nye Dramatiker den højfornemme Kritik mod sig og sit Sekondtheater, paa den anden Side havde han en farlig Medbejler i selve Chievitz, der tilmed nu ved at forbinde sig med Adolph Recke fik den formødne Bistand til Koupletterne, hvori Erik Bøgh strax havde vist sig ham saa glimrende overlegen. Men dette kræver en særlig Skildring.

Erik Bøgh.

Skal Kunsten stige ned til Publikum eller hæve Publikum op til sig? Dette Spørgsmaal tilsteder vel kun ét Svar, og hvor som helst Kunsten opslaar sit Paulun, er den sig selv og fordrer Ærefrygt. Som Følge deraf gives der ogsaa for os kun ét Theater, om end flere Theaterbygninger; i hvilken af dem vi træde ind, vente vi at møde Kunsten, og selvfølgelig gjøre vi da heller ingen Principforskjel mellem Kasino og det „kongelige“ Theater.

M. Goldschmidt i „Nord og Syd“ om „Nytaarsaften 1849—50“.

Enhver Begavelse er, ret forstaaet, naturligvis altid sin egen Lykkes Smed, men visse Omstændigheder maa dog herved tages i Betragtning. De forskjellige sociale Trin frembyde ikke lige let Adgang til Aandens eller — i Mangel deraf — Samfundets Højder, og Individualiteten spiller tillige i saa Henseende en vigtig Rolle. Der er saaledes Naturer, der ikke due til at gjøre Følgeskab med Andre, skjønt de meget godt vide, at det altid gaar lettere fremad i Flok. De ville hellere overvinde Vanskeligheder ved at bryde sig Vej alene, og ligesom til Gjengjæld indtage disse Selvhjælpsmænd saavel i det praktiske

Liv. — Opfindelsernes Historie kan tale med derom — som i Kunstens og Videnskabens Annaler mange Gange hverken den sidste eller ringeste Plads. Ogsaa Skjønliteraturen har sine *self-made men.* Erik Bøgh er en saadan.

Det har varet mange Aar, før Erik Bøgh vandt den officielle Anerkjendelse som dansk Digter og Skribent. Hvori denne Anerkjendelse bestaar, er det egenlig vanskeligt at sige, men vi have det Allesammen paa Følelsen. Det er ikke en Gang nok at have sit Publikum — Erik Bøgh har lige fra sin første Optræden endogsaa havt et stort Publikum — man skal ogsaa have den lille toneangivende Floks Stemmer, hvoraf hver enkelt maaske kan underkjendes, men som dog tilsammen danne den literære Opinion herhjemme. Ethvert Samfund har mange Fordomme, et lille Samfund endogsaa særdeles mange, og fra først af stillet udenfor Lavet laa det ikke for Bøghs Individualitet at gaa paa Akkord eller slaa af. Man maatte tage ham, som han var, og tilsidst tog man ham. Selv Skolebøgerne optog ham mellem de Udvalgte af de mange Kaldede og gav ham Rang og Sæde mellem Klassikerne i det danske Pantheon. Havde vi et „Akademi“ herhjemme, kunde Erik Bøgh endnu blive en af de Udødelige.

Erik Bøgh har selv to Gange fortalt om sine ydre Livsfata, udførlig i et Par Breve fra 1868 til den svenske, kort og summarisk 1872 i den danske „Ill. Tidende“. Han er født i Kjøbenhavn den 17. Januar 1822, kom paa Jonstrup Seminarium i 1839, blev dimitteret derfra i 1841, var Huslærer et Aars Tid og derpaa Skolelærer og Kirke-

sanger i Fuglebjerg fra Nytaar 1842 til Efteraaret 1844. Han skildrer selv meget levende sit forladte Liv i den uhyggelige Skolebygning langt ude i Landet, midt i en Egn, over hvilken der hvilede et permanent pietistisk Graavejr. Neppe nok tyve Aar gammel skulde han oplære to tre Snese Bønderbørn til dannede Mennesker, samtidig med at han havde Ansats til at blive en sentimental Lyriker. Skulde man tro det om Erik Bøgh, at de tydske Digtere, som han i sin Ensomhed og Forladthed kastede sig over, vare nær ved at føre ham ud i det store „Weltschmerz-Morads“? Han kalder derfor Stedets Præst for sin „største Velgjører“, idet denne „umuliggjorde alle hans Forsøg paa at forsone sig med den Stilling, hvori han saa let kunde være gaaet til Grunde“, og efter halvandet Aars Lidelser tog han sin Afsked, „sønderrev Kaldsbrev, Kollats og Dimissionsattest“ og rejste — som det hedder i Æventyrene — ud i den vide Verden. Som rejsende Skuespiller ved et dansk Selskab, der gav Forestillinger i Sverige, debuterede han i en af Skaanes Smaabyer og hører altsaa, om man vil, ogsaa til de dramatiske Digtere, der, som Oehlenschläger siger, først trænge til at kjende Theatret som en Bygmester sine Murfolk og Tømmerfolk. Af hvad Beskaffenhed hans Erfaringer imidlertid som oftest vare her, kan man maaske slutte af hans morsomme Skizze „En Beneficeforestilling“ („Vers og Prosa“), hvor det nok saa lystig gaar ud over Schillers Røvere. Erik Bøgh takker imidlertid sin Lykke for, at han ikke blev en af „de beklagelige Skabninger, som den skaansomme Kritik kalder tænksomme og flittige Skuespillere“; Selskabet gik *ad undas*, og i over tre Aar,

„min egenlige Ungdom“, bjergede han Livet som Portrættegner, fornemmelig i „det glade, elskelige, uforglemmelige Vermland“. Intet Under, at Bøgh kan Svensk som vel neppe nogen Dansk! „At mine Portræter vare forfærdelig slet udførte — siger han — kunde jeg ikke skjule for mig selv, men før Fotografernes Tid var man nøjsom, og ligne gjorde de. — Jeg tegnede lidt over 2000 Stykker!“ En lille Rejse til Kristiania kastede ham i Armene paa Theatret og Journalistiken, hans „Nytaarsaften 1848“ opvakte endnu en Gang en dansk-norsk Theaterkamp, men, som han siger, Oppositionen mod den danske Skueplads begyndte allerede at fylke sig, og da han hverken kunde fornægte dens Berettigelse eller betvivle dens endelige Sejr, besluttede han at prøve sin Lykke i Hjemmet. — Vil for Resten Ingen, i Forbigaaende bemærket, frelse Minderne om denne danske Skueplads i Kristiania, Scenen for Ad. Rosenkildes, Hagens og Vilhelm Wiehes glade Ungdomsdage?

Erik Bøghs Virksomhed i hans Fædreland falder i to Afsnit. I Halvtredserne er han Theaterforfatter og i de sidste fem Aar Theaterdirektør, fra 1860 Redaktør eller maaske nok saa egenlig Feuilletonist. Sin Kjærlighed til Theatret førte han ganske vist over med sig i sin sidste Periode, men om han just ikke har kulmineret som dramatisk Forfatter forinden 1860, saa har han i alt Fald udfoldet alle sine karakteristiske Ejendommeligheder som saadan. I dette Decennium indtager Erik Bøgh en bestemt Plads i vor Literaturs Historie. J. L. Heiberg havde i sin Ungdom drømt om et Folketheater, et Theater for Vaudevillen og Parodien, men Datidens

smaa Forhold umuliggjorde den Gang denne Plan, og Nationaltheatret gik desuden senere ind paa selv at føje Vaudevillen til sine øvrige Kunstarter. I Kasino realiserede Erik Bøgh Heibergs Tanke. Det er Erik Bøghs Stykker, der i mindst ti Aar beherske Repertoiret og give dette et bestemt Præg. Med al Respekt for Nationaltheatrets klassiske Forestillinger for Ubemidlede — især i Tider, hvor man med Rette har bemærket, at det kniber med klassiske Forestillinger for de Bemidlede — er den store Almenhed af mange Grunde fornemmelig henvist til Folketheatrene, og disse Institutioners Ledelse er derfor langtfra uden Betydning for Offenligheden. I god Overensstemmelse med Goldschmidts ovenfor anførte Ord har derfor Erik Bøgh ogsaa mere end én Gang banket en Kritiker fornøjelig af, der fornemt vilde se ned paa Sekondtheatrene, men glemte, at der ikke mindre mellem Digterne og Kritikerne selv var „Sekond-Petersener“, ja baade tertiære og kvaternære Størrelser. Erik Bøghs tiaarige Virksomhed for Kasino har derfor særlig Interesse som et Forsøg paa at lede et Folketheater efter et bestemt dramatisk Princip, og holder den gamle Sætning Stik, at enhver dramatisk Forfatter af Betydning ogsaa fremkalder sin Skuespiller *par excellence*, saa er Chr. Schmidt som den Bøghske Vaudeville-Galning rede til ogsaa i saa Henseende at føre Beviset. For os staar det klart, at disse ti Aar altid ville stille sig som Centrum i Bøghs hele Liv, hans øvrige literære Virksomhed ufortalt. Han var den Gang fuldt berettiget til at indtage en af Alle anerkjendt social eller rettere literær Stilling, for saa vidt man da ikke maaler opefter eller

nodefter Trinene paa Samfundsstigen, men indefter, hvorledes Enhver udfylder sin Plads og røgter sit Livs Gjerning. Men den Gang og endnu længe efter betragtedes Erik Bøgh som i Grunden staaende udenfor den „store“, den virkelige danske Literatur. Hvor mange danske Studenter have i hine Dage ikke haanet deres svenske Brødre, naar disse fortalte om Erik Bøghs store Popularitet i Sverige? — Efter at have slaaet dette fast, tør vi vel iøvrigt her betragte hans dramatiske Virksomhed under Et.

Selv angav Erik Bøgh i 1872 at have skrevet imellem 80 og 90 Stykker for Folketheatrene, og vi tør vel næsten nu allerede runde Tallet af til 100. Det er en betydelig Produktion, og Erik Bøgh har aldrig skyet Arbejde eller Flid. „Man tror i Almindelighed — siger han om sig selv — at han skriver meget hurtig, fordi hans Vers falder temmelig let, og fordi han har skrevet saa mange Bøger og Artikler, men det er paa ingen Maade Tilfældet. Jeg kan i Fortrolighed forsikre Dem, at han flere end én Gang har siddet otte Timer ved Skrivebordet, uafladelig arbejdende for at faa otte Linier til at falde saaledes, at Ingen kunde opdage, at der havde været anvendt Tid eller Umage paa dem, og jeg kan ligeledes betro Dem, at der ikke sjelden er gaaet fjorten Dage, i hvilke han daglig har siddet fjorten Timer med Pennen i Haanden.“ Det ligger i Sagens Natur, at en stor, vel den langt overvejende Del af denne sceniske Produktion er Bearbejdelser. Men skjønt den dramatiske Literaturs Historie fra Oldtiden til vore Dage melder om Laan paa Laan, og skjønt det indenfor denne Kunstart

for længe siden er blevet Vedtægt, at Digteren har Ret til at tage Andenmands Ejendom, forudsat dog at han kan gjøre den til sin, saa har Erik Bøgh alligevel i en sjelden Grad maattet høre ilde for, at han mere var „et Oversætter-Uhyre“ end „en af de originale Fyre“. Vi have allerede ovenfor sét, hvorledes Chievitz i „Det kjedelige Drama“ skoser til de „Bøghske Laan“. Chilian i i Stykket har ogsaa andre Venligheder til ham. Paa „Den Fremmedes“ Bemærkning, at der ved de fleste Komedier findes angivet „frit efter det Franske“ eller „Ideen efter det Franske“, svarer Chilian: „Det er Bearbejdelser. Ja, disse Bemærkninger ere Frugten af en utidig Beskedenhed, som Bearbejderne meget godt kunne undlade; de gaa og gjælde dog i Livet for originale Forfattere. Og jeg forsikrer Dem, de ere det. Hvad er det nemlig, som ikke er deres Eget? Blot Ideen, Sujettet og Scenebygningen, Bagateller, som intet Menneske mere bryder sig om i vore oplyste Dage. Og alt det Øvrige, Dialog og Kouplets, det er komplet originalt.“ — — Selv om det forholdt sig saa, var det dog maaske nok muligt, at Dialog og Kouplets virkelig havde Magt til at gjøre en Bearbejdelse til Digterens aandelige Ejendom. Lad os blive et Øjeblik herved. At Kouplettet navnlig er Bøghs Styrke, behøve vi kun for Fuldstændigheds Skyld at minde om. Som Kouplettør og selvstændig Visedigter indtager Bøgh sin bestemte Plads i vor Literatur. Hans sikre Melodivalg, hans Visers Kantabilitet, hans virtuosagtige Rimevne ere lige beundringsværdige, og selv hvor han stryger saa tæt op til den Naturlighed i Versets Bygning og Ordenes

Føjning, som mere og mere er bleven hans „kjære, stadige Tanke“, at det mange Gange kunde se ud, som skulde han løbe paa Prosaens lurende, blinde Skjær, saa hjælper hans Øre for Sprog og Rhythme ham næsten altid lykkelig over. — Ogsaa som Behandler af Dialogen har Erik Bøgh sine Fortjenester. Han har selv i en god literær Skizze vist, hvor store Fremskridt den Hostrupske Dialog har gjort fra Heibergs og — til Dels — Hertzs Bogsprog, og det er ikke mere end billigt at indrømme ham, at ogsaa han heldig har nærmet Scenens Maal til Livets virkelige Tale, ligesom overhovedet den hele dramatiske Teknik hos ham har været i kyndige og smagfulde Fremskridtshænder. Selv overfor det store Spørgsmaal til enhver Dramatiker, om hvilke Typer han har skabt, behøvede Erik Bøgh vel ikke at tie. Goldschmidt reklamerer vel i „Nord og Syd“ den af „Korsaren“ skabte Typus „Hr. Sørensen“ („Hr. Folket“), men den rige Bonde og Skyttelars i „Fastelavnsgildet“ vil f. Ex. neppe Nogen tage fra Bøgh. Vi have endogsaa fornylig i den evige Strid om „Dansk eller Norsk“ hørt selv ivrige Normænd vedkjende sig den Bjerkebekske Type. — Bøghs svage Side som dramatisk Digter er Mangelen af den ideelle, poetiske Ballast. Hvor „mislig“ saaledes den Chievitzske Galning end undertiden er, han staar dog som oftest over den Bøghske Helt. Chievitzs Galning indeholder nemlig Satirens Protest, Bøgh tager gjerne Parti for og med sin. I poetisk Værdi sætte vi derfor Stykker som „Ægtemandens Repræsentant“ eller „Den graa Paletot“ under Chievitz's „Venskab og Kjærlighed“ og „For Alvor“. Chievitz havde ogsaa mere af den ægte Komedies Festi-

vitas over sig, men Chievitz døde efter faa Aars Virksomhed, og Erik Bøgh har en lang og rig Bane at pege tilbage paa. Gaa vi fra Vaudevillen til Folkekomedien, saa kunne vi f. Ex. standse ved „Kalifen paa Æventyr". Bedre Stof til et æventyrligt Sangspil kunde neppe nogen Digter ønske sig, men man sammenligne det blot med Hostrups „Mester og Lærling", for at se Grænserne for Bøghs digteriske Inspiration. Endnu kun en Repræsentant for Bøghs satiriske Skuespil. Med „Grevinden og hendes Søskendebarn" falder der en Skygge over den Bøghske Scene. Forfatteren har advokatorisk værget sig imod den „Plumphed", der kunde „applicere Satiren mod Dubarismen paa Hs. Majestæt Kongens Gemalinde", men her turde dog sikkert være et af de Tilfælde, hvor *vox populi* er identisk med *vox Dei*, og blandt den førstnævnte Stemmes Indehavere var der ikke En af Tusinde, som tog fejl af Polemikens Adresse; er dette givet, saa kan det ikke nægtes, at hvis Forholdet var saa alvorligt, som Digteren skildrede det, saa maatte han heller have prædiket Revolution paa Gader og Stræder. Nu fik han Publikum til at svælge i Hadets Orgier paa Tilskuerpladsen, for derpaa rolig at gaa hjem og lægge sig. De Vinduesruder, der gik i Løbet under Nytaarsoptøjerne, ville vi ikke en Gang skrive paa Digterens Regning. Imidlertid, Bøgh kan taale en sort Kugle mellem de mange hvide, der skyldes hans gode Stykker.

Har denne Forfatter aldrig banket paa Nationaltheatrets Dør? Det hedder sig, at J. L. Heiberg forkastede „Huldrebakken", og at Erik Bøgh svor aldrig at ville komme igjen. At Nationaltheatret derfor skylder

ham en Oprejsning er sikkert, og vi nære heller ikke nogen Tvivl om, at f. Ex. „Fastelavnsgildet“ tidligere eller senere vil blive indlemmet i det klassiske Galleri. De forskjellige Malerskoler repræsenteres jo paa Kristiansborg; Erik Bøgh bør ikke mangle mellem de danske Dramatikere paa den nationale Scene. Hvad der af originale Arbejder gik tabt for den danske Skueplads ved at Heiberg stødte den fremrakte Haand tilbage, kan det fornuftigvis nu ikke nytte at filosofere over, men hvor er det muligt, at ingen Theaterbestyrelse har formaaet at knytte Erik Bøgh som Bearbejder eller Oversætter til det kgl. Theater? Hvad har man ikke maattet tage til Takke med i Stedet for under enhver Betingelse at vinde ham? Havde Molière ikke her kunnet finde sin Oversætter? Havde det ikke været værd at faa fortræffelige Syngetexter til Don Juan, Figaro, Barberen og de øvrige udødelige Mesterværker? Man har ladet Erik Bøgh bearbejde „Brud og Pavekrone“ og „Rundt om Jorden“ i Stedet for Molière og Augier. Man har ladet ham skrive Texter til den forgængelige Offenbach i Stedet for til den uforgængelige Mozart.

I Efteraaret 1860 overtog Erik Bøgh Redaktionen af „Folkets Avis“, den Gang „et lille bitte Blad med 3—4000 Abonnenter“. „Ogsaa i denne Stilling — siger Bøgh selv — havde jeg Lykken med mig. Efter et Aars Forløb havde Bladet drevet sit Abonnement op til 10,000 Exemplarer, og under Krigen i 1864 gik det endogsaa en Tid lang over 18,000, der var det Dobbelte af, hvad noget dansk Blad til den Tid havde opnaaet.“ Hvad Udbredelsen angaar, forandrede vel For-

holdene sig, men det Samme, der fra først af gav „Folkets Avis“ Stødet fremad, var sikkert det, der bestandig gav Bladet dets væsenligste Interesse, Bøghs Feuilletoner nemlig, hans „Dit og Dat“. I Løbet af 1877 gik Erik Bøgh over til „Dagens Nyheders“ Redaktion. 16—18 Aar er en lang Tid at tage Del i den offenlige Meningsudvikling, men ligesom det er en smuk Opgave for den, der virkelig bliver læst og hørt, saaledes maa det ogsaa siges, at Bøgh bestandig med Ære har røgtet sit Hverv at være Korus under alle Dagens stridende Forhandlinger. Som saadan opfatter han nemlig sit Hverv. Han er ingen vindig fransk *causeur*, der med Aandrighed koger Suppe paa en Pølsepind eller snakker op og ned ad de bekjendte Feuilletonstjerner om alle mulige Ting paa én Gang. Ogsaa som Feuilletonist er han sig selv. Han holder sig ikke en Gang fortrinsvis paa Kunstens og Literaturens nevtrale Omraader, skjønt han baade er en god Theaterkritiker og ofte træffer sikkert i den literære Karakteristik; vi tænke saaledes f. Ex. paa „Et Blomsterliv“ (L. Bødtcher) og Feuilletonerne ved H. C. Andersens Død. Han indlader sig tværtimod med synlig Forkjærlighed paa de sociale og politiske Spørgsmaal, der staa paa Dagsordenen og giver gjerne sit Bidrag til Debatten. Ligbrændingens Indførelse har havt en varm Forsvarer i ham, den katholske Propaganda en ihærdig Angriber. Men især kommer han atter og atter tilbage til „Kulsviertroen, Fanatismen, Forbryder-Forherligelsen, Ophidselses-Spekulationen og Folke-Troskyldigheden“. Simulanten i Aalborg, Socialistførerne, Kjældernæsmanden, Husaren fra Jægersborg have alle givet ham Anledning

til ivrige Indlæg for Disciplinens Haandhævelse og Gjenoprettelse og gjorde i sin Tid „Folkets Avis“ og dens Redaktør til alt Andet end populære i „Folket“. Medens Erik Bøgh i Fyrrerne derfor sikkert vilde have været en oppositionel Løsgænger, er han i Halvfjerdserne en Ordenens Mand og af den samme politiske og sociale Farve som de gamle „Akademikere“. En usædvanlig Frisindethed i religiøse Spørgsmaal peger dog paa, at han er naaet til sit nuværende Standpunkt ad egne og ikke ad noget Partis Veje. Erik Bøgh har gjentagne Gange hævdet, at „et rationalistisk Synspunkt er det eneste, der tillader en fri Kritik“. Hermed sammenhænger hans Uforfærdethed ogsaa overfor andre Spørgsmaal, en Egenskab, som man især under smaa Forhold ikke kan vurdere højt nok. I saa Henseende ligner han P. L. Møller, ikke at hylde den blinde Avtoritet, men selv prøve og undersøge. Det er ofte velgjørende at have en „*man of the presse*“, for hvem Intet i og for sig er Tabu, men som kræver Undersøgelsens Ret og Pligt for Alle og Alt. At dette dog ogsaa har sin Skyggeside, vide vi. Adskilligt, som var bedst tjent med at være uomtalt, Adskillige, som man gjorde bedst i at lade løbe, har Bøgh ikke taget i Betænkning at behandle. Hans Had til Tabu har ogsaa undertiden ført ham betænkelig vidt. Hans villige Adoption af Præsten Fr. Schmidts filistrøse Syn paa Bakkehuset sømmede sig ikke ret for en af Literaturens Tilsynsmænd. . En Forfatter, siger Goldschmidt med Rette, maa have Kjærlighed til den Literatur, der er hans aandelige Hjem. „Naar Kirkebetjentene ikke have Ærefrygt for Helligdommen, hvorledes skal da Menigheden bevare

Andagten?“ Naar Bøgh nu, som ovenfor berørt, langtfra mangler Kjærlighed til vor Literatur, men tværtimod ofte har lagt en saadan smukt for Dagen, saa tage vi neppe fejl ved at søge Forklaringen herpaa i hans Mistanke overfor alt Hævdvundet, i hans Frygt for alle fastslaaede literærhistoriske Fraser, samt i hans Foragt for alle Eftersnakkeres tomme Eftersnak. Men hvor prisværdige disse kritiske Egenskaber end kunne være, saa kunne de dog ogsaa let blive en farlig Gave. Ligefrem blind har saaledes Erik Bøgh stirret sig paa den formente Afguds-dyrkelse af Søren Kierkegaard. En saadan Kultus finder ikke Sted. Selv i vor Studenterstand er Søren Torp, eller Søren Kirk, som han nok oprindelig hed, en for-svunden Type. Om Udgivelsen af Søren Kierkegaards Efterladte Papirer kan der være delte Meninger, men det Sande i Bøghs Protest herimod blev i alt Fald begravet under Overdrivelser; hans Synskreds forekom snever, hans *bon sens* for lavloftet. Endnu i den sidste Tid have vi set Erik Bøgh løbe Storm imod Kulsviertroen paa Michel Angelo.

Vi røre her ved en af Hovedsiderne i Bøghs Natur, en øm Side maaske, men som dog ikke kan forbigaas. Skulde man *ad modum* Taine fremhæve hans „herskende Evne“, saa maatte man betegne denne som en udviklet Fornuftighed, der imidlertid ikke saa sjeldent gaar over til at blive Snusfornuftighed, Filistrøsitet. Det er et morsomt Træf — eller maaske en naturlig Sammenhæng — — at Bøgh, der saa ofte ivrer mod vor Tids Ungdom paa Grund af dens Mangel paa Ungdommelighed, dens aandelige Blodløshed, selv har en god Portion Gammel-

mandsfornuftighed i sig, som gjennemsyrer hans Ræsonnementer med en vis Spidsborgerlighed. Han kunde som Motto for sin feuilletonistiske Æsthetiseren og Samfundsbetragtning tage de Ord: „Skab jer bare ikke!“, og idet han skriver i Overensstemmelse med dette Motto, bryder han mangen Gang sundt og velgjørende gjennem det Opstyltede og Forlorne i Tiden, men kommer lige saa tidt til at pille og rokke ved Idealer, som han finder usande, fordi de ere større end han selv, medens Fejlen tværtimod er, at han er mindre end de. Som en enkelt for Harmonien nødvendig Mellemstemme i Koret er derfor hans Kunst- og Samfundsbedømmelse paa sin Plads, men som Overtribunal er den for lidet overskuende; han har Blik, men ikke Overblik. Naar han lige fra sine første Feuilletoner 1860, da han hævdede Fru B. Smiths og Frk. A. Prices Udførelse af to Roller i et fransk Stykke som ikke alene jevnbyrdig med, men endog i visse Henseender overtræffende Augustine og Madeleine Brohans, og til den Dag i Dag bestandig røber en Tilbøjelighed til at hæve sit kjære Kasino paa det kongeliges og de udenlandske Theatres Bekostning, naar han idelig stikler paa en bestemt Skole i vor Malerkunst og en bestemt Retning i Musiksmagen, og naar han paa sin italienske Rejse helst og oftest dvæler ved Fataliteterne og søger at skrue den almindelige Følelse for Landets Natur- og Kunstskjønheder ned til et „fornuftigt“ Lavmaal — saa er det Altsammen i Kraft af det nævnte Motto, der i mange Henseender er en ypperlig Regulator, men i andre ikke viser os Tingenes, men Betragterens Begrænsning, de Grænser, hvor hans Aand tangerer det Filistrøse.

Undertiden forudsætter Bøgh ogsaa, at Publikum er dummere, end det er, og banker sine Sandheder saaledes ind med Theses og Antitheses, at al denne sunde Logik kjeder. Man kan ogsaa faa for Meget af det Gode. Erik Bøgh er Avtodidakt og har noget af Avtodidaktens selvbehagelige Doceren. Belæst og kundskabsrig, som han er, frygter han undertiden for ikke at faa alle sine Kundskaber afleverede, medens meget af det, vi tilegne os, ellers kun skal gaa over i vort aandelige Blod og ingenlunde altid behøver at give sig direkte til Kjende. I Modsætning til den bundlærde Grundtvigs Foragt for Latinen, nærer Erik Bøgh saaledes i Grunden en hemmelig Kjærlighed til den og citerer sine Klassikere, hvor Andre aldrig vilde falde paa det. En vis Narcissus-Lyst til at spejle sig i sine egne Skrifter deler han derimod med langt større Aander. Det var dette og Lignende, som „Nær og Fjern“ i sin Tid under Polemiken med ham kaldte „Seminarisme“ og ikke — som Bøgh vilde gjøre det til — en meningsløs Hentydning til, at han ikke har Artium. Ikke-Studenter have endnu i vore Dage ofte forunderlig vanskeligt ved at komme fra den Tanke, at Studenterne se ned paa dem. — Hvor yndet Bøgh imidlertid er som Feuilletonist, ses forøvrigt bedst deraf, at han aarlig kan samle sine „Udvalgte Feuilletoner“ i Bogform, skjønt mange af de behandlede Spørgsmaal naturligvis i Mellemtiden have tabt deres Døgn-Interesse. Han har saaledes allerede over 15 Bind „Dit og Dat“ at føje til sin i Forvejen anselige Række „Samlede Skrifter“.

Fra Feuilletonisten Erik Bøgh til „Forelæseren“

Erik Bøgh er Springet ikke stort. Er den Ene karakteriseret, er den Anden det ogsaa. Heller ikke her vil han vide noget af „den besynderlige Overtro“ paa „Geniets Privilegier“. Han viser os „Vrangen af Kouliserne“, Vrangen af „Digterne“, Vrangen af „Riddertidens Herligheder“. Jeg maa — siger han til sine Tilhørere i Forelæsningen om Digtere — „bede Dem alle at følge mig helt ud til Prosaens yderste Grænse og at frigjøre Dem fra alle den svundne Tids Fordomme, for at vi derfra med Fremtidens strengt videnskabelige, kolde, rolige Hverdagsforstand kan kaste et Blik paa disse Menneskeslægtens Søndagsbørn.“ Det er Spøg, men der er tillige noget Sandt deri. Erik Bøgh har Vittighed, men ikke meget Lune, Hoved, men ikke meget Gemyt; han er Satiriker, men ikke Humorist. Lad os en Gang høre, hvorledes han skildrer Middelalderens Troubadourpoesi og Folkesange. „Af og til — hedder det i „Riddertidens Herligheder“ — kom der en omløbende Sanger til Borgen. Han havde meget Mere tilfælles med Nutidens Tyroler-Ferdinander end med vore pyntede Theatertroubadourer og sang nogle ensformige Viser paa et halvthundrede Vers til Akkompagnement af en lille daarlig Harpe eller en Guitar — omtrent den samme Musik, som vi nu lukker Vinduet for, naar vi hører den i Gaarden.“ Man vil se, at Erik Bøgh er alt Andet end Romantiker. Og dog har han maaske bag al denne Skepsis en blød Sangbund fra sin lyriske, sentimentale Ungdom!

I literærhistorisk Henseende har „Forelæsningerne“ imidlertid en særlig Interesse ved at danne Overgangen

til „Jonas Tværmoses Ærgrelser“. Allerede ved sin nitide Udstyrelse kommer dette Arbejde med en Aplomb, som synes at tyde paa, at Forfatteren her rykker frem med sit Hovedværk. Paa en vis Maade samler „Ærgrelserne“ ogsaa de to mest fremtrædende Sider af Erik Bøghs hele Forfattervirksomhed. Formen er Journalistens, men det rige Galleri af Personer fører os ind i Dramatikerens Værksted. Vi gjenfinde Journalistens Sympathier og Antipathier, men medens „Forelæsningernes“ Moralfilosofi endnu var tør og direkte, er der her forsøgt at omgive Moralens Skelet med Menneskenes Kjød og Blod. Man kan sammenligne Forelæsningerne med Holbergs „Moralske Tanker“ og J. L. Heibergs „Bidrag til en æsthetisk Moral“; „Jonas Tværmoses Ærgrelser“ er et ejendommeligt og enestaaende Arbejde i vor Literatur. Det er et Vittighedsværk i Lighed med Thackeray's „Snobberne“ eller Mark Twains Skizzer, men ogsaa her skorter det Erik Bøgh paa Lune. Lægen giver Fortælleren, den sig altid ærgrende Jonas Tværmose, det Raad at nedskrive sine Ærgrelser, og saa vidt muligt saaledes, »at man ler deraf, i Stedet for at ærgre sig derover“. Men man ler ikke altid. Erik Bøgh ser godt paa sine Medmennesker og skildrer dem korrekt, men det geniale Spring ud over Korrektheden og Logiken — som i Holbergs Komedier og Mark Twains Satirer, for at tage to meget forskjellige Exempler — det Burleske, det Groteske, af dette er der ikke Meget hos Bøgh. Selv Chievitz's Komik er rigere, mere oprindelig, mindre tilreflekteret i „Fra Gaden“ og „Jafet“ (man erindre saaledes den kostelige Figur Peter Skjøt). „Jonas Tvær-

moses Ærgrelser“ er intet Kildevæld af Vid, der sprudler frisk, ubændig og uregelret frem af den moderlige Muldjord, men som Bogen er, er den al Ære værd. Den er et fornøjeligt Stykke Samfundshistorie, en nyttig og lærerig Skildring af Kjøbenhavn i vore Dage. Den er vistnok tillige i ikke ringe Grad en Række „Erindringer“, hvis man havde Nøglen til de enkelte Figurer. En Perle i Bogen er Visen om den gamle Logerende; fortrinlig fortalte er f. Ex. Historierne om Suderup og Morten Strøm, hver paa sin Vís. Tilsidst gaar det Jonas Tværmose, Pebersvenden, „Samfundets farligste Fjende“, til Dels som Mr. Pickwick. Han begynder som en komisk Figur, men vinder efterhaanden mere og mere Læsernes Velvillie, til han ender med at besidde deres fulde Sympathi og bedste Ønsker for sin Fremtids Lykke. — De mange Initialer minde om den unge Portrættegner i Sverige, og Forfatteren afvæbner desuden al Kritik ved selv at kalde dem mere „Penneprøver end Penne-tegninger“, Kapitel-Overskrifter eller Indholds-Bebudere. Ubetalelig er f. Ex. Agent Quabbe — Bøgh ynder de karakteriserende Navne — der „ikke uden dyb og synlig Rørelse griber dette Bæger“ o. s. v.

Vi skrive ikke her Erik Bøghs udførlige Biografi; det har kun været vort Maal at skizzere nogle spredte Bidrag til hans literære Karakteristik. Det tilkommer derfor heller ikke os at stille Erik Bøghs fremtidige Horoskop i vor Literatur. Selv fortæller han, at det „allerede i flere Aar har kostet ham en stadig stigende Selvovervindelse at afholde sig fra den alvorligere Digtning“, og slaar paa, at han „en smuk Efteraarsdag kan

faa Tilbagefald og ende som Elegiker". Uden at ville tilraabe ham Oehlenschlägers Ord til Baggesen: „Syng atter om Jeppe, Homer bli'r du neppe", saa tvivle vi dog om, at Erik Bøgh vil eller kan komme den „alvorligere Digtning" nærmere end i „Jonas Tværmose".

Som han er, er han imidlertid en af vore mest læste Forfattere — tidligere ogsaa en af vore mest sungne. Erik Bøgh har endogsaa stundom været mere populær, end han selv skjøttede om, og han har mange Gange maattet værge sig imod at blive foreviget fra Sangerinde-Forhøjningerne og igjennem Lirekasserne. Heraf ser man, at der er Forskjel paa Popularitet og Folkelighed. Grundtvig f. Ex. efterstræbte jo i sin „Fuglevise", at de arbejdende Bønderpiger, ja selv Gadens Børn med de bare Ben skulde synge hans Sange. Men naar nu vor Tjenestepige ude i Kjøkkenet af fuld Hals istemmer „Søren Pipperup" eller „Paa Østergade i den ny Botik", maa det da ikke glæde Digteren lige saa meget? Hører Tjenestepigen ikke lige saa godt som Bondedrengen til Folket? Og naar Bøghs „Urtexter" til „en lillebitte Mand" og andre Viser atter og atter ere blevne varierede, er det da ikke en Ære? Det er vanskeligt at svare paa alle disse Spørgsmaal.

Endnu maa vi ikke glemme, at Erik Bøgh er en af den danske Literaturs vigtigste Repræsentanter i vort Naboland Sverige. Den svenske Presse har hædret ham med de største Navne, lige fra Bellmans til Vilh. v. Brauns. Literære Sammenligninger halte imidlertid som alle Lignelser.

Vi kunde endelig ønske hertil at føje en kort

Skildring af Personen Erik Bøgh; saaledes som vi Alle kjende ham fra Gaden og det offenlige Liv, men det er jo kun paa Politikens Polhøjder, at det er Skik og Brug saaledes at gaa sine levende Medmennesker paa Klingen. Lad da Bøgh skildre sig selv: „Endnu er der ingen afgjort elegiske Symptomer at se. Han har faaet graa Haar og trindere Omrids, men med Undtagelse af den stigende Utilbøjelighed til gymnastiske Idrætter, som plejer at følge med sidstnævnte Begavelse, kan jeg ikke paavise noget synderlig iøjnefaldende Tryk af det overstaaede halve Aarhundrede. Han har udmærket Appetit — sover som en Natvægter — har hverken Gjæld eller Grunker — generes utrolig lidt af Kritik og Polemik — véd ikke af egen Erfaring, hvad det vil sige at være gnaven — kan arbejde en halv Snes Timer om Dagen og flere om det behøves — og har altid havt for travlt med at ville, til at han nogensinde skulde have kunnet give sig af med at ønske, følgelig heller ikke med at misunde — hvilket medfører et misundelsesværdigt Velbefindende.“ — Under sit Portræt har han en Gang skrevet nogle Linier af en af sine Viser, „Verden og jeg“:

Min Mening er, at salig Knud
har Ret til Punkt og Prikke:
„Kan vi ej le dens Galskab ud —
bort græde vi den ikke!“

Social-Demokrater for en Snes Aar siden.

I.

Forpostfægtninger.

Men du, som ned ad
Livets Strøm
flyder sovende
til Dødens Munding —
last ej Laxen,
der kraftigt mod Strømmen
kæmper og op ad
Fossen springer!

Kr. Arentzen efter B. Thorarensen.

Den Tid, hvorom den yngre Slægt i Almindelighed véd mindst Besked, er deres egne Fædres Tid. Man kan ved Hjælp af Selvbiografier, Brevsamlinger o. s. fr. forholdsvis let danne sig et anskueligt Billede af det aandelige Liv herhjemme i Aarhundredets første Decennier, men overfor den os nærmest liggende Menneskealder har vort personalhistoriske Materiale ligesom en vis Sky. De Forsøg, der i saa Henseende ere gjorte for at løfte Sløret — vi tænke f. Ex. paa P. Hjorts Breve og S. Kierkegaards Efterladte Papirer — skulle just heller ikke

opmuntre Nogen til at komme med altfor uforbeholdne Meddelelser om deres endnu levende og virkende Samtidige. I den Overbevisning imidlertid, at alligevel neppe Noget er saa lærerigt som at betragte den Tid, der gaar nærmest forud for vor egen og betinger saavel den som derved os selv, skulle vi her under den fordringsløse Form, hvorpaa den saakaldte literære Skizze nu en Gang har faaet en vis Hævd, forsøge at samle nogle spredte Tidstræk fra Fyrrerne og Begyndelsen af Halvtredserne. Det vil neppe være uden Interesse at se Spirerne til Meget af det, der senere er skudt saa højt i Vejret og nu maa betragtes som Faktorer i Livet som i Literaturen, at se disse Spirer for første Gang stikke Hovedet op af den hjemlige Jordbund. Og selv om det synes, som disse Bevægelser pludselig standsede i Begyndelsen af Halvtredserne, for ikke paa Ny at gjøre sig gjældende før tyve Aar efter, saa formindsker vel denne Omstændighed i alt Fald ikke den historiske Interesse. Og vort Maal skal her være rent historisk, rent objektivt. Vi ville forsøge at lade Tiden selv tale og skulle kun prøve at lægge Materialet saaledes til Rette, at Enhver kan se med sine egne Øjne. Det følger dog af sig selv, at vi her fornemmelig ville lægge Trykket paa den literære Side af Sagen og saa vidt muligt lade det Politiske i snevrere Forstand fare.

Som en Indledning maa vi dog endnu forudskikke to Ord om vore egne Dage, at den store Forskjel imellem nu og da strax kan springe levende frem.

Med 1864 afsluttedes den politiske Periode i Danmark, der tog sin Begyndelse med 1848, om det end

neppe blev almindelig klart, hvad den nye Tid bar i sit Skjød, før under de store Begivenheder i 1870. I 1864 nedbrød ydre Vold de politiske Statsgrænser, hvorom der i Periodens første Aar var ført saa blodige Kampe udadtil og saa bitre Stridigheder indadtil. Men først med 1870 blev den nationale Isolation, som havde været et Særkjende for Tiden fra 1848—64, egenlig sprængt. De dyre Lærepenge, som Franskmændene betalte for deres nationale Hovmod og skjæbnesvangre Uvidenhed om fremmede, særlig tydske Forhold, aabnede ogsaa Øjnene paa andre Folk end den store Nation. Dette kunde godtgjøres paa mange Maader og eftervises paa Livets forskjellige Omraader. Vi søge her det literære Udslag: med og fra 1870 begynder den store Oversættelseslitteratur hos os. At søge Stødet til denne hos en enkelt Personlighed vil være naturligt for en fremtidig Betragtning, der har vor Tid i længere Afstand fra sig, og hvor de forskjellige Faktorer, der efter vort Syn samtidig gjorde sig gjældende, ligesom gaa op i den betydeligste Repræsentant. Man vil saaledes sikkert en Gang pege paa, at medens den socialistiske Bevægelse aabnedes i Foraaret 1871 med L. Pios „Socialistiske Blade“, saa holdt Georg Brandes, efter at være kommen hjem fra en længere Udenlandsrejse, om Efteraaret samme Aar sin første Forelæsning paa Universitetet. Det var europæiske Hovedstrømninger fra Haandens og Aandens Verden, som her paa samme Tid naaede op til Danmarks Kyster, men saa vidt forskjelligt var Aaret 1871 fra Aaret 1852 — for at tage F. Dreiers Dødsaar — at de to Strømninger i 1871 vare fuldstændig uden ind-

byrdes Sammenhæng eller Berøring, medens den evropæiske Revolutionsbølge fra 1848 i dette og de nærmest følgende Aar samtidig henvendte sig til Arbejderne og den studerende Ungdom. „Den frie Videnskabs Mænd og Arbejderne skulle i Forening udføre Stormen mod den gamle Slendrian, da er Sejren os vis, da skal den (Slendrianen) synke i Grus og et herligt frit Liv rejse sig i dens Sted.“ Saaledes skrev F. Dreier i 1852, og i hans Person vare — *mutatis mutandis* naturligvis — begge de i vore Dage saa vidt adskilte Strømninger forenede. Og endnu en stor og væsenlig Forskjel! Denne Mand, der paa sine første Skrifter kaldte sig „en Fritænker“ eller „en Socialist“, og hvis radikale Ideer — saaledes som det vil fremgaa af det Følgende — paa ingen Maade gav de nuværende socialistiske Lærdomme noget efter, han kunde baade i 1848 og i 1852 skrive i „Fædrelandet“, ja endog ved sin Død blive besunget i dette Blad som „Menneskerets og Friheds djærve Talsmand“. Det er, som om Ild og Vand endnu ikke havde skilt sig ad. Fr. Holst lader ogsaa i sit sidste Skuespil, som han har henlagt til „Overgangstiden“, Carl Lind være „i Blad sammen“ med sin til det ledende Parti hørende Broder. Mod dette Faktum indvender derfor „Fædrelandet“ (20. April 1876) heller Intet, medens det med Rette nedlægger en Indsigelse mod Emil Linds „historiske Sandhed“. „Det Parti — siger C. Ploug — eller den Meningsretning, som var ledende i de to Aartier af vort konstitutionelle Liv, var idealistisk, og samme Præg var derfor den Gang udbredt over hele dette Liv, hvorimod mere realistiske Retninger nu kæmpe med hin-

anden." Vi ville kun føje hertil, at ikke alene det „ledende Parti" i dets Begyndelse, men ogsaa den radikale Opposition var den Gang idealistisk, eller om man hellere vil theoretisk. Først da Modsætningerne i vore Dage traadte frem i Praxis, i vort politiske som i vort literære Liv, viste derfor den dybe Spaltning sig imellem dem.

Det er en bekjendt Sag, at Frihedsbevægelsen meldte sig noget tidligere herhjemme end den nationale Bevægelse, og i sit Skrift om „Danmark i Aaret 1848" gjør ogsaa C. Rosenberg udtrykkelig opmærksom herpaa, om han end i Følge sit Formaal gaar lettere hen over den første Bevægelse for des fyldigere at dvæle ved den sidste. Under Indtrykket af Julirevolutionen lover Frederik VI. i 1831 Indførelsen af raadgivende Provinsialstænder — de træde dog først i Kraft 4—5 Aar senere — og i Trediverne er det nu de universitetsdannede Kredse i Forening med enkelte større Fabrikanter og Borgere, der føre an til Friheden, for endelig midt i Fyrrerne at blive mødte af „en anden Friheds- og Ligheds-Strømning", Bondebevægelsen paa Øerne. Navne behøve vi naturligvis ikke her at nævne. Begge Bevægelser sammensmelte imidlertid let i en fælles Strømning, idet Hovedmændene for den først i Kjøbenhavn rejste Frihedsbevægelse bestemt stille sig paa Bøndernes Side. Orla Lehmann var Bannerføreren, lige villig fulgt af den Kreds, hvis fornemste Leder han altid havde været, og af Bondevennernes Hovedmænd. Heller ikke maa her naturligvis glemmes det af C. N. David i 1834 stiftede Ugeblad „Fædrelandet", der fra

December 1839 gik over til at blive et Dagblad under Lehmanns Ledelse, for endelig i 1842 definitivt at havne hos J. F. Giødwad og C. Ploug.

Med Hensyn til de politiske Sejrherrer fra 1848 har derfor C. Rosenberg Ret, naar han siger, at alle Friheds- og Lighedsmænd i dette Aar ogsaa vare nationale, men det samme Aar fremkaldte dog ikke mindre en Friheds- og Lighedsmand af hvad vi nu ville kalde „internationalⁿ Art — F. Dreier naturligvis — og har altsaa tillige andre Strømninger at fremvise, Strømninger, der ganske vist først efter Februar-Revolutionen melde sig med nogen Kraft, men som dog kunne spores en halv Snes Aar tilbage i Tiden. Det er de social-demokratiske Rørelser, vi tænke paa, „Kjøbenhavnsposten“ og J. P. M. Grüne. — M. Goldschmidt har en Gang i „Nord og Syd“ (1856, da „Kjøbenhavnsposten“ ophørte, efter at have bestaaet i 30 Aar) kortelig udkastet en Skizze af Grüne, der navnlig i psykologisk Henseende ikke synes os uden Interesse. Den er maaske ensidig paa sin Maade som C. Rosenbergs paa sin, men den er et literært Aktstykke. Vi skulle tillade os at følge den et Stykke Vej, idet vi dog dels udelade nogen personlig Polemik imod Goldschmidts egne politiske Modstandere og dels indskyde Et og Andet, der kan tjene til at supplere Skildringen.

Fra først af var „Kjøbenhavnsposten“ et bellettristisk Blad — heri førtes jo f. Ex. Oppositionen imod J. L. Heiberg og hans „Flyvende Post“ — men blev efter Juli-Revolutionen tillige med Davids Ugeblad „Fædrelandet“ Organ for den Frihedstendens, som rejste sig herhjemme. Til denne Stræbens første Tilhængere hørte

J. F. Schouw og J. C. Drewsen, til dens første Journalister foruden David og Joh. Hage tillige Giødwad, der blev Redaktør af „Kjøbenhavnsposten“. Goldschmidt minder om, hvor smuk hin Tid var, i det Mindste i sit Haab og sin Villie, samt hvor ny og fremmed Friheden var. Vor historiske Forbindelse med Friheden — siger han — var bleven afbrudt, der forefandtes fra Fortiden ingen Institutioner, som kunde fornyes og udvikles. Kongen, der vilde „føre sit Folk Tidens Oplysning i Møde“, tog Mønster fra Udlandet, og den Opposition, som udvikledes sig og forlangte en større, en „virkelig“ Frihed, bestod af nye Mænd *(homines novi)*, der ligeledes tog Mønster fra Udlandet. Som deres Modstandere stod de egenlige „Danskere“, de Nationale, der paa denne Tid lod haant om de foreslaaede franske eller „vælske“ Frihedsreformer og fandt det udansk, om Nogen vilde binde den danske Konges Hænder. Grundtvig var den Gang ivrig Absolutist og Barfod hans lige saa ivrige Amanuensis. Dette Parti holdt smaa Konventikler eller Samfundsmøder, hvor man sang om Uffe hin Spage, om Modersmaalets Sødhed o. s. v., og havde her en Slags hemmelig Kultus, som Politikerne smilede ad, eller som de fandt skadelig, fordi Folket ved disse dunkle Sympathier blev holdt i blind Afhængighed af Skjoldungstammen; imod de mythiske Skikkelser stillede de Mænd som Thiers og Mirabeau og sang om, hvad Struense havde udrettet ved Caroline Mathildes Side.*) Ved

*) Plougs „Dronning Mathilde“ er jo fra disse Aar. I sin paa Hertz's „Erindringer fra Hirschholm“ byggede Fortælling „En Brevvexling“ fra 1843 lader Fru Gyllembourg

Christian VIII.s Tronbestigelse saà det ud, som om den politiske Frihedstrang var den langt fremherskende i Folket, og som om Beboerne af hele Monarkiet vare enige om at forlange en fælles Frihed. Men Kongens sejge Modstand gjorde det umuligt for „de Liberale“ at holde sig i Spidsen, at spille nogen Rolle. Det blev dem klart, at den nationale Retning gik i langt dybere og stridere, skjønt stille Strøm, og da der i Slesvig kom et Sammenstød imellem Dansk og Tydsk, rejste de Liberale hurtig det nationale Banner — som Kampfane. Da steg ogsaa det nationale Partis rette Fører, Nationalitetens egenlige Præst, frem af den Taage — halv Forglemmelse, halv Haan**) — hvori han længe havde været indhyllet, og fordrede Blod, foreløbig kun poetisk.

Grüne optraadte omtrent 1838, medens „Kjøbenhavnsposten“ stred for Stændernes Forening, Offenlighed i Forhandlingerne, bedre Orden i Finanserne og talte om en mulig Statsbankerot. Grüne var oprindelig Drejersvend, havde vandret paa sit Haandværk en stor Del af Evropa igjennem, næsten aldrig været paa en Vogn, ligget i Bøndernes Lader o. s. v. Han var paa Bunden (ligesom P. L. Møller) en sentimental Natur og har skrevet smaa tydske Digte, som ikke ere uden Poesi (nogle ere trykte i P. L. Møllers „Gæa“ 1847). Ved sin Hjemkomst, fortæller Goldschmidt, blev han af Sekretær A. P.

---

en Herre ivre mod Enthousiasmen for den ulykkelige Dronning som „en Modesag for Øjeblikket, en letfærdig Tids Kjendemærke“.

**) Om N. F. S. Grundtvigs Stilling i vor Literatur have vi i de sidste Aar oftere talt i „Nær og Fjern“.

Liunge antagen som Medarbejder af „Kjøbenhavnsposten“ og kort efter indført hos Publikum ved et Majgilde paa Enighedsværn eller Skydebanen. Han udbragte en Toast for Haandværkernes Vandrefrihed*), for: at de kunde drage, hvorhen de vilde, endog til det liberale Frankrig, uden ved Hjemkomsten at være Gjenstand for Politiets Tilsyn. Toasten var ikke videre glimrende, især vel fordi Grüne var sky og uvant med at tale, men Publikum var velvilligt og blev godt ledet. Jeg, siger Goldschmidt, som den Gang var ung Student og — det er unægteligt — allerede Redaktør af „Sjællandsposten“, sad tilfældigvis saaledes, at jeg kunde se, hvorledes Liunge klappede under Bordet af alle Kræfter for sin Medarbejder. Vistnok uden at vide det blev Grüne hjulpen af en Magt, Kammeraderiet, som han senere skulde komme i saa bitter Strid med. Endnu i sine Erindringer minder Goldschmidt om, hvorledes den politiske Klake kom frem her samtidig med Frihedskampen.

(* *) Se C. Nyrops „Meddelelser fra Industriens Omraade“, det interessante Afsnit om „Vore Arbejderforholds Udvikling“. — Der udkom i 1828 en skrap Forordning om vandrende Haandværkssvende ligesom 1835 et ængsteligt Forbud mod, at danske Haandværkssvende paa deres Vandringer maatte opholde sig i Lande og paa Steder, hvor Associationer eller Forsamlinger af Haandværkere taaltes. I Anledning af den sidste Kancelliplakat fremlagde T. Algreen-Ussing i Stænderforsamlingen i Roeskilde en Petition fra 1036 kjøbenhavnske Haandværkere om at faa Plakaten hævet, og det blev med Styrke udtalt, at Plakaten byggede paa „en krænkende og ufortjent Mistillid til den danske Haandværksstand“. — Hvad denne Bevægelse mellem Haandværkerne førte med, skulle vi senere hen i Artiklen vise.

Med hvilke Personligheder Grüne nu kom til at arbejde, kunne vi ikke sige; offenlig vare dog nogle bekjendte og bl. disse: Lehmann, Sager, Algreen-Ussing og (maaske) Monrad, senere Repræsentanter for meget forskjellige Retninger. — Vi indskyde her Følgende: I et Brev fra Novbr. 1839 meddeler A. P. Liunge P. Hjort „en noget nøjagtigere Fremstilling“ af „Kjøbenhavnsposten“ forandrede Forhold i Henseende til et Par af Bladets forrige Medarbejdere, end Hjort kan have faaet af offenlige Beretninger. „Det er Dem vel bekjendt — skriver Liunge — at O. Lehmann, Gjødwad og Wessely have unddraget „Kjøbenhavnsposten“ deres fremtidige Assistance, for med Prof. David og Christensen at fortsætte „Fædrelandet“ som Dagblad, men De vil maaske ikke have bragt i Erfaring, at man først til mig henvendte en Proposition. Denne gik i det Væsenlige ud paa, at jeg skulde leje mit Blad til Lehmann, Gjødwad, Christensen og Wessely for en Tid af 5 Aar mod en aarlig Lejesum af ca. 1000 Rd.“ o. s. v. „Jeg behøver neppe at bemærke, hvor højligen jeg beklager Tabet af en saa dygtig Medarbejder som Lehmann; Gjødwad skrev selv kun saare lidt og Wessely næsten udelukkende om Bankens Anliggender og ikke altid populært“. Liunge ender med at bede P. Hjort om at vælge hans Blad til sit Organ og faa den soranske Kollega C. Hauch til det Samme. — Grüne, fortsætter Goldschmidt, passede vistnok lidet til de fleste af disse Personligheder. Skulde man give ham en Benævnelse, maatte det nærmest være: social Demokrat; han havde Sans og Følelse for en tilsidesat Klasse af Samfundet og ønskede dens Vilkaar

forbedrede. I en slig ubestemt Higen efter Fremgang enedes paa den Tid de Fleste; man kaldte det at være „enig i det Væsenlige".

Da Grüne i December 1839 var bleven Redaktør af „Kjøbenhavnsposten" (P. Hjort siger, at Grüne først vedblev Redaktør i Juli 1845, efter at fra Septbr. 1843 J. Davidsen og nogle Andre for et Syns Skyld havde ledet (tabt det), idet de ovenfor Nævnte stiftede Dagbladet „Fædrelandet", udviklede sig lidt efter lidt Modsætningen, hvori han stod til dem; det begyndte at blive tydeligt, at Hine vilde udøve et bestemt Herredømme i Staten, bringe sig selv og deres Klasse eller Stand til Magten, Noget, hvorved den fattige og arbejdende Klasse, især saaledes som Grüne kjendte den — Landalmuen*) kjendte han lidet eller intet — maatte blive distanceret; thi Proletariatet kan netop ikke regere, det falder i Hænderne paa Bourgeoisiet, som „exploiterer" det**). Modsætningen lig-

---

(* *) Goldschmidts Interesse for Landalmuen er af et tidligt Datum og kommer ogsaa hyppig til Orde i „Korsaren" og „Nord og Syd". Se bl. A. P. L. Møllers „Arena", Juni 1843, om Goldschmidts første literære Felttog: „En Artikel, han leverede i „Sjællandsposten" om den sjællandske Almue, vakte saa almindelig Opmærksomhed ved sin livlige og træffende Fremstilling, at den optoges i de bedste af vore Blade." Se ogsaa Goldschmidts egne Erindringer.

(** **) I 1841 kalder „Kjøbenhavnsposten" saaledes „Fædrelandet" „patricisk-aristokratisk": de sande Frihedsvenner maa derfor snarere betragte „Fædrelandet" som en farlig Fjende end som en tro Bundsforvandt. „Fædrelandet" svarer hertil (Oktober 1841), at dets Endemaal er et demokratisk konstitutionelt Monarki, og at dets Trosbekjendelse derfor

nede noget den, som omtrent samtidig udviklede sig i Frankrig mellem „*National*“ og „*Réforme*“. „*National*“'s Redaktør og Parti vilde bemægtige sig Monarkiet for selv at regere det gamle Samfund i en ny Form, hvorimod „*Réforme*“ vilde forandre Samfundet, Arbejdsbetingelserne, Formuesforholdene, da ellers dets Parti, om det end blev regerende, ikke kunde holde sig. Herhjemme havde Grüne ikke Mængde nok til at danne et Parti og blive praktisk, fordi, vi gjentage det, Landboforholdene laa udenfor hans Kjendskab, Omraade og egenlige Sympathi, og medens han i nogle Punkter syntes at gjøre langt yderligere Frihedsfordringer end de andre Liberale, havde han samtidig et halvdulgt Fjendskab mod de Frihedsformer, som bleve foreslaaede, havde bestandig Noget at udsætte paa dem. Han havde vistnok i sine Følelser Noget, der repræsenterede den arbejdende Klasses Antipathi mod det større borgerlige Erhverv, en Antipathi,

---

nødvendigvis maa bringe Bladet i et polemisk Forhold lige saavel mod Republikanismen som mod Absolutismen. — „Korsaren“ polemiserer ogsaa tidt imod de liberale Lederes aristokratiske Tendenser. I Nr. 231 for 21 Febr. 1845 fortæller den saaledes, at naar de Liberale, de som kaldes de Frisindede, have en Fest i Theatret, saa gaar det til paa samme Maade, som naar de Konservative, de Loyale, eller som de i daglig Tale kaldes de Servile, holde deres Fester. Publikum venter smukt, indtil de liberale Majestæter, Drewsen, Lehmann og Tscherning, have taget Plads i den afsondrede Loge, hvorpaa Kouren begynder for de Subalterne. Det gik naturligvis ikke an, bemærker „Korsaren“, at de tre høje Herrer udsattes for at sidde mellem det simple Publikum.

der formedelst Principalers, Fabrikherrers og Spekulanters Haardhjertethed kunde ønske et Værn mod selve deres Virksomhed uden dog bestemt at vide, hvordan det skulde tilvejebringes. Af en hermed beslægtet berettiget Frygt paa de Svages Vegne ɔ: for nogenlunde at sikre Individet overfor Kapitalen, var Grüne heller ikke for den uindskrænkede Konkurrence, for Næringsfriheden. Politisk var han navnlig en Modstander af Ejdersystemet som særlig egnet til bestandig at holde Menneskene i Fjendskab om et forholdsvis underordnet Spørgsmaal. Jeg tror, siger Goldschmidt, at hans Mening kan udtrykkes ved: at man skulde bringe Folkene til, paa fornuftig Maade at undersøge og enes om Betingelserne for Livet og dets Lykke; Sprog- og Grænseregulering vilde da blive let og falde af sig selv. Den Gang holdt Grüne paa Sætningen, at Individet, Befolkningen var Hovedsagen, Staten og dens Græuse underordnet.

Vi ville træffe de samme Tanker skarpere udtrykte og klarere fremsatte hos F. Dreier.

Den Enighed, fortsætter Goldschmidt, som „Fædrelands"-Partiet foreslog Grüne ved Christian VIII's Død, varede kun et Par Dage; den maatte briste, saa snart den skulde bruges. Grüne saà i Martsdagene med Utilfredshed Ejderpartiet tage Statsroret — uden dog at kunne sige, hvem der ellers skulde tage det — men havde i Forvejen bidraget til, at den almindelige Valgret blev uundgaaelig. Dette skete for en stor Del derved, at hverken Talere eller Publikum fik Lov til at komme ind i Hippodromet den 12. Marts, medmindre de

underskrev Adressen*). Foruden Grûne vare de mest Virksomme ved denne Lejlighed Bøssemager G. Christensen, Skræddermester R. Lund og Bogtrykker S. B. Salomon, lutter Repræsentanter for den Borgerklasse, som i hint Øjeblik ikke gjorde sig tydeligt, at Bondestanden var Majoriteten, og som ogsaa hurtig blev trængt til Side af J. A. Hansen, Gleerup, Balth. Christensen, Rottwitt, Steen, Schack, Andræ o. s. v., der resolut gik ind paa at være Bondevenner, til Dels for lige saa resolut ikke at være det længer end fornødent.

Men Aaret 1850 kom. Det laa klart for hele Verden, at Ejdersystemet var umuligt, dele Slesvig vilde man heller ikke, og Helstaten kaldtes Højforræderi mod Nationen. „Kjøbenhavnsposten“ forholdt sig i denne Periode væsenlig kritisk og negativ; den paapegede ikke Noget, den selv vilde, men paaviste de Andres Uklarhed og Hulhed. Men efter Udstedelsen af Helstatsforordningen af 28 Jan. 1852 havde Grüne endelig fundet en politisk Tanke, der var ham klar, og som han fuldelig kunde magte; men han var kommen til den ved — rigtignok i en Tid, der paa Ny skulde konstituere et Rige til Trods for Partierne — at betragte Staten fra et

---

*) Nemlig Adressen til Kongen om Indførelsen af „en fuldstændig udvidet Valglov", en Adresse, som ogsaa blev godkjendt uden Indsigelse, og som det blev overdraget Indbyderne at overbringe Kongen. Til Mødet havde en Del Medlemmer af Haandværkerdannelses-Foreningen indbudt, siger C. Rosenberg og nævner til Dels andre Indbydere end Goldschmidt. Om Haandværkerdannelses-Foreningens Valglovs-Agitation mere nedenfor.

Standpunkt, ganske modsat det, hvorfra han tidligere havde set den. Under den bitre Kamp i Pressen maatte han blive overvældet: den Enkeltes Lidenskab kunde ikke staa sig imod den populære Lidenskab. Det Selskab, han er bleven kaldet Organ for (ɔ: Grundejerforeningen, Helstatsmændene, „Reaktionen"), havde samtidig taget en lignende Retning: Det havde ved sin Stiftelse næret den Tro, at det under en ærlig Debat kunde høste Nytte af Friheden og tillige tjene den; men under de voldsomme, usandfærdige og forfalskende Angreb, det snart blev udsat for, tabte det Troen og kunde ingen anden virksom Hjælp skimte, end at dets Modstanderes Frihed skulde indskrænkes.

Saaledes endte, efter Goldschmidt, den radikale Social-Demokrat Grüne i „Reaktionen". Det var nødvendigt i Slutningen af Skildringen at beholde noget af Goldschmidts egen Uvillie imod „Fædrelands"-Partiet. Der var „Blod" imellem dem. Ploug havde kaldt Goldschmidt for „Grundejerforeningens Tallerkenslikker", Bille havde kaldt ham for „alle Grevers Leporello", og forgjæves havde Goldschmidt vægret sig med saadanne Riposter som i „Nord og Syd" at udraabe om „Fædrelandet": „Hvilken Masse Snavs og Usandhed er der af denne Dyndvulkan kastet ud over Landet!" Og i Sandhed, naar vi nu undre os over at træffe Dreier i „Fædrelandet" fra Begyndelsen af Halvtredserne, hvor vilde han, hvis han endnu levede, ikke undre sig over i Halvfjerdserne at finde Goldschmidt baade i „Fædrelandet" og „Dagbladet"! Det er meget lærerigt at blade i gamle Aviser.

Vi saà ovenfor, hvad „Fædrelandet“ i 1841 mente om den republikanske „Kjøbenhavnspost“, men ti Aar efter, December 1851, hedder det om det samme Blad i „Dagbladet“: „Det Organ, der tidligere kæmpede under Socialismens røde Fane, strider nu under Reaktionens gule Banner; det Blad, der tidligere mente, at Ejendomsbegrebet tilhørte en svunden Tid, er nu blevet et Organ for den „velerhvervede Ejendoms“ Forsvarere; fra „*Voix du peuple*“s Eftersnakker er den nedsunken til at agere Grundejerforeningens Moniteur.“ Bille skildrer hele „Kjøbenhavnspostens Kredsløb“, hvorledes den har gjort sin Cirkelbevægelse rundt om Nationalitetsbegrebet; den har drejet sig surrende om det, ligesom Myggen sværmer rundt om Flammen, og i sit fanatiske Had til de Nationale brændt sig i den Grad, at den nu kun døsig og halvforkullet basker med Vingerne, saa at vi snart af den gamle Kjøbenhavnspost kun har Asken tilbage, hvorfra Fønixen neppe mere vil svinge sig. Ogsaa i sine Erindringer skildrer Goldschmidt denne „Cirkelbevægelse“, men minder om, at da Grüne traadte op imellem den frihedsfordrende Borgerstand, gjemte han, hvad enten som Haandværker eller som Poet, paa Muligheden af et dybt Had til Bourgeoisiet. Man maa jo heller ikke glemme, at de National-Liberale forbavsende hurtig efter deres politiske Sejr konstituerede sig som den nye Tids Bourgeoisi. Med umiskjendelig Sympathi skildrer Goldschmidt endnu i 1877 sin Ungdoms Kampfælle, „den blonde rødmussede Svend“.. Det er smukt at læse om Goldschmidts og Grünes ungdommelige Sværmerier. Vi vilde helst — hedder det — havt en theokratisk Re-

geringsform, omtrent som i Middelalderen, da den hvide Yppérstepræst i Rom var som et Forsyn, standsede Krige, beskyttede de Svage, havde Lindring og Trøst for de Lidende; men da vi tillige vare enige om, at en saadan Regering i vore Tider var vanskelig, tog vi vor Tilflugt til den almindelige Valgret. I hvilket Omfang Goldschmidt eller rettere „Korsaren“ forøvrigt var revolutionær, dvæles der oftere ved i Livs-Erindringerne. „Korsarens“ Ideal var en Republik, men — i Mistillid til Folkets Republikanisme — en Republik med Diktatur, og man maa lade Goldschmidt, at han tidlig havde et „ret klart Blik for Vejen til at naa Maalet“, nemlig igjennem et alvorligt Arbejde for Folkets Opdragelse, Skolens Forbedring og Folkets Øvelse og Virksomhed i Kommunalfrihed. I „Nord og Syd“ bleve disse Anskuelser til „Kongedømmet med republikanske Institutioner“, et Kongedømme med store Prærogativer overfor almindelig Valgret. Hvor skarpsynet Goldschmidt forøvrigt har været i politisk Henseende, faar man ofte Lejlighed til at sande i „Nord og Syd“, og det er ikke uden Interesse at høre ham udtale sig dér om sit politiske Standpunkt. Medens det for os hyppig ser ud, som om han stod i Forbindelse med den hemmelige (eller aabenlyse) evropæiske Revolution, saa beskyldtes han ikke des mindre ofte for at staa i Forbindelse med „den hemmelige evropæiske Reaktion“. Han svarer selv herpaa (men hans Samtid var rigtignok ikke tilfreds med Svaret): „Jeg ønskede den Tilstand, som jeg kaldte Absolutisme med republikanske Institutioner. Jeg troede en saadan Statsform baade bedst i og for sig og mest egnet til at

bilægge Nationalstriden. Jeg udtalte min Mening om vor Ret og vor Evne med Hensyn til Slesvig d. 11. Marts 1848 i Kasino, og da den senere aldeles afgjort viste sig rigtig, nævnte jeg (Dcbr. 1849) Helstaten som nødvendig og gav en Skizze af dens Indhold, viste, at den kunde bestaa med statsborgerlig Frihed". Eller som han et andet Sted rekapitulerer hele sin politiske Doktrin: „Naar vi ikke kunne inkorporere Slesvig og ikke ville dele dette Hertugdømme, saa er der ikke Andet at gjøre end søge at danne en sluttet Stat i Forening med Slesvig og Holsten, og lader os nu skynde os Allesammen at arbejde derpaa under gode Frihedsbetingelser, inden Reaktionen kommer med sin Tvang og forværrer dem". Vi have anført disse Goldschmidts Ord *in extenso*, fordi vi ved en anden Lejlighed ville komme tilbage til hvad C. Rosenberg kalder Goldschmidts „Ideer om Nationalitetssagens Mangel paa Berettigelse ved Siden af den demokratiske Sag". Her skulle vi dog forfølge vort nærmere Maal, saa meget mere som disse „Ideer" optræde skarpere udpræget hos andre Medlemmer af Datidens sociale Demokrati.

Vi berørte ovenfor, hvorledes Haandværkerne midt i Trediverne vaagnede til Bevidsthed om deres Plads i Samfundslivet. Allerede i 1836 blev „Læseforeningen" stiftet. Dens Maal var „at aabne en bekvem Adgang til almennyttig og almeninteressant Læsning for alle Stænder, men især for den næringsdrivende Borger". Det var imidlertid, siger C. Nyrop, en udelukkende politisk Forening, men det turde den Gang ikke siges; den maatte have et Skildt. I de følgende Aar voxede For-

bindelsen mellem de ledende Frihedsmænd og de Industridrivende endnu kraftigere op, flere og flere Haandværkere opdroges i Frihedens Aand, og da „Haandværker-Dannelses-Foreningen“ stiftedes i 1847 for ligesom Læseforeningen i politisk Henseende at bidrage Sit til „den umiddelbare Undervisning, der fremstaar af en tidligere ukjendt Vexelvirkning og Idéudvexling imellem Samfundets forskjellige Klasser“, bestod Foreningens Bestyrelse næsten udelukkende af Industridrivende. I et af dens første Møder udviklede Bøssemager G. Christensen Begrebet Frihed.

Efter Februarrevolutionen blev Haandværkerdannelsesforeningen navnlig Samlingspladsen for Datidens kjøbenhavnske Demokrati, der ikke var uberørt af Socialismen. I 1849 skrev Kr. Arentzen til Stiftelsesfesten følgende Haandværkersang:

Der gaar en mægtig Aand igjennem Tiden,
det bruser underligt i Syd og Nord,
og midt i al vor Trængsel, al vor Liden
sig hæver frejdigt et Apostelkor.
Med Tunger, glødende af Hjertets Varme,
de juble: „Frihed, Frelse for vor Jord!“
Det rører sig i alle ædle Barme,
og Tanken bøjer ydmygt sig og tror.

O lad dem spotte i de høje Sale:
„I ere fulde af den søde Vin!“
Lad Professorer og lad Præster gale,
og Rotschild skotte til sit Pengeskrin.
De dæmpe skal dog ej den stolte Tale,
ved Seinen ej, og ej ved Øresund;
thi nu er Folket vaagnet af sin Dvale
og priser Morgenstund med Guld i Mund.

Nej, hedde skal det ej til sene Tider,
at „Skrædderen stod fejg og flad igjen";
thi medens Solen henad Banen skrider,
„en Skrædder" hvo der ikke følger den!
For Lyset, brave Brødre, Tiden strider,
og vi vil kæmpe med, som vi kan bedst,
om end Beaumonden bitter ad os bider
og snærrer: „Schuster, bliv dog ved din Læst!"

I den bevægede Tid efter sin Stiftelse havde Haandværkerdannelsesforeningen indtil 900 Medlemmer og var selvfølgelig af ikke ringe Betydning. Vi skulle nævne nogle af de optrædende Personligheder. Døden har i Tidens Løb gjort lyst i deres Rækker, og af de mere fremragende Stridsmænd var det nok kun Jernstøber P. F. Lunde, der igjen meldte sig paa Arenaen 1872, vi behøve vel næsten ikke at tilføje: for at gjøre den ikke ualmindelige Erfaring, at han ikke var „radikal nok for Nutidens Radikale". I 1848 var det anderledes. Da var han og F. Dreier Hovedmændene, vore første hjemlige Talsmænd for den sociale Radikalisme. Det var — hedder det hos Nyrop — væsenlig Dreier og Lunde, der i 1848 bragte den socialistiske Lære frem, Dreier med fuld Bevidsthed om, hvad han gjorde, Lunde maaske mere tilfældigvis; det var et System, der laa bagved Dreiers Udtalelser, men det var Begivenhederne i Paris, der lod Lunde tale. Dreiers Virksomhed er navnlig betydende derved, at han allerede i 1848 formaaede at skyde de national-liberale Spørgsmaal til Side og pege hen paa den reale Udvikling; at Tyngdepunktet laa her, have de senere Begivenheder fuldstændig bekræftet. Han staar derfor overvældende ved Siden af Lunde, men

ikke des mindre havde denne praktisk den største Betydning. Han var ikke den unge og derfor i det almindelige Omdømme overspændte Student men den ældre, erfarne Industridrivende — han er født 1803 — der fra fattig Dreng havde svunget sig op til at være Ejer af et betydeligt Jernstøberi; han var Medlem af Industriforeningen, Borgerrepræsentant og Stænderdeputeret, som saadan endog valgt af kjøbenhavnske Grundejere. Og saaledes var Tiden den Gang, at selv „Fædrelandet", der paa det sociale Omraade var hans Modstander, dadlede, at man ikke havde tænkt paa Lunde ved Kongevalgene til Rigsforsamlingen. I December 1849 blev Lunde med stor Majoritet valgt som Nyboders første Repræsentant i Folkethinget, og Nytaarsmorgen 1850 fik han en Sølvpokal af Kjøbenhavns Arbejdere. Det var ogsaa Lunde; fortæller C. Rosenberg, der i Martsdagene 1848 utaalmodig kom til P. G. Bang, „for at sige de Herrer, at de maatte gjøre Noget, ellers var der Andre, der vilde". „Hidtil har De talt", sagde han til Bang; „nu skal De faa at se, at vi Andre skulle tale et Ord med." Bang svarede: „Jeg beder Dem, Hr. Lunde, at sige til Deres Venner, at de herværende Mænd (de hos Schouw forsamlede Ledere) ere kaldte til Kongen for at medvirke til Dannelsen af Ministeriet."

Dermed erklærede Lunde sig tilfreds; han havde skullet opfordre til kraftige Forholdsregler, og han saà nu, at Hs. Majestæt havde havt samme Tanke.

Ogsaa Grüne spillede omkring 1848 en ikke ganske ringe Rolle i Haandværkerdannelsesforeningen, naturligvis i radikal Retning, og skal navnlig ikke have havt liden

Indflydelse paa de Unge. Vi have ovenfor berørt, hvorledes han blev et Exempel paa, hvor nær den yderligstgaaende Radikalisme grænser op til den krasseste Reaktion, og det er snarere til at undres over, at han — saavidt vi kunne skjønne — staar temmelig alene i saa Henseende. M. Goldschmidts „Overgange“ skulle vi ikke her berøre. De ere neppe saa store, som man har villet paastaa, og har han havt Uret i Meget, saa har man dog maaske gjort ham Uret i Mere. Han havde desuden som Poet en anden Verden at ty til, naar det blev ham for broget paa Politikens og Journalistikens Slagmarker. At Goldschmidt i disse Aar imidlertid hyppig færdedes i Foreningen er en Selvfølge. I F. Dreiers Literaturbillede „M. A. Goldschmidt“ (1852) minder Forf. den „aristodemokratiske Grundejerven“ om hans republikansk-socialistiske Fortid, og spørger ham, hvorledes hans „tidligere Fordringer om en vid Valgret i Kommunerne, stor Kommunalfrihed, meget stor Arveafgift og progressiv Formueskat“ kan forenes med hans nuværende Standpunkt. Saaledes, siger Dreier, blev Goldschmidt ogsaa Medlem af Haandværkerdannelsesforeningens Bestyrelse og var meget ivrig for at „organisere det danske Demokrati“. I Foredrag om de sociale Bevægelser, af hvilke han syntes at have gjort grundige Studier i Konversationslexika og lignende Værker*), kaldte han sig Soci-

---

*) I sine Erindringer indrømmer Goldschmidt villig, at baade han selv og Grüne den Gang manglede den betydelige Kundskabsmasse og Videnskabelighed, som hører til for at kunne lede en Frihedsbevægelse.

alist og angav „Ro og Orden“ som dette Partis Stik-
ord; i „Nord og Syd“ billigede han de af ham saakaldte
„sociale Økonomers Lære“ o. s. fr. I „Berlingske Tidende“
svarede Goldschmidt, at hans Virksomhed i Haandværker-
foreningen er betegnet ved Følgende: 1) Et Foredrag
strax efter Christian VIII's Død, hvori jeg raadede dem,
der kaldte sig „Demokrater“, til at organisere sig, og
forklarede Ordene med, at „Demokratiet“ langsomt, men
alvorligt maatte erhverve sig Kundskab, samt opfordrede
de tilstedeværende Demokrater til at begynde herpaa (til
hvilket Øjemed jeg fik nedsat en Diskussions- og Fore-
drags-Komite); 2) et dertilhørende Foredrag om Kommu-
nismen, hvori jeg bl. A. efter en Udsigt over og Kritik
af det kommunistiske Princip sagde, at naar Kommuni-
sterne bleve talrige i et Land, vilde Samfundet tilsidst
blive bragt i den Nødvendighed, at maatte „skyde dem
ned som gale Hunde“; 3) en fortsat Bestræbelse for, at
Foreningen som saadan ikke deltog i Tidens politiske
Bevægelser, medens jeg ved forskjellige Foredrag søgte
at bidrage. Mit til Haandværkerdannelsesforeningens
Fremgang“. Dreier svarer atter herpaa, at han med
Hensyn til det første og tredie Punkt paa det Bestemte-
ste maa paastaa, at Goldschmidt „søgte at virke for en
hurtig Forening af alle danske Demokrater, paa Landet
og i Kjøbstæderne, til en Virksomhed imod nationalistiske
og „aristokratiske“ Bourgeoisimanøvrer. Han udhævede
netop Vigtigheden af at handle hurtig, da det modsatte
Parti var godt organiseret, og der ingen Tid var at
spilde“. — Endnu kunne vi nævne Skræddermester Lund,
der sammen med Bøssemager Christensen havde været i

Paris og havde færdedes mellem Arbejderne der i den stærkt bevægede Tid, samt den senere Ladegaards-Inspektør Friis. Professor Steen og Skolebestyrer Schneekloth med det skarpt udprægede Fysiognomi og den stærkt holstenske Akcent — Søn af en Indsidder — holdt rationelt igjen mod Drømmerierne, vel nærmest i national-liberal Aand.

I Kampen for almindelig Valgret spillede Foreningen, som ovenfor berørt, en ikke uvæsenlig Rolle. Der fortælles saaledes bl. A., at Magnus Eiriksson, Kr. Arentzen og en Trediemand bleve sendte ud paa Vesterbro for at agitere Slagterne. Disses Oldermand var imidlertid „reaktionær", og det saà i Begyndelsen lidt farligt ud, men det endte dog *in dulci jubilo* ved Punschebollen. I Haandværkerdannelsesforeningen blev ogsaa den Gang afsungen en hos Behrend i Aabenraa trykt Gadevise (hvis Forfatter var Kr. Arentzen), hvori det hed om Borgerrepræsentanterne, der holdt igjen mod Haandværkerdannelsesforeningens Fordring om „en fuldstændig udvidet Valgret og Valgbarhed":

„Og Spidsborgerrepræsentanterne kom —
o hør, o hør, hvor de dundrede!
De frygtede for deres tykke Vom
og de Fattiges mange Hundrede."

Denne Vise satte Skræk i Eduard Meyer — det var den Gang „Flyvepostens" gyldne Dage — og han denuncerede Forfatteren med sædelig „Entrüstung" i sit meget udbredte Spidsborgerblad. — „Blandt Bladene har Aristokratiet kun én Talsmand, nemlig den berygtede „Flyvepost",

eller, som den formedelst sine hyppige Løgne kaldes, „Lyveposten“, hvorimod Demokratiet har til Dels alle de øvrige Blade og tilmed Kongen paa sin Side.“ Det er en ung Normand, Anton Rosing, der i et Brev til Hjemmet fra Marts 1849 giver Eduard Meyers Blad dette Skudsmaal. Om Anton Rosing ville vi imidlertid tale i en særlig Artikel.

Kun en Bemærkning til. Der findes nemlig i C. Nyrops ovennævnte „Meddelelser“ endnu et i denne Sammenhæng interessant Afsnit, nemlig om Danmarks industridrivende Aktieselskaber. Forf. viser, hvorledes det at drive industrielle Etablissementer ved Aktieselskaber ikke er nyt her i Landet — allerede i Begyndelsen af forrige Aarhundrede kunne saadanne paavises, — — men det var dog fornemmelig i Fyrrerne, at den almindelige Foretagelsesaand vaagnede her i Landet. I April 1844 udgik Aktieindbydelsen til en Jernbane fra Kjøbenhavn til Roskilde, medens Dampskibstrafiken samtidig tog et betydeligt Opsving. Det var ogsaa hin Tid, der skabte Tivoli (1843), Klampenborg (1844), Kasino (1845), Maglekilde i Roskilde (1845), Hôtel Fønix (1846), og Kjøbenhavns Hippodrom (1847). I Tivoli og de øvrige dels Forlystelses- og dels Helbredelsesanstalter blev der sat over en halv Million Rigsdaler. De direkte industridrivende Aktieselskaber forbigaa vi her.*) Aktiesel-

(*) *) „Korsaren“ havde ogsaa fat paa Datidens „Pengemænd, Vindmagere og Aktie-Jobbere“, se f. Ex. Nr. 283 for 20 Febr. 1846.

skabs-Bevægelsen løb ogsaa til Ende med Decenniet. Der gik 25 Aar, siger Nyrop, før Aktieselskaberne igjen saas paa Industriens Omraade. Nye Tider, nye Tanker. Nu kjendte man med Et kun politiske Opgaver. Krigen blev lykkelig ført til Ende, det danske Folk jublede over den vundne Frihed, og kun de materielle Spørgsmaal, der tilligе havde en politisk Side, bleve offenlig paaagtede. — Aktieselskabs-Bevægelsen fra de sidste fem, sex Aar (særlig 1872—75) er for bekjendt, til at vi her behøve at opfriske Mindet om den. Det Anførte er desuden allerede tilstrækkeligt for at vise, at Tidens store almindelige Træk gjøre sig gjældende paa de forskjellige Omraader, paa de sociale saavel som paa de literære.

II.

Anton Rosing.

„Arbejderspørgsmaalet er et Livsspørgsmaal, som maa og kan løses, om man end ikke endnu har fundet den rette Besvarelse."
Anton Rosing.

Da Anton Rosing i sin beskedne Stilling som Lærer i Agrikulturkemi ved den højere Landbrugsskole i Aas endelig i Foraaret 1867 bukkede under for en mangeaarig Sygdom, mistede Norge i ham en Mand, til hvem der saavel i Hjemmet som i Udlandet var knyttet store Forhaabninger, og som selv maatte stige i Graven, uden at have naaet de høje Livsmaal, der stadig havde svævet

ham for Øje. Det er derfor en betegnende Titel, man har givet hans efterladte Breve og Optegnelser*), thi hans Liv blev kun et — rigtignok rigt og fyldigt — Rejseliv i hans friske Ungdomstid og første Manddoms-alder, det blev kun, som der er sagt om det, en lang Lære- og Forberedelsestid, et stort Tilløb til Noget, hvoraf kun en Begyndelse er naaet. Men havde end hans Ungdomsliv kun baaret Blomster, og om der end ikke, som der dog gjorde, var fulgt et Stykke Manddomstid derefter, som i alt Fald nedlagde god Sæd i en af ham selv tilberedt Jordbund, selv da vilde han ikke kunne siges at have levet forgjæves, saa vist som det betyder Noget, at udvikle sig til et sandt Menneske, og Ingen vil fortryde paa at dvæle ved en Skildring af, hvorledes han udfoldede sin Sjæls rige Evner og gik fremad mod sit Maal med sin stærke Villieskraft og brændende Begejstring. Han naaede ikke sit Maal, det er sandt; der er ikke store Mindesmærker efter ham, som man tavs kan gaae paa og selv lade tale; men det Billede af ham, som hans egne Breve forme for Læserens Fantasi, vil man dog ikke saa let glemme, thi det er Billedet af et varmt og sjeldent Menneske. Det er netop Hemmelig-heden ved disse Optegnelser, at selv dér, hvor de hverken bringe store eller nye Ting frem for Dagen, selv dér gjennemtrænge de med Sanddruhedens og Begejstringens ejen-dommelige Magt. Det er et Menneske, man lærer at

(* *) Ungdomstid og Rejseliv. Udvalg af Anton Rosings Breve og Optegnelser. Udg. af Hedevig Rosing. Kristiania 1869. Se ogsaa „Anton Rosings Alvorsliv". Kbhvn. 1871.

kjende, og dette gaar ikke saa hyppigt paa, at det jo nok kan være Optegnelsernes bedste Ros.

„Dersom der er Noget," siger Rosing selv i nogle biografiske Optegnelser, der indlede Bogen, „som jeg kunde kalde mit Livs „ledende Tanke", saa er det Folkeoplysningen. Alt, som bærer til det Maal, ligger mig paa Hjerte. Mine alsidige Interesser have desværre ført mig ind paa altfor mange spredte Felter og derved svækket mine Kræfter til at udrette Noget i det Enkelte. Der er faa Kunster og faa Videnskaker, som ikke for en Tid have været Gjenstand for min Sympathi og mit Studium, for tilsidst atter at opgives. Jeg har grublet mig træt over alle min Tids store Spørgsmaal i videnskabelig, i social og i politisk Retning. Men ét Spørgsmaal er jeg endnu aldrig bleven træt af: Folkeoplysningens. Fra alle Strejftog kommer jeg altid tilbage dertil; det har sysselsat mig, ligefra jeg begyndte at tænke. Ja endog før min Forstand havde begrebet Nytten og Nødvendigheden af, at Folket oplyses, medens jeg endnu i Egenskab af doven Skolegut praktisk opponerede mod Oplysningen, drev en uimodstaaelig indre Magt mig til at arbejde derfor. Jeg, som ikke selv aspirerede højere end til Tretaller i min Karakterbog, som ikke hadede Noget i højere Grad end Lektielæsning, jeg kunde, uden at det var mig nogen Opofrelse, gjøre Afkald paa hele Timer af min Fritid for at agere Lærer. Hvor mangen Aften, medens mine Brødre og Kammerater legede nede i Gaarden, sad jeg ikke og stræbte, saa Sveden randt, for at bibringe Ole Frederik, en af vore Fabrikgutter, de Kundskaber, som jeg knap

havde lært selv. Det var sandelig ikke Leg, vi tog Sagen for fuldt Alvor begge To, og det gik mig langt mere til Hjerte, naar jeg ikke kunde faa min Elev til at begribe, at Jorden gaar rundt om Solen, end naar jeg selv fik Bank og daarlige Karakterer, fordi jeg ikke vidste tilstrækkelig Besked om de puniske Krige."

Saaledes fortæller Rosing selv om sit Barndomshjem i Frederiksstad, hvor han var født 1827. Hans Fader døde tidlig fra ham, men hans Moder, der først døde Aaret før sin Søn, fordobledè kun, om muligt, sin Omhu for Børnene og vandt, som der siges, ved sin opofrende Kjærlighed Sønnens fulde Tillid, Agtelse og Taknemmelighed, og hun lagde heller ikke nogen Vanskelighed i Vejen for ham, da han higede mod Kjøbenhavn for at studere ved den polytekniske Læreanstalt. Paa sin 16de Fødselsdag landede han ved Toldboden her, og samme Aften begynder han det første af de Breve, som han, saasnart han var borte fra Hjemmet, trofast sendte sin Moder, for at fortælle hende om sit Liv og sine Haab, om sine Rejser og Foretagender, om Alt, hvad han saa og oplevede; „kun Skuffelserne og det, der kunde smerte, holdt han altid borte". Det følger af sig selv, at de første af disse ungdommelige Breve hverken ved deres Form eller Indhold ere betydelige, og dog læser man dem med Interesse den unge Guts livlige Skildring af det Indtryk, vor Hovedstad og de Personligheder, han her traf sammen med, gjorde paa ham, og af og til gjør dog den og anden selvstændig Opfattelse sig gjældende, ligesom hans Livsplan af og til kommer til Orde, naar han f. Ex. siger, at han higer og længes efter den Tid, da

han skal ofre alle sine Kræfter for sin store Livsopgave, den at sprede Videnskabens forklarende Lys ud imellem sine agerdyrkende Landsmænd. Med Iver studerede han Kemi, Optik og Botanik og deltog paa samme Tid i sine Venners glade Lag. „Saa kom 1848," siger han, „og dette Aar er et vigtigt Aar i mit Livs Historie, thi dets Bevægelser og Begivenheder var det, som først vakte mig til fuld Selvbevidsthed. Jeg havde indtil da aldrig ved nogen anden Lejlighed og aldrig paa nogen anden Maade dyrket Politiken end hver 17de Maj, naar jeg som god Patriot pligtskyldigst drak Punsch og raabte Hurra. Men Februarrevolutionen gjorde mig pludselig til Politiker med Liv og Sjæl. Forbi med Botanisering og mineralogisk Stenhuggerarbejde! Væk med Zoologi og Kemi! Mennesket var nu den eneste Naturgjenstand, som frembød Interesse; men det var hverken fysiologisk, anatomisk eller psykologisk, det interesserede mig. Det var Mennesket i fulde Klæder eller — i Mangel af Klæder — i Filler og Pjalter, hvormed jeg nu havde at skaffe; det var Mennesket som Lem af Menneskesamfundet; det var Mennesket som Borger, Nation, Stat. Det var en ganske forunderlig Revolution, som pludselig var foregaaet i mig. Hvad som før kun havde været Instinkt, blev nu fuld Bevidsthed; jeg fik en hel og klar Erkjendelse af mit Ansvarlighedsforhold til Menneskeslægten, til Samfundet, en Erkjendelse, som aldrig mere er bleven fordunklet, men tværtimod hver Dag er voxet i Styrke og Inderlighed, og som altid siden har ligget styrende og drivende bag alle mit efterfølgende Livs Foretagender. Derfor tænker jeg altid med Glæde og Taknemmelighed paa det bag-

vaskede 1848; i alt Væsenligt er jeg bleven tro mod de Principer og de Sympathier, som det bragte til Live i min Sjæl, og jeg har endnu intet Øjeblik skammet mig ved at bekjende som min Overbevisning, at de Ideer, som Februar-Revolutionen proklamerede, ville og skulle styre Fremtiden."

Hans Breve under Krigen vise hans Kjærlighed og Hengivenhed for Danmark, og han hilser vor politiske Frihed med Glæde; men Intet fandt dog saaledes Gjenklang i hans Hjerte, som det i Frankrig rejste Spørgsmaal om Arbejdernes Stilling i Samfundet. Hans Ønsker for deres Fremgang og Vel fortrængtes aldrig siden, ikke under hans Studier i Paris, ikke under de tunge Sygdomme i Edinburgh, ja indtil det sidste Aandedrag viede han Arbejderen sine Tanker og Kræfter. „Arbejderspørgsmaalet", skriver han som ovenfor anført, „er et Livsspørgsmaal, som maa og kan løses, om man end ikke endnu har fundet den rette Besvarelse." Og som virksomt Medlem af mange Slags Foreninger viste Rosing noksom sit Ønske om at arbejde med paa Virkeliggjørelsen af Tidens Tanker. Han var ikke alene Stifter af, men ogsaa styrende Medlem i den polytekniske Forening. Desuden var han Medlem af Industriforeningen, Urtekræmmerforeningen og det skandinaviske Selskab; men fremfor de fleste af disse havde Haandværkerdannelsesforeningen hans særlige Interesse. Han deltog i dens Fester, holdt her Foredrag og udkastede for samme Forening en Plan til Grundlæggelsen af en Bogsamling, i hvilken han træffende udvikler Kravene til Folkedannelse og Folkeskrifter.

Fra 1850—55 var Rosing i Kristiania og udfoldede der en endnu større og gavnligere Virksomhed. Især virkede han i disse Aar som Journalist, hvortil han fortrinlig egnede sig, og „Aftenbladet“ og forskjellige Tidsskrifter indeholdt jevnlige Bidrag fra hans Haand. 1855 fik han Stipendium for at studere Agrikulturkemi og forberede sig til at overtage Lærerposten i dette Fag ved den højere Landbrugsskole, som skulde oprettes i Aas, og skjønt der siges, at han derved opgav ikke lidet fordelagtige Fremtidsudsigter, tvivlede han ikke paa, at han gjorde det rette Valg af sin Livsgjerning. Han rejste først til Tharand i Sachsen, og efter forskjellige Udflugter, bl. A. til Wien og Prag, havnede han i Paris, hvor han blev i halvandet Aar. Allevegne arbejdede han utrættelig i de kemiske Laboratorier, f. Ex. i Paris under de store Kemikere Dumas og Boussingault, der spaaede ham en stor Fremtid, allevegne søgte han utrættelig at sætte sig ind i de forskjellige Landes Landbrug, Fabrikdrift og Industri.

Af alle hans Breve fra Rejsen ere især de fra Frankrig af Interesse. P. C. Asbjørnsen, der i „Norsk Landmandsbog for 1868“ har givet et smukt lille „Livsbillede“ af Anton Rosing, karakteriserer dem ogsaa paa følgende Maade: „Der er en Inderlighed i Opfatningen, en Kvikhed i Fremstillingen, en Anskuelighed i Udførelsen, som livagtig fører frem for Læseren de mangfoldigste Scener, Oplevelser og Gjenstande; men gjennem alt dette lyder altid som en dæmpet Gjenklang af den dybere Grundtone, der, fra hans Selvbevidsthed vaagnede og lige til hans sidste Time, gik igjennem Rosings hele

Livsopfatning, Klagen over Arbejdernes Nød og Trang, over den ulige Deling af Retten og Vindingen mellem den døde og den levende Kapital. Som Rosing omfattede Menneskehedens store Formaal med Varme og Liv, saaledes bar ogsaa Alt, hvad han skrev, Præget af Fylde i Tanken og Dybde i Følelsen. Hans Fremstilling udmærkede sig ved en sjelden Klarhed, og mange af disse hans Breve ere ejendommelige helstøbte Stykker, hvoraf flere taale at sættes ved Siden af det Bedste, vor Literatur i lignende Retning har frembragt."

Hvor som helst Rosing træffer paa Arbejdere, slaar hans Hjerte stærkere. Slottes og Palädsers døde Pragt trætter ham, og han føler sig ingenlunde skuffet, da han i Salene paa Albrechtsburg ved Meissen hverken finder bonede Gulve eller venetianske Spejle, men i det Sted en Mængde virksomme Mennesker, der forvandle Erzbjergenes hvide Ler til det berømte Meissener Porcellæn. „Efter at jeg", siger han, „ved i et Par Timers Tid at vandre om i Domkirken lidt efter lidt havde levet mig ind i de Tider, hvis Værk den er, og uvilkaarlig var bleven forstemt og nedtrykt ved at tænke paa al den krasse Overtro, alt det aandelige Mørke og den Stagnationens Aand, som her en Gang var forkyndt og befæstet, udøvede al den travle Virksomhed en forfriskende og velgjørende Virkning paa Sind og Sans, fordi den atter saa levende hensatte mig i min egen Tid, i Forskningens og Fremskridtets, Virksomhedens og Bevægelsens Tid."

Det interessanteste Vidnesbyrd om dette hans varme Hjertelag for Arbejderens Stilling faar imidlertid sit Udtryk i et Brev fra Avignon (September 1857), hvori

han fortæller om sit Besøg i de store Silkevæverier i Lyon. „Der kom mig mange underlige Tanker i Hovedet," siger han, „da jeg vandrede gjennem dette Flidens og Vindskibelighedens Hjem, hvor neppe nogen anden Lyd afbryder Vævstolens monotone Sislen. Naar jeg beundrende stod lænet op til disse Maskiner, som i Silkedugen fremtrylle de dejligste Billeder, nogen Kunstners Fantasi kan drømme, kunde jeg ikke lade være at tænke paa dem, der ligesom danne Sjælen i Mekanismen, dem, der med kunstforstandig Haand regere disse Tusinder af Traade og sætte dette Regiment af Vævskytter i Bevægelse, hver efter sin Tur. Her sidde disse Mænd og Kvinder lænet over Væven fra den tidlige Morgen til den sene Kvæld, her drømme de deres Ungdoms Drømme, klare og skjønne som Silkedugens Blomster, her sukke de deres sidste Suk over Livets Skuffelser! Naar de gamle Øjne ikke længer kunne skjelne Farverne, naar den skjælvende Haand ikke længer kan styre Vævskytten, saa sidder den, der har klædt Prinsesser og Fyrstinder i Silke og Purpur, endnu i Laser og Pjalter! Et Liv er slidt op; al denne legemlige og aandelige Kraft, al denne Haandfærdighed og Intelligens, som et Menneske fra Vuggen til Graven har kunnet udvikle, har været anvendt; Rigdomme ere forøgede, og Værdier ere skabte, men de ere ikke her i denne fattige Stue, hvis hele Indhold neppe kunde betale en Alen af det skjønne Stof, hvoraf Tusinder Alen her forlod Væven. Er dette Livets Retfærdighed, at disse Arbejdere saaledes skulle give sit Hjerteblod for at skabe Rigdomme, uden selv at erhverve mere end fra Haanden til Munden? Den døde Kapital, som solgte

og kjøbte al denne Flid og Virksomhed, er bleven mange Gange fordoblet, men den levende Kapital — Arbejderen — — mon han ogsaa har faaet de Renter, som med Retfærdighed tilkom ham? Mange betænke sig ikke paa at sige Ja. Ja! ja! skrige de og lyse sit Anathema over hver den, som endnu vover at mene Nej. Det faar nu ikke hjælpe, jeg siger Nej, ti Tusinde Gange Nej! Dette er ikke Retfærdighed. — Se, disse Tanker var det omtrent, som sysselsatte mig, da jeg besøgte Silkevæverierne; de vare mig for Resten ikke nye, men de paatrængte sig mig med fornyet Kraft her. Det skal heller ikke være sidste Gang, de sysselsætte mig, thi Forstand og Følelse siger mig, at der maa gives en Maade, hvorpaa det, som jeg kalder Retfærdighed, kan ske Fyldest; der maa gives en industriel Organisation, hvor den døde og den levende Kapital ligelig forrentes, jeg skimter den, og, saasandt jeg lever en Tid endnu, vil jeg arbejde mine Drømme frem til Klarhed."

I et andet Brev fortæller han om sit Besøg i Amfitheatret i Nimes: „Mine Tanker befolkede hele Theatret med stolte Romere og skjønne Romerinder, som applauderede og jublede, hver Gang de vilde Tigere og Panthere søndersled et Menneske. Thi anderledes var ikke denne Civilisation, som man endnu i vore Skoler og fra vore Kathedre udraaber som den siden uopnaaede; et Menneske var intet Menneske i disse Verdenserobreres Øjne, dersom han ikke ved Fødsel, ved Rigdom, ved Talenter var kommet ind i de Mægtiges Kaste, og det faldt vist ikke nogen blødhjertet Romerinde ind at fælde en Taare, naar en Træl, en overvunden Fjende blev slængt som

Mad for Løverne. Vistnok, selv i vore Dage, bliver Fattigdommen og Ringheden ofte betragtet som en Forbrydelse og en Vanære; men man har dog ikke sat Dødsstraf derfor, og man prædiker jo endogsaa meget om, at alle Mennesker ere Brødre, ihvorvel det altid kun er nogle enkelte, som tager Broderparten af Livets Lykke og Livets Glæder. Dēt Slags Tanker kom mig i Hovedet, da jeg sad paa Kejser Augusts og Patriciernes Pladser; men saa steg jeg op over Amfitheatrets Trin, hvor Folket havde sine Sæder, endnu højere, helt op paa Toppen, hvor Slaverne sad; man gav nemlig dem de øverste Pladser, thi de Ringeste maa altid stræbe længst for at komme til Maalet. Og da jeg saa spadserede om her oppe paa Attiken, tænkte jeg som saa, at der baade i den legemlige og aandelige Verden er mange Romerriger, som maa styrte i Grus, førend Menneskene blive Brødre, førend Formuens, Fødselens og Lykkens Tilfældigheder ophøre at dele Menneskene i Herskere og Trælle."

De samme Tanker komme endnu stærkere til Orde i hans Breve fra England, hvorhen han begav sig fra Frankrig, men hvor han langtfra befandt sig saa vel. „Dersom det var muligt," siger han saaledes i et Brev fra Manchester, „at Industrien, og som Følge deraf Folkemængden, i denne Egn fremdeles udviklede sig i samme Forhold som i de sidste 50 Aar, saa vil, inden det 19de Aarh. er ude, Manchester, Liverpool, Bolton, Preston osv. gro sammen til en eneste Kæmpeby paa adskillige Millioner Indbyggere og et virkeligt Helvede være realiseret paa Jordens Overflade."

Det sidste Brev i Bogen er fra Edinburgh, men vil man følge Rosings Liv til Ende, maa man søge hen til den ovenfor omtalte lille Biografi af Asbjørnsen. I Edinburgh kastedes han paa et Sygeleje, hvorfra det blev holdt for et Vidunder at han reddedes, og trods hans store Længsel efter at komme hjem, efter at faa Kathedret rejst paa Aas og endelig en Gang faa begyndt, naaede han dog først 1861 Norge. Her brød Sygdommen ud paa Ny, og han var fra nu af til sin Død „senge-fast". Men man maa læse hos Asbjørnsen, hvorledes Aanden trods Legemets Ynkelighed dog arbejdede, hvorledes man sjeldent eller aldrig havde Indtrykket af den værkbrudne, til lange Tider legemlig døende Mand, hvorledes han dog blev den ledende Tanke ved Skolen i Aas, og hvorledes hans Sygerum blev et livligt Arbejdsværelse, hvor hans Elever og Assistenter kom og gik. Man maa læse om den Glæde, hans Moder volder ham, da hun kommer og fæster Bo hos ham paa Aas, eller da han 1865 ægter sit Søskendebarn Hedevig Rosing, Udgiverinden af de omtalte Breve og Optegnelser.

Da hans Lærer i Paris, Kemikeren Dumas, skal forelægge Videnskabernes Akademi en Beretning om de Resultater, hvortil Rosing var kommet i sit Arbejde, skriver denne hjem: „Det har ikke saa lidet at sige, at faa et Arbejde forelagt det franske Akademi og det ved en Mand som Dumas! Jeg glæder mig derover; thi jeg har Grund til i den Fremgang, jeg hidtil har havt paa min Studierejse, at se en Bestyrkelse paa mit Haab om at kunne udfylde den Plads, som jeg vil faa i mit Fædreland. Jeg tragter ikke efter at blive en af Viden-

skabens Store, men min Higen og Stræben gaar ud paa at blive en nyttig Mand for mit Land, at blive skikket til fra den beskedne Lærerstol paa Aas at udfolde en gavnlig Lærervirksomhed, at uddanne unge Mænd, som kunne bringe Videnskabens Lys og Livskraft ind i vort Lands vigtigste Næringsvej."

Og nu laa han med brudt Livskraft deroppe paa Aas; nu kunde han ikke en Gang naa det beskedne Maal, han havde sat sig i sit Fædreland, fremfor at søge Ære i det fremmede. Men, siger Asbjørnsen, „var Legemet svagt, saa var Villien stærk hos Rosing, og Sindets Magt over Kroppen var stor. Det, hvori han fandt en mægtig Helsebod, var Arbejde, især ved Bevidstheden om, at han var en Arbejder i Videnskabens og Menneskesamfundets Tjeneste. Hans Haab om Helbredelse svandt, men derfor følte han sig ikke mindre lykkelig, i Samfund med sin Hustru, ved sine daglige Arbejder, sine Bøger, Assistenter, Elever og nogle faa kjære Venner."

Den 29de Marts 1867 gik han stille bort.

Ved Efterretningen om hans Død skrev en udenlandsk Videnskabsmand vemodig til en fælles Ven i Norge: „Havde han levet længer og staaet som Kæmper i Række med Fremskridtsmænd, vilde han vel have fundet Hindringerne større, end han holdt dem for i den friske Ungdomstid." Men hvor vilde det være talt ud af Anton Rosings Hjerte, om han havde levet og læst følgende Linier af Viktor Rydbergs storslaaede Digt: „Prometeus och Ahasverus":

På landets bygd, der lärkor ännu sjunga,
förstummas menskosång och strängaspel;
de gula skördar, som på fälten gunga,
i dem har skördemannen ringa del;
hans usla hydda blir för trång till slut,
och barnen då ur solens sken han sänder
att fastna i de nät af mörka gränder,
som slöjdens jättespindel spänner ut.
Jag ser i belgierns, ser i britens länder
det hemska djuret spinna nät vid nät —
en stad är hvart och ett, så kallas det,
men ej en stad, som ler i solens strålar
och klättrar upp för kullar gosseglad
att löga sig i eterns blåa bad
och allra högst på bergets hjessa prålar
med propylé och tempelpelarrad.
Nej, ständigt öfver dessa städer hänger
en himmel klädd i sorg, en rökkupol,
igenom hvilken knappt en solglimt tränger
längs svarta murar ned i källarhål,
som hysa jämmer, laster, nöd och skarn
och hysa trälaskarans bleka barn.
Hur skördar växa der för Dödens lia!
Befriaren, den ende värd sitt namn,
har brådt der inne att de små befria
ur kranka mödrars och eländets famn.

III.

Frederik Dreier.

> Et demokratisk Pårti i Danmark vilde saaledes have havt og endnu have den Opgave at forene sig med det øvrige evropæiske Fremskridtsparti til fælles Kamp for den evropæiske socialdemokratiske Republik, til Kamp imod de gamle religiøse, nationalistiske, konservativ-økonomiske og politiske Fordomme og Partier.
>
> Frederik Dreier i 1852.

Det ovenstaaende Citat fortæller om den gamle Sandhed, at der er intet Nyt under Solen. Og dog tror den yngre Slægt, der har de sidste sex, syv Aar i friskest Minde, at den virkelig har været Øjenvidne til den sociale og religiøse Radikalismes første Optræden paa hjemlig Grund. Den yngre Slægt, der ikke personlig har gjennemlevet Tiden fra 1848 til 1864, betragter denne Periode næsten som en national Idyl. Grundtvigianismen og Bondevennernes Opposition har maaske hver paa sin Maade af og til kunnet genere de politiske Magthavere, men begge de nævnte folkelige Bevægelser forstærke jo egenlig kun Tidens nationale Hovedpræg. Saa kom 1870, og Evropas bevægende Nutidsideer brød paa én Gang ind over vore aabne Grænser, ikke enkeltvis, men formelig i Flok. Paa mindre end et Par Aar stod ogsaa i Danmark Kampen over hele Linien. Man tog Parti for og imod, men det var for Manges Vedkommende en Smagssag eller en Sympathisag, paa hvilken Side man stillede sig. Lad os kun sige det ligefrem. Den yngre Slægt var meget uforberedt paa den hele Bevægelse,

...meget historisk uvidende. Hvem husker ikke, hvorledes ...Kommunismen og Socialismen saa at sige kom bag paa ...alle Dannede, i alt Fald mellem de Yngre? Det var ...Fremtoninger, de slet ikke havde Rede paa, med hvis ...historiske Forudsætninger de næsten vare ukjendte, og ...som derfor i den almindelige Bevidsthed meget snart ...smeltede sammen med vore egne Dages „Internationale“ ...fra Begyndelsen af Treserne. Eller spørg f. Ex. en ...Yngre, hvorfra det imperative Mandat (det befalende, eller ...rettere det bundne Tillidshverv) egenlig skriver sig; ni ...af ti ville nævne Rochefort som Opfinderen, og dog skulle ...vi endogsaa kunne træffe det herhjemme i vor politiske ...Friheds første Aar. Og nu Darwin og Stuart Mill, der ...vor Tid ere paa Alles Læber, vare de ikke for en ...6—7 Aar siden ukjendte her lige til Navnet, og hvor ...Mange vide, at saavel „Darwinismen“ (selvfølgelig dog ...ikke under dette Navn) som f. Ex. „Kvindens Frigjørelse“ ...for over tyve Aar siden ogsaa har været forkyndt hos ...os? Ja, om det saa er Adolf Strodtmann, kan man se ...ham nævnet af de danske Radikale for en Menneskealder ...siden. Men saa langt maa man ogsaa gaa tilbage, thi ...omtrent fra 1853 til 1870 tie de Dissonanser, der endda ...ikke skurrede saa lidt i Krigsaarenes nationale Harmoni, ...og for saa vidt kan den yngre Slægt naturligvis have ...Ret, som den hele Radikalisme først nu har faaet Be-...tydning for den. For da ikke at tale om naturviden-...skabelige eller theologiske Fagtidsskrifter, der selvfølgelig ...bestandig vedligeholdt en Forbindelse med Yderverdenen ... — — vi skulde saaledes huske fejl, om det f. Ex. ikke var ...den unge theologiske Studerende Kr. Mantzius, der i

Clausens Tidsskrift for udenlandsk Theologi indførte Strausz's Jesu Liv i vor Literatur — saa er det unægtelig først efter 1870, at vi have plukket af Kundskabens Træ paa Godt og Ondt, og det har væsenligst kun historisk Interesse, naar vi her ville vise, hvorledes de samme Tanker, de samme Theorier, omkring hvilke Kampen staar i vore Dage, allerede have været forfægtede i vor almindelige Literatur for saa mange Aar tilbage, og vi kunne tilføje: oven i Kjøbet forfægtede af en i mange Maader talentfuld Mand. Nu i store Træk at parallelisere disse to Tidsrum indeholder derfor maaske ogsaa en Lære, foruden den rent historiske Interesse. Vi, der skrive disse Linier, have hverken Lyst eller Grund til at gaa i Rette med det nationalliberale Parti. Vi ere det oprigtig taknemmelige for dets Fortjenester af vor politiske Frihed, og vi have alt i en foregaaende Artikel villig underskrevet Partiets egen Paastand paa fra først af at have handlet *bona fide*, „idealistisk", men i denne Sammenhæng paatrænger der sig en Tanke, som vi tro det Efterfølgende vil føre Beviserne for. Har det nationalliberale Parti i sin Magtperiode gjort Tilstrækkeligt for Folkeoplysningen? Har det med alle de Kræfter, det raadede over, modarbejdet, hvad dog Aarene 1848—52 utvivlsomt viste der ogsaa var Spirer til eller, om man vil, Jordbund for herhjemme? Var det ikke allerede klart den Gang, at Arbejderbevægelsen f. Ex. tidlig eller sent vilde forplante sig til os? Burde med andre Ord Frederik Dreier ikke have været Partiet en Advarsel, en Lære? Man vil svare os, hvad Rudolf Varberg i 1853 skrev i „Fædrelandet" ved Dreiers Død, at Dreier

var „et enestaaende Fænomen i vor Literatur“, eller, hvad Dreier selv meget rigtig saâ, at man kun betragtede ham som „en af de med alskens Examensstudium o. dsl. beskjæftigede unge Mennesker her i det skikkelige Danmark, der paa lang Afstand forsøgte at følge de franske (og øvrige evropæiske) Forholds Udvikling“, men selv om én Svale ikke er nok til at bringe Sommer, kan én Stormfugl dog maaske stundom være tilstrækkelig til at varsle Uvejr. Det maatte jo ogsaa staa klart for det Parti, der herhjemme i 1848 sejrede i Frihedens og Fremskridtets Navn, at de revolutionære Bevægelser, for hvilke Frederik Dreier var den betydeligste danske Repræsentant, kun bleve tvungne ned i Evropa af den stærke Reaktion, der saa forbavsende hurtig fulgte Revolutionen i Hælene, og de danske National-Liberale ville neppe af Historien kunne frikjendes for, at de til Dels drog Nytte af den almindelige evropæiske Reaktions Resultater og altfor hurtig slog sig til Ro i den Tanke, at det var muligt at isolere Danmark i national Glæde over den vundne politiske Frihed.

Det skal da være vort Maal her at vise, at den almindelige Frihedsbevægelse i 1848 trods sin udprægede nationale Karakter virkelig frembyder en Del Paralleler med de sidste 6—7 Aars Radikalisme, og idet vi i en foregaaende Artikel have søgt at samle en Del Smaatræk til det danske Social-Demokratis tidligste Historie, skulle vi her fornemmelig dvæle ved den i alle Maader betydeligste Talsmand for Revolutionsaarets Haab og Krav. Det er maaske for stærkt, hvad R. Varberg tilføjer, efter at have nævnet Frederik Dreier som et enestaaende

Fænomen i vor Literatur: „Vi have vel havt flere revolutionære Forfattere, som Goldschmidt i „Korsaren“ og den tidligere „Kjøbenhavnspost“, men det var enten „halvt Lefleri eller dog væsenligst Stemningsudtalelser, der manglede Fasthed, Enhed og Konsekvens“ — men disse tre Egenskaber besad i alt Fald virkelig Frederik Dreier. Vilde han have bevaret dem, hvis han havde levet længere? Naar man optræder som Forfatter i sit 21de Aar og dør, inden man har fyldt sit 26de, gjøres Svaret dobbelt vanskeligt. „Dagbladet“ siger ved hans Død: „Begavet med sjeldne Evner, Skarphed i Tanken og en næsten trodsende Uafhængighed af al Tradition og Avtoritetstro, forsynet med en i Forhold til hans Alder usædvanlig Kundskabsfylde, der blev understøttet af en levende Begejstring for Menneskeslægtens Fremskridt — vilde Fr. Dreier vistnok i Tiden have udrettet Meget, naar hans Excentricitet først havde erholdt et bestemt Indhold, og naar han efterhaanden havde afslebet de skarpe Kanter, der bragte ham i bitter og personlig Opposition, selv mod dem, der i Anskuelser stod ham nær.“ Maaske havde virkelig Dreiers ungdommelige Radikalisme med modnere Aar sagtnet sit stride Løb — han havde i alt Fald for rige Evner til at blive en principløs Agitator — maaske havde han, ligesom sin Kampfælle fra 1848, Normanden Anton Rosing, taget til Takke med en beskednere Manddomsgjerning, der, uden at tabe Ungdommens Haab og Tro af Syne, vidste at stille sig mindre Maal, men saa virkelig naa disse. Maaske — thi hvem kan afgjøre dette?

Det ligger udenfor vor Plan her nærmere at gaa

ind paa Dreiers Liv og personlige Forhold*), om der end nu maaske kunde drages nogle flere Slør til Side, som kunde vise, hvor konsekvent han ogsaa i Livets borgerlige Forhold søgte at realisere sine Ideer. Vi henvise til „Fædrelandet“ 1853 (Nr. 166—168), hvor en Forf., der undertegner sig H—t — i Følge Erslew Rud. Varberg — har givet en udførlig „Biografi og Karakteristik“ af sin afdøde Meningsfælle. Vi tør nemlig nok kalde Varberg saaledes, skjønt han som Journalist i den nationalliberale Presse vel i politisk Henseende afveg fra Dreiers Anskuelser. I naturvidenskabelige og religiøse Spørgsmaal bekjendte Varberg sig i alt Fald lige til sin Død, og endnu paa sit Dødsleje, til sin første Ungdoms radikale Ideer.

Ligesom Dreiers Virksomhed altsaa kun strækker sig over nogle faa Aar, saaledes ere hans Skrifter heller ikke mange i Tallet. En fem, sex Smaabøger er det Hele,

---

*) Frederik Dreier, en Søn af Justitsraad, Dr. jur. V. H. Dreier, er født i Kjøbenhavn d. 16. December 1827. Han blev Student 1844 fra Metropolitanskolen og valgte Medicin til sit Fag. Fra ganske ung af, siger Erslew, havde han stor Interesse for de offenlige Anliggender, som Skoledreng og ung Student leverede han saaledes en Del Artikler i „Korsaren“, mest om offenlige Forhold. Dels allerede før han begyndte paa Medicinen, dels samtidig med denne gjorde han vidtløftige og grundige Studier af Sprogvidenskab, Mathematik, Naturvidenskab, Filosofi, navnlig den nyere, Nationaløkonomi, fornemmelig den saakaldte socialistiske Literatur. 1847 tog han hæderlig „Kantussen“. Han var Alumnus paa Walkendorfs Kollegium fra December 1847 til December 1852.

men der er paa dette ringe Omraade samlet en saadan Bunke Radikalisme, at det paa samme Tid giver Pjecerne deres historiske Interesse og røber deres store Mangler. Man kan begribeligvis ikke saaledes i en Haandevending „omkalfatre“ Samfundet, og en vis Slagfærdighed, ofte virkelig Vittighed, i Repliken er lige saa lidt nok til at rive det bestaaende Samfund overende, som „Antydninger“ ere tilstrækkelige til at føre et nyt op i Stedet. Ogsaa i formel Henseende have forøvrigt Dreiers Smaaskrifter deres svage Sider. Hans Biograf i „Fædrelandet“ roser dem vel for „en vild Skjønhed, som man med Urette kalder Raahed“, men det kan dog ikke nægtes, at især de tidligste ere flygtig skrevne og stundom ogsaa flygtig tænkte. At de navnlig overfor Arbejderne heller ikke vare „populære“ nok, fremhæver Varberg allerede selv.

„Det er alle Individers fælles Opgave — hedder det i et af Dreiers Skrifter fra 1852 — med forenede Kræfter at udfri sig af gamle Fordommes Vold, at reformere Bevidstheden og alle Livets Forhold efter Tidens sammenhængende, videnskabelige Indsigt; de nationale, provinsielle, religiøse, politiske Modsætninger mellem Individerne svinde mere og mere for denne fælles Stræben. Samfærdselen mellem de til forskjellige „Nationer“ henregnede Mennesker stiger, de nedarvede Forskjelligheder i Love, Sæder, Anskuelser og Sprog afslibes. Fælles Maal, Vægt, Mønt indføres efterhaanden, Toldgrænser og andre Hindringer for Samfærdselen og Omsætningen falde; og Statsgrænserne ere uden al Betydning, saa snart Centralisationsregeringerne ere styrtede og Samfundet demokratisk organiseret.“ Fremfor Alt ligger det i den

demokratiske Organisation at ophæve Grænsespørgsmaalet. Men „ganske anderledes have de danske og tyske nationalistiske Partier opfattet Sagen“. De gik ud fra den mythiske Lære om „Nationaliteten“ som noget Højt og Helligt og fra den konstitutionelle Statsabsolutisme som det højest Mulige, og „disse to hinanden i Et og Alt saa meget lignende Partier, begge religiøse, nationale, konstitutionelle, vare det, der i deres uforsonlige Kamp have været en af Hovedaarsagerne til den ulyksalige, for Reaktionen ubetalelige dansk-tyske Krig. Man véd, hvor meget begge Partier heldede til en Afgjørelse ved Deling af Slesvig; denne fra det rent nationale Standpunkt eneste rigtige Afgjørelse vilde maaske have forhindret den nationale Krig — og skaffet det evropæiske Fremskridtsparti Sejren!“ Efter disse Ord af Dreier selv vil man kunne forstaa, hvad hans Biograf fortæller, at han længe før Krigens Udbrud i 1848 havde betragtet den slesvig-holsteinske Strid med Uvillie. Det forekom ham saa klart, at vi saavel Nord som Syd for Ejderen havde samme Interesser, samme Tryk at bekæmpe, samme Modstand at overvinde, saa det var en ulykkelig Misforstaaelse, at der kunde opkomme en forbitret Kamp imellem dem, der burde være trofaste Forbundsfæller mod den fælles Fjende, Middelalderen og dens Levninger af alle Slags. — Hvorledes derfor Dreier stillede sig overfor Martsbevægelserne 1848, er klart nok. I sit Skrift mod Goldschmidt beklager han udtrykkelig, at det nationalistiske Parti én Gang for alle havde den kjøbenhavnske Stemning og i det Hele taget den officielle „Nation“, de dannede og velstaaende Kasters Masse for sig, og at

Folkets andre Bestanddele ikke optraadte med tilstrækkelig Kraft til at modvirke denne Retning: „en Del Medlemmer af Haandværkerdannelsesforeningen havde vel faaet Adgang til. Kasino, men formaaede ikke Noget mod det kompakte liberale Parti“. Goldschmidts Fordring paa „Adspørgelsen af Slesvigs Befolkning“ maa dog ikke glemmes her. Men skjønt saaledes Martsbevægelserne kun for Dreier vare de sikre Forløbere for en National-krig med Slesvig-Holstein og derigjennem med Tydskland, „hvorved vi maaske for en lang Fremtid kunde blive kastede ind i Reaktionens Lejr, hvis Evropa, som rimeligt var, delte sig i to fjendtlige Partier“, saa besluttede dog Dreier „efter megen Grublen og Overvejelse“ at slutte sig til Bevægelsen, da det deraf fremgaaede Resultat dog altid ogsaa for ham maatte være et Fremskridt i Forhold til den gamle bureaukratiske Absolutisme. Ja selv da Junikampene i Paris havde dæmpet Februarrevolutionens Begejstring, og Reaktionen for hver Dag sejrede mere og mere, tabte „Sangvinikeren“ Dreier dog ikke Modet. „Han sympathiserede kun lidet med Nogen af dem, der herhjemme spillede en betydeligere Rolle, men han var overbevist om, at ved Energi og Udholdenhed hos de sande Demokrater vilde det snart kunne lykkes at skabe et ved Antal og Talent mægtigt Parti.“ I Slutningen af 1848 se da ogsaa hans to første Skrifter Lyset, ligesom han samtidig var Medstifter af et saakaldt Folkevæbningsselskab, hvoraf foruden ham ogsaa Redaktør Grüne var Medlem.

„Folkenes Fremtid, af en Fritænker“ og „Fremtidens Folkeopdragelse, foreløbige Antyd-

ninger af en Socialist," vare to meget smaa (68 og 39 Sider) og meget billige (40 og 28 Sk.) Pjecer. „Indførelse af en fuldstændig exakt videnskabelig Dannelse for hele Folket — hedder det i den første Pjece — i nøjeste Sammenhæng med Dannelse i Livets stedse mere deraf oplyste Praxis, det er den højeste Fordring, som vi have at sætte igjennem", men „den exakte Folkedannelse, som vi mene, vil blandt Andet ogsaa i meget kort Tid overvinde de kjedelige, sinkende Nationalvrøvlerier." Dreier indser slet ikke, at Nationalinddelingen er „en absolut nødvendig Form for Ordningen af Samfundsforholdene"; han minder om, at det „nationale og ægte dansksindede Ministerium overhovedet ikke er saa synderlig ægte dansk"; idet baade Lehmann, Monrad, Tscherning, for ikke at tale om Knuth, Moltke, Bardenfleth og Zahrtmann ere af tydsk Herkomst, ja selv „Skjoldungen, Danmerkonningen" m. m. er, hvad Herkomst angaar, „noget af det Allerudanskeste, der er til". Og nu endelig den „hellige Pligt, Kjærligheden til Fædrelandet!" — „For Fædrelandets Skyld" — siger han — „ofrer den gode Borger med Glæde Alt, selv Livet; f. Ex. naar der er Fare for, at en Del Mennesker ikke længer ville høre under Fædrelandet, ikke ville kalde deres Land efter Fædrelandets Navn, saa bør hellere alle Borgere lade sig slaa ihjel, end saadan Skjændsel overgaa Fædrelandet. Det er nogle løjerlige Griller." Man glemme ikke, at dette siges i 1848. Men saaledes, vedbliver Dreier, er det med saa mange „af den gamle Tids Postulater. Moralen og Religionen er nødvendig for Samfundet; men jo dygtigere og flersidigere Mennesker

udvikles, des mindre respektere de Moralen og Religionen; disse Stykker af den gamle Samfundsorden ville altsaa snart falde sammen". Til „et „evigt" behageligt Liv i en højere Etage" har selvfølgelig Drejer ingen Tro, og hvad Jorden angaar, haaber han 11 Aar før Darwins „Arternes Oprindelse" paa en „fremskridende Erkjendelse af Overgangen mellem Formerne", baade i den organiske og den uorganiske Natur. Hvad specielt Biskop Monrad angaar, kunde man fristes til at beskylde ham for at have laant sit bekjendte Forslag om et Abe-Akademi fra denne Dreiers Pjece, hvori det for ramme Alvor hedder, at det „er højst rimeligt, at højere Methoder ville kunne bringe Aberne langt videre, end endnu nogensinde er sket". Og naar vi endelig endnu nævne, at Dreiers Forslag til Raceblanding m. m. ikke giver visse amerikanske Sekterere i vore Dage noget efter, samt at han allerede her forfægter den Yndlingstanke, hvortil han i alle sine Skrifter bestandig vender tilbage, at „et almenmenneskeligt Sprog er en nødvendig Konsekvens af den almenmenneskelige Videnskab" — ogsaa denne Tanke er jo nu igjen fremme — saa have formodenlig vore Læsere et tilstrækkeligt Indtryk af, hvor radikal Dreiers Debut i den danske Literatur var. — I „Fremtidens Folkeopdragelse" udvikles dernæst nærmere, hvad Forf. forstaar ved den „Viden, der virkelig indeholder Formler for en mægtig Udvikling af alle Livets Sider: den exakte Videnskab, den naturvidenskabelig-sociale Viden", hvis „Udbredelse gjennem Folkeundervisningen er en af den nærmeste Fremtids Hovedopgaver". Han gjør opmærksom paa, at „Bourgeoisiet" her har lige

saa store Fremskridt at gjøre og i Forhold til de foregaaende Fremskridt lever næsten lige saa elendigt som „Proletariatet“, ligesom det overhovedet er „uhyre skjævt at betragte den demokratiske Udvikling som den, der skal hæve Proletariatet paa Bourgeoisiets Bekostning, eller som den, der skal bringe en lige Deling af de nuværende Livsgoder til Veje — det, som man sædvanlig forstaar ved Kommunisme — den skal tværtimod føre begge Afdelinger til den samme harmoniske Livsnydelse, om end Proletariatets Lidelser ɔ: Trangen til Fremskridt, ere mest iøjnefaldende“. Forf. gjennemgaar derpaa den nuværende Børneopdragelse, udkaster et Omrids af sin „radikale Reform“ af Ungdomslivet, antyder atter „det Religiøses Utilstrækkelighed og Nødvendigheden af dets Overvindelse“, hævder de exakte Videnskabers Betydning, vejer og finder H. C. Ørsted for let og ender med en varm Udtalelse om „den sammenhængende, radikale Erkjendelses Kraft til alle Forholds Ordning“.

Kort efter disse Pjecers Fremkomst blev Dreier ansat som Underlæge i Hæren, og hans nye Pligter kaldte ham snart bort fra Hovedstaden. Fra Marts til September 1849 var han saaledes ved Lazarethet i Assens, og efter om Vinteren at have været hjemme i Kjøbenhavn og med megen Iver studeret Medicin, kom han i Juni 1850 paa Ny som Underlæge til Taasinge og derfra i November til Haderslev, hvorfra han først i Marts 1851 vendte tilbage til Kjøbenhavn. Han optog nu paa Ny sin literære Virksomhed, oversatte en Række af Liebigs kemiske Breve i „Kjøbenhavnsposten“ og skrev endelig samme Aar sit „Blik paa det verdenshistoriske Værk

Clara Raphael og den dermed fremkaldte Dameliteratur; efter en høj Beskytterindes Ordre af Peter Vandal, akademisk og Verdensborger". Psevdonymet, siger han selv et andet Sted, var valgt „for at foregribe den filistrøse Indignation". Selve Clara Raphael-Fejden interesserer neppe Literaturen længer — Eftertiden vil sikkert finde, at Poul Rytters utrykte Atellan „Et Besøg" (Maj 1852) er et af de bedste Indlæg i Sagen — men for Dreier laa Kvindens Emancipation i det rejste Spørgsmaal, og han forsøgte derfor „at gjøre Striden fra en Frasekrig til en Krig om Principer". Ingen Lejlighed — siger han — kan jeg forsømme til at virke for den Idé, „der behersker alle enkelte Bevægelser i min Bevidsthed, Ideen om Menneskelivets Udvikling", og han vil derfor skizzere sin „Anelse om Familielivets Udvikling og særlig om Opdragelsesforholdenes Ordning i Fremtiden". Al Opdragelse skal være en Samfundssag, man maa ikke „vige tilbage for Tanken om Tvangs Nødvendighed paa sine Steder, f. Ex. mod energisk forskruede Personer, Theologer o. desl.", det gamle Ægteskabs Tid er forbi og skal afløses af „en friere Indgaaen og Opløsning af Forbindelser", kort sagt, det er lutter gamle radikale Bekjendte, vi her kunne træffe. Kvinder som Læger er naturligvis en Tanke, der tiltaler Dreier; derimod er han en bestemt Modstander af „præventive Forholdsregler" og ivrer imod Malthus's „pretentiøse Indfald", at Subsistensmidlerne kun skulde tiltage i en arithmetisk Række, medens Individernes Tal ved den ubundne Produktion vilde bringes til at stige i en geometrisk Række. „Tværtimod — hedder det — stiger

under en god Arbejdsorganisation Produktet i langt støre Forhold end Arbejdernes Antal". Selv kalder Drejer sin Skizze „tør og skarp", „Stilen er som sædvanlig uden Blomster", men forøvrigt er Pjecen langtfra uden Vittighed. Til Goldschmidt vanker der allerede her hvasse Sidehug, og i en dadlende Anmeldelse, som Dreier selv skrev og anonymt indsendte til „Flyveposten", der til Forf.'s store Fornøjelse blev et Offer for Mystifikationen, hedder det udtrykkelig: „Det fortjener Paaskjønnelse, at man mellem en saadan Masse af Nonsens og Kaadhed træffer en sund Anskuelse af Ærkestilisten Goldschmidts literære Virksomhed, som det i en komisk Grad er blevet Mode at beundre". I Begyndelsen af 1852 rykker saa Dreier i Marken mod Goldschmidt selv. Hans „M. A. Goldschmidt, et Literaturbillede; med et Anhang om Hr. E. Meyer og Dyrene" er vel det af Forf.'s Skrifter, der er mest bekjendt, og som vi derfor her kunne gaa hurtigst over. For Dreier maatte Goldschmidt staa som en Overløber fra Radikalismens til Reaktionens Lejr, og i en udførlig Fremstilling, udstyret med talrige Citater af Goldschmidts Udtalelser til forskjellige Tider, følger han nu denne paa hans Stadier gjennem Livet, idet han naturligvis stadig griber Lejligheden til at slaa et Slag for sine egne Anskuelser. Det er ikke for Intet, at Forf. kalder sig „medicinsk Student" paa Titelbladet af sin Bog; det er virkelig et anatomisk Forsøg i det Store. Og naar man nu til dette hensynsløse Angreb, der delvis blev godkjendt af Pressen, f. Ex. af „Fædrelandet", lægger den vældige Vredens og Forbitrelsens Strøm, som Søren Kierkegaard i sine stille Ti-

mer udsendte over „Korsarens“ og Goldschmidts Hoveder, og som nu i vore Dage er blevet lutter literære Aktstykker, saa turde det hænde, at ingen dansk Forfatter nogensinde har maattet gjennemgaa en saadan Skjærsild som Goldschmidt, og man forstaar hans Ytring til Udgiveren af S. Kierkegaards „Efterladte Papirer“, at „han ogsaa i Tide maatte væbne sig“ imod Literaturens Opfattelse af ham*).

Anhanget om „Hr. E. Meyer og Dyrene“ er et morsomt Bidrag til „Flyvepostens“ Historie. Det er skrevet i Spøg, men det var for Resten Dreiers alvorlige Mening, hvortil han senere vender tilbage, at „et Blad med 8000 Abonnenter er en Magt i Staten, om end dets Holdning er aldrig saa foragtet af alle Tænkende“. I „Fædrelandet“ havde Dreier skrevet en Artikel imod Goldschmidt og „det fine Profitblad Nord og Syd“, hvori det bl. A. hed: „I merkantil Retning har kun én Mand, saavidt mig bekjendt, virket med lignende Ufortrødenhed og Held, jeg mener Hr. Eduard Meyer. — — Hvilken Ulykke for Literaturen, at personlig Rivalitet her som saa ofte skal holde to store Mænd fjernt fra hinanden, ved hvis Samvirken utrolige Gjerninger vilde fremstaa, saavel med Hensyn til Udstyrelse og Prisbillighed som til Stilens tidssvarende Nethed! Ak, at jeg var Kapitalist, jeg skulde da udsætte en Pris for den bedste plutarkisk parallelliserende literære Levnetsbeskrivelse af vore tvende industrielle Heroer, et længe og dybt følt Savn i vor Litera-

---

*) Som bekjendt, gaa dog Goldschmidts Livs-Erindringer kun til Opgivelsen af „Korsaren“.

tur; ja, interessante Tanke, sattes Prisen tilstrækkelig høj, vilde man maaske se en eller anden af dem selv eller deres Disciple løse Opgaven!“ „Flyveposten“ gav Svar paa Tiltale. „Her i Staden — skriver den — existerer et Selskab, bestaaende af blaserede unge Mennesker, en ny Dreiersk Klub, der dog adskiller sig fra den ældre Dreyers Klub (fra Aarhundredets Begyndelse) derved, at i Stedet for at denne, den ældre Klub, havde Gemytlighed, gode Sæder og behagelig Underholdning til Formaal, gaar den ny Dreiers Klub kun ud paa at udviske Alt, hvad der giver Livet Værd og Betydning. — — Vi have for nylig været i Selskab, hvor der var en Del af denne Sekt til Stede. Vrede og Glubskhed lynede af deres Blikke, en stadig Brummen, en evig Kredsbevægelse omkring dem selv var det Første, man bemærkede ved Indtrædelsen i Forsamlingen. „Vi tro ikke paa nogen Gud, vi tro kun paa os selv; Opholdelsesdriften er vor Moral, vor Tanke; Raahed, Glubskhed, samt dyrisk Vandalisme vor Dyd, vor Sandhed!“ — alt dette tonede fra de vilde Struber og gjenlød som stygge Hyl i Menneskeøren. Det var i Hr. Liphardts Menageri, hvor vi saà denne Klynge Atheister i deres vilde Naturkostume: Løver, Hyæner, Ulve og Schakaler, lutter Atheister af første Rang“ o. s. v. I Anledning af Sammenstillingen med Goldschmidt replicerer „Flyveposten“ endelig saaledes: „Vi anerkjende Hr. Goldschmidts Tankeoverlegenhed og dialektiske Færdighed, medens vi tro, at sand Følelse og Følelse for Sandhed er mere Naturegenskaber hos os end hos den ærede Kollega, med hvem man saa smigrende har sammenlignet os. — — Vi tro, at Forskjellen mel-

lem „Nord og Syd"s og nærværende Blads Redaktør alene ligger i Befordringsvæsenet. Hr. Goldschmidt har et Par udmærket smukke Fuldblodshopper for sit Kjøretøj, Alle se og beundre dem, og de ere i den Grad yndede omkring paa Herregaardene, at de endog have fri Græsning eller ere opstaldede i Fyen etsteds; Hestene ere, som sagt, skjønne og af fortrinlig Race, men — Noget skal der jo altid være i Vejen — Kusken mangler; se det er vel Grunden til, at Vognen undertiden slingrer fra den ene til den anden Side. Vi have derimod en Kusk, en tro og skikkelig Tjener, der ikke gjør en Kat Fortræd, men Hestene ere jevne og simple Arbejdsheste, vi ere, hvad man kalder: smaat kjørende, og komme ikke saa hurtig og straalende afsted som Hr. Goldschmidt, men hvis Hr. Vandal med en anden god Ven af og til har Lyst til at komme op at kjøre, skulde vi ikke des mindre gjerne være til Tjeneste og kjøre ham baade til Lands og til Vands. Hr. Vandal ser altsaa, at der er Noget at iagttage ved Paralleliseringen, og at der kan være samme Forskjel mellem to Personligheder som mellem „kapital List" og „Kapitalist"." — Den sidste Vittighed overgaar unægtelig al Forstand, men Læserne ville sikkert ikke fortryde paa disse Prøver af en svunden Tids Journalistik.

Dreier forlagde selv sine Skrifter, med Undtagelse af Pjecen imod Clara Raphael. Fortalen til Bogen om Goldschmidt indeholder ogsaa stærke Anfald imod Boghandelen, denne „urimelig dyre Mellemhandel, denne aandelige Aagerinstitution". Han ivrer imod, at „Literaturen beherskes af aldeles uliterære Størrelser", og vil have oprettet et Kontor med fast lønnet Personale, der kunde

mægle mellem Forfatter og Publikum. „Dog — slutter han — jeg gyser næsten over den Grad, som min Dumdristighed her har naaet. At molestere Gud er voveligt, at angribe Regeringen er livsfarligt, men at røre ved Boghandelen, det er jo det vildeste Raseri. — Husker paa, at det er Goldschmidt, eders Fjende [fordi Goldschmidt ogsaa til Dels selv forlagde sine Skrifter], hvem jeg søger at komme til Livs; værer naadige, viser den Opofrelse at modtage mine 20 Procent.“

Paa sit Skrift om Goldschmidt tjente nok ogsaa Dreier en Smule, men ellers vandt hans Bøger ingen Afsætning. Han søgte at bøde herpaa ved en virksom Deltagelse i Diskussionerne i Haandværkerdannelsesforeningen, hvor vi allerede have truffet ham, samt ved en utrættelig privat Agitation. I at gjøre Propaganda for sine Anskuelser, siger Varberg om ham , var han altid ufortrøden. Overalt hvor han hørte tale om en yngre begavet Mand, der havde radikale Sympathier, hvilede han ikke, før han havde gjort hans Bekjendtskab og stræbt at gjøre ham til deltagende og virksomt Medlem af den store evropæiske Fremskridtsarmé. Der samlede sig efterhaanden en Kreds af begavede yngre Mænd, som med Kjendskab og Interesse fulgte og tilegnede sig Videnskabens og det offenlige Livs Resultater, og for denne Kreds var Dreier dels paa Grund af sin Dygtighed og især paa Grund af sin Energi og rastløse Iver det egenlige Centrum. Talen er ikke her om et organiseret Selskab med Love, bestemte Møder o. s. v., det Hele var tilsyneladende fri, tilfældig Selskabelighed, men Deltagernes Evner og Retning gav slige større og mindre Sammenkomster en videnskabelig

og gjensidig belærende og opmandende Karakter. — Vi have allerede sét, hvorledes „Bedsteborgerne“ (Storborgerne), for at bruge et ikke mindre Dreiersk end moderne radikalt Udtryk, dømte om denne „Dreiers Klub“, og Varberg minder ogsaa om hyppige Udtalelser som følgende: „Ja, N. N. er vistnok et ganske dygtigt Menneske, men han hører til den blaserede Dreierske Klike.“ Varberg hævder herimod i „Fædrelandet“, at dette er „en lige saa latterlig som uretfærdig Misforstaaelse“. Det blaserede ligegyldige Menneske var Dreiers polariske Modsætning. Dreier var opfyldt af ideelle Interesser og levede for Fremtiden, om han end stundom ogsaa omgikkes med Folk, hvis hele Værd bevislig indskrænkede sig til en revolutionær Gesinnungsdygtighed, der udtalte sig i et vist kourant Wühlersprog. Endnu da han døende laa paa Hospitalet, siger Varberg, udtalte han, at med Aaret 1900 vilde Monarkierne for bestandig være aldeles forsvundne af Evropa. — Napoleon den Store stillede dog, som bekjendt, et andet Alternativ: kosakkisk, i Udsigt.

Paa denne Tid — vi følge her C. Nyrops Fremstilling — havde Haandværkerdannelsesforeningen tabt sin Betydning. Efter sin hele Karakter var den ubrugelig for de mere reale Formaal, Arbejderne nu søgte at sætte igjennem. Man troede det derfor rigtigt at gaa den forbi og stifte en ny Forening, „Foreningen til Arbejdsklassens Vel“. Dreier sluttede sig fra først af til den, men fra dens Tilhænger blev han snart dens bitre Modstander. Foreningens Rolle var ogsaa snart udspillet, men Dreier søgte at danne en Reformforening, et Centrum for bevidst radikal Fremadstræben paa alle Omraader. Arbejderne

skulde være „Arbejdets Herrer"; de gamle „aristokratiske, politimæssig regerede" Lav skulde vige for „frie demokratiske" Foreninger; de frie Lav skulde bestemme, hvor meget Arbejde i hver Retning der skulde gaa paa en almindelig Arbejdsdag og give Adgang til den for Alle lige Dagløn; den Enkelte skulde bestyre sit eget Arbejde, men modtage sin Løn derfor gjennem Lavet, og Lavet skulde sættes i Stand til at betale af Folkebanken, „den gjensidige Kredits Bestyrer". Den frie Konkurrence maatte ikke taales, den førte kun til „en Forøgelse af Kapitalens Magt over Arbejdet, af de store Kapitalers Overmagt over de smaa". Det er de samme Tanker, siger Nyrop, som endnu sætte Verden i Bevægelse; men det maa man imidlertid lade Dreier, at han ikke holdt af kun at bevæge sig i blodløse Theorier, og hans ivrige Agiteren saavel privat som offenlig førte til Oprettelsen eller Forsøg paa Oprettelse af forskjellige Foreninger, der skulde forbedre Medlemmernes økonomiske Tilstand. Saaledes en Brændselsforening, der skulde indkjøbe Brænde en gros og udsælge det en détail til Medlemmerne for Indkjøbspris, senere en „Forening til billige Livsfornødenheder" o. s. fr.

Det er til disse Bestræbelser, at Frederik Dreiers otte sidste Skrifter fra 1852 knytte sig: „Aandetroen og den frie Tænkning", samt hans Ugeskrift „Samfundets Reform", i Alt 22 Numre; det sidste i Februar 1853. Forordet til „Aandetroen" slutter med de allerede anførte Ord, at det er „den frie Videnskabs Mænd og Arbejderne, der i Forening skulle udføre Stormen imod den gamle Slendrian", og man kunde sige, at „Aandetroen" nærmest er bestemt for de Første, „Samfundets

Reform“ for de Sidste, skjønt begge Skrifter naturligvis paa mange Maader berøre hinanden. I sin Pjece mod Clara Raphael havde Dreier allerede udtalt — og den samme Udtalelse hørtes hurtig igjen i Begyndelsen af Halvfjerdserne herhjemme — „at der existerer en Literatur, som næsten er ubekjendt for os, der i en saa ulykkelig Grad ere isolerede fra Tidens almindeligere ideelle Fremskridtsstræben, men som indeholder udmærkede Bidrag til Menneskeaandens og Menneskelivets Udvikling, nemlig den rige franske og tydske, til Dels ogsaa engelske psykologisk(religiøs)- og social-kritiske.“ Herpaa vilde nu Dreier søge at raade Bod ved en Række „Reformskrifter“, hvoraf „Aandetroen“ var det første. De næste skulde have handlet om „Folket og Pressen“, „Naturvidenskabelige Kritiker“, „Sprogvidenskabelige Kritiker“ (Bestræbelserne for et almenmenneskeligt Sprog), samt nogle af Proudhons Skrifter om Folkebanken o. s. v. Det var Forf.s Haab at kunne skabe „en encyklopædisk, populær-videnskabelig og underholdende Folkeliteratur, der med Held kunde erstatte Punkterbøger, Gamle Maren, Sibyllæ Spaadom, Bønner til hver Dag i Aaret, Olger Danske o. s. v.“ Vi ville nedenfor komme tilbage til Dreiers Anskuelser om Folkeoplysning og populær Lekture. Her kunne vi allerede i Anledning af „Olger Danske“, som vi ingenlunde ville betragte som nogen skadelig Folkebog, der fortjener at stilles i Række med Spaabøger og andet Deslige, gjøre opmærksom paa, at Dreier stundom oversaa, at hans Universal-Lægedom: de exakte Videnskaber dog vel som al Medicin maa anvendes med Forsigtighed. Det kan ogsaa være farligt at gjøre Lege-

met for sundt paa Sjælens Bekostning, eller at lade de materielle Interesser sluge alle de aandelige. Et andet Sted kalder Dreier saaledes de norske Folkesagn, som man netop nu begyndte at samle, for „den modbydelige Levning fra Middelalderens aandelige Mørke".

„Aandetroen og den frie Tænkning", som Forf. senere selv kalder „et sammentrængt Overblik over vor Tids Opgave i religiøs Henseende", er Dreiers radikaleste Skrift og giver i mange Maader Nutidens videstgaaende Udtalelser ikke det Ringeste efter. Vi ville ikke alene her kunne træffe Kristus som den første Socialist, eller i alt Fald som den anden, naar Platon og hans „Stat" forudskikkes, men vi ville træffe Fremtidsbilleder som f. Ex. følgende: „Vi haabe at afvæbne den store Masse af Præsters Had mod Oplysning og Reform ved at erklære, at det aldeles ikke er Revolutionens Formaal at ihjelslaa eller udhungre dem og lignende Subjekter, men kun at gjøre dem uskadelige, at give dem en for dem selv og Samfundet nyttig Beskjæftigelse, og saa at betrygge dem som ethvert andet Medlem af Samfundet. Naar Videnskaben og den fredelige Revolution sejrer, saa ville D'Hrr. Præster efter deres forskjellige indre og ydre Dygtigheder kunne opnaa Ansættelse i mange forskjellige Stillinger. Hvor fortrinlige Skuespillere vilde ikke adskillige Præster kunne afgive? Hvor inderlig en Begejstring for en Hesteprangers eller Kornhandlers Bedrift bor ikke i mangen Præstesjæl? — — Man tænke sig, hvilket uhyre Opsving Folkets Oplysning vil tage, naar Kirkens Formue er gaaet over til Folkeskolen, til de kommunale Skoler og Opdragelsesanstalter, til de Lærestole, som skulle vedligeholde

og fortsætte den voxne Befolknings Dannelse, til Biblio-theker, Museer for Videnskab og Kunst, til musikalske Dannelsesmidler. Til alle saadanne Brug ville da Kirkerne kunne anvendes, i Stedet for som nu at tjene til Skuepladser for elendige, fortærskede Fraser. Til Biblio-theker og Læresale, Koncertsale, Museer, Skuespilhuse ville de være udmærkede.“ Den, der ikke blot optegner Literaturhistoriens isolerede Fakta, men interesserer sig for Sammenhængen imellem Tidens Rørelser, vil her ikke kunne undgaa at tænke paa Søren Kierkegaards sidste Kamp nogle faa Aar senere. Dreiers Stormløb mod den „officielle Nationalitet“ frembyder ogsaa mange Modstykker til Kierkegaards Angreb paa den „officielle Kristendom“.

„Aandetroen“ holder en formelig Revue over alle Udlandets radikale Forfattere i Fortid og Nutid, og Forf. har endog selv i en Rettelse et Indtryk af, at det stundom har „et komisk Udseende“ med hele denne Nomenklatur. Ogsaa hos os, siger han, vakte den nyere kritiske Bevægelse en ikke ringe Interesse hos den studerende Ungdom, men Literaturen er dog ikke stor. Vi træffe Dr. F. Beck, Mag. H. Brøchner, Fischer (den nuværende Kultusminister), der dog i sit Skrift fra 1851: „Astronomien og Skriftens Auctoritet“, ikke selv „er aldeles fritænkt fra Theologien“, om end „hans Skrift er af overordenlig megen Interesse og aldeles fatteligt for enhver tænkende Læser“, og endelig haaner Dreier „Fædrelandets“ Søndagsblad („man tænke sig dette fromme Blad næsten atheistisk!“ siger han) for nogle optagne radikale Artikler. En udpræget „Darwinisme“, hvis vi altsaa tør laane dette Navn, kommer gjentagne

Gange til Orde, Rationalismen er for Forf. et tilbagelagt Standpunkt, og Udødelighedstroen affærdiges med følgende Bemærkning: „En kraftig Arbejden for det nærværende Livs Forskjønnelse staar i en skarp Modsætning til Hinsidighedsflæberiet.“ Skriftet ender med følgende Ord: „Reformens Lidenskab svarer i vor Tid til Religionen; al Videnskab, al dygtig og ædel praktisk Virksomhed understøtter den og staar i dens Tjeneste.“

Det er derfor ikke til at undres over, at Dreier — i Følge Varberg — stod „ene“, da han i April 1852 begyndte sit Ugeskrift „Samfundets Reform“, og selv maatte skrive hele sit Blad paa to smaa Artikler nær. Vi undre os nu snarere over, at Dreier dog til sin Død kunde bevare en vis Stilling i Samfundet og efter Døden finde saa varm en Lovtale af Alle.

„Paa en Tid — hedder det i Forordet til „Samfundets Reform“ — da alle de mange spredte fremadskridende Kræfter i Danmark ere uden fælles Samlingspunkt, tilbyde vi her et saadant, og bede alle den alsidige Fremadstræbens Venner om at skjænke os deres Understøttelse.“ Tidsskriftet søger sit Publikum fornemmelig blandt den unge Slægt, „hvis Medlemmer endnu ikke uigjenkaldelig have solgt sig som Trælle til de gamle Samfundsmagter, til Statskoterierne, til Kirken, til Pengemagten“, blandt Studenterne, navnlig de naturvidenskabelige, blandt Haandværkerne, ja selv blandt „de endnu ikke aldeles blaserede og fejge Drenge“. „Ja — siger Dreier — jeg vilde langt hellere selv være drengeagtig end, som saa mange Andre, kjællingeagtig“. Hvad „det herlige Damekjøn“ angaar, smigrer han sig deri-

mod ikke med Haabet om mange Kunder fra den Kant — „de have jo de søde og veltalende Professorer Hauch og Rasmus Nielsen; det er Noget for dem“ — og dog „indeholder Kvindens Liv endnu en hel Del mere Trældom, Forkuelse, Hykleri end Mandens“. Heller ikke Almuen haaber Dreier paa; „af Folkets Masse kunne hverken Mænd eller Kvinder paavirkes ad almindelig literær Vej; en egen Folkeliteratur maa først dannes“. Tidsskriftets Program er forøvrigt givet af Dreiers foregaaende Virksomhed. Han begynder strax med „Grundtræk til en Universitetsreform“. Nogle af hans Forslag, som at Latin og Græsk indskrænkes betydelig i den lærde Undervisning og erstattes ved Naturvidenskab o. s. v., har vor Tid gjennemført; derimod vil det sikkert vare en Stund, før Universitetet „organiseres demokratisk“, saa at Studenterne deltage i Valget af deres Lærere efter Konkurrence, Prøveforelæsninger o. dsl.

Ogsaa til Oprettelsen af en Boghandel, der arbejdede „uden at puge Penge sammen“, kommer Dreier her tilbage. De næste Nummere undersøger Forholdet mellem „Kapital og Arbejde“ og udkaster en Række Reformer i de almindelige politiske og borgerlige Forhold. Dreier vil have Valgalderen nedsat til den almindelige Myndighedsalder, „der hos os allerede er urimelig høj“. Personligt Tjenesteforhold eller nydt, ikke tilbagebetalt, Fattigunderstøttelse maa ikke udelukke fra Valgretten. Endelig maa Demokratiet afskaffe Bestemmelsen om et Aars Bolig i Distriktet. Først da, siger Dreier, have vi en „almindelig“ Valgret. Ogsaa det imperative Mandat forfægtes, som ovenfor antydet, af Dreier. I

Skriftet mod Goldschmidt hed det allerede, at „skal Navnet „Folkets Repræsentant“ ikke være en ren Frase, saa maa Folket kunne paalægge sine Repræsentanter at virke i en bestemt Retning, og naar disse bryde deres Løfte i denne Retning, tage Fuldmagten tilbage“, og i „Samfundets Reform“ kaldes nu de af Grüne forfattede Valgbestemmelser, der i 1848 lagdes til Grund for Dannelsen af en Arbejderrepræsentation, for i Hovedsagen fortrinlige. „27 Vælgere forenede sig om én Repræsentant; denne Kreds deltes i 3 Sektioner, hver altsaa 9, hver med sin Formand. Repræsentanten aflagde Regnskab for sin Færd og kunde tilbagekaldes, naar denne misbilligedes. Det var Repræsentanten umuligt at glemme, at han kun var Befuldmægtiget.“ Dreier anser netop „det nærværende Øjeblik for overordenlig gunstigt til herhjemme at danne et Arbejderparti“ — vi have allerede ovenfor nævnet nogle af „Hovedpunkterne“ til et saadant Partis „Program“ — og tager navnlig livlig Del i Valgene, Sommeren 1852. Paa Kristianshavn stillede sig saaledes en Arbejderkandidat, Tøjmager Klamer, imod Kaptain-Lieutenant Tuxen. — Bondevennerne staa for Dreier „som parlamentarisk Parti“ temmelig nær ved de ordinære Liberale, men det trøster ham dog, „at det for Bondevennerne maa være en Livssag at holde fast ved den almindelige Valgret, „som de Nationales Hovedtrop allerede er saa inderlig vred paa“. Dreier taler saaledes om, hvor parate Officererne vilde være til at jage det hele Rigsdagspak fra hverandre, og mener, at Soldaterne rolig vilde adlyde Ordren. Det Eneste, der maaske vilde kunne komme i Betragtning herimod er

Underofficersklassens store Hengivenhed for Tscherning. „Jeg tror — siger Dreier — at Tscherning er den Eneste af alle de Liberale, som, hvis han har Mod, maaske vilde formaa Noget over danske Soldater i et kritisk Øjeblik.“ Forøvrigt er Dreier ingenlunde helt tilfreds med Tscherning. Tscherning — hedder det i „Samfundets Reform“ — er ikke Demokrat i vor Betydning, han er end ikke Republikaner, han har ikke formaaet paa alle Punkter at tænke Friheden i Stedet for Avtoriteten som Livets ordnende Magt, men kun at røre begge Principerne sammen til en uklar Blanding. Men at han og hans Mænd langt bestemtere end de Nationale ville holde paa Frihedens Sag, det synes os dog afgjort. (En Anmærkning hertil lyder: „Mon Tscherning bliver from paa sine gamle Dage? Hvis det ikke er ham, men en anden Oberst af samme Navn, som i Følge Adresseavisen har givet 5 Rdl. til Kirken paa Nørrebro, skylder han sig selv offenlig at rense sig for denne Mistanke.“)

Til Dreiers Anskuelser om „den Forvirring, den Reaktion, det umaadelige Kraftspilde, som den nationale Fanatisme og Grænsekrigen have medført“, skulle vi ikke paa Ny vende tilbage, skjønt disse Tanker spille en vigtig Rolle i Tidsskriftet. Navnlig giver „Arvefølgesagen“ ham Lejlighed til bitre Udfald mod det glücksborgske Hus, Kongen og Grevinde Danner. — Det er ligesaa en Selvfølge, at Dreier atter og atter tager Ordet for Skolens fuldstændige Frigjørelse fra Præstevælden, for naturvidenskabelig, politisk og social Dannelse for Bønderne som for hele Folket. „Min urokkelige Over-

bevisning er — og hemmelig ere næsten Alle enige med mig — at saa længe der er Spor tilbage af en ved Fødselen bestemt Ulighed i Henseende til Formue, Dannelse, Magt, saa længe er enhver Tale om Frihed, om Lighed for Loven, om Retfærdighed løgnagtig. Først naar alle Mennesker modtage en lige stor Arvepart, en Aktie i Samfundets Formue, lige omhyggelig Dannelse, hver efter sine Evner og Anlæg, naar dernæst Alle sikre hverandre Arbejde og en ligelig Løn i Forhold til Arbejdet og overtage Assurancen mod alle uforskyldte økonomiske Ulykker, først da hersker virkelig Frihed og Retfærdighed." Dette turde være Hovedsummen af Dreiers hele Lære i kort Begreb.

Kun i et eneste Spørgsmaal gik Dreier sammen med den øvrige kjøbenhavnske Presse, nemlig imod Datidens staaende Thema „Kommunalsvineriet". Dreier taler her lejlighedsvis om at bryde Voldene ned, fylde Stadsgraven og udlægge Gammelholm til Bebyggelse. Ogsaa „det lille Landbrug" og „den frie Diskussion", for at nævne to vidt forskjellige Ting, som vi ogsaa kjende fra de sidste Aar, have en Talsmand i Dreier. Stuart Mill paaberaabes ofte, og det var ikke Dreiers Skyld, at hans Skrifter først tyve Aar senere skulde vinde Indgang hos os. Imellem en Række Notitser om „nordtydske Demokrater" træffe vi, som sagt, ogsaa A. Strodtmann, der i 1848 var her i Kjøbenhavn som Krigsfange, „en forunderlig kejtet, ubehjælpsom Studiosus af ringe Krigerdygtighed, men gemytlig Fyr og fuld af Lyst, Mod og Digterdrift".

Havde nu dette Tidsskrift nogen Indflydelse? Selv ser Dreier ved Slutningen af 1852 „ikke aldeles uden Tilfredshed“ tilbage paa sin Virksomheds første Afsnit. „Det er lykkedes os — siger han — at stille det første ubetinget demokratiske Organ paa Benene, som Danmark har besiddet lige siden Verdens Skabelse; det er lykkedes os at skaffe maaske det mest radikale Organ, som Evropa for Øjeblikket besidder, et Publikum, der i det Mindste sikrer dets Tilværelse.“ Pressen modtog sin nye Kollega paa forskjellig Vis. „Dagbladet“ mente, at Folk i Begyndelsen vilde more sig over „Samfundets Reform“, men snart blive kjede deraf igjen. („En hensynsløs, principiel Kritik — replicerer Dreier — er naturligvis for det diplomatiske Blad kun et Kuriosum“). „Lollands-Falsters Stiftstidende“ mener, at Udgiveren er 23 Aar og af en „abnorm Sjælstilstand“, og selv „Organ for Arbejderklassen“, der forøvrigt erklærer Dreier for „talentfuld og ærlig“, advarer Arbejderne imod „blindt og hengivent at slutte sig til denne nye Forkæmper for nye Principer“.

Lang Varighed fik „Samfundets Reform“ i alt Fald ikke. Allerede den 28. Februar 1853 standses det „indtil videre“ paa Grund af Dreiers usikre Helbredstilstand i Forbindelse med den Omstændighed, at Abonnementet ikke er steget i en tilstrækkelig Grad.

Dreier tog nu i Foraaret første Afsnit af den medicinske Embedsexamen, men maatte snart lægge sig ind paa Frederiks Hospital. Han tog dog atter hjem til Forældrenes Bolig i Brolæggerstræde, men blev her den 9. Maj ramt af et apoplektisk Anfald, der medførte Døden. „Dagbladets“ Nekrolog er alt ovenfor berørt; den ender

saaledes: „At fremme Arbejderstandens materielle Vel var den Opgave, med hvis Løsning han i den sidste Tid nærmest beskjæftigede sig, og Efterretningen om hans Bortgang vil ikke blot vække Beklagelse og Savn i denne Samfundsklasse, der har havt Lejlighed til at se hans uegennyttige Opofrelser og Nøjsomhed, men vil blive modtaget med Vemod af Alle, der nogen Tid have staaet i Berøring med ham.“ Ogsaa „Fædrelandet“ udtaler, at hvad man end kan mene om Dreiers Skrifter, vidne de i alt Fald om varm Begejstring og et ualmindeligt publicistisk Talent, og „Fædrelandet“ optager ikke alene et Digt over ham, hvori det hedder:

„Herlige Yngling!
Menneskerets og Friheds djærve Talsmand,
frisindet selv i Liv og i Virken;
om end Legemet gjemmes i Gravens Mørke,
du skal ej glemmes!“

men aabner endog sine Spalter for Rud. Varbergs udførlige Biografi, hvis Slutningslinier — med spærrede Typer — lyde saaledes: „Han var et udmærket begavet Menneske og en ægte nobel Karakter.“

Frederik Dreier blev begravet Løverdagen den 14. Maj. Et temmelig talrigt Ligfølge af Venner, Medstuderende og Repræsentanter for Arbejderne ledsagede Liget til Fods til Assistenskirkegaarden. Arbejderne havde paatænkt at følge ham i Masse, men paa Grund af den til Begravelsen valgte Dag kunde dette ikke ske. — — En Del efterladte Manuskripter er senere af Familien skjænket det kgl. Bibliothek.

Efter Dreiers Død — siger C. Nyrop — var der tilsyneladende snart ikke Spor tilbage af hans Virksomhed. De ovenfor nævnte Forbrugsforeninger havde kun et stakket Liv, og de to større Foreninger, han havde virket i (Haandværkerdannelsesforeningen og Foreningen for Arbejdsklassens Vel), vare allerede i Januar 1853 gaaede op i én Forening med C. V. Rimestad som Formand, nemlig „Arbejderforeningen". Havde Dreier levet længere, vilde hans Stilling overfor Rimestad sikkert i Tidens Løb have frembudt en Del Paralleler med Lassalles Stilling overfor Schulze-Delitsch f. Ex., men, som Nyrop siger, de radikale Tendenser, som havde begyndt at rejse Hovedet, synes pludselig at forsvinde. Vi træde tilsyneladende ind i en fuldstændig Uskyldighedstilstand, i hvilken endogsaa Arbejderforeningens Blad allerede 1853 — Dreiers Dødsaar — kan sige: „Den Uindviede kunde falde paa den Tro, at der er noget Skrækkeligt ved denne hersens Radikalisme, og at det er nogle frygtelige Mennesker, disse Socialister. Vi ere af en anden Mening herom, og den, som kjender vort Selskab og læser vort Blad, vil samstemme med os, thi Arbejderforeningen er, som man vil se, et socialistisk Selskab og dens Blad følgelig et socialistisk Blad." Indførelsen af Næringsfriheden blev nu Tidens Hovedspørgsmaal. „Kampen for og imod Næringsfriheden synes paa Arbejderspørgsmaalets Omraade at have taget enhver anden Bestræbelse fangen. Industrien fik Lov til at udvikle sig uforstyrret, og Forholdet imellem Arbejder og Arbejdsgiver forblev uantastet."

IV.

En rød Hukommelseskunstner.

Naar man gjennemgaar Dagspressen fra Fyrrerne og navnlig fra Vinteren 1849—50, støder man ikke saa sjeldent paa Mnemoteknikeren Dr. Carl Ottos Navn, og den ældre Slægt vil sikkert erindre, hvilken Opsigt hans Forelæsninger over eller rettere Forestillinger i Hukommelseskunsten den Gang vakte herhjemme. Carl Ottos politiske og borgerlige Antecedentia vare tillige af den Beskaffenhed, at han paa en Tid, hvor de revolutionære Dønninger fra 1848 endnu ikke ganske havde lagt sig, og hvor de radikale Menings-Afskygninger endnu havde en vis Position i Samfundet saavel som i Pressen, tilmed kunde optræde som en Slags Frihedshelt og politisk Martyr. Som ivrig Radikalist og fortrolig Ven af Frederik Dreier kunde Otto derfor maaske have fundet en Plads i de ovenstaaende Bidrag til Social-Demokratiets — — om vi saa maa sige — Præexistens i Danmark; men paa den anden Side falder Ottos Liv og Virken for største Delen udenfor Danmark, og han hører unægtelig til de forlorne Sønners Kategori. Da imidlertid en Brevskriver fra Amerika, der i sin Tid har staaet Otto personlig nær, velvillig har overladt os adskillige Oplysninger og Breve, skulle vi her i al Korthed give en Skizze af denne Æventyrers brogede Liv. Vor egen Dagspresse kan, som sagt, bidrage Sit til at supplere Skildringen.

Carl Christian Otto er født 1817 i Kjøge; hans Fader var Malermester og senere Toldbetjent. Otto gik i i Byens Realskole eg arbejdede sig næsten uden nogen

Hjælp frem til at tage Artium. Han læste sammen med en Discipel paa Byens Apothek, Niels Peter Morthensen, og daværende Katheket F. E. Boisen dimitterede dem begge til Universitetet 1836. Morthensen studerede i nogen Tid Lægevidenskaben, men slog sig dernæst paa Literaturen. Han var ansvarlig Redaktør af „Korsaren“ fra Maj 1841 til Avgust 1842 og senere Redaktør og Udgiver af „Folkets Nisse“ fra Efteraaret 1855 til Efteraaret 1860. Han døde her i Kjøbenhavn 1860. — Carl Otto studerede Filologi ved Kiels Universitet, duellerede og blev sat i Studenter-Karceret, hvorfra han gjorde et voldeligt Forsøg paa at undslippe, ved hvilken Lejlighed han endogsaa fyrede paa Skildvagten. Forsøget mislykkedes imidlertid, og Otto blev tillige med en anden Student, der havde deltaget i Undvigelsen, sat i et strengere Fængsel. Han pønsede imidlertid stadig paa Flugt og benyttede de Lejligheder, han havde til at komme op paa Loftet over Fængslet, til ved Hjælp af et Vridtbor at udbore et Stykke Brædt i den Del af Loftet, som gik ud til Tagskjægget, Hul ved Hul, saaledes at Brædtet ved et Spark vilde falde ud. Da disse Forberedelser vare færdige, benyttede han sig af Tummelen paa Kongens Fødselsdag til sammen med sin Lidelsesfælle at gaa op paa Loftet. De udtog det gjennemborede Stykke og kom ud paa et meget stejlt Tag, ad hvilket de derpaa gled og ved Tagets Ophør faldt ned paa Gaden fra en betydelig Højde. Otto kom uskadt til Jorden, medens hans Kammerat brækkede begge Benene og blev liggende. Otto slap bort og søgte nu, da han blev forfulgt af Stikbreve, et Asyl i England;

gik derfra som politisk Flygtning til Schweiz og senere op ad Rhinen. Allerede før han blev Student, havde han interesseret sig for Mnemotekniken og kastede sig nu for Alvor herover. Han optraadte første Gang offenlig i Augsburg 1842 og holdt i de følgende Aar Forelæsninger over Hukommelseskunsten i de større tydske Universitetsstæder. Den radikale „Kjøbenhavnspost“ klager saaledes i Januar 1844 over, at den danske Gesandt i Berlin, Grev Reventlov, havde skrevet hjem til det herværende udenlandske Departement, for at erfare, om der ikke skulde kunne dokumenteres noget saa Graverende fra hans Navnefælles, Otto Reventlovs, akademiske Liv i Kjøbenhavn eller Kiel, at Opholdet i Berlin kunde formenes denne. Samme Blad meddeler endvidere, at Otto i Sommeren 1844 opholdt sig herhjemme i nogen Tid og fik udvirket, at Grunden til hans tvungne Ophold i Udlandet blev hævet. Under Navnet Carl Otto Reventlov udgav han i Løbet af Fyrrerne paa Tydsk et Par Lærebøger og en Ordbog i Mnemoteknik, rejste forøvrigt fra Sted til Sted i Tydskland og fremkaldte en Skare af Disciple. I Rudolphstadt blev han gift med en Frøken Junot, en Datterdatter af Schiller, som imidlertid efter et Aars Ægteskab døde, saa vidt vides i Barselseng, efterladende sig en Søn, der blev sendt til Ottos Fader og opdraget hos denne. Otto har en Gang vist en af sine Venner et dybt Ar i Hjerteregionen, hvilket han fortalte hidrørte fra et Selvmordsforsøg, som han havde anstillet af Fortvivlelse over sin elskede Hustrus Død. I 1848 blev Otto fængslet paa Grund af „demagogische Umtriebe“ og sad et Aar i et Kjælderfængsel i Weimar.

I 1849 udvirkede hans Fader igjennem Frederik VII. Sønnens Amnesti, og Otto vendte snart efter tilbage til Danmark. Vinteren 1849—50 tilbragte han i Kjøbenhavn og optraadte her offenlig som Hukommelseskunstner. I „Fædrelandet“ for 18. Maj 1850 giver en Forfatter, der undertegner sig 32, en lang Udvikling af Mnemonikens Historie og forskjellige Stadier, indtil dens „Højdepunkt i Dr. Carl Ottos mnemotekniske System“. Vore Læsere maa selv søge den nærmere Beskrivelse af Ottos Methode. Der hævdes bestemt, at Mnemoniken ikke blot er en forbavsende aandelig Gymnastik, men et vigtigt pædagogisk Moment ved at lette Indprentningen af Kundskabsmaterialet, ved at forvandle den aandløse Udenadslæring til en Forstandsoperation. „Mnemotekniken — hedder det i „Fædrel.“ — finder afgjort Modstand hos den talrige Klasse af forhærdet Konservative, der findes i Aandens som i Politikens Rige, disse Samme, om hvilke Lichtenberg saa træffende siger: Als Pythagoras den nach ihm benannten Lehrsatz erfunden hatte, opferte er den Göttern hundert Ochsen; so oft seitdem eine neue Wahrheit ans Licht tritt, brüllen alle Ochsen.“ Man ser, at Fremskridtspartiet ogsaa tog Mnemoniken til Indtægt. Det kan maaske more vore Læsere at overvære lidt af en af Ottos Forestillinger. Han optraadte baade i Studenterforeningen, Haandværkerdannelsesforeningen og Industriforeningen. „Kjøbenhavnsposten“ for 6. Februar 1850 giver følgende Skildring af Forestillingen det sidstnævnte Sted:

„Hr. Otto opfordrede Forsamlingen til at tilraabe ham et hvilket som helst Antal Chifre, jo flere, jo bedre.

Følgende Tal-Monstrum blev saa opskrevet paa Tavlen, medens Otto vendte Ryggen til:

327 687 100 490 514 750 934 291 111 999 130
221 888 201 777 432 920 112 615 304 666 819
509 314 699 800 305 739 444 705 213 973 316
574 825 528 321 901 574 222 687 581 827 327
130 509 379 750 201 687 989 128 480 316.

Da Tavlen var fuld, ønskede Tilhørerne, at man skulde blive staaende ved dette Antal. Hr. Otto fremsagde derpaa hele Tallet fra først til sidst, uden en eneste Gang at fejle, og lod sig examinere i alle Retninger, saa at han, naar man f. Ex. spurgte, hvorledes det 121. Chiffer hed, øjeblikkelig gav til Svar: 6; eller naar hele Tallet numereredes i Afdelinger paa 3 og 3 Chifre (som ogsaa var sket), hvor forekommer saa Tallet 687? — besvarede han paa Stedet: Under Nr. 2, Nr. 41 og Nr. 250 o. s. v. — Efter en lille Pavse udbad han sig nu af omtrent 50 Tilstedeværende deres Navne, af omtrent 20 deres Fødselsdage og af 10 hvilke som helst flerchifrede Tal. Efter at have betragtet enhver enkelt Person nøjagtig, nævnte han, uden nogen som helst Fejl, alle disse Personer deres Navne, Fødselsdage samt alle af dem opgivne Tal, iblandt hvilke var nogle som f. Ex. 654000594000217, o. s. v.“

Det er en Selvfølge, at Otto under sit Ophold i Kjøbenhavn ivrig søgte Omgang med Social-Demokraterne her. Han var saaledes en intim Ven af Frederik Dreier og nærede en betydelig Interesse for dennes sociale Bestræbelser. Otto var saaledes flere Gange til Stede ved Møderne paa Walkendorfs Kollegium, da „Foreningen

for Indkjøb af billige Livsfornødenheder“ blev dannet (se foran S. 99).

I Sommeren 1850 rejste Otto til Norge og Sverige, for ligeledes at holde Forelæsninger i de større Stæder. I 1853 var han Huslærer paa Hohenholm, et adeligt Gods nær Eckernførde. Senere levede han i Kiel og Elmshorn, men blev udvist af Holsten paa Grund af sin politiske Fortid, og begav sig nu over London til New York, hvor han ankom i September 1854. Et Par egenhændige Breve til en Ven i Chikago sætte os i Stand til at følge ham paa hans første Skridt i den nye Verden og give tillige et karakteristisk Billede paa første Haand af en meget rød Demokrat.

Den 25. Marts 1855 skriver han saaledes fra Vandkuranstalten Glenhaven pr. Homer, State of N. York: „I New York har jeg opholdt mig i syv Maaneder — et Hundeliv imod Livet i en hvilken som helst evropæisk By. — Som Mnemoniker traadte jeg flere Gange op paa Dansk, Svensk og Tydsk, men da disse Folkeslag enten ere svagt repræsenterede eller ingen Penge havde, saa gjorde jeg kun middelmaadige Forretninger. Enhver paastod og paastaar, at jeg hos Amerikanerne vilde fortjene svære Penge. I N. York kom jeg imidlertid bagud og blev saa Lærer i et Mercantile Institute i den fjerde Gade. Jeg var der i tre Maaneder og blev snydt for mit Honorar. Dernæst levede jeg en Tid lang af at give Undervisning i Fransk, Latin og Mathematicals. Da jeg til Slutningen ikke kunde tjene saa meget, at jeg kunde ryge en Cts. Cigarre og drikke et Glas bairisk Øl, saa gik jeg for en Tid siden ind paa at blive Assi-

stent i den nærværende Vandanstalt med Board og 10 Dol. om Maaneden, indtil jeg faar Ressources fra Evropa. — — For Alting maa du nu have en Outline af min nuværende Stilling. Anstalten ligger ved Skaneatles Lake omtrent 1300 Fod over Havfladen, altsaa højt nok for at vi i dette Øjeblik kunne gotte os ved en ægte Throndhjemsk Vinter. Søen er tilfrossen, Bjergene rundtom bedækkede med Sne. I det Fjerne øjner man en Del elendige Barakker, kaldet Farmer. — Øl, Vin, Rum eller overhovedet Noget, der ligner Andet end Vand, bliver her aldrig set, ja ikke en Gang omtalt. Tobaksrygning er strengt forbudt. Nylig havde to Tydskere, som ogsaa ere Assistenter her, og jeg opdrevet fem Cigarrer. For at kunne ryge dem, maatte vi begive os tre engelske Mil ind i en Skov om Søndag Eftermiddag (den eneste Dag vi have Fritimer) og der i al Smug tyre Kamelen. — — Arbejdet begynder pr. Kl. 5 om Morgenen. Og hvad for et Arbejde! Slæbe Vand, rive Patienterne af, pumpe, bære Brænde og derved bestandig sjoppe i Vand til Anklerne. Ædet bliver leveret to Gange om Dagen: om Morgenen Kl. 7½ og om Eftermiddagen Kl. 3. Aftensmad, Kaffe eller The forekommer ikke. I sytten Timer faar man altsaa Intet at æde. Grunden til denne Indretning er, at vi skulle foregaa Patienterne med Hensyn til Diæt med et godt Exempel. Da vi imidlertid ikke ere syge, saa er det noget stivt at forlange. Aldeles afskaaret fra al Samkvem med virkelige Mennesker, er dette Liv utroligt opslidende. Imidlertid er jeg nødt til at blive, til jeg har Rejsepenge for at komme bort. — I I Antioch College i Ohio kunde jeg faa en Plads som

Lærer i de gamle Sprog med 800 Dollars — naar jeg kunde expedere mig derhen etc. *Ad summam:* hvad jeg hidindtil har erfaret i Amerika, har ikke bidraget synderligt til at indtage mig for Landet. Jeg haaber imidlertid dog ved Hjælp af Mnemoniken at fortjene et Par Tusind Daler og saa stikke af til Evropa. Fra [N. N.] har jeg faaet Brev. Hverken hun eller Nogen i Evropa har nogen Idé om, hvor skidt det gaar mig i Amerika. Naturligvis ønsker jeg heller ikke, at Nogen faar det at vide. — Nu da jeg kan saa meget Engelsk, at jeg kunde træde op paa Engelsk, fejle Midlerne. — — Med Hensyn til London kan jeg sige dig, at saavel Freiligrath som Marx paa det aller Venskabeligste optog mig. — Var jeg blot blevet der.. Imidlertid vil det nok lykkes mig som Jehovas personlige Fjende at komme paa Benene igjen, endskjønt hans guddommelige Majestæt i den sidste Tid har været noget i Avantage. At sætte Ben for Folk er et Kneb, som jeg overlader ham i det Høje. Forøvrigt være Roeskilder Freden med dig, indtil du gaar over i det store Kredsløb. Din tro Ven Otto kaldet Reventlou, NB. (for Adressens Skyld) Dr. philos.“

Et andet Brev lyder saaledes: „Kjære Ven! Omendskjønt du snarere fortjener Smør end et Brev, saa vil jeg dog nedlade mig til at levere dig en Stiløvelse. — Efter at have i en Tid af to Maaneder i Glenhaven arbejdet i 13 Timer daglig, gik jeg til Syracusa, traadte op som Mnemoniker, gav Undervisning i Fransk og Tydsk, blev saagar Professor ved Ovondoga Academie og redigerede et nyt paa Aktier grundet Blad „Syracuser Zeítung“. Man ventede noget meget „Biedermännisches“.

Men i Stedet for det slog jeg strax i det første Nummer Vor Herre, Kristus, Sjælen, Englene og en Helvedes Mængde andre Børster aldeles ihjel. Derudover stor Forfærdelse blandt Syracusanerne i Almindelighed og blandt Aktionærerne i Særdeleshed. I de øvrige Blade: *crys of indignation* o. s. v., Banstraaler fra Prækestolene etc. Imidlertid var jeg uforbederlig og fór i Nr. 2 paa en saadan „frivol grov“ Maade løs imod Præster, Profeter, Aktionærer og Redaktører og andre Bæster, at man svarlig forargedes. Endelig skrev jeg det tredie Nummer i samme Stil og tilkjendegav tillige Re-Aktionærerne, at jeg ikke havde i Sinde at skrive efter deres Hoveder; kaldte dernæst disse Bagbæster sammen og læste dem Texten. Ved denne Lejlighed flygtede to af disse Mossiøer i fuld Galopade ned ad Trapperne, hvilket har givet Anledning til det Rygte, at jeg var forekommet dem livsfarlig. Hvad Sandt der er ved denne Saga, vil jeg lade uafgjort. I Bladet havde jeg allerede annonceret, at jeg gik til New York, for der at fortsætte mine djævelske Bestræbelser. Der lykkedes det mig imidlertid ikke. — Derimod gaar jeg nu allerede siden fire Uger i Tøjet her [Albany]. Af de sidste Numre vil du se, at jeg allerede har myret Sjælen. — Udgiveren er her en fornuftig Mand og lader mig „gaa paa“. Derovre i Evropa har man at kæmpe med Gouvernementets Censur, her med Dumhedens. — Jeg blev udvist fire Gange i den sidste Tid i Holsten af den danske Regering, „fordi jeg var dømt for Oprør i Weimar“ — og „saadanne Folk kunde man ikke taale ved Grænsen“. Det Hundepak! Lev vel, min Ven, og skriv snart til din

gamle blutdürstige Dietrich Otto-Reventlow. For Alting skaf os Abonnenter i Chikago. Bladet er vel saa temmelig det radikaleste i Amerika."

Det var just ikke med synderlig venlige Følelser, at Otto mindedes sit Fædreland, og i en Korrespondance til „Dagbladet" fra New York, Januar 1856, hedder det med Rette om „Albany Freie Blätter", at de selvfølgelig have en Farve, imod hvilken Skarlagen er lyserødt. Vor amerikanske Brevskriver har saaledes sendt os følgende Prøve paa Ottos Virksomhed i det nævnte Blad, saa vidt vi kunne se fra December 1855:

„Til de Norske, Svenske og Danske i Nordamerika!"

Paa den danske Trone sidder en taabelig Konge; det danske Folk regéres i Øieblikket af en Flok Niddinger. Den sidste grønne Plet i de evropæiske Nationers Hauge, den danske Konstitution, er paa den samme skamløse Maade baaren til Graven som i de øvrige Stater i det raadne Evropa. Despotiets jammerlige Fylkinger have ogsaa i Norden kvalt Frihedens Spirer. En lurvet Loafer hærger med sine Knjæser det svenske og norske Folk. Under de øvrige kronede Banditers Ægide har det fyrstelige Pak i Norden knust Frihedens sidste Værn: den frie Presse.

Under disse Omstændigheder er det vor Pligt at importere Frihedens Ideer i de nordiske Riger. Siden mange Aar har det været vor Opgave at nedbryde Despotiets Bolværker, at undergrave de Salvedes ormstukne Troner. I de underjordiske Fængsler i Weimar saavel

som ved Hudsonsflodens Bredder have vi intet Øjeblik tabt dette Maal af Syne. Skandinavernes nærmeste Opgave kan fornuftigvis ingen anden være end at styrte Kongedømmet, dette jammerlige Institut, sammensat af Troløshed, Mened og Dumhed. Vi haabe, at de frie Skandinaver i Nordamerika ville understøtte os i disse Bestræbelser og derved bevise, at de nordiske Folkeslag i fri Verdensanskuelse ej staa tilbage for nogen anden Nation i Verden.

Vi have med Forlæggeren af nærværende Blad truffet den Aftale, at hvert Nummer skal indeholde to Spalter i det danske Sprog, saafremt hundrede Normænd, Svenske og Danske subskribere derpaa. Vi ville da ogsaa drage Omsorg for, at Forholdene i Norden blive drøftede paa en saa radikal Maade som aldrig i noget Blad tilforn.

Iligemaade agte vi fra Tid til anden i det danske Sprog at udgive revolutionære Brochurer og i tilbørligt Antal at lade disse udbrede i de nordiske Riger. Vi haabe paa denne Maade at sætte de revolutionære Karakterer i Norge, Sverige og Danmark i Forbindelse med det universelle Fremskridtsparti, til hvilket vi høre. —

Det er paa Tiden, at ogsaa de nordiske Folkeslag give de luvslidte fyrstelige Gjøglere de længst fortjente Spark."

Som Redaktør af „Albany Freie Blätter" havde Otto en lang Strid med Karl Heinzen, der redigerede „Pionier" og havde udgivet en atheistisk Piece: „Sechs Briefe an einen frommen Mann", som han opfordrede Otto til at oversætte „gar ins Dänische", hvoraf Otto

tog Anledning til i sit Blad at give en udførlig Meddelelse om Frederik Dreiers Virksomhed i Danmark for at bevise, at Radikalismen allerede for længe siden havde havt Talsmænd og dygtige Talsmænd der. Otto bragte ligeledes blandt mange andre meget udpræget radikale Artikler Oversættelser af Stykker af „Aandetroen".

Senere holdt Otto igjen mnemoniske Foredrag i adskillige Byer, blandt Andet ogsaa i Chikago, og blev derpaa Redaktør af „Hochwächter" i Cincinnati, ligeledes et fuldkomment radikalt Blad. Saa vidt vides, var det i 1860, at Socialdemokraterne i New York sendte Dr. Otto som deres Gesandt til Garibaldi, for at bringe denne Penge og en Adresse. Senere levede han i Stuttgart, hvor han igjen giftede sig, som Lærer i de døde Sprog og Engelsk, samt Korrespondent for forskjelllge tydsk-amerikanske Blade. 1875 døde han, efter Sigende efterladende sig Kone og Barn i meget smaa Omstændigheder.

Gjennem Carl Otto har Danmark maaske saaledes, snurrigt nok, nogen Lod og Del i det evropæisk-amerikanske røde Social-Demokrati.

Peter Faber.

I.

„Den Gang jeg drog afsted —"

Det var i Aaret 1848, de drog afsted, enhver Stand og enhver Alder Side om Side, Studenten saavel som Bondesønnen; den lille Hornblæser ikke mindre end den tapre Landsoldat. Man var virkelig bleven „enig om det Væsenlige", for at bruge et af Datidens staaende Udtryk for midlertidige Alliancer og Kompromiser, men denne Gang kom de Radikale tilkort med deres Spot over den gængse Talemaade. Thi denne Gang gjaldt Enigheden saa noget nær det Væsenligste af Alt: Landet og Folket, Existensen og Æren, og de faa Røster, der hævede sig imod „Krigsgalskaben", fik enten ingen Ørenlyd eller lod sig endogsaa selv rive med af den almindelige Begejstring. Vi skulle se Prøver paa begge Dele. Med Rette hedder det derfor i en senere Sang af C. Ploug:

Og har den ellers spredte Hob
paa Livets skilte Baner
én Gang adlydt det samme Raab
og fulgt de samme Faner;
har Høj og Lav og Rig og Arm
af samme Tanke følt sig varm,
af samme Fryd og samme Harm,
— det var i Otte og Fyrre!

Det følger derfor af sig selv, at det første Krigsaar ogsaa maa have sin Repræsentant, naar man skal tegne en Række Tidsbilleder fra Fyrrerne, og da vi i tidligere Skizzer have søgt at følge et Par af den „ellers spredte Hob“ paa deres forskjellige Veje, saa skulle vi i Dag vælge at dvæle ved en Fanebærer fra 1848. Thi hvad C. St. A. Bille en Gang træffende har sagt, at 1848 ikke alene havde et fælles Banner, men ogsaa Mænd, der kunde føre et saadant, det gjælder ikke mindre om Literaturen end om Politiken, hvis man da ellers vil drage en Grænse mellem disse to Livsytringer paa en Tid, hvor Literaturen overvejende var politisk og Politiken en Gang imellem lovlig literær ɔ: theoretisk og doktrinær. Men for at man kan forstaa, at 1848 kunde rejse et saadant Enigheds-Banner, som Alle villig flokkedes under, maa vi dog her paa Ny erindre om, at hvor „spredte“ end „Banerne“ vare i denne Tid, saa var der dog én Tanke, der gik igjennem Decenniet og gav det sit Særpræg fra de nærmest foregaaende Tider. Det er den demokratiske Tanke, der snart med mere kosmopolitiske, snart med mere nationale Afskygninger er den saakaldte røde Traad i Fyrrerne. Carl Ploug havde som ung Student (se G. Rodes Biografi i Ill. Tid. 1861) fundet „Næring for sit demokratiske Sindelag ved at føre Striden mod et daregerende kjøbenhavnsk Studenter-Aristokrati“ og førte snart efter den samme Strid mod den daregerende Absolutisme og Bureaukrati. Og lige fra H. N. Clausen til F. Dreier, fra Orla Lehmann til Goldschmidt, fra Tscherning til J. A. Hansen er det Demokratiets Sag; der kæmpes for. Smukkere kunde ingen ny Stand holde sit Indtog i et

Folks Historie end den danske Bondestand i Fyrrerne, med større Tro og Haab kunde ingen være imødeset, og det er ikke saa underligt, at man har kaldet denne glade, straalende Tid for vor politiske Guldalder. Ved en Fest for Balth. Christensen sang C. Ploug saaledes i Oktober 1846 om den danske Bonde:

Der gaar en Stand i Kofte grov
med haard og barket Næve,
og sjeldent nok fra Le og Plov
dens Tanker end sig hæve;
og sleben er just ej dens Mund,
men dens Natur er kjærnesund,
og dansk den er i Bund og Grund,
og hædret skal den vorde.

Thi føjer end sig Vejr og Vind,
og lønnes Flid og Styrke,
og titter Kundskabsstraalen ind
i hver en Hyttes Mørke;
svandt Hundehul og Gabestok
med træge Tiders Trælleflok —
saa er endnu af Baand der nok,
som snære Bondens Nakke.

Men skal en Gang af Skam bedækt
ej Danmarks Stjerne dale,
skal aldrig fremmed Voldsmand kjækt
paa denne Kyst befale:
saa er det just dets Bondemand,
som hjælpe skal og frelse kan,
derfor skal og i Herrestand
han løftes fri og lige.

De filosofiske Tænkere medregnede, vil man neppe heller træffe nogen Forfatter fra disse Dage, uden at et demokra-

tisk Træk kan eftervises saavel i hans Personlighed som i hans Produktion. Det var netop Forskjellen imellem de gamle og de unge Forfattere den Gang, at de Sidste løftede Demokratiets Fane, og fordi Grundtvig tilsidst gjorde den folkelige Bevægelse med, blev han ikke som de andre Digtere fra Aarhundredets Begyndelse en blot literærhistorisk Heros, men staar endnu den Dag i Dag som et Kampæmne mellem os med et Program, om hvis Værd og Fremtidsbrugbarhed der stadig maa strides. Saa snart vi derimod tage en af de andre store „Gamle", er Forholdet anderledes. I 1836 anmeldte f. Ex. Poul Møller Fru Gyllembourgs „Extremerne", i hvilken Fortælling som bekjendt bl. A. ogsaa det Spørgsmaal bringes paa Bane, „om et Hof [Prins Christians, den senere „kunstelskende" Christian VIII.s?], der elsker og agter de skjønne Kunster, ikke er langt tjenligere for disses Flor end den republikanske Tendens, der ligesom opsluger al anden Interesse". Poul Møller mener, at en Periode af den evropæiske Poesis Historie, som man kunde give Navn af den goetheske, lider stærkt mod sin Aften, og at „hvad der nu gives af Poesi, hører for det Meste til en af to modsatte Klasser, dels en mat Efterklang af den forsvindende græsk-tydske Poesi, dels det politiske Natparti med det skurrende Vægterskrig, som endnu synes at være langt fra sit Morgenvers". I saa Henseende tog imidlertid Forfatteren af „Kunstneren imellem Oprørerne" fejl. Faa Aar efter gryede den nye Dag, og baade Poul Rytter og Jens Kristrup vare nok saa friskkvidrende Morgenlærker, andre mindre Sangfugle ufortalte. Selv i Studenterverdenen maatte „de klare Tankers Guld".

vige Pladsen for politiske Forhaabninger, da „Længe var Nordens herlige Stamme“ i 1842 detroniserede den gamle Opsang „Hvad er imod Studentens Kaar“. Ja, den stakkels Poul Møller endte endog som reaktionær Helstatsmand i de Unges Øjne. Hvem husker saaledes ikke fra sine første Studenterdage, hvorledes han — lige ned til vore egne Dage — har fundet en patriotisk Tilfredsstillelse i at stryge „Elben“ ud i Foreningens Visebog, medens han med fuld Røst istemte: „Da Munken med sin Pengesæk sig listed over Ejdren væk“? — Men vi kom bort fra Fyrrerne. Snart vidne ogsaa Studentertogene om det „unge Gjenbyrds-Liv i Norden“, Regensen bliver „et Arsenal for fyldte Revolutions-Granater“, og medens Ploug hilser H. N. Clausen som Stridsmand for „Folkets Frihed og Ret“, minder han D. G. Monrad om, at det gjælder „Frihedens Idé“, og at Monrad hverken har gjort sig selv eller Nationen Fyldest, før „Folkets Drøm faar Virkeligheds Daab“. Det var altsaa 1848, der blev Daabsaaret, og dette og de følgende Krigsaar bleve den rette og naturlige Afslutning paa det demokratiske Decennium, idet den tapre Landsoldat med sit Liv og Blod ærlig indløste den Vexel, som de politiske Førere havde udstedt paa „Folket“. I fuld Overensstemmelse med sin Ungdoms Ideer sang C. Ploug derfor efter Krigen:

Den danske Bonde sidder nu
i Folkets Raad med Ære;
med Skulder stærk og trofast Hu
han skal vor Frihed bære!

Han har ej svigtet, da det kneb:
Ved Frederits og Isted skrev
han selv med Blod sit Adelsbrev,
og hædret skal han være!

Men det blev dog ikke Ploug, der i 1848 skrev Daabssangen. Det var „Polyteknikeren Faber“, der lagde den tapre Landsoldat den jevne Vise i Munden, hvormed han drog afsted, og hvormed han kom hjem som Sejrherre. Og hvor er det ikke betegnende for Fyrrerne, at denne Vise ikke skyldes en Digter *ex officio*, men at en praktisk Mand, der hverken den Gang eller senere gjorde Poesien til sin Livsopgave eller Levevej, i et bevæget Øjeblik blev „Folkets Mund“. Thi i saa forunderlig en Grad slog Sangen ned i det hele Folk, at den ikke alene øjeblikkelig blev, men vel endnu tør kaldes vor Nationalsang til daglig Brug, medens „Kong Kristian“ stadig hævder sit gamle Ry ved de store Højtideligheder og officielle Repræsentationer. „Den tapre Landsoldat“ er Peter Fabers literære Hovedbedrift, Centret i hans poetiske Virksomhed, og „Den tapre Landsoldat“ skal ogsaa være Midtpunktet i denne Skildring. Men idet vi i korte Træk forinden ville forsøge at trække Omridsene af Digterens Liv, for saa vidt de foreligge for Offenligheden, vil det vise sig, at P. Faber ogsaa paa andre Maader føjer sig ind i den Række Tidsbilleder, som vi her have begyndt at skizzere.

Som Navnet antyder, nedstammer Peter (Christian Frederik) Faber virkelig fra en gammel Smedeslægt. Han er født den 7. Oktober 1810 og var yngste Barn af Smedemester Rasmus Hjort Faber paa Graabrødretorv, eller Ulfeldts Plads, som Torvet den Gang kaldtes, thi

det skulde ogsaa være Fyrrerne forbeholdt at fjerne den „evige“ Fordømmelse over en urolig Aands Forvildelser, idet nemlig den berygtede Skamstøtte nedtoges i Natten til den 24. Maj 1842. Af den gamle Fader, der blev henved 84 Aar og først døde i Begyndelsen af 1848, faar man et smukt Indtryk, naar man læser de Linier, som Sønnen har sat under et Billede af ham:

I Smaabørn, som rundt omkring Billedet staar!
Den Olding, I sér med de snehvide Haar,
det er eders Stamfaer med Ære.
Han var saa arbejdsom, saa mild og saa from,
og det bør I mindes, thi Mindet derom
skal Slægtens Velsignelse være.

Peter Faber brød Slægtens Traditioner, og medens en ældre Broder blev i Værkstedet, kom han i den rigtige „sorte Skole“ og tog i 1827 Artium fra det v. Westenske Institut. Efter Erslew at dømme synes han at have tøvet noget med at bestemme sig for et Livsstudium. I 1830 tog han Datidens anden Examen, den filologisk-filosofiske Prøve, og ti Aar efter Examen i anvendt Naturvidenskab ved den polytekniske Læreanstalt. Han er hermed inde paa den Bane, der i forholdsvis kort Tid skulde føre ham saa højt op ad Embedsstigen, og fra nu af flyde ogsaa Kilderne til hans Livs Historie en Smule rigeligere. Saa vidt vi vide, forlod han først det fædrene Hjem, da han i Maj 1841 udnævntes til Alumnus paa Borchs Kollegium. Hvem kjender ikke den gamle Gaard i Kannikestræde, som Hr. Oluf Borch til Minde om den skjønne Laura Maria vilde have kaldet *Collegium Mediceum*, men som dog bestandig i daglig Tale har baaret sin

Stifters Navn? Det var i Akademikums og Regensens gode gamle Dage, og det glade Studenterliv synes ikke at have blomstret mindre rigt i „Hr. Oles Urtegaard“. Hvad Ploug og Hostrup vare for deres Asyler, blev P. Faber og J. F. Hagen (Lic. theol., død Marts 1859) for „Borken“. Som samtidige „*Alumni Collegii Medicei*“ fra Begyndelsen af Fyrrerne nævner Kollegiets Alumne-Protokol endvidere bl. A. de nuværende Professorer A. Steen, J. L. Ussing, Oppermann og Johan Lange, den senere Kultusminister A. S. Hansen, den bekjendte Politiker Dr. A. F. Beck (Lic. theol., død 1861), nuværende Biskop P. E. Lind, nuværende Læge i Fredensborg E. Petit, nuværende Præst i Næstved Listov, tre senere Skolemænd Silfverberg, Kragh og Wiehe og endelig ogsaa mod Slutningen af Fabers Alumnetid nuværende Statsrevisor, daværende stud. theol. Høxbroe. En literær Sjeldenhed, som nok kan faa en Samlers Tænder til at løbe i Vand, et Par Ark af en paabegyndt Visebog, „Borkens Lyre“, trykt som Manuskript for Venner, sætter os endelig i Stand til at kaste et lille Blik paa Livet indenfor Murene. Det er Faber og Hagen, der ere Digterne, „Samlivets“ Besyngere. Vi tør vel nok give et Par Prøver. I en stor „Fest-Kantate ved D'Hrr. Kraghs, Silfverbergs, Steens og Wiehes Bortgang fra Borken“ besynges saaledes bl. A. Adolph Steen paa følgende morsomme Maade:

Adolph Steen i Barndomsalder
holdt kun af Mathematik.
Det, som man Algébra kalder,
i ham som et Smørrebrød gik,
A + B = C + D
var hans største Fornøjelse.

Derfor blev han ogsaa duelig
(al den Stund han ej var dum),
derfor fik han ogsaa Bolig
her paa Borchs Kollegium.
„Samliv" og Mathematik
ivrig Dyrker i ham fik.

Da P. Faber derfor forlod Kollegiet, for, som Alumne-Protokollen meddeler, „at indtræde i den hellige Ægtestand", kan man tænke, at Kammeraterne fik travlt. Der findes ogsaa i „Borkens Lyre" adskillige fornøjelige Ting „i Anledning af en Borchianers Bryllup". Saaledes sender Ole Borch „Hr. Peter" et Brev fra Paradis, dateret 6. Novbr. 1844, „hvormed fulgte to Par elegante Kopper og et Cigarbæger med én Havaneser-Cigar", og „Exborchianer og Ægtemand Peter" takker paa Vers „de Borchianere". Flytningen var imidlertid ikke lang, kun tværs over Gaden, og man kan se, at Vennerne vedblev at færdes sammen. Senere paa Aaret skildrer Hagen saaledes udførlig Fabers Liv paa Borchs Kollegium:

Tre samfulde Aaringer færdedes her
en Mand saa frejdig i Sind;
blandt Glas-Retorter med kløgtig Air
han tumled Dag ud og Dag ind.
I Kappen laadden og fæl,
hvormed Huen den røde han ligned paa Prikken — den Sag er klar —
en Janitschar,
hvadhvad eller Stor-Sultanen selv.

Og han var ingen Sinke — jo pyt,
han var en Arbeder flink,
hvadhvad enten han mased med Chlor og Baryt,
hvadhvad eller med Kobber og Zink.
Blandt Krukker med Alkohol,

Merkurius, Calium, Kongevand, Skedevand, Platina
et cetera
der stod han, vor Faber, saa bold.

Men ofte, naar efter Arbejdets Sved
han hviled i Aftenens Stund,
en Sanggudinde fra Himlen steg ned
og trykked et Kys paa hans Mund.
Hans Aand var da ikke kold,
Begejstringens Varme da farved hans Kind, saa det var en Lyst;
— med klangfuld Røst
da kvad han i Dur eller Moll.

Saa digted Faber sin „Punschens Kemi",
og fyldt af Begejstringen varm
besang han „Jean Jensens Biografi"
og „Maven, som gjorde Allarm";
til Lyren han sang uden Mén
om „Hundedressøren" og „Sjadskedaffæren" og „holstensk Sild";
ej glemmes vil
hans Vise om Adolph Steen.

„Jean Jensens Biografi" er som bekjendt P. Fabers Studenterkomedier „Familien Oxhall" og „Stegekjælderen" fra 1843—44. Begge Stykker give morsomme Tidsbilleder. „Familien Oxhall eller Fiskebløderen i Tivoli" knytter sig til dette Etablissements første Dage. Det vakte med Rette Forbavselse, at Georg Carstensen fik Adgang til de hellige Fæstningsværker, men man fortæller, at han forestillede Christian VIII, at Folket gik og kjedede sig og derfor fangede politiske Griller; „han skulde blot faa Lov til at more Folket, saa glemte det baade Korsaren og Fædrelandet". I den bekjendte Tivolivise, som er skrevet paa Borchs Kollegium umiddelbart før en Tivolitour i Sommeren 1843 af

de daværende Alumner P. Faber, Hagen og A. Steen, hedder det ogsaa:

> Et Hurra for Entreprenøren!
> Gud glæde hans kløgtige Krop;
> han fik sgu dog Gouvernøren
> til at lukke Bastionen op.

Handlingen i „Familien Oxhall“ foregaar i Tivoli, i et Værelse ved Siden af den ogsaa i Tivolivisen besungne Destillatør Staals Boutik. Den hele Spøg er en Slags Introduktion til „Stegekjælderen“. Drejersvenden Voli er forlovet med Fiskebløderen Oxhalls Datter, men er betaget af den stærke Kone Md. Lafys Kunster og nærer intet højere Ønske end at gaa til „Theatret“ og spille med. Heraf benytter Jean Jensen, Artisten, sig og narrer ham hans Forlovede fra, medens Voli trøster sig med, at en af de fire Soldater, der „staar paa“ Md. Lafy, „han, der træder hende paa Halsen“, er bleven syg af Forkølelse, fordi han har mistet sit Skjæg i Følge den sidste Parolbefaling, saa Voli kan faa hans Plads. Som Navnene Voli og Oxhall (Tivoli & Vauxhal) allerede antyde, er hele Dialogen stærkt lokal, og lige fra Orla Lehmanns Punsch til Maadeholdsforeningen med Pastor Visby og Skomager Siesbye vrimler det med allehaande hjemlige Allusioner. Det musikalske Element spiller en betydelig Rolle i Stykket, og den grasserende Italiener-Begejstring tages allerede her under Behandling.

Thi, som Madam Meier klager over i „Stegekjælderen“, i de Dage hørte man ikke tale om Andet end „Poletik og Italienerne“. Vore Læsere kjende jo alle den nævnte lystige Farce, og vi behøve altsaa ikke

at gjøre Rede for, hvorledes Intrigen i den er knyttet til „Familien Oxhall“. Vi ville her kortelig se, hvorledes Tidens Interesser tage sig ud i Komediens Hulspejl. — Det er ikke noget Under, at Schrøder har den glubende Appetit overfor Grisetæer. Han kommer jo lige fra Almensikkerheden, hvor han har „sat“ 6 Dage paa Vand og Brød som nominel Redaktør af „Sprøjten“. „Stod mit Navn ej udenpaa, kunde Bladet ej bestaa“, og hvad gjør man ikke for 5 Rdr? Det var efter de Tiders Skik, og baade „Korsaren“ og „Fædrelandet“ brugte saadanne Syndebukke. Selv J. A. Hansen var saaledes „Ansvarhavende“ fra Juni til September 1843 ved „Fædrelandet“. Men hvor mange er det ikke gaaet ligesom Schrøder?

Men den Gang jeg sad paa Brødet,
mens jeg længtes efter Kjødet,
ønskte jeg til Kompagni
ham, som Aarsag var deri*).
„Vær saa artig, pæne Mand,
en Bid Brød til et Glas Vand!“

Vi skulle ogsaa senere se, hvor haardt f. Ex. Søren Kierkegaard bedømte dette Skalkeskjul. — Hr. Ludvig Simonsen, den egenlige Udgiver af „Sprøjten“, faar derfor ikke den venligste Modtagelse af Schrøder, skjønt han kommer lige fra et Gilde paa Skydebanen, „som vi Liberale have givet Laurits Hansen“, og hvor denne Hædersmand, ved at høre, hvilken „Ulykke der har ramt den frie Presse“, forbitret har udbragt følgende Toast for Schrøder:

*) Ved første Opførelse lød denne Linie dog: „Stemann og hans Kancelli“.

O, Fædreland, hvad har du tabt,
din Schrøder er i Fængsel!
En herlig Aand, til Frihed skabt,
nu plager Friheds Længsel.
Nu Sprøjten sikkert ikke kan
gaa ud i næste Uge,
da Schrøder selv har faaet det Vand,
som Sprøjten skulde bruge.
Man nu kan sammenligne den
med Træet uden Rødder,
thi Træet er Hr. Simonsen,
og Roden det er Schrøder.
Hans Aand var lys, hans Mod var stort,
hans Hjerte var saa prøvet.
O, Fædreland, hvad har du gjort,
hvad har man dig berøvet!

Det er heller ikke uden Interesse at lægge Mærke til, at den rette Udgiver af Sprøjten, „det første Blad i Landet“, er gjort til en Jøde. En stor Del af Pressen redigeredes den Gang af Jøder, men hvad enten de hørte til det oppositionelle eller til det regeringsvenlige Parti, synes Uvillien imod dem at være lige stærk. Vi skulle nedenfor se, hvorledes Grundtvig i Krigsaarene vilde afskjære Goldschmidt fra enhver Diskussion om nationale Anliggender, og for de literære Arbejders Vedkommende angriber Forf. af „Mester og Lærling“, C. Hostrup, ikke mindre skarpt de jødiske Recensenter, „thi al Kritik i Staden her besørges jo af Jøder“ (se „Epilog til Ulysses von Ithacia“ fra 1850). Til en Forandring hedder det derimod i 1853 i „Dagbladet“, at „Reaktionen til sin Hjælp og Bistand har den Del af vor Presse, som er i Hænderne paa Jøder og Renegater“. Med denne Uvillie i

Baggrunden træder Goldschmidts varme poetiske Defensionsindlæg „En Jøde“ fra 1845 skarpere frem i Literaturen.

Schrøder har altsaa faaet nok af at „redigere Blad“ og vil som god Praktikus, at Ludvig Simonsen skal vaske den Plet, hans Branduniform har faaet, af med Brændevin. Men overfor Md. Meier maa „Redaktøren“ dog vise sig som den, der har Forstand paa politiske Sager. Læserne ville erindre, hvorledes Md. Meier betror Schrøder sine Sorger. For at være lige saa god som Md. Israel, hvem Pelegrini har taget Hatten af for paa Østergade, understøtter hun Giovanni, til hvem hun dog kun nærer „en plutonisk Kjærlighed“, men det er endnu vanskeligere at komme i Bekjendtskab med Politiken end med Italienerne. „Den Stænderforsamling er ikke god at forstaa, og Konstitutionen er svær.“ Schrøder skal give hende Besked.

Md. Meier: I Viborg gik det farligt til
blandt Jyderne de tørre.
Den Oliemøller Schytte*) vil
med Tiden Lykke gjøre.
Schrøder: Den Lykke bliver vist lidt fin,
den maa han nok beholde.
Nu brænder man jo kun Kamfin,
hvad skal man saa med Olle?
Md. Meier: Om David fælder man den Dom,
at han gjør god Affære;
han skal ha'e vendt sin Kappe om.
Hvordan mon det kan være?

---

*) Se Zodiacus' parlamentariske Stjernebillede: F. V. Schytte.

Schrøder: Ja David er en snild Krabat,
han slaas med en Filister
og tænker: Dør først Goliath,
saa blier jeg nok Minister.
Md. Meier: Der klages over Adelen,
den har saa svære Synder,
og over disse Herremænd,
som slaar de stakkels Bønder.
Schrøder: Da Priserne paa Smør og Flæsk
er stegne med det Halve,
bør Bønderne ha'e flere Tæsk,
kanske de saa vil falde.

Ved senere Opførelser ere andre Vers blevne brugte om Rigsforsamlingen, Bondevennerne og Reaktionen.

Det var Politiken; om Italienerne skulle vi fatte os kortere. Allerede i November 1841 havde et italiensk Operaselskab begyndt en Række Forestillinger paa Vesterbros Theater, og fra Januar 1842 fik det Tilladelse til at spille paa Hoftheatret og fik oven i Kjøbet Understøttelse af Kongens Privatkasse. Den næste Sæson var Enthousiasmen ikke mindre, og Kongen havde endogsaa nu ladet Hoftheatret forandre og Tilskuerpladsen udsmykke. (Se P. Fabers „Viser og Vers" S. 27.) Giovannis Arie i „Stegekjælderen" har foreviget Mindet om et Par af Selskabets Kræfter:

Jeg er vred, jeg er gal, jeg er trodsig,
jeg er langtfra saa rolig som Bozzi,
jeg vil rase som Torre og Rossi,
jeg vil hæve min vældige Røst!

Rossi skildres som en frisk Tenor, Torre som en mægtig Bas. Md. Bozzi var kun „*seconda donna*", men om det

er som saadan hun skildres som „rolig“, eller fordi hun alt var død, da „Stegekjælderen“ kom frem (hun døde nemlig pludselig her), skulle vi lade være usagt. I sidste Tilfælde var hun unægtelig meget rolig.

Saavidt vi vide, er „Stegekjælderen“ fra først af bleven spillet i private Kredse. I Studenterforeningen kom den paa Scenen Januar 1845. Senioratets Forhandlingsprotokol meddeler derom Følgende: „Løverdagen d. 11. Januar 1845 oplæste A. Steen en Komedie [ɔ: „Familien Oxhall“], hvori de i samme forekommende Sange bleve afsungne af Forskjellige med Akkompagnement af Fortepiano. — Løverdagen den 18. næstefter blev for en Entrée af 1 Mrk. pro persona paa Salen opført en Fortsættelse af denne Komedie, betitlet „Stegekjælderen“, der blev optaget med meget Bifald“*).

„Stegekjælderen“, der nu i mange Aar har hørt til begge vore Sekondtheatres faste Repertoire, er iøvrigt for bekjendt, til at vi her nærmere behøve at dvæle ved den. Det kan ikke nægtes, at den paa sine Steder bærer

---

*) Den oprindelige Plakat, hvis en saadan overhovedet har existeret, have vi ikke kunnet opspørge. Løverdagen d. 27. Novbr. 1847 fandt imidlertid en Studenterforestilling Sted af følgende Indhold: „Den gamle Elsker“ og

Stegekjælderen eller Den fine Verden.

Musikalsk Farce i to Akter.

Personer.

Madam Jensen	Mad. Lipke.	I Stegekjælderen.
Schrøder. Af de sorte Brandfolk, Skomager fri Mester og Redaktør . . .	Hr. Bruun.	
Giovanni, italiensk Korist	— Faber.	
Madam Meier	Mad. Voltelen.	Af den fine Verden.
Ludvig Simonsen . . .	Hr. Rybsahm.	

Foregaar i Stegekjælderen.

Præg af sit studentikose Udspring, og at Adskilligt, særlig i anden Akt, er lovlig stærkt, men dels plejer et godt Humør aldrig at tage paa Tingene med Silkehandsker, dels har Lunet altid voxet paa en saftig Jordbund, lige fra de frie Expressioner i Holbergs Komedier til den drøje men vittige Skjemt i Poul Rytters Atellaner. Hvad Poul Rytter sagde til sine Kommilitoner, lod Faber ogsaa Md. Jensen synge i Slutningsverset:

Hvis De genér Dem
blandt fornemme Venner,
sig man blamér Dem,
De ikke os kjender.
Og glem Komedien
i Stegekjælderen.

Man var den Gang mere uforbeholden i sin Spøg end vi i vore pæne Dage, og det kunde ikke falde Nogen ind at hænge sin Hat paa et kraftigt Udtryk. Den samme kjække Realisme er forøvrigt et Karaktertræk i alle Fabers Viser. Md. Jensen er desuden et Bevis for, at Digterens Lyre ikke manglede renere, ja kyske Strenge. Man kunde fristes til at antage, at en Forkjærlighed for denne Rolles ypperlige første Fremstiller havde lagt det poetiske Skjær over denne ualmindelig tiltalende Figur, lige fra hendes Vuggesang for den lille Jean Jensen til hendes naive Glæde over at skulle paa Maskeraden („Men jeg er saa bange for Bajads!“).

Vi kunne maaske ogsaa her i Forbigaaende erindre om, at Italiener-Raseriet fremkaldte en anden scenisk Spøg, det rimede Enakts-Lystspil „*Romeo e Giulietta*“ (i Følge E. Collins „Anonymer og Psevdonymer“ af Fabrikant Chr. A. Warburg), der i Maj 1843 blev opført paa

det kgl. Theater og gjorde stormende Lykke. H. Hertz, hvis versificerede Lystspil det nærmest stiler hen imod, har senere i „Ugenlige Blade“ anvist det „en selvstændig Plads i vor dramatiske Literatur“.

I November 1844 forlod P. Faber altsaa Borchs Kollegium. I Følge Erslew havde dog Opholdet der været afbrudt af en Udenlandsrejse til Tydskland og Frankrig, som han i Vinteren 1842—43 foretog for det Thottske Rejsestipendium. Efter sin Hjemkomst var han et halvt Aar konstitueret som Fuldmægtig ved Mønten i Kjøbenhavn og blev endelig i 1844 Inspektør, Sekretær og Regnskabsfører ved den polytekniske Læreanstalt, hvor han faa Aar efter fik en anden af H. C. Ørsteds geniale Disciple, C. Holten, til Kollega. „Lektor Holten — skriver Anton Rosing til sit Hjem i 1847 — er en udmærket Mand, som med Tiden bliver Professor; endskjønt han paa en Maade er vor Lærer, er han dog aldeles som vor Kammerat.“ Vi maa vel endnu for Fuldstændighedens Skyld nævne, at Faber i 1847—49 var Medredaktør af „Arkiv for Farmaci og teknisk Kemi“, hvori han redigerede det teknisk-kemiske Afsnit. At Poesien dog ikke ganske blev lagt paa Hylden i disse Aar, kunne forskjellige Viser bevidne, f. Ex. den berømte „Blandt Naturforskere“ („Jeg brød mig kun lidet om Botanik“) fra Naturforskermødet i 1847, eller den smukke, halvt rørende „Julestemning“, saa vidt vi vide fra et Julegilde i Studenterforeningen. Hvem kan ikke det fjerde Vers udenad („Juleaften, o hvor er du sød, saa skal alle Folk ha'e Risengrød“ o. s. v.)? Den hele Vise er for længe siden bleven en almindelig Julesang. Til et Juletræ

knytter sig nok ogsaa hans berømte Devise „Med en Glas-Dessertkniv“ (til C. Ploug):

Hvis „Bladet“ tilfældig i Stykker gaar,
du kan den til Reiersen give,
thi han er dog den, der bedst forstaar
at sætte Blade i Knibe

— — eller „Knive“. Devisen er beregnet paa at høres, ikke paa at læses.

Andre Viser fra disse Aar føre os til andre Venner. I en Slags Kunstnerklub, der mødtes i „Billigheden“, et Beværtningssted paa Nørrebro, og spillede Kegler — der var dog ogsaa en Gang Juletræ med Deviser — kunne vi træffe P. Faber mellem Sørensen, Sonne, Simonsen, Raadsig, Rohde, Plum, V. Petersen, Lehmann, Kaalund, Vilh. Holst, Bournonville o. s. fr.. Maaske blev Bekjendtskabet med nogle af disse Kunstnere stiftet paa Udenlandsrejsen i München og nu fortsat i Hjemmet. En udpræget „Akademiker“ blev Faber aldrig, og i Studenterforeningen var han kun lejlighedsvis Gjæst. Snarere kunde man, foruden de allerede nævnte, endnu minde om Omgangsfæller som Fritz Jürgensen, C. J. Hansen, H. V. Lange, Adolph Recke og den Lumbyeske Kreds. Det vilde neppe være uden Interesse at forgrene denne Skizze saaledes, at en kortere eller længere Karakteristik af disse Personligheder indflettedes, men vi mangle paalidelige Materialier til at vove Forsøget. Og dog er det utvivlsomt, at f. Ex. en Skildring af Livet i „Billigheden“, ligesom senere i „Det gode Sindelag“, ikke vilde have saa ganske lidet Værd som Bilag til Tidens indre Historie. For hver af disse Mænd, der forlader Skue-

pladsen, gaar en Mængde glade Anekdoter, der kunde give Personalhistoriens Skelet Kjød og Blod, Liv og Farve, uigjenkaldelig til Grunde. — Studenterne sang i disse Aar saa meget om Filistre, men mon de ikke selv halvvejs tog sig ud som Spidsborgere overfor det lystige Kunstnerliv? Mere end én af de nævnte Personligheder vilde saaledes sikkert gjerne have underskrevet den italienske Digter Giuseppe Giustis Ord (i Paul Heyses Oversættelse):

Nie hat auf Erden sich
zurechtgefunden,
wer keine Ader hat
vom Vagabunden.

II.

Det var en skjøn Begejstrings Tid,
hvis Minde er os blevet.
Lyksalig den, der med sit Land
en saadan Tid har levet!

— Og naar en anden Slægt en Gang
færdes paa disse Vange,
skal denne Tid dog blomstre fort
i Viser og i Sange.
H. P. Holst: „Den lille Hornblæser".

Det første Nummer, som M. Goldschmidt udsendte af „Korsaren" d. 8. Oktober 1840, bragte en Artikel om „de Danskes Nationalsang" eller rettere om, at „vi Danske ingen Nationalsang have". Og hvorfor have vi

ingen? spørger Goldschmidt. „Fordi ingen sand Nationalitet sammenbinder os, fordi endnu intet stort folkeligt Værk er sket, der i Aand og Sandhed kunde gjøre os til ét Folk og da begejstre en Digter til en Sang, som den hele Nation for Nutid og Fremtid vilde istemme. Thi man kunde udsætte nok saa mange Prisbelønninger for en saadan Sang, den vilde dog ikke blive til, naar der ingen udvortes Foranledning var, der kunde give Aand og Liv til den. Men lad en saadan Foranledning komme, og Sangen vil fremstaa, ligesom den franske Frihedskamp fik sin Marseillaise, og som det frie norske Folk sin Frihedssang. Derfor lader os ikke ubetimelig klage over vort Savn af en Nationalsang; det er den største Bebrejdelse, der kan gjøres os. — Lader os arbejde hen til, at Danmark snart kan faa en Nationalsang; den Sang vil blive et herligere Tegn end nogen Statue eller noget Monument opført af Erts og prydet med Guld og Inskriptioner.“

Den „udvortes Foranledning“ kom i 1848, og om end Goldschmidt selv, hvad vi strax skulle vise, ikke ganske fandt, at „Den tapre Landsoldat“ svarede til hans Forventninger, saa gik dog det i Opfyldelse, hvad han havde spaaet i „Korsaren“: „Under Lyden af den Sang ville danske Helte gaa i Døden, vil det gamle Danmarks Kraft forynget aabenbare sig i det unge.“

Martsdagenes Historie er ogsaa „Den tapre Landsoldats“ Tilblivelseshistorie. Det var naturligt, at „Danmark, dejligst Vang og Vænge“ havde været Opsangen, hvor som helst Borgerne i den bevægede Maaned samlede sig for i Forening at raadslaa om Fædrelandets Stilling

og Fremtidsskjæbne, thi „Leddet var af Lave“. Men da ved Maanedens Slutning Krigen stod for Døren, og det nu var Landsoldaten, der igjen skulde hænge Leddet i dets gamle Leje, saa maatte han ogsaa have sin særlige Sang med paa Vejen. Kasinomødet den 20. Marts og den følgende Dags Folketog til Kristiansborg — „hvor vor Forfatning blev vundet, skjønt den først iklædtes bestemte Former den 5. Juni 1849“ — havde vel fremkaldt Kaalunds „Sang for det danske Folk“ (Opmand dig, du Danske!), der udtrykkelig er dateret den 22. Marts 1848, men hvor varm og slagberedt en Fædrelandskjærlighed den smukke Sang end aandede, bar den dog endnu for meget Præg af Februarrevolutionens almindelige Frihedsbegejstring til at kunne blive den danske Menigmands simple og jevne Krigssang. De skjønne Linier:

Vi føle ej Tørst efter Menneskeblod,
men Tørst efter Menneskelykke,

gik for højt for Soldaten, og han forstod sikkert ogsaa Faber bedre, naar denne sang: „Vi byde Fjenden Trods, naar Kongen er med os“, end naar det hed hos Kaalund:

Vi vende vort Øje mod Frihedens Dag
og Ryggen mod Verdens Tyranner.

— Indkaldelsesordrerne vare udstedte den 20. Marts, og sex Dage efter vare Afdelingerne marschfærdige. (Se Rosenbergs „Danmark i Aaret 1848“.) Om Eftermiddagen den 27. Marts skulde de første Tropper (2 Batailloner og 1 Eskadron Husarer) afmarschere fra Kjøbenhavn.

Paa Gothersgadens Exercerplads tog Kongen Afsked med dem. Hans Ord vare faa og jevne: „Om føje Tid kommer jeg med over til jer. Jeg er vis paa, at I vil gjøre mig og Fædrelandet Ære. Gud være med jer!“ „Da han red tilbage — fortæller C. Ploug i sin „Mindetale over Frederik den Syvende“ — vare Gothersgade og Kongens Nytorv tæt opfyldte med Mennesker, imellem hvilke hans Hest med Møje banede sig Vej, medens hans Følge blev skilt fra ham og lodes langt tilbage. Det var første Gang, Kongen viste sig offenlig efter Ministerskiftet. Der red han ganske alene i Stimmelen. Han var dødbleg, thi han følte Øjeblikkets Alvor, Kronens og Ansvarets Vægt; men omkring ham var intet Øje tørt og ingen Læbe tavs. Fra Vinduerne i den lange Gade og paa den store Plads viftede Tusinder af Tørklæder, og der lød en Jubel saa bedøvende og overvældende, som han aldrig havde hørt den før, og som han neppe nok hørte den siden, hvor tidt end Folket jublede ham i Møde. Det var Frederik den Syvendes Hylding, to fulde Maaneder efter at han havde besteget Tronen.“

Vi vide ikke, om Emil Horneman (f. 1809, d. 1870) allerede den Gang havde givet Peter Faber den Melodi, hvoraf han skulde gjøre saa god en Brug, men have de senere saa kjendte Toner paa denne Dag lydt i Digterens Øre, kunde man fristes til her at søge Undfangelses-Øjeblikket. „Den tapre Landsoldat“ kom i alt Fald ud i de første Dage af April. Man fortæller, at Faber digtede Visen paa Gaden, idet han for hvert færdigt Vers søgte ind i Hornemans Musikhandel og nedskrev det der, samt at han derpaa først sang den for

Husets Tjenestepige og i Broderens Smedeværksted paa Graabrødretorv, og hvad enten Anekdoten er sand eller ikke, er den lige smuk og træffende. Det var jo for det store Publikum, Visen skulde staa sin Prøve. Allerede i Juni 1848 hedder det ogsaa i „Berlingske Tidende“: „Den tapre Landsoldat er Titlen paa den noksom bekjendte Vise, Ordene af Polytekniker Faber og sat i Musik af Musikhandler Horneman. Baade Forfatteren og Forlæggerne have havt særdeles Glæde af dette lille Arbejde, idet den ikke alene er bleven en Folkesang over hele Landet og vore Soldaters Kampsang, men tillige ved Salget har indbragt 400 Rd. til lige Deling imellem Underofficerers og Meniges Familier, og det uagtet Omkostningerne ere fradragne for 18—20,000 Exemplarer, som Forlæggerne gratis have distribueret til hele Armeen.“ Der nedlægges derpaa en kraftig Protest imod en hæslig Spekulation med et Eftertryk uden Noder, Forlægger og Bogtrykker, solgt og formodenlig ogsaa trykt i Fyen. Ogsaa et fremmed Vidnesbyrd om „Den tapre Landsoldats“ øjeblikkelige Popularitet kunne vi fremføre. For ikke at tale om, at „*Ill. London News*“ bragte en engelsk Oversættelse (af R. S. Ellis), ledsaget med varme Ord, findes den omtalt paa følgende Maade i Hurtons „*Voyage from Leith to Lapland*“: „Den mest berømte nationale Krigssang i Verden er Marseillaisen, men efter min ringe Mening staar den decideret under de Danskes „tapre Landsoldat“. Desuden spores der ikke i denne hin blodtørstige Aand, som gaar igjennem den franske Hymne.“ Forf. fortæller dernæst om, hvorledes den var paa Alles Læber, da han i 1848 var i Kjøbenhavn. „Gentlemanden

(vi benytte „Flyvepostens“ Oversættelse; 6. Decbr. 1851) nynnede den ved sit Glas Vin, Damen ved sit Toilette, Haandværkeren ved sit Arbejde, Kræmmeren ved sin Disk, Pigen ved sit Rokkehjul, Barnet i sin Leg. / Naar man gik igjennem Gaderne, hørte man den mer eller mindre i faa Alens Mellemrum, kom man ind i en Selskabssal, klimprede de unge Damer den paa Pianoet; kjøbte man sig et Lommetørklæde, fandt man Ordene og Musiken trykte derpaa.“ Selv et Pigebarn paa tre Aar, Forfatterens Kjæledægge i hans Logis, nynnede den sagte for ham*). I Kristiania og Bergen sang de norske Tropper den, og da Hurton sejlede ind i Tromsøs Havn, kom der ud til Skibet fra Byen en Baad, hvori „den aandsgribende Melodi blev blæst paa et Jægerhorn med sand Virtuositet“. Ogsaa Goldschmidt skriver i „Nord og Syd“ for 1848 paa følgende Maade: „Af de Krigssange, der ere blevne digtede, synes „Den tapre Landsoldat“ at

*) De af den yngre Slægt, hvis tidligste Barndom ligger saa langt tilbage som i 1848—50, ville sikkert kunne mindes, hvorledes „Den tapre Landsoldat“ virkelig trængte lige ned til deres Verden. I en „Illumineret Billed-ABC“ fra disse Aar besynges saaledes baade den lille Hornblæser og den tapre Landsoldat, disse to staaende Typer fra Krigens Tid. Vi kunne desværre ikke her gjengive de nationale Billeder, men Texterne er det os en Glæde at gjenopfriske. Under en lille grøn Jægerdreng, omgivet af Danebrogsflag, stod følgende Linier:

Vel er jeg ikke meget stor,
jeg gaar endnu og læser;
men jeg var med i Krig i Fjor
og tjente der som Hornblæser.

have vundet Prisen og at ville leve et nogenlunde langt Liv. Visen har den unægtelige Fortjeneste, at den har lugtet Krudt, gaaet med Soldaterne i Ilden, om den end ikke, som de franske Grenaderer sagde om Marseillaisen, „har Knebelsbarter paa“.“ Goldschmidts Udtalelse er ikke uden Interesse, fordi han i disse Aar stadig bølger frem og tilbage med den nationale Bevægelse. Vi tro derfor at kunne forsvare ogsaa her at gjøre en lille Afstikker til „Nord og Syd“, saa meget mere som Goldschmidt direkte opponerer mod et Par Linier i „Den tapre Landsoldat“ og senere ogsaa falder en anden af Fabers Fædrelandssange i Flanken. — Vi have i en tidligere Skizze talt om „Kjøbenhavnspostens“ Cirkelbevægelse rundt om Nationalitetsbegrebet. Ogsaa Gold-

---

Det andet Digt er det berømte: „Søren Top“:

Søren Top
stod tidlig op
og læste i sin Bog;
han læste baade A og Ø
og om den blinde Mand;
han læste om den blanke Sø
og om sit Fædreland.
Til rette Tid
med Lyst og Flid
han i sin Skole gik.
Min lille Ven!
han gik derhen
og lærte Brug og Skik.
Ja, Søren Top,
han voxte op
og blev en rask Krabat;
og nu er han, som Alle véd,
„en tapper Landsoldat“.

Billederne til Digtet fremstille baade den unge Søren, der sidder og læser ved Lys, og den voxne Soldat med fuld Oppakning. Tiden spejler sig i Alt, i Stort som i Smaat. Fordum kaldtes kun Bonden under Fanerne, nu var det den flittige Drengs skjønneste Fremtidsudsigt en Gang at blive en tapper Fædrelandsforsvarer.

schmidt surrede som en Myg herom. Vi have saaledes set, hvorledes han i „Nord og Syd“ havde begyndt med at hævde Nationalitetssagens Mangel paa Berettigelse ved Siden af den demokratiske Sag; Grænsestridighederne vare for ham, ligesom for F. Dreier, det Underordnede, Friheden det Væsentlige, men allerede i Marts 1848 slutter Maanedsskriftet sig delvis til det nye Ministerium og hævder, at „nu ere vi Danske i vor gode Ret. Vi have kun egoistiske Oprørere for os. De slaa ikke for Holstens Ret — den have vi indrømmet — heller ikke for Slesvigs tydske Nationalitet; de stride for at bemægtige sig et Landskab, gjøre dets danske Indvaanere uselvstændige og ufrie under Tydske. Vi Danske værne om vort eget Land og under Frihedens Banner, og til denne Kamp kunne alle Danske med Begejstring slutte sig.“

I I Dagbogen for 2. Maj 1848 siger Goldschmidt endvidere: „Dersom jeg var Digter, burde jeg synge Folket en Sang; nu er jeg kun en simpel prosaisk Skribent, der har søgt at fremstille, hvad Skjønt jeg har fundet i andre Lande, men om det danske Folks Krigsmod har jeg egenlig Intet skrevet. I Førstningen har jeg maaske af Uvillie mod Krigen og det sejrende Ejdersystem været sløvet for Enthousiasmen, og det forekom mig heller ikke stort at drage ud mod Schleswigholsteinernes uordnede Hobe. Anderledes er Sagen, siden Preusserne ere komne og vi have tabt et blodigt Slag. Nu er det dødeligt Alvor.“ Han fortæller dernæst om en Bataillon Soldater, der drager igjennem Roskildes Gader. „Da jeg saa en Dreng — siger han — uvilkaarlig tage Kaskjetten af for Soldaterne, da var jeg nær ved at briste i Graad af

Vemod, Glæde og Smerte. O, det er en Tid, i hvilken den Enkeltes Liv bliver uden Værdi, og man længes efter sin egen Død, fordi Livet sønderrives af de modstridende Følelser, der alle have lige megen Ret.“ Imod de „Ultranationale“ opfordrer Goldschmidt dog bestandig Folket til „Alvor og Maadehold“, saavel som til Mildhed og Forsoning overfor Oprørerne. En særlig literær Interesse have hans Udtalelser om den nationale Poesi i Krigsaarene. „Der skrives nu saa mange Kamp- og Slagsange — hedder det allerede i Dagbogen for 3. April 1848 — men det forekommer mig, at der er en vis Tone over dem alle, som antyder, at de skulle dø en tidlig Død. Ved saadanne Lejligheder er det virkelig ikke de bestaltede Digtere, der synge Folkets Sang.“ Goldschmidt fortæller derpaa, hvorledes han har mødt to fattige Drenge i Store Kongensgade. Den ene sang „Noget paa Melodien Danmark dejligst Vang og Vænge“, men der forekom ikke et eneste Skjældsord i Drengens Sang. „Deraf slutter jeg med Bestemthed, at ingen dansk Nationalsang, Stridssang, Krigssang eller desl. behøver Skjældsord.“ — „Hvad os angaar — hedder det senere — da søge vi i Literaturen som i Politiken at holde os nationale uden Hadet, der blænder, og kosmopolitiske uden den Abstraktion, der gjør Hjertet mat. Hverken Digteren eller Folket har Lov til eller er i Stand til at benytte Poesien i Hadets Tjeneste, fordi Poesiens Væsen nu en Gang er Mildhed, Kjærlighed og Humanitet. Ej en Gang den lyriske Poesi, der gjerne gjør sig til Organ for de øjeblikkelige og stærke Stemninger, taaler ret Hadet; Marseillaisen f. Ex., det kraftigste

Udbrud af et Folks krigersk-patriotiske Følelser, som den moderne Tid kjender, er langt mindre Hadet end Kjærligheden i Rustning. — — Vi Danske bleve overraskede af Hadet eller Vreden; det nye Danmark var endnu ikke født, men fødtes under Vredeskampen; det nye Danmark var endnu ikke fyldig elsket, og det kunde heller ikke fylde vor patriotiske Lyrik med ret intensiv Kjærlighed; vi have hjulpet os, saa godt vi kunde, og i de Sange, hvor der ikke er en stille, idyllisk Fredskjærlighed, der overrasket drager fra Tivoli til Krigen, er der et Had, hvis Glæde og Triumf en Gang vil synes at have ytret sig komisk, f. Ex. i Grundtvigs Sang med Omkvæd:

Til Kat vi sige Kis!
Hurra for Frederis!
Hurra! Hurra! Hurra!

og som ved selve denne Egenskab er upoetisk." — En anden Gang minder Goldschmidt om, at der er et Kors i det blodrøde Danebrog. Han kan saaledes have tænkt paa Adolph Reckes „Gutter ombord":

Ej Fremmedes Flag skal vise jer Vej —
om Danebrog slut Kreds!
Ja hejser det op saa blodig, at ej
det Hvide ses!

Mod Grundtvig, der i „Danskeren" vilde have, at vi her i Kjøbenhavn skulde „blæse ad tydsk Sprog, tydsk Lærdom, tydsk Historie, Poesi og Filosofi" (sammenlign hermed C. Hostrups „Fred eller Krig" i Efteraaret 1864), hævder Goldschmidt i April 1848, at Opfyldelsen af

dette Ønske er aldeles umulig. „Vi kunne jo ikke afslutte os fra den Del af Civilisationen, som Tydskland repræsenterer, og betragte Alt, hvad der igjennem dets Sprog vindes for Verdensbevidstheden, som dødt og magtesløst. Vi ere nok Danske, men ogsaa Mennesker.“ I Sammenhæng hermed nedlægger han et andet Sted en Indsigelse mod den Regel, „der saa saare smukt er opstillet i „Den tapre Landsoldat“:

> For den, der taler alle Sprog, er det nu lige fedt,
> men Pokker ikke heller for den, der kun kan ét —“

[i Parenthes bemærket, et ikke ganske korrekt Citat af Goldschmidt] — „hvilke digteriske Ord ganske stemme overens med hin Lære om, at kun den uvidende Landalmue er ægte national“. Grundtvig gjorde kort Proces med Goldschmidt ved i „Danskeren“ at erklære, at „Ingen kan være ægte Dansk og have en virkelig dansk Følelse, naar han er af fremmed Herkomst og ikke oprindelig Dansk“. — „Ere da vi Andre — spørger Goldschmidt — som elske Danmark, som tale og skrive dets Sprog rent, som have stillet vort Liv til Statens Tjeneste, redningsløst stillede udenfor den danske Nationalitet, altsaa fædrelandsløse, fordi der er et udansk sch i vort Navn, eller fordi vi have mørkt Haar og mørke Øjne? Om vi falde for Danmark, om vort Hjerteblod flyder, skal da dette Hjerteblod ikke kunne opveje det ulykkelige sch? — Herregud, hvor Folk kunne være ubarmhjertige i deres Fædrelandskjærlighed.“ Et andet Sted siger Goldschmidt, at man i lang Tid har villet overvinde ham, ikke ved Grunde, men ved et Adjektiv: „unational“,

og i sit udførlige „Svar til Hr. Pastor Grundtvig“ fra 1849 siger han, at „faa eller ingen af de Modstandere, jeg har mødt i Pressen, have undladt, mer eller mindre aabenbart, at forsøge paa at indespærre mig i et Journalistikens Ghetto“. Jeg skulde gjøres, siger han, til „en blot æsthetisk Skribent, hvis Arbejder man i det Højeste kunde læse for at fornøje sig, men som man ikke kunde stole paa, naar det angik Livets og Folkets Anliggender“. Det er interessant at se, hvad Søren Kierkegaard tænkte sig, da han læste denne Polemik. „Nej, nej, Goldschmidt — hedder det i hans „Efterladte Papirer“ — det var ikke, fordi De var Jøde, at De blev stødt udenfor. Det var, fordi De Aar efter Aar vedblev at ville tjene Foragtelighedens Penge og leve i dens Overflod. Derfor var det, at de, der her til Lands dog nogenlunde skulde opretholde Ærens Fordringer, maatte støde Dem udenfor, udelukke Dem — eller rettere: at De havde udelukket Dem selv, medens De i en anden Forstand slap altfor godt fra det, ved at have et talrigt Publikum“. Kierkegaard har ikke stærke Ord nok for Goldschmidts Korsar-Tid, særlig fordi han „ikke personlig var synlig, men kun lod sig repræsentere af en Sjover“. — — „Modig“, siger han, „var Goldschmidt i sex Aar, modig, ja det vil sige saaledes modig, at det var om muligt at være fejgere end det at være fejg; thi endnu fejgere end det at være fejg er at være modig — bag en Sjovers Ryg“. Der var kun én Udvej aaben for Goldschmidt i Kierkegaards Øjne: „Først en Afbigt. Og denne Afbigt maa være redigeret i de strengeste ethiske Udtryk. Dernæst maa der, i Betragtning af at Skylden,

der er begaaet, er sket ved Pressen og altsaa har havt Udbredelsen og er fortsat i sex Aar, fordres, at denne Afbigt et halvt Aar igjennem trykkes hver ottende Dag saa vidt muligt i alle Landets Blade. Endeligen kunde det blive et Spørgsmaal, om det (hvis Forfatteren ellers ønsker at blive regnet blandt de anstændige) ikke var i sin Orden, at han gjorde dog et Forsøg paa at tilbagebetale Lidt af de saa lumpent fortjente Penge; saa redelig var dog selv Judas, at han gav Pengene tilbage". Saa dybt var Kierkegaards Nag til Goldschmidt, og det er endda langtfra det Værste, der findes i de „Efterladte Papirer" om deres Mellemværende. Kierkegaard er fuldstændig blind for „Korsarens" historiske Betydning. Han haaner Goldschmidt som „et Opløsningens Fænomen i Danmark" og synes ikke at have noget Blik for de destruktive Aanders Opgave. I én Henseende rammer derimod Kierkegaard Sømmet paa Hovedet, naar han siger, at „det Farlige er, at der ingen fast Dom er om Goldschmidt". Kan denne Bemærkning, ville maaske Mange sige, næsten ikke gjælde den Dag i Dag? Det sømmer sig derfor os, der i disse Blade saa ofte have ført Goldschmidt frem for vore Læsere, endnu at sige to Ord for vort eget Vedkommende. I sine Livs-Erindringer har Goldschmidt nu udførlig skildret den hele Kamp „om Jødedom, Danskhed og Almenmenneskeligt" i sin Livsskjæbne, lige fra han ved Festen paa Skamlingsbanken i Maj 1844 spurgte den tusindhovede Forsamling: „Jeg er en Jøde, hvad vil jeg imellem jer?" og til hans nuværende Stilling i vort Samfund. Enhver, der agter det gamle Ord, at begge Parter skulle høres, maa

naturligvis gjøre sig bekjendt med Goldschmidts egen Opfattelse af Kampens Dage. Vi skulle her ikke gaa ind paa Nemesis-Forbindelsen imellem hans Livs forskjellige Handlinger, men ligesom vi fuldt ud beundre hans personlige Mod, da han i Kasino d. 11. Marts 1848 overfor den larmende Forsamling skjød sig ind under „Retfærdigheden, der lever evig“; saaledes er det ogsaa en Selvfølge, at han til Syvende og sidst „alligevel“ hører hjemme i Danmark, „fordi han er født og baaren her, har Modersmaal fælles med os og har god Villie til os“. Det er imidlertid, for at komme tilbage til Tidens Historie, karakteristisk, at Goldschmidt saa at sige afslutter sin „Nord og Syd“ med „Hjemløs“, thi hans publicistiske Virksomhed var nær ved tilsidst at gjøre ham hjemløs i Danmark. I den Omtale, Goldschmidt selv i sit Tidsskrift (1858) skjænker sin store Roman, have vi ogsaa altid fundet, at han skildrer sig selv i Otto. „Han vil ikke som tidligere trodse — hedder det — ej heller søge Frelse udenfor, i Indland eller Udland, men søger den i sig selv, opbyder alle Kræfter, for at gjenføde sig selv.“ Med andre Ord: Goldschmidt opgav tilsidst Politiken baade i Indland og Udland og blev Digter. I Poesien gjenfødte han sig selv og vandt atter Borgerret i Danmark.

Ogsaa Henrik Hertz slaar i sin polemiske Komedie „Hundrede Aar“ (1849) et Slag imod den Grundtvigske Ultradanskhed. Det ene af Korene i Dyrehaven vil ikke længer „forgudende stirre mod Tydskland“ og ender saaledes:

Lad os synge med Næbet, vi selv har!
Og Germaniens Sang, Poesi og dens Kunst
ved en Slagbom holdes fra Grænsen.

Det andet Kor svarer herpaa:

— Men din Iver dig fører for langt fra dit Maal,
og du havner ved plump Vandalisme.
Thi Germaniens Kunst, Poesi og dens Sang,
tror du, Sligt kan i Skoven forstumme?
Var en Slagbom her, gjennem Luften det fór
med en Flugt paa ætheriske Vinger.
Vi har øst af et Væld, der i Weimar sprang ud;
vi har lært ved Spree og ved Isar,
og forgjæves vil du med vandaliske Hyl
sætte Grænse for Aandernes Samkvem.

Vi kunne maaske ogsaa her minde om, at naar G. Brandes i sin Afhandling om M. Goldschmidt siger, at Hertz i sit Forfatterliv gjorde Alt for at bringe sin jødiske Herkomst i Glemme og næsten skjulte den som et „*partie honteuse*“, saa holder dette i alt Fald ikke Stik overfor „Hundrede Aar“, der jo netop kom ud, medens Grundtvig vilde „stille“ Jøden Goldschmidt „udenfor den danske Nationalitet“. Koret i Parabasen synger saaledes om 1848:

Ja, et mærkeligt Aar, en forfærdelig Tid
som et Uvejr gaar over Verden,
som den vilde Orkan, den elektriske Sky,
der med rædsomt Drøn exploderer.
Men jeg sporer i Lynet en rensende Kraft,
i Orkanen et styrkende Luftbad,
og Aarhundreders Surdejg ser jeg alt
fejet bort af de hvirvlende Vinde.

— — Selv „det udvalgte Folk“, der var udvalgt, ak!
til at haanes og grumt forurettes,
gaar i Række med os til det straalende Lys,
og i Ghetto Gitret er bortført.
Kun det yderste Nord er i Dag som i Gaar,
kun fra dig, Kristiania Storthing!
som fra stenhaardt Fjeld er Befrielsens Ord
med Protest sendt atter til Ghetto.

Vi vende paa Ny tilbage til Goldschmidts Sammenstød med Grundtvig. Det er en Selvfølge, at hvor uenig F. Dreier end ellers var med Goldschmidt, saa stod han dog her paa dennes Side og taler om hans „fortrinlige Svar til gamle Grundtvig“. Det hedder ogsaa i „Samfundets Reform“: „Kraftigst rækker dog Grundtvig Tunge ad Alt, hvad der er tydsk, for at bruge et ægte grundtvigsk Udtryk. Saadan en Krigspræst er en vidunderlig Figur; der maa i hans Hjerne være en ganske aparte Ruskomsnusk af Kristendom og krigerisk Fanatisme.“ Og da H. N. Clausen senere (Oktober 1852) ved en Universitetsfest havde talt „om Nationalitetens Væsen og Betydning“, angriber baade „Nord og Syd“ og „Samfundets Reform“ hans „Beviser for Videnskabens Nationalitet“, og F. Dreier gjør sig lystig over, at den vrede „Dansker“ og hans gamle Modstander ere blevne enige. „Striden angaaende Religionen — siger han — er glemt over Enigheden i det Nationale; de to Præster ere blevne „enige i det Væsenlige“!“ Det er ogsaa morsomt at lægge Mærke til, at F. Dreier her spørger Grundtvig, om denne ikke ogsaa med det Første vil give en Udvikling af Begrebet „national“, i dette Tilfælde „dansk, Kristendom“? Dreier havde virkelig oftere en ret fin

Næse. — Men hverken Dreier eller Goldschmidt ere de rette Repræsentanter for Folkestemningen i Krigsaarene, og vende vi os derfor ad andre Kanter, saa ville vi f. Ex. hos den unge Isted-Helt Læssøe, hvem hans Biograf, O. Vaupell, kalder „Udtrykket for Hæren i Krigen 1848—50“, træffe en anden Mening om Grundtvig og „Danskeren“. „Jeg har nu faaet fat i Grundtvigs Danskeren — skriver Læssøe til en Ven — og er ikke bleven saâ lidt forundret over, at jeg nok saa omtrent kan være enig med ham, der for Tiden er den Eneste, som har Mod til at tale og ikke hindres deri af alle Slags superkloge Hensyn.“

Med Læssøe ere vi nu atter komne tilbage til den tapre Landsoldat — baade med og uden Anførselstegn. Allerede den 25. Juni 1848 udnævntes baade Faber og Horneman til Riddere af Danebrog, og det hedder sig, at begge bleve kaldte ud til Frederiksborg, hvor Kongen sagde til dem: „De har glædet mine Soldater, derfor vil jeg ogsaa glæde Dem“. Vægteren i Kannikestræde vilde dog paa ingen Maade tro, at en saa stor Ære var overgaaet Manden i Nr. 35, da Faber om Natten vendte tilbage til sit Hjem. Vi kunne endvidere hertil føje et Par Ord om den Rolle, som „Den tapre Landsoldat“ spillede ved de forskjellige Højtideligheder i Anledning af Troppernes Modtagelse efter de enkelte Felttog samt endelige Hjemkomst. Avisernes Referater have meget herom at fortælle, og ville vi have ualmindelige Referater, kunne vi henvise til det fortræffelige Afsnit „Danske Folkefester“ i anden Del af August Bournonvilles „The-

aterliv"*). Da Soldaterne efter Felttoget 1849 holdt deres Indtog i Kjøbenhavn, svævede Sejrens Gudinde over Vesterport med den simple, men rørende Overskrift: „Sit Løfte har han holdt, den tapre Landsoldat!" og overalt, hvor Frederik den Syvende kom forbi, blev der sunget: „Vi byde Fjenden Trods, thi Kongen er med os!" — Det hører vel ogsaa med til „Den tapre Landsoldats" Historie at minde om, hvorledes merbemeldte Helt saâ ud i 1848. C. Rosenberg („Danmark i Aaret 1848") skildrer ham saaledes: „Den Gang bestod Fodfolkets almindelige Uniform i højrøde Spidskjoler, blaa Buxer og en høj, rund, oventil bred og flad Chakot af stivt sort Læder med en ulden Strüt; de faa Bataillioner, som kaldtes „Jægerkorps", havde grønne Frakker og Buxer." — Ogsaa Billedhuggerkunsten forevigede faa Aar efter den tapre Landsoldat. H. V. Bissens „Landsoldaten" er i snevrere Forstand et Mindesmærke over Sejren ved Fredericia, i videre Forstand over hele den treaarige Krig. Ved Statuens Afsløring gik ogsaa en af Plougs Sange paa Hornemans Melodi**).

---

*) Af samme Skrift kan man ogsaa se, at Fabers „Afskedskvad til den gamle Branduniform", samt Reckes „Pjaltenborgs Brand" for første Gang produceredes i Viseboden ved den af Bournonville med Flere arrangerede store Høstfest i Kongens Have (29.—31. Avg. 1850) til Fordel for de i Krigen Faldnes Efterladte.

**) Tiderne skifte. Endnu i 1864 var „Den tapre Landsoldat" vor Krigssang og Folkesang, skjønt allehaande raa Tilsætninger lod ane et begyndende Omslag i Stemningen.

Af P. Fabers andre Krigssange fra 1848 kunne vi nævne den bekjendte Romance-Cyklus „Den sidste Aften“ (I Gaar jeg fik min Trøje m. m.), ogsaa sat i Musik af

---

I vore Dage er Sangen direkte blevet lyst i Ban. „Social-Demokraten" for 1. Juni 1876 indeholdt saaledes Programmet for Arbejdernes Grundlovsfest i Dyrehaven. Paa Festpladsen, bebudes der, skal der for hver af de fire Taler synges en ny Sang, af hvilke den sidste, der kaldes „Det internationale Princip" (Mel. Den Gang jeg drog afsted), omtales paa følgende Maade i Bladet: „Blandt Sangene gaar den ene paa samme Melodi som „den tapre Landsoldat". Det har nemlig længe været et Ønske at faa de gamle Melodier, der nu en Gang har bidt sig fast i Folket, afpassede til nye, socialistiske Texter, og navnlig ansaas det for væsenligt i den nuværende krigsgale Tid at skaffe vore mange Meningsfæller blandt Soldaterne en radikal Sang, som deres Overordnede ikke kunde forbyde dem at synge, saaledes som de have gjort f. Ex. for „Socialistmarschens“ Vedkommende. Den nye Sang har en ganske ypperlig Text, det er en ægte „Fædrelandssang“ for Socialister, thi den handler om det internationale Princip, og vi anbefaler derfor Partifællerne at „indstudere“ den“. — Et af Versene i „Det internationale Princip“, hvis Forfatter hedder P. Bjørnstrup, slutter saaledes:

Er ej det lige meget,
hvordan saa er mit Maal,
naar blot Fornuft jeg taler
og ikke Galskabs Skraal?
Jo, det er soleklart,
hvert Sprog er lige rart,
Hurra, Hurra, Hurra!

Da man ikke kan ombringe Sangen med ærlige Vaaben, prøver man paa at forgifte den.

E. Horneman. I Kasino blev et Digt „De tre Danebrogs-faner, Prolog af Forf. til den tapre Landsoldat“, fremsagt i Efteraaret 1849, og Aaret efter skrev Faber endvidere for samme Scene en lille „dramatisk Situation i 1 Akt“, ved Navn „De Ventende“, nemlig nogle Bønder og en Borger, der paa Landevejen vente paa Troppernes Hjemkomst. Den lille Lejlighedspjece sluttede med et nationalt Tableau*). Her træffe vi Goldschmidt paa Ny. Han ivrer i „Nord og Syd“ imod at „benytte Folkets øjeblikkelige, tilfældige Stemninger til Fordel for Theatret :: Kassen“ og angriber saaledes saavel C. Hostrups utrykte dramatiske Bagatel „Politikerne i Ølhuset“ som Erik Bøghs „Nytaarsaften 1849—50“ for den danske Landsoldats Triumfsang og „Forfatterens“ patriotiske Deklamation, samt Scenen med Dukken Schleswigholstein. Derimod var Goldschmidt henrykt over „En Søndag paa Amager“ (hvilket for Resten ogsaa Oehlenschläger var) og siger, at „Kritiken hengav sig til Nydelsen og saa ingen Fejl“. Vi saa tillige ovenfor, at Goldschmidt ogsaa nedlagde en Indsigelse mod et Par bestemte Linier i „Den tapre Landsoldat“. Faber optog den ham tilkastede Stridshandske og lod sit bekjendte Digt „Danmark“ trykke i Berlingske Tidendes Feuilleton for 2. Januar 1852. Det var en smuk Nytaarshilsen til Kongen, Fædrelandet og Folket, efterat „Tidens Storme havde lagt sig“, men vore Læsere, der maaske kun kjende Digtet som en yndet Fædrelandssang, ville i denne

*) For Kasino har P. Faber endvidere bearbejdet Sangspillene „Giftermaal ved Trommen“ og „Luftens Datter“.

Sammenhæng se, at de to første Vers fuldstændig have Replikens Form:

Lad En og Anden have Ret,
lad det kun Daarskab hedde,
at sværme for en enkelt Plet,
som Fuglen om sin Rede;
jeg tilstaar frit og ligefrem:
Jeg takker Gud, jeg har et Hjem,
jeg holder mig til Danmark.

Jeg gjerne tror, hvad der er sagt
af Folk, som er i Mode:
„Hvad ligger der paa Sproget Magt?
de er jo lige gode;“
og dog jeg ikkun ét har kjært,
det har jeg af min Moder lært,
det lærte jeg i Danmark.

Goldschmidt opfattede ogsaa disse Vers som en Replik til sig og svarer paa følgende Maade i „Nord og Syd“: „Ja var der blot Nogen, blot et Menneske med lidt anerkjendt Fornuft, der sagde Sligt — — men det er der nu ikke, og hine Ytringer ere derfor ikke en *licentia poetica*, men en Beskyldning, som den Versificerende opdigter for at berøre Publikum smertelig og ophidse det, samt skaffe sig selv Deltagelse som den, der forsvarer en haanet Nationalsag. Det er en af de noksom bekjendte Bladartikler, sat paa Vers.“ — Og da i samme Maaned Digtet var blevet sunget „ved Hr. de Fontaines Koncert“, ser Goldschmidt en „Skjæbnens Ironi i, at Digteren synger om „Kvinden med det lyse Haar“, det priviligeret nationale Haar — men ser man sig saa om i Theatret, saa ere næsten alle Damerne mørkhaarede.

Samme Skjæbnens Ironi har ogsaa indrettet det saaledes, at Digtet er sat i Musik af en Franskmand, der er gift med en tydsk Sangerinde". — Herpaa raadede imidlertid, som bekjendt, snart danske Musikere Bod, ligesom Fædrelandssangen endnu ogsaa hyppig synges paa Melodi af „Hvor Bølgen larmer højt fra Sø".

I Følge Erslew var P. Faber imidlertid, Septbr. 1851, bleven Justermester i Kjøbenhavn. I Septbr. 1852 blev han administrerende Direktør for Telegraflinierne i det danske Monarki og afrejste strax efter til Udlandet, navnlig til Preussen, for at gjøre sig bekjendt med den Fremgangsmaade, der paa forskjellige Steder forefrugtes ved Anvendelsen af den elektriske Telegraf. Han vendte tilbage i Oktbr. samme Aar og udnævntes Septbr. 1853 til Direktør for den elektriske danske Stats-Telegraf, hvilket Embede han beklædte til sin Død. I Aarenes Løb deltog han i forskjellige Telegraf-Kongresser i Evropas Hovedstæder — Paris, Wien, Rom, St. Petersborg o. s. fr. —, blev dekoreret med en Mængde evropæiske Ordener og bar tilsidst Titel af Etatsraad. Han døde natten til d. 25. April 1877.

Det blev en Gang sagt P. Faber ved en festlig Lejlighed, at sjeldent havde en Digter faaet en smukkere og til hans Kunst mere svarende Livsopgave end at sysle med den Budbærer, der ligesom Poesien giver Ordet Vinger. Men Telegrafmandens daglige Embedsvirksomhed er dog sikkert neppe synderlig mere poetisk end al anden Embedsgjerning, og Telegrammerne smagte vist kun saare undtagelsesvis af Poesi — det skulde da være, naar

Direktøren selv en Gang imellem telegraferede i bunden Stil. Thi som Faber en Gang lagde Chr. Hansen i Munden („Sangerne“, Epilog til Kammersanger Chr. Hansens Koncert), den lille Sangfugl i hans Bryst var aldrig ganske fløjet bort, men slog endnu stundom frisk og fornøjelig sine glade Triller. — Selv samlede Digteren aldrig sine Sange, og først efter hans Død udgav hans ældste Søn et Udvalg af Faderens „Viser og Vers“. Iblandt de her optagne Sange findes saaledes, foruden flere allerede anførte, den bekjendte Fiskevise ved Siden af Fastelavnsvisen og Passionsvisen. Ogsaa Fabers Børnesange, hvori hans rige Lune og gode Hjerte saa smukt kommer frem, ere godt repræsenterede. Af og til laa oprindelig Spøgen i selve Visens Format, som i den store Vise til „Det gode Sindelag“ eller Visen fra et Gilde for Bræstrup („Ved Kagen“), der var trykt paa et langagtigt Stykke Papir for at kunne drejes til Kræmmerhus for Kransekagen:

Ofte det mig i Hjertet skar,
ja selv længere nede, i Nyren,
naar jeg saâ, hvordan man ad sig bar
med dem, som til Selskab slaa paa Lyren.
De Kvad, man nys begejstret sang
med Tak til den evige Muse,
gik alt ved Bordet Kjødets Gang:
dér blev de alt til Kræmmerhuse.

For nu at tage Stødet a'
for de Skjalde, vi ej kan undvære,
en mindre dito siger: Ta'
og lav et Kræmmerhus af dette here.

Mens Kagen puttes ned deri,
ham trøster en indvortes Stemme:
Du gjør dig fortjent af Poesi,
men mer dog af Børnene derhjemme.

Det samme Gemyt finde vi i Fabers Haandværkersange, som han ikke har skrevet saa ganske faa af, og hvori det er interessant at træffe Demokraten fra Fyrrerne uforandret i Halvtredserne og Treserne. Vi skulle her blot erindre om hans Sang ved Industriudstillingens Aabning i 1852 (paa Kristiansborg Slots Ridebane), hvori det hedder:

Husk paa, at dér, hvor Hjulet kunstig sætter
et Værk i Gang, som var det ingen Kunst,
har Tanken kostet tusind vaagne Nætter,
og mangt et Liv gik tabt for det omsonst;
at atter mangt et Værk, som Bifald vinder,
og for hvis Held en Enkelt Ære nød,
er blevet til ved Hjælp af Børn og Kvinder,
hvem det ej Æren gjaldt, men dagligt Brød.

I Samlingen findes ogsaa nu den ypperlige Sang fra et Gilde i Arbejderforeningen: „Den glade Svend". Allerede i „Familien Oxhall" sang Jean Jensen til sin Sophie: „Pas kun paa, vi faa Smaa, vi faa to, vi faa tre, og alle Kunstnere", og her synger „den glade Svend" paa samme Maade:

Hvad blev der af det Tidsfordriv,
af Perlen i mit Søndagsliv?
Den fine Blomst, det ranke Siv
er nu min trinde Viv.

Og Børn, kan De tro, det har vi faa't,
fine Folk forstaar det ej saa godt!
Er det hedt,
faar de ét.
Vi fik to, vi fik tre
til en Begyndelse.

Saa sundt og frisk synger Ingen, uden han selv har et lykkeligt Hjem og en talrig Børneflok. — Men vi kunne ikke dvæle ved alle de glade Sange. Som Visedigter staar P. Faber smukt i vor Literatur. Ogsaa han kan, hvad det Formelle og Musikalske angaar, med fuld Ret minde om det bekjendte Citat, som man har sat uden paa Adolph Reckes „Viser", og som ogsaa Erik Bøgh en Gang har paaberaabt sig:

Les vers sont enfants de la Lyre,
il faut les chanter, non les lire,

men vi kunne tillige lægge Eftertrykket paa Indholdet, paa Gemyttet, paa Hjertet i disse Viser og ende med Fabers eget Motto fra forskjellige Sange:

Gammelt Venskab og gammel Vin
som Middel mod Sorg man priser.
Jeg kjender en tredie Medicin:
de gamle og gode Viser.

Claudius Rosenhoff.

> Som der i en stor Forsending af Sild er en yderste Række, der er fortrykket og forkommen; som ved Frugts Indpakning de Exemplarer, der ligge yderst, blive stødte og forulykkede: saaledes er der ogsaa i hvèr Generation nogle Mennesker, som ligge yderst og lide ved Indpakningen, der kun værner om dem, som ligge i Midten.
>
> S. Kierkegaard i sin Dagbog 1845.

O Claudius Rosenhoffs Navn og literære Bedrifter vare upaatvivlelig allerede et godt Stykke nede ad Forglemmelsens tavse og triste Flod, da venlige Hænder i Slutningen af 1873 kastede et lille Udvalg af hans talløse Digte op paa Bredden, for i det Mindste at prøve paa at redde saa Meget. Det er altsaa det Hele, man har troet at kunne bjerge, dette lille Bind Digte paa en halvtrediehundrede Sider, af en Forfatter, der i Følge Erslews Lexikon har skrevet lige saa mange Bøger, som der her er optaget Digte. Hvilket *Memento mori* for alle Poeter og Skribenter: Saaledes vil det ogsaa gaa

eder, den Ene lidt før, den Anden lidt senere, naar Reduktionen en Gang naa'r til eder. Tænk eder den literære Publikation i de kommende hundrede Aar vedblivende at stige i samme Skala, som vi nu ere Vidne til — hvor vil da ikke eders „samlede" Skrifter svinde ind til „udvalgte"! *Sic transit gloria mundi!*

Men ak, den stakkels Claudius Rosenhoff havde end ikke i levende Live synderlig *gloria mundi.* Det er saaledes karakteristisk for hans hele Liv og literære Skjæbne, at det posthume Værk, man udgiver af ham kort efter hans Død (Januar 1869), er „50 versificerede og 10 ubundne Taler til Brug ved festlige Lejligheder" paa det bekjendte Forlag: V. Pio, Skindergade 24! Hans sidste Vers skulde altsaa tjene til at lette Urtekræmmeres og Spækhøkeres poetiske og oratoriske Fødselsveer, og de sidste Linier, han overhovedet skrev, fortalte Aviserne den Gang, var et Bidrag til „Skandinavisk Folkemagazin", et af de billige illustrerede Søndagsblade. „De Fattiges Sanger", den „frisindede" Journalist fra Trediverne og Fyrrerne skulde altsaa ende som Poeten i Aabenraa.

Det kommer der altsaa ud af at ville leve af sin Pen herhjemme. I et lille Digt, „Da jeg var død", fortæller Rosenhoff, hvorledes han vaagner op i Graven og hører de Efterlevendes forskjellige Domme over sig, indtil endelig:

„Da kom og hid min bedste Ven,
og véd I, hvad han gjorde? —
Mit Øje lukte han igjen
og lod mig bedre jorde.

Og deri handled han vist ret;
thi har man én Gang levet,
saa kan man sagtens være træt, —
især naar man har skrevet!“

Men er der ikke sket Digteren Uret? Og er denne sidste Reduktion ikke igjen dreven altfor yderlig? Vi tro desværre snarere det Modsatte, og i alt Fald er det Rosenhoffs egen Datter, der har gjort Udvalget, og Digterens gamle politiske Stridsfælle Carl Ploug, der har ledsaget Bogen med et varmt Forord. — Claudius Rosenhoff og Carl Ploug! Hvilken Forskjel paa Skjæbnens Tilskikkelser her i Livet! Begge vilde en Gang det Samme, begge kæmpede en Gang Side om Side, men medens Poul Rytter som „Akademikums“ og senere „Studenterforeningens“ selvskrevne Enehersker blev baaren rask frem af den Studenterbølge, der har løftet mere end ét Navn og mere end ét Værk op til Højderne i vort Samfund, stagede den fattige Fyrbødersøn, den ensomme Avtodidakt sig møjsommelig frem med „Den Frisindede“, et skrøbeligt Fartøj, som dog holdt tolv lange Aars Kulinger ud, til endelig Censurmulkter og Næringssorger satte det helt paa Grund i 1846, kun to Aar før Ploug i de første Rækker af sit sejrende Parti kom til Magten og fik sin borgerlige Existens betrygget samtidig med sit literære Ry. Der er selvfølgelig Intet at sige hertil. Rosenhoffs digteriske og journalistiske Evner vare forsvindende overfor hans heldigere stillede og sejrrig fremrykkende Kollegers, og Claudius Rosenhoffs hele Liv og Skjæbne have unægtelig i det Hele taget fortrinsvis historisk Interesse for os. Han var et af de Ofre, Tiden

udsøgte sig, før den lod sig lede ind i et nyt Spor, og han havde ikke Plougs og de Andres Evner til at ride Stormen af med.

Claudius Rosenhoffs literære Stjerne hørte derfor — for at bruge et Billede fra den Videnskab, der i hans sidste Aar interesserede ham saa levende — til de *stellæ novæ*, som lyse en Stund og kunne have en vis Betydning for deres Tid, men som derpaa slukkes og kun efterlade et dødt Navn i Historiens Annaler. Claudius Rosenhoff og „Den Frisindede“ ville maaske netop saaledes komme til at skylde en literærhistorisk Note det Meste af deres Udødelighed. Saa længe nemlig J. L. Heibergs „En Sjæl efter Døden“ læses — og det vil vel ske en rum Tid endnu — vil Literaturhistorien ogsaa have at forklare, hvad der af lokale og temporære Hentydninger efterhaanden vil blive dunkelt for de kommende Slægter. Hvo mindes saaledes ikke Sjælens og Mephistopheles's mageløse Samtale i 3. Akt, hvor Sjælen spørger sig for, hvor vidt Helvede er forsynet med de kjøbenhavnske Journaler o. dsl., som den selv deroppe eller dernede nødig vilde savne, og bl. A. siger:

„Men sig mig, er ej „Den Frisindede“ her?
Thi fremfor alle var den mig kjær.
Den gaar saa fortrinligt i det Smaa
og holder saa godt sig fra det Store,
fra det; som ej Alle strax kan forstaa.“

og da Mephistopheles svarer:

„Ja, i hver en Lyd, som den lader gaa,
er slet ingen Reflexion at spore;

saa er den tillige saa dejlig bar
paa Kundskab om Alt, hvad som er og var,“

saa siger Sjælen igjen:

„Jeg sætter den højt over „Fædrelandet“,
som ofte bliver mig saa forbandet
aristokratisk i lærd Forstand,
at ingen Djævel det læse kan.
Jeg Sandheden den Erklæring skylder,
at Rosenhoff jeg for Alle hylder,
thi ved ham jeg blev, hvad jeg blive kan,
og dernæst ved Siesby, den brave Mand.“

Det var en uforsigtig Polemik med den almægtige Smagsdommer, der paadrog Rosenhoff disse Hib, men naar den aristokratiske Heiberg den Gang spøgede med, at Rosenhoff var Spidsborgernes Poet, saa var og blev det paa den anden Side dennes Stolthed, at han var „de Fattiges Sanger“ og Smaafolks Ven, og det Arbejde for Brødet (i Flinchs Almanak og paa andre meget populære Steder), som udfyldte den sidste Del af hans Liv, har sikkert i det Mindste i hans egen Bevidsthed havt et trøstende Skjær over sig af et Arbejde i Oplysningens Tjeneste og til Menigmands Tarv. Forøvrigt var det den samme Heiberg, der i Forening med H. C. Ørsted talte Rosenhoffs Sag hos Christian VIII og skaffede ham en tarvelig Digtergage, ligesom ogsaa deres astronomiske Dilettanteri senere endogsaa knyttede dem personlig til hinanden. Heibergs smukke Linier i „Stjernehimlen“ vare saaledes sikkert skrevne ud af Rosenhoffs Hjerte, naar Verden tog sine haarde Tag i ham:

„Men du, som ønsker i Fred at bo,
uforstyrret af planløs Iver,
hæv dig til mig og prøv den Ro,
som min rolige Rhythmus giver.

Og er du døvet af Mængdens Raab,
af de Stemmer, som huje og skrige,
saa bad dig og styrk dig ved kølig Daab
i det stille Hav i mit Rige.“

Og endskjønt Rosenhoff i sit Liv gjennemløb Stadier som Rugbrødsbager, Regnelærer, Nodeafskriver og Musiklærer, og skjønt han tilbragte sine sidste 25 Aar i en Kvist paa Alleenberg, var han dog for beskeden og nøjsom af Karakter til at misunde Andre deres lykkeligere Existenser.

Claudius Rosenhoffs „Udvalgte Digte“ fortjene derfor i alt Fald for Forfatterens Skyld endnu en Stund at mindes. Plougs Fortale tillægger dem maaske noget større æsthetisk Værd, end de besidde, og i sin Helhed vil Samlingen vel have størst Interesse for den ældre Slægt, der her gjenopfrisker gamle Minder fra den Tid, Rosenhoff med disse Digte „paa Vers holdt Dagbog over de indtræffende Begivenheder“, og hvor det æsthetiske Indtryk altsaa understøttedes af den politiske eller sociale Tendens. Den yngre Slægt, der sikkert her for første Gang gjør Bekjendtskab med dem, vil derimod vel føle sig noget skuffet, saavel hvad Indholdet som hvad Formen angaar. Rosenhoffs politiske Satire er ikke „harniskklædt“, og man studser unægtelig over, hvad Censuren den Gang kunde finde paa at stryge, som f. Ex. følgende Slutningsvers af et Digt fra 1844, „Lieder ohne Worte“:

„Naar maaske det frie Ord forstummer,
tør ej tolke Folkets Haab og Trang,
da skal trøste os i al vor Kummer,
at foruden Ord er ogsaa Sang.
Hvert et dæmpet Suk fra tavse Nord,
det er Sange — Sange uden Ord.“

Med fuld Ret anbefalede en Gang i det samme Decennium „Fædrelandet“ Censoren Justitsraad Reiersen at gaa paa Komedie, naar „Sparekassen“ blev opført, og tilegne sig det bekjendte Mundheld: „Det skulde De ikke gjøre, Hr. Reiersen.“ Nu i alt Fald forekommer Rosenhoffs noget bløde og sentimentale Frihedssværmeri os saare uskyldigt.

Af Samlingens trende Partier staa de to første, de lyriske og blandede Digte, ikke lidet over det sidste, de fortællende Digte, og Smaating som „Modersavn“, „Mine Skolekammerater“, „Folkesangeren Béranger“, „En Giftplante“, for at nævne nogle enkelte Exempler, ere virkelig fremsprungne af en poetisk Stemning. Dog vilde, som sagt, maaske den hele Samling, hvor lille den end er i Forhold til Digterens samlede Produktion, have vundet ved, at Udvalget var foretaget med endnu strengere Kritik. Men, som Rosenhoff selv i et Kjærlighedsdigt fra 1840 skrev:

„— — skal han gaa til Grunde
og ikke Maalet naa,
skal aldrig selv han høste,
hvad han var med at saa,

hans Øje blidt du lukke,
og dømme mildt hans Færd!
— O Frihed, søde Frihed,
du var vel Ofret værd.“

Poul Rytter og hans Atellaner.

I.

Studenterne ere i Færd med at afkaste den Sløvhedsaand, der saa længe har hvilet tungt over hele Landet.

Cand. med. C. I. H. Kayser.

Vel ere Studenterne fattige, deres Plove fure ej Jorden, deres Snekker pløje ej Havet, de have intet Katheder, intet Alter, intet Dommersæde, men Ét have de, Ét er deres, Ét skal ingen Magt i Verden tage fra dem, og det er — Fremtiden!

Mag. art. D. G. Monrad.
Forhandlinger ved Studentersamfundets Stiftelse 1840.

Den danske Studenterkomedie delte i Fyrrerne Skjæbne med den Stand, hvoraf den var udsprungen. „Med det Væsen og de Anstalter bliver du ikke anset paa højere Steder“, sagde det kongelige Theater til Hostrup, og der maatte et politisk Systemskifte til, for at bane ham Vej til den danske Skueplads. Vel var „Gjenboerne“ gaaet

over Scenen den 27. Juni 1846, men saavel Stykket selv som Løjtnant v. Buddinges oprindelige Fremstiller, Kr. Mantzius, vare kun Gjæster ved de saakaldte Sommerforestillinger, og Collins Forslag om at optage Stykket paa det faste Repertoire, efter det glimrende Bifald, det havde vundet, afvistes af Theaterchefen Levetzau med den Erklæring, „at det ej alene overhovedet var det kgl. Theater uværdigt at give Noget, der, som en Spas, først var opført i Studenterforeningen og siden paa Provinstheatrene; men det tillige kunde blive meget ilde optaget af baade Hoffet og den dannede Verden, hvis Direktionen tillod sig at opvarte dem med saadanne Studenterløjer, som vilde skaffe en raa og plat Tone Indgang paa den nationale Scene.“ Kun det lille „Intrigerne“ slap i Oktober 1846 indenfor de kongelige Mure; „Gjenboerne“ maatte smukt vente til Marts 1848, men efterfulgtes saa ogsaa rask endnu samme Aars Maj og Avgust af „Æventyr paa Fodrejsen“ og „En Spurv i Tranedans“. Den danske Studenterkomedie havde sejret. Overskou siger vel, at Levetzau i Foraaret 1848 tilsidesatte sit Hensyn til Theatrets Værdighed og gik ind paa „Gjenboernes“ Optagelse i Repertoiret, fordi Direktionen slet ikke vidste Noget, der kunde give Udsigt til taaleligt Hus ved de ikke-abonnerede Søndagsforestillinger, men mon ikke Tronskiftet havde nok saa megen Lod og Del i „Gjenboernes“ Sejr? Frederik VII havde jo som Kronprins Aften efter Aften i Odense glædet sig paa et af disse „Provinstheatre“, som Levetzau i hans Faders Dage saa forfornemt saa ned paa, og havde nok ikke forsømt nogen Aften, naar Langes Selskab spillede Hostrups Stykker

og Mantzius optraadte. I Følge kongeligt Magtbud blev jo ogsaa Mantzius trods „Levetzaus Aversion“ gjenindsat som kongelig Skuespiller ved den nye Sæsons Begyndelse i September 1848. Hvor vidt nu et saadant kongeligt Ønske ogsaa har gjort sig gjældende til Fordel for Hostrup, vide vi ikke, men det behøvedes vel heller ikke. Tiden var allerede bleven en anden. Dagen efter „Gjenboernes“ Opførelse var den berømte 20. Marts, efter hvis Kasinomøde Kongen i den paafølgende Nat fattede den Beslutning at opløse det gamle Ministerium, og to Dage efter kaldtes „Akademikerne“ til Statens Styrere. Studenterpolitiken fra Fyrrerne havde naaet sit Maal, og det var et smukt Symbol, at en saa elskværdig Studenterforsanger som Hostrup ringede den nye Tid ind Søndag Aften den 19. Marts med „Gjenboerne“, Akademikums sidste Stordaad, Unionskomedien fra 1844.

At den danske Studenterkomedie er et ejendommeligt Led i vor nationale dramatiske Literatur, vide vi Alle, saavel som at C. Hostrup er dens mest fremragende offenlige Repræsentant. Han selv fortsætter imidlertid kun sin dramatiske Virksomhed nogle faa Aar ind i det næste Decennium, og hans udprægede demokratiske Sindelag bragte ham allerede til i sine sidste Arbejder at sætte sig mere almene Opgaver end en enkelt Stands Forherligelse. Mærkeligere er det derimod, at han fik saa faa Efterfølgere. Endnu i en god Slump Aar spillede Studenterstanden en fremragende Rolle herhjemme, men Molt Wengels „Plader“ og Chr. Richardts „Deklarationen“ turde noget nær være de eneste senere Studenterkomedier, der have overlevet Dagen og Stedet. Med

Af Landets Bistand byggede Studenterne sig deres nye Hjem, men den gamle Tid flyttede de ikke med sig, og efter 1864 ere de rigtige Studenterdage forbi. Studenterne som Studenter staa ikke længer i Forgrunden, og deres Liv vender sig nu med Rette indad. Held dog enhver Stand, der som den kan se glad tilbage paa sin Fortid og med Ære sige: Ogsaa vi have skrevet et Blad i Danmarks nyere Historie! — Men tav altsaa Hostrup allerede i 1855 („Feriegjæsterne"), og har Studenterkomedien ligesom Studenterstanden altsaa sin Blomstringstid, da den endnu i Fyrrerne var en *ecclesia militans*, saa turde der maaske være Grund til snarere at se tilbage paa, hvad der gaar forud for Hostrup, end paa hvad der følger efter ham, og med fornøden Diskretion — da vi her maa ind paa den til Dels utrykte Literaturs Enemærker — skulle vi derfor forsøge paa at give nogle Omrids af den danske Studenterkomedies første Dage. Jo større Rolle Akademikerne spillede i Fyrrerne, des mindre kan det kjækkeste og vittigste literære Udslag af Kampen mangle i en Fremstilling af Tidens indre Historie, og i det Haab, at der fra rette Vedkommendes Side ikke vil blive nedlagt nogen Indsigelse mod i store og løse Træk at skildre disse Dage, gaa vi trøstig til at opfriske nogle Minder, der ville være kjærkomne for enhver brav Kommiliton fra Akademikum og for saa vidt tillige af Betydning for den yngre Slægt, som den her ser sin egen Tids Forudsætninger og lærer den Grund at kjende, paa hvilken den selv staar.

Naar det nemlig en Gang er sagt (G. Brandes i en

Anmeldelse af „Gjenboerne"), at man hos Heiberg og Hertz i deres første Forsøg kan finde Skikkelser, der ere rene Studier efter Holberg, medens Hostrup „aldrig har havt noget Forbillede mellem Naturen og sig", saa er dette ikke ganske Tilfældet. Poul Rytters Atellaner ere den danske Studenterkomedies Prototyper og have allerede derved stor Interesse i literærhistorisk Henseende. Naar nu dertil kommer, at deres Forfatter ikke alene indadtil var Akademikums Stifter og Selvhersker, saavel som de første Studentertogs „lykkelige Fører", men ogsaa udadtil lige fra Foraaret 1841 som „Fædrelandets" Redaktør har grebet afgjørende ind i vor hele nyere politiske og sociale Udvikling, saa faa disse hans Studenterkomedier en Betydning som det negative Element i hans Virksomhed, der neppe nok kan sættes for højt. I sine Atellaner ryddede han ligesom Grunden, hvorpaa han og hans Meningsfæller vilde bygge Danmarks nye Hus, og man behøver kun at lytte til de Gamle, der have oplevet denne Tid, for at faa et Indtryk af disse Komediers destruktive Magt ved Siden af deres Forfatters øvrige positive Kamp for Frihed og Fremskridt. Literaturhistorien vil ikke glemme at optegne, at de bedste af disse Atellaner falde forud for og samtidig med „Korsarens" Blomstringstid.

Poul Rytters og hans Atellaners Historie er imidlertid saa uadskillelig knyttet til Studenterforeningernes Historie, at denne egenlig burde skrives før hin. Uden at overse eller underkjende de andre Faktorer, der i Trediverne og navnlig i Fyrrerne gjorde sig gjældende, var det dog Akademikerne, eller om man vil kalde dem

ɔmmed deres politiske Navn: de Liberale, senere: de Na-
oittional-Liberale, der erhvervede os den politiske Frihed
goog derpaa som sociale Sejrherrer fra 1848 blev den
ɔftooffenlige Menings Ledere herhjemme. I Studenterfor-
inɜeningen tjente disse Mænd deres første Sporer*), og
ɔnɜendnu langt senere har Studenterforeningens Seniorat
ɜvværet det første Trappetrin paa Ærens og Samfundets
gitStige. Foreningens Generalforsamlinger have været en
ɔnyndet Forskole for Advokater og Rigsdagstalere, og mer
bnɜend én Poet har Foreningen at takke for sin første Be-
no:ømmelse, saavel som for dennes videre Befordring. Nu

(* *) I sine „Erindringer“ skildrer Orla Lehmann (se „Efterl. Skrifter“ I. S. 44), hvorledes de Yngres Minoritet i Studenterforeningen voxede op til at blive Majoritet og Oppositionens Førere til at blive Seniorer, og hvorledes disse nu benyttede Sejren til ved en ny Forfatning at sikre Folkesouveræneteten i Foreningen. „Det er ikke uden en vis Selvironi — siger Lehmann — at jeg her fremdrager Mindet om hine ungdommelige Kampe, som naturligvis førtes med al mulig Alvor og Vigtighed. Der blev f. Ex. holdt mange og gode Taler, inden det lykkedes at frigjøre Generalforsamlingen for Senioratets Herredømme ved Valget af en egen Dirigent, og denne Reform blev derpaa efterhaanden gjennemført i andre Foreninger, hvor hidtil Bestyrelsen havde beklædt Forsædet i den Generalforsamling, som i Theorien skulde være dens Herre. Men med alt det kan jeg ikke tilbageholde den Ytring, at disse Forpostfægtninger, hvor ungdommelige de end vare; indeholdt Indledningen og ligesom Udkastet til mit senere offenlige Liv: først en skarp Retsforhandling, derpaa en lang møjsommelig Opposition, saa en stigende Indflydelse, endelig Sejren, og som dennes Frugt en ny Forfatning.“

synes, som sagt, alt dette at være paa Veje til at forsvinde. Det offenlige Liv har længe havt Interregnets hele Karakter, uden at Nogen kan øjne Udgangen paa Striden, og hvad Studenterforeningen angaar, ligger der i dens gjentagne bestemte Protest imod al Offenlighed en beskeden Indrømmelse af, at dens Fremtidsvej er og maa være privat. Vi kunde kun have ønsket, at Foreningen i 1870, da den fejrede sit 50. Aars Jubilæum, havde sørget for sin Historie. Meget heri har og vil bestandig have offenlig Betydning, men med Undtagelse af Vilh. Rodes „;Bidrag til den danske Studenterforenings Historie“ (Nord. Universitetstidsskrift I.), Orla Lehmanns „Erindringer“, samt de Oplysninger om Foreningens første Dage, som findes i N. C. L. Abrahams' „Meddelelser af mit Liv“, ejer vor Literatur ingen sammenhængende Fremstilling af de danske Studenters Samfundshistorie i de halvhundrede Aar, der paa saa karakteristisk en Maade fik deres Afslutning under Festmaaltidet paa Bellevue den 16. Juli 1870, da Carl Ploug mod Gildets Ende oplæste Frankrigs Krigserklæring imod Tydskland.

Studenterforeningen blev stiftet en smuk Sommeraften 1820 under Studenterlivets Ygdrasil, den gamle Lind i Regensgaarden. Abrahams fortæller nærmere om denne mindeværdige Aften. Et Par Studenter, der længe havde næret Ønsket om en nærmere Sammenslutning af Standens spredte Medlemmer, havde med Regensprovstens, den gamle „brave“ R. Nyerups Tilladelse, indbudt til et Gilde under Træet. Chr. Winther havde skrevet sin berømte Sang: „Her under Nathimlens rolige Skygge“, H. E. Krøyer havde komponeret en Melodi dertil, Abra-

hams sang Visen, og Koret gjentog det ikke mindre berømte Omkvæd: „Herrer vi ere i Aandernes Rige!“ En Liste, hvorpaa syv Studenter indbød til Stiftelsen af en Studenterforening, omdeltes til Paategning og samlede allerede samme Aften mange Navne. Studenterforeningen var stiftet og fik sig snart sit første Hjem i Hjørnegaarden ved Rundetaarn paa St. Kjøbmagergade — — det var dog bedst til en Begyndelse at blive under Regensens Ly og Træets Skygge. Konsistorium kom vel i i ængstelig Bevægelse og nærede navnlig Frygt for, at Selskabet skulde danne sig efter tydsk Manér med burschikos Raahed, men Majestæten lod sig dog ikke skræmme op af de velvillige Fædre, og hvad Raaheden og Politiken angaar, var der for det Første heller Intet at være bange for. Foreningens første Tiaar var en Idyl. Det havde neppe samme Efteraar behøvet at gaa Dr. Dampe saa galt, for at Politik skulde udelukkes. Tidens og Standens Interesser laa ad en anden Kant. Livet i Foreningen skildres som naivt-sentimentalt med Omarmelser og Broderkys; der holdtes ingen Taler, man sang gemytlige Selskabsviser og loyale Fædrelandssange, kort sagt, det var den gængse Klubtone fra de gamle Dage, og Rahbek var da ogsaa Æresmedlem fra 1823. Chr. Winther, der ikke alene havde været med til at stifte Foreningen, men ogsaa givet den Love, blev en af dens første Embedsmænd og den sidste Tilbagelevende af de syv Stiftere. Hvor kjært hans Ungdomsliv stod for ham, saas bedst af hans Brev fra Paris i Sommeren 1876, da han takkede Foreningen for dens Lykønskning til hans 80. Fødselsdag. Chr. Wilster og B. S. Ingemann tog ikke

mindre levende Del i „Samlivet“, indtil de 1822 forflyttedes til Sorø Akademi, og da Poul Møller endelig var vendt hjem fra sin store Kinarejse i Juli 1821, var Regensen „det første Sted, han tyede til“. Studenterforeningen var det næste. Her skrev han sine prægtige, friske Studenterviser, og her læste han „En Students Æventyr“ op, den Svale, der i vor Literatur bebuder Heibergs Vaudeviller og Blichers Noveller. Universitetsprofessorer som Madvig, Clausen og Andre fulgte snart efter.

I 1824 flyttede Foreningen til Boldhusgade — det Lokale, siger Abrahams, den beholdt i en Aarrække, og til hvilket mange Mænds gladeste Ungdomserindringer knytte sig — men Livet undergik ingen Forandring. Politiken var og blev banlyst Decenniet ud. Man kunde prøve paa at slaa Kongen omkuld, naar man i Sommerlokalet paa Vesterbro spillede Kegler, men foreløbig fandt Avtoriteterne dog ingen politisk Allusion i denne uskyldige Fornøjelse, der — i Forbigaaende bemærket — ligesom Billardet er sunket i den almindelige Menings Omdømme og neppe længer tæller mange Dyrkere i Studenterstanden. 1830 danner et Vendepunkt. Julirevolutionen og den hjemlige Frugt deraf fra det følgende Aar, Løftet om Stænderinstitutionen, sætter Politiken paa Dagsordenen. Hage, David og Lehmann træde op. Allerede 1831 holdt Prof. David „et politisk Foredrag“; i Julen 1833 — ved Fastelavn og Jul opførtes gjerne Komedier i Foreningen — spilledes en Ballet, der sigtede til de politiske Forhold, og 1835 holdt man Gilde, da David havde vundet sin Pressesag for Højesteret.

Men nu er det ogsaa forbi med Enigheden. De Unge træde i Opposition til de Gamle, men endnu ere de Sidste de Talrigste, og da man i 1835 opsagde Lejligheden i Boldhusgaden og flyttede til et elegant Lokale ved Holmens Kanal (Landmandsbankens Gaard), blev Studenterforeningen et fint Selskab, der gav glimrende Baller med Champagne, og hvor det skal have vakt Forargelse, da en Rus (Kr. Mantzius) en Gang var „fræk“ nok til at forlange et Glas Punsch. Saaledes løb Æsthetiken til Ende i Studenterforeningen. De Rahbekske „Kompotationer“ vare blevne til Champagnegilder. Hvad Under, at Protesten kom i Akademikums lystige „Sold“, en ny *terminus technicus* for en ny Art Lag!

I Aaret 1829 — Aaret før Julirevolutionen, vilde den historisk-paralleliserende Kr. Arentzen sige — var imidlertid den ikke fuldt sextenaarige Carl Ploug bleven Student og laa fra Efteraaret 1833 til Efteraaret 1836 som Alumnus paa Regensen. Det kan da ikke forundre os at høre, at den i Slutningen af 1831 oprettede Læseforening paa Regensen i Aarenes Løb viste en saadan Uafhængighedslyst og politisk Interesse, at Konsistorium tilsidst, i Begyndelsen af 1839, fandt det formaalstjenligt at ophæve den under forskjellige Paaskud, saasom at den spildte Studenterne for megen Tid. „Kroen“ (ɔ: Beværtningen) paa Regensen var allerede tidligere bleven lukket, „fordi — som det hedder i Poul Rytters første Atellan — man fandt, at de spirituelle Kræfter nu vare udviklede til saadan en Højde derinde, at Oplaget af Spiritus let i Tilfælde af en Ildsvaade kunde blive farligt for Byens og Landets Sikkerhed“. „Ryk-

kere, Fakultetsresolutioner og andre Ubehageligheder“ begyndte at høre til Dagens Orden, og det var stundom smaat nok bevendt med den personlige Frihed „under Fakultetets korslagte Nøgler“. Hvad var da naturligere, end at man samlede sig omkring den Personlighed, der havde havt Mod til at gjøre Front mod Konsistorium (se Plougs „Ophævelsen af Regensens Læseforening, et Supplementsblad til Universitetets indre Historie“), og hvis glade Sange ikke mindre vare paa alle de Unges Læber end hans dristige Frihedsdrømme i Alles Hjerter! Carl Ploug havde, Aaret efter at han var bleven Student, i rette Tid taget sin anden Examen, men senere synes det at være gaaet i Staa med Studierne. Han manuducerede i nogle Aar til Artium og havde i Sinde selv at tage den filologiske Embedsexamen, men vi kjende Alle det smukke Rimbrev paa en Bellmansk Melodi: „Sold, mine Drenge! Hvordan gaar Kommersen?“ De lykkelige Venner holde Sommerferie, medens han sidder hjemme og nynner „sin travrige Sang“:

Syndige Børn! I kan sværme og jage;
jeg, som tidt har bredt mig paa Mesterens Plads,
knap tør min fattige Moster bedrage
for en stakkels Mark til et eneste Glas;
sidder i Cellen med Haand under Kind,
flov som en Fugl, der er skudt under Vingen,
medens mit Suk udi Aftenens Vind
flagrer, bemærket af Ingen.

Thi jeg maa plukke i Ciceros Laser,
tærske paa en kjedelig, lang Kommentar,
spæge min Aand med opstyltede Fraser,
for en Gang at blive lidt mer end en Nar.

Vist er det Ret, der er Mening deri,
at som I Andre jeg Noget maa lære;
men, kjære Venner! den Filologi
er sejg og trøsket at tære.

Den triste Ferie fik dog tilsidst en Ende, og Vennerne flokkedes paa Ny under Træet i Regensgaarden. Fuglen fik Lyst til at røre sine Vinger, og den 10. Februar 1839 spillede Alumnerne paa Regensen Carl Plougs første Studenterkomedie: „Væddemaalet eller Den forvandlede Regensianer, stor original romantisk-parodisk Burschekomedie i 5 Akter med Prolog, gudommelige Aabenbaringer, Sang, Melodrama, Kor og pyroteknisk Tableau. Texten af Regenspoet Hr. Poul Rytter, Musiken komponeret og arrangeret af Hr. Kapelmester Dreier“ *). Man havde nok Aaret i Forvejen, ligesom tidligere, spillet Komedie — „Ulysses von Ithacia“ — men „Stykket var for svært og kjedeligt, og den, der spillede Hovedrollen (Kilian), var fuld“. Nu fik man Kjød af sit eget Kjød, Blod af sit eget Blod. — Tæppet gik op for „en Regensknejpe“. Komos, Soldets Gud, „hvis Motto er Fidelitet“, vædder med Venus om, at hun maa tage en af hans „Gutter“ bort og give ham fuldt op af Kjærlighed, Rang og Rigdom,

— men Notabene
saaledes at han nyder det alene

(* *) Forestillingen, der fandt Sted i „Vildmanden“ paa Østergade og gjentoges d. 16. Februar, gaves til Bedste for de vandlidte Jyder. Plakaten bar derfor ogsaa til Motto: „Vi ere Alle Jyder for vor Herre“.

og sidder spag ved sin Omfales Rok,
afskaaren fra den gamle Venneflok
og fra sit vante burschikose Liv,
berøvet Sangens Lyst og Pibens Dampen,
det fulde Glas, den stille Bog ved Lampen;
saa vædder jeg, han kjedes ved sin Viv
og flyr tilbage til sin trange Celle.

Den forvandlede Nybodersdreng i Arnesens og Overskous „Capriciosa“ (fra 1836) har sikkert ikke været uden Indflydelse paa „den forvandlede Regensianer“. Jens Grib bliver da Kammerherre og Lehnsbaron og indgaar med Baronessen i Amaliegade en Ægteskabskontrakt, hvori han bl. A. forsværger Spiritus og Læsen, sine gamle Omgangsvenner, de „kreutzfidele Folk“, skjønt han i Grunden frygter for, at Kommunitetet skal udsætte en Pris paa hans Hoved, fordi han er forsvundet. Men i det „fine“ Selskab støder den uslebne Regensianer bestandig an, og tilsidst flygter han hjem til sin kjære gamle Knejpe. Komos har sejret og ender Stykket:

Men du, som i din Prøve kjækt bestod,
hav Tak, at du min Fane ej forlod
og ikke plettede min Guddomsære:
Dig skal jeg altid huld og naadig være.
Gjør dig nu færdig flink til Attestats;
men om et knebent *Haud* du fanger hist,
hos mig er dit *Laudabilis* dig vist.

Jens Grib, der blev den staaende Studentertype, til Knint afløste ham, er Plougs *alter ego* og spilledes ogsaa bestandig af Forfatteren selv. Han er som Ploug selv 25 Aar, men slider dog paa sit tiende Studenteraar.

Han er Filolog, men skildrer sit Studium lige saa utiltrækkende som Ploug i det ovenfor omtalte Rimbrev, og for Baronessen maa han med Skam at tale om tilstaa, at han kun har „Rang som Soldemester“. Han definerer „Soldet“ som en fri Kunst, der bestaar i en fri og hensynsløs Brug af Livets Goder, og selv om han ikke er blind for sin theologiske Kontubernal, Peer Pius Mikkelsens, større aandelige Vægt, stiller han ham dog hans Broders Skjæbne for Øjne, en rusticeret Præst, der kun taler om Patentgjødning og Kostald og fuldstændig er gaaet under i „Filisteriets Malstrøm“, skjønt han en Gang var lige saa grundig Theolog som Peer og en lige saa stor Soldemester som Jens Grib selv. Digteren har altsaa udstyret sin Figur med forskjellige Træk, han har laant fra sig selv, men set fra et literærhistorisk Synspunkt er Jens Grib Komediens Yndlingstype, den glade, pengeløse Galning, i studentikose Klæder. Hostrup forædler ham i Klint, men Studenterne i „Plader“ og Jens Top i „Deklarationen“ ere hans kjødelige Brødre eller rettere Børn. Hos Bøgh, Chievitz og Recke kommer Figuren igjen, men her er den laant fra Frankrig og har intet særligt Studenterpræg. Jens Grib derimod „medierer sig gjennem sin Negation til en absolut Regensianer“ — saaledes som det hed i Datidens filosofiske Terminologi — og hele Dialogen i „Den forvandlede Regensianer“ er gjennemvævet af Studenter-Allusioner, ligesom første og sidste Akt direkte fremstiller det Regensliv, Hostrup senere endnu mere skulde forherlige. Femte Akt viser os endog et helt Studenter-

sold*) med de den Gang moderne filosofiske Taler om den logiske Trehed, og Plougs Komedier have overhovedet upaatvivlelig bidraget Deres til, at den filosofiske Jargon aldrig fik saaledes Overhaand i vor Studenterstand som f. Ex. i Sverige. Endnu (se „Fædrel." 6. Novbr. 1876) mener Ploug dog, at Begejstringen for den Hegelske Filosofi i Slutningen af Trediverne har været til mere Skade for vort Sprogs Renhed end Skoleplanen af 1850. — At der ogsaa findes politiske Allusioner i „Den forvandlede Regensianer", er næsten en Selvfølge. Repliker, som at Finanskassen skal have et Hul i Bunden og nok er „noget smudsig", idet Mange „smøre" sig paa den, eller at „Bladene er skrappe nok, men vore Trykkelove forhindrer dem i at sige mere end Halvdelen af, hvad der er sandt", have sikkert gjort den forønskede Virkning. „Har du været hos Stemann?" spørger Peer Mikkelsen sin Broder, Præsten. „Nej," svarer denne, „jeg kommer jo ikke ind til Byen for at faa Grovheder." Ogsaa literære Sidehug ere i det Hele karakteristiske for Plougs Komedier. Carl Bernhards „Lykkens Yndling" og øvrige Salonpoesi, ja selv Fru Gyllembourg gaa ikke Ram forbi. „Digterne indse meget godt" — siger Jens Grib — „at al Livets Poesi slumrer i en fuld Børs". Han gjør opmærksom paa, at det er lutter fine og fornemme Personer, der optræde i Poesien. Er der Pengemangel i Begyndelsen af en Ro-

*) Allerede Plakaten bebudede Følgende: „Flere Liebhavere her fra Gaarden give i sidste Akt en Forestilling i den højere Soldekunst, hvis Mangfoldighed ikke lader noget Ønske tilbage."

saman, saa kommer „Sylene“ altid til Veje i Slutningen. „Derfor mangle Idyller og Folkelivsskildringer ogsaa hvorsom oftest Natursandhed; thi den Armod og Kummer, hvorsom hersker blandt almen Mand i det virkelige Liv, passer i Poesien som en Hund i et Spil Kegler.“ Den nye Tid har ogsaa en ny poetisk Smag. — Carl Ploug har altid havt sin Styrke i Repliken, og allerede Dikpositionen i hans første Studenterkomedie vidner tilstrækkelig om hans Slagfærdighed i saa Henseende.

Og da saa Slutningssangen, „Regensen hedder for Ingenting ej Gaarden ved Taarnets Fod“, lød til den Melodi, hvormed Ploug bestandig endte sine Atellaner, omfundte „Gaardens fidele Søn“, som det oprindelig hed i sidste Vers, sikkert Digteren ikke alene det Rejsestipendium til Dyrehaven, som Jens Grib havde anbefalet til en Belønning for dramatiske Arbejder, men „Den forvandlede Regensianer“ bar tillige større Frugter i sit Skjød. Man havde ligesom prøvet sine Kræfter, og en Sejr var vundet. Konsistorium kunde ophæve Regensens Læseforening, men det havde kun til Følge, at Plebejerne udvandrede til „det hellige Bjerg“, hvor de, som det hedder i Bohrs aldgamle Historie, „indtog en truende Stilling i en befæstet Lejr“. Vi have set, hvor misfornøjede de Yngre vare med Livet i Studenterforeningen ved Holmens Kanal, og den 3. April 1839 stiftede C. Ploug, Jap. Steenstrup, B. Hummel, C. H. Monrad og Ove Fabricius „den akademiske Læseforening“, i daglig Tale som oftest kaldet Akademikum. Lovene vedtoges den 5. April. Først gik man sig ned i Kannikestræde, saa paa Hauserplads og senere endnu paa to forskjellige Steder i Vimmel-

skaftet. Plougs „Samlede Digte“ indeholde mange Minder fra disse Dage. Vilh. Rode giver i sine „Bidrag“ en livlig Skildring af, hvorledes Protesten mod „Salonen“ ved Holmens Kanal kom til Orde i Akademikum. Havde man dér Glacéhandsker, fik man her „et Liv i Skjorteærmer“, men sundt, naturligt og gemytligt. Da Studenterforeningen havde et Løvehoved til æsthetiske Bidrag, fik Akademikum sig et Vrøvlehoved — de bekjendte „Vrøvleblade“ indeholde mange morsomme Ting herfra, bl. A. af Hostrup — og heller ikke Karikaturtegninger manglede i disse „Korsarens“ Dage. Ved Fastelavnsløjerne kulminerede Lystigheden, som f. Ex. i 1843, da „*Cives Academici*“ vare til Fest hos „Etatsraad Ploug“ (Kr. Arentzen i sort Silkekjole var Etatsraadinden) i Hôtel d'Angleterre, og Plougs „Kors, Akademikum! er det dig selv?“ og Hostrups „Schleswig-Holsteins wilde verwegene Jagd“ lød for første Gang. Nu kom paa Generalforsamlinger og Studentermøder Talernes Tid. Jens Grib undrer sig allerede i „Den forvandlede Regensianer“ over, „at man aldrig har set fremlyste i Kommissionstidenden nogle Eftersætninger og diverse dito Forsætninger, glemte paa Enighedsværn, Søholm og deslige Steder“. (Søholm var en Sommerrestavration ved Lundehussøen.) Blomsten af det hele Liv var dog Komedierne, hvortil vi strax skulle vende tilbage. Forinden blot et kort Omrids af den politiske Situation, uden hvilken Baggrund hverken Akademikum eller de senere Atellaner kan træde frem i det rette Lys.

Om Morgenen den 3. December 1839 døde Frederik VI., og allerede samme Aften havde Orla Lehmann faaet

ıssammenkaldt et Studentermøde i Hôtel d'Angleterre, hvor
ısdhan foreslog at overrække den nye Konge en Adresse,
ıɔfder udtalte de Forhaabninger om en fri Forfatning, som
ssman nærede til ham. (Se Reinhardts „Orla Lehmann
gcg hans Samtid" S. 54—58). Efter en haard Kamp,
ɔmander hvilken D. G. Monrad for første Gang talte offenlig,
bɘwedtog Majoriteten Lehmanns Udkast til Adressen, og
ɪɘden næste Formiddag forelæste han i Spidsen for de
ɾbɪdvalgte Delegerede (Ploug, Monrad, Hother Hage og
ɹtstud. med. Rasmussen) den for Christian VIII. Kongen
ɐvɐvarede som bekjendt mærkelig høflig og velvillig, men
Я Realiteten dog afvisende, og kun altfor snart fik man,
ɹoɐom Reinhardt siger, Troen i Hænde paa, at han ikke
ɪo'or Alvor tænkte paa Enevældens Opgivelse. Denne
ɒbAdresse gav Anledning til „Studentersamfundets" Stiftelse.
ɐsLlænd som H. Hage, M. Hammerich, A. F. Krieger,
.O. G. Monrad, P. E. Lind, Rasmus Nielsen, C. Ploug og
bɒndnu flere Talere optraadte som Indbydere. „Forhand-
gnüngerne" ved Samfundets Stiftelse, som M. Hammerich
gg A. F. Krieger udgav, er et interessant Aktstykke.
ɪɘReinhardt har Ret, naar han nævner Scenen mellem
ɯdChristian VIII og Studentermødets Afsendinge som Noget,
ɪɘer hidtil aldrig var set her til Lands: en Samling unge
ɪɐsllænd uden anden Bemyndigelse end den, deres Hen-
ɐvɪivenhed og Begejstring for Frihed og Fædreland gav
ɯɘem, udtalende Folkets Ønsker og Forhaabninger for
ɲoongen! Ligesom Studenterne her optraadte paa Folkets
ɪgɘ'egne, saaledes laa dettes politiske Trang og Ønsker
ɐggsaa bagved de nævnte „Forhandlinger". Alene de
ɯɘwende Udtalelser, vi have sat over denne Artikel, kunne

give en Forestilling om, i hvor høj en Grad de optrædende Talere følte sig som Fremtidens Mænd — hvad de jo ogsaa i Virkeligheden bleve. „Giv mig en Sal“ — udraabte D. G. Monrad — „saa stor, at den kan rumme hele den danske Nation! Giv mig Lunger saa stærke, at mine Ord kunne høres!“ Interessantest er maaske C. Kaysers Tale, fordi den ligesom giver en Oversigt over hele den nye Tid. „Der er kun én Vej“ — sagde han — „ad hvilken man kan komme til Kundskab om, hvad Fremtiden bærer i sit Skjød, og det er Historien. Studenterlivets senere Historie falder sammen med en Begivenhed, som i mange Henseender gjør Epoke i Danmarks Historie, med Forordningen om Indførelsen af Provinsialstænder. Samme Dag den var udkommet, blev der paa Regensen holdt et stort Gilde, maaske den første politiske Banket i Danmark.“ Taleren minder derpaa om Studenternes forskjellige Hyldinger af Tscherning, Clausen og David, om Adresserne i Anledning af Tronskiftet — „mon ikke alle disse Begivenheder væsenlig ere af politisk Natur, mon de ikke vidne om et betydeligt politisk Moment i Studenterforeningen? — — Vi leve i en politisk bevæget Tid! Alle Klasser af Samfundet ere agiterede ved den store Nationalsamtale imellem Konge og Folk igjennem Adresserne; nye Kommunallove opvække Borgeraanden i alle Landets Kjøbstæder; de politiske Blades Antal er forøget, og de læses næsten af Alle; ja selv i vore huslige Cirkler begynde politiske Samtaler at fortrænge den hidindtil saa meget yndede Konversation om Theatret, om Ingenting og om Vejret.“ — Af Interesse, bl. A. til Forstaaelse af det burschikose Element

I Plougs første Komedier, ere ogsaa de tilbagevendende Udtalelser om det tydske Studenterliv. M. Hammerich, der ellers nægter, at Ideen til det danske Studentersamfund er indført fra Tydskland, siger saaledes: „Ved de tydske Universiteter existere to Slags Studenterforbund, der rigtignok ere forbudne af Regeringerne: for det Første Landsmannschafterne, som gaa ud paa at synge, drikke Øl og duellere, og som objektivere sig ved en Skramme over Ansigtet; for det Andet Burschenschafterne, der for Tiden et skummelt, hemmeligt, politisk Komplot, som er forgrenet over alle Tydsklands Universiteter.“ I Sammenhæng dermed minder daværende cand. med. E. Fenger — der opponerer imod, at „Politiken bliver gjort til et Korporations-Anliggende for Studenterne“, og hævder, at Spørgsmaalet ikke mere vedkommer Studenterne end alle andre Borgere — om Burschenschafternes store Formaal: „de vilde samle deres adsplittede Fædreland, men deres Studenterstolthed styrtede dem. De ansaa sig bedre end deres Medborgere; de troede sig kaldede til at bedrive den store Reformation i Statslivet, som kun kan gjennemvirkes ved en kraftig Samvirken af alle Borgere; de overvaa Filistrene, og Filistrene styrtede dem.“ Ogsaa en personlig Henseende lagde Fenger sin Opposition for Dagen. „Det er ikke længe siden“ — siger han — „at der dannede sig et Samfund, som havde til Hensigt at oplive den danske Aand; man bebrejdede dette Selskab, at det ikke tilstrækkeligt havde godtgjort, at den gamle atellanske Aand var Noget, som atter burde oplives, og at Selskabet slet ikke havde gjort sig klart, ved hvilke Midler Selskabet vilde oplive den, og til hvad Maal det vilde føre

den. — — „Det danske Samfund“ har kun reddet sin Existens ved at slutte sig om en eminent Personlighed, i hvem de saâ deres Forestillinger afprægede, ved at studere ham og lade sig paavirke af ham; men det er ikke sagt, at Studentersamfundet vil finde et lignende Ideal, en Student *κατ' ἐξοχήν*, som det kan samle sig om, og fandt det ham ogsaa, saa maa jeg meget betvivle, at Studenterne kunde have Lyst til at dyrke ham.“ Vare dog ikke Orla Lehmann og Carl Ploug den Gang hver paa sin Vis saadanne Studenter *par excellence?*

Imidlertid, Studentersamfundet blev stiftet og traadte ogsaa i Virksomhed, men Uenighed med Konsistorium og navnlig Frygten hos Kongen for, at det skulde blive et politisk Selskab, bevægede Konsistorium til at hæve det. En Appel til Stænderne blev uden Virkning. Herhen hører et andet smukt Aktstykke fra hine Dage, et Brev fra H. C. Ørsted til Christian VIII, dateret 16. Maj 1840 (Breve fra og til H. C. Ørsted, II S. 162—166). Den humane Fædrelandsven minder om, hvorledes Forsøgene paa at give den ældre Studenterforening en tydsk Organisation strandede paa den danske Studentertænkemaade, og han raader til ingen Avtoritet at anvende, saa længe Samfundet ikke antager en politisk Karakter. „Frihedsbegreberne“ — siger Ørsted — „som i deres rette Opfatning have Deres Majestæts eget Bifald, ere nu udbredte over hele Evropa, men have desværre i mange Maader antaget en sværmerisk Karakter, som maa mishage enhver, i Erfaringens Skole dannet, oplyst Mand. Men blandt d e m, som altfor meget have ladet sig henrive af disse Ideer, hvilket hos Ungdommen er saa und-

uskyldeligt, gives der Mange, hvis Frihedssind holdes i Ligevægt ved deres Kjærlighed for Lov og Orden og ved den tillidsfulde Erkjendelse, at Deres Majestæt selv i sin Visdom og i sin Kjærlighed til sit Folk vil vide at fremme den frie Udvikling paa en langt sikrere og mere velgjørende Maade, end Bevægelsespartiet formaar. Disse ville danne en kraftig Opposition imod de kaade Urostiftere. — — Selskabet er nu offenligt. Universitetet kan ophæve det; men Mange af Medlemmerne ville da gaa over til andre, mindre Selskaber, hvori Bevægelsessindene have langt friere Spil. Standser Politiet disse, kan der danne sig Koterier, som hvert ledes af enkelte, fremmelig forbundne Sværmere, som kunne overtale ubetænksomme Mennesker til den største Udaad, hvorpaa Frankrig har frembudt saa oprørende Exempler.“ Ørsted vedvarer endogsaa Kongen for de „Følger, som en Indgriben, der altid vil blive tilskreven Deres Majestæts personlige Sindelag, vil have paa Folkestemningen,“ men hans Brev har sikkert havt en modsat Virkning end den velmeente paa den let skræmmede Monark, og Studenterforsamfundet blev, som sagt, i alt Fald ophævet. — Christian VIII holdt nok af, at hans videnskabelige Venner skulde faa politiske Ærinder for ham. Se saaledes et andet Brev fra Ørsted (II, S. 168—172) til Kongen om de danske Naturforskeres Avdiens hos Bernadotte, Sommeren 1842. Den svenske Konge erklærede Ørsted, „at en constitutionel Konge ingen Undersaatter har, men at man gjorde sig en Ære af at være Rigets første Borger, Folkenes første Undersaat.“ Men efter „denne Berigtigelse“ talte Bernadotte om „Vigtigheden af at vedligeholde den

i ethvert Land bestaaende Forfatning og dets Love“ og udtalte sig med „en vis Ængstlighed over lovlig fremskridende Reformer“. — Ved det første nordiske Filologmødes Slutningsfest paa Skodsborg (Avg. 1876) fortalte J. N. Madvig meget elskværdig og morsomt, hvorledes Christian VIII i 1843 vilde have, at Madvig skulde tage med Studenterne til Upsala, men da denne begreb, at Meningen var, han skulde „passe paa dem“, foretrak han at blive hjemme.

II.

Sold, Akademikum, én Gang endnu!
Kald dine Sønner med sværmende Hu!
Løft dine Stemmer til Gjenboers Gru
én Gang endnu!
— Her har vi tømt Ungdomsglædernes Skaal,
varmet vort Hjerte ved Vingudens Baal,
svoret, at Frihed og Ret er vort Maal!
Drik Akademikums Skaal!

Poul Rytter.

Som ovenfor anført bar allerede „Den forvandlede Regensianer“ det senere saa berømte Forfattermærke, som vi have sat over disse Linier, om end det først præsenterede sig for Offenligheden med „Det svenske Studenterliv, i tre Perioder, af A. W.; oversat fra Svensk af Poul Rytter“, hvilken Bog udkom i Begyndelsen af 1840. Det var et gammelt „*nom de guerre*“, der hermed paa Ny kom til Ære og Værdighed. Holberg havde

I ii 1719 brugt det til et Stridsskrift imod Andreas Højer goog siger i sine „Trende Epistler“ (Levins Udg. S. 91), tsat „denne Disputatz blev med største Behag optaget af llsalle, undtagen Poul Rytter selv; dog lod denne gamle sKKarl sig vel nok tilfreds stille, da han fornam, at det var nsen honet Forsvars Skrift for Fæderne-Landet“. Disse rlOOrd have foranlediget C. W. Smith til i sin smukke Bog O„„Om Holbergs Levnet“ at bebrejde Holberg „den Taktik, tsat naar man vil angribe en Mand, men ikke ønsker at sxvære generet ved noget Hensyn til, hvad man skylder gisig selv og hvad man skylder den Angrebne, saa skriver sman under en Andens Navn og udser sig dertil en Person, mom hvem man kan forudsætte, at hans billige Fortørnelse evoover en saadan Misbrug af hans Navn vil være let at rolforsone ved en god Drikkeskilling.“ „Poul Rytter“ — bedhedder det — „var nemlig en virkelig Person, og ikke, nosom man af den Maade, hvorpaa han omtales i Holbergs HesSelvbiografi, skulde tro, og som en udmærket lyrisk giDDigter i vor Tid uden Tvivl ogsaa har troet, da han tnsantog det samme literære Navn, en hæderlig gammel utsStudent, der ikke havde taget Examen, men af Kjærlighed liltil Standen og Studierne var forbleven Student; men han nsvvar et forfaldent og almindelig berygtet Subjekt, der oftcoftere havde været relegeret for slette og lumpne Streger, emmen i Følge den daværende akademiske Retsplejes over- rsvvættes Mildhed stedse var tagen til Naade igjen uden tsat forbedre sig.“ — Holbergs Mening har imidlertid sqsupaatvivlelig været en hel anden, og han hørte af sin nsSamtid allerede ilde for (se N. M. Petersens Lit.-Hist. „VIIV, S. 530), at han uden Grund „havde udsat sin Mod-

stander for Latter ved at udgive sit første Modskrift under Poul Rytters og Christen Andersens Navne, begge relegerede Studenter og berygtede Renommister, som om han dermed vilde sige, at begge disse dog vare kapable til at refutere Højers Skrift.“ Den „lyriske Digter fra vore Dage“ har derfor uden Tvivl med velberaad Hu valgt sig dette Forfattermærke. I Poul Rytters Navn laa allerede en Krigserklæring, og i sine Atellaner traadte Ploug jo desuden direkte paa Holbergs Grund.

Fastelavnssøndag den 1. Marts 1840 opførte Akademisk Læseforening (i „Vildmanden“ paa Østergade) „Kontubernalerne eller Livets Dialektik, Atellan i 5 Akter med Kouplets og Kor af Poul Rytter; Musiken arrangeret og komponeret af den samme Drejer.“*) Komedien bar til Motto Horats's Ord: „*Persicos odi puer apparatus*“. „Kontubernalerne“ slutter sig tæt op til „Den forvandlede Regensianer“. Jens Grib og Peer Mikkelsen, der i tre Aar have boet sammen paa Regensen, søge sig Lejlighed i Byen, og da Fru Qvast bor i Hus sammen med Stedets Ejer, Melhandler Søren Vaarbasse, i hvis smukke Datter, Sophie, Peer Mikkelsen er forelsket, opslaa de to Kontubernaler deres Pauluner hos den ikke altfor hæderlige Enkefrue og hendes just heller ikke dydzirede Datter Claurentine. Peer Mikkelsen har

---

*) Musikdirektøren var den bekjendte Botaniker Salomon Drejer, der ikke 30 Aar gammel døde i 1842, man antog af en giftig Snustobak. Som højt begavet musikalsk Dilettant ledede han Musiken ved Akademikums Forestillinger. Ploug satte ham en smuk Dødsrune; se „Samlede Digte” S. 130.

imiimidlertid en farlig Medbejler i en gammel Slyngel,
leSekretær Snabel, som har Faderens Ord, og Søren Vaar-
esdbasse har desuden i Forvejen ikke for godt et Øje til
ttStudenterne, disse „storsnudede Karle, der se en ærlig
oBBorger over Hovedet“. Men „en ægte Bursch frygter
blaaldrig Filisteriet“, og Jens Grib leverer paa sin Vens
eVVegne Melhandleren en sejrrig Bataille. Naar Vaarbasse
sssaaledes siger om Studenterne, at „de er Ingenting, kan
gnIIngenting og duer til Ingenting“ (samlgn. Jens Tops Ord
, ii „Deklarationen“: Jeg er Ingenting, jeg har Ingenting,
emmen det gjør Ingenting!), saa gjør Jens Grib ham op-
smmærksom paa, at det er Studenterne, „der blive valgte
Iittil at varetage de andre Borgeres Tarv, dem, der ved
Imenhver Lejlighed føre Ordet“. Peer faar sin Sofie, og
eLJens Grib kan ende Komedien med at gjøre opmærksom
ssqpaa, at de Alle i Dag have gjennemgaaet et Kursus i
viJLivets Dialektik: „Filisteriet er udsonet med Bursche-
slaskabet, eller det Reelle med det Ideelle, og det paa den
bmeeneste rigtige Maade, saaledes, at det Første træder i
tebdet Sidstes Tjeneste.“

Man vil allerede heraf kunne se, i hvor høj en Grad
K„ „Kontubernalerne“ er en Forløber for „Gjenboerne“ (til
eD Dels ogsaa for „Plader“), og lige til de enkelte Figurer
mK kunde man forfølge Parallelerne. Men medens Hostrups
oK Komedie har et almengyldigt poetisk Værd, er „Kontuber-
Ksm nalerne“, ligesom Poul Rytters øvrige Atellaner, bundet
Iit til Tiden og Stedet. I Diktionens Saft og Kraft staa
sm maaske de to første Atellaner ikke under selve „Gjen-
bod boernes“ mageløse Replikskifte, men Dialogen vilde aldrig
mK kunne taale at miste sit hele lokale og temporære Præg.

At give en udtømmende Nøgle til de vittige Allusioner vilde imidlertid være ensbetydende med at skrive et lille Stykke Tidshistorie. Vi maa nøjes med enkelte Vink. — Jens Grib er da for det Første den Samme, som da vi sidst traf ham i „Den forvandlede Regensianer“. Medens Peer Mikkelsen har studeret Hegel og Schleiermacher, har han praktiseret Soldet og studeret Filologi. Fra Regensen er han kun sluppet „med en Oprørers Signalement“, og som Oversætter af „Det svenske Studenterliv“ har han maattet høre, at han var „en obskur Person, der ikke bevæger sig i andre Gebeter end de slibrige“. Han har imidlertid naglet sit Studenterflag til Masten, og da Søren Vaarbasse tilbyder ham sin yngste Datter, hvis han vil blive Melmand ɔ: Filister, saa mindes han Baronessen i Amaliegade og erklærer, at han har svoret, aldrig mere at sælge sig, hverken til nogen højere eller lavere Stand; „jeg vil enten naa mit Maal eller blive Bursch til min Dødsdag“. Fri og overlegen tumler han sig imellem Filisterne og Tidsaandens øvrige Repræsentanter (Komediens Bifigurer), saasom den religiøse Rykker „af de nye Kristnes Hjord“, den hegelianske Peter og „Kæmpen“ fra det danske Samfund. Det er i „Kontubernalerne“, at den berømte Replik findes om det danske Samfund, at „det lever af levende Ord, og de Fraværende finde, at det er et morsomt Selskab“, samt Kæmpens Svar paa Jens Gribs Spørgsmaal, om han er Holger Danske selv: „Nej, men jeg er hans Trompeter.“

Heller ikke sin politiske Trosbekjendelse dølger Jens Grib. I sin Introduktions-Monolog tiltaler han Publikum saaledes: „Da I dele jer i to Klasser: unge

Filosofer og gamle Politikere, saa kommer jeg vel til at gjøre Rede for min filosofiske Udvikling og mine politiske Grundsætninger. Al den Filosofi, jeg kan, er da heller ikke mere, end at jeg kan høre paa en filosofisk Passiar, uden at faa Kvalme og brække mig i „Kjøbenhavns-posten". Mine politiske Grundsætninger ere, som Følge af at jeg er kommen til dem ad Empiriens og ikke ad Spekulationens Vej, mere trefarvede end trekantede." Efter den gamle Komedies og Holbergs Skik taler over-hovedet Jens Grib gjerne til Publikum — Klint gjør det jo endnu i „Gjenboerne" — og med Forfatterens Tilladelse skulle vi som Supplement til denne Artikel gjengive Jens Gribs literære Slutnings-Monolog af 3. Akt. — — Den bekjendte smukke Studentervise „Vort Liv er viet til Bog og Pen" er „Kontubernalernes" Slutnings-sang. „Kontubernalerne" er én Gang senere bleven op-ført af og for Studenter, nemlig 19. April 1845. Aftenen aabnedes ligesom ved den første Forestilling med en „*Ouvertura Hegeliana*", hvori bl. A. en „*Allegro ultra-liberale*"*); men efter „Kontubernalerne" fulgte nu for første Gang „Intriguerne, en uskyldig lille Vaudeville i 1 Akt af Jens Kristrup, Forfatteren til „Gjenboerne"."

Aaret efter „Kontubernalerne" gik igjen en ny Atellan over Akademikums Scene: „Sylvesternat, Atellan i 3 Akter med adskillige kuriøse Scener og Samtaler, af den i Foreningen ikke ubekjendte Poul Rytter"; den angives opført „Nytaarsaften, Søndagen den

---

*) Imellem 2den og 3die Akt forekom ogsaa en „*Rondo tricoloro*".

21. Februar 1841“, hvad enten nu denne Angivelse kun hentyder til Sylvesternattens koglende Egenskaber, eller Forfatteren — saaledes som Atellanerne ofte spøge med — ogsaa denne Gang er kommen for silde. Opførelsen fandt denne Gang Sted paa Morskabstheatret paa Vesterbro, og de bekjendte Pantomime-Typer aabne Stykket eller rettere Prologen. Men bedst som Kolumbine har danset Bolero og Pjerrot er i Færd med at efterligne hendes Bevægelser, kommer Ploug personlig ind og standser dem. Han er „Theaterdirektør i den akademiske Forening“ og har sluttet Akkord med Prices. Der falder bl. A. følgende Ord imellem Harlekin og Ploug:

Harlekin: De hedder Ploug?
Ploug: Ja saa omtrent.
Harlekin: Ah, saa er De herude velbekjendt
som En, der mægter mindre, end han voved,
som En, der holder mindre, end han loved,
og ydermer som et uroligt Hoved,
hvem Politiet følger overalt,
som Hunden sporende forfølger Haren.
Og endelig: De skriver i „Korsaren”.
Ploug: Nej stop; det Sidste er aldeles galt;
jeg har jo nægtet det i „Fædrelandet”*).

Maskerne fortrække saa, og Jens Grib optræder med en hel Revue over det svundne Aars Mærkværdigheder, lige fra det danske Samfunds Tyrefægtninger til Karikatur-

---

*) I „Fædrelandet” f. 13. Jan. 1841 protesterer C. Ploug offenlig mod det Rygte, der tillægger ham Andel i „Korsaren”, hvortil han „ikke engang har leveret en eneste Artikel”.

krigen i den akademiske Læseforening. Det sidste Aar har ikke havt nogen store Ulykker, „ingen Vandflod, men kun en Adresseflod, ingen Storm, skjønt Barometret tidt har staaet paa vindigt. — Studentersamfundet og Kommissionstidenden ere gaaede under. — Den galliske Høne har kaglet den hele Sommer, men ingen Æg gjort; den russiske Ørn har intet nyt Aadsel faaet at hakke i, men har maattet behjælpe sig med de gamle. — Tyrkiet har faaet en Konstitution, og Danmark — ingen. — Steen Blicher har stormet Himmelbjerget. — Der har været Skjærmydsler mellem Kjøbenhavns Pøbel og Kjøbenhavns Politi, hvilke Ulfeldts Støtte sejrrig gjennemgik, og som ikke efterlod Spor af Forstyrrelse paa noget andet Sted end i Sibberns Hjerne. — Det har været karakteristisk for dette Aar, at man har sørget mere for Fremtiden end for Nutiden. Saaledes blev Studentersamfundet stiftet af Fremtidens Børn, Stænderforsamlingerne have lagt Grundvolden til en Konstitution for Fremtiden.“ Regensianeren Jens Grib er aabenbart i Færd med at blive Politiker *ex professo*. „Jeg tror“ — siger han senere — — „at de Konservative gjorde vel i at se at faa alle Vinbjerge og Brændevinsbrænderier ophævede, thi i alle Spirituosa slumrer der en revolutionær Propaganda, der rigtignok kun ytrer sin Virkning paa Subjektet og kaster det i Rendestenen, men som ogsaa meget godt kan objektiveres og gaa ud over Lygter og Troner og andet skjørt Rageri.“ Poul Rytters to første Atellaner ere, med alle deres Allusioner og Sidehug, endnu rene Studenterkomedier; „Sylvesternat“ med sit hele aristofaniske

Tilsnit er et dels politisk, dels journalistisk Indlæg i Dagens Strid.

Medicineren Chlor elsker Justitsraad Chremes's Datter Mathilde, men Faderen vil tvinge hende til at ægte Hofjunker v. Slentz, der mener at nedstamme fra den bekjendte Junker Slentz og i den Anledning „staar meget højt i den danske Adel". Husets konservative Venner, Kammerherre v. Hasenfürst, Redaktør Niels Bagsværd og Journalisten Pludderkok, „den gode Sags Triumvirat, Monarkiets Livgarde, Tronens og Statens Støtter", bestyrke Justitsraaden i hans Hensigt. Mathildes Veninde, Sypigen Charlotte, og Chlors Ven, Jens Grib, kaldes til Undsætning. Det første Slag taber Jens Grib. Mathilde og Charlotte ere blevne forulempede paa Trapperne i Justitsraadens eget Hus. „Se, det er en af Følgerne af den Almenaand — udraaber Justitsraaden — af den Liberalitet og alt det franske Væsen, at skikkelige Folks Børn ikke kunne gaa sikre paa Gaden", og det nytter ikke, at Jens Grib indvender: „Jeg beder om Forladelse, Hr. Justitsraad; Almenaand er ikke Gemenaand, og Liberalitet er ikke Libertinage." Pludderkok, hvis Hjerte sidder paa hans Tunge — „altsaa ikke paa det rette Sted", siger Jens Grib — og Niels Bagsværd ere enige med Justitsraaden om, at „Slynglerne" i „Fædrelandet" ere Skyld i det Hele. — Vi kunne maaske allerede her indskyde den Bemærkning, at Virkeligheden har afgivet mange Træk til de to sidste Figurers hele Karakteristik. Tilskuerne gjenkjendte under de poetiske Forklædninger i Niels Bagsværd uden Tvivl Seminaristen Jens Jetsmark, Adresseavisens Redaktør, med hans Fortjenester af

„Asylerne“, og saâ vistnok i Pludderkok en Repræsentant for „Dagens“ og „Nyt Aftenblads“ Forfattere, der den Gang talte Absolutismens Sag og erklærede „Folkevillie for en fix Idé“. Det med Tidens Presse fortroligede Publikum*) gjenfandt i Replikskiftet et helt Mosaik af velkjendte Ytringer og Paastande, som naar Pludderkok siger: „I en Konstitution er der Fare og ingen Fred; i Kongemagten er der Fred og ingen Fare“. — At Pludderkok taler slet Latin og bruger fejle Fraser, sigter upaatvivlelig til de nævnte Blades Latin.

Men allerede forinden „Gjenboerne“ stod Studenten i Pagt „med højere Avtoriteter“. Da Jens Grib efter Justitsraadens Nytaarsgilde er kommen op paa sit eget Kvistværelse, falder han i Søvn, — „det Bedste af Handlingen foregaar om Natten“, stod der paa Plakaten — og Sylvesternat viser sig nu ikke at staa tilbage for Natten efter Syvsoverdag. (J. L. Heibergs „Syvsoverdag“ var i Anledning af Kroningen opført første Gang den 1. Juli 1840.) Under en douce Musik stiger Sancho Pansa, „Stammefader for de poetiske Filistre“, op af Gulvet for til Jens Gribs Hjælp at fremtrylle sin berømte Slægts Personer. Om Jens Grib siger han smukt:

Han, som slumrer hist i Sengen,
er en Daare, som vi Andre.
Af hans lunefulde Letsind,
af hans hensynsløse Skjemt

---

*) Jens Grib deler Literaturen i 1840 i 3 Klasser: „Bøger, der læstes af Nogle, Tidsskrifter, som Ingen læste, og Blade, som Alle læste.“

Livets Alvor tidt fornægtes,
skjønt det stundom og paa Bunden
slumrer af hans kaade Løjer.

Derfor vil ogsaa Sancho Pansa hjælpe ham og i Drømme vise ham Holbergs velkjendte Masker, i hvem Jens Grib skal gjenfinde de Daarer, han vil skuffe, og hvoraf han vil kunne lære, hvorledes han skal sejre over dem. I et lystigt og vittigt Holbergsk Potpourri optræde nu Justitsraaden som Jeronimus, Hofjunkeren som Jean de France, Kammerherren som Don Ranudo, Niels Bagsværd som Peer Degn, Pludderkok som Gert Westphaler og saa fremdeles, og da Jens Grib vaagner, har han ikke for Intet lært, hvorledes den Holbergske Henrik skaffer Leander sin Leonora. Det er jo den samme Kamp, der nu venter ham hos Justitsraaden, „den samme aristokratiske Hovmod, den samme tomme Skvalder, den samme opblæste Dumhed og flove Lapseri". Doktor Bombastus maa atter opføre sin Komedie. Jens Grib lader, som om han har forandret Signalerne, og snart lykønsker Pludderkok ham til, at han har opgivet sine „Amouretter med den franzøsiske Frihed, der er en Dame af tvetydigt Rygte". Chlor maa udgive sig for en af „Dagens" Medarbejdere, og Jens Grib forestiller ham for Selskabet under det Øgenavn, der er blevet hans Hæderstitel, „den ublu Æreskjænder", der „har talt den gode Sag saa ofte i Adresseavisen og „Dagen""*). Det lykkes Chlor at

*) I en af Datidens Avispolemiker var H. J. Trojel, den Gang Medarbejder af „Dagen", senere fra 1845—48 Redaktør af „Nyt Aftenblad", blevet kaldet saaledes, havde ført Proces men ikke faaet Udtrykket mortificeret.

sætte Splid imellem „den tomme absolutistiske Skvalder og de skimlede aristokratiske Grundsætninger“, idet han, som Jens Grib siger, „af Guds Lov, af Mose Lov og af Naturloven vil bevise Lavsvæsenets Nødvendighed og Sandhed“. Pludderkok forfægter, at hvis Lavene gives fri, vil Rigdomme alene samle sig hos enkelte Fabrikanter, men Kammerherren mener, at alle praktiske Mænd ere enige om, at Lavene bør ophæves. „Lavene er en af de største Hindringer for Godsejernes Velstand. Giv alle Haandværkere fri, saa ville de flytte ud paa Landet, hvor der er billigere at leve.“ Pludderkok siger, at Kammerherren er en Halvnar. Aldeles Holbergsk tror Bagsværd, at det gjælder ham, og græder over, at han ikke en Gang er en Helnar. Pludderkok: „Nej, De er jo Semi-nar, hvilket oversat betyder Halvnar.“ Tumult. Pludderkok injurierer Adelen. Kammerherren udfordrer Pludderkok, der dog kun fægter „med Tungen og Pennen“. Jens Grib minder om, at „Dagens“ Redaktør*) „i Fjor Sommer“ udfordrede „Kjøbenhavnspostens“ (A. P. Ljunge), men at Striden blev afgjort ved Forligelseskommissionen. Justitsraaden bliver opbragt over Duellen og Tumulten, under hvilken den fejge Hofjunker kun har tænkt paa at frelse sit eget Skind, og da Jens Grib tillige truer med at røbe, at Justitsraaden har villet kysse Sypigen, giver Faderen sit Minde til Datterens Forlovelse med Chlor. Men Jens Grib, der havde drømt, at han selv tilsidst tabte sin Doktorkappe, faar dog ogsaa

---

*) L. Fribert, der senere i 1843 paa Grund af Kassemangel rømmede til Nordamerika.

sin Straf, idet Lysestøber Taps, „en Spidsborger“, snapper Charlotte fra ham. Her sejrer Filisteriet dog altsaa over Idealiteten. — Og saa tilsidst: „den gamle Melodi, gamle Kapelmester!“ Slutningssangen er „Vi er en liden, men modig Hær“.

Ved Gildet efter Forestillingen takkede Jens Kristup paa Akademikums Vegne Digteren for „Sylvesternat“ i følgende ypperlige Vise til

Poul Rytter.

Saa lystelig Hornene klinger,
Poul Rytter sig agter paa Jagt.
Han dristig i Sadlen sig svinger,
nu Vildbasse, tag dig i Agt!
Du Ræv, som med Guldnøglen dækker
behændig din haarede Svans,
pas paa, han dog kommer og trækker
dig ind i sin lystige Dans.

Fa'er Holberg det glad observerer,
den Lystighed huer ham svært:
„Nej se mig, hvor han galopperer,
„ja, ja — han af mig det har lært.“
Han smiler med venlige Blikke:
„Den Karl skyder ikke forbi!
„Hør, jeg ham profekto vil skikke
„lidt Mandskab af mit Kompagni.“

Saa kom da de Holbergske Gjæster
med al deres sprudlende Vid,
og Poul holdt Revue som en Mester
og ordned dem kløgtig til Strid.
Ej Fortid og Nutid sig skilled,
de danned en skjøn Harmoni
og formed et kosteligt Billed
med Vittighed og Fantasi.

Vor Poul, vi dig bragte saa gjerne
et kraftigt Bevis for vor Tak,
og derfor vi pressed vor Hjerne,
saa fast den i Fugerne sprak.
Men da vi ej fandt noget Bedre,
vi udspekulered polisk,
at vi, for vor Rytter at hædre,
bør pryde os hver med en Pisk.

Af „Fædrelandet“ f. 29. Marts 1841 ser man for Resten, at Politiet havde havt sin Opmærksomhed henvendt paa „Sylvesternat“. Bladet anker over, at Bræstrup Dagen i Forvejen havde tvunget Læseforeningen til at udlevere ham Manuskriptet til en scenisk Spøg, som skulde opføres til Fordel for Frederik VI's Asyl, og tilføjer derpaa: Sidstafvigte Fastelavn havde allerede Politidirektøren Skrupler ved en da forestaaende „Atellan“, hvilken ved Vedkommendes udmærkede Konduite blev al videre Indblanding og Skandale afværget.

Som tidligere anført, var C. Ploug fra Maj 1841*) paaleven knyttet til „Fædrelandets“ Redaktion, og hans næste Studenterkomedie bærer ogsaa i høj Grad Præget af, at dens Forfatter er indtraadt paa den politiske Arena. „Kjærlighed under Karantæne, ny original Farce I 1 Akt med Kor“, blev opført den 7. Februar 1842 af Akademisk Læseforening paa Vesterbros Morskabstheater. II Forvejen gik en Pantomime, „Elskovsdrikken eller Kassanders Juletræ“, i hvilken Mantzius spillede Pjerrot.)

(* *) I „Fædrel.“ f. 12. Maj 1841 bekjendtgjør Bladets Udgivere, at den fra sin literære Virksomhed hæderlig bekjendte Kand. Ploug fra i Dag vil overtage Redaktionen.

Det var et uroligt Publikum, som havde fyldt Salen; det var endnu i livlig Bevægelse fra det Skuespil, det et Par Uger i Forvejen havde overværet, ja hvori det da selv havde spillet med. Den 20. Januar var den bekjendte Højesterets-Dom fældet, der idømte Orla Lehmann tre Maaneders simpelt Fængsel for hans Ytringer paa et Valgmøde paa Falster om de Fordele, en konstitutionel Forfatning frembyder fremfor en enevældig Konges Regering. Regeringen — fortæller Reinhardt i sin Bog om Lehmann — havde denne Dag fundet det nødvendigt at lade en Afdeling Husarer rykke op udenfor Rettens Lokale. De Tusinder, der fyldte ikke blot Højesteretssalen og dens Tilgange, men ogsaa de tilstødende Gader og Pladser, ventede imidlertid med største Ro i flere Timer paa, at Afstemningen skulde faa Ende, og først da Dommen forkyndtes, kom der Bevægelse i Menneskemassen. Som efter en fælles Aftale gik den i Orden og uden Støj fra Frederiksholms Kanal til Lehmanns Bolig paa Lille Kjøbmagergade, hvor den bragte ham et tusindstemmigt jublende Leve. Største Delen af de Forsamlede gik derefter rolig hver til Sit, men en Flok af de Yngste og mest Varmblodige drog ud til Amalienborg, for at gjentage deres „Længe leve Orla Lehmann“ udenfor Kristian VIII's Palads. Reinhardt fortæller, at Husarafdelinger hver Nat i den paafølgende Uges Tid patrouillerede gjennem Gaderne, ja at der endog, efter hvad man sagde, skal have været opkjørt Kanoner paa Fæstningens Materialgaard.

Nu var man kommen paa Komedie, og Poul Rytters nye Atellan passede unægtelig godt til Tilskuernes Stem-

ning. „Kjærlighed under Karantæne“ var ikke et Skuespil i almindelig Forstand, men en politisk Allegori, som med stor Dristighed gik lige løs paa Tidens brændende Spørgsmaal: en fri Forfatning, og som med aristokratisk Frihed svang Satirens Svøbe over Regeringssystemet. Paa Personer har Forfatteren vistnok ikke umiddelbart sigtet, da han lader den ene Side af Systemet, den Forbitrelse og Arrighed, der gav sig Luft i Presseforfølgelsen, repræsentere af en gammel Dame, hvis Navn Fru Semann nu kun pegede hen paa det kgl. danske Kancelli og dets Præsident. Den anden Side, Spøgelsefrygten for alle reaktionære Ytringer og Bevægelser, fremstilles af Generalrigskommissær Sablenind, og da Elskerinden, Frøken Christiane Eidsvold, hvis „Geburtsdag falder i Maj“, og som personificerer den norske Konstitution, var hans „Guddatter“, saa kunde man unægtelig nok komme til at tænke paa den souveræne Monark H. M. Kong Kristian den Ottende selv. I den femte og sidste Hovedperson, Svend Tveskjæg, forhen Folketribun, nu Skolelærer og „Kirkesanger paa Samsø“, gjenkjendte Tilskuerne vistnok den bekjendte Politiker og daværende juridiske Professor Algreen-Ussing, hvem „erkjendtlige og fædrelandsbundede Medborgere“ i 1839 havde skjænket den bekjendte Guldpokal til Tak for hans Stændervirksomhed, men som senere havde skilt sig fra sine „liberale Venner“ og nu særlig saa Realundervisningens Fremme for vigtigere end en Ændring i Forfatning. — Handlingen i Stykket foregaar „en Morgang i Tiden“ paa den lille Ø Kyholm ved Samsøs nordøstlige Kyst, hvor der indtil 1859 var en Karantæneanstalt, samt Lodsstation og Fyr.

Jens Grib, som nu ikke længer er den almindelige Studentertype, men selve det danske Folk i den af „Korsaren“ skabte Skikkelse, er i Besøg hos sin Tante, Fru Semann, der har tilbudt ham at leve trygt og rolig „under hendes patriarkalske Herredømme“, og da hans Finanser har bragt ham til Undergangens Rand, modtager han hendes Gjæstevenskabs Brød og Salt, skjønt Tantens Salt „snarere er engelsk end attisk“. Forholdet mellem dem er da heller ikke det bedste. Tanten klager over, at Jens Grib ingen Ro har paa sig, skjønt han svarer, at han sover de tolv Timer af Døgnet. Man véd der til Lands ikke en Gang, hvad Klokken er. „Tiden løber, og vi bliver staaende — paa Kyholm.“ Tanten anbefaler ham Cicero „om Pligterne“, men Jens Grib „studerer ikke længer Filologi“, og den nyere Filosofi har „desuden afskaffet Pligterne“. Han beroliger dog Tanten med, at han ikke er en Strauszer, og siger: „Fordi den Fugl Strausz og jeg begge to ere noget excentriske, derfor ere vi ikke koncentriske. Men for Resten er det jo ligegyldigt hvad jeg tror, da jeg ikke har i Sinde at melde mig til theologisk Examen*).“ Jens Grib forlanger sin Kjole og sine Støvler for at røre sig lidt, men Tanten er i den Grad „Kone i sit Hus“, at hun ikke en Gang er

*) Som bekjendt var Hegels Forsøg paa i de kristelige Hovedlærdomme at finde Udtryk for den filosofiske Spekulations Resultater blevet fulgt af Strausz's og Feuerbachs Kritik. I sit Petitum om at stedes til theologisk Attestats havde H. Brøchner i Slutningen af 1841 erklæret, at hans Overbevisning havde ført ham bort fra den kristne Tro. Universitetet nægtede ham derfor Adgang til Examen.

sd bange for at indføre Censur, og da hun mener, at „al
eH Bevægelse er skadelig“, har hun taget de nævnte Klæd-
iin ningsstykker fra ham. Han faar at nøjes med Slobrok
go og Tøfler. Jens Grib tænker et Øjeblik paa at sætte
nis sin Tante Stolen for Døren, men „hun er dog hans
sT Tante“, og han vil hellere holde lidt ud endnu: „Jeg
ɹɐer et taalmodigt Skind; jeg har en rigtig Elefantnatur
goog er altsaa paa en Maade en Typus for hele det danske
oH Folk“. Til alt Held kommer der Besøg til Øen, og
ɐL Jens Grib stifter Bekjendtskab med Generalkrigskommissær,
llɐeller som han hellere vil kaldes General Sablenind og
ɹɐbdennes smukke Güddatter, der strax vinder hans Hjerte.
ɐD Generalen er en livslysten Æsthetiker, der vil more sig,
ssggaa paa Jagt, har et stort Talent som *maître de plaisir*
goog nævner Kjøkkenet som det Sted, hvor man grundigst
ɯtstuderer Økonomi*). Samme General er meget bange
ɹolfor „demagogische Umtriebe, højforræderiske Planer, An-
slɐslag til at omstyrte det Bestaaende“, men da Jens Grib
ɯnnævner sig som „udtjent Soldemester, altsaa Emeritus“,

(* *) Abrahams fortæller en karakteristisk Anekdote i saa Henseende. En Gang sad han ved Siden af Kabinetssekretær Adler ved et Middagsbord, hvor de fik Østers. „Jeg spiste ogsaa Østers i Gaar, sagde Adler; det var ved Prinsens Taffel. Prinsen sagde til mig: Vi To har spist mange Østers. — Ja, ganske vist, Deres Kgl. Højhed. — Det var maaske paa Tiden, at vi nu holdt op dermed. — Ja, det kunde nok være. — Men jeg har altid hørt, at Lægerne mene, at Østers er en sund Spise. — Det plejer man at antage, Deres Kgl. Højhed. — Saa kan vi jo nok blive lidt ved dermed. — Ja, jeg er ganske af Deres Kgl. Højheds Mening.“

siger Generalen: „Saa hører De til mine Folk; jeg er selv Emeritus. Ikke sandt, det er en meget behagelig Stilling, at sige, naar Pensionen er god.“ Jens Grib spørger ham, om hans Guddatter er svagelig. „Aa, nej,“ lyder Svaret, „efter Omstændighederne er det en ganske god Konstitution“, men den unge Pige har levet saa længe stille i Norge og vilde gjerne til Danmark; „alle hendes Bekjendte her i Landet har ønsket hende herned.“ Da imidlertid Generalen er bange for, at disse Venner ville gifte sig med hende, og han derved skal gaa glip af hendes Formue, vil han spærre hende inde paa Kyholm, og Fru Semann skal passe paa Pigen „som Dragen paa Skatten“. Nu mander Jens Grib sig op. Vel har han været en Soldemester i sine unge Dage og har muligvis en og anden letsindig Streg paa sin Samvittighed, men den stakkels Tøs skal han hjælpe ud af Formynderens Kløer. Han frier til Frk. Ejdsvold og spørger hende, om hun ikke vil have En, „som kan beskytte og forsvare, elske og tilbede hende til hendes Dages Ende“. Selv har han soldet alle sine Ressourcer op og er derved kommen under sin Tantes Formynderskab; men hende skal han nok faa Bugt med; og „Gudfa'eren, med ham maa man vel ogsaa kunne komme ud af det; jeg kan jo love ham en vis aarlig Appanage eller hvad det hedder, naar han vil give Kjøb, og det er sgu Alt, hvad han kan forlange, thi nu, da jeg har Pigens Ja, er det jo aabenbart mine Penge, han solder op“. Saa let giver Gudfaderen sig imidlertid ikke. Først søger han at nedsætte sin „firskaarne, realistiske Guddatter“; hun har „sine store Fejl, hun er et Hastværksarbejde“.

„De vil aldrig“ — siger han til Jens Grib — „kunne
harmonere med hende; hun er saa forfærdelig demokra-
tisk sindet, saa hun vil hver Dag gjøre Dem Udøvelsen
af Deres husherrelige Rettigheder stridig.“ Men Jens
Grib staar fast paa at ville sætte Foden under eget
Bord, og Generalen maa da opfordre Fru Semann til
at sætte baade ham og hans Kjæreste under Politiets
specielle Opsigt. Den strixe Tante lover ogsaa, at hvis
de yderligere konspirere sammen, skal de begge blive
satte paa Vand og Brød, der er en ypperlig Kur for
Kjærlighed og Frihedslyst. Jens Vægter, der repræsen-
terer den væbnede Magt, faar Ordre til at passe paa,
at Ingen forlader Øen, og den loyale Vægter forsikrer
Generalen, at hvis han en Gang „behøver et lille Hurra,
saa er Jens Vægter Manden“. Imidlertid er den forhen-
værende Folketribun Svend Tveskjæg, hvis Divergens
fra hans tidligere liberale Venner vi ovenfor have omtalt,
og paa hvis noget svulstige Veltalenhed Replikskiftet
giver mange morsomme Prøver, kommet over til Øen fra
Samsø, og Jens Grib beder ham om Hjælp. I Begyn-
delsen lader han, som om han er villig hertil. Jens
Grib: „Og hvis det bliver nødvendigt, hvis der bruges
Magt —“. Svend Tveskjæg: „Saa vasker jeg mine
Hænder.“ Jens Grib: „Aa Snak; nej saa skal De
knytte dem og tage, hvad Vaaben der ligger Dem nær-
mest, og forsvare os med.“ Det har dog Svend Tve-
skjæg ingen Lyst til, og da han i sit stille Sind kommer
til det Resultat, at man ikke skal „indlade sig paa Re-
volution uden den yderste Forsigtighed“, og navnlig ikke,
før man „kan kalkulere, hvem der vil vinde eller tabe

derved", saa beslutter han at røbe Planen for Generalen og Fru Semann, i det Haab, at hans tidligere Tribunvirksomhed derved skal blive skrevet i Glemmebogen. Det begynder at se temmelig sort ud for den gode Jens Grib, og han maa allerede takke sin Skjæbne, hvis han „af særdeles Naade" kan slippe med Fængsel paa Livstid, da en Vise paa Marseillaisens Melodi høres i det Fjerne. „Hvis mit Gehør ikke slaar fejl" — udraaber Svend Tveskjæg — „saa er det den bekjendte liderlige franske Vise", og snart melder Jens Vægter, at et stort Skib sætter Folk i Land. Generalen gribes af en panisk Skræk for at det skal være „Korsaren", der gjør Landgang, og kryber under Bordet. „Jyderne" styrte ind og synge Følgende:

En Frihedsaand vi har annammet:
af Aarhundreders Kval er den fød;
mange Slægters Blod den ammed,
før den Verdens Mulm gjennembrød.
Men nu den mægtig raader Livet,
den løfter Modet i vor Barm,
den styrker Kraften i vor Arm,
med den er os Sejren givet.
Brus højt, vor Frihedssang!
Flyv over Sø og Vang!
Og meld hver Træl,
at Livets Aand vil snart indfri sin Gjæld!

— For at forstaa den Rolle, som Jyderne her spille, maa man mindes Stænderforsamlingernes Holdning i 1840. Med 46 Stemmer mod 21 vare i Roskilde, og med 38 imod 11 vare i Viborg Andragender til Kongen vedtagne, der gik ud paa en Omdannelse af Stæn-

der-Institutionen ved Forening af Kongerigets to Forsamlinger, Indførelse af Offenlighed i Forhandlingerne og Forandring af Valgloven, saaledes at ikke længer Besiddelse af Grundejendom skulde være den eneste Betingelse for Valgbarhed og Valgret. Jens Grib siger derfor ogsaa: „Det er ikke noget blindt Lune af Skjæbnen, at hun lod Hjælpen komme fra Jylland, thi dér er det, at den Kraft gror, som kan holde ud til Enden og være Grundstenen for Fremtidens Hæder og Held.“ Han forestiller ogsaa Jyderne for sin Kjæreste: „Ser du, min Pige, det er Hr. Otterstrøm, Hr. With, Hr. Fleischer, Hr. Funder, Hr. Nyholm, Hr. Kirk, Hr. Schytte, og det er min Søn Roulund“ — lutter virkelige jydske Stænderdeputeredes Navne. Jens Grib proklamerer derpaa Afsluttelsen af en „skandinavisk Union“ mellem sig og Christiane Ejdsvold, og Jyderne istemme „Længe var Nordens herlige Stamme“, der fra dette Øjeblik af blev den virkelige skandinaviske Bevægelses Opsang og Stridsmarsch. Jens Grib belaver sig dernæst paa at drage bort med Jyderne, og Frøken Ejdsvold overvinder sine Betænkeligheder angaaende det Upassende i at være ene Dame blandt alle de mange Mandfolk ved at konstituere sin Kjæreste som sin Ægtemand. Jens Grib udbringer saa et Hurra for den norske Konstitution, hvori Publikum levende stemmede med, og paa Atellanernes staaende Slutningsmelodi lød det saa tilsidst:

Man ønsked gjerne sit Fædreland
en herlig Renovation, .
men ytres Ønsket for højt, faar man
i Stedet selv en Aktion.

Dog helst vil vi staa, hvor vi stod,
og derfor ej svigte den Sag, vi har svoret med
Haand og Mund.
Den gaar! — naar kun
vi kæmpe med frejdigt Mod!

Det var i Virkeligheden ikke saa langt fra, at „Kjærlighed under Karantæne“ havde skaffet sin Forfatter „en Aktion“ paa Halsen. Morgenen efter at Stykket var opført, indfandt Politiet sig hos de forskjellige Repræsentanter for den akademiske Læseforening og tilsagde dem til at møde samme Dag ved Middagstid for Politidirektør Bræstrup*). F. L. Liebenberg var en af disse Repræsentanter. Den Betjent, der tilsagde ham, spurgte ham derpaa, hvor den Kandidat Pil boede, der stod paa Listen efter ham, og Liebenberg maatte oplyse ham om, at han ogsaa var denne *cand. phil.* Man samledes derpaa om Formiddagen i Akademikum for at raadslaa om, hvad der var at gjøre. Da man nok anede, i hvad Anledning man var tilsagt, blev Souffløreksemplaret og Rollerne brændte i Vidners Overværelse. Ploug foreslog, ikke at give Møde for Politiet, og de øvrige Repræsentanter fulgte Raadet, paa et Medlem nær, der gik op til Bræstrup. Denne forlangte ganske rigtig Manuskriptet til den „oprørske“ Komedie udleveret, men fik til Svar, at det var brændt, og dermed faldt Sagen bort. Kladden til „Kjærlighed under

*) Man havde forøvrigt, ligesom ved tidligere Lejligheder, været dristig nok til at indbyde Bræstrup til at overvære Forestillingen, men faaet det sædvanlige Undskyldningsbrev, at han var forhindret fra at benytte Indbydelsen.

Karantæne" var imidlertid gjemt hos Orla Lehmann, der sad i Arrest, og Politiet kunde altsaa have fundet Stykket i sit eget Hus.

Med „Kjærlighed under Karantæne" tog Poul Rytter foreløbig Afsked med Akademikums Scene, paa hvilken han nu fire Aar i Træk aarlig havde fejret en Triumf, og med Jens Grib trak ogsaa flere Andre af de faste Medspillende sig tilbage fra deres theatralske Virksomhed. Maaske var den Opsigt, som den sidste kaade Atellan havde vakt, en medvirkende Aarsag hertil, men forøvrigt lagde vel Dagens Gjerning tilstrækkelig Beslag selv paa en arbejdsdygtig Mands Kræfter. Tiderne bleve vanskeligere og vanskeligere. Regeringens Haand faldt tungt paa Oppositionen, og Pressesager begyndte at høre til Dagens Orden. Reinhardt minder om, at de fem kjøbenhavnske Blade, „Fædrelandet", „Kjøbenhavnsposten", „Den Frisindede", „Morgenposten" og „Korsaren", i Kristian VIII's Regeringstid have maattet udrede i Straffebøder ikke mindre end 35,900 Kroner — deraf „Fædrelandet" alene 12,900 — ikke at tale om de Domme, der overgik „Korsaren", hvoriblandt en var Fængsel paa Vand og Brød. Om Carl Plougs Virksomhed i „Fædrelandet" er det her ikke Stedet at tale. Den hører den store Historie til, og hvad vi her i al Beskedenhed have tilsigtet, er kun et lille Interieur fra Akademikums svundne Dage. Hertil hører dog endnu at erindre om, at Foreningen ikke alene blev sig selv tro, saa længe den var til, men at den ogsaa førte sin Aand med sig over i den gamle Studenterforening, da Sammenslutningen endelig fandt Sted fra Januar 1844. Da P. Hjort

Lorenzen i November 1842 havde talt Dansk i den slesvigske Stændersal, fandt hans Ord en levende Gjenklang i Akademikum, og herfra udgik ogsaa i Juni 1843 det første Studentertog til Upsala. Heller ikke Komediernes Tid var forbi med Poul Rytters Afgang fra Skuepladsen. Ligesom sin store Forgænger, hvis Kampnavn han havde laant til sine Atellaner, havde ogsaa han grundlagt en Scene, nemlig Studenternes, og yngre Kræfter fortsatte nu hans Gjerning der. Jens Kri(stian Ho)strup var blevet Student i 1837, og fra hans private Kreds gik der snart stort Ry af disse lunefulde Smaastykker som „Regnvejr“ (senere kaldet „Den Tredie“) og „Den gamle Elsker“, for ikke at tale om en halv Snes utrykte dramatiske Bagateller. Med Forfatterens Tilladelse meddele vi i Supplementet til denne Artikel Hovedpartiet af et af disse Arbejder, der har en særegen Interesse paa dette Sted, fordi en Monolog deri giver en Oversigt over Akademikums hele Levnetsløb. Dette „Forspil“ (til „Kjærlighed uden Strømper“) gik over Akademikums Scene d. 31. Marts 1842. Hostrup bruger her den bekjendte Studentertype Jens Grib, som Mantzius nu spillede. Af Monologen vil endvidere ses, at Forsøgene paa at smelte de to Studenterforeninger sammen den Gang vare strandede, samt at Akademikums Medlemmer ikke tog sig dette synderlig nær. To Aar efter, den 20. Februar 1844, opførtes dog „Gjenboerne“ til „Unionens“ Ære af „den nye Studenterforening“.

Poul Rytters dramatiske Virksomhed var dog ikke afsluttet med „Kjærlighed under Karantæne“. Ti Aar efter (22. Maj 1852) spillede Studenterne (sammen med

Chr. Richardts „Deklarationen") hans „Et Besøg eller En Studenterkomedie i det Grønne og i 3 Akter af en afdanket Regenspoet", men det hele Stykke maatte ses under en ny Synsvinkel, hvis det her skulde tages med. I „Kjærlighed under Karantæne" gik Digteren dristig løs paa Regeringen og kom Majestæten selv meget nær; i „Et Besøg" var den nye Konge Studenternes Gjæst og fejredes som saadan under Forestillingen fra Scenen. Og ikke en Gang „Et Besøg" blev, som det hed i Slutningssangen, den Plougske Studentermuses „Afskedsbesøg" paa Scenen. Atter ti Aar senere (1861) samlede „Hr. Sørensen paa Æventyr" rigelige Bidrag til Studenternes nye Hjem paa Gammelholm.

Vi skulle imidlertid standse her. Poul Rytters fire første Atellaner danne en bestemt Gruppe for sig. Deres Vid og Fynd vil altid sikre dem en Plads i de Studenters Erindring, som have set dem, og hvad deres Betydning som Tidsbilleder og Stormbukke angaar, ja da haabe vi at have givet en Forestilling derom i denne Artikel.

Supplement til „Poul Rytter og hans Atellaner".

I.

C. Ploug: „Kontubernalerne", Akt III, Scene IX.

Jens Grib (alene): — — Jeg har en Gang været paa en Aftenunderholdning, jeg husker ikke mere hvor;

paa den kom der midt imellem de to Stykker, hvoraf den bestod, en Person ind paa Scenen og fortalte et Æventyr, der umuligt kunde have anden Hensigt end den at forberede Folk paa at sove ind under det sidste Stykke. — Jeg vil probere det samme Experiment med mig selv. Jeg vil sætte mig paa denne Stol og bilde mig ind, at jeg ikke sidder lige overfor en ramponeret Væg paa mit eget Værelse, men paa et Theater lige overfor et Publikum, der ikke bestaar hverken af Damer eller af graa Haar og skaldede Hoveder, men af vore egne kjønne unge Mennesker oppe fra Foreningen, som holde saa meget af, for Godtkjøb at faa Noget at le af. — Og saa vil jeg da fortælle et Æventyr, eller rettere sagt en virkelig Begivenhed, der klinger lidt æventyrlig, og som passende kan kaldes „et Billede uden Bog“. — Jeg drev en Aften ned ad Gaden, saa vidt jeg husker efter Næsen, saa mødte jeg Boghandler Reitzel. — God Aften, sagde jeg, hvor skal De hen, De har saa travlt? — Jeg skal ud i Praxis, svarede han. — I Praxis, gjentog jeg forundret, jeg troede, Deres Praxis gik hjemme i Deres Boutik. — Nej, svarede han, jeg har et godt Hus i Byen, hvor jeg nu skal hen. — Ah, de mener et Pakhus, sagde jeg. — Ingenlunde, var Svaret; det indeholder en Mængde Lejligheder og er svært befolket. — Men hvad er det da for en Praxis, De driver der? spurgte jeg. — Det er som oftest Accoucheur-forretninger; der kan De se, sagde han og trak en stor Tang op af Lommen. — Nu har da Fanden sit Spil, sagde jeg, forstaar De Jordemoderkunsten? da skulde De have ladet Dem ansætte ved den interimistiske Fødsels-

stiftelse i Stormgade. — Nej, svarede han, jeg er ikke Accoucheur paa den Maade som de Andre; de Fostre, jeg trækker frem for Dagens Lys, ere ikke altid modne, men dog altid saa fuldvoxne, som de nogensinde blive. — Det kan Fanden forstaa, sagde jeg. — Ja, Farvel nu, var Svaret, nu skal jeg herind. — Idet han sagde dette, gik han fra mig og ind ad en Dør. Jeg saa op og bemærkede, at jeg befandt mig paa Toppen af Schæffers Høj*), men var højst forundret over at finde en Bygning liggende der, som jeg aldrig havde set før, skjønt jeg havde passeret dette Sted saa ofte. Jeg stod følgelig og gabede op og ned ad Huset, i hvis Gang Boghandleren var forsvunden; det var en smuk Bygning, stærkt oplyst. Som jeg staar der, kommer der en ung Mand med en Alen i Haanden, en Sax om Halsen og en Pen bag Øret ud i Døren og spørger mig: Hvem ønsker De at tale med? — Jeg vilde gjerne tale med dette Hus, svarede jeg, i Fald det kunde sige mig, hvad det er for et. — Aha! véd De ikke det? gjentog Manden; De bevæger Dem nok mere i Døgnpolitiken end i den evige Poesi; det er Hôtel d'Hélicon, ogsaa kaldet „Stadt Parnas", det poetiske Museum, som beboes af de danske Digtere. — — Hvad Pokker, sagde jeg, kunne de enes om at bo i én Knejpe? — Aa jo, svarede han, det gaar, skjønt jeg ikke vil sige, at Husfreden i tidligere Tider har været uforstyrret. Men det er koldt at staa her paa Gaden,

*) Kongens Nytorv kaldtes Schæffers Høj efter Borgemesteren i Kjøbenhavn, hvis Betænkeligheder voldte, at Torvet i mange Aar henlaa i en forfærdelig Brolægningstilstand.

vil De ikke trine ind i Boutiken? saa skal jeg beskrive Dem Lokalet og Beboerne. — Jeg efterkom Opfordringen, og vi traadte ind i en elegant Boutik i Stueetagen. — Ser De, sagde han, i Kjælderen her underneden er der to Lejligheder; den ene bebor Claudius Rosenhoff og Siesby, de holde Ølstue; der politiseres undertiden saa stærkt dernede, at de slaa baade Flasker og Glas itu; det er urolige Husbeboere; jeg vilde rigtig ønske, at de maatte blive sagte op. — I den anden Kjælderlejlighed bo Overskou og Arnesen, de drive en pen Spækhøkerhandel med røgede og ferske Fedevarer. Her befinder De Dem i Holsts Modemagazin; vi handle med lutter fine Artikler, saasom dobbelt vatrede „Farwells“, svære sorte Atlaskes Elegier, stribet og tærnet Romancetøj i de nyeste Mønstre o. s. v. Her er jeg ansat som Boutiksvend, jeg er ellers „Portefeuillen“s Redaktør til Tjeneste. Paa første Sal er Oehlenschlägers berømte Restavration, som i den sidste Tid især har udmærket sig ved sin ypperlige Ragout. At denne er saa stærkt krydret, som den er, er ikke saa forunderligt, thi Restavratøren bruger sin egen Lavrbærkrans til at krydre den med. Paa anden Sal er Hertz' & Heibergs Frisør- og Barberstue; her klippes, friseres og barberes de unge dramatiske Digtere; desuden udsælges her italiensk Sæbe, fransk Pomade og spansk Haarolie, altsammen med Vignetter af Fredmans Epistler. Paa tredie Sal bor Andersen. Han er „kun en Spillemand“. Han er ikke meget hjemme, thi han gaar for det Meste omkring i Familierne og spiller paa sin Cylinderlyre, der er et ret smukt Instrument, kun Skade, at det spiller saa faa Stykker. I den

sidste Tid bæres denne Lyre af en ung „Mulat“, der ikke er slet saa aandrig, som han ser ud til. — Paa Kvisten sidder Christian Winther og tegner Haandtegninger med Sølvstift paa Konceptpapir og græder, fordi han tror, Ingen kan se, hvad det er, han tegner. Ved Siden af, ogsaa paa et Kvistkammer, har Hauch sit Værksted; her sidder han med sine Daguerreotyper og Kalejdoskoper og aftager det store Verdensliv, helst i graa Belysning. Ovenover Kvistværelset er Tørreloftet; her opføre de usynlige og døde Digtere, saasom Hverdagshistorikeren, Carl Bernhard, Dr. Balfungo og Nicolai Søtoft, „Aandernes Maskerade“. Ovenpaa Taget er der indrettet et stort Dueslag med Fangeklap; her fanges Ideer. Jagten drives naturligvis især her fra Magazinet og fra Restavrationen paa første Sal, hvor stegte Duer ere meget yndede. — Paa Skorstenen sidder den Fugl, der sang om Christian den Fjerdes Sværd, om „den lille Ø“ og „Jakob Dannefærd“,. og ser skjævt til alle de dejlige Idéduer, der komme flyvende ind i Fangeslaget, og tuder, fordi de gaa dens Næse forbi. — Baghuset til denne Bygning er ogsaa beboet. I Kjælderen holde Brage og Idun Dansebod for „det danske Samfund“. I Stuen sidder Grundtvig og lever af at spaa i Kort. Paa første Sal har Ingemann sin Møbelhandel, hvor man forefinder mange antike Rariteter, saasom Holger Danskes Briller, Dronning Dagmars Lagener, Jerusalems Skomagers Randsel, Kong Salomons Ring o. s. v. — Paa anden Sal bor Steen Blicher; han sidder og væver Noveller, men naar han er stærkt i Knibe for Penge, glemmer han sommetider at slaa Islætten i. — Husene nede i Gaarden

staa altid aabne for unge Mennesker og besøges ofte af Metropolitanskolens Dimittender. — Ja nu er mit Æventyr ude, og det har ogsaa gjort den tilsigtede Virkning paa mig, thi jeg kan neppe se ud af Øjnene, saa søvnig er jeg. Det skal jeg dog huske at fortælle Ordføreren oppe i den Akademiske Læseforening, at man ikke blot kan snakke Andre i Søvn, men ogsaa sig selv.

(Han lægger sig paa Sofaen.)

II.

C. Hostrup: Et Forspil.

Opført foran „Kjærlighed uden Strømper" i Akademisk Læseforening 31. Marts 1842.

[Efter at „adskillige Rykkere" have krævet Jens Grib, bliver denne alene.]

Anden Scene.

Jens. Naa Gudskelov jeg blev af med dem! Jeg kan ikke trække Vejret i den Filisterluft. (Opdager Publikum) Men hvad ser jeg? Skulde Damerne allerede være komne? Ja, Død og Pine! der er de allesammen. — Og jeg staar endnu i Slobrok. Hvad Pokker skal jeg gjøre? — Ja, for det Første maa jeg nok gjøre en Undskyldning. (Til Publikum) Mine Damer! det er mig en stor Ære og en endnu større Fornøjelse at se Dem her, men — jeg maa tilstaa — jeg havde ønsket — at De vare komne en lille Smule sildigere — for De ser jo selv — mit Kostume — (fatter sig) Men det faar

m nu at være, og jeg vil — som jeg er — tage mig den
T Frihed at byde Dem Velkommen.

Mel. Sødeste Pige.

1.

Aldrig min Stue
før turde skue
Dem, som i Dag har fængslet mit Sind.
Hjemme jeg sad og
læste mit Blad og
snakked om Vejr og Vind.
Men naar jeg skued fra mit Logi
Gratierne trippe Vindvet forbi,
da fornam mit Hjerte —
ak! i Savnets Smerte
Skjønhedens Trylleri.

2.

Savnet er svundet,
Maalet er fundet,
Skjønhedens Sol bestraaler mit Hus.
Glansen mig tryller —
Glæden mig fylder —
men gjør mig rent konfus.
Glæden den giver Ordet ej Rum,
takke jeg vil — men Takken er stum.
Bryd Dem da ej om'en —
o, men vær velkommen
til Akademikum!

Men i al min Glæde er det mig grumme ubehageligt, at De har været Vidne til den foregaaende Scene og derved sagtens faaet en hel Del onde Tanker om mig — og de bragte maaske ogsaa nogle med, for der gaar rigtignok slemme Rygter om mig, skjønt jeg ved Gud er en meget skikkelig Fyr. Men jeg skal stræbe at ret-

færdiggjøre mig for Dem og gjennemgaa alle Rygterne Punkt for Punkt.

At jeg er i Gjæld, kan jeg ikke nægte, og det har De selv for nylig været Vidne til, men — Herregud — en Student er jo ikke fuldstændig, uden at han har Rykkere, og desuden har jeg al mulig Udsigt til snart at blive af med mine. Hvis det ikke skulde lykkes, saa behøver jeg blot at bede Magister Lindberg om at laane mig det Overskud, han faar, naar han har afbetalt Statsgjælden — og det vil sagtens kunne dække min Smule Gjæld. Den tossede Snak om, at jeg redigerer „Korsaren“ og staar under Politiets Opsyn, vil jeg ikke værdige et Ord, men der er et andet Rygte, som sagtens skurrer mere i Damernes Ører, det nemlig, at jeg er en Svirebroder, som hver Aften drikker mig fuld og gjør Spektakler paa Gaderne o. s. v. — O, mine Damer! jeg vilde blot ønske, at De en Gang kunde komme hen i mit Hjem i Vimmelskaftet og smage paa den Punsch, som jeg der faar at drikke, saa vilde De nok indse, hvor urimeligt det er, at jeg skulde faa Lyst til at drikke formeget af den. Endelig beskylder man mig for — og jeg tilstaar med Grund — at jeg holder meget af at sidde i mit Vindue og se paa de forbigaaende Damer; men Herregud, hvem gjør ikke det? Og naar jeg nu i lang Tid ikke har set Andet end skimlede Bøger og rygende Studenter, hvem vil da fortænke mit trætte Øje i, at det søger Vederkvægelse?

For ydermere at vise Damerne, hvad jeg egenlig er for en Person, vil jeg tillade mig at fortælle et Par Træk af min Levnetsbeskrivelse.

Jeg er født den 5. April — Aaret kan jeg ikke ud huske, men det véd jeg, at jeg er meget yngre, end jeg ser ud til. Min Vugge stod i Kannikestræde, og der henrandt mine Barndomsaar i uforstyrret paradisisk Ro.

Mel. Paa hine elskte Steder.

1.

Ak, hine skjønne Dage
jeg kalder mig igjen,
der randt, der randt saa fage
i Kannikestræde hen.
Der sad de fromme Gemytter
omkring et Familiebord
og førte lange Dispytter
med store Hegelske Ord.

2.

Ak, aldrig skal jeg glemme
det snevre, venlige Bur,
hvor Vrøvlehov'dets Stemme
lød frit foruden Censur.
Der kunde man lystelig drikke
og brugte dog ingen Kredit,
thi Punschen kjendte man ikke,
og Vandet havde man frit.

Mine første Ynglingeaar tilbragte jeg paa Hauser-slqpladsen. Her vaagnede min Selverkjendelse, og i Bevidst-heden af min Ungdomskraft nød jeg Glæden i fulde Drag. Ja, det var lystige Dage!

Mel. Ja vi skal os fornøje.

1.

Det øde Torv blev bange
for Ungdoms friske Lyst,
naar Ord og Skrig og Sange
sig hæved fra vort Bryst.

Naar lokket af Dagsinteresserne
vi samledes i Kvæld
og gjorde vel og af Adresserne
et ufornødent Spræl.

2.

Og mens i Nordens gamle Kraft
Sieur Barfod gik til Bunds,
studered vi den vamle Saft,
som Værten kaldte Puns.
Og Glæden, som kransed Pokalerne
og var i Alt præsent,
har rejst sig i Kontubernalerne
et lystigt Monument.

Ja, mine Damer! De véd nok neppe, hvad „Kontubernalerne“ er, men hvis De vil behage at spørge Deres Kavalerer, saa skal De faa at vide, at det er Noget, der vel er værdt at kjende.

Nu bor jeg i Vimmelskaftet. De kjender nok Gaarden. Her har jeg oplevet meget baade Godt og Ondt, men jeg vil blot fortælle det, som plejer at interessere Damer mest, nemlig at jeg her blev forlovet.

Mel. Der var en Gang en tapper Mand.

1.

Hvor bag Theatret en Kanal
mod Holmens Kirke triner,
dér sad en Mø paa første Sal
bag purpurne Gardiner.
Hun fulgte trofast Modens Kald:
hun sang som en Forconi
og holdt Koncert og gjorde Bal,
og det var saa mahogni.

Da faldt det mig ind, at det maaske kunde være et Parti for mig; hun lod til at synes det Samme, og

saa blev vi da forlovede og Bryllupsdagen berammet. Men De har maaske hørt, hvorledes det gik.

2.

Jeg var for vild og hensynsløs
og dertil for politisk,
hun var en smuk og listig Tøs,
men altfor pæn og kritisk.
Vor Pagt var sluttet kun paa Slump
og stred imod Naturen;
hun var for fin og jeg for plump,
og saa gik den i Skuren.

Og vi fandt os begge to ganske godt i det, for det var sandeligt intet Inklinationsparti. Og nu er jeg atter Pebersvend, som jeg var før, og bliver det sagtens til min Dødsdag.

Men mit Hjerte hænger ved Damerne, og jeg har længe glædet mig til den Dag, da jeg skulde modtage Besøg af Dem i mit Territorium. Jeg havde betænkt at skaffe Dem en Overraskelse, men, som det sædvanlig gaar mig, blev jeg ikke færdig i rette Tid og har nu ingen anden Udvej end ligefrem at fortælle Dem, hvad jeg havde i Sinde. Som De maaske har anet, havde jeg betænkt at spille en Komedie for Dem, og derfor har jeg ogsaa gjennem Avisen søgt at samle mig en Skue-spillertrup, men endnu har der ikke meldt sig Andre end Danserinden Donna Gustava di Castillaña og de Herrer Judli, Dudli, Dumli og Brumli, Tyrolersangere fra Zillerthal. Dem har jeg vel engageret og agter ogsaa at benytte mig af deres Talenter, men Ingen af dem kan spille Komedie, og jeg maa derfor bede de ærede Damer at

have Taalmodighed saa længe, til nogle virkelige Skuespillere melde sig. Saasnart jeg kan faa nogle Aktører fat, saa skal Damerne ikke behøve at vente længe, inden jeg skal faa et Skuespil indstuderet og en Forestilling arrangeret. — Naa, der er nok En ved Døren.

Tredie Scene.

Jens Grib. Vindberg.

Vindberg. Godmorgen Hr.! — Godmorgen.

Jens. Godmorgen.

Vindberg. Inte skulde det være Dem, som nok kunde bruge en Skuespiller?

Jens. Hvor har De ham? Jo, det er mig.

Vindberg (peger paa sig selv). Her seer De ham, som han er!

Jens. Naa, det er Dem selv?

Vindberg. Ja natyrlig; for jeg skal sige os, jeg har alle mine Dage havt urimelige Gaver til at spille Komedie. Jeg er saadan hvad man kalder et stort Geni.

Jens. Det var som Pokker! Hvad er da Deres Navn?

Vindberg. Jeg hedder Morten Vindberg. De har nok hørt tale om mig, for jeg er lige saa bekjendt som Kejser Napoleon.

Jens. Nej, jeg har aldrig hørt Dem omtale før.

Vindberg. Inte det? Det var dog mærkeligt! Og dog har jeg baade været i Jylland og Fyen og hele den øvrige beboede Verden, og jeg har allevegne spillet min Rolle til den største Fuldkommenhed.

Jens. Naa, saa De har været ved et dramatisk Selskab?

Vindberg. Nej, det var inte det, jeg mente. Men jeg skal fortælle Dem lidt af min Historie. Ser De, jeg er af meget fornem Familie baade paa fædrene og mødrene Side, for min Fader han var nu Kammerraad.

Jens. Naa — og Deres Moder?

Vindberg. Ja hun var nu Kammerraadinde. Men jeg havde ogsaa en Broder — for jeg skal sige os, vi vare tre Brødre. Min første Broder, han hed Hans, min anden Broder hed Morten, for det er nu mig selv, og min tredie Broder, han hed slet Ingenting.

Jens. Hed han Ingenting?

Vindberg. Nej, inte saa meget som saa. For jeg skal sige os, han døde nu, inden han blev født, og saa mente vi, at han nok kunde leve uden Navn.

Jens. Men hvorledes kunde han dø, inden han blev født?

Vindberg. Ja, det maa De spørge Vorherre om; dødfødt var han, og dødfødt blev han. Men jeg var nu ung og spillede en lystig Rolle, for De véd nok, det hedder i Visen: Ungdommen raser, sa'e Kjærlingen, hun sprang over Halmtorvet.

Jens. Ja vist.

Vindberg. Og det kunde min Broder Hans ikke lide, og saa fik han den Gamle sat i Hovedet, at jeg spillede det engelske Stykke, som man kalder „Vejen til Ødelæggelse“, og Enden blev, at de begge slog Hænderne af mig og lod mig løbe med den Besked.

Jens. Hvad gjorde De da?

Vindberg: Jeg tænkte: saadan en Karl som jeg kan altid leve, og saa gjorde jeg en Udenlandsrejse paa mine Talenter. Og jeg har været hele Jorden rundt og set alle Verdens Mærkværdigheder, baade den tyrkiske Port og de ægyptiske Kjødgryder, men jeg har endnu aldrig truffet paa Nogen, der kunde spille Komedie som jeg.

Jens. Tror De da, at De f. Ex. kunde spille en ulykkelig Elsker?

Vindberg. Det kan jeg mageligt. Det er desuden en Rolle, som jeg har givet før.

Jens. Saa, har De det.

Vindberg. Ja, jeg skal sige os, det var den Gang jeg kom tilbage fra min Udenlandsrejse, saa ræsonnerede jeg som saa, at det nu var det Solideste at faa Fødder under sit eget Bord, og saa satte jeg mig ned som Sjover.

Jens. Naa, saa De er Sjover?

Vindberg. Nej, inte længer, for saa blev jeg Redaktør af „Korsaren“. Men det opgav jeg igjen, for jeg syntes inte, det var passende.

Jens. Nej, det var ogsaa under Deres Værdighed. Men De vilde fortælle om Deres Elskerrolle.

Vindberg. Ja, det er ogsaa sandt. Ja ser De, det var nu den Gang, jeg var Redaktør, saa fik jeg fornemme Nykker og besluttede at gifte mig. Lige overfor hvor jeg logerede, boede der en fornem Frøken; det var en net Tøs med Penge som Græs, og jeg syntes godt om hende. Jeg lod mig derfor en Dag melde hos hende

som Redaktør, men hun — lod mig kaste ned ad Trapperne.

Jens. Det var da Noget, som De nok kunde have forudset.

Vindberg. Ja vel kunde jeg det, naar jeg bare ikke havde spillet min Elskerrolle til saa stor Fuldkommenhed, for De véd nu nok, at en Elsker kan aldrig forudse.

Jens. Nej, det er ogsaa sandt.

Vindberg. Jeg blev virkelig en hel Del forknyt, for jeg var svært forhippet paa Pigebarnet, og jeg gik endogsaa om Aftenen ud paa Langebro for at tage Livet af mig. Det var en rygende Storm, Maanen og Stjernerne skjulte sig bag de tykke Skyer, men jeg krøb op paa Rækværket og sang:

Mel. Den Fisk, den Fisk o. s. v.

1.

Til Ro! til Ro! jeg lægger mig til Ro,
jeg drukner mig — og lér.
O Bro! o Bro! o grumme lange Bro!
du sér mig aldrig mer.

2.

Nu frisk! nu frisk, nu syngende og frisk,
jeg iler bort fra mit,
du Fisk! du Fisk! du grumme store Fisk!
nu gjør jeg dig Visit.

3.

Ha Sø! ha Sø! ha grumme store Sø!
du aabner mig dit Skjød.
Ja Frø— ja Frø— ja grumme store Frø—
ken! du har voldt min Død!

Jens. Deres Sang røber en god Skole.

Vindberg. Ja jeg har især dannet mig efter Italienerne. Men tilbage til min Historie. Ser De, da jeg nu havde sunget Visen til Ende, saa lavede jeg mig til at stikke lige paa Hovedet ud i Kallebostrand, men i det Samme kom jeg til at tænke paa det Sprikvort i Balles Lærebog, som siger: Selvmord stinker, og saa krøb jeg ned af Rækværket igjen og listede hjem og gik til Køjs. Og siden den Gang har jeg aldrig mere ta'et Livet af mig. Men ser De, det kan man nu kalde, at spille en Elskerrolle til Fuldkommenhed.

Jens. Ja, jeg tror nok, jeg kan bruge Dem.

Vindberg. Om De kan! Kan De i hele Verden opdrive En, der kan spille Komedie som jeg, saa vil jeg sla' Haanden af Kunsten og spille Skrædder eller Skolemester hele mit øvrige Liv.

Fjerde Scene.

De Forrige. Sib.

Sib (til Jens). Er det Dem, der ønsker en Skuespiller?

Jens. Jo, det er mig. (afsides) Død og Pine? hun er sgu smuk. (højt) Vil Jomfruen maaske selv engageres?

Sib. O kald mig ikke Jomfru! Det Navn skurrer i mine Ører.

Jens. Jeg beder Frøkenen meget om Forladelse.

Sib. Aa, jeg er heller ikke Frøken, og jeg véd ikke, hvad de Titler skal betyde. Jeg er et Menneske, og saaledes vil jeg kaldes.

Jens. Jeg forstaar ikke ret, hvad Jomfruen — hvad jeg vilde sige — hvad Mennesket mener.

Sib. Har De aldrig hørt tale om Kvindernes Emancipation? Véd De da ikke, at det er Tidernes Opgave, at gjøre alle Mennesker lige, saa at der ikke længer skal være nogen Forskjel paa Høj og Lav, Gammel og Ung eller paa Mand og Kvinde, men at der paa vort Standpunkt kun bør være Tale om de to store Partier, Liberale og Servile?

Jens (afsides). Det var da Pokker til Fruentimmer.

Sib. Kan De da ikke begribe, at et Menneske som jeg, der ikke er født til Strikkestrømpen eller til Spinderokken, men til at være Verdensborger, at jeg ikke kan finde mig i disse gammeldags Kvindetitler?

Jens. Naa, saa De er en Heltinde?

Sib. Nej, ingen Heltinde — hvad gjør Kjønnet til Sagen? — Nej, jeg er en Helt, om De vil; jeg er Menneske og Borger som Charlotte Corday og Grevinde v. Platen.

Vindberg. Med Forlov, turde jeg ikke spørge —

Sib. Hvad er det? hvem er det, der taler?

Vindberg. Det er mig, Morten Vindberg, første Aktør her ved Selskabet.

Sib. Naa saa? Hvad vil De?

Vindberg. Jeg vilde nu gjerne spørge Mennesket, hvad Slags Rolle De har tænkt paa at spille, om De kanskesens vil gjøre herkuliske Kraftøvelser eller store Trampolinspring over 6 Heste?

Jens (til Vindberg). Vil De ikke have den Godhed at tie stille. (til Sib) Men hvorledes kan De da

finde. Dem i paa Scenen at spille den gammeldags Person, som man kalder et Fruentimmer?

Sib. Jo, i Kunstens Rige maa man respektere Illusionerne. Men jeg elsker Friheden, og det er for at undgaa Familielivets Tvang, at jeg gaar til Theatret.

Jens (afsides). Hun er lovlig forskruet, men nydelig er hun sgu. (højt) De ønskede jo at optages i mit Selskab?

Sib. Ja, det var derfor, jeg kom.

Jens. Og jeg antager Dem med Fornøjelse. (Afsides) Uh hvor hun er sød! Bare jeg kunde faa Lov til at kysse hende. (Højt) Men da vi nu begge have løsrevet os fra det trivielle Familielivs snevre Baand, lad os saa behandle hinanden, som Mennesket behandler Mennesket, og som Borgeren behandler Borgeren — hør, lad os sige Du til hinanden!

Sib. Det var som talt ud af mit eget Hjerte. (Rækker ham Haanden) Ja, Dus vil vi være. Hvad hedder du?

Jens. Jeg hedder Jens Grib.

Sib. Og jeg hedder Amalie Sib, men kald mig blot Sib, thi ellers bliver jeg mindet om, at Verden kalder mig en Kvinde.

Jens. Kom da, Sib! og lad os besegle vor Pagt med det hellige Kys.

Sib. Men, Grib! hvorfor skulle vi kysses?

Jens. Har du nogensinde undset dig ved at kysse dem, som Verden kalder Kvinder, og dog vil du ikke kysse mig, der er et Menneske som de. Fy, Sib! du er ikke konsekvent.

Sib. Nej, du har Ret! Jeg maa skamme mig! Saa kom til mit Bryst. (De kysses.)

Vindberg. Her er et Menneske, som ogsaa nok vilde slutte Pagt paa de Maader.

Jens. Vil De passe Deres egen Rolle og overlade Direktøren hans!

Femte Scene.

De Forrige. Buk.

Buk. Ærhødigste Tjener! Godmorgen! (bukker for hver især) Turde jeg ikke tage mig den Frihed at spørge, om ikke en af de Tilstedeværende skulde være Direktør for det nye dramatiske Skuespillerselskab?

Jens. Jo, det er mig. Maa jeg spørge, hvad De hedder?

Buk. Hvis De ikke har Noget derimod, saa er jeg saa fri at kalde mig Buk. Jeg vilde gjerne, hvis De vil som jeg, være Skuespiller ved Deres nye dramatiske Skuespillerselskab.

Jens. Ja, vi kan jo se, hvad vi kan gjøre; har De noget særeget Talent til at spille Komedie?

Buk. Nej, det er jeg overbevist om, at jeg ikke har. Jeg er tværtimod vis paa, at jeg vil gjøre det grumme daarligt, men jeg haaber, at der dog maaske kan findes En og Anden, som vil gjøre det endnu daarligere.

Jens. Man skal ikke beskylde Dem for at gjøre store Løfter. Men hvad bevæger Dem da til at gaa til Theatret?

Buk. Ja, hvis Hr. Direktøren vilde behage at bære mig med sin Opmærksomhed, saa vilde jeg tillade mig at udvikle denne Sag. Ser De, mit Liv gaar bestandig i en vis Orden, og paa den ene Dag har jeg akkurat samme Forretninger som paa den anden. Om Morgenen børster jeg nu Klæder og Støvler.

Jens. Er det for Dem selv eller for Andre?

Buk. Nej, med Hr. Direktørens Tilladelse, det er for Andre, for jeg faar aldrig Tid til at børste mine egne. Om Formiddagen informerer jeg i Gymnastik og Religion, om Middagen passer jeg mine Forretninger ved et Kontor, hvor jeg er Bud, og om Eftermiddagen sidder jeg og syr hos en Skrædder. Jeg trænger nu blot til at faa min Aften besat, og derfor mente jeg, at jeg maaske, hvis Hr. Direktøren havde Brug for mig, kunde spille Komedie om Aftenen.

Jens. Men hvorfor vil De da aldrig hvile Dem? Hvorfor vil De partout slide i de kjedelige Forretninger fra Morgen til Aften?

Buk. Jo — med Hr. Direktørens Tilladelse — fordi det er den mest profitable Fordel, for saa faar man baade mere ind, og man giver tillige mindre ud.

Jens. Ja, man maa da give mere ud til Mad og Drikke, for det er jo en bekjendt Ting, at jo mere man arbejder, desto mere spiser man.

Buk. Nej, undskyld, Hr. Direktør! Naar man har saa mange Forretninger som jeg, saa er man nok mere sulten end andre Mennesker, men man spiser ikke saa meget, for man faar ikke Tid til'et.

Jens. Ja, Velbekomme! den Økonomi misunder jeg Dem ikke. Naa ja, vi kan jo antage Dem paa Prøve.

Buk. Jeg er Hr. Direktøren meget forbunden. Turde jeg tage mig den Frihed at spørge, om den ærede Herre og Dame dér ogsaa er Medlemmer af det nye dramatiske Skuespillerselskab?

Jens. Jo, det er Deres tilkommende Kollega, Hr. Vindberg.

Buk (til Vindberg). Det er mig en stor Ære og Fornøjelse at gjøre Deres Bekjendtskab, Hr. Vindberg. Skulde De maaske være i Familie med Magister Lindberg?

Vindberg (studs). Skulde De maaske være enten fuld eller gal?

Buk (betuttet). Hvorledes — tør jeg spørge — hvad mener De —

Vindberg. Hvad rager det Dem, hvad jeg mener? Har jeg kanske ikke Lov til at beholde min egen private Mening for mig selv?

Buk (retirerende). Jo — det forstaar sig —

Sjette Scene.

De Forrige. Jfr. Sirum.

Jfr. Sirum (i Døren). God Dag, god Dag! (ser paa sine Ben) Nej, Gud! hvor det er smotsigt paa Gaden, jeg sviner bestemt Deres Gulv saa fælt til.

Jens. Aa, det gjør saamænd ingen Ting. Træd De kun nærmere.

Jfr. Sirum. Ja, det er egenlig en Skam. — Men hør, er det ikke Dem, som har sla'et det op i Bladene?

Jens. Naa, De mener — jo det er mig. Tør jeg spørge, hvem jeg har den Ære at tale med?

Jfr. Sirum. Jeg hedder saamænd Jfr. Sirum. Det er mig, som konditionerer henne hos Blækkenslageren paa Gammeltorv.

Jens. Saa!

Jfr. Sirum. Ja, det er saamænd! Og jeg kunde nok have Lyst til at spille med. Det er slets inte for det, jeg har da prøft det før. Mit Talang er omtrent af samme Genre som Fru Heibergs.

Jens. Tør jeg da spørge, hvad De har spillet?

Jfr. Sirum. Først den Gang jeg var ganske lille, saa bestemte min salig Fa'er mig til Dansen, fordi jeg havde saadan store Fødder. Men det gik onderlig med den Dans, det var ligesom det var Skjæbnens egen Villie, at der inte skulde blive Noget af det, for hver Gang jeg skulde danse, saa fik jeg ondt i Maven, om jeg ogsaa lige i Forvejen ha'de væ't saa frisk som en Torsk.

Jens. Det var da mærkelígt.

Jfr. Sirum. Ja, og saa maatte Fa'er sla'e den Plan af Ho'det. Men den første store Rolle, jeg gav, var i Elverhøj, for der spillede jeg Elverkongen.

Jens. Saa! var De Elverkongen?

Jfr. Sirum. Ja, det var nu den Gang det werlighske Selskab var ovre i Kjerteminde (for jeg konditionerede hos Byfogden der), saa opdagede de, at jeg havde saadant et gyseligt stort Talang til at spille

Elverkongen — De kan nok huse ham, der staar i Midten, medens alle Englene danse Hamburgerskotsk omkring ham — men det var en frygtelig svær Rolle.

Jens. Ja, det kan jeg begribe.

Jfr. Sirum. Ja, det var det ved Gud! Men den anden Gang, jeg spillede, det var i Herman den Onde, da var jeg den hemmelige Rct. Uh! det var saa ækelt. De gor'e saadan et Rabalder, saa jeg blev ganske forkert i Hjerningen, og saa var det saa bællenemørkt, saa jeg inte kunde se mit eget Ansigt.

Jens. Naa, har De saa ikke spillet tiere?

Jfr. Sirum. Jo, sidste Gang spillede jeg i Tryllefløiten; der var jeg en sort Nejer. Aa, jeg var ved Gud saa sød. Jeg var nu ganske sort fra Top til Taa, og saa havde jeg et lille hvidt Forklæde om Livet, og paa Ho'det havde jeg en grøn Turban med en Giraf, og paa Benene havde jeg et Par grønne Saffians Træsko af Papir. Og jeg go're det saa ypperligt, saa jeg tror bestemt, at det er mit egenlige Fag at spille Nejer.

Jens. Ja, i det Fag kan jeg nu ikke bruge Dem for det Første. Nej, mine Damer og Herrer! da vi nu netop er fem, saa tror jeg, at vi ganske passende kunde begynde vor dramatiske Løbebane med „Kjærlighed uden Strømper". Jeg haaber da nok, at De kan paatage Dem Rollerne i det Stykke.

Vindberg. Om vi kan? Jeg vil paatage mig at spille alle mulige Roller til Fuldkommenhed, naar det blot ikke er ganske spæde Børn.

Buk. Og jeg vil tage mig den Frihed at spille i alle Roller, som Hr. Direktøren behager at overdrage mig, om det endogsaa er ganske spæde Børn.

Syvende Scene.

De Forrige. Fire Tyrolere.

Dumli. Guten Morgen!

Jens. Guten Tag, meine Herren! sie kommen recht zupasz. Ich wollte just mein Schluszgesang singen und mangelte ein gutes Chor, aber das können Sie vielleicht singen. Was sagen Sie zu das?

Dumli. Wir sind gleich parat.

Jens. Das war gut. Aber können Sie nun dänisch singen?

Dumli. Ja singen können wir es freilich, aber wir können es nicht sprechen.

Jens. Das thut auch nichts, das ist dasselbe.

Vindberg (til Sib). Hvad er det for nogle Støvere? Skal de monstrosens ogsaa spille med?

Buk (til Vindberg). Jeg skal have den Ære at sige Dem, det er Tyrolere, saadan en Slags Kunstnere, som synger og blæser paa forskjellige Instrumenter.

Jens. Naa, Jung — nu er vi færdige. Mine ærede Kollegaer, nu skal vi til at arbejde paa Forestillingen! (til de Andre)

Mel. Mit Hjertes Banken selv jeg ikke fatter.

Ja Kunstens Marker skal vi til at pløje,
og kæmpe kraftig og virke stærk,
Men det skal styrke os i al vor Møje,
at skjønne Øjne skal se vort Værk.
Hvis da ved vort lille Spil
mangen yndig Læbe vil
drage huldt sig til et venligt Bifaldssmil,

og hvis vi ved Wessels Aand
saa kan faa den lille Haand
til at vaagne kraftig af sin tavse Hvil —
o, da er Lønnen større end vor Møje,
og da er Glæden som Lønnen stærk.

Kor.

Ja, vi skal trøstigt stille os for Øje,
at skjønne Øjne skal se vort Værk.

Jens (til Publikum).

Se nu har vi endt vort Spil,
men hvis De bevise vil,
at De dømmer mildt og venligt om vor Færd,
o saa tag — jeg be'er Dem ret —
da til Takke og med det,
hvormed vi Dem dristigt har trakteret her.
Og da er Lønnen større end vor Møje,
da er vor Glæde som Lønnen stærk.

Kor.

Ja, da skal evig svæve os for Øje
de skjønne Øjne, som saá vort Værk.

Stillestandsmændene i Fyrrerne.

Man erholdt en ny Inddeling af de danske Undersaatter: Bevægelsesmænd og Stillestandsmænd.

H. Hertz: „Stemninger og Tilstande", 1839.

Ikke er det at overse, at en stor Del af Danmarks aandeligen mest begavede og beaandede Mænd hørte om end ej just til de egenlige Konservative, saa dog til Oppositionens Modstandere.

F. C. Sibbern i „Nyt Aftenblad", Maj 1848.

I.

„Digternes Regiment".

Hvad Værdi man vil tillægge nedenstaaende Linier — saavel som de tidligere literære Skizzer fra Fyrrerne — vil for en stor Del bero paa, hvad Værdi man i det Hele taget vil tillægge et Stykke historisk Mosaik. Vor Opgave er med beraad Hu Mosaikmesterens og ikke Historiemalerens. Det har været os om at gjøre at bevise vore Ord og dokumentere vor Opfattelse, for at sætte den yngre Slægt i Stand til at se med egne Øjne. Derfor

have vi ogsaa saa vidt muligt arbejdet efter selve Kilderne, og hvis det maa lykkes os af de enkelte karakteristiske Tidstræk efterhaanden at samle et farverigt og talende Hele af den Brydningsperiode, vi have valgt til Gjenstand for vore Undersøgelser, vil vort Maal være naaet. Lige saa gjerne som vi altsaa indrømme, at den endelige historiske Dom endnu ikke kan fældes over den sidste Menneskealders Bestræbelser herhjemme, lige saa lærerig tro vi dog at en faktisk Redegjørelse for disse Bestræbelser netop nu kan være. I et Brev fra J. L. Heiberg til C. Hauch, Jan. 1841, hedder det med Rette, at „i Literaturen saavel som i den politiske Historie kunne Fakta ikke alene ikke forandres, men det er endog Pligt at samle og opbevare dem“, og hvis det holder Stand, hvad vi fremhævede i vor sidste Skizze, at der kun er én Vej, ad hvilken man kan komme til Kundskab om, hvad Fremtiden bærer i sit Skjød, og det er Historien, saa turde der som sagt netop nu være god Grund til at betragte det Decennium noget nærmere, hvoraf vor egen Tid er udsprungen, og hvis Gjerninger — de gode som de daarlige — den yngre Slægt har faaet som en naturnødvendig Arvelod efter Fædrene. Vi vide det jo Alle: der er saare Mange herhjemme, som ikke alene finde vore nuværende politiske Forhold lidet lystelige, men som endogsaa ere paa gode Veje til at tvivle om, hvor vidt vor politiske Frihed virkelig har været til Samfundsudviklingens Gavn. Selv imellem Sejrherrerne fra 1848 har der hævet sig betænkelige Røster. Det maa være nok i saa Henseende at minde om et Par Udtalelser fra den senere Tid i „Fædrelandet“. Naar selv C. Ploug

ryster paa Hovedet, er det intet Under, at C. V. Rimestad raaber højt. „Menneskene — hedder det i „Fædr." 23. Maj 1876 — kunne ikke blot, men skulle lære saa længe de leve, og naar de due til Noget, gjøre de det ogsaa. For saa vidt altsaa Nogen har forandret sin Mening om et eller andet praktisk Spørgsmaal i Løbet af 20—30 Aar, er det aldeles ikke underligt, og Ingen behøver at skamme sig derved, saa meget mindre, som der i Mellemtiden er foregaaet meget store Forandringer i alle vore Forhold*)." Og det var ikke alene „Grundtvigianismens politiske Betydning, dens Evne til at vække

*) Hvor uenige end C. Ploug og F. C. Sibbern i deres Liv have været om Meget, saa stemme de dog heri overens. I sit „Skrift fra Aaret 2135", hvortil vi senere skulle komme, ivrer Sibbern stærkt imod „farvede Dagblade", Dagblade af bestemt Farve, det vil sige Dagblade, hvori Sandhedens eller i alt Fald Sandhedsovervejelsens rene, hvide Lys ikke skulde skinne, men kun hvad en vis Ensidighed, der udtrykkelig vilde gjælde for en saadan (thi det betydede her Ordet Farve), saâ igjennem sine farvede Skarpsynsglas, der tillige vel udtrykkeligen skulde stilles skjævt. Sibbern fører saadanne Blade tilbage til Begyndelsen af Trediverne og kalder dem en Efterabelse fra England. Han anfører Talleyrands Ord om de i 1814—16 tilbagevendende Udvandrede: De have i den lange Tid Intet lært og Intet glemt. „I Lighed med disse Udvandrede vilde nu rette Dagbladsførere, at enhver ægte Dagbladsmand og anden Folketaler skulde holde fast ved sine en Gang udtalte Anskuelser: Intet lære og Intet glemme, det vil sige: Intet lære at forkaste. Livets Skole maatte for ham ingen Skole være, og det især ikke i det Vigtigste, i Grundantagelserne. Efter saadan Dømmemaade vilde Mænd som Paulus og Luther være blevne

og oplyse det danske Folk, navnlig den danske Bondestand, dens Værd som løftende og styrkende Kraft", der i „Fædrelandets" Øjne „brast som en Sæbeboble" paa Valgdagen den 25. April 1876 (se „Fædr.", 10. Maj), selve den danske Bondestand gjorde paa denne Dag det sidste Haab til Skamme, som dens gamle Venner og Befriere nærede til den. „For saa vidt — hedder det i „Fædr." 19. Maj 1876 — ere de, der vedtog Grundloven af 1849, ganske vist skuffede, som de gik ud fra, at den menige Mand, nærmest Bondestanden, der paa den hæderligste Maade havde kæmpet for Fædrelandet i den treaarige Krig, og som i Modsætning til forrige Tiders Trældom og Tilsidesættelse nu vår løftet til fuld borgerlig Lighed med sine andre Medborgere, besad saa megen sund Sans og forstandig Skjønsomhed, at den ikke i sine nye Rettigheder først og fremmest vilde søge Tilfredsstillelse for sin egen og sine Lederes Forfængelighed, men altid støtte en sindig og rolig Udvikling som den, der vilde stemme bedst baade med dens egen og med Fædrelandets Interesse. Men om denne Skuffelse er total eller kun tilsyneladende almindelig, og om den er varig eller forbigaaende, det er det store Spørgsmaal, som en ikke fjern Fremtid maa besvare, og hvoraf baade vort Fædrelands og vor Forfatnings Skjæbne kan komme.

---

forhaanede. — — Medens hver den rostes, som, naar han i andre Fag udgav et af ham tidligere udgivet Skrift paa Ny, lod det komme frem med Rettelser, ja Omarbejdelser til det Bedre, maatte Ingen gjøre sine Statsanskuelser til Gjenstand for Rettelser eller til det Bedre henstræbende Omarbejdelser." (I., S. 506—508.)

til at afhænge". Det er vort Haab, at ogsaa disse vore Skizzer skulle kunne bringe deres Skjærv til dette Spørgsmaals Løsning, for saa vidt, som ovenfor bemærket, enhver Forstaaelse af Fortiden indeholder en Lære for Fremtiden, men for at vore Læsere dog ikke strax skulle tro, at vi her have i Sinde at give et „reaktionært" Indlæg, vil det være nødvendigt at forudskikke et Par indledende Bemærkninger.

Hvad der nemlig overfor „Fædrelandet"s og andre lignende Udtalelser først og fremmest paatrænger sig Enhver, der er lidt bevandret i Fyrrernes Historie, er ganske simpelt det Spørgsmaal til de daværende Bevægelsesmænd: Hvad i Alverden vilde I med den politiske Frihed? De Bedste i Danmark fraraadede eder dog dette Vovestykke. — Det er dette Faktum, vi til en Begyndelse her skulle føre Beviset for, men fra det objektive Tidsbillede maa Læseren altsaa ikke strax slutte sig til Skildrerens egen Anskuelse. Vi kunne saaledes forstaa C. Ploug eller f. Ex. A. F. Krieger, naar han i Landsthingets Møde d. 8. Novbr. 1877 udtaler, „at de, der saa omtrent i en Menneskealder have syslet med konstitutionelle Spørgsmaal, nu havde Lejlighed til at indrømme Sandheden af den gamle Sætning, at man paa sine ældre Dage ofte faar sin Ungdoms Ønsker opfyldte i Overmaal", men naar en Mand af den yngre Slægt som „Dagbladets" nuværende Redaktør fremhæver, at „først nu er der i Danmark vaagnet en alvorlig Reaktion imod Illusionerne fra 1848" (se „Dagbl." 14. April 1877), saa ville vi for vort Vedkommende hellere minde om Anton Rosings foran

anførte Ord om det nævnte Frihedsaar (se S. 70—71). Det kan være, at vore Fædre gik for vidt i deres Ungdoms-Opposition, men da det er daarlige Sønner, hvis Fædres Ære ikke ogsaa er deres, saa bør vi Unge hellere stræbe efter at indløse vore Fædres Ord end forsagte gåa fra Arv og Gjæld.

Det var da altsaa den Gang, som det sig hør og bør, fornemmelig Ungdommen, der udgjorde Oppositionen. Man „ruttede“ — se Hostrups smukke Digt „Ungdommen“ — „med Glædens og Haabets Ord“, og naar de Gamle, Digteren, Filosofen og Statsmanden, vilde holde igjen, lød det kjækt i Sky:

Til Raad er Gubben en herlig Gjæst,
men unge Øjne de se dog bedst.

Og under de heftige Kampe og Brydninger tørnede de Unge og de Gamle saa haardt sammen, at den nuværende Slægt saa at sige er voxet op med den Bevidsthed, at Heroerne fra Aarhundredets Begyndelse mer eller mindre allesammen endte som gamle Filistre, reaktionære Absolutister, ja selv — tænk kun paa A. S. Ørsted — som inkarnerede Slesvigholstenere. Det er derfor ganske naturligt blevet en af den yngre Slægts Opgaver at rekonstruere disse store Gamles aandelige Habitus, at gjenfremstille dem i deres Ungdoms Glans og historiske Uforkrænkelighed, og det rige personalhistoriske Materiale der i de sidste Aaringer har set Lyset herhjemme, har været os Alle en værdifuld og kjær Haandsrækning til ligesom at finde tilbage til de oprindelige Personligheder. Men naar nu saaledes Ørstederne og Mynsterne, Oehlen-

schläger og den Heibergske Kreds træde frem paa Ny, rensede og befriede fra det Støv, som under Kampens Hede i Fyrrerne af og til ligesom tilslørede deres klare Træk, saa kan det paa den anden Side ogsaa hænde os, at vort vundne Selvsyn paa dem i det Hele taget ogsaa giver os et andet Blik paa deres Alderdoms „Stillestand“, hvilken vi hidtil væsenligst kun have set med deres Modstanderes Øjne. Det vil da maaske stille sig klart for os, at hvad disse Mænd holdt igjen paa overfor det Nye i Tiden, nemlig den historiske Kontinuitet, som jo de Unge vilde sprænge, det indeholder ogsaa Nøglen til Forstaaelsen af dem selv. Og saa vist som det med Hensyn til disse vort Aarhundredes største Navne kun kan komme an paa at forstaa og ikke paa at dømme, saa vil det ogsaa have sin Interesse at gjenopfriske Mindet om, hvorom Kampen stod, samt hvilke Vaaben der brugtes i Slaget. Det kan da heller ikke være Andet, siden vi her skulle have med Tidens største Aander at gjøre, end at mangt et Ord, som bragte vore Fædre i Harnisk, nu vil synes os træffende, og at det af og til vil forekomme os, som om vor hele Samfundsudvikling maaske vilde have staaet sig ved, om man den Gang havde lyttet noget mere til de Gamles advarende Raad. Men her er det, at vi strax ville gjøre opmærksom paa, at naar vi denne Gang saa godt som udelukkende lade de Gamle faa Ordet, saa maa Læseren ikke paa noget Sted glemme, at den politiske Frihed var en Nødvendighed og en Lykke, hvor vægtige Stemmer der end den Gang hævede sig imod den. Det kan være, at de Gamle havde Ret, naar de paastod, at de store

Menneskehedsanliggender kunde fremmes uden politisk Frihed, og at de Ideer, der havde fyldt Tiden fra Aarhundredets Begyndelse til 1830, vare større end de, der fra Julirevolutionen gik ud over alle Evropas Lande; men hver Tid har sine Opgaver at løse, og det er aldrig de Gamle i Slægten, der føre an imod nye Maal. Vi ville derfor ogsaa gjerne indrømme, hvad S. Kierkegaard sagde i 1846, at de udmærkede Mænd, som Tiden da ejede, tilhørte en ældre Slægt, medens der blandt de Yngre viste sig en almindeligere Dygtighed, men ingen Fremragenhed („En lit. Anmeldelse“, S. 112), saavel som at den sidste Menneskealders ledende Personligheder i aandelig Dybde og ideelt Livssyn staa langt under de kjendte store Gamle, skjønt forøvrigt Ideerne fra 1830 og 1848 i al deres oprindelige Renhed og Fylde vel vare en Kamp værd og, ret forstaaede, bestandig ville høre med til de største Menneskehedsanliggender. Men Tidens Opgaver vare dog den Gang først og fremmest praktiske, og til at løse dem krævedes der Virkelighedens og Handledygtighedens Mænd, et Sæt praktiske Politikere, om man vil, der maaske satte deres Livsmaal mindre højt end den æsthetiske Tids Idealister, men som til Gjengjæld ogsaa naaede et bestemt konkret Maal. Det vil saaledes navnlig være lærerigt at følge en af de store Gamle først paa hans Opposition imod Oppositionen, og derefter se, hvorledes den ideelle Maalestok, han anlægger paa Frihedsbevægelserne, gjør ham til en social Reformator i stor Stil og tilsidst sætter ham af langt inde i Samfundsutopiernes Regioner. Vi kunde give mange af vore yngre Læsere hans Navn at

gjætte som en Gaade, saa lidet bar hans Tale og Skrift positive paaviselige Resultater, medens vi Alle strax ere paa det Rene med, hvad vi skylde Schouw og Clausen, Lehmann og Ploug, Tscherning og J. A. Hansen o. s. fr.

Allerede i 1817 havde Grundtvig („Udsigt over Verdenskrøniken") erklæret, at den eneste betimelige Lempning af Kongemagten uden Tvivl vilde være en temmelig uindskrænket Trykkefrihed med de skarpeste og strengeste Forholdsregler mod al Anonymitet og Psevdonymitet, thi de Boglærde ere Folkenes naturlige Repræsentanter, Grunde maa vejes, ikke Stemmer tælles. „Al Kiv om Stats-Indretning er derfor Kjævl om Kejserens Skjæg; thi hvad der ikke historisk roligt udvikler sig af Folket, ligger ej heller i det, og hvad man kliner paa, det regner af." Grundtvig selv blev ikke altid af denne Anskuelse, og det hører med til hans mangesidige Storhed, at han kunde høre den nye Tid gro, saa at han i Slutningen af 1843 kunde sige saadanne Ord („Brage-Snak" S. 208) som at „der har været faa Øjeblikke enten i vort Folks eller i hele Menneskeslægtens Levnedsløb, der saa aabenbar var Overgange til en lang og vigtig Fremtid som det nærværende". Men meldte Grundtvig sig saaledes ud af sine ældre Samtidiges Rækker for at blive en Fremtidens Mand, saa holdt de andre Gamle kun saa meget des fastere paa deres Fortid. Man har i H. C. Ørsteds efterladte Papirer (Saml. Skr. IX, S. 90) nogle karakteristiske Betragtninger over, at hvis der ikke gaves Øvrigheder, vilde Menneskene være lige saa ubehagelige at omgaas med som Stormen og det oprørte Hav. „Den

ægte Liberalitet — siger han — synes mig at bestaa deri, at man stræber at bane de Udannede Vejen til samme aandelige Højde, men ikke ved uforberedt at ville give dem al den Magt, som de Oplystes Mening baade naturligt og med Rette har. Man begynder med at sige de Udannede, at der sker dem Uret, i Stedet for hos dem at udvikle den sande Bevidsthed om Ret og Uret. Den raa Masse skal man da hjælpe ud af Raahedstilstanden; men saa længe den bliver deri, maa vi tvinge den til at virke for Menneskeøjemedene, ligesom vi tvinge den saakaldte fri Vind og Bølge. Iøvrigt forstaar det sig selv, at der gives mange forskjellige Trin i den lavere Dannelse, og at man maa skaffe Menneskene paa hvert af disse Trin den Frihed, de kunne nyde, og ikkun nægte dem den, som de ikke kunne undlade at misbruge." Derfor blev H. C. Ørsted ogsaa Medlem af Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug, skjønt han derved i Frederik den VI's sidste Regeringsaar tabte noget af den Indflydelse, som han tidligere havde havt. I nær Sammenhæng med disse Udtalelser staar et Brev fra H. C. Ørsted til den unge stud. jur. Lehmann fra 1. Septbr. 1832. „Jeg har — hedder det — endnu en Ting paa Hjertet at sige Dem som en sand Ven af Dem og Deres Fader. De har vist Dem flere Gange som en altfor varm Ven af Bevægelsespartiet. De ønsker at indføre det hos os. Jeg beder Dem først at overveje, om det ikke er bedst at lade dette Parti udrase i andre Lande og se, hvad Godt der efter mange Kampe vil blive tilbage. For det Andet maa jeg bede Dem overveje, om der er mindste Udsigt til, at De derved kan

udrette noget Godt her. Jeg tror, at De meget lettere derved kan spilde Deres og andre unge fyrige Mænds Lykke. De har de skjønneste Udsigter til at arbejde Dem frem til en Stilling i Livet, hvor De kan virke meget for de store Menneskehedsanliggender; hvorfor vil De nu spille i et Lotteri, hvori Tabet er vissere end i Tallotteriet? Skriv indtil videre kun en Gang imellem, for at forsøge, hvad De formaar, men bland Dem ikke ind i borgerlige og literariske Foretagender, der ere saa vidt udseende, at De let kan spilde Deres bedste Kræfter paa enten Intet at udrette eller noget Skadeligt. De kan vorde en hæderlig Embedsmand og en udmærket Skribent tillige og vil da kunne virke for de Goder, en modnet Eftertanke og Erfaring har vist Dem som det Rette. . Tror De ikke, at Börne og Heine ville misunde Dem dette?" *). — Studenterne havde nemlig denne

---

*) I „Poul Møllers Levnet" omtaler F. C. Olsen, hvorledes ogsaa Poul Møller vilde finde en Forbindelse mellem „Liberalismen og Judaismen, mod hvilken sidste han ingenlunde var gunstig stemt". Vi have ved en tidligere Lejlighed i disse Skizzer omtalt Poul Møllers „Kunstneren mellem Oprørerne" fra 1837 saavel som hans hele Konservatisme og skulle derfor kun her i Forbigaaende minde om hans Biografs Ord: „Man ser ikke sjeldent Mennesker med høj aandelig Uddannelse blive til Aristokrater, idet de hylde Tankens Supremati gjennem enkelte udmærkede Individer og betragte den øvrige Masse kun som Nul ved Nul. De ville, at de Viseste skulle regere." Saaledes skriver Poul Møller ogsaa 1830 fra Norge til N. C. Møhl: „Hvis du endnu politiserer, haaber jeg, at du ikke, som for fire Aar siden, tror, at en Stats Handlinger bør udtrykke de fleste Individers Villie eller være en Pøbelregering; thi af

Sommer (Juni 1832) bragt H. N. Clausen et Fakkeltog i Taarbæk, fordi han mentes forbigaaet ved Rektorskiftet, og i den Anledning havde Orla Lehmann holdt sin Jomfrutale under det gamle Lindetræ i Regensgaarden*). Lehmanns Svar til H. C. Ørsted er heller ikke uden Interesse. Han takker for Brevet, „som herefter skal udgjøre et af hans Klenodier“, og slutter saaledes: „De advarer mig for de Farer, som en Tendens er udsat for, til hvilken jeg synes at have viet mig. Men jeg kan forsikre Dem, at jeg ikke tilhører noget Parti, at jeg knap véd, hvorved disse Partier adskille sig fra hinanden, eller hvad det er, som de vil. Heller ikke frygter jeg for, nogensinde at blive en Heine eller Börne; thi dertil mangler mig ikke blot deres Aand og Talent, men ogsaa deres Mangel paa Religion, paa Moralitet, paa ærlig, selvfornægtende Kjærlighed til det Gode og Sande.“ — Das junge Deutschland var, som Hauch i 1836 skriver til P. Hjort, i det Hele taget

---

to Extremer er en taalelig Souveræns Regimente dog langt bedre.“ - Poul Møller roser den norske Forfatning for, at Landets Repræsentanter ej vælges direkte, men igjennem Valgmænd. — I et Brev fra 1831 til Sibbern hedder det: „Det demagogiske Element i min Karakter har lidt en betydelig Reduktion derved, at jeg i Norge har været Vidne til saa meget demagogisk Uvæsen. — — I Kristiania har jeg faaet Ord for at være en særsindet Person, fordi jeg tror, at Belgierne have revolteret uden tilstrækkelig Grund og baaret sig meget uformuftig ad, og fordi jeg paastaar, at de parisiske Skolediscipler og Studenter udgjøre en tøjlesløs Yngel, der burde holdes strengt i Ave.“

*) Se Orla Lehmanns „Efterladte Skrifter“ I, S. 68—73.

alle de Gamle „af Hjertet imod, trods de Stænk af Talent, det har at byde over“. Hauch bruger endogsaa saa stærke Ord: „Jeg tager hver af de Bøger, der have sin Oprindelse fra denne Kilde, i Haanden med Modbydelighed. Indbildske ere de, som om de skulde være fødte i Kjøbenhavn og høre til det Heibergske Parti. Disse Mennesker gaa foran Tiden, ligesom Avnerne foran Kornet; de flyve saa langt, netop fordi de ere saa lette.“ Mærkeligere er det derimod, at Lehmann allerede 1832 fornægter Heine, som han, hvad man kan se af H. C. Andersens og Lehmanns egne „Erindringer“, endnu faa Aar i Forvejen havde sværmet saa varmt for, at han endogsaa i Erindringerne siger, at Heine udøvede større Virkning paa ham og hans Stil, „end det maaske var ønskeligt“. De Gamles Vrede var overhovedet i Trediverne fornemmelig rettet mod Studenterne, ligesom i Fyrrerne mod den politiske Oppositionspresse. N. Fogtmann skriver saaledes til P. Hjort om det nævnte Fakkeltog, at det ikke blot var Interesse for Clausen, men Opposition mod Regeringen, som fremkaldte Toget. „Studenterne — siger han — skulle ikke blande sig i Politik eller opkaste sig til Regeringens Dommere. Dertil ere de for ukyndige og ubesindige.“ I et andet Brev udtrykker Fogtmann sin Beklagelse over, at saadanne Drenge vilde opkaste sig til politiske Dommere, og mener, at det til Dels kommer af den slappe Opdragelse, men maaske ogsaa noget fra „Studenter-Klubben“. Og i 1835, da „Fædrelandet“ og „Kjøbenhavnsposten“ begynde at spille en Rolle, ivrer Fogtmann stærkt imod den slette Tone, som „nogle yngre Grobianer og Fusen-

taster“ angive i disse Blade, ja taler endogsaa om „Drengene og Slynglerne“ i „Kjøbenhavnsposten“. Vi bør dog tilføje til Fogtmanns Ære, at han alligevel havde Blik for, at „den næste Snes Aar (1837—1857) vil blive saare vigtig i Danmarks Historie; men det er meget vanskeligt at sige, hvilken Vending Tingene kunne tage.“

Hermed er imidlertid H. Hertz allerede i 1839 ganske paa det Rene. Hans „Stemninger og Tilstande“ fra dette Aar er navnlig i saa Henseende et karakteristisk literært Aktstykke fra Overgangen til Fyrrerne, idet de i Fortællingen indfattede politiske Samtaler direkte gaa ud paa at forklare, „hvorledes vi bleve Liberale her til Lands“*). I Hertz's Øjne

---

*) Om Fortællingens æsthetiske Svagheder kan f. Ex. ses i „Breve til H. C. Andersen“ (S. 296.) Avg. 1839 skriver Ingemann saaledes: „Oppositionen imod Kjøbenhavnsposten saá jeg hellere i et periodisk Blad end i en Novelle, og man fristes til at tro, at et Par Numre af „Dagen“ ved en Fejltagelse ere komne ind i Manuskriptet.“ — Se dog ogsaa Heibergs „Intelligensblade“ Nr. 10, Avg. 1842. Heiberg, der anser det for ikke usandsynligt, at „Fædrelandets“ Animositet mod Hertz udspringer af det Indtryk, som hans „Stemninger og Tilstande“ have efterladt hos det liberale Parti, fortsætter derpaa: „Det er her ikke Stedet til at gaa ind paa en Vurdering af den politiske Anskuelse, som er udtalt i denne Bog. At de liberale Blade opponere mod samme, er fuldkomment i sin Orden; jeg selv erklærer, at jeg ikke kan akkviescere i den, da det forekommer mig, at Forf. ligesom Scribe [i „Et Glas Vand“], har udledet store Virkninger af smaa Aarsager, dog uden at ville etablere dette falske Princip. Men afset herfra, vil Bogen beholde et blivende Værd i vor Literatur, nemlig som en Række af nationale Genrebilleder, tegnede med

skriver hele Ulykken sig fra „Kjøbenhavnsposten“. I den æsthetiske Tid havde det været et Nyhedsblad, der serverede alt det lette Skum, som Stats- og Menneskelivets brede Strøm fører med sig, men med Anordningen om Stænderne begyndte Bladets nye „Æra“. Da nu imidlertid Redaktørens, Ljunges, Dannelse og hele literære Liv var „sammensat af udenlandske Lapper“, maatte han vælge engelske, franske og andre fremmede Blades Tone og Fremgangsmaade. Og nu kommer den knusende Fordømmelsesdom over det bekjendte Blad. „Det er ikke for meget sagt — hedder det — at uden det den Gang saa lidet agtede Blad vilde Stænder-Institutionen være bleven optaget af Folket, som den blev given, med al den Værdighed, med al den Dannished, den besindige Rolighed og den stille, prunkfri Kraft og Dygtighed, der er de Bedste blandt det danske Folk egen. Det er Sandhed, nedslaaende Sandhed, at Landets Vel, dets Fremtids Skikkelse beroede den Gang for en ikke ringe Del paa hin Bladredaktørs tvivlsomme Indsigt og Duelighed.“ Det indrømmes vel senere, at Redaktionen under Gjødwad var ulige bedre, og at den nye Redaktør dog véd, hvad han vil, „men — siger en af Fortællingens Personer — „dersom denne unge Mand, der saa tidt beraaber sig paa den offenlige Mening, vidste, hvor ofte hans Ord have indigneret de Bedre

---

en højst kunstforstandig Haand. Der er i dette, som i flere af samme Forfatters Værker, en Nationaltone, som maa gribe enhver Dansk, og som ligesaa meget karakteriserer den sande Digter, som den i alle Literaturer kun findes hos ganske faa Udvalgte.“

blandt hans Medborgere, da vilde han ikke glæde sig meget ved en Del Andres Bifald." (Se som Modsætning hertil Lehmanns smukke Ord i Erindringerne, I, S. 76—78, om Gjødwad, „Husmoderen i det liberale Parti"). Den hele nye Bevægelse stod for de Gamle som en fremmed, udenlandsk Skik, der raat overførtes til Danmark uden historisk Forberedelse, uden indre Nødvendighed og ved et unaturligt Spring. Man overførte, sagde de, pludselig paa hjemlige Forhold alt det Tilfældige, der i andre evropæiske Lande havde knyttet sig til Striden for Borger- og Stats-Vel. Skulde Danmark absolut træde i Række med det øvrige Evropa ved en Kamp for de nye, liberale Ideer, burde denne Kamp have udviklet sig af det Givne, af den Maade, hvorpaa Landet hidtil havde været styret af Regeringen, af den Aand, der havde besjælet Folket under denne Styrelse, kort sagt af vor herved betingede, os egne National-Karakter. Den hele pludselig tagne Oppositions-Stilling mod Regeringen var uhistorisk. Der vindes Intet ved at begynde udenfra, enhver Bevægelse skal arbejde sig ud af sig selv, af Folkets eget nationale Liv, og et Land og et ædelt Folk ere altid bedre tjente med den indskrænkede Frihed, de hidtil have nydt, end med en udvidet, der kjøbes paa Nationalitetens Bekostning. Hertz vil ikke vide Noget af, at man, efter andre Landes Exempel, taler om det unge Danmark. „Det gjælder ikke hos os. Vi bygge paa en gammel Grund. Vi have ikke nødig at fødes paa Ny eller begynde forfra. Hos os er Alting under Oplysningens Straaler saa vel forberedt, at vi blot behøve en rigere, mere omfattende Udvikling af det,

vi alt besidde.“ Det er de samme Tanker, som alle de Gamle bestandig vende tilbage til: den historiske Kontinuitet blev ikke alene brudt af Bevægelsesmændene, men de store Menneskehedsanliggender kunde være blevne fremmede bedre under den gamle Tilstand. Hertz gaar endog saa vidt, at han sammenligner Frederik VI. med den gamle Kong Lear, der delte Magt og Rige med sine Børn og blev kun slet lønnet derfor. Frederik VI. og Kong Lear! Det er os nu næsten umuligt at forstaa de Følelser, man nærede for „Landets Fader“.

Særlig ubehagelig følte alle de Gamle sig berørte af den nye Tone, som den politiske Diskussion bragte med sig. Det Første, siger Hertz, som vore politiske Blade greb af den udenlandske Avis-Literatur, var netop det mest Fordømmelige: Rodomontaderne, det fanatiske Skrig, de offenlige, mer eller mindre tydelige Anklager. „Hos os var man saa forhippet paa at begynde, at man strax begyndte med Grovhederne. Jeg erindrer, hvor latterlig denne pludselige, uforberedte Efterligning af fremmed Journal-Tone forekom mig og Flere*).“ Vi skulle senere

---

*) Hertz klager endogsaa over, at „Kjøbenhavnsposten“ nu ikke længer gav Folk deres lovlige Titler, saaledes som en Gang Skik og Brug er hos os, men talte om Hr. Ørsted, Hr. Schouw og fl. — Mest af Alt undrer det ham dog, at dette Blads Redaktør ikke den Gang sørgede for at faa en Duel lige saa godt som denne eller hin *gérant responsable* af de franske Aviser. (Se den ganske morsomme Skildring af en saadan eventuel Duel, S. 227.) L. Fribert efterkom forøvrigt Hertz's Ønske, idet han Aaret efter udfordrede A. P. Ljunge. Se ovenfor S. 207.

se, hvorledes Protesten imod Presse-Tyranniet kommer stærkere og stærkere til Orde i Løbet af de næste ti Aar. S. Kierkegaard kunde aldrig blive træt af at gjentage: „Saa længe jeg lever, vil jeg aldrig anerkjende Journalliteraturens Tyranni, det usleste af alle Tyrannier". I sin polemiske Komedie „Hundrede Aar" fra 1849 kommer Hertz tilbage til „Stemninger og Tilstande". Han siger, at det ikke er uden Betydning, at Bogen kom ud i Slutningen af Frederik VI.'s Regeringstid, thi den er et Udtryk for den Pietet, der ganske rigtig den Gang var historisk begrundet hos os, men som aldeles uddøde med denne Konge. Det var naturligt, at det liberale Parti ved Christian VIII.'s Tronbestigelse — med Kongens Fortid i Minde — troede, en Mængde Skranker vare nedbrudte, og at man uforbeholdent forlangte en konstitutionel Forfatning. Men „Stemninger og Tilstande" — hedder det — „er meget langt fra at være antikonstitutionel eller antiliberal. Nu, da vi ere i Besiddelse af det, man den Gang med sygelig Spænding begjærte og idelig frygtede for at forskjertse, vil heller ikke Bogens ofte indprentede Hovedsætning, at en Stats politiske Udvikling altid bør baseres paa det Historisk-Givne, møde synderlig Modstand". Selv Tscherning, minder Hertz om, har sagt, at Spring i den politiske Udvikling ere lidet heldbringende.

Et Sted i „Stemninger og Tilstande" holder Hertz et karakteristisk Mandtal over samtlige Stillestandsmænd herhjemme. Det er ikke blot Embedsstanden, som de Liberale lejlighedsvis have erklæret for indifferent ved de nyere Bevægelser, alle vore Digtere („og disse udgjøre allerede et Regiment for sig selv") og Flertallet

af Videnskabsmænd og Filosofer høre sammesteds hen. Ja selv Repræsentanterne for Trykkefriheds-Selskabet er man langt fra at betragte som liberale Mænd, skjønt det tidligere havde heddet sig, at Liberalitetens Hjerte slog i dette Selskab. Heraf forklares bl. A. ogsaa H. C. Ørsteds Stilling til Oppositionen, hvorom Mere nedenfor. „Naar Alt kommer til Alt — slutter Hertz — har vi nok ingen andre til Gavns liberale Mænd her i Byen end Redaktørerne af Kjøbenhavnsposten, Fædrelandet og Den Frisindede, samt de enkelte Mænd, der give dem Bidrag i den Aand, der ønskes.“ Hertz maa den Gang have levet helt udenfor Studenterkredsene.

Vi lade først „Digternes Regiment“ marschere op. Det er Mænd af højst forskjellige Skoler og med højst forskjelligt Syn paa Livet, der drage forbi os, og det er en Selvfølge, at deres Dom over de nyere Bevægelser modificeres efter de forskjellige Individualiteter, men, naar Grundtvig og Blicher undtages, kan det næsten siges, at alle de Gamle hver paa sin Vís gjøre Front imod den nye Tid. — Om J. L. Heibergs „En Sjæl efter Døden“ og Paludan-Müllers „Adam Homo“ ønske vi at tale i en særlig Artikel, men vi kunne allerede her erindre om disse vigtige Aktstykker til Tidens Historie, saavel som om den Ærésoprejsning, Paludan-Müller i sin Alderdom stræbte at give den samme Tid i „Ivar Lykkes Historie“. Endogsaa C. Bredahl tog fra sin afsides Bondegaard ved Sorø Del i Tidens Røre. Hans lille Pjece, som han kaldte „Erindring om Danmarks svundne og Haab om dets kommende Dage“ (1842) gaar ogsaa ud paa at undersøge det staaende Spørgsmaal: „hvilken Regeringsform er den

bedste?“ og skjønt Forfatteren beskeden indrømmer, at han for sin Del mangler Evne til at kunne løse dette Problem, hælder han dog øjensynlig til den Anskuelse, at under Danmarks daværende Tilstand var Enehersker-staven det sikreste, ja eneste Middel til Danmarks Frelse. Blandt den lille Bogs meget smukke poetiske Indlæg findes saaledes ogsaa Digte om Frederik VI. og Christian VIII. Som flere af de andre Gamle er Bredahl politisk konservativ, men derimod radikal i religiøs Henseende. Han ivrer imod, at Reformationen er afsluttet med Luther, og mener, at hvis denne kom tilbage til Jorden, vilde han selv være den Første til at spørge „det gammel-orthodox-theologiske System“ om Et og Andet, f. Ex.: „Hvorfor gaar ikke ogsaa du frem med Tiden, naar du ikke alene vil erkjendes for en Videnskab, men endog vil indtage den øverste Plads i Videnskabernes Række?“ (S. Side 13—14). Vi skulle nedenfor se, at F. C. Sibbern forfægter det Samme, men vende os foreløbig her til Periodens øvrige Digtere. — Selv en saa frisindet Natur som C. Hauch forfægter da i sin Roman „Slottet ved Rhinen eller de forskjellige Standpunkter“, fra 1844, at der ingen Spring maa være i Udviklingen. „I de øvrige Kunster og Videnskaber — hedder det — erkjender man dog, at Tiderne skulle række hverandre Haanden, at intet Træ voxer, afhugget fra sin Rod, og at Stammen først maa hæve sig fast og sammentrængt, for at Kronen tilsidst kan udfolde sig i sin Frihed og Glans; i Statskunsten derimod vil hver Menneskealder begynde Værket forfra igjen; dér ere de foregaaende Slægters Erfaringer spildte.“ Men paa den anden Side røber ogsaa den bekjendte „Partisang fra den svundne

Tid", at Hauch har lyttet til de nye Røster. Vi skulle kun anføre to af Versene:

> Hvad er den Frihed, som man dig vil skjænke?
> Kun den at fejre Kongers Fødselsdag;
> kun den at klirre med Journalers Lænke,
> hvor for en Styver sælges Landets Sag.
>
> Forlang ej Naade mer, men bryd den Skranke,
> der fængsler Dristigheden i dit Bryst,
> og lær paa Ny, at Tale, Tro og Tanke
> er fri, som Bølgen ved din blege Kyst.

Og skjønt Digteren „just ikke véd, om Verden blev meget lykkeligere, naar Folkene gav sig af med Statssager", synes det ham dog „soleklart, at de have Ret dertil; Enhver har Ret til at tale med i sine egne Anliggender". Med et overlegent Blik paa Tiden ser Hauch ogsaa, at „hvo der vil noget Alvorligt i Verden, maa ikke bæve tilbage for det, som Modstanderne stemple med Navn af Oprør og Forræderi, thi ingensteds have vore Handlinger et mere tvivlsomt Udseende end i Politiken. Hvad det ene Parti kalder Forræderi, Frafald, Oprør, det kalder det andet Fædrelandskjærlighed, Heltemod og Folkesind; hvad der synes den Ene sort, synes den Anden hvidt. Her er kun én Hovedlast, det er Halvhed, kun én Hoveddyd, den ej at bæve tilbage for Konsekvensen af det, vi have befundet rigtigt." Hvor langt humanere er disse Ord ikke end f. Ex. J. P. Mynsters bitre Bemærkninger i hans „Meddelelser om mit Levnet" om det „Karakteristiske" ved at „Mængden" paa denne Tid krævede, at Ulfeldts Skamstøtte skulde borttages. „Den kunde vel anses for at have staaet længe nok; men det var — siger han —

som om man vilde, at der ikke mere skulde være Skjændsel ved Landsforræderi.“ Hauchs „Slottet ved Rhinen“ er iøvrigt som bekjendt fornemmelig rettet imod den „filosofiske Skindannelse“, der den Gang havde sin Periode herhjemme, men det er literært taget interessant at lægge Mærke til, hvorledes denne Roman som saa mange af de literære Fænomener fra Fyrrerne behandler Tidens brændende Spørgsmaal. Realismen i vor Literatur havde sejret. Selv de gamle Digtere hente Stoffet til deres Værker fra deres egen Samtid. Hauch siger saaledes udtrykkelig i Romanens Fortale, at han „er gaaet vor Tid og vore Forhold saa nær, som det i Poesien er tilladt, ja som det er muligt, naar ikke Partiernes Vredesskrig skulle forstyrre den Stilhed og Ro, hvormed Poesiens Aand bør sværve over Lidenskabernes oprørte Vande.“

Endnu nærmere var Fru Gyllembourg gaaet „vor Tid og vore Forhold“ i sin Fortælling „Nær og Fjern“ fra 1841. Handlingen er henlagt til 1840, og Episoden med Kongehusets Sølvbryllupsbal former sig til et helt lille politisk Indlæg. Af de to Brødre er den ene liberal, den anden konservativ, og da „de offenlige Blade daglig levere Stof til Disputer“, kommer det hyppig til alvorlige Sammenstød. „De forargelige Pøbeloptrin“ paa Gaderne under Ballet omtales, og Striden drejer sig om, hvorvidt „Frihedens Fjender“ have Ret til at skrive disse Uordener paa den periodiske Presses Regning, eller om virkelig „de liberale Blade tale Lovlighedens og Sædelighedens Sag lige saa varmt som Frihedens“. Det er øjensynligt, at Forf. selv hælder til den Anskuelse, at „de saakaldte Oppositionsblade mangen Gang overtræde

den Sømmelighed, som man har Ret til at fordre", og ikke en Gang det Blad undtages, „som bærer det ærefulde Navn Fædrelandet" og som ellers selv „dets værste Fjender ikke kunne nægte en vis Grad af Agtelse". — I sin Anmeldelse af Novellen bemærker nu „Fædrelandet" (31. Oktbr. 1841), at Sølvbryllupsfesten har gjort „Hverdagshistoriernes" Forfatter til Politiker og minder om hin Skjærslipper, der, da han nærmede sig Paris, troede at høre Raabet: Freiheit oder Tod! Freiheit oder Tod!, men da han kom nærmere, kun hørte: Schauspiel und Brod! Schauspiel und Brod! „Hvorledes maatte ikke Folket blive til Mode, da det bad om en Konstitution og fik — et Bal!" „Fædrelandet" griber tillige Lejligheden til at beklage, at mangfoldige hæderlige og kyndige Folk nære yderst vrange Forestillinger om Demokratiets Forhold til et højere idealere Liv, saavel som om den konstitutionelle Stræbens realistiske Tendens.

Ogsaa anden Del af Fru Gyllembourgs „To Tidsaldre" fra 1845, er polemisk vendt imod Nutiden. Gjennem en af sine Personers Mund siger Forfatterinden, at ogsaa hun i yngre Dage har brændt af Iver for de politiske Bevægelser og har ønsket at ofre Liv og Lykke for Menneskeslægtens Vel, men efterhaanden som Ærbødighed for Sandheden syntes at være forsvunden i Politiken som i Literaturen, ja endogsaa i Livet, har denne Opdagelse kølet hendes Iver for Meget, som tilforn begejstrede hende i det offenlige Liv*). Hun

*) En Parallel fra Politikens Verden. I sine Erindringer fortæller Abrahams følgende Anekdote om Stemann. I Anledning af Frederik VI.'s Død holdt Universitetet en

er ikke fri for „med Ringeagt at betragte den store Hærskare af Digtere, Kritici og Politici, de mange Detailhandlere i Literaturen", og fyldes navnlig med Harme over den nye Tids uridderlige Mangel paa Pietet mod Nationens fortjente Stormænd. „Lad en Mand — hedder det — have helliget sit Liv til at bringe en Straale fra Himlen ned til Jorden, lad den Skjærv, han har lagt paa Fædrelandets Alter, være saa stor, at Enhver, bevidst eller ubevidst, har nydt sin Del deraf — men hans Virken har været i Aandens usynlige Rige,

---

Sørgefest, hvortil man indbød Kongen, Prinserne, alle højere Embedsmænd og mange Andre. Der blev da udnævnt af Professorerne to, der fungerede som Marechaller ved Festen og tillige besørgede Indbydelserne til Prinserne og Ministrene. Valget faldt paa Otto og Abrahams, og da de kom til Stemann, modtog han dem meget forekommende, indlod sig i Samtale med dem, takkede for Indbydelsen og tilføjede derpaa: „Men, mine Herrer, tør jeg da ogsaa komme? thi jeg ser af „Fædrelandet" for i Gaar, at der egenlig ikke tør komme Andre end Studenter [„Fædrel." havde nemlig klaget over, at der uddeltes Billetter til saa Mange, der tog Pladsen op for Studenterne, for hvem Festen jo egenlig var foranstaltet]; jeg er jo rigtignok ogsaa Student, men det er saa længe siden, at det er glemt." Indbyderne forsikrede nu den gamle Herre, at han vilde være velkommen trods den omhandlede Artikel, og han tilføjede da smilende: „Ja, ja, jeg siger jo kun dette for Spøg. Ser De, mine Herrer, min Ungdom og Studentertid faldt ind i den franske Revolutionstid, og jeg kan forsikre Dem, at jeg den Gang var en nok saa slem *écervelé* (han brugte netop dette Ord), som de unge Herrer ere nu til Dags; men alt Saadant giver sig med Alderen."

den er ikke som Thorvaldsens Værker til at se med korporlige Øjne og tage paa med Hænder — lad en saadan Mand, vil jeg sige, en Gang forfægte en Overbevisning, der med Ret eller Uret strider mod Tidsalderens Smag, og se da, med hvilken oprørende Haan og Ringeagt de smaa Fugle stimle om Minervas Ugle og søge at afrive dens store Fjedre, som dog ingen af dem kan tilegne sig.“ Hvilket Stormløb imod Bevægelsesmændene de „To Tidsaldre“ forøvrigt gav Anledning til, skulle vi strax nedenfor komme tilbage til. Endnu skulle vi kun minde om, at endog i en saadan Bog som Ingemanns Nytidsroman „Landsbybørnene“ (fra 1852), i hvilken Handlingen er henlagt til Fyrrerne, spores der flere Stænk af Uvillie mod „alle Konstitutions-Magere og røde Republikanere“ i vor „oversunde, drengeungdommelige Tid“. Selv Christian Winther lægger i sin Fortælling fra 1851 „Paa Landet“ ikke Fingrene imellem under Skildringen af „den smudsige Kommunist, denne hersens Peter Kandidat“, der agter at uddanne sig for den umiddelbare Deltagelse i Statens Styrelse. — Af større Interesse er dog J. L. Heibergs Lystspil Valgerda, fra Febr. 1847. Han er ikke blind for, at „Studenterne ere liberale“, og at „Studenterne ere Landets Fremtid“, men ved at gjøre Vilhelmine til de liberale Ideers Talsmandinde og lade hende sværme baade for det sidste Finansregnskab og det store Spørgsmaal, hvor hun skal sætte sin (eventuelle) Søn i Skole, røber Forfatteren tydelig nok, til hvilken Side han selv hører. Vi have nærmest her Brug for det karakteristiske Replikskifte mellem Julius og Vilhelmine om den politiske Poesi.

Julius: „De holder jo ikke af Poesi?“ Vilhelmine: „Jo, af den politiske.“ Julius: „Ja hvor er den? Jeg hører nok Tale om den som et nyt Evangelium, men jeg har endnu ikke truffet paa den. Ogsaa her maa jeg gjøre min Distinktion gjældende: politisk Poesi bryder jeg mig ikke om, men den nationale holder jeg højt i Ære.“ Vilhelmine: „De lade sig vist ikke adskille; kun det Politiske kan i vore Tider være nationalt.“ Julius: „Men alle vore største Digtere, ere de da unationale? thi politiske ere de ikke.“ Vilhelmine: „De høre alle til en forbigangen Tid, ja jeg vil næsten sige, til en forhenværende Nation; hvad der fra nu af skal blive nationalt, maa have en politisk Karakter.“

Det er i det Hele taget interessant at se de gamle Digtere studse over det nye literære Fænomen i Fyrrerne: den politiske Poesi. Den stammede jo ogsaa fra det unge Tydskland, og ligesom vort hele Studenterliv ikke udviklede sig uden Paavirkning Syd fra, saaledes gjorde den tydske politiske Poesi nu ogsaa sin Indflydelse gjældende. Herwegh og Hoffman von Fallersleben fik strax i Begyndelsen af Fyrrerne sine Oversættere i „Fædrelandet“ og „Korsaren“, og „Fædrelandet“ for 10. Oktbr. 1841 indeholder endog et særligt Forsvar for „politisk Poesi“ i Anledning af det unge Tydsklands Lyrik. „Vore hjemlige Forsøg,“ siges der, „de rosenhoffske og siesbyske Digte, staa paa et lavere Trin“; men efter Rosenhoff og Siesby kom nu Carl Ploug selv, og Tiden lyste hans politiske Sang saaledes i Kuld og Kjøn, at han i en Menneskealder blev Forsanger i Danmark ved alle nationale og skandinaviske Lejligheder.

En lignende Bevægelse foregik samtidig i Sverige. Geijers Overgang i de Liberales Lejr havde betegnet et nyt Opsving i Demokratismens Kamp mod „Tronen og Alteret", Restavrationstidens Alfa og Omega, og de tydske politiske Digtere finde nu ogsaa deres Oversætter i C. V. A. Strandberg, ligesom han fra Rückerts „Geharnischte Sonette" laaner Titelen til sine ildfulde „Sånger i pansar" fra 1845. Vi have stemt Tonen ned her i Norden siden den Gang, da „Fædrelandet" istemmede „Das Lied vom Hasse", med Omkvædet: „Wir haben lang genug geliebt, und wollen endlich hassen," da Goldschmidt satte „Ça ira, ça ira!" til Motto paa sit dristige Sørøverskib, eller da Strandberg skrev sin „utmaning" til „verldens Goliath, österns jette," men det var dog alligevel friske og frejdige Tider, hvor Ungdommen havde Vind i Sejlene og gik foran som Folkenes Førere mod Frihed og Fremskridt. Paa den anden Side kan det ikke nægtes, at i alt Fald den akademiske Demokratisme og Skandinavisme tidt var ensidig og sneversynet. Medens Svenskere som Strandberg, Almqvist og Sturzen-Becker vare kjære Gjæster her i Fyrrerne, bankede Nordens idealeste Demokrat og vel ogsaa dens største politiske Digter forgjæves paa Danmarks Dør. Det er med Rette blevet hævdet, at Henrik Wergeland er en af de Første, der (allerede i 1831) rejser Skandinavismens Fane i vort Aarhundrede, og det er interessant, at han netop rejste den under den Form, som igjen er bleven vor Tids Løsen, nemlig at hvert nordisk Folk først skal udvikle sine ejendommelige nationale Anlæg, før der bør være Tale om nogen Statsforbindelse; men dermed var Wergeland ogsaa forkjætret

af den akademiske Skandinavisme. Det var derfor heller ikke til Lederne af den liberale Opposition, at Wergeland i 1841 henvendte sig, da det blev ham for trangt i hans Fædreland, men til en af de gamle Digtere, J. L. Heiberg. Hvad „Danmarks Aristark“ svarede Wergeland, vides desværre ikke, og det blev i alt Fald ikke Heiberg, men de literære Løsgængere P. L. Møller og M. Goldschmidt, som i Fyrrerne brød Isen for den norske Digter i Danmark. Midt under det andet nordiske Studentermøde i Kjøbenhavn 1845 bragte Goldschmidt den døende Henrik Wergeland sin varme Hyldest i „Korsaren“, og Artikelen skaaner ikke de „danske Skandinaver“, som dog saa villig havde taget Welhaven under deres Vinger. Wergeland — hedder det i „Korsaren“ — „har ikke skrevet noget lyrisk Digt mod Schleswigholsteinerne og ikke udbragt en eneste Toast for noget af vore liberale Koryfæer. Følgelig har heller intet liberalt Koryfæ udbragt en Skaal for ham og gjort ham berømt.“

Naar saaledes selv iblandt de Yngre en Røst kunde hæve sig imod den akademiske Ensidighed, kan man bedre forstaa, at de Gamle rystede paa Hovedet ad den nye Tids Ordførere saavel som ad deres nye Literatur: den politiske Poesi. „Vor nærmeste Fremtid i Danmark — skriver allerede i Oktober 1840 Ingemann til H. C. Andersen — bliver maaske af stor Betydning for Landet, men upaatvivlelig saa ensidig politisk og statsøkonomisk, at alle ikke-politiske Digtere vil forstumme.“ „Ulykken er — hedder det ogsaa i „Slottet ved Rhinen“ — at de store Digtere kun lidet befatte sig med eders Politik,

og at de Digtere, der befatte sig dermed, ikke ere store.“ Og til sin Hustru skriver H. C. Ørsted fra Berlin, Avgust 1843, Følgende om Herwegh: „Herwegh har virkelig en stor og levende Begejstring og er en sand Digter, men han har et praktisk Øjemed. Dette skal langt fra ikke lægges ham til Last, da det er stort og ædelt; men naar jeg læser alle disse Opfordringer til Kamp for Friheden, fremførte med et Liv, som maa begejstre Ungdommen, og jeg tænker mig Kampen bragt til Virkelighed og udført med Sejr, gyser jeg ved at betragte det ringe Haab, vi tør have om, at den tilkæmpede Frihed vilde blive vel benyttet; hvorimod de Goder, som frembringes og endnu i den sidste Menneskealder ere frembragte ved rolig fremskridende Forbedringer, ere varige Erhvervelser, som bl. A. ogsaa have den Dyd, stille at fortrænge de Misbrug, hvis voldsomme Ophævelse ofte ikke er varig.“

Tiden gav kun altfor snart de gamle Digtere Ret, naar de frygtede for Poesiens Fremtidsskjæbne, og Literaturen efter 1849 har unægtelig stadfæstet Grundtvigs Udsagn, at „Parlaments-Aanden just ikke er den, der hæver Mennesket over Jorden, men fængsler snarere i det nærværende Øjeblik“. Saaledes minder Hertz i „Hundrede Aar“ sine Landsmænd om, at Poesien ikke maa glemmes under det politiske Røre. „Uden Poesi — siger han — er den virkelige Verden tom og idéløs, uden Fylde og uden Glæde. Lader da ikke dem erholde Magten, der udgjøre Masserne, men dem, der repræsentere Ideerne“, hvorpaa Koret istemmer følgende karakteristiske Suk fra 1849:

Ja, jeg nægter det ikke, en Slump Poesi
skulde fryde mit smægtende Hjerte.
Thi min Sjæl mattes ud af det evige Raab
om en Vælger, en Valgt og en Valgbar.

Naar jeg tænker at hvile mig ud paa en Dyst,
ja saa banker det atter paa Døren,
og min vælgende Haand trykkes ømt af en Mand,
der er „just af den Mening, som jeg er".

Se ogsaa i samme Komedie den skjønne Vexelsang imellem Anselmus og Bølgerne. Ogsaa i Chr. Winthers „Lyriske Digte" fra 1849 hedder det:

Lad dem synge, som de maa!
Lad dem kvæde deres Sange,
fade, flove, brede, lange,
tørre, vindige og smaa!
Lad dem kun som Ulve tude
om Despoter og om Død!
Lad dem Friheds Morgenrød
kun som Lærker højt bebude!
Lad dem slynge deres Ild!
Lad dem tænde deres Fakkel!
Blande mig i det Spektakel
hverken kan jeg eller vil.

Herhen hører ogsaa et skarpt Brev fra J. L. Heiberg til J. Collin, dateret 7. April 1848. N. P. Nielsen havde ønsket at spille Titelrollen i Sanders Sørgespil „Niels Ebbesen", men Heiberg fraraader paa det Stærkeste Stykkets Gjenoptagelse paa Repertoiret. „Den offenlige Enthousiasme — skriver han — behøver i dette Øjeblik ikke at stimuleres; tværtimod vil en yderligere Stimulation af den bevirke dens Afslappelse. Allerede længe

har man ved uforsigtig Brug af Stimulantia søgt, vistnok ubevidst, at svække Nationalfølelsen og Nationalbegejstringen. Især spille nogle af vore Poeter en ussel Rolle, idet de, i Stedet for at tage Musketten paa Nakken, sidde i god Ro hjemme og skrive poetiske Udfordringer i Jakob v. Tyboes Manér, — en Manér, som burde overlades vore Modstandere, saa meget mere, som den er unational.“ I Forordet til sine Gadeviser fra 1849 nævner Heiberg det ogsaa som sit Maal at skrive Sange, der „svare til Nationalkarakteren, og som følgelig udelukke bramarbaserende Udgydelser, der minde om Jakob von Tyboe og snarere karakterisere tydske Pralere end beskedne og besindige Danske“. (Smlgn. hermed Goldschmidts Udtalelser S. 150.) At Heiberg, trods disse velmente Bestræbelser, kom tilkort overfor Krigsaarenes populære Digtere, er en anden Sag, men de anførte Ord kunne dog vidne om, at det ikke alene var de politisk Toneangivende, der vare patriotiske i 1848 og følgende Aar. Alle de gamle Digtere med Oehlenschläger i Spidsen skrev Krigssange. Se saaledes ogsaa i „Hundrede Aar“ de „Billeder fra Krigen 1848“, som en gammel Mand viser frem paa Kunstnerbakken i Dyrehaven, eller Heibergs kraftige Digt fra 1849: „Det danske Flag til Prinsen af Noer“. Selv H. C. Ørsted skrev en Krigssang i 1848.

II.

Det tungere Skyts.

Vende vi os dernæst fra Digterne til Filosoferne og Videnskabsmændene, danner J. L. Heiberg en naturlig Overgang. Som han i „Valgerda“ slog et Slag imod Oppositionen, saaledes havde han alt tidligere, bl. A. i „Interimsblade“ (1834—37) og „Intelligensblade“ (1842—44), kraftig hævdet, hvad han kalder de Gamles Kontra-Opposition. Vi skulle her i al Korthed søge at fremdrage et Par karakteristiske Træk fra denne hans publicistiske Virksomhed, idet vi dog navnlig agte at dvæle ved hvad der forekommer os at have Interesse som Paralleler til Nutidens Syn paa de diskuterede Spørgsmaal. Allerede 1834 havde han nedlagt en Protest imod at anvende Naturrettens eller de saakaldte Menneskerettigheders Princip paa Statsforholdene (se „Christensen om Trykkefrihed“). Han kalder Tilbøjeligheden til at udlede alle de bestaaende politiske Forhold af Individets saakaldte medfødte og naturlige Rettigheder for en besynderlig Modsigelse, thi i Naturstanden har Individet ingen Rettigheder, fordi det ikke er Menneske. Dette bliver det først ved at indgaa den Forening, som kaldes Stat, thi denne er Betingelsen for det rent Menneskeliges Udvikling. Det er derfor ogsaa en naturlig Konsekvens, naar Heiberg endnu samme Aar i sine „Breve til en Landsbypræst“ — der bl. A. meddeler en Udsigt over Hegels Fremstilling af det konstitutionelle Monarki — kalder det Land lykkeligst, hvis største Intelligens er samlet i Regeringen. Han hævder, at det er en sørge-

lig Vildfarelse, naar man betragter et fjendtligt Forhold imellem Regeringen og Stænderne som nødvendigt, „thi Regeringen er ikke et Parti, som har et andet Parti imod sig, saaledes at begge maa afpresse hinanden til det Yderste Alt, hvad de formaa. Naar en Stat kommer i denne Tilstand, er det en Ulykke, og kan ikke kaldes Sundhed.“ — Høre vi ikke disse Ord igjen i vore Dage? — Eller naar Heiberg i sin Afhandling om „Avtoritet“ fra 1842 søger at bestemme Begrebet Avtoritet og Individernes Forhold til samme, er det saa ikke endnu „en Profil af Nutidens aandelige Fysiognomi“, som han her skizzerer? Tages der nu ikke paa Ny til Orde mod „den gamle Vildfarelse om Folke-Souveræneteten“, og har Heiberg ikke faaet Ret, naar han sagde om Oppositionen: „I Fortrøstning til, at de have Kompasset ombord, tænke de ikke paa dets Misvisning.“ Selv en saa frisindet Yngre som Holger Drachmann lærer jo i vore Dage, at man under Livets Sejlads i Tide skal beregne sin Afdrift. Vore Læsere ville erindre Peer Matroses Sang i „En Overkomplet“, om hvorledes han vilde bære sig ad, hvis han kunde leve Livet om igjen:

Jeg vilde ej sejle foruden Bestik
og prøve til Maalet at slumpe,
jeg vilde i Tide ta' Reb i min Rig,
og i Tide bruge min Pumpe,
i Tide styre en Streg forbi
mit Bestemmelsessted, allevegne;
i Tide ta' Luven; i Tide, fordi
jeg maatte min Afdrift beregne.

Bevægelsesmændene i Fyrrerne beregnede ikke deres frie Ideers Afdrift, trods alle de Gamles Advarsler og Raad,

men det forekommer os, at netop dette tjener til deres Ære, og at de virkelig have Ret til at kalde sig Idealister.

Det er en Selvfølge, at Heibergs Konservatisme fik læst og paaskrevet af de Yngre; foreløbig dog mindre af de akademiske Liberale end af Løsgængerne og den demokratisk-radikale Afskygning af Bevægelsespartiet. I sin Afhandling om „Folk og Publikum“ fra 1842 havde Heiberg sagt, at da al politisk Avtoritet, al politisk Berettigelse hviler i Staten, saa ere Individerne, som saadanne, politisk uberettigede. Men Tidsalderens almindelige Emancipations-Ide forrykkede dette normale Standpunkt. Tidligere havde man i den literære Verden (thi et politisk Publikum existerede endnu ikke) betragtet Publikum som identisk med Folket, men nu var Folket opløst i en atomistisk Mængde, en Masse, d. e. et Publikum, der selv er skrivende, og det var den journalistiske Literatur, der havde emanciperet de uberettigede Individer og gjort Publikum til Skribent. Herimod er det, at bl. A. P. L. Møller rykker i Marken. Han minder Heiberg om, at han havde en anden Mening, da han skrev „om Vaudevillen“ og i Publikum erkjendte den timelige Magt, under hvis Herredømme Digteren staar, og som han ikke blot er nødsaget, men endog forpligtet til at adlyde. Men Heiberg — siger han — begynder nu at blive lidt til Aars, har ingen Børn, bor desuden noget højt, og har saaledes overset Bevægelserne i den yngre Generation. „Han, som havde været Repræsentant for Bevægelsen, blev det nu for Stagnationen. Før en Fjende af det Filistrøse og Stereo-

type, er han saaledes selv bleven paa sin Vis filistrøs og stationær.“

Det er, som ovenfor bemærket, med Villie, at vi have stillet Heiberg i Spidsen for Kontra-Oppositions-Literaturen i Fyrrerne, thi medens han tog offenlig til Gjenmæle mod de nye Ideer, tav en stor Mængde af de andre Gamle, eller gjorde i alt Fald kun Modstand i Stændersalene*). De mange Erindringer og Brevsamlinger, der i de senere Tider ere fremkomne, have imidlertid lagt et meget interessant Materiale til Rette for en kommende Historieskriver, og maaske vi allerede her maa gjøre lidt Brug deraf. — I deres private Breve kommer de Gamles Misfornøjelse hyppig til Orde. „Undertiden — skriver Fogtmann 1839 til Sibbern — har jeg vel følt mig fristet til at bryde Tavsheden; men jeg tænker altid, at der findes de, som have mere Kald dertil.“ Og som han i dette Brev minder om, at den ældre Fichte sagde: „Daarerne tale, medens de Vise tie stille“, saaledes skriver han en anden Gang til P. Hjort, at han med Glæde har truffet følgende Ord i en tydsk Recension: „Jeg stræber ikke at kjøbe forfængelig Ros i Dagbladene, men at fortjene Nationens varige Agtelse.“ Paa samme Maade taler J. P. Mynster i sit Levnet om,

---

*) Herfra maa dog P. Hjort undtages, men vi maa her nøjes med at henlede Læsernes Opmærksomhed paa hans „Kritiske Bidrag til nyere dansk Tænkemaades og Dannelses Historie“, i hvis politiske Afdeling Forfatteren har samlet en Række Afhandlinger og Artikler fra 1828—1850, der alle mer eller mindre dreje sig om „den Kunst, at være en ægte Statsborger“.

at han aldrig har bejlet til Folkegunst, hvorfor han ogsaa er bleven overstænket af „Dagbladenes Uhumskheder“, og i et Brev fra 1835 dadler han strengt „de Flestes jammerlige Frygt for at blive upopulære, en Frygt, der i disse Tider ofte kommer nær til Landsforræderi eller dog Fornægtelse af Sandhed og Pligt“. Han spøger med, at der er Mange, der ere mere bange for at lægge sig ud med „Kjøbenhavnsposten“ end med Kongen, og bebrejder 1841 alvorlig P. Hjort, at han skriver i dette Blad, da „ingen skikkelige Folk holde denne Pumpe længere“. Derfor skriver ogsaa Fogtmann i Febr. 1839 til Hjort og Mynster: „Man maa langt hellere være, som De siger om Mynster, forladt af Alle, end forgudet som Ussing. Det er yderst beroligende og tilfredsstillende at se en Mand, som staar ene, dog at staa saa fast og rolig. En saadan Mands Stilling er god og sikker. Derimod er den Forgudedes Stilling i mange Henseender usikker og farlig.*) Iøvrigt mener jeg, at Mynster har ikke faa sande Venner. Jeg gad ellers nok vide, hvad Folk kunne mene med det, som de kalde Mynsters Hykleri? Mene de dermed, at hans Liv ikke svarer til hans Lære, eller mene de, at han ikke selv har den Tro, som

---

*) P. Hjort føjer hertil Følgende: „Den skarpseende Ussing saà det godt selv. Jeg sad en Tid efter ved hans Side, ved gamle Stemanns Taffel. Jeg hviskede til ham: Hvorledes har Deres Guldpokal det? Han svarede: Jo, jeg har saamænd ofte ventet en Deputation, for at hente den igjen. — Han har nu alt længe naaet den „Fasthed og Rolighed“.“ — — Her have vore Læsere tillige en lille Mundsmag paa Hjorts egen Konservatisme.

han forkynder? I begge Tilfælde ville de dog ikke kunne have Andet at støtte sig paa end deres egne onde Tanker — og det er slette Beviser.“

Af særlig Interesse for vore Dage er en Række Udtalelser af Mynster om en fri Forfatning og fri Valgret. Han skildrer i sit Levnet „den urolige Gjæring, den principløse Higen efter Forandringer, der omsider frembragte Katastrofen i 1848,“ og mener, at skjønt der har været Tider, hvori man har regeret for meget, saa kan der sandelig ogsaa regeres for lidet, og det var dertil, at Demagogerne i Fyrrerne stræbte at faa de Magthavende stemte, for saaledes at bane Vejen for deres egen Despotisme. Paa samme Maade taler han bestandig i sine Breve fra disse Aar om „de forstyrrede Tider“ og bliver ikke træt af, som alle de andre Gamle, atter og atter at hævde, at Stænderne maa være raadgivende og ikke lovgivende. Han er i 1835 i Forlegenhed i Stændersalen, fordi alle de Sager, der forekomme, ere saadanne, hvorom han maaske vel, som enhver Anden, kan sige sin Mening i et Selskab af gode Venner, men hvorom han ingen velbegrundet Formening kan ytre, hvor det gjælder om, hvad der skal sættes i Værk. — Denne Forlegenhed trykker just ikke altid vore Dages Rigsdagsmænd.*) — I et Brev fra 1842

*) En Parallel fra Nutiden. „Dagbladet“ for 14. December 1876 skriver saaledes om Finanslovbetænkningen: „Betegnende er det, naar det i Bemærkningerne til § 23 (Marineministeriet) overlegent hedder: „Flertallet skal for Øjeblikket afholde sig fra at udtale nogen bestemt Anskuelse angaaende Spørgsmaalet om, hvilket System, det Kruppske

d betvivler Mynster, at „Valgene blev sikrere og bedre, ɔt fordi Vælgernes Antal blev større, hvad enten Valgretten d blev benyttet af en Mængde, som lige saa let eller endnu ɔl- lettere vilde være til Pris for Enhver, der vilde løbe af- ts sted med den, eller den — hvad snarere vilde være Til- st fældet — blev desto mere ubenyttet, med jo Flere den la skulde deles.“ I samme Brev advares mod „et Dema- g gog-Herredønme, som modarbejder enhver virkelig For- jt tjeneste, og tilsidst ender med et Tyranni, hvilket rigtig- ıı nok ikke har længere Varighed end alt det Øvrige — ıi indtil Folket er saa opslidt, at det synker i en aandelig I Død eller bliver til Pris for en Erobrer.“ Ere ikke ɔo ogsaa disse Ord blevne gjentagne i vore Dage? — Myn- ts ster advarer derfor imod at søge nye Statsformer, da b det, som udgjør et Folks sande Held og Hæder, i det M Mindste lige saa godt kan skride frem under de bestaa- ɔ ende Former. „Vi fortjene derfor ikke at kaldes „Stille- ts standsmennesker“, — siger han — thi det kunde vel ;7 være, at vi lige saa ivrig søgte Fremskridt — kun sl langt væsenligere.“

---

eller det Armstrongske, der skal følges.“ Som om nogen Dødelig udenfor vilde falde paa at tro, at de Herrer af Flertallet forstod sig paa at dømme Krupp og Armstrong imellem! Men at de selv vistnok tro det, tro, at de, skjønt Ingen af dem naturligvis nogensinde har været med at fyre hverken en Kruppsk eller en Armstrongsk Kanon af, dog i Kraft af deres Stilling som Finansudvalgsmedlemmer og Flertalsledere i Folkethinget blive højeste Avtoriteter i disse Spørgsmaal, lige overfor kvilke det sagkyndige Evropa staar tvivlraadigt — det er Noget, man næsten ikke véd, om man skal le eller græde over, skjønt den Slags Ting jo ere en gammel Historie.“

Allerede Valgene til den grundlovgivende Rigsforsamling viste jo Farerne ved den almindelige Valgret. Der findes i Aarestrups „Efterladte Digte“ en 6—7 Sonetter fra 1848 — vi søge jo helst her det literære Udslag af Tidens Brydninger — som ypperlig skildre Blindebuklegen under Valgene, og som netop have deres Interesse, da Aarestrup selv var en Frihedsmand.*) Vi tør maaske gjenopfriske Mindet om den berømteste af disse Sonetter i Anledning af, at H. N. Clausen faldt for Væveren Hans Hansen af Mehrn:

I Kløgt og Talekunst en højlærd Mester,
Friheds abstrakte Ven, der uforfærdet
med kristen Anstand længe førte Sværdet
mod Enevold og orthodoxe Præster.

En fattig Djævel, ej en Gang en Fæster,
en Bomuldsvæver i en Røn bag Gjærdet,
ved smudsig Dont fornedret og forhærdet,
undsluppen nylig Varetægts-Arrester.

Vælg, danske Folk! vælg en af disse Tvende!
Den Sidste valgte du. Man maa bekjende,
han er din Sags naturlige Forfægter.

Du møder fast personlig selv for Skranken.
I Valget er en Hævn, en Haan i Tanken,
en Bitterhed, hvis Ret jeg ej benægter.

---

*) Se Georg Brandes' Karakteristik af Digteren i F. L. Liebenbergs Udgave af Emil Aarestrups „Samlede Digte“, 1877. Med Digterens Enkes Tilladelse hidsætte vi som Supplement til denne Artikel to hidtil utrykte politiske Digte af Aarestrup fra April 1848.

Ogsaa i „Hundrede Aar“ tugter Hertz Valget af „den ikke uberygtede Væver Hansen“. Han lader en Bonde-kvinde sige: „Andre kunne altid komme i Vej; men saa-dan en stakkels, fattig Husmand, ham maa man tage sig af.“ Hertz sammenligner endogsaa de om Valgtri-umfbunerne forsamlede Bymænd med de lyciske Bønder, der ansmægtede Latona Vand, og han lader Flokken tilsidst for-svandles til kvækkende Frøer:

Under Koften jeg ser dens slimede Hud,
i den barkede Næve dens Svømfod —

og Frøerne istemme saa deres „Brekekex koax! Brekekex ogkoax!“ *)

Naar Poeterne tale saaledes, kan man ikke undre sig over, at Kirkens Primas i 1849 kan skrive Følgende: „Det er sørgelige Tider, hvori vi leve. Vi faa vel nu en Grundlov, *taliter qvaliter*, ville derefter faa en Rigs-dagsforsamling og Love, *taliter qvaliter*, en Kirkeforfatning *taliter qvaliter*, faa vel ogsaa en Gang en Fred, *taliter qvaliter*. Anderledes bliver Livet i Danmark ikke herefter.“ Og da Folkethingsvalgene i Avgust

---

*) „Fædrelandet“ for 16. Oktober 1848 hævder derimod i en ledende Artikel Følgende: „Over Folkets Valg kan lige saa lidt nogen egenlig Kritik anstilles, som man kan fore-skrive det nogen almengyldig Regel at vælge efter. Man kan harmes over, at et Par enkelte Repræsentanter ere valgte, hvis moralske Karakter ikke synes ganske pletfri, man kan beklage, at paa flere Steder er den øjensynlig mindre dygtige Kandidat foretrukken for den mere kom-petente, men synderlig videre kan man ikke komme.“

1852 faldt endnu værre ud — baade Krieger og Gleerup blive f. Ex. slaaede af Bondevenner — skriver Mynster, at det maaske kan være ret godt, at Valgene ere faldne ud, som de ere, „thi derved tør man dog haabe, at Folk ville faa Øjnene op til at erkjende, hvad det er for en Valglov, man har givet os“. Han indrømmer dog nu, at det kan være meget rigtigt, at der er en almindelig Stemmeret, fordi enhver myndig Mand bør vækkes til Deltagelse i det politiske Liv, men „en bedre Valglov er uden Tvivl vor største politiske Fornødenhed“. Samme Aars Oktober siger Mynster, at det er en daarlig Rigsdag, der nu er samlet, samt at „det er beklageligt, at der er komne saa mange Skolelærere ind i Rigsdagen“. — „Maatte dog Enhver blive ved det, han har lært og duer til!“ Og endelig i Novbr. 1853 siger han: „Jeg tænker, at de Fleste, der saa heftigen raabte paa „Folkets Emancipation“, have faaet deres Lyst styret.“ Hvad vilde Mynster have sagt, hvis han havde oplevet den 25. April 1876? Endnu i Slutningen af Treserne vare de gamle „Stillestandsmænd“ *personæ ingratæ* herhjemme. C. Paludan-Müller kan i Juni 1868 skrive saaledes til P. Hjort: „Mon dog ikke det danske Folk en Gang skulde faa Øjnene op og se Farerne ved den Vej, Enthousiasterne lokke det ind paa? — Naar man ser, hvor mægtig Illusionen er her til Lands, og navnlig, hvor mange Penne der arbejde paa at give Folket, især Ungdommen, et aldeles forvansket Billede af dets Historie, kunde man fristes til at tvivle derpaa.“

Vi kunne dog ikke slutte denne Skizze, uden endnu at omtale to mærkelige Personligheder, F. C. Sibbern

og Søren Kierkegaard. Deres Optræden i Fyrrerne frembyder for det Første interessante Sammenlignings-punkter. I sine Dagbøger varierer Kierkegaard i det Uendelige den Sætning, som alle de Gamle hyldede, at Mængden er den maadeligste af alle Kategorier — „hvilket selv Oldtiden saa ypperligt forstod, at man vel nu vilde blive lemlæstet, hvis man blot vovede at aftrykke, hvad Plato og paa enkelte Steder især Aristoteles siger derom“ — — ligesom han med synlig Glæde anfører, hvad Schelling siger i Fortalen til Steffens' efterladte Skrifter: „Naar det først er kommet saa vidt, at Mængden er Dommer over, hvad Sandhed er, saa varer det ikke længe, inden det gaar løs paa at afgjøre det med Næverne.“ Saaledes hedder det ogsaa i „Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed“, der siges oprindelig at være skrevet i 1846, at „Mængde, ethisk-religiøst, som Instans, er Usandhed“, en Sætning, der udførligere tages op paa Ny i Efterskriften fra 1855: „Ethisk, ethisk-religiøst er Mængde Usandhed; Usandhed, at ville virke ved Mængde, det Numeriske, at ville gjøre det Numeriske til Instansen for, hvad Sandhed er.“ Hvis vi nu vilde sætte „ethisk-politisk“ i Stedet for „ethisk-religiøst“, vilde den hele Sætning lige være til at lægges Sibbern i Munden. Sibbern fremhæver saaledes i en Avisartikel fra 1848, at „Danmark har det store Fortrin, at der neppe er noget Land i Evropa, om hvilket man i højere Grad end om dette vort Fædreland kan sige, at dets Politik har været bygget paa Ethik, eller for at tale i det forrige Aarhundredes naturligere, men mindre fornemme Sprog, at dets Statskunst har været bygget paa Gudsfrygt, Dyd

og Velanstændighed", og i et Universitetsprogram fra 1849 ønsker og haaber han, at vor Frihed, Lighed og Broderskab ikke skal gaa de samme Veje, som de ere gaaede i mangt andet Land. „Vi tør vel her hos os stole paa — siger han — at hvad Nationen i hin lange Aarrækkes Løb har uddannet sig til, under en Regering, som maaske mere end nogen anden kan siges at have været ethisk og ethiserende, det lader den sig ikke letteligen enten fraskrige eller fralokke, for at begrave sin Ethik i en Politik, hvis Ytringer og Virkninger andensteds hverken have været glædelige, velgjørende eller hæderlige." Vi bede Læserne have disse Ord i Minde, naar vi i en særlig Artikel vende tilbage til Sibberns Position og Opposition i Fyrrerne, og skulle kun her endnu antyde, at ogsaa i en anden Henseende er Sammenstillingen af ham og Kierkegaard ikke uden Interesse. Vi skulle senere vise, hvad alt ovenfor er berørt, hvorledes Sibbern, efter først at have anlagt en ideal — og derved fordømmende — Maalestok paa de praktiske Bevægelsesmænd i sin Samtid, selv trækker Grundridsene af en social Reform, der gaar saa vidt, at han endogsaa kan spørge, om Menneskeheden endnu ikke har sin Fødsel tilbage. Men medens Sibberns urokkelige Optimisme og hans „levende Tro paa Frihedens Realitet" (det er nogle Ord af ham selv) tilsidst lader ham selv blive greben af de nye Tiders Aand og derpaa fører ham ud i vidtsvævende Drømme om Menneskehedens ufødte Fremtidslykke, driver Kierkegaards ideale Opposition ham dybere og dybere ind i Negationen, til han i sit

Dødsaar 1855 ender med sin uhyre Benægtelse af selve Kristendommens Existens.

Vi holde os altsaa her foreløbig til Kierkegaard alene. Hans hele Syn paa Samtiden ligger paa en Maade i følgende Ord af hans Dagbøger, fra en ubestemmelig Tid mellem 1846 og 1855: „Tilstanden i Kristenheden, især i Protestantismen, og allermest i Danmark, er: Middelmaadighed, Aandløshed, Spidsborgerlighed. Idealerne ere bortkomne, glemte, og Middelmaadigheden selvbehagelig rykket op til at indtage Højsædet.“ Det kunde allerede overfor denne voldsomme Dom være paa sit rette Sted at minde om H. Brøchners træffende Ord om Kierkegaard: „Hans Virkelighedssans holdt ikke altid Skridt med hans eminente Reflexionsvirtuositet; han kom derfor undertiden til at se et Faktum i en forunderlig Forskydning og i abnormt forandrede Dimensioner.“ Men efter én Gang for alle at have erindret om disse Brøchners Ord, tør vi vel rolig fortsætte vor Opgave her: objektivt-historisk at give et Par Træk af Kierkegaards Kontra-Opposition i Fyrrerne.

„Ja vist er jeg Aristokrat — skriver Kierkegaard i sin Dagbog for 1846 — og det er og har da Enhver været, der i Sandhed er sig bevidst at ville det Gode, thi af dem er der altid faa, men jeg vil staa nede paa Gaden, midt imellem Menneskene, hvor Faren er og Modstanden. Jeg vil ikke à la Martensen, Heiberg o. s. v. fejgt og blødagtigt leve paa Fornemhedens Afstand i enkelte Kredse, garderet af Sansebedrag, at Mængden sjeldent ser dem og derfor indbilder sig, at de ere Noget. Det er vel saa, at Verden vil bedrages, at naar den

sjeldent ser en Mand, saa tror den, han er Noget — men jeg vil ikke bedrage, og jeg vil ikke trænge til et Sansebedrag. Det har heller aldrig Nogen af hine Ædle gjort, der i Sandhed vilde Menneskenes Vel, de levede aldrig tilbagetrukken et blødagtigt Liv i aristokratiske Kredse.“ At Kierkegaard med disse Ord i alt Fald gjorde Heiberg Uret, ville vore Læsere kunne se af det Foregaaende, men hans Uret bliver rigtignok saa meget des større, som Heiberg til Dels med de samme Ord stiger ned „paa Gaden“ i Fyrrerne. „Jeg har erfaret — siger Heiberg i Slutningsordene af „Folk og Publikum“ — at hver Gang jeg har trukket mig tilbage fra en levende Vexelvirkning med Publikum og i nogen Tid forholdt mig passiv, saa er mit Navn steget i Berømmelse i samme Grad som Tavsheden har varet længe, og jeg forudser derfor, hvilken Ære det vil nyde, naar jeg først er død, fordi man saa er vis paa, at jeg ikke optræder igjen. Thi hver Gang jeg efter nogen Tavshed indfinder mig paa Ny i Literaturen, saa gjentager sig en Scene, som jeg en Gang var Vidne til paa en af vore Gader: en Bonde raabte med Tørv, men med en saa besynderlig Stemme, at alle Hunde i Kvarteret gav sig til at gjø og tude; fra Sidegader og op af Kjælderhalse mylrede de i Snesevis og holdt et Spektakel, som om Byens Undergang var nær.“ Vi skulle ogsaa strax se, at naar Kierkegaard skildrer Fyrrerne som „Nivelleringens Tid“, saa havde allerede Heiberg i sine „Breve til en Landsbypræst“ fra 1834 udtalt det Samme. „At nivellere — siger han — det er det store Ord, og ingen Lyst er rimeligere, thi det er egenlig en Lyst til at hævne sig

paa Naturen, der har ladet os fødes under saa ulige Vilkaar. De Liberale skulde derfor renoncere paa det løgnagtige Argument: at Naturen har dannet Alle ens. Men den Lighed, som man stræber at tilvejebringe, er forskjellig i de forskjellige Lande. I Frankrig er Ærgjerrighed den herskende Lidenskab. Hos os findes ingen Lidenskaber [det Samme gjentager Kierkegaard], men Maalet for vore Bestræbelser er at kunne føre et mageligt Liv. Naar tror De da vel, det vil blive roligt i Frankrig? Ikke før Kongen har udnævnt tredive Millioner Statsministre. Og naar tror De, vi ville føle os lykkelige i i Danmark? De har allerede sagt det: Naar vi blive halvanden Million Klokkere." Hvad ere endogsaa saadanne Ord af Kierkegaard i „En literær Anmeldelse": „For at Nivelleringen egenligen skal komme i Stand, maa der først bringes et Fantom til Veje, dens [ɔ: Nivelleringens] Aand, en uhyre Abstraktion, et altomfattende Noget, som er Intet, et Luftsyn — dette Fantom er Publikum; kun i en lidenskabsløs, men reflekteret Tid kan dette Fantom udvikle sig ved Hjælp af Pressen, naar denne selv bliver en Abstraktion" — hvad ere saa disse Ord egenlig Andet end en Omskrivning eller videre Udførelse af Heibergs ovenfor (S. 279) omtalte Ord om den journalistiske Presse i „Folk og Publikum"? Men om vi end saaledes mene, at Kierkegaard snarere burde yde Heiberg som sin Kampfælle Tak end Utak, saa skulle vi paa den anden Side lade ham, at han i sin nævnte „literære Anmeldelse" af Fru Gyllembourgs „To Tidsaldre" virkelig selv til Gavns tog Bladet fra Munden og læste sin Samtid Texten. Af Kierkegaards hele Produktion fra

Fyrrerne er der navnlig i denne Sammenhæng Grund til at dvæle ved dette lille Skrift, fordi Forfatteren selv saavel i sin Pjece fra 1851 „Om min Forfattervirksomhed“ som i sit posthume „Synspunktet for min Forfattervirksomhed“ udtrykkelig henleder Opmærksomheden paa den i „Anmeldelsen“ forekommende „Tegning af Fremtiden, hvilken Aaret 48 ikke gjorde til Usandhed“.

„En literær Anmeldelse“ er, for at sige det med saa faa Ord som muligt, et Indlæg imod „Tidens Fordring“. „Hver den — raaber Forfatteren til Samtid og Eftertid — der har leflet med dette Ord, han tage Skade for Hjemgjæld; han kan jo ikke klage over Tidens Fordring, naar han selv har udfordret den!“ Nutiden ɔ: 1846 er da i Kierkegaards Øjne „væsenlig den forstandige, den reflekterende, den lidenskabsløse, den flygtigt i Begejstring opblussende og kløgtigt i Indolens udhvilende“. Nutidens eneste Forsøg i Kraft-Præstation er „en projekteret Form- (ɔ: Stats-) Forandrings skuffende Gjenvej“, og selv dermed er det ikke en Gang rigtigt Alvor. „De store og gode Handlingers Tid er forbi, Nutiden er Anticipationernes.“ — „I Modsætning til Revolutionstiden som handlende er Nutiden Avertissements-Tiden, de blandede Bekjendtgjørelsers Tid: der sker ikke Noget, derimod sker der strax Bekjendtgjørelse. Et Oprør vilde i Nutiden være det Utænkeligste af Alt; en saadan Kraft-Ytring vilde forekomme Tidens beregnende Forstand latterlig. Derimod vilde maaske en politisk Virtuos være i Stand til en ganske anderledes forbavsende Kunst-Præstation. Han vilde være i Stand til at skrive en Indbydelse, som foreslog en General-

Forsamlings Afholdelse for at beslutte en Revolution, saa forsigtigt, at selv Censor maatte lade den passere; og derpaa vilde han om Aftenen være i Stand til at frembringe paa Forsamlingen et saa skuffende Indtryk, at det var den, som havde de gjort Oprør; hvorpaa de ganske roligen vilde skilles ad — efter at have passeret en højst behagelig Aften.“ Kierkegaard skildrer derpaa et Klenodie, som er Alles Lyst, men som ligger saa langt ude paa den tynde Isskorpe, at det vilde være et livsfarligt Vovestykke at hente det. I en lidenskabelig Tid vilde Mængden tiljuble den Modige Bifald, naar han vovede sig derud, den vilde sørge over ham i Undergangen, den vilde forgude ham, hvis han vandt Klenodiet. Men i en lidenskabsløs reflekteret Tid forvandler man Begejstringens Vovestykke til en Kunst-Præstation. Skøjteløberen bøjer af, medens Isen endnu er ganske sikker, det Hele er bleven en dramatisk Spøg, men ved Festmaaltidet om Aftenen lyder Beundringen højt. „Nutiden bliver endog alvorlig ved — Festmaaltiderne.“ Det er saaledes Nutidens Opgave at lade Alt bestaa, men underfundigt fraliste det Betydning. Mod Oprør kan man nemlig bruge Magt, for vitterligt Falskmaal er Straffen i Vente, men dialektisk Hemmelighedsfuldhed er vanskelig at udrydde*). — Man vil ikke have Kongemagten af-

*) Vi hidsætte følgende karakteristiske Parallel til Kierkegaards Ord i M. Goldschmidts „Livs Erindringer og Resultater“, I. 284. Goldschmidt skildrer det som „Korsarens“ Opgave, som dens *raison d'être*, at den vilde ødelægge Absolutismen, ødelægge den i Folkets Bevidsthed, saa vidt det var muligt at gjøre det under Reiersens Tilsyn, og

skaffet, ingenlunde, men hvis man lidt efter lidt kunde faa den forvandlet til en Indbildning, saa vilde man med Fornøjelse raabe Hurra for Kongen. — Man vil lade hele den kristelige Terminologi bestaa, men underhaanden være vidende om, at der ikke skal tænkes noget Afgjørende derved. Og man vil være angerløs, thi man nedriver jo Intet. Man vilde lige saa lidet have en vældig Konge som en energisk Frihedshelt eller en religiøs Befuldmægtiget, nej, man vil aldeles uskyldigt lade det Bestaaende bestaa, men i en reflekteret Viden være mere eller mindre vidende om dets Ikke-Bestaaen. — Det hjælper ikke, siger Kierkegaard (til Grundtvig og Dansk Samfund altsaa), at bebude og varsle en Holger Danske eller en Morten Luther, deres Tid er forbi. Det hjælper ikke, siger han (til Bevægelsesmændene med deres mange Selskaber i Fyrrerne) at stifte Selskab paa Selskab. Socialitetens, Menighedens Idé vil ikke blive Tidens Frelse. Associations-Princip et er et Sansebedrag; idet det styrker Individerne, enerverer det dem; det styrker ved det Numeriske, ved Sammenholdet, men dette er, ethisk, en Svækkelse. „Og naar saa Generationen“ —

---

fortsætter derpaa: „Om aabent udtalt Misfornøjelse kunde der jo ikke være Tanke: Sligt vilde blevet beslaglagt og domfældt under en af Rubrikerne fra Majestætsforbrydelse til „Mangel paa pligtskyldig Opmærksomhed“. Det Højeste, der turde voves, var altsaa en Hentydning, og naar denne gled eller ligesom smugledes igjennem Politistyrken, der omgav Absolutismen, beundrede Publikum Dristigheden og Virtuositeten. Dette var den farlige Leg.“ — Det er, næsten til Ordlyden, hele Kierkegaards Tankegang i „En literær Anmeldelse“.

ender det knusende — „der jo selv har villet nivellere, har villet emanciperes og revoltere, har villet sløjfe Myndigheden og derved selv, i Associationens Skepsis, har afstedkommet Abstraktionens trøstesløse Skovbrand, naar Generationen ved Nivelleringen gjennem Associationens Skepsis har faaet Individualiteterne bort og alle de organiske Konkretioner, faaet Menneskeheden isteden og Talforholdenes Ligelighed mellem Mand og Mand; naar Generationen saa et Øjeblik har forlystet sig ved den abstrakte Uendeligheds vide Udsigt, som ingen Fremragenhed, end ikke den mindste, begrænsende forstyrrer, men der kun er „idel Luft og Hav“: saa begynder Arbejdet, da Individerne skulle hjælpe sig selv, hver især.“ Fordum havde Individerne dog den nærmest staaende Udmærkede at se op til og orientere sig med, naar det begyndte at svimle lidt for deres Øjne, men selv om de saa maaske ville skrige i Fortvivlelse, skal det ikke hjælpe, nu er det for sildig. Og hvis nogentid en senere Efterslægt vil ønske de gamle Dage tilbage, saa vil det ikke længer kunne lade sig gjøre. „Nivelleringens trøstesløse Abstraktion vil bestandig fortsættes ved sine Tjenere, for at forhindre, at en ældre Formation kommer frem igjen.“ — Hvis Kierkegaard og J. P. Mynster levede endnu, vilde hin upaatvivlelig stille sig ved dennes Side, for sammen med sin gamle Modstander at spørge den virkelige Nutid i 1878: Hvor mange af Bevægelsesmændene fra 1846 sande ikke nu vore Ord?

Hvad den personlige Side af Kierkegaards literære Anmeldelse angaar, er det en Selvfølge, at han hjertelig

takker Forf. til „To Tidsaldre“, „den navnløse og dog saa navnkundige Advokat for en svunden Tid — eller mod en nærværende“. Han glæder sig over Forfatterens „næsten kvindelige Resignation“ og lovpriser hans „Afsideshed fra Allarmen og Tidens Fordringer“; men alt dette maa Læserne selv søge i det lille Skrift. Paa flere Steder bryder Harmen over „Korsaren“ stærkt igjennem, som naar han kalder „den literære Foragtelighed“ en Hund, som Publikum holder sig for Morskabs Skyld. I det Brev fra April 1846, hvori Heiberg takker for det ham tilsendte Exemplar af „Anmeldelsen“ og kalder Kierkegaards Bog „et lille Mesterstykke i dybsindig og skarpsindig Opfatning og i pikant og træffende Satire“, takker ogsaa Heiberg „specielt for Skildringen af Publikum og sammes Hund“. Det er Kierkegaards stadige Tanke, at „i dansk Literatur er der i dette Øjeblik ingen Fortovsret, og slet intet Politi, der i det Mindste kunde holde Sjoverne og Dragerne og Tølperne ude af Fortovet“, eller som det hedder i Dagbogen fra disse Aar, at det kun er „Skjøge-Literaturen“, med hvilket Navn han betegner „Korsaren“, der beholder det sidste Ord, „ligesom Ingen er sikrere paa at beholde Fortovsret end et offenligt Fruentimmer“.

Vi maa anføre disse Kierkegaards voldsomme Ord, for at kunne forstaa, hvad han mente med, at det en Gang vil blive „Historiens Dom“, at Tilstanden i de sidste Aar af Christian VIII's Regering maa betragtes som en sædelig Opløsning. Derfor hævder han ogsaa i sine ovenfor nævnte Redegjørelser for sin Forfattervirksomhed, at „Krigen“ var en Lykke for hans grinende

Samtid og for Danmark, og spørger, hvad man nu mener om hans hele Betragtning af Mængden, som selv de Indsigtsfuldere i sin Tid dog maaske fandt lidt overdreven, om man nu ikke, i 1848, snarere vil indvende, at han ikke har overdrevet nok. „En Triumf — hedder det — har jeg oplevet, én eneste, men den mætter mig saa absolut, at jeg som Tænker ubetinget intet mere forlanger i Verden. De sidste Maaneders altomvæltende verdenshistoriske Begivenheder bragte nyfødte, æventyrlige, selvfølgelig forvirrede Tankers forvirrede Ordførere til Verden, og derimod Alt, hvad der hidtil paa forskjellig Maade havde ført Ordet, enten til Tavshed eller i den Forlegenhed, at maatte i største Hast anskaffe sig en splinterny Habit; ethvert System sprængtes; som var der en Generations Afstand, med en saadan Lidenskab sprængtes i Løbet af et Par Maaneder det Forbigangne fra det Nærværende. Under denne Katastrofe sad jeg og læste Korrektur af en Bog, der altsaa var skrevet før. Der blev ikke sat ét Ord til eller taget ét Ord fra, det var den Anskuelse, som jeg, „den sære Tænker“, havde foredraget allerede i flere Aar; vil man læse den, man vil faa det Indtryk, at den Bog er skrevet efter Katastrofen. En saadan verdenshistorisk Katastrofe, der rangerer saaledes op, at end ikke Oldtidens Opløsning var saa storartet, er for Enhver, der var Forfatter, det absolute *tentâmen rigorosum*. Jeg oplevede den Triumf, ikke at behøve at modificere eller forandre en Tøddel, ja at mit Foregaaende, hvis det nu læstes, vilde blive langt, langt bedre forstaaet, end da det blev skrevet.“ — Vi indrømme gjerne Kierkegaard denne „Triumf“,

men naar han i sin „literære Anmeldelse“ bebrejdede den unge Bevægelsesmand i Fyrrerne, at alle hans Begejstringens Vovestykker kun blev Kunst-Præstationer, og mindede ham om, at det var idealere at gjøre endog et letsindigt Spring, naar det blot var afgjørende — „dersom du er dygtig til at være en Mand, saa skal Faren og Tilværelsens strenge Dom over din Letsindighed hjælpe dig til at blive det“ — saa kunne vi ikke se rettere, end at Bevægelsesmændene virkelig i 1848 og 49 gjorde dette Spring. Var det letsindigt, tør vi altsaa efter Kierkegaards egne Ord haabe, at Farerne ved vore politiske Forhold og Tilværelsens strenge Dom over Letsindigheden ville gjøre os til Mænd og hjælpe den nuværende Ungdom til at indse, at den, trods Alt, alligevel maa gaa fremad og ikke tilbage. Hvor meget Sandt og Træffende der end kan ligge i Kierkegaards og hans ældre Samtidiges Ord, de kunne dog nu kun have historisk Interesse for os. Men denne have de ogsaa i fuldt Maal, og der er Ingen, som ikke med Sympathi følger den store „Enkeltes“ Kamp mod „ethvert Tyranni, ogsaa det Numeriskes“. Vi forstaa nu, at denne hans Stræben, der er „bleven lagt for Had som uhyre Stolthed og Hovmod“, virkelig var „Kristendom og Kjærlighed til Næsten“, og vi optegne med den samme „Vemod“, som Kierkegaard skrev det, følgende Udsagn: „Hvad man kalder den menige Mand i Folket, har neppe havt i Kjøbenhavn Mange, der, kristeligt, har elsket ham oprigtigere end jeg — det forstaar sig, jeg har rigtignok hverken været Journalist eller Agitator.“

Men paa den anden Side tør vi dog heller ikke her lade Kierkegaard have det sidste Ord om „Bevægelsesmændene“ i Fyrrerne og navnlig ikke om Goldschmidt. Hvor ivrig en Fremskridtsmand denne end var i politisk Henseende — og „Korsarens“ Fortjenester af vor statsborgerlige Frihed ville ikke kunne underkjendes — saa havde han og Løsgængerne i det Hele taget dog maaske mere end mange andre af Tidens „nye Mænd“ et aabent Blik for, at den yngre Slægt, der nu skulde tage Arv efter de store Gamle, hverken naaede sine Forgængere til Skuldrene eller stod Livets ideale Magter saa nær som disse. I sine Erindringer fortæller Goldschmidt saaledes, at P. L. Møller en Gang dømte paa følgende Maade om de nye Ledere i Fyrrerne: „Det er store, historiske Familier, aristokratiske Personligheder, som maa træde frem og lede et Folk, naar der er Noget i Vejen. Vore Adelsmænd have i Regelen tabt Traditionen og ere ikke Grands-Seigneurs, men store Forpagtere, og de nye Borgermænd, der nu træde op — jeg er saa fri at regne Dem med, Høistærede — blive aldrig Statsmænd. Men ogsaa Adelsmanden vil tilsidst blive utilfredsstillet af Politiken, fordi den opslider ham paa Virkelighedens smaa, tørre og skarpe Kanter. Højere Gave af Skjæbnen, større og sandere Liv i Tilværelsen er det at høre til Poesi og Kunst, at gribes af den Natur- og Aandsmagt, som taler „Gudernes Sprog i gyldne Rim“.“

Det er Æsthetikeren, der ser ned paa Politikeren, Løsgængeren contra Akademikeren, men en Skildring af Danmarks Aandsliv fra 1850 til 1870 vil dog en Gang give P. L. Møller Ret. Allerede i „Korsaren“ saa

Goldschmidt selv klart det Samme, og vi kunne ikke resumere vor egen Anskuelse bedre end ved at slutte med en af disse Udtalelser, der tillige paa en smuk Maade godtgjør, at „Korsaren“ i „sit sjette Aar“ ikke mindre end i „sine fem foregaaende“ uden Partihensyn fejdede mod „Venstre“ som mod „Højre“. Mangfoldige Gange kommer „Korsaren“ tilbage til, at „vi Studenter, oprigtig talt, ikke ere store Statsmænd“, og i en Anmeldelse netop af tvende Bøger, vi ovenfor have fremdraget, „Slottet ved Rhinen“ og „De to Tidsaldre“, nedlægges der en hvas Indsigelse mod Bevægelsesmændenes ensidige politiske Interesser. Det hedder saaledes i Nr. 269 for 14. Novbr. 1845 — ved et smukt Tilfælde netop Oehlenschlägers Fødselsdag: „Vore store Politici tro, at alt dette er ligegyldigt. Naar blot Publikum vil læse deres Artikler om Almenvæbning, Konsumption, Association, Schleswigholsteinisme o. s. v., saa maa gjerne det store kongelige Bibliothek brænde og Universitetsbibliotheket med samt Madvig blive kastet i Kallebodstrand. Naar et Menneske tror, at Folkets politiske Dannelse nødvendigvis maa gaa Haand i Haand med den æsthetiske, naar man anser et Digterværk som „Kong Renés Datter“ for ligesaa vigtigt som en Talefrihedsaktion og en Digter som Oehlenschläger for vigtigere end en Toastudbringer som Hr. Ploug, saa flyve de i Flint og kalde En en indifferent Person, en principløs Karl, der ikke har Sands for Tidens store Opgave, og man maa naturligvis med Ydmyghed finde sig deri. Gaar man endnu et Skridt videre og sætter en Forfatter som Victor Eremita over Advokat Lehmann (hvilket vist er rigtigt, da

I Lehmann vil dø og blive glemt, men Victor Eremita aldrig
b dør), saa er Hundrede og Et ude, man bliver sat i Ban,
o og i hele Kongens Kjøbenhavn har man ikke en Ven,
d--hos hvem man tør spise til Middag uden Fare for at
d blive forgivet. Men, om de saa strangulere os, skulle
b de dog høre vor ærbødige Paastand, at hele den nu-
v værende Politik er latterlig, fordi den er bornert og
9 ensidig. Thi hvorfor respekterer man den nuværende
b danske Nation i Udlandet? — De respektere os Danske,
)t fordi vor Literatur har ejet s t o r e Mænd, mange flere,
:9 end man havde tiltroet det lille Land."

Supplement.

To Digte af Emil Aarestrup.

En Drøm.

1847.

Det var i Fjor en Vinterdag,
jeg til Palæet mig skyndte,
hvor Forgemakket var stormende fuldt,
og Audiensen begyndte.

Der trippede stivede Krigsmænd om
og mange beklemte Personer;
de sorte Præster ved Døren hang,
og Fruerne græd for Pensioner.

For ej at være ørkesløs,
som slet for en Statsmand duer,
saâ jeg en Politidirektør
paa Væggen fange Fluer.

Til ret at se mig mæt og træt
jeg havde gode Stunder —
da faldt mit Øje paa en Standart
med et Par Pavker under.

Til Kobberkjedlen jeg læned mig
med det gamle Vaabenmærke;
den giver dog Lyd, naar man slaar derpaa,
og det endda Lyd, som er stærke.

Mig Ventetiden blev for lang,
jeg gav mig til at sove.
Da havde jeg en underlig Drøm:
mærk vel, en Drøm til Hove.

Jeg drømte, jeg for Kongen stod
barbrystet og barbenet,
det tykke, svære Hovedhaar
med et krøllet Skjæg forenet.

I Næven havde jeg en Stok,
en Egeknub med Knaster —
hvor den faar Ram paa en Hjerneskal,
der hjælper intet Plaster.

Det lod til, Kongen kjendte mig —
han studsed lidt urolig;

men derpaa gav han mig sin Haand
og nikkede fortrolig.

Jeg var Vildmanden nemlig, jeg,
der holder Danmarks Vaaben,
og som, skjønt nøgen, trænger ej
til Hermelinet og Kaaben.

Jeg sagde: „Min gode Christian Rex,
du saâ mit Billed forleden
paa dine Tøfler og paa din Karet;
nu se mig i Virkeligheden.

Jeg er endnu den samme Fyr,
som jeg har altid været:
min Hud er haard, min Hals er tyk,
min brede Næve tjæret.

Jeg lider nok en Drot saa fin
med smukke Lader og Fagter,
som pludrer Fransk og Kongelatin
med alskens fremmede Magter.

Du har nu én Gang arvet din Ret,
at styre den danske Skude —
men jeg vil alvorlig raade dig
at passe paa dine Klude.

Jeg vilde bare sige dig —
da just vi tale sammen
fortrolig, unter uns paa Tydsk —
at jeg er vred i Kammen.

For ham, den Anden, min Tvillingbroer,
der holder ved Skjolderanden,
bagtaler man slemt og siger om,
at han er fra Forstanden.

Fordi han brækker lidt paa Tydsk
— han vil nu saa gjerne skryde —
har jeg dog kjendt ham fra Barnsben af
som en ærlig Sønderjyde.

Men Frihed vil han med Djævels Magt
— som i en Feber han tørster —
fri vil han være, om selv i Pagt
med tydske Grever og Fyrster.

Jeg siger: Rolig, min søde Broer,
du gjør mig næsten forskrækket;
det danske Vaaben, vi holde paa,
det vil vi ej have knækket.

Du véd, jeg er i Grunden en Nar,
og det endda en gammel,
der har staaet flere hundrede Aar
og holdt paa det tossede Skrammel.

Men det er nu det Samme, det —
nok er det, jeg kan nu li'et,
og skulde det revne og gaa i Mas,
saa Fanden gale i'et!

Hvor meget Dingeldangleri
man vil omkring det hænge —

ni danske Hjerter staa deri
endnu — Gud véd hvor længe!

Det kryber mig i Kroppen tidt,
det mig for Øret ringer —
og i den sidste Tid jeg har
et Øje paa hver Finger.

Man siger om den tydske Prins:
For Guds Skyld, ikke rør ham!
Jeg siger bare simpelvæk:
Slaa til, hvis Ryggen klø'r ham!

Og er dine fine Skinneben
bange for Nældeblade,
saa lyd mit Raad: træd bare fast,
saa gjør de ingen Skade."

Her saâ sig Kongen hurtig om,
som var han angst for Nogen,
og, rent ud sagt, som om der hang
en Mester Erik i Krogen.

„Vær inte bange," jeg sagde, „Christian!
Det skal, tordne mig, gaa!
Min Halvbroder, Jyden, rokker sig ej —
der har du min Haand derpaa."

Og som jeg vilde give min Haand
til Pant for Sønderjyden,
slog jeg paa Pavken, saa det klang,
og jeg vaagnede op ved Lyden.

Virkelighed.

1848.

Det var min Drøm. Den samme Drøm
har Danmark drømt, desværre,
Aar ud, Aar ind, imens det sov,
sov trygt — det véd Vorherre!

Og da det vaktes, følte det
Usot fra Saalen indtil Toppen.
Det var, som skulde det splittes ad,
som Lemmerne faldt fra Kroppen.

Det sortnede for det danske Blik,
vi blev lidt hovedsvimmel, —
men nu staar Foden atter fast,
vi kjende Land og Himmel.

Til Holmgang er vi stævnet ind —
did vil vi frejdig drage,
paa nordisk Vís de ramme Hug
at give og at tage.

Thi aldrig var det Skam i Nord,
selv ej for Broderparret,
der trættedes om Ret og Skjel,
at gaa af Striden arret.

Er Leddet ikke rigtig hængt —
nu vel, I danske Drenge,
vort bedste Mod, vor fulde Kraft
vil sig i Gabet trænge.

Det er ej bag en Fæstningsmur,
det danske Vænge dufter —
det er kun i den fri Natur,
og hvor en Søvind lufter.

Vor Konge selv er dansk, som vi;
nu er hans Vaabenmærke,
som vort, Frihedens Skjold — om det
er vore Arme stærke.

Saa lidt som før skal Korset nu
fortrænges af en Nælde,
saa lidt som før skal Tydskland nu
Danriget overvælde.

Væk med de gamle Dragedyr,
der laa paa Lur om Skatten!
Om Folkets Ret nu svinge vi
begejstret Frihedshatten.

Væk med hver Ørn, der nærmer sig,
den være hel, den være flakt —
det hele unge Danmark staar
ved Frihedstræet Vagt.

Ej Nordens Hjerter vil skilles ad,
dem Frihedsbanneret sanker!
Vore Lænker brast! Nu enes vi kun
af Jordens lyseste Tanker.

I dem er ikke Kiv og Blod,
som i Tyrannernes Love;

i dem er Aandens vældige Mod
til frit at handle og vove.

I dem er paa Ny et Himmelflag
nedfalden i Danskernes Lejre:
Det ægte, det evige Danebrog,
hvorunder vi samles og sejre!

April 1848.

Fred. Chr. Sibbern.

Det hører min Natur til at være veltilmode, og baade Kristendom, Filosofi og Fædrelandsfølelse have hos mig ikke kunnet Andet end bestandigen fremme denne Evthymie, for at jeg skal benævne den ved sit græske Navn. For Poesiens, Filosofiens og Naturvidenskabelighedens Rige ser jeg i Sandhed ingen Fare; til Bedste for Menneskefilosofien og Historiens Filosofi gjør man store Experimenter, og der kan klare sig meget Lys frem af dette Mørke. Vi rykke den Tid nærmere og nærmere, da alskens saakaldet Politik skal vige for de store Menneskeheds-Opgaver. Religiøsitet og Moralitet ville neppe standses i deres Fremgang, skjønt de ville tage andre Veje. Det Spørgsmaal: Hvo er min Næste? maa i vor Tid rejse sig og kræve et grundigt Svar.

F. C. Sibbern i „Nyt Aftenblad“,
Marts 1848.

I.

Politikeren.

Da gamle Sibbern om Formiddagen den 6. Februar 1864 besteg Kathedret, for at holde sin sædvanlige Forelæsning, berørte han til Indledning Gaarsdagens store Be-

givenhed — Danevirkestillingens Opgivelse — og advarede sine unge Tilhørere mod altfor hasteligen at dømme og fordømme; men det ungdommelige Avditorium svarede sin gamle Lærer med en alt Andet end respektfuld Hyssen og Mumlen. Hvis en eller anden af vore Læsere blandt den yngre Slægt — ligesom Forfatteren af disse Linier — den Dag sad paa Rusbænken, ville de, naar de have læst denne Artikel til Ende, sikkert forstaa, hvorfor vi her til en Begyndelse have opfrisket dette betegnende Træk af Sibberns moralske Mod til selv i et oprørt Øjeblik at stille sig imod Strømmen. De unge Hanekyllingers Vrede og Misbilligelse gik uden Tvivl sporløst hen over den gamle Mands Hoved. Det var hans Pligt, har han ment, overfor de unge Sjæle, der vare givne ham at tage Vare paa, at lade sin Røst høre mod det almindelige Forbitrelseskor paa Gader og Stræder, og som han handlede her, havde han bestandig handlet. Vi skulle se mere end én Prøve derpaa i de Aar, vi nu gaa over til at skildre.

Sibberns literære Virksomhed har altid været i højeste Grad mangesidig. Som det med Rette er blevet sagt om ham, at han var en praktisk Livsfilosof og ingen theoretisk Skolefilosof, drog han ogsaa hele Livets brogede Mangfoldighed ind under sin Synskreds, og hvad enten det gjaldt æsthetiske, religiøse eller sociale Spørgsmaal, stod han stedse lige rede til at træde i Skranken for, hvad han ansaa for Ret og Sandhed. Det kan være, hvad hans Ven og Aandsfrænde A. S. Ørsted en Gang har sagt om ham, at „i det Hele turde hans Virksomhed for det aandelige Livs Fremvæxt være bleven noget

svækket ved hans Deltagelse i politiske og i adskillige literære Stridigheder", men det er dog kun faa Personligheder i vor Historie, der har en saa enstemmig Dom over sig, hvad Ærlighed, Hæderlighed og Bravhed angaar, faa Personligheder ere saaledes med flere skiftende Slægtleds Kjærlighed, Tak og Velsignelse gaaet i deres Grav. En af Søren Kierkegaards yngre Skolefæller (se S. K.'s „Efterl. Papirer" I, LII) meddeler, hvorledes han en Gang, knuget af tunge Tanker, traf Kierkegaard i Frederiksberg Have. „Uden at der forøvrigt vexledes Ord om den Stemning, som trykkede mig, traadte Kierkegaard pludselig hen til mig og spurgte med et Blik og en Stemme, hvori Sympathien bævede: om jeg kjendte Prof. Sibbern? Ham skulde jeg gaa til, det var en hel Mand, han var Elskværdigheden selv, og i Omgangen med ham var der noget Beroligende." — Hvor man blader i vore Brevsamlinger og Memoirer, vil man finde lignende Udtalelser. De Gamle tog Mindet om deres Studenterdage med sig, naar de fjernedes fra Hovedstaden, og opfordre ikke alene deres Sønner til flittig at høre Sibbern, men ønske dem, at de i deres akademiske Aar ogsaa maa komme i nærmere personligt Forhold til ham. (Se f. Ex. H. Laubs Breve i „Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid.") Poul Møller skriver fra Norge til Sibbern, at det „overhovedet er en af de allervigtigste literære Begivenheder for mig, naar du skriver eller omarbejder en Bog" og N. Fogtmann samler ligesom alle Domme i én Sum, naar han 1831 skriver saaledes til P. Hjort: „Sibbern er ærlig, og han ytrer ingenlunde Andet, end hvad han mener". Disse faa Træk maa være

nok til at danne den personlige Baggrund, vi her have Brug for, og de vare maaske allerede overflødige, da Sibberns hele Personlighed sikkert endnu staar klart nok i den almindelige Bevidsthed.

Idet vi da føje Sibbern ind paa hans Plads mellem Stillestandsmændene fra Fyrrerne, skulle vi dog strax paa Ny minde om, at han indtager en særegen Stilling iblandt dem. Vi have i vor sidste Skizze vist, hvorledes de Gamles Konservatisme kom til Orde overfor Oppositionen, samt i en tidligere Skizze, hvorledes den sejrrig fremrykkende akademiske Falanx omsværmedes af en Flok literære Løsgængere, hvoraf nogle — i alt Fald fra først af — vare endnu ivrigere Bevægelsesmænd end selve Akademikerne, skjønt de, paa Goldschmidt og Dreier nær, mindre gjorde offenlig Front imod disse end lejlighedsvis førte en lille Guerrillakrig imod dem. Selv „Kjøbenhavnspostens“ demokratisk-radikale Felttog i Slutningen af Decenniet leveredes væsenligst af uregulære Tropper. Vi skulle nu se, hvorledes Sibbern paa sin Vis danner Forbindelsesleddet imellem disse to Slags Kontra-Opposition, og hvorledes han, da Knuden strammes i 1848, først befinder sig Side om Side med Goldschmidt, for endelig — i det Mindste i dybere Forstand — at gaa videre end selv de Videstgaaende, F. Dreier end ikke undtagen.

Lige fra Begyndelsen af Trediverne havde Sibbern taget livlig Del i den politiske Diskussion, snart med selvstændige Skrifter, snart med Artikler i Datidens Presse, som „Dagen“, „Kjøbenhavnsposten“ og „Adresseavisen“. Hans første Skrift fra 1832 om „Provinsial-

stænders Indførelse“ roses af de Gamle (se et Brev fra N. Fogtmann til P. Hjort, Febr. 1832) for „ædel Varme, sand Fædrelandskjærlighed og Menneskekjærlighed“, men skal man dømme efter Heibergs „En Sjæl efter Døden“ fra 1840, havde Sibbern dog nok ikke i det foregaaende Tiaar i lige Grad talt alle de Gamle til Behag. Allerede i „Fædrelandet“ for 1840 havde Heiberg vist, at naar Sibbern paaberaabte sig „Filosofiens nyere Fremskridt“, for at hævde, at det absolute Monarki staar paa et højere Trin end det konstitutionellle“, saa forholdt dette sig ikke ganske saaledes, da Hegel i sin Statslære netop havde fremstillet det konstitutionelle Monarki som Statsforfatningens Ideal, „hvoraf for Resten“ — skynder Heiberg sig med at tilføje — „ingenlunde følger, at dette Ideal skal samtidigen og paa samme Maade realiseres i alle Stater“, idet det nemlig desuden er en „rent politisk, ikke filosofisk Opgave at bedømme, naar Tidens Fylde er kommen“. Som bekjendt trøster ogsaa Mefistofeles („En Sjæl efter Døden“, tredie Akt) Sjælen med, at den i Helvede vil finde alle sine gamle Venner fra Jorden, baade „Kjøbenhavnsposten“ og „Adresseavisen“. Om den Sidste hedder det saaledes:

> — især siden Sibbern skriver deri,
> er der god Forslag i dens Maskepi.
> Desuden holde vi Sibbern her,
> vi besidde hans Bøger, en og hver,
> hans Kjærlighed mellem Mand og Kvinde,
> hans Værker om Hegels Filosofi,
> hans Kontemplation og Ironi;
> kort sagt, det Hele fandtes herinde,
> ved Adresavisen det blev komplet.

Selv ikke „Dagen“ mangler i det store „Kjedsommelighedens Rige“, hvor man „gaber saa meget“:

> Til Ære for Sibbern holdes den,
> fordi den har Bidrag af hans Elev,
> som af Mesteren overhalet blev
> i Filosofi og Politik,
> i Theologi og Æsthetik,
> og dyppet i selvbehagelig Salvelse,
> som smøres tykt over Tankernes Halvelse.

Men Sibbern var ikke den Mand, der lod sig forknytte, selv naar en halvvejs Meningsfælle som Heiberg tog ham under Behandling. Det gamle Ord „*L'état c'est moi*“, udtydet paa „en højere aandelig Maade“ som: „Gjælder det Fædrelandet, gjælder det mig!“ var nu en Gang hans Devise, og hans private Breve fra denne Tid vise bedst, at han ansaa det for sin Pligt at tale. „Ilde var det — skriver han i Juni 1840 — at man strax skulde løbe til, for at faa Kongen, allerede Dagen efter at han var bleven Konge, opfordret til at tænke paa en Konstitution. Derved turde en vigtig Sag være forvaklet allerede. Det er den Blussen og Forhastelse, som er Aarsag i, at den hele politiske Bevægelse, som begyndte 1832, har tabt sig næsten ganske; og vare Stænderne ej, og havde de ej været, var den næsten at kalde helt forsvunden — dog ej spor- og frugtløs“. Neppe en Maaned efter hedder det ligeledes i et andet Brev: „Vore politiske Bevægelsesmænd have gjort det saa galt, at der nu rejser sig de stærkeste Oppositioner imod dem, og nu er der stor Bevægelse i disse. Jeg har kæmpet mod dem fra midt i Vinteren af baade i

„Dagen“ og „Søndagen“, og tilsidst i Adresseavisen. Nu angribes alle Oppositionsbladene paa det Haardeste af den dybt indignerede bedre Del af Folket, og i Kjøbenhavns Borgerstand rejser sig et stort Parti imod disse saakaldte Liberalistiske eller Ultraliberale.“

I Vinteren 1844—45 holdt Sibbern ogsaa paa Borchs Kollegium en Række Forelæsninger over forskjellige vigtige politiske og nationale Materier. Han begynder med at sige, at Hensigten her ikke var at ville udøve nogen reel, men kun en ideel Virkning. „Ynglingen maatte man især ønske, at han ved at tage de politiske Livsbevægelser rent ideelt, vilde sikre sig for, at de ikke, for at benytte et fra Herodot bekjendt Udtryk, skulde røve ham Foraaret ud af Livet.“ Dog maa naturligvis den Gamle vide at holde sig paa „Livets Højder“, om end det bedst stemmer overens med „det jevntsindige og jevnttænksomme danske Folks Genius“ at tage hele det politiske Virvar kontemplativt. Det er dette, han selv bestræber sig for i sine Forelæsninger, og det er ikke uden Interesse at se Psykologen komme frem i ham, naar han træffende siger, at Politiken fører det med sig, at de handlende Personer ikke blot „give os deres Anskuelser og Betragtninger, men ogsaa deres egne Personligheder og Sjæle til Skue, ret som gjaldt det, til Bedste for Psykologen at føre en hel Række af nationalt-psykologiske Experimenter frem.“*) — Vi have faaet nok af dem i Tidernes Løb.

---

*) I sin „En Silhouettør“, der indeholder en Del værdifuldt biografisk Stof, skjønt Portrætterne af og til ere vel „sorte“, skriver Cl. Rosenhoff saaledes om Sibberns politiske Fore-

Af størst Interesse i politisk Henseende er dog Sibberns Forsøg paa i 1848 at holde sig paa „Livets Højder“. Han meldte sig paa Arenaen, eller som han i sit Sprog kaldte det: „paa de politiske, sociale og nationale Stridelsers og Kæmpelsers Mark“, den 29. Februar i „Nyt Aftenblad“, som hans „Elev“ fra „Dagen“, H. J. Trojel, havde redigeret fra December 1845. Han gjør selv lejlighedsvis opmærksom paa, hvorfor han udelukkende leverer sine „Foranledigede Betragtninger i politisk Hensigt“ til det nævnte Blad, fordi han nemlig der „bestandig har nydt en sand, fuld og ren Trykkefrihed, ubelemret af Indsigelser, Vanskeligheder, Tvivl o. s. v., der er ubehageligt for den, som vil nyde Ytrings-

---

læsninger: „Jeg har aldrig set et mere besøgt Foredrag. Hele Stadens Visdom var samlet, alle politiske Notabiliteter vare til Stede: Ussing, Lehmann, Skvadronøren Sager, o. m. Fl. — Da Salen var fuld, Døren lukket og Sibbern paa Kathedret, saà han sig triumferende omkring i den talrige og intelligente Forsamling og betragtede den med et Blik, som om han vilde sige: Nu har jeg eder her, nu sidder jeg paa min Hest, og nu skulle I faa det glatte Lag. Og vi fik det glatte Lag! Han skaanede os ikke, og af Respekt for Stedets Hellighed maatte man stikke Pibe i Sæk og taale de Uartigheder, hvormed han tildængede „Partiet“ i Almindelighed og dets „forreste Rækker“ i Særdeleshed. Jeg vilde ønske, jeg havde de forskjellige Ansigter, der bleve satte op; Davids og Ussings vare især ubetalelige“. Rosenhoff siger endvidere, at „man maa lade Sibbern, at han taler det danske Sprog smukt, langt smukkere end han skriver det. Det var en sand Vellyst at høre ham tale det. Naturligt, uden Affektation talte han, som der skulde tales.“

friheden og giver sit fulde Navn, som en Mand, der kan fordre, at man lader ham selv staa for det, han offenlig vil fremføre".

Der er først et lille, halvt æsthetisk Forspil. Redaktøren af „Nyt Aftenblad" havde den 6. Marts anmeldt H. V. Kaalunds Digt „Til Kong Frederik den Syvende, ved hans Tronbestigelse" (optaget i 4de og senere Oplag af „Et Foraar") og erklæret, at han ingenlunde med Digteren kunde antage, at den Brusen, der kommer fra Tidens Skjød, fortjener mere at lyttes til end de Hungriges Raab om Brød. Thi vi — hedder det — anse Tidsalderens hele Stræben efter den saakaldte Frihed for langt nærmere udsprungen fra Enkeltes Lyst til at deltage i verdslig Magt end fra sand Agtelse for alle Borgeres, selv de Lavestes, selv de Nødlidendes Rettigheder, dem vi aldeles ikke kunne finde mere betryggede under konstitutionelle Former end under ren monarkiske. Ogsaa er det i Grunden kun et Spilfægteri med Friheden, thi det er kun Intelligensen og Ejendommen, men ikke Folkets Masse, der faar større Frihed under repræsentative Former. Digteren har nogen (!) Ret i, at den Mand, der hylder Kongen som Gud, han mener det ej med Mennesket godt, men i vore Tider kunde der være fuld saa stor Anledning til at tilraabe de saakaldte Frihedsvenner, at den Mand, der hylder Folket som Gud, han mener det ej med Folket godt. — Den hele Debat om Konstitution og Ikke-Konstitution angaar noget langt Ringere end Folkets virkelige Menneskerettigheder og sande Frihed."

At Trojel her udtalte alle de Gamles Anskuelser, vil være klart af vor foregaaende Skizze, og Sibbern

giver da ogsaa i sine „Betragtninger“ Udgiveren „storligen Ret i hans Udtalelser“, skjønt han vil vise Kaalunds poetiske Adresse fra dens fordelagtigere Side. For Sibbern har, hvad enten han ser tilbage i Menneskehistorien eller fremad i den, den nye Omvæltning i Frankrig langt fra ikke den talende og gribende Betydning, som baade den irlandske og den schlesiske Nød. Hvad Bastillen angaar, saa førte dens Ødelæggelse først til Terrorismen og saa til Napoleonismen. Det hedder nemlig i Kaalunds Digt:

Og det blev Morgen, og det blev Aften,
men gjennem Aarhundreder voxed Kraften;
i gamle Lænker, i gamle Baand
sig rørte den ulmende Frihedsaand;
og Flammen steg, og Vulkanen revned —
med Jorden blev Bastillen jevnet,
og underlig mægtigt for første Gang
en Frihedshymne om Jorden klang;
den klang som en Psalme til Folkenes Vrimmel:
for Alle har Herren hvælvet sin Himmel!
Den klang til slumrende Folkefærd,
og Mennesket følte sit Menneskeværd.

„For alle har Herren hvælvet sin Himmel!“ siger Sibbern, og for Alle er i Sandhed en Forfatning som vor nu bestaaende allergunstigst, men ej for Nogle; derfor raabe de Nogle saa meget imod den. „Vi Danske befinder os i den ligelige Midte, som er bedst for Almenfrihed og Almenvelvær og bedst udelukker alle Extremer, baade Rigmandsextremet og Herskemandsextremet og Frihedsextremet.“ Derfor er ogsaa det hele „Borger-Advokat-Professor-Aristokrati, eller hvad

man nu vil kalde det", Sibbern inderlig imod, og han erklærer højt og lydelig, at han ikke „af Eftergivenhed mod visse Studenter, maaske af et Slags skjult Øjentjeneri, og for at kildre Studenternes Selvfølelse, vil sætte sig i en for en Professor uanstændig Afhængighed af visse Studenter-Matadorer, om disse nok saa meget raabte og understøttedes af Manges Raab".

I Sibberns Øjne herskede her i det forrige Aarhundrede, lige fra Frederik V.'s Tronbestigelse „en ganske anden sand Frihedsaand hos os end den, man nu kalder saa", og han vender oftere tilbage til den „meget virksomt reformative Periode" fra 1784—1800, der bragte os Indfødsretten, de Jægerspris'ske Monumenter, Tyge Rothes Frihedsskrifter, Bondefrihedens Oprettelse, Domstolenes og Procesførelsens Reform, Forligelsesvæsenet, Bestræbelserne til Haandværksstandens Bedste o. s. fr. Konstitutionen derimod „forhindrer en sand omsorgsfuld, en sand landsfaderlig Regering, som den store Mængde trænger til og kan forlange".

Allerede under Frederik VI. — siger Sibbern i en af sine første „Betragtninger" — havde han skrevet et af sine Smaaskrifter „fra de republikanske Anskuelsers Standpunkt" og talt til Bedste for „det rene Monarki med republikanske Institutioner". Det er ham derfor „en sand Glæde", at Udgiveren af „Nord og Syd" udtaler sig i lignende Retning, idet han tillige viser, at den saakaldte Frihedstragten kun gaar ud paa, at vi i Stedet for én skulle faa en Mængde allernaadigste Herrer. Især fremhæver Sibbern, at Goldschmidt har Mod til at sige vore Bevægelsesmænd rent ud, at „man

skal gjøre Frederik VII.'s Tid til en virkelig Forberedelsestid, hvis Maal ikke skal naaes i Hast, til Maj, men hvis Opgave er at lade alle Spirer voxe og modnes". — „Hvor ville de falde over ham for disse Ord", siger Sibbern, „hvis de ej holde det for bedre at ignorere dem." Goldschmidt ønskede jo den Tilstand, som han kaldte Absolutisme med republikanske Institutioner (se ovenfor S. 57—58), og paa Kasino-Mødet den 11. Marts havde han nedlagt sin Indsigelse mod, at den danske Konge og det danske Folk havde Ret til at adskille Slesvig fra Holsten og forene det med Kongeriget, uden at spørge Slesvigerne selv derom. Tscherning havde for saa vidt korrekt svaret Goldschmidt, at man ikke kunde spørge Slesvigerne, fordi deres Repræsentation vilde give ikke et slesvigsk, men et slesvigholstensk Svar, men efter Mødet foreslaar Sibbern ikke des mindre, at man skal sende 12—20 af sine kraftigste og dygtigste Talere til Slesvig, lade dem der sammenkalde en Forsamling, ikke mindre stor end den kjøbenhavnske, og forskaffe sig de lovede 2000 Underskrifter, hvorved man vilde „vise sandt Mands Mod og Hjerte og undgaa den Anklage, at man nok vilde handle om Bjørnens Pels, men ikke turde give sig i Kast med Bjørnen selv", samt godtgjøre, at man ikke vilde handle „absolutistisk, usurpatorisk" imod Indbyggerne af et helt Hertugdømme.

Saaledes dadler Sibbern ogsaa „Fædrelandet", naar det i Anledning af Bondebevægelserne i Tydskland har troet at kunne tillade sig, til denne sin Beretning at knytte en Advarsel til Godsejerstanden her i Danmark, og selv om man ikke vil kalde det store Optog til Slottet

Ordene 20. Marts med et saa meget sigende Ord som Revolution, saa er „Fædrelandet“, idet det kalder Bevægelsen „fredelig og lovlig“, dog i Modstrid med sig selv, naar det siger, at „Nationens Majoritet var saa enig og stærk, at det vilde været Galskab at trodse den i det Øjeblik, den inspireret af Faren rejste sig“, thi hermed indrømmes, at Noget, som kunde vorde revolutionært, laa tilbage ved. „Det er en meget slet Maade at behandle det ombekjendte Spørgsmaal om Kongens og hele Regeringens Ufrihed paa.“ Iøvrigt, siger Sibbern ved en senere Lejlighed, havde den store Gade-Demonstration vist ej omhelt behøvedes og maatte af mange Grunde være undgaaet. „Han finder det værdigere, højere, ædlere og tillige besindigere, klogere, finere, om man udtrykkeligen havde besluttet, at en saadan ikke havde maattet finde Sted. „Den hele Snak om Kongens Ufrihed var da ogsaa faldet bort.“ Og dog nægter Sibbern ikke, at den hele danske og skandinaviske Bevægelse en Gang vil staa med skjøn straalende Glans i Historien. „Sættende sig ind i de Gamles Aand — hedder det — maa jeg ligesige: en Guddom har ført os ind i denne Krig, og jeg kan ikke lade være at tilføje: Vel var det! — Homer skildrer i Iliaden II Bebudelsen, Ossa, som en Guddom, der med Storhed bevæger sig igjennem Folkemasserne, og det de stimle sammen efter det skete Opraab. Paa lignende Maade gik en stor Bevægelse gjennem Alle i Kjøbenhavn, da Budskabet kom den 20. Marts.“

Men paa den anden Side kan Sibbern ikke rose Kongen nok, fordi han ikke øjeblikkelig vilde give „den Ild ham nedarvede, ved Forsynet ham betroede kongelige

Myndighed“ fra sig, og han hævder atter og atter, at man ikke maa antaste Kongeloven, der maa være Konstitutionens Grundlag. „Vi vil have en kongelig oktroieret Konstitution, og derved forblive vi i vor historiske Kontinuitet.“ Der gives neppe noget Folk i Evropa, udvikler han, der i den Grad som det danske er skikket til at kunne regeres ved Hjælp af den frie Folkeligheds Midler, naar man kun ikke vil tro, at nogle faa Bønders og Kjøbstedsmænds Sammenkomst med nogle visse andre Mænd i saakaldte konstitutionelle Folkerepræsentationer først og fremmest hører herhen. Sibbern haaber paa vor gamle solide Bondestand. „Blot man nu ikke vil studse den op til at blive Kjøbstedsfolk eller Skrivekarlefolk!“ Han haaber, at frie Bondeforsamlinger skal være et Værn herimod, frie Bondeforsamlinger, hvori den menige Mand lærer, at han hverken behøver Fuldmægtige eller Skolelærere eller Redaktører, for at ytre sig paa en folkefestlig Maade.

Krigen staar derfor ogsaa for Sibbern hverken som et konstitutionelt Parlaments eller som et Ministeriums Krig — „den har været Folkets Krig“ —, og da en A. B. i „Fædrelandet“ for Juni 1848 har udtalt, at man heller burde give Slip paa hele den tydske Del af Slesvig, „for at undgaa alle fremtidige Vanskeligheder“, bebrejder Sibbern Bladet Fejghed og statsopløsende Tendenser; medens „Danmark til Elben“ urgeres stærkt. H. N. Clausen giver da ogsaa A. B.'s Forslag et fuldstændigt Dementi.

Det er øjensynligt med den bedste Villie af Verden, at Sibbern bestræber sig for at dele Sol og Vind lige

mellem de stridende Anskuelser. Allerede ved Marts-
ministeriets Udnævnelse skriver han: „Man véd, at jeg
befinder mig i den lykkelige Stilling at nyde den skjøn-
neste Uafhængighed. Filosofien er et uantasteligt Rige,
som Ingen kan tage fra den, som en Gang har taget
Besiddelse deri, saa længe hans Aandskræfter ikke sløves.
I Følelsen af denne min Sjæls indre Uafhængighed og
Frihed nedskriver jeg følgende Linier: Tilfredshed med
dette nye Ministerium.“ Sibbern mener, ligesom Gold-
schmidt samtidig, at man nu bør afholde sig fra at for-
styrre Land og Konge ved nogen Opposition. Enhver
ægte Konservativ skal støtte og styrke Ministeriet, Moltke,
Knuth og Bardenfleth, ja selv „de fire Andre af yderste
Venstre“ (Monrad, Tscherning, Hvidt og Lehmann). Sib-
bern undersøger omhyggelig, hvem vi have at takke for
vor nationale, fædrelandske og politiske, samt for den
skandinaviske Udvikling, og kommer til det Resultat, at
vi skylde alle dem Tak, som have taget Del i vore
offentlige Forhandlinger, ligefra Frederik VI., Stemann,
Mynster, Ørsted, Christian VIII. til Lehmann, Gjødwad,
Poulsen, Monrad, Christensen og Ploug. Men ogsaa
Kunsten og Literaturen har virket til Bedste for National-
opdragelsen, Nationalkulturen, lige fra Ingemanns Romaner
og Mynsters Betragtninger til den simpleste Vaudevillevise.

Skal der være nogen dybere Sandhed i dette, som
er saa alment sandt, at det egenlig Intet siger, saa maa
det være Sibberns Mening at nedlægge en Indsigelse
imod, at den politiske Udvikling alene kan gjøre et Folk
lykkeligt, og i saa Henseende har unægtelig Tiden givet
H. S. Ørsted Ret, naar han i „Af mit Livs og min Tids

Historie“ fra 1855 udtaler, at han ingen Tro har paa „den unge Friheds befrugtende Aande“. Hvad vi i 1848 og paafølgende Aar — siger han — har faaet af værdifulde, digteriske og videnskabelige Værker, hidrører fra Mænd, der vare komne til fuld aandelig Modenhed inden 1848, ja inden den Strømning viste sig, der har ført os dette Aars Bevægelser i Møde. Det er nu Spørgsmaalet, om vi kunne være tjente med i Stedet at have faaet „en politisk Presse“.

Derfor undersøger ogsaa Sibbern i sine „Betragtninger“ Vilkaarene for en Reaktion „fra en dybere Friheds-Omsorgs Side“, blandt Andet med Hensyn til Valgloven. Vi have jo saaledes hørt Henrik Hertz paa Aandskulturens Vegne ængstelig udraabe: „Lader da ikke dem erholde Magten, der udgjøre Masserne, men dem, der repræsentere Ideerne!“ — Det maatte komme til et alvorligt Sammenstød imellem den gamle og den nye Tid, førend den første nedlagde Vaabnene og trak sig tilbage fra Valpladsen. De Gamle og de Unge maatte endnu en Gang sige hinanden den fulde Sandhed.

Krigen i 1848 var kun et tre Maaneders Felttog. Den 2. Juli sluttedes i Malmø den bekjendte Vaabenstilstand, under hvilken Slesvig skulde lide saa haardt, og som fra først til sidst unægtelig ogsaa lidet svarede til den Begejstring, hvormed Folket og Landet havde hilset og begyndt Krigen. Allerede det første Rygte om Vaabenstilstanden, siger „Fædrelandet“, udbredte en irriteret og urolig Stemning over Hovedstaden, og da denne Stemning rettede sig mod Ministeriet, benyttede „Reaktionen“ sig deraf. „Der er Uro, Bevægelse, en ængstelig

„Spørgen iblandt Folket i disse Dage," hedder det i „Fædrel." for 11. Juli. „Man taler saa: Skal Vaabenstilstanden sluttes? Og paa hvilke Betingelser? Skulle vi se de skandinaviske Brødre drage bort, vor Hær opløst, Spørgsmaalet om vor politiske Tilværelse sat i Bero for længere Tid, uden at have kæmpet til det Yderste, uden ved et Opraab til Folket at have gjort det sidste Forsøg? — — Et andet Spørgsmaal stiller sig frem i Forgrunden. Hvad ville de Utilfredse? Hvo er det, der vækker Splid og Forvirring? Vil man styrte Ministrene? I saa Fald, hvem vil man sætte i deres Sted? Vi kjende eder, I Reaktionens Mænd! I spøge i alle Landes Historier, og eders Vaaben have som oftest ikke været de hæderligste. I tale ikke i de offenlige Forsamlinger, i Pressen, i Folkerepræsentationen. I liste eder om i Krogene med de Ord, der kunne vildlede og forføre Folket. I, som ere Ophavsmænd til vore nuværende Ulykker; I, som under en almindelig Fred taalte og befordrede Schleswigholsteinismen; I, som kjendte Oprørets nærforestaaende Udbrud og Intet gjorde for at forhindre det; I, som forsømte at oplyse Udlandet om vor Ret og derimod lode eders forræderske Kolleger ene føre Ordet for det; I, som søgte egen Ro og Magelighed fremfor Statens Frelse; I, som, for at blive hængende ved eders Embeder, forfulgte og forhaanede dem, der søgte at paavise Faren — I ere nu de modige, de krigerske, de, der love Alt, hvad I tilfulde have vist at II ikke kunne holde. I ere nu store Patrioter og Frihedsmænd! — — Vil man nu tjene Reaktionen, da gjøre man det, men man gjøre det med Bevidsthed! — Vil

man styrte Ministeriet, overgive vor Friheds Udvikling, vore statsretlige Forholds Ordning til Andre — da skal man huske paa, at det er til Frihedens gamle Fjender, til vor Nationalitets lunkne Forsvarere, til vore statsretlige Lappeskræddere, at man overgiver Magten.“ — Da Sejren var „Frihedens og Skandinavismens Sejr“, advarer Bladet derfor mod det „forvirrede Heltstatsvæsen“, og bebrejder det „næsten sygelig bevægede Folk“, at det har begyndt at tvivle.

Allerede i Maj 1848 havde „Nyt Aftenblad“ angrebet „Fædrelandet“, fordi dette Blad, der hidtil havde hentet sin hele Styrke og Anseelse fra sin uafhængige Karakter som Oppositionsorgan og før ret ligesom har gjort Opposition til sit Kald og sin Profession, nu bliver vred, fordi man har vovet at kritisere et Par enkelte af Minister Lehmanns Handlinger, og den 15. Juli rykker nu Sibbern frem imod „Fædrelandets“ Uro og Forsagthed. „Det var allerede — hedder det i „Betragtningen“ — en stor Begrebsforvirring at betegne de af Uro Bevægede som Utilfredse. De vare det ej og kunde ej være det; thi Vaabenstilstandsbetingelserne kjendtes ej. Men et uhyre Misgreb er det, ikke at fatte og se den dybe Grund til denne Uro, og dersom Nogen af Heltene af 20. Marts have deltaget i dette Misgreb, saa kan man sige: De have ikke kunnet gjenkjende deres egen Moder, den Guddom, der fødte dem. Hvad var det, som den 20. Marts satte saa stærkt i Bevægelse og skabte Meget af Intet? Var det ikke den mægtige Opfordring i den Tanke: Fædrelandet er i Fare! Og nu: Er det ikke netop den selvsamme Tanke, som har voldet denne Uro?

Er det ikke den selvsamme høje Guddom, som i usynlig Storhed skred gjennem Gaderne og Landene, for atter at opraabe Folket? Hvad var dog Danmarks Folk, om ej saadan Uro mægtigen havde rørt sig i det? Have ikke endog Mange enfoldigen troet, at det, hvad selve Bladet „Fædrelandet“ i saa mange Aar har arbejdet paa, var netop det at rejse en Aand i Folket, som skulde gjøre saadan Uro baade mulig og nødvendig? Men det har rigtignok aldrig havt saa høje Formaal eller saa store Syn. Dets Begejstring har aldrig været Andet end en god Børstrappe-Begejstring, dets Filosofi en god Knejpe-filosofi. Der har aldrig været Idé og Idébevægelse, end-sige Idéfylde, bag dets hele Stræben. Ikke en Gang den Idébevægelse, Andre fremmedfra have villet unde det, for at ogsaa dette Blad kunde tjene Ideens Rige, har det havt Sans til at kunne fatte eller gribe efter. Det har ej en Gang indenfor sin egen Sfære nogen Anskuelse. Nu staar det og stirrer paa de store Verdens-begivenheder og fatter dem ikke. Men prædike en servil Tillid til nogle Stykker Mennesker — det kan det.“

„De tale om en Reaktion, som spøger“ — slutter Sibbern. „Javist spøger den. Men hvad vil dette sige? Den laver sig til at rejse sig af Graven, for at holde Dommedag med dem, som sidde højt udi egen Indbild-ning. Og den vil komme fra alle fire Verdens Hjørner. Fra den gamle Dygtigheds Side vil den komme, og gid vi nu maatte faa den grundige og omfattende Kritik af den hele Oppositions Færd fra 1840 af, som vi fra denne Dygtigheds Haand haabe. Fra den unge Genialitets Side vil den komme eller staar der allerede lyslevende under

Skikkelse af „Nord og Syd“ og skal nok varetage sig selv, saa at den ikke forvilder sig. Fra Fremtidens store sociale Opgavers allerede længe dannede Arnested vil den komme eller er vel ogsaa allerede til Stede for længe siden. Fra den kristelige, religiøse og ethiske Opfyldtheds Side vil den komme, og her tænker jeg ogsaa at vi allerede have den.“

Det vil blive interessant at se, naar Kierkegaards Dagbøger fra 1848 offenliggjøres, hvad han sagde til saaledes at blive stillet sammen med Goldschmidt. Mon ogsaa han anerkjendte „den unge Genialitet“? Med „den gamle Dygtighed“ har vel Sibbern nærmest tænkt paa A. S. Ørsted, hvis „Af mit Livs og min Tids Historie“ vel allerede den Gang var paatænkt. Ogsaa Mynster kan Sibbern have haabet paa*), saavel som da paa P. Hjort. Hele den gamle Garde hørte jo mer eller mindre til hans nære Kreds. Paa hvem Sibhern derimod har tænkt, naar han taler om Arnestedet for Fremtidens store sociale

---

*) Til P. Hjort skriver Mynster, 29. Avg. 1848, saaledes: „Uagtet „Fædrelandet“ meget haanlig har affærdiget dem, der fordriste sig til at tro paa Vaabenstilstand, er det dog vist, at den er underskreven. — — Saa faar den indvortes Krig friere Raadighed. Rigsforsamlingen, med hvilken man har saadan Hast, at man ikke kan oppebie den endelige Bestemmelse om Slesvig, og derved bereder sig mange Forlegenheder, vil sandsynlig blive aabnet i Oktober, og man ser, at det skal gaa saa grandiøst til, at Præsidenten skal bo paa Amalienborg. Sagtens skal jeg ogsaa denne Gang have den Lykke at komme med — naturligvis blandt de Kongevalgte; min Pligt vil det nærmest være at søge at frelse af den danske Kirke saa Meget, jeg formaar.“

Opgaver, er det ikke saa let at sige, hvis han ikke — hvad der nok kunde have nogen Rimelighed — mener sig selv. Fred. Dreier, der i et af sine første Skrifter kaldte Sibbern „Vor Herres Hofapologet", er det neppe*). Vi komme nedenfor til de af Sibberns øvrige Skrifter fra Slutningen af Fyrrerne, som give vor Formodning en vis Støtte, men kunne allerede her, hvor vi først ville følge hans politiske Virksomhed til Ende, gjøre opmærksom paa, hvorledes han selv i disse sine konservative „Betragtninger" af og til rører ved større sociale Spørgsmaal. Han tager saaledes Ordet for, at man skal gjøre Skridtet helt ud, naar man én Gang er slaaet ind paa Frihedsvejen, og ønsker, at den Tid maa komme, da en almindelig Næringsfrihed maa finde Sted, for at den Folkebevægelse, der har begyndt — „skjønt den i andre Lande just ej synes at vise sig synderlig priselig" — — ikke skal blive staaende paa Halvvejen. „Jeg ønsker ogsaa — siger han — at Ejendomsforholdene maa blive ganske andre, end de nu ere"; et næsten socialistisk Ønske altsaa, som senere skal faa sin nærmere Forklaring. Men, siger den konservative Betragter dog strax efter, „vil man fordærve slige Sager, saa skal man søge at forcere dem". Pengemændene og Ejendomsmændene skal være konservative og være den almindelige Næringsfriheds snarlige Indførelse imod. Man skal reformere „stadigen men lempeligen" og huske, at „hvad der

---

*) Ogsaa Rosenhoff dadler Sibbern for „Ensidighed i religiøse Anskuelser" og kalder ham „næsten Pietist". Vi skulle strax se med hvad Ret.

hemmer, det fremmer". Neppe alle de Gamle havde et saa idealt Blik paa deres „Hemmen". Dette er ogsaa en af Grundene til, at vi her have valgt udførligere at dvæle ved Sibbern, thi direkte Virkning havde hans Ord ikke. De ivrige Bevægelsesmænd gav neppe Agt paa hans ellers saare fornuftige Advarsel, at „hvo der ønsker det Bestaaende opretholdt i sin Kreds, maa i Sandhed ikke tro, at han alligevel kan antaste det Bestaaende i Andres Kredse"; og selv „Nord og Syd" spøgte med, at Sibbern paa sin egen elskværdige Maade havde let ved altid at finde det Smukke og overse det Uskjønne, saaledes at han f. Ex. under Christian VIII. med største Ærlighed fandt, at Hoffets Balparéer vare meget gode for Folket, fordi nemlig Enkelte havde Fortjeneste derved. Hvor skarpt imidlertid Sibbern fra sit konservative Standpunkt saâ ind i Fremtiden, kunne følgende Ord fra Septbr. 1848 bedst vise. „Det vil neppe vare nogle Aar — hedder det — førend den konservative Tænkemaade vil sejre, i Forbindelse med den Erkjendelse, at en kongelig Regering, understøttet og kontrolleret af en indskrænket Stændermyndighed, er den bedste for den store Masse af Folket, der saaledes bedst sikres for, at Statens bedste Kraft kan blive anvendt til Omsorg for den, i Stedet for at spildes i sansesløse eller dog lidet baadende Partikampe." Hvor mange, selv af de ledende Bevægelsesmænd fra 1848, ville nu ikke underskrive disse Ord? — Raadgivende, men ikke lovgivende Stænder er ogsaa Sibberns Omkvæd, „idet da Idébevægelsernes Kampe henvises til deres rette Sted, den store Mark, som Pressen aabner, hvor man saa lader dem have deres Virkeregion

og have Lejlighed til at skaffe sig den Indgang, de ved deres indre Idéstyrke alene kunne forskaffe sig."

Et Træk af Sibberns dybe Retfærdighedsfølelse maa vi endnu fremdrage. „Mig er det altid en stor Glæde — — skriver han etsteds — at vor Nationaldannelse og nationale Tænkemaade gjør os meget retfærdigsindede og frygtsomme for at gjøre Uret", og han har vistnok Ret i, at dette gjennemgaaende er en smuk Egenskab i det danske Folks Nationalkarakter. Selv handlede han da ogsaa derefter. Da Grev Carl Moltke udnævntes til Regeringspræsident i Slesvig og Holsten, skriver Sibbern 30. Septbr., at nu har Ministeriet selv rejst Reaktionens Banner ved en Reaktionshandling, saa stor og betydelig, at neppe nogen mere sigende skulde kunne nævnes. Ministeriet har kaldt Christian VIII.'s Mand frem igjen og givet ham en langt anseligere og mere betydende Post end den, han for sex Maaneder siden havde. Men paa den opvakte „nationale Æresfølelses Vegne" kræver nu Sibbern, at naar den holstenske Minister nu atter er sat i et Højsæde, et højere endog end det, hvori han forhen sad, saa skal den danske, Anders Sandøe Ørsted, ogsaa hædres og fremdrages.

Sibbern vilde heller ikke nøjes med at være Theoretiker. Ved Valgene til den grundlovgivende Rigsdag melder han at ville stille sig i 9. Valgdistrikt, hvor han i Følge sin uforandret „konservativ-reformative Tænkemaade" agter fremdeles at tale til Forsvar for blot raadgivende Stænder. „Kongen — siger han — har ikke tilkjendegivet, at den paatænkte Forfatning netop skal være en saakaldet konstitutionel. Hans Majestæt

vil vistnok indrømme, men ikke paabyde en konstitutionel Forfatning*).“

Valgene fandt Sted den 5. Oktober, men Professor Pedersen blev valgt i 9. Distrikt. Efter ham havde Jernstøber Lunde de fleste Stemmer. — To Dage efter, den 7. Oktober 1848, gaar „Nyt Aftenblad“ ind. Sibbern havde tabt Slaget.

Vi have ovenfor berørt, at Sibberns Ord den Gang lød for døve Øren, men vi kunne dog ikke slippe Politikeren og gaa over til Filosofen, uden at minde om, at Sibbern selv var sig fuldt bevidst, hvor ringe Agt man gav paa hans Tale. Med en Beskedenhed, der klinger som Ironi, beder han etsteds om, „at det ikke maa vorde til Skade for denne min Opfordring, at den ikke kommer fra en Anden“ — og bruger til denne Bøn endogsaa spærrede Typer. „Til Ironi er jeg i denne Tid ikke oplagt“, hedder det forøvrigt i en anden Artikel. Selve „Ironiens Magister“ svingede jo skarpe Vaaben. I „Af mit Livs og min Tids Tids Historie“ sætter derimod A. S. Ørsted sin Ven et smukt politisk Eftermæle, som, selv bortset fra Ørsteds egen Stilling til Spørgsmaalet,

---

*) Sammenlign hermed et Brev fra J. P. Mynster til Biskop Brammer, Avg. 1848, der klager over, at „Valgloven har overantvordet os i Massernes Vold“, og hvori det bl. A. hedder: „I alt Fald er det en Trøst, at hvor megen Indflydelse endog Rigsforsamlingen vil faa paa Danmarks fremtidige Tilstand, saa er dens Karakter dog endnu i sig selv kun en raadgivende; thi endnu beror det paa Kongen, under hvilke Betingelser han vil opgive sit *absolutum dominium*“. (Breve fra J. P. Mynster. 1860, S. 222).

vel ikke er langt fra i Nutidens Øjne at ramme det Rette. Ørsted minder om, at Sibbern allerede i sit første politiske Skrift fra 1832 saavel havde vist en levende Interesse for den politiske Udvikling som og et dybere Blik i det, der var til denne Udviklings sande Tarv, end det, som viste sig hos Andre. „Han har i Grunden en ganske anden inderlig Frihedskjærlighed end de, der agtes for Folkefrihedens Støtter."

Den sidste Sætning maa staa for Ørsteds egen Regning, men derimod er det ikke uden Interesse at se Ørsted i 1855 gjøre opmærksom paa, hvorledes Sibberns „urokkelige Optimisme" tillader ham at være ret tilfreds med den Vej, ad hvilken Grundloven af 1849 vil føre os til Friheden, medens han just ikke ganske kan billige Maaden, hvorpaa den er benyttet. („Af mit Livs og min Tids Historie", 1855, III S. 323.)

II.

Samfunds-Reformatoren.

I et Brev til daværende Sognepræst F. Zeuthen, Henrik Steffens' Søstersøn, skriver Sibbern, Januar 1844, Følgende: „I det Hele har jeg oftere Anledning til at bemærke, at det for en Filosof er meget godt, at hans Hovedproduktivitet skyder sig hen, til han er 50—60 Aar; og naar jeg allerede i min tidligere Tid ofte med Beundring tænkte paa, hvorledes Kant havde samlet og arbejdet, til han var omtrent 60 Aar, førend

han traadte frem med sine Hovedværker, dem han da gav, det ene efter det andet, med Manddomsfriskhed, saa kommer jeg nu ofte til at tænke paa ham igjen. Jeg har maaske aldrig baaret en saa solid Fond til Produktivitet i mig som nu, og det er vel ogsaa naturligt, at en ret gjennemtænkt Verdensanskuelse først kommer sildigt. Mon ej Schelling skulde have vundet Meget, om han, i Stedet for tidligt i halvmodnet Skikkelse at sende saa Meget af sin Idéfylde ud i Verden, og derved at sondre det løs fra sin Sjæl, havde beholdt det længere i sig? Hegel kom det vist til Gode, at han sent traadte frem, og hvor Meget maatte endda Tilhængere udgive af den dog allerede temmelig til Aars komne Tænkers Efterladenskab?"*)

Sibbern gik den Gang i sit 59. Aar, og han var altsaa i den Alder, der efter hans eget Udsagn var den naturlige for en Filosof til at fremkomme med en „gjennemtænkt Verdensanskuelse". En saadan lod da heller ikke længe vente paa sig, og naar han, som vi have set, betegner sig selv i disse Aar som „konservativ-

---

*) Saaledes hedder det ogsaa i Sibberns „Skrift fra Aaret 2135", at Ingen burde sidde i de folkelige Forsamlinger „uden Saadanne, som vare 50 Aar eller derover, thi først med 50, ja maaske først med 60 Aars Alderen begynder der i Danmark ret at indtræde en vis Opløftethed over eller Udfriethed fra baade Tidsrøre-Indflydelsen og den Bevægethed, som de Forskjelliges Vigtighedssager holde dem i i Følge deres Livsstillinger (I, S. 741). — N. F. S. Grundtvig var jo ogsaa henved 60 Aar, da han i Begyndelsen af Fyrrerne slog ind paa sin folkelige Bane.

reformativ" og i sin politiske Optræden vendte den konservative Side ud ad, saa kan det ikke nægtes, at han i sin filosofiske Virksomhed var baade reformativ og radikal nok. Det turde ogsaa være mere end et Ordspil, at en Filosof, der saa ihærdig som Sibbern bestandig søger det til Grund Liggende, alle Tings Rødder og inderste Væsen, tilsidst maa havne i en radikal Verdensanskuelse. Saa meget er i alt Fald vist, at der i den sidste Halvdel af Fyrrerne kan paavises en karakteristisk og interessant Forandring i Sibberns Anskuelser. Han havde tidligere staaet den orthodoxe Retning nær; han havde været Theologernes Haab i Modsætning til den rationalistiske Clausen; han var Mynsters Ven og Beundrer, og fremragende Gejstlige, som den ældre Laub, opfordrede — som vi have set — indtrængende deres Sønner til flittig at høre Sibbern. Men 1846 udgav han sin „Spekulativ Kosmologi", hvor han bl. A. (ligesom tidligere Treschow*) og allerede Kant) lader Mennesket opstaa ved Udvikling af Dyreverdenen, og i en Række Universitetsprogrammer fra 1846—49 taler han ikke alene Tolerancens og den frie Diskussions Sag, men udtaler ogsaa ligefrem de kommunistiske og rationalistiske Ideer, som han senere gav et saa karakteristisk Ud-

(* *) Treschow har uden Tvivl havt en ikke ringe Indflydelse paa Sibbern. I sit „Skrift fra Aaret 2135" nævner han saaledes blandt dem, hvem „den nye Opaandelse og Idévirksomhed" i det 19. Aarhundredes Begyndelse skyldtes, foruden Steffens, Oehlenschläger og A. S. Ørsted, ogsaa Treschow, „der kom herned til Kjøbenhavn fra Kristiania 1803 og snart gjorde stor Virkning". (I, S. 764, Noten.)

tryk i sin Bog: „Meddelelser af Indholdet af et Skrift fra Aaret 2135“, hvis første Fortale er dateret Sommeren 1846, skjønt første Hefte af Bogen selv ikke udkom før i 1858.

Hvor vidt nu denne Verdensanskuelse, som vi strax noget nærmere skulle gjøre Rede for, blev det sidste Udslag af Sibberns Tænkning, falder det egenlig udenfor vor Plan at undersøge her, men ligesom hans Radikalisme i Fyrrerne i det Hele taget synes at være gaaet saa uænset hen for hans Samtid, at han i den almindelige Bevidsthed vedblivende stod som Mynsters Ven og Meningsfælle, saaledes brød i alt Fald den yngre Slægt sig stadig mindre og mindre om at vide Sibberns Mening om „det til Grund Liggende“, og selv hans i saa mange Maader interessante Samfundsroman gik en næsten fuldstændig lydløs Gang igjennem Literaturen.

Hvad der da gjør Fyrrerne til saa interessant og lærerig en Periode for os, er ikke mindst den Omstændighed, at der saavel fra Revolutionens som fra Reaktionens Side sysles med saa mange Spørgsmaal, der nu i Halvfjerdserne paa Ny ere tagne op herhjemme. Naar man saaledes for nylig har mindet om, at „Darwinismen“ ikke alene er en naturhistorisk Hypothese, men at denne Lære i sig indeslutter Spirerne til en hel ny Verdensanskuelse og Livsopfattelse (se Indlægene i „Fædrelandet“, Januar 1876, i Anledning af A. Steens Tale. ved Universitetets Reformationsfest), saa turde det heller ikke være uden historisk Interesse at træffe de samme Tanker i det lille Skrift fra 1846, hvori Sibbern begyndte at gjøre Rede for sin „gjennemtænkte“ Verdensanskuelse.

Og ligesom man i vore Dage har ilet med at anvende Darwins Lære om „Tilværelsens Kamp“ paa de sociale Tilstande saavel som paa Aandslivets mest forskjellige Omraader, saaledes gjorde F. C. Sibbern og F. Dreier det Grunden allerede, inden Fyrrerne løb ud. Hvorledes F. Dreier i sin første „fritænkeriske“ Pjece om „Folkenes Fremtid“, fra 1848, haabede paa en fremskridende Erkjendelse af Overgangen imellem Formerne, baade i den uorganiske og den uorganiske Natur, have vi allerede paavist en tidligere Skizze (se ovenfor S. 90). Her skulle vi nu erindre om, at Sibbern to Aar i Forvejen i sin „Spekulativ Kosmologi med Grundlag til en spekulativ Theologi“ havde udtalt, at det første Menneske kom frem en vis Dyreudviklingsrække, som Led i denne (se f. Ex. S. 21—22, 122—124). Hvad selve det lille Skrift angaar, siger Forfatteren selv i et Forord, at skjønt det helt igjennem lige meget gaar ud paa at give en Lære om Gud og en Lære om Verdenstilværelsens Grundforhold, saa gaar det dog mere direkte ud paa det Sidste, hvortil der til en formelig spekulativ Lære om Gud endnu vil kræves en Exposition, som maaske vil komme, naar man faar fuldendt sin Kristendomsfilosofi. — Men de spekulative Interesser, der havde spillet saa stor en Rolle for halv Snes Aar tidligere, vare nu begyndte at vige for de mere reelle, og da Sibbern altid var et stort Stykke af en Samfundsfilosof, laa det ogsaa nær for ham at kaste sin Videnskabs Lys ud over Tidens brændende Spørgsmaal. Allerede i denne sin „spekulative Kosmologi“ er han inde paa politiske og sociale Undersøgelser, og S. 132 hedder det endogsaa udtrykkelig: „Det, som

det tilsidst og overalt gjælder, er baade Indlevelsen i Verdenstilværelsens og Guddomsfyldens hele ideelle Indhold og vor Tilværs bestandige Berigelse i saa Henseende, saa og Indlevelsen i de reelle Verdensinteressers og Verdensvæseners store Helhed og altsaa i Samlivet med Verdensleddenes store Mangfoldighed og vor Tilværs bestandige Berigelse ogsaa i denne Henseende."

Endnu samme Efteraar faldt det i Sibberns Lod at hæve sin Røst for de „reelle Verdensinteresser". Indbydelsesskriftet til Universitetets Fest i Anledning af Kongens Fødselsdag, 14. September 1846, var forfattet af Sibbern som Universitetets daværende Rektor og handlede karakteristisk nok „Om den kristelige Ytringsfrihed i kirkelig Henseende". Det var et Ord i rette Tid. De kirkelige Myndigheder vare den Gang ikke meget tolerante, og navnlig havde Regeringens Fremfærd mod Baptisterne fremkaldt bitre Stridigheder. Vi behøve blot at minde om den berygtede „Tvangsdaab" af baptistiske Børn. Den nye Sekt, der fra Slutningen af Trediverne optræder i Danmark, havde vel i December 1842 faaet Tilladelse til at danne en Menighed i Fredericia, men udenfor denne By maatte ingen Baptistdaab finde Sted. Først Grundloven 1849 gav ogsaa Baptisterne deres Ret.

Paa Universitetets Vegne tager da altsaa Sibbern nu til Orde for „Ytringsfriheden, den offenlige Overvejelses- og Undersøgelsesfrihed og den dermed forbundne Berettigelse til at søge at gjøre sine Anskuelser gjældende i den almindelige Vexelvirkning imellem Mennesker". Den frie Ytring, eller hvad vi i vore Dage kalde

Ellen frie Diskussion, er Ret for Alle. „Med aandelige Vaaben skal der modstrides, kæmpes; aandeligen skal eller oplyses, klares, beroliges, gjennemføres og tilendebringes; og derfor, just derfor maa ingen verdslige Vaaben bruges, ingen Standsninger, som smage af det Verdslige, indtræde, ingen afskjærende Afgjørelser finde Sted.“ Og der er heller ingen Fare herved; „disse Aandens indre Afgjørelser ere saa fulde af Liv, at de aldrig afgjøre Noget én Gang for alle, thi ogsaa her kommer den evindelige Gjenopstandelse og indre Gjenfødelse“. Sibbern beder „endeligen at agte paa den dybe Ukristelighed, som ogsaa i Menneskeomsorgens Henseender kommer frem, naar man paa nogen som helst Maade og under nogen som helst Form vil gaa Udstødelsernes, ja endog kun Skræmmelsernes Veje“. Derfor er han heller ikke bange for ligefrem at tale til Bedste for „alt Slags Separationsvæsens og Sektvæsens frie Gang i kirkelig Henseende“, og vi maa alle „gjensidigen erkjende den Ene den Andens Ret til at gaa sine Veje og arbejde i og for Sit, og altsaa Ret til under Debatten at forsøge, hvor langt Hver kan komme, og saa lade Livsgangen selv decidere“. Det er kun „den gjensidige Nedsætten og Foragten, det er kun Schismatisering og Partimageri, Rethaveri og Splidagtighed, i hvis Aand og til hvis Fremme Debatten ej maa føres. — Alt maa da i det Kristelige tages, som Enhver strax ser, at Alt bliver at tage i Fysiologi, Filologi og andre saadanne Videnskaber, hvor man og kan komme ind i Ideebatter og Meningskampe, men Ingen dog kan fortsættes, idet Alt maa tages som en stor fælles Arbejden saa at komme paa det Rene“.

Sibbern peger ogsaa, som paa „et stort Tidens Tegn“, paa „hine Rationalistiske“, der især fra de Katholskes Side gjennem de saakaldte nye Tydsk-Katholske rejse sig med ny Kraft. Han tilraader derfor Statsstyreme al mulig Varsomhed i det Større. De saakaldte gudelige Sammenkomster tør Ingen forhindre. Ogsaa Baptistvæsenet, havde han ønsket, man havde ladet gaa sin Gang. „Hvor let — siger han — kan man ej ved at standse Sligt føre Mangen, som vilde ind paa Kristi Vej ad den ham nu aabnede Port, tilbage til Hedenskabets eller Indifferentismens Vej, saa at han igjen begiver sig til Kjødet.“ — Derimod finder Sibbern det betænkeligt at aabne Frihed i det Store, f. Ex. ved Sognebaandets saakaldte Løsning. Han frygter for, at det vil fremme den gjensidige Nedsætten og den gjensidige Dømmen og Fordømmen og tillige den gjensidige Opblæsning. Staten maa sige til Kirken, at den kristelige Frihed først maa herske i Sandhed, i Aand og Gjerning. „At give en Frihed, som kunde vorde til Intolerancevæsenets, Proselytmagervæsenets, Forkjætringsvæsenets, et mere eller mindre aabenbart eller uvilkaarligt Hierarkis og en gejstlig Verdsligheds Fremme, maa Staten vogte sig for.“

Det næste Aar var Oehlenschläger Universitetets Rektor, men efter Digterens „egen Anmodning og Tilbud“ affattede Sibbern paa Ny Indbydelsesskriftet til den kongelige Fødselsdagsfest. Allerede dets Titel: „Bidrag til at opklare den kristelige og kirkelige Frihed saavel i Almindelighed som med Hensyn til Danmark i Særdeleshed“ antyder, at det

er en Fortsættelse af det foregaaende Aars Program. — Havde Sibbern forrige Gang kæmpet imod al Art af Forkjætring og Forkjætringssyge, saa vil han denne Gang „af klare uomstødelige Ord i den hellige Skrift godtgjøre, at man aldeles kan høre til Guds enbaarne Søns Samfund og Rige uden at være Kristen, ja uden at vide af Kristi Navn at sige eller kjende til hans Ord og hans Virken“. Han véd, at han „muligen“ vil skrive til Forargelse for Mange, men han er overbevist om, at de Overvejelser, han har villet fremkalde, maa siges at være udsprungne „fra de kristelige Grundfølelsers og Grundanskuelsers Dyb“. Han hævder derfor paa Ny, at man maa lade alle Sekter gaa deres egne Veje, „idet man maa lade Enhver beholde det, hvorved han føler sig fremmet i Henseende til hint Ene, som er fornødent, og lade ham virke frit i sin Retning, naar han kun vil indrømme os Frihed til det Samme“. Han vil endogsaa „gaa saa vidt“, at han vil sige: „Man maa lade Enhver beholde sin Fetisch“, selv om det er et Menneske, der bliver os vor Fetisch — „og hvor mangen hvudmærket Prædikants Personlighed er ikke paa en vis Maade bleven det for Mange, som knyttede og holdt sig til ham?“ thi en saadan Personlighed bliver da naturligen for Mange til en Standart, under hvilken man kan samle sig og vandre videre fremad, saa længe man føler og finder, at Høvdingen fører En vel hen imod det ene Fornødnes Ríge. Sibbern hentyder baade til dem, der kun ville døbe Voxne, og til dem, der „gjøre det apostoliske Symbolum til deres første og fremmeste Grundvold“. — Hvor Mange var ikke J. P. Mynster eller N. F. S. Grundtvig ogsaa „en Fetisch“ for i hine Dage?

Sibbern indrømmede, at Kristendommen allervirksomst har bragt Menneskekjærlighedens Erkjendelse frem i Menneskeheden, og at den i saa Henseende endnu bestandig er det Virksomste, men paa den anden Side hævder han, at saavel Videnskabelighed og Kunstforædling som Filosofi og Poesi baade i moralsk og religiøs Henseende er af stor og indgribende Betydning, Vigtighed og Værd. Han bestrider, at den Humanitet og Rationalitet, den naturlige Moral og naturlige Religion, der i det forrige Aarhundrede prædikedes med Varme, frembød Noget i de protestantiske Lande, som Sind og Hjerte med Gru maatte vende sig fra. „Denne Rationalismus og Humanismus — siger han — var det i Sandhed ej, som i sit Skjød fostrede og nærede det, der frembragte de Hærjelser, som opkom andensteds. Derimod maa det erkjendes, at den dybt udsprang af en sand kristelig Grund, uagtet den gik ganske andre Veje end Kirken.“ — Lige saa lidt vil Sibbern gaa ind paa Tanken om en „evig Usalighed“. Selv den salige Sjæl vilde ikke kunne blive salig med Bevidstheden om, at Andre vare udstødte og fordømte. „Saligheden kan ikke kjøbes paa Menneskekjærlighedens Bekostning.“

Slutningen af Afhandlingen er atter et Indlæg for Baptisterne, idet Sibbern viser, at der i Kongeloven Intet var imod, at Landets Kirke kunde indrømme Enhver Frihed til at bringes eller komme til Daaben, alt som Aand og Hjerte indgive det, enten som Barn eller først senere, samt at denne Frihed vel „turde kunne vorde ægte kristelig“. Overfor Katholicismen har han dog større Betænkeligheder.

Vi kunne maaske standse her et Øjeblik, for at se, hvad Virkning nu disse Sibberns Skrifter havde paa hans Samtid. Som ovenfor berørt, var Virkningen saare ringe. „Spekulativ Kosmologi“ synes slet ikke at have fundet nogen Anmelder, og da Sibbern i Januar 1848 begyndte en Række Forelæsninger over det samme Æmne, havde han kun en 15—16 Tilhørere. (Se „Kjøbenhavnsposten“ 14. Januar 1848.) — Universitetsprogrammerne fra 1846 og 1847 bleve dog anmeldte i R. Th. Fengers og C. I. Brandts „Dansk Kirketidende“. Fr. Helweg, der anmeldte det første, siger, at uagtet Programmer i Almindelighed ikke egne sig til offenlig Bedømmelse, saa turde dog dette danne en Undtagelse paa Grund af Ænmets Vigtighed og Forfatterens Navnkundighed. „Paa samme Tid som i Tydskland Schelling udtaler sig for kirkelig Frihed, afgiver hos os Sibbern sin Stemme for denne Sag.“ Anmelderen gjør rigtig opmærksom paa, at Sibbern kun kræver Ytringsfrihed og ikke absolut Religionsfrihed. Skjønt han ogsaa har Adskilligt at indvende, maa han dog som Grundtvigianer ende saaledes: „Med alt dette kan man dog være fristet til at sige: Blot Frihed paa hver Maade bliver forlangt, saa vil jeg derved glæde mig!“

Betydelig skrappere anmeldte daværende Sognepræst P. A. Fenger Sibberns Program fra 1847. Det hører vel med til den kristelige Menigheds Udvikling — hedder det i Anmeldelsen — at Filosofien anvendes til at klare de kristelige Læresætninger for Erkjendelsen, og det bør paaskjønnes med Taknemmelighed, hvad kristelige Filosofer have arbejdet og endnu virke i denne Retning.

„Men naar Filosoferne hæve sig saaledes i deres Spekulationer, at de forlade den kristne Tros Grund og afvige fra den kristne Børne-Lærdom, da ophøre de at fortjene Navn af kristne Filosofer.“ Anmelderen skildrer derpaa „med vemodige Følelser“, hvorledes han som ungt Menneske var iblandt dem, der flittig besøgte Prof. Sibberns Forelæsninger, ikke alene medens han læste til Examen, men selv efter at han havde taget Attestats. Der var den Gang (1816—1820) — siger han — faa Lærere ved Højskolen, som talede med en saadan Ærbødighed om Kristus og de kristelige Troslærdomme, hvortil endvidere kom Sibberns livlige Foredrag, den Højagtelse, som Alle nærede for Mandens retskafne Karakter, hans Humanitet, samt den Venlighed, hvormed han kom dem i Møde, der vare saa heldige at træde i nærmere Berøring med ham. Efterhaanden var det dog nok gaaet op for Anmelderen, at Sibbern mere fjernede sig fra end nærmede sig til den kristne Tro, men lige ondt har det dog gjort ham, at „den bedagede“ Sibbern nu har kunnet sige Sligt som: „Fatter Mod til at være gudhengivne og menneskekjærlige i kristelig Aand, uden hin positive Kristendom!“ Anmelderen vil ikke i Strid med Sibbern, men tilraaber sine yngre Medstuderende: *vestigia terrent!* — Derimod samstemmer han med Sibbern i Spørgsmaalet om Religionens Frihed.

Ogsaa ved Universitetets tvende næste Fester i Anledning af den nye Konges Fødselsdag var Sibbern Højskolens Talsmand. Programmet fra 1848 omhandler et rent filosofisk Æmne og kan derfor forbigaas her, men des større Interesse have hans „Betragtninger over

„Stat og Kirke“ fra 1849, uden Tvivl Sibberns interessanteste Skrift fra disse Aar.

Han begynder med at ønske Kongen til Lykke med den nye Statsforfatning, skjønt han ikke vil tale om, hvor længe den vil holde sig, eller af hvad indre Sandhed og indre Kraft den monne være. „For os — siger han, som tidligere berørt — ville vi dog ønske og paa Grund af de Danskes nationale Sindsstemning haabe, at vor Frihed, Lighed og Broderskab ikke skal gaa de samme Veje, som den er gaaet i mangt andet Land. Vi tør vel her hos os stole paa, at hvad Nationen i hin lange Aarrækkes Løb har uddannet sig til, under en Regering, som maaske mere end nogen anden kan siges at have været ethisk og ethiserende, det lader den sig ikke letteligen enten fraskrige eller fralokke, for at begrave sin Ethik i en Politik, hvis Ytringer og Virkninger andensteds hverken have været glædelige, velgjørende eller hæderlige.“ Med beraad Hu afhandler han derfor her en Sag, som netop „vore Tiders Beskaffenhed og Tilstand“ maa gjøre til Gjenstand for en bestandig tilbagevendende Betragtning og Betænkning: Statens Myndighed i Almindelighed og Kirkens i dens Forhold hertil.

Skulde man med ét Ord angive, hvad Sibbern her bekæmper, maatte det være, hvad man nu kalder „Manchesterskolen“. Konkurrencen — siger han — har i høj Grad befordret Vindskibeligheden, men hvilke ere de Guder, for hvem der herved er rejst Altere, og hvis Dyrkelse og Rige derved er forfremmet? Han taler om „det Dehumaniserende, Sjæleforhærdende og Sjæleforb-

tærende i Konkurrencen" og hævder, at den saakaldte Konkurrences Evangelium, hvorved jo den mest nervøse *bellum omnium contra omnes* prædikes, burde, om ej ganske afvises, saa dog tilbagevises og tilbagetrænges indenfor visse Grænser. Han undersøger derpaa „det store Spørgsmaal", som ligger til Grund for Kommunismens Bestræbelser og Paaberaabelser, og viser, at naar man vilde lade Konkurrencens vilde Magter sætte sig i den fordelende Fornuftsretfærdigheds Sted, saa maa man ogsaa finde sig i, at Konkurrencen bliver fuldeligen gjennemført, og at Enhver rykker i Felten med de Tropper, han har, og at den til Dyrets Stilling Tilbagetrængte nu ogsaa ganske sætter sig ind i Dyrets Rettigheder. Det er farlige Tider, naar „Kapitalerne ere store og Kapitalisterne ere smaalige", og hint Konkurrencens Evangelium naâr ofte op til Latterlighedens Højdepunkt, naar man paa Statens Vegne har maattet erklære formeligen indrettede Fattiganstalter som et væsenligt Led med i det Frihedens, Lighedens og Broderlighedens Rige, som gjennem Konkurrencens Herligheder det saakaldte konstitutionelle Statsliv skal aabne.

Som en Mellemtilstand eller som et Midlertidigt kan vel nok; efter Sibberns Anskuelse, en Forfatning blive antagelig, hvorunder Folket enten, som i England og flere Steder, bilder sig ind, at et vist under visse bindende Betingelser udvalgt Indbegreb af Herskermænd, der efter en vis Orden ombyttes med andre, er selve Folket, eller dog i alt Fald lader saadanne Herskermænd gaa og gjælde for sine Repræsentanter, indtil man naár det Punkt, da Folket selv virkelig kommer til selv at

være det hele sig selv regerende Folk. I Mellemtiden — — fortsætter Sibbern — vil Meget komme an paa, hvad enten Folkene ville vende tilbage til „Landsfaderlighedens Idé o: til Alomsorgens, under en blivende øverste Myndighed, som da ubelemret kan men og ligefrem skal gjennemføre Omsorgen og Forsorgen, ikke staaende under nogen anden Kontrol end Trykkefrihedens og hine øvrige Friheders, hvilke da maa gives i fuldeste Maal; eller om Folkene ville erklære sig for det endnu ikke Halvvejen komne saakaldte konstitutionelle Væsens Gjennemførelse, hvortil da væsenligen vil medhenhøre, at hele Folket selv i Sandhed adspørges paa en vis formelig Maade. (Ogsaa F. Dreiers Tanker udkredsede om det imperative Mandat, se ovenfor S. 105.)

Kommer det til en saadan Gjennemførelse — siger Forfatteren — saa ville naturligvis ogsaa Armeerne ikke kunne blive ved at staa som et besynderligt Slags Stater i Staterne, men Spørgsmaalet om Krig vil da væsenlig komme til at bero paa selve Soldaterne, om nemlig de ville erklære sig for Krig eller ikke; og turde denne Vej langt bedre end Alt, hvad man ellers vilde udtænke, føre til, at enten Krigene falde aldeles bort, eller at kun virkelige nationale Krige blive tilbage. — Den saakaldte kommunistiske Opgave vil da fortrænge, ja forjage hele det politiske Stridsvæsen, fordi Alt maa dreje sig om det almene Velværes Fremme, og ad denne Vej finder Sibbern det „iøvrigt saare tænkeligt“, at netop Kommunismen vil føre tilbage til det Slags Regeringsform, som Platon giver Navn baade af kongelig og af de Ypperstes Regering.

I god Sammenhæng hermed udtaler saa tilsidst Sibbern følgende Ord, som man ikke saa lige skulde vente at høre fra Universitetets Talerstol ved en offenlig, ja kongelig Fest, og mindst umiddelbart efter, at vi ved Grundloven havde faaet en konstitutionel Forfatning: „Jeg anser det for saare vigtigt, at Statsmænd i Tide sætte sig ind i Kommunismens Idé. Den har Realitet til Grundlag og Realitet til Formaal, og har den end Mørke bag sig og Mørke for sig, saa har den dog ikke, som det konstitutionelle Væsen, Blændværk eller Halvhed for og bag. Om man saa brænder nok saa mange Huss'er og udholder nok saa mange Hussiterkrige for dens Skyld, man undgaar ej, at den jo en Gang faar sin Luther. For Resten er hermed ikke Meningen, at han skulde komme i en bestemt enkelt Personligheds Skikkelse."

Det er ogsaa her i denne Afhandling, at Sibbern, som ovenfor berørt, opkaster det Spørgsmaal, om man ikke bør sammenstille vor Æts Aartusinder med Menneskefosterets første Maaneder; „thi endnu træder det Sporadiske i Menneskeheden paa mange Maader saaledes frem, at man virkelig kan spørge, om ikke Menneskeheden i sin Helhed endnu har sin Fødsel at overstaa?"

Saa vidt om Statens og dens Myndigheds fremtidige Vej. Hvad Kirken angaar, siger Sibbern, maa den holde paa, at det ikke hører dens Væsen til at være en Statskirke. Naar derfor Staten fra sin Side paa Menneskerettighedernes Vegne kan finde sig opfordret til at sikre den menneskelige Frihed mod al Slags kirkelig Intolerans-, Tvangs- eller Skræmmelsessyge, saa vil atter Kirken kunne finde sig opfordret til imod Staten at vaage over,

at den guddommelige Frihed ikke kommer til at lide. „Paa en Kirkeforfatning bør Alle tænke, naar der menes den bedre indre aandelig; men menes en udvortes statskirkelig, bør man i vore Dage lade al Tanke herpaa staa hen til andre Tider. — Disse Tider ere saadanne, at man fra Kirkens Side har al Aarsag til at undgaa en Forhandling med den nye neppe endnu tilværende, utilforladelige, famlende Statsrepræsentation. Lad Alt først sætte sig her.“

Vi se, hvorledes Sibbern bliver sig selv lig til det sidste i al sin underlige Blanding af Reaktion*) og Radikalisme. Det er saaledes ogsaa interessant at se, hvor varmt han et Sted i sin Afhandling omtaler Jøderne. Vi have i en tidligere Skizze vist (se ovenfor S. 152—158), hvorledes Grundtvig i disse Aar vilde stille Goldschmidt udenfor den danske Nationalitet og formene ham, som Jøde, at deltage i den nationale Diskussion. I Modsætning hertil minder Sibbern om, hvorledes det danske Folk efter saa mange Aarhundreders Forløb endnu staar i en saadan Ungdoms og Manddoms Kraft, at dets Sønner med Opvakthedens Fyrighed og Villiekraftighedens Udholdenhed virksomt deltage med, ej alene i al den øvrige almindelige Virken, som rører sig i Evropa, men ogsaa i den almindelige Kamp om og for de almindelige Menneskerettigheder, Frihed og Lighed, ligesom det ogsaa endnu mellem sine Sønner bliver ved at tælle store Hændehavere af den Magt, det i den sildigere Middel-

(* *) Selv „Tvangsdaaben“ tager Sibbern nu i „Stat og Kirke“ delvis i Forsvar.

alder vidste at tilerhverve sig, ja den Gang næsten ene vidste at tilegne sig, Pengemagten, for hvis Skyld man bestandigen paa Ny trængte til Jøderne og fik dem tilbage i de Lande, hvoraf man grueligen havde forjaget dem.

Betragtningerne over Stat og Kirke gjorde mere Opsigt, end Sibberns Skrifter fra disse Aar plejede at gjøre. Scharlings og Engelstofts „Nyt theol. Tidsskrift“ udtaler med en Ro, som man neppe vilde træffe hos et theologisk Tidsskrift fra vore Dage, at Statsbetragtningerne pege hen imod en kommunistisk Retning, og nøjes med at gjøre opmærksom paa de store Vanskeligheder, som møde ved abstrakte Grundsætningers Anvendelse paa Virkeligheden. Hertil bemærker imidlertid „Kjøbenhavnsposten“ med Rette, at Sibbern har villet skrive en filosofisk og ikke en økonomisk Afhandling, „thi økonomisk maatte saavel Opgaven som Løsningen faa et andet Udseende“. „Kjøbenhavnsposten“ gjør iøvrigt opmærksom paa, at Sibberns Skrift har en afgjort demokratisk Tendens, og paa samme Maade fremhæver „Nord og Syd“ den socialistiske Opfattelse af Statens Opgave, der findes i „Stat og Kirke“. Anmeldelsen i „Nord og Syd“ er ikke af Redaktøren selv, men følgende Anmærkning under Texten kunde nok ligne Goldschmidts Pen: „For de Folk, der tro, at en Socialist og en Røver er det Samme, bemærkes, at hin Doktrin for Resten i det Mindste for en stor Del ligger til Grund for flere Landes Lovgivning, saaledes ogsaa for Danmarks*).“ — For den historiske

---

*) Anmelderen i „Nord og Syd“ minder ogsaa om, at samtidig havde i Sverige — „den Del af Skandinavien, hvor

Fuldstændigheds Skyld tilføje vi, at „Nyt theol. Tidsskrift“ ikke er enig med Sibbern om, at man skal opsætte Kirkens Reorganisation til bedre Tider. „Tidens Krav — hedder det — kan ikke afvises. Organisationsværket i den ene Retning maa gaa Haand i Haand med Organisation i den anden.“

* * *

Vor Opgave er egentlig hermed til Ende, for saa vidt den kun gjaldt F. C. Sibberns Stilling i Fyrrerne, hvilken de ovennævnte „Meddelelser af Indholdet af et Skrift fra Aaret 2135“ danne imidlertid en saa mindeværdig Afslutning paa Sibberns hele Samfundsfilosofi, at en kort Redegjørelse for den mærkelige Statsroman dog nødvendigvis maa medtages her. Som alt bemærket, ere foruden de forskjellige Fortaler og Indledninger til Bogen disse dateredе fra 1846 og 1847, og hvor Sibbern i den opgivne Ramme fortæller om, hvorledes han er bleven „Udgiver“ af Skriftet, siger han udtrykkelig, at dette hvilket nægteligen aldeles har Udseende af at være digtet af ham selv, til at danne et væsenligt medhenhørende Led i Helheden af hans Livs- og Verdensanskuelser. „Al Verden vil sige — hedder det — at det Hele kun er et rent Opspind; at jeg har opfundet det, for deri at gjøre noget, som i mine Grundelser og Grundgranskninger skal

---

Adelsaristokratiet endnu er Andet end et Spøgelse“ — en gammel Greve, Thorsten Rudenschöld, optraadt med Fordring om en social Omordning.

udfylde den Plads, som Platons ideale Stat indtager i hans.“

Med disse Ord indordner Sibbern selv sin Bog imellem de saakaldte Statsromaner, der ligefra Oldtiden til vore Dage have spillet en ikke uvæsenlig Rolle i forskjellige Landes Literaturer*). Vi Danske tænke saaledes først og fremmest paa Holbergs „Niels Klim“. Men skjønt den valgte Digtningsform altsaa ingenlunde var uvant eller fremmed for os, faldt desuagtet Sibberns Bog død og magtesløs til Jorden, da første Hefte, eller rettere første Del, udkom i 1858. (Andet og tredie Hefte kom i 1862 og 1872.) En kort Notits i „Fædrelandet“ (1859, Nr. 60) henleder Opmærksomheden paa den „alderstegne Forfatters“ sidste Værk og hævder, at „da det er aabenbart, at den Samfundsbygning, som Bogen prædiker, har sit Grundlag i netop den kristelige Kjærlighed, saa er det højst besynderligt, lige overfor den faktiske Materialisme, som Bogen bekæmper, at ville mistænkeliggjøre den som irreligiøs“, men ellers var der Ingen, der gav Agt paa hvad saadant „et gammelt Vrøvlehoved“ som Sibbern mente om Politik og Religion. Man havde faaet nok deraf i Tidernes Løb. Maaske havde Sibbern gjort klogt i, ligesom Holberg, at have ladet sin Bog først se Lyset paa et Verdenssprog, saa meget mere som han i Lighed med sin store Forgænger ikke nøjedes med at

---

*) Se „Nær og Fjern“ Nr. 209: „Statsromaner og socialistiske Reformatorer“, et populært Tilbageblik af M. R-n. Forf. gjør bl. A. opmærksom paa, at en fransk Bog fra 1771 med Titlen „2450“ minder En om Sibberns Utopi herhjemme.

Holde Spejlet op for de nationale Fordomme og Vildfarelser alene, men ogsaa tog en Del af de almen-evropæiske med; i alt Fald tør vi sikkert haabe, at hans Bog i denne Sammenhæng vil have sin Interesse, og hvis vi ikke have fejlet i vor Antagelse her, at der ligesom begynder at blæse en lidt gunstigere Vind for de Gamle fra Fyrrerne, saa vil ogsaa Sibberns Roman paa Ny finde Læsere og — delvis — Paaskjønnere. Med Holbergs Stridsskrifter taaler den ingen Sammenligning, men store Partier ville altid beholde deres Værd som vigtige Bidrag til Tidens Historie, ligesom enkelte Afsnit altid ville have deres Betydning som Vidnesbyrd om en originalt tænkers sidste Resultater. Vi kunne her kun løselig berøre nogle faa fremtrædende Punkter af det omfangsrige og indholdsrige Værk, men allerede heraf vil det tilstrækkelig fremgaa, at Skriftet „fra Aaret 2135“ er af ingen Art, at vi herhjemme ingenlunde have Raad til at forkaste det ulæst og uprøvet op paa Literaturens Pultermammer. Har imidlertid det national-liberale Parti gjort Kort imod Sibbern ved, efter at have besejret ham i Fyrrerne, fremdeles at betragte ham som en „død Mand“, hvem man ikke oftere behøvede at slaa ihjel, saa har Sibbern i alt Fald hugget saa godt fra sig i sin Bog, at det til en Indledning er bedst at erindre om Sandhedens almindelige Plads midt imellem to stridende Parter. Saaar Sibbern saaledes stadig vender tilbage til, hvilke Ulykker den nye Fristatsforfatning (ɔ: vor konstitutionelle Frihed) har voldt Danmark, ikke alene i udenlandsk Henseende, men ogsaa i indvortes, ren dansk Henseende, Henseende til „den Retsindighed, den Agtelse for Bil-

lighed og Sømmelighed, samt den jevne, sunde Menneskeforstand og Skjønsomhed, som hørte Folkeaanden til", saa har Forfatteren sikkert ogsaa tænkt paa sig selv (saavel som naturligvis paa A. S. Ørsted, Mynster o. s. v.), da han tilføjede om sine national-liberale Modstandere: „De gik saa vidt, at de rev ned paa Landets mest kundskabsrige, indsigtsfulde, højtagtede Mænd, og undergrove derved selv Agtelsen for Lærdom saaledes, at, da siden Lærdmændsfolkene, de saakaldte Doktrinære, kom for Had, kunde man sige til dem: I have jo selv arbejdet herpaa af al Magt!" (I, 695—96).

Rammen omkring Sibberns Roman, hvori Forfatteren, ligesom Kierkegaard i en Del af de psevdonyme Skrifter, søger at skille sin Person fra Sagen, kunne vi forbigaa her. Hvad det navnlig gjælder for os om, er at paavise den nærmere Udvikling af Sibberns endelige Livs- og Verdensanskuelse, saaledes som den kommer til Orde i dette hans Værk, til hvilket Spirerne allerede ville ses at ligge i de af hans Skrifter fra Fyrrerne, vi ovenfor have omtalt. Derfor ogsaa kun to Ord om den egenlige Romans Anlæg og Gang, skjønt visse Stykker deri have et virkeligt poetisk Værd, der minder om Forfatteren af „Gabrielis's Breve".

Romanen begynder med en Skildring af den gruelige Sjæletilstand, hvori ved det 19. Aarhundredes Slutning de udmattede Sjæle vansmægtede. Al Livsfryd var forsvundet fra Jorden. I Aaret 1897 foresloges der, at man over alle Folkemændshuse og alle Regeringsbygninger skulde sætte de Ord: „Kommer hid, alle I, som ere livsfriske og glade, her skulle I vorde mødige og besværede!"

— ja selv over Kirkernes Døre vilde man sætte disse
br'rd i Stedet for Kristi egne modsatte. En lammende
fø"ølelse af det Umulige i at komme ud af den hele ulyk-
ilfalige Tilstand havde grebet Menneskeheden, og medens
ıs[lange ventede en Syndflod fra Himlen, der igjennem
ɒn ndergang kunde bringe Frelse og Naturlighed, vendte
ıs[ange Blikket mod Østens Lande, i den Tanke, at ud
. ⁚ Asiens Indre, som det var sket halvandet tusinde Aar
ilbdligere, vilde Horder kunne komme styrtende og berede
ıvvropa Redning igjennem Ødelæggelse. Men selv de, der
ɟɘejede at raabe paa, at Frelse kun var at vente gjennem
ɘbdelæggelse og Undergang, gøs dog, da det saâ ud til,
) ; Ødelæggelsen kunde komme fra Horder, som Samfun-
stets eget Dyb, Samfundets egen Jordbund vilde aabne
gg for at udsende. Rovdyrslæren (hvorom mere nedenfor)
ɿgegyndte paa Ny at prædikes, og man frygtede for, at
ɯsan snart vilde se slige Horders Ulve og Bjørne stige
ɯɐm af Kjælderne i hver Gade, gjennem hvilken man
.ɮk. „Man forestille sig — hedder det — med hvilken
ɐ:ræk i en Tid, da hele Menneskeforfatningen havde
ɯɘendom og Ejendomsret til Grundlag, da Troen paa dens
ɒlvldighed og Uantastelighed var ganske anderledes sammen-
ɘxxet med Enhvers hele Tilværelse end den kristelige
ˌo·o, som man bar Navn efter, Utallige maatte blive
ɹdɘebne, da man med hver Dag maatte frygte, at nu vilde
ɀsɯsser af Mennesker rejse sig, for at kræve al bestaaende
ɯɘendom underkastet en hel Omfordeling.“ Da kom
ɟɘflelig Frelsen med det nye Aarhundrede. Den „ud-
ɘsllsede, udtrællede, udtærede, udlevede evropæiske Men-
ɘɹɛskehed“ faldt i en stor Søvn, der varede i omtrent

90 Aar, og da Gjenoplivelsens Tid kom paa Ny, var ogsaa Menneskeheden bleven en anden. Egennytte, Ærgjerrighed, Harme, Forivrelse, Forbitrelse, og hvad de videre monne hedde, „disse det 19. Aarhundredes aandelige Herrer og Afguder“, vare vegne for en almindelig Barnlighed og Fredelighed, og det 20. Aarhundredes gjenfødte Sjæle læste med Forbavselse i de gamle Dagblade eller Tidender om deres Forfædres Forbrydervæsen, Fattigdom, Sæder og Skikke, kort sagt alle deres politiske, sociale og religiøse Tilstande. „Uhildet og ubetagen, alene følgende indre Hu og Drift, vendte sig overalt i Evropa en af ædle, fine, dybe Følelser opfyldt Menneskehed, gjenfødt og gjenopvakt efter en lang Sorgløshed og Hvile med frisk Kraft og frisk Fyrighed til den Utallighed af Formaal, der nu forelaa, for under indre fri Ledelse at skabe sig et nyt Liv ud fra de allerførste Grundbegyndelser af.“ Statsforfatning, Lovgivning, Kirkeforfatning, Skolevæsen, Pengevæsen, Handel og Omsætning, Ejendom og Ejendomsret, Forbryder- og Straffevæsen, Haandteringsfordeling, Menneskeforskjelle og Menneskeuligheder, Herskab og Tjenerskab: Alt var forsvundet, Alt opløst, for ikke mere at vende tilbage. Menneskeheden rørte sig paa Ny i sin Kraft og fik en ny Ungdom. „Livet kunde virke frisk og frit og ud fra Allivets Grund bygge sig en hel ny Tilværelse, en ny Grundforfatning af den tilintetgjorte Fortids opløste Stoffer, uden at besværes af en eneste af dens utallige Misforhold.“

Hvorledes nu denne ideale Kommunisme iværksattes, maa Læserne selv søge i Romanen. Her maa det være nok at minde om, at medens Søvnens store Rige strakte

gtig over hele det øvrige Evropa, gik Thrøndelagen og
slsland fri. Thrønderne kom derved under Søvntiden til
tat spille en vigtig Rolle, idet de vedligeholdt Handelen
ɐmed Kolumbien (ɔ: de nordamerikanske Fristater) og
ɪsarlig bragte Evropas Kyster de mest uundværlige For-
bɒnødenheder. Men til Gjengjæld optræde de nu ogsaa, da
rɑšøvnen er forbi, som Fristere og ville have de øvrige
rvEvropæere til at vende tilbage til de gamle Tilstande.
siOiskussionerne herom, særlig imellem nogle Kjøbenhavnere
gg nogle Thrøndere, udgjøre nu Romanens egenlige Kjærne.
lsDalrige „Tilbageblik“ give rig Anledning til at veje og
ɑrrøve det Gamle mod det Nye, og med Sibberns karak-
rɛeristiske Grundighed tages selv de største Bagateller og
ɔe mindste Enkeltheder under alvorlig Overvejelse.

Et staar imidlertid fast: af Alt, hvad der lignede
tɔet forrige Evropas Menneskefærd og Samfundsvæsen,
blilde man Intet have. Selv Kristendommen, fandt man,
vsavde i al sin Tid langt mere „opfostret, næret og plejet
mnmasselsens, Herskesygens, Hævngjerrighedens og Had-
stptændthedens Aand end den Menneskekjærlighedens Aand,
mom den vistnok tillige havde ej blot prædiket, men og
ɯsmangfoldigen vakt og næret“. Man skjelnede mellem
ɛrristelighed og Kristenskab, og Navnet Kristne blev et
vs avn, „som man hverken vilde forlange eller modtage, for
ɓ ij at rede sig ind i alt det, man mærkede der hængte
bɔed det“. Hele Menneskeheden var bestemt til at leve
ɓ tt aandeligt Liv, og derfor vare Alle lige berettigede til
tt deltage i et saadant og nyde Aandens Goder og
rɛllerede her paa Jorden leve det Liv, som Kristenheden
blɑaldte det evige Liv. Af alle Marker vilde man derfor

ogsaa først og mest dyrke Sjælenes Mark. Alt, hvad man i forrige Aarhundreder havde kaldet de Udannede, maatte slet ikke opkomme mere. Alle skulde vorde Dannede, ja endog ej blot ædeltdannede, men og fintuddannede, og fremfor Alt maatte man aldrig, ved at gjenindføre Ejendom, Pengevæsen og Handel, paa Ny aabne Dørene for al den gamle Menneskeforvanskning. „Vi have nu i Evropa traadt vore Drengesko — sagde man —; den frie Ynglingealders Livsalighed er hos os begyndt. Skulle vi paa Ny søge at vorde mødefulde og besværede, fortrykkede og forknugede, sjæleforkomne og sjæleforvanskede?“ Det var Vanvid at sige, at det hele Ejendomsvæsen maatte kaldes en guddommelig Ordning; al den gamle Nød og Kvide havde netop fornemmelig havt sin Grund i, at Ejendomslysten og Ejendomstanken havde siddet i Sjælenes Baggrunde hos de Fleste. Det ene Rette var al Ejendoms fuldelige Ophør, Alles fulde, frie og ligelige Leven i sandt og virkeligt Sameje. Man var nu kommen til den Samfunds-Erkjendelse, at „Ejendom er Besvær“, og man var ordenlig bange for at have Andet i sin Bolig end til nærmeste Behov.

Man behøvede kun løselig at gjennemgaa et eller andet Dagblad, en eller anden Folkeraadstidende fra Tiden 1886—1900, for at godkjende Livius's Ord: *Nec vitia nostra nec remedia pati possumus* (Vi kunne hverken udholde vore Ulykker eller det, der skal afhjælpe dem): Lægekunsten var omtrent det Eneste, man den Gang blev ved at sætte nogen Tillid og fæste nogen Tro til; ja man kaldte den det Eneste, man endnu havde tilbage af sand Menneskeomsorg. Derfor greb ogsaa den saa-

saldte Rovdyrslære pludselig saa stærkt om sig. Man
navde ikke Ret — prædikedes der — til at betragte
lle Mange, som Samfundslivet, ved at tilbagetrykke, for-
rykke, forskyde dem, havde gjort til sine naturlige
jender, anderledes end netop som Rovdyrene, med hvilke
Menneskeheden havde været i Krig til alle Tider, medens
illisse Dyr dog havde været lige saa berettigede til at
veve paa Jorden og nyde dens Goder som Menneskene,
ller endda jo i Grunden vare de værste Rovdyr af alle.
De Nødlidendes Stilling mod de Formuende var i Grunden
llen samme som Dyrenes mod Menneskene, der begge
stredes om Jordens Goder, uden at Nogen kunde kalde
Rovdyrets Rov en Forbrydelse, især lige overfor Menne-
sket. Skulde der være Tale om Forbrydelse, saa kunde
langt snarere Dyreverdenen anklage Menneskeheden som
en Slægt, hvis hele Liv og Færd var grundlagt paa
lutter Forbrydelse mod Dyreheden. Men det var Kamp
og Krig altsammen; Retten var lige meget og lige lidet
paa begge Sider.

Læserne ville se, hvorledes alt dette egenlig kun
er en videre Udførelse af Sibberns ovenfor anførte Ord
i et Program, at den til Dyrets Stilling Tilbagetrængte
sætter sig ind i Dyrets Rettigheder. Det kunde da
heller ikke være Andet — fortsættes der — naar der
i gamle Dage var Stæder i Evropa, hvor 20 til 30,000
Mennesker dagligen stod op fra elendige Lejer og kom
frem af usle Boliger, uvisse om, hvorfra de skulde tage
Livets Ophold for sig og Sine den kommende Dag.
Slige Tilstande maatte skabe Rovdyr, „Voldmodvolds-
mænd“, og det var da intet Under, at flere og flere

Stemmer hævede sig for, at man ej maatte behandle Forbryderne som Fjender og Modstandere, men skulde behandle dem som dels Nødlidende, dels aandeligen Forstyrrede, men i begge Tilfælde som Mennesker, hvem man skulde hjælpe og rede grundigen ud af deres Nød eller bringe i en god Sjæletilstand, hvortil da en god Tilstand i det legemligen Fornødnes Henseende er en første og væsenlig Betingelse. Det hele Uvæsen maatte betragtes som en Landfarsot, hvilken det ikke saa meget kom an paa at sikre sig imod, som grundigen aldeles at udrydde. Straffevæsenet var den Gang Staternes eller Samfundets værste *partie honteuse* eller *absurde*, og man begyndte allerede at sysle med Tanken om at sætte en sand, omhyggelig Menneskeomsorg i Straffevæsenets og hele Straffetankens Sted, da Evropæer-Søvnen kom og udfriede Alle fra det hele Liv, man sad hildet i.

Det er derfor ogsaa en Selvfølge, at da i de gjenfødte Tider Evropas Forfatning var bleven en ny paradisisk Tilstand, „lig hin, som de ældste Sagn fortælle om fra de old-ældste Tider“, da var ogsaa alt Straffevæsen og alt Fattigvæsen for længe siden forsvundet. Begge disse Navne vare udslettede af Menneskesproget eller stod kun som Beretnings-Betegnelser for Fortidens Menneske-Elendighed. Men dog blev man i Samtalerne aldrig træt af at dreje og vende den Tanke paa alle mulige Maader, at Forbryderne i det gamle Evropa i Grunden havde været Samfundets Offerdyr, som kunde rejse himmelraabende Klageskrig imod hele Samfundsvæsenet. Naar et Statssamfund skulde være det, det kaldes, eller svare til sin Bestemmelse, saa maatte Enhver

sd have Lov til at sige: Her er jeg med mine Kræfter; id bruger dem, som I bedst formaa, men giver mig saa H Føde og anden god Pleje. Men i det gamle Evropa lod m man Enhver skjøtte sig selv og undrede sig saa alligevel vo over, at Folk, der levede ligesom Skovens Dyr, ogsaa sd handlede som disse.

Sibbern er altsaa i stor Stil, hvad man nu vilde sd kalde Kathedersocialist. Men medens Nutidens Katheder- os socialister ligesom tøve med at opstille de samme For- ıb dringer paa de politiske Omraader, som de hævde paa eb de sociale, gjorde Sibbern ogsaa her Skridtet helt ud. H Hans Skildring af Stridighederne i Aaret 1876 imellem I„ „Regeringens Mænd og alle Slags Mænd i Folket“ (I, S. I 173) har ikke saa ilde endda svaret til Virkeligheden, go og det er ikke uden Interesse nu at læse følgende „Til- sd bageblik“ (eller, om man vil, Fremsyn): „Man havde sst faaet nok af alt det Opflammeri, Ophidseri, Famleri og sL Jaskeri. Ja, man gik videre. Det Bedste, sagde man, sv var at komme tilbage til hine Tider, da hele Forsorgen go og Forsorgsmyndigheden havde været hos Kongen og K Kongens Mænd. Man havde ej vundet Noget ved, at eb den var kommen i Hænderne paa disse Folkemænd, som sb daarlig duede til at være det, deres Navn lød paa; da eb de Fleste kun tænkte paa at mele sin og Sines Kage, ts at yppe Kiv og Strid og volde Regeringsmændene, hvem ob dog Byrden paalaa, Bryderier og Besværligheder og gjøre eb dem kjede og lede af Alt. For Fattigfolk og de Simple, sja for mange Andre var det gaaet langt bedre i forrige iT Tider, da man ej kjendte sligt Folkemandstøjeri.“ En otstor Del af vore Læsere kunde maaske være tilbøjelige

til nu at give disse Ord en anden Adresse, men i Sibberns Mund gjaldt de den Gang selvfølgelig det nationalliberale Parti. Det er paa disse sine Modstandere, han tænker, naar han siger, at de saakaldte Frihedsmænd i Danmark vare unægtelig lige saa absolutistiske i deres Id eller anmassende og eneraadighedssyge som andensteds — „man véd, at Sligt hører rette Frihedsprædikere i vor Tid til“ — og naar han skildrer, hvorledes Dagprenteriet kunde komme saaledes for Had, som det i „i Aaret 1876“ viste sig, saa skulde der nok egenlig her læses et 20 til 25 Aar yngre Aarstal. Paa Pressetyranniet gaar han atter og atter løs med den samme Uforsagthed, som vi i det Foregaaende have set talrige Prøver paa. „For Frihedens Skyld — hedder det etsteds — maa der strengt vaages over, at der ikke vèd Hjælp af Dagblade med Mere danner sig et Anmasselses-, Skræmmelses- og Forkjætringsvæsen.“ Det morede Ny-Evropæerne at finde en gammel Bog, hvis Titel lød: „Skal man nu paa Ny ind under Dagbladeskrivernes Kommando?“, og i Smaat som i Stort gik det overalt op for dem, at det fordums Evropas Stater ikke havde været stiftede for at ophæve den Krig af Alle mod Alle, som i Naturstanden havde fundet Sted, men for at frugtbargjøre den, saa at den ret kunde komme til en mangfoldig Yngel. Saa længe Livet derfor var en Kamp af Alle mod Alle om Livsudkomme, saa længe maatte man vente, at Alle kæmpede og Enhver søgte at skubbe af Vejen.

Sibberns Tankegang i politisk Henseende er da fremdeles den, at hvis man ikke vil føre Folkefrihedstanken saa fuldt igjennem, at f. Ex. baade Tjenestefolk og

Kvinder ogsaa faa Valgret, saa er man bedre tjent med at vende tilbage til de saa ofte lovpriste gamle raadgivende Stænder. En Trøst er dog den kongelige Nægtelsesret, der, naar den frit og raadfast udøves, har stor Betydning som Værn mod Folkeformandskabs-Ensidighed eller Overgreb. „Ja, man maa ønske — hedder det — at det i de nuværende Fristatsforfatninger maa komme i Gang, at der i vigtige Sager, hvori forskjellige Anskuelser og Attraaer har vist sig, danner sig Forsamlinger i Folket, der i paatrængende Tilfælde ligefrem henvende sig til Kongen om, at han vil benytte sin Nægtelsesret imod Flertalsmagtens Afgjørelser.“ — Grundtvig og Tscherning gjorde jo dette i 1866. — „Heri vilde Folkeformandskabet (ɔ: Repræsentationen), der nu har Ret til strax at klappe Alting af efter eget Tykke eller Skjønnende og endda skal have Udseende af at gjøre det i hele Folkets Navn, kunne finde en god Modvægt, og Folket virkelig komme til i sin Helhed at vise og føle sig som et Fristatsfolk, hvilket det nu ikke kan, da det kun har faaet ét Slags Enemagtsherredømme ombyttet med et andet Slags.“ Ogsaa her ville sikkert mange af vore Læsere adressere de sidste Ord til den kofteklædte Absolutisme i Stedet for til det „Skriverkarle-Despoti“, som Sibbern nærmest havde for Øje den Gang. At Alt skal udvikle sig af det Historisk-Givne, har naturligvis ogsaa en Talsmand i Sibbern. Han fraraader saaledes Sverige (I, 738—39) at omdanne sin gamle Statsforfatning paa nymodens Vís. Hele „Livsgangen“ fordrer kun, at en femte Stand faar Lov til at føje sig til de fire andre. „En sjette nederste vil saa vel med Tiden komme

med, men staar endnu ej for Døren.“ En senere Note beklager, at Sverige ikke fulgte dette Raad, som, saa vidt vi vide, heller ikke Sibberns navnkundige svenske Kollega, C. J. Boström, blev træt af at give sine Landsmænd.

Hvorledes nu Ny-Evropæerne havde ordnet deres ideale Stat, saa at ingen Regering og Lovgivning med sin udvortes Magt skød sig ind imellem Menneskene og den guddommelige Aand, maa vi overlade til Læserne selv at stifte Bekjendtskab med (se bl. A. I., 681—683)*). Det maa være nok at anføre, at man ved en sand folkelig Regering forstod en saadan, hvori Alt, hvad der rørte sig i hele Folket, kom til at faa Stemme med, hvorved da ogsaa først Enemagtsmagten kom i de rette Hænder, nemlig i den guddommelige Aands, som da blev den alraadende Enevældige. Men Ny-Evropæernes Guddomstro var imidlertid lige saa forskjellig fra den, der havde hersket i det gamle Evropa, som deres Statsforfatning og øvrige Syn paa Livet. Vi have allerede ovenfor antydet, at de just for Kristelighedens Skyld Intet vilde

---

*) I sin ovenfor nævnte Pjece fra 1842, „Erindring om Danmarks svundne, og Haab om dets kommende Dage“, nævner C. Bredahl ogsaa den theokratiske Regeringsform som den, der under alle Forhold maa være den bedste af alle Former, men i Modsætning til Sibberns Utopi minder han om, at den i Dødeliges Hænder kun kan være indbildt eller formastelig anmasset, „og det er vitterligt nok, at den, fordum i Jødernes, senere i Pavernes Hænder, formede Alt, hvad den fik Fingre paa, saaledes, at intet Samfund — det maatte da i alt Fald være et fanatisk — kan ønske sig den Form tilbage“. (Se ogsaa ovenfor S. 56—57.)

have at gjøre med Kristenskabet, og Søren Kierkegaards Adfærd mod Mynster fremdrages udtrykkelig, for at vise, „at det er, som om med Kristendomsiveren en Anmasselses-, Forkjætrings- og Fordømmelsessyge saa inderlig var sammengroet, at hvor hin blussede op, kom denne uundgaaeligen“. (Se i det Hele taget om Mynster og Kierkegaard I, S. 235, 453 og Noten 720.) Ny-Evropæernes Religion kan med faa Ord gjengives saaledes: „Hvad vil Tro sige Andet, end at man med Liv og Sjæl giver sig hen i sin Livsanskuelse under al sin Stræben og Handlen?“ I det gamle Evropa derimod havde man altfor travlt med Livets mangfoldige Kvaklerier, til at man kunde leve daglig og altid i Guds- og Menneskekjærligheden, og Kristenskabet gik nærmest ud paa at forhærde Hjerterne mod hinanden. Ny-Evropæerne „ville blive med Alle, baade Kristne og Ikke-Kristne, paa den fælles Menneskegrund og den fælles Gudfadergrund, paa den Ordets, Livets og Lysets Grund, som er overalt, hvor den Allestedsnærværende er“. Intet af de Kristiskes Kirkelighedsvæsen skulde nogensinde faa Indpas hos dem.

Det er navnlig i sidste Del (tredie Hefte) af Samfundsromanen, at Sibbern sysler med disse religions-filosofiske Undersøgelser. Som bekjendt naaede han ikke til Ende med sit Arbejde, skjønt han i sine sidste Leveaar stadig lod trykke videre derpaa, men saa vidt vi kunne skjønne, synes hans Verdensanskuelse at være omtrentlig gjennemført paa alle Punkter, lige til de sidste Blades Omrids af den spekulative Theologi, som vi have set ham bebude i sin „Spekulativ Kosmologi“. Her kan da

naturligvis ej heller være Tale om, hvor vidt vi ere enige med ham eller ikke. Den Slags Spørgsmaal maa Enhver klare med sig selv. Vi skulle kun gjøre Rede for hans Anskuelser.

Kirkehistorien havde lært Ny-Evropæerne, at Kristendommen, til Trods for Kristi Ord, i høj Grad har udbredt og forfremmet Hævngjerrighedens Herredømme paa Jorden. Endog i Kristi eget Navn og for at haandhæve hans Kirke er, under Navn af Straf, den vildeste Hævngjerrighed bleven opægget, den voldsomste Vrede sat i Flamme. — Det var virkelig Sibberns Anskuelse, at man burde lade Enhver beholde sin Fetisch (se Programmet fra 1847). En af Romanens fremtrædende Personer taler saaledes om Kristendommens Kamp imod og Afsky for Hedenskabets Guder og Gudevæsen, hvilket man efter hans Mening skulde have ladet staa uantastet, da Kjærlighedsriget og Gudsfortrøstningsriget, og Riget, som er indeni os, meget godt kunde være prædiket og forfremmet, medens man lod alt Hint staa urørt. Gjennem deres Guder dyrkede de Mange dog Gud eller i det Mindste det, som var godt og fornødent for Menneskeheden. „De mange Smaa, som blandt Hedningerne bar et gudfrygtigt Sind i sig, burde Menneskekjærligheden eller Menneskeomsorgen lige saa meget søgt ikke at forarge som de Smaa, der troede paa Kristus.“ Det er meget at beklage — føjer den Talende til — at Kristus ikke fik Aar til og Paulus ikke Anledning og Storblik til at trænge saa vidt frem. Navnlig betragtes „det ulyksalige Martyr- eller Blodvidnevæsen“ som en af Kristendommens Grundulykker. „Er det ikke ret — spørges der — som om

Kristendommens Marker vandedes og dens tidligste Sæd. qoopelskedes ved Blod, for at der i sin Tid kunde opvoxe Blodgjerninger deraf? Tør man ikke virkelig sige, at der var en aarsagelig Sammenhæng imellem hine Grueligheders Lidelser og disses Udøvelse? Hvis Verdensgangen var Verdensdommen, hvilken Domfældelse har saa ikke truffet Martyrdømmet?“ (I, 710—29). Det følger heraf, at saavel Troen paa Treenigheden som paa Kristi Guddom forkastes. Kristus er „et Menneske ud af Menneskehedens Midte, ligesom alle vi Andre“ (II, 238), og den omordførende Kjøbenhavner taler endogsaa saaledes: „I Sandhed, man synes mig at have forurettet Jesus Kristus forhøjligen, ved at gjøre ham til en Slags Gud, ja jeg har endtænkt mig, at det er Hedenskabens Smitte, som har indvirket med hertil. Hvor ganske anderledes stor og herlig og højtpriselig staar han ikke for os, naar vi tænke ham ganske som andre Mennesker, med ingen anden Guddom end den Guddommelighedsopfyldthed, som hele Menneskeheden er anlagt og bestemt til, og som baade tidligere og senere mangfoldigen har vist sig i mange aandeligen højtstaaende Mænd og Kvinder; kun at den hos ham fremtraadte fyldigere frem af det inderste Dyb. Men især maa jeg sige, at man herved har berøvet Menneskeheden en stor Fortrøstning og et stort Tilhold. Er hans vidunderlige Undergjerningsmagt kun en ganske ejendommelig Naadegave hos ham, som Andre have havt andre store Naadegaver, saa kan den ej hindre, at han opstilles for os som Forbillede til Efterligning; saa hører han vor Menneskeleven til og staar paa lige Jordbund med os, især naar vi betragte hans Syndfrihed ej som en oprindelig,

saa at sige medfødt, men som en tilvunden, ja tilkæmpet, hvilket vi jo desuden maa antage, naar hans Fristelse af Djævelen ej har været Spilfægteri“ (II, 246—47). — Udsendingene fra Kolumbia, med hvem Kjøbenhavneren her taler, bleve ej lidet forundrede ved at høre saadan Tale, men mente, at hvad man saa vilde sige herom, saa var det Kristendom, man her mødte.

Hermed faldt ingenlunde Udødeligheds-Troen bort. Gud maa være i Stand til at løse sin egen Opgave, hedder det i Overensstemmelse med hvad Sibbern tidligere i Programmet for 1847 havde udviklet. „For Resten syntes jo Alrørighedens store Bog at lære os at tro paa Udødelighed. Der er jo ogsaa udenfor Kristendommen overalt troet paa et Liv efter dette, og det ikke blot af Indbildnings-Udmaleri, men ogsaa baade i Følge naturlig Skjønsomhed og i Følge Dybtænkning. Baade Grækere og Romere og Jøder gav Beviser herpaa.“ — „Med al sin Dybde“, tilføjer en anden Taler, „giver Helligskriften ofte kun halve Tanker, hvis Udfyldelse vi maa søge, ikke i saadanne Ukyndighedens og Ueftertænksomhedens Smaalighedsanskuelser, som Kirken blev fuld af, men ved at se os om til alle Sider i den store Livsfylde, som Vorherre, ligesom sin store Aabenbaringsbog, udfolder for os, baade udenfor os og indeni os“ (II, 227—28). — Denne Tankegang rammer paa det Nærmeste ogsaa H. C. Ørsteds religiøse Anskuelser, naar han i et Brev fra 1850 udtaler Følgende: „For mig er Mennesket, lige saavel som for Dem, Guds Billed; men jeg mener, at dette Gudsbilled, for at opnaa den klarest mulige Bevidsthed om Gud og sig selv, behøver al den Vækkelse,

ebder kommer ikke blot fra Guds Aabenbaringer gjennem brudvalgte Mennesker, men ogsaa fra de Aabenbaringer, :oesom ske gjennem Naturen. — Jeg har derfor stræbt tat søge Sandheden i alle Guds Aabenbaringer tilsammen: ikke udelukkende i nogen enkelt." (Se Breve fra og til HH. C. Ørsted, II, S. 276—278.)

Det vilde ikke være uden Interesse at jevnføre denne deSkildring af Ny-Evropæernes Religion med den, som Holeoerg i „Niels Klim" giver af Potuanernes, ligesom der ogsaa med Hensyn til Spørgsmaalet om Kvindens Friggjørelse og mange andre Punkter kunde drages adskillige aParalleler mellem vore to danske Statsromaner; men denne nAntydning maa her være nok. Selv af Sibberns Værk kunde der endnu være Meget at fremdrage. Vi henlede aaaledes Opmærksomheden paa følgende Afsnit, hvortil iqpirerne ogsaa til Dels allerede ligge i de ovenfor omHsalte Universitets-Programmer: I, S. 198 om Bestræbelerne for at afskaffe Krigen; S. 239 ff. om det gamle Evropas Handels-, Kjøb- og Salgsvæsen; S. 347—71 om øsgængeri og Statens Stilling dertil; S. 341—46 om orbryderens Straf og Forbedringsanstalter; S. 595—97 om de gruelige Mennesketilstande, som Storindustrien emkalder; flere interessante Afsnit om Preussens, Engunds og Frankrigs Historie og Politik o. s. fr. Som et xempel paa Sibberns pudsige Sans for Enkeltheder kunde saa S. 306—308 Forslagene til en Arbejds- eller aandteringsdeling anføres. Det vilde være meget ønskegt — hedder det — at Alt indrettedes saa, at den, om gjorde Tjeneste paa en Barberstue, i en Kræmmerbod eller i et Skomagerværksted en vis Tid paa Dagen,

paa en anden Tid kunde røre sig i fri Luft som Brolægger, Vognfører eller Andet. „Det vilde, naar det ordnedes godt, Sundheden og Aandslivligheden og hele Sjælen have bedst af.“ Om Morgenen Skrædder, midt paa Dagen Bødker eller Bendrejer, om Aftenen Opvarter eller Spillemand, hvorfor skulde dette ej lade sig gjøre? Sibbern vil endogsaa have, at Universitetslærerne skal komme Postbudene til Hjælp. Medens hine saa gik som Postbude, kunde Postbudene gaa hen og høre gode Forelæsninger hos nogle af de andre Højlærere, til deres Aands Føde og Forfriskelse. „De Højlærde sad tidt altfor meget stille; de kunde have godt af et Par Timers Tid daglig at have Løbearbejde.“ Det har sikkert været Sibberns alvorlige Mening. Baade han selv, Poul Møller og Søren Kierkegaard vare ivrige Fodgængere; hvorfor saa ikke blive peripatetiske Filosofer som Postbude? Medens man bragte Brevene om, kunde „Tankerne endnu gjøre mangt et frit Omløb“, hedder det udtrykkelig. — Derimod er det rigtignok en Mangel ved denne Arbejdsfordeling, at de rigtige Postbude ikke kunne holde Foredrag, naar Touren kommer til dem at indtage deres Stedfortræderes Plads paa Højskolen. Det turde derfor nok have sine Betænkeligheder „paa lignende Maade at ordne Alt overalt for Alle“.

Endogsaa i sin Sprogbehandling er Sibbern radikal i dette sit Hovedværk. Han viger ikke tilbage for nogen Vanskelighed ved at danne nye danske Ord, og allerede de anførte Uddrag ville kunne vise, at han ikke uden Held stræber at gjengive saavel den filosofiske som den politiske Terminologis Kunstudtryk paa Dansk. En Purist

Ikwilde kunne gjøre en rig Høst her. — Om alle hans Ejendommeligheder og Snurrigheder ville vi forøvrigt ikke tale her. De ere vel kjendte i Forvejen og løbe dog, naar Alt kommer til Alt, tilsidst sammen til et saare talende Billede af en helstøbt og karakteristisk Personlighed.

Det ligner endelig ogsaa denne humane Aand selv at advare Alle og Enhver mod dette sit Skrift. Vi ville slutte med følgende Ord af Fortalen til Bogen: „Kast mendelig ikke denne Bog ind i Huset til Nogen, som mulig kunde forstyrres og forvirres af den, og Saadanne er der vist mange af. Sig tværtimod til Alle, at Alle beder Enhver at overveje, om han gjør vel imod sig selv i at læse slig en Bog. Den, som mærker, at den vil forvirre ham det, som er hans gode, trygge Tilhold, skal strax kaste den bort.“

Fra Fyrrerne.

Literære Skizzer

af

Otto Borchsenius.

Anden Række.

Kjøbenhavn.

C. A. Reitzels og Otto B. Wroblewskys Forlag.

1880.

Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri.

Forord.

Paa de sidste 20—30 Sider nær, der ikke tidligere have været trykte, ere ogsaa de i denne Række optagne Skizzer oprindelig blevne offenliggjorte i Ugebladet „Nær og Fjern“.

I alt Væsenligt foreligge de her uforandrede, om jeg end under Gjennemsynet nu og da har maattet sigte Stoffet paa Ny som Følge af senere fremkomne literære Aktstykker eller personlige Oplysninger, der med stor Beredvillighed ere blevne mig meddelte fra forskjellige Sider, og for hvilke jeg herved bringer alle Vedkommende min Tak. At jeg, især i Afhandlingen om St. St. Blicher, har kunnet arbejde med et saa rigt, hidtil utrykt Materiale, skylder jeg Hr. Frederik Barfod, Hr. Etatsraad E. Collin, Hr. Edgar Collin, Hr. Professor, Dr. Svend Grundtvig og Flere, saavel som ogsaa det store kgl. Bibliothek og Studenterforeningens Arkiv. Jeg beder dem Alle herved modtage min Tak og retter endelig ogsaa

en saadan til Ministeriet for Kirke- og Undervisnings-væsenet for den mig til dette Skrifts Udgivelse ydede Understøttelse.

Det er fremdeles min Agt ved Tid og Lejlighed at fortsætte disse Skildringer.

Kjøbenhavn, Februar 1880.

Otto Borchsenius.

Indhold.

	Side
Frederik Paludan-Müller	1.
„En Sjæl efter Døden“ og „Adam Homo“	19.
En Æresoprejsning til Fyrrerne	88.
Ideale Demokrater.	
I. Grundtvig paa Vendepunktet i sit Liv	101.
II. Himmelbjergspræsten	126.
Supplement til Himmelbjergspræsten. („Min egen Gravsang“ af St. St. Blicher. — Mindedigt over St. St. Blicher)	226.
M. Goldschmidt og Korsaren	231.

Frederik Paludan-Müller.

„Af deres Frugter skal I kjende dem“ —
det gamle Visdomsord endnu jo gjælder,
ej blot, naar Dom·man over Træer fælder,
men naar for Dommen Aander kaldes frem.
Fr. Paludan-Müller.

Hvis det var nødvendigt at minde os om, at en ny Tid for længe siden var runden op for vort Land og Folk, kunde de sidste Aftener af Aaret 1876 ikke have gjort det paa nogen mere indtrængende Maade end ved saaledes paa én Gang at tage baade Frederik Paludan-Müller og Christian Winther med sig i Graven. Som det gamle Aar selv, skulde de to sidste „Store“, vi endnu havde tilbage fra den literære Tid, høre til det Svundne, det Forbigangne, og igjennem Nytaarsmorgenens Taage og Regn var det ikke let for Øjet at skimte, hvad de kommende Dage skulde bære i deres Skjød. „Det voxer, Tallet paa de store Døde“, hed det i 1844 ved Thorvaldsens Bortgang, men turde vi endnu tilføje, at „ogsaa Livet voxer paa deres Grave“? En for En vare de traadte tilbage fra Scenen, alle de, der havde været Bannerførere i dette Aarhundredes aandelige Bevægelser, og nu brast jo endogsaa de to sidste Led af

den gamle Kjæde. Med Chr. Winther og Paludan-Müller havde Minderne fra Oehlenschlägers og Heibergs Tid endnu levet midt iblandt os, skjønt der jo næsten laa en Menneskealder imellem deres sidste Dage og det Aar, der afsluttede vor æsthetiske Periode og med Oehlenschlägers Død i Januar 1850 ligesom delte vort Aarhundrede i to lige store Halvdele. Hvad Navn vil man en Gang give vore Dage, Aarhundredets sidste Halvdel? — Efter en national Literatur kom henimod Aarhundredets Midte en folkelig, social Bevægelse. Med ungdommeligt Overmod rev det daværende unge Fremskridtsparti mange af de Traade over, der kunde have knyttet Fremtiden til Fortiden, og naar den nye Tids Politikere i deres Forhold til Kunst og Videnskab senere stundom syntes at glemme, at deres folkelige Rettigheder og Forhaabninger ikke mindre vare affødte af vore egne nationale Strømninger end af de franske Revolutioner og øvrige almen-evropæiske Bevægelser, saa vil Historien ikke frikjende det saakaldte national-liberale Parti for al Skyld heri, idet Partiet i Fyrrerne og Halvtredserne selv kun udviste liden Pietet imod deres Forgængere og — hvad blandt Andre F. C. Sibbern havde saa skarpt et Blik for (se „Fra Fyrrerne“ I, S. 354 o. a. S.) — saa sjeldent tog i Betænkning at bringe de „store Gamle“ som Offer paa Tidens Alter. Derfor fik ogsaa disse Gamle Ret, da de spaaede, at det danske Aandsliv vilde komme til at bøde for det rejste politiske Røre, og den national-liberale Periode blev en „borgerlig-politisk“ Tid, efter en af de betydeligste Aanders eget Udsagn ikkun „Talenternes Bølgedal efter de store foregaaende Geniers

mægtige Bølgebjerg". Af des større Betydning var det da, at saa mange af de fremragende Repræsentanter for vore „æsthetisk-intelligente" Dage endnu en rum Stund tøvede mellem os, og forinden baade Grundtvig og Hauch, Chr. Winther og Paludan-Müller havde lukket deres Øjne, var jo endogsaa selve den national-liberale Periode løbet til Ende. Med 1870 sattes atter en Grænsesten i vort Fædrelands Aandsudviklings Historie, og jo mere de Aar for Aar tilbagevendende Sammenstød imellem vore Dages Gamle og Unge tyde paa, at den nye Tid endnu ikke er kommet ud over sin Fødselskamp, des mere maa man haabe, at de Impulser fra den store Verden, som vort lille Land aldrig har kunnet undvære, og som nu igjen have øvet deres vækkende og frugtbringende Virkning, ogsaa maa ledsages af Evne og Villie til at hævde vore hjemlige Traditioner. For hver af den svundne Tids Storheder, der i det sidste Decennium gik bort, maatte disse Tanker uvilkaarlig trænge sig frem. Med hvert vellevende Bindeled, der brast imellem den gamle og den nye Tid, blev Faren større for, at vor Udvikling kunde tabe de rette hjemlige Spor af Syne, saa vist som det ikke kunde være nok, at spise de Gamles Eftermæle af med et Par Fraser i en Literaturhistorie eller at afbetale vor Taknemmelighedsgjæld med en Billedstøtte eller et Brystbillede, men derimod gjaldt om at lade Livet, vort egeget Liv, virkelig voxe paa de Hedengangnes Grave, saa at den yngre Slægt, idet den gjorde sin egen Tids Gjerning, ogsaa gjenoptog og byggede videre paa Fædrenes. Herpaa beror, saa vidt vi kunne skjønne, vort Fædrelands Fremtid, og har den yngre Slægt Blikket opladt

for, at vi ligesom i Aarhundredets Begyndelse, skulle omdanne de fremmede Impulser efter vor nationale Tarv, samtidig med at vi holde vort eget Aandslivs bedste Traditioner i Ære, saa kunne vi vel endnu trøstig se de kommende Tider i Møde.

Som en Kolos staar Grundtvig og hans Livs Gjerning endnu den Dag i Dag i vort Samfund, og Chr. Winther og Paludan-Müller ere heller ikke endnu satte op paa Reolens øverste, støvbedækkede Hylde. Tværtimod lever deres Digtning stadig saa frisk i Alles Bevidsthed, at vi i alt Fald for deres Vedkommende tør haabe, at Livet ogsaa endnu en Stund vil voxe paa deres Grave. Især staar da „Adam Homos“ Forfatter i den Grad paa vor Tids Jordbund, at man neppe dette Aarhundrede ud vil kunne undlade at tage ham og hans Hovedværk med, naar man, for at bruge et moderne Slagord, vil sætte os selv og vor egen Samtid „under Debat“. Det var derfor ogsaa ligesom et venligt-vemodigt Spil af Skjæbnen, at Chr. Winther ikke tøvede mellem os, efter at hans yngre Fælle havde lukket sine Øjne. Christian Winther var en Olding, hvis Livs rige Gjerning var til Ende, og Sorgen over hans Død kunde hverken være bitter eller højrøstet, om man end med et Suk maatte tænke paa, at han endte sine Dage i den store fremmede Verdensby og ikke herhjemme bag de kjære sjællandske Bøgeskove. Frederik Paludan-Müller havde derimod endnu ikke fyldt Støvets Aar, og med vore andre Digteres mærkelige Livskraft for Øje, kunde man ogsaa for denne tænkende Aand have haabet paa en Alderdom som Hauchs eller Grundtvigs. I alt Fald var

det i smuk Overensstemmelse med Naturens og Tidens
Orden, at det — paa nogle Dage nær — var ham, der
afsluttede vor saakaldte literære Guldalder.

Det er ikke uden Interesse at lægge Mærke til,
hvorledes Rygtet om Paludan-Müllers Studenterkammerat
H. C. Andersens Død i Sommeren 1875 øjeblikkelig for-
plantede sig over hele vor By, for derpaa af Telegrafen
at blive baaret over den ganske civiliserede Verden,
medens Paludan-Müller det Meste af et Døgn laa afsjælet
imellem os, førend hans efterlevende Hustru gjennem et
Avertissement i en Avis underrettede Landet om det Tab,
det hermed havde lidt. Det maatte ogsaa være en Digter,
der allerede i sin første Studenterungdom („Danserinden"
fra 1833) kunde dadle sin travle Samtid med følgende Ord:

> Man aner ej, skjønt man belært er bleven,
> det høje Værd af ensom, stille Leven.

Og medens H. C. Andersen higede og stormede efter den
vedvropæiske Navnkundighed, der saa naturlig forøvrigt
indfrister et lille Lands Digtere, saa at man kunde glæde
den gamle Mand paa hans 70. Fødselsdag med at op-
trykke en hel Mængde Oversættelser af et af hans
Eventyr, saa frabad den unge Paludan-Müller (se For-
talen i „Poesier" 1836) sig at „falde i Oversætteres
Hænder" og undrede sig over, at andre Digtere kunde
føle sig smigrede ved at staa, afløste fra deres Lands
Literatur, som halvforstaaede og værgeløse Individer blandt
et fremmed Folk. „Enhver Digter" — siger han —
„skriver for sin Tid og for det Folk, hvortil Skjæbnen
en Gang har knyttet ham ved Fødsel og Opdragelse, og
af hvis Kultur, Tænkemaade og hele udvortes og ind-

vortes Liv han selv kun er et Produkt. For sit Lands Literatur skal han virke, dens Forskjønnelse og Berigelse skal være hans Øjemed og Stolthed, og med den Løn, han erholder af sit eget Folk, skal han lade sig nøje. Vurderer derimod en Digter sig selv for højt, eller, unøjsom med sit eget Folks Bifald, bejler til Fremmedes Gunst — da er Nemesis ikke fjern, og hun vil sikkert ramme ham.“

Med fuld Klarhed over sig selv gik Paludan-Müller ogsaa sin egen Vej gjennem Literaturen. Han lod sig i 1831 lokke af den Pris, som Selskabet for de skjønne Videnskaber udsatte for de bedste fire dansk-historiske Romancer, men skjønt hans Digte hævede sig langt op over „den mellemste Sort og det pæreste Pøjt“, som Poul Møller saa ubarmhjertig spottede over, saa var det dog først med „Danserinden“ og „Amor og Psyke“, at Digteren slog ind paa de to Hovedretninger, der bleve bestemmende for hans Liv. Selv „Kjærlighed ved Hoffet“ fra 1832 staar med al sin lyrisk romantiske Skjønhed og Vid isoleret i hans Produktion. I et Brev fra Febr. 1834 takker ogsaa Faderen, Biskop Jens P.-M., sin gamle Ven Sibbern for hans gunstige Dom over Sønnens „Amor og Psyke“. Han finder, at dette Digt har store Fortrin for „Danserinden“, og glæder sig over, at hans Frits har valgt et græsk mythologisk Stof, „da det maaske kunde henlede det større Publikums Opmærksomhed paa, at Skjønhedens reneste Former og Symboler ere at søge i den græske og ikke — som nu en Tid lang har syntes at ville gjøre sig gjældende — i den nordiske Mythologi.“

Selv siger den unge Digter da ogsaa Følgende om sin poetiske Virksomhed:

> Hidtil jeg sejled under eget Flag
> paa Poesiens toneklare Bølge;
> ej den befarne Vej jeg vilde følge,
> hvor det gaar til i Morgen som i Dag;
> ukjendte Lande vilde kjækt jeg gjæste
> og prøve Alt og gjemme paa det Bedste.

Og i en Anmærkning til disse Vers hedder det endvidere: „Selv formener jeg, at det er et godt Tegn hos en ung Forfatter, at han ikke bliver staaende ved det én Gang Vundne*), men paa nye Veje og gjennem nye Studier søger at vinde en klar Livsanskuelse, forbunden med en uhildet Erkjendelse af hans eget Talents Natur, saa at han i en modnere Alder, uden Vaklen og Tvivl, med prøvede Kræfter kan forfølge et bestemt og for ham opnaaeligt Maal.“ — Disse Ord gik, som vi Alle vide, i Opfyldelse. Paa Ynglingens „Danserinden“ og „Amor og Psyke“ fulgte den modne Mands „Adam Homo“ og „Kalanus“.

Paludan-Müllers poetiske Polemik „Trokæer og

---

*) Hvor streng Paludan-Müller i det Hele taget var mod sig selv, vise bedst forskjellige utrykte Smaadigte fra Tiden omkring hans Studenteraar, det berømte 1828. Vi eje saaledes et utrykt Rokkebrev, fire smaa rimede Stykker om „Barnet“, „Damen“, „Matronen“ og „Gamle Mutter“. Den unge Students strenge Selvkritik er karakteristisk nok i Modsætning til den, der udvistes af hans Studenterkammerater, som H. C. Andersen, F. J. Hansen og A. L. Arnesen. Se ogsaa de to første Digte af „mindre Poesier“ i den nye Udgave af de „Poetiske Skrifter“, III.

Jamber“ (1837), hvoraf ovenstaaende Citater ere tagne, kan vidne om, at heller ikke denne Digters Bane var uden Torne, skjønt den forøvrigt usædvanlig hurtig bragte ham Roser og Lavrbær. Af Datidens nu tilgængeliggjorte Brevvexlinger kunne vi se, at den private Dom stundom var haard nok, som da C. Hauch i et Brev fra Juli 1834 melder P. Hjort Oehlenschlägers Ord om „Amor og Psyke“, „det Snavs“, som Oehlenschläger kalder dette Digt, der vilde detronisere den nordiske Mythologi. Hauch finder hans Ord saa gode, at han maa afskrive dem: „Bjergene i dette Digt ere af Chokoladekager, Sneen er pisket Flødeskum, Blomsterne malet Sukkerknas“. Paa samme Vis skriver Hauch ogsaa til H. C. Andersen, Juni 1841, om „Venus“ og Paludan-Müllers tidligere sirlige Behandling af de græske Myther, der kun syntes ham „at være en ny Udgave af de med Parykker smykkede Hyrder, der traadte frem paa Scenen i Ludvig XIV's Tid, med Hyrdefløjter i Hænderne og Galanterikaarder ved Siden.“ Imidlertid indrømmer Hauch dog, at der i „Venus“ er „sande Skjønheder“.

Den offenlige Dom var ikke slet saa skarp, men Anmeldelsen i „Maanedsskrift for Literatur“ (1837) af „Æventyr i Skoven“ og „Alf og Rose“ bragte dog den unge Digter i Harnisk, og de lærde Herrer, der den Gang gav sig af med æsthetisk Kritik, især Professorerne Petersen, Møller og Madvig*), faa unægtelig at vide, at

---

*) Ikke at glemme:

— — Velschow,
som af alle danske Mænd
ene rimer sig paa Elskov.

ɔbde tre Herrer „Krumryg, Bønhas og Bøffel“, i Tale som ii Handling, ere et Spejl for ethvert Filister-Regimente. iCDigteren lægger ikke Fingrene imellem, hvor han skildrer ɔkden „Frihed“, som nu overalt driver sit Spil derhjemme:

Ej den hellige, den sande
Frihed med den ædle Aand,
med den aabne, kjække Pande,
med sin kæmpestærke Haand;
Ikke den, som Skjændsel hindrer,
og som Lænker lider ej;
ikke den, hvis Stjerner tindrer
paa de Undertryktes Vej;
nej, men den, som i Nyboder
man har «Fandens Frihed» kaldt,
den, som ugenert sig roder
ind og om og ud i Alt.

;iCDigterens Møde med Musen i Slutningen af „Jamber“ ɪsɹnar en høj, Paludan-Müllersk Skjønhed.

Naar Recensenten endelig paa Ny havde opkogt den ɪsggamle forslidte „kun her til Lands gjorte Paastand“, at ɪɔller ikke skulde høre Aand til at skrive smukke Vers, men ɯkun et vist teknisk Talent, forbundet med Øvelse, saa ɟɟtiller Paludan-Müller sig med beraad Hu paa J. L. Heiɪɔergs Grund, hvoraf han vel ogsaa nærmest var udɪqsprunget, og minder om, hvad Heiberg (i Recensionen ɔ7ver „Svend Dyrings Hus“) havde udtalt om sin anden ɔdɓskolar, H. Hertz, at en, især lyrisk, Digters hele Beɪɑømmelse ikke kan udtrykkes kortere og dog tilstrækkeɔgjigere end i følgende faa Ord: „han skriver smukke ɪɔVers!“

Paludan-Müller blev disse Anskuelser tro hele sit

Liv. Endnu i et Brev fra Decbr. 1866 imødegaar han P. Hjorts Angest for de Skribenter, der holde Formen — hvormed ikke menes formelt Legeværk — højt i Ære. „I vor ufuldkomne Verden“ — hedder det — „er det, efter mit Skjøn, altid en Anbefaling at stræbe efter Fuldkommenhed i Noget — og her i Noget, der har saa afgjørende og væsenlig Betydning, ogsaa med Hensyn til Indholdet. Uagtet Formen jo er Aandens Sag, kan vi her vel bedst lære af Naturen, der straffer med Monstrøsitet ethvert formelt Brud. Forsømmelse i dette Stykke er ogsaa et sikkert Kjendetegn paa, at en Forfatter gaar ned ad Bakke, hvad vor egen Literatur tilstrækkelig beviser; thi det gaar virkelig i Kunsten som i Livet, hvor begyndende Aandssløvhed gjerne giver sig tilkjende i en sjusket Paaklædning. Men det er et vidtløftigt Kapitel!“

Selv blev Paludan-Müller aldrig træt af at anvende den yderste Flid paa sin Form, og enhver mere fortrolig Kjender af hans Arbejder vil vide, hvorledes disse i hver ny Udgave modtog Forbedringer og Forskjønnelser, ja hvorledes Digteren ofte indenfor den samme Skal (Rim, Tankegang o. s. fr.) kunde inddigte Tanker, der paa en heldig Maade afløste den noget svulmende Ordrigdom i hans Ungdomsdigtninger. Vi have saaledes set de originale Exemplarer af flere af Digterens Ungdomsskrifter, hvori Paludan-Müller til Brug for Trykkeriet selv har indført sine Rettelser, og hvor man altsaa har et meget let Overblik over de skete Ændringer. Det maa være nok at anføre et Par enkelte Exempler af „Danserinden“. I den bekjendte Strofe: „Fra Staden ud den store Verden flytter“ ere de to oprindelige Verslinier:

Og mens man har det Nyttige for Øje,
tillige alle Sanser at fornøje,

ot forandrede til

Og mens et landligt Liv man har for Øje,
sig ved det gamle Byliv at fornøje.

ɜƨ Saaledes ere ogsaa de noget ordrige Linier

Han kysser ømt til Afsked paa sin Finger —
Og Kysset hende naar paa Lynets Vinger

ɔƨ senere blevne til de langt simplere og virkningsfuldere:

Han halv omkring i Sadlen rask sig svinger
og kysser ømt til Afsked paa sin Finger.

IM Man kan derfor heller ikke fortænke Digteren i, at han
oł for sit eget Vedkommende i Efterskriften til sine „Sex
ıD Digte" fra 1872 lyste sit Anathema over hver den Lite-
ɜr rat, der nogensinde i Fremtiden maatte vove at holde
ıiɜ sig til andre end den sidste af Digteren selv besørgede
ıJ Udgave af hvert enkelt Værk. — I denne Sammenhæng
ıɹ kunne vi ogsaa minde om C. Molbechs begejstrede Ud-
ıɜt talelser om Paludan-Müller i den „Oversigt af det danske
ıɟS Sprogs Historie", hvormed hans „Danske Ordbog" ind-
ɔəl ledes; ikke alene fordi Sprogmanden der roser Digterens
ɔ„ „Sprogs klassiske Renhed" og „Mesterskab i Sprogkunst",
ɔmmen navnlig fordi Molbechs stærke Ord om Paludan-
ıM Müllers nationale Originalitet harmonere godt med den
ıI Indsigelse, som Digteren for et Par Aar tilbage selv ned-
ɟəl lagde imod Georg Brandes's Sammenstilling mellem Byron
goog ham. (Se „Det 19. Aarh." Februar 1876.) Saa vidt
ivvi kunne skjønne, klarede Georg Brandes i sit Svar
ɟʔfyldestgjørende det interessante Spørgsmaal, om aandelig
ıI Indflydelse nødvendigvis behøver at være direkte, eller
ıoom ikke en vis Tids hele Atmosfære allerede kan være

tilstrækkelig til at befrugte. Hvor opfyldt Paludan-Müller i sin Ungdom var af Byron, vise jo ogsaa bedst de bekjendte Steder i „Danserinden“, hvor Diones Bibliothek skildres, og hvor baade „Byrons Manfred, Kain og Korsar“ nævnes. Først og sidst fremhæver Digteren da ogsaa hines Poesi,

hvem Museme til Verdens Glæde fødte:
de tre Heroer: Shakspeare, Byron, Goethe.

Er da for Paludan-Müllers eget Vedkommende Byrons Indflydelse virkelig paaviselig i hans poetiske Fortællinger og tvende større episke Digte, ligesom Shakspeares i hans romantiske Dramer, saa kunde man maaske ogsaa gjenfinde Goethe i den Række dybe og inderlige lyriske Digte, som ere optagne i andet Bind af Ungdomsskrifterne, og som høre til Digterens skjønneste Frembringelser. Vi vide jo Alle, hvor stort et Omfang Paludan-Müllers Poesi spænder over, lige fra den stærke Realisme i „Adam Homo“ til de serafiske Abstraktioner i „Paradiset“, men bestandig vender Digteren dog tilbage til Udødelighedstanken, hvad enten han negativt hævder den ved at fordømme en slap Samtid, hvis Idealer synes ham bortkomne, eller han, saavel i mythologisk som i kristeligt Klædebon, direkte fremstiller sin Tro. Saadanne Digte som „Nattevagt“ og „Gjensyn“ trodse Dødens Gru og Tilintetgjørelsens Rædsel. Her have vi Paludan-Müller i hans simpleste, reneste og ædleste Skikkelse:

En Gang maa Alt erfares
og leves om igjen,
etsteds maa dog bevares
hvad Tiden tæred hen;

ej blot hvert Glimt, vi skue
af Aandens indre Lyn,
men hver en jordisk Lue
og hvert et jordisk Syn.

Der skal til Et vi samle,
hvad stykkevis gik tabt;
der vaagner alt det Gamle
og staar forynget skabt;
den Sjæl, som her du kaared,
det Maal, du stræbte til,
den Drøm, som her dig daared,
du hisset skue vil.

Den Trøst er dog den sidste!
Den Tro bestaar tilsidst:
hvad her jeg maatte miste,
jeg faar tilbage hist.
Til Undergang ej skabtes
endog det mindste Frø:
Det var kun Skal, hvad tabtes;
Livskjærnen kan ej dø.

Fra en saadan Digters Haand komme Værker som „Abels Død“, „Kalanus“ og „Benedikt fra Nursia“.

Ogsaa Paludan-Müllers brede gammeldags Roman „Ivar Lykkes Historie“ minder i visse Maader om lignende Arbejder af Goethe. Det var Digterens sidste tørre Værk, og det bedrøvede ham kjendelig, at det sandt saa liden Gjenklang i hans Folk. Saa meget mere saaskjønnede han ethvert venligt Ord om hans Bog, og saa vi her som en Indledning til den efterfølgende Skizze kun have havt til Hensigt at trække nogle Omrids af Digterens literære Karakteristik, kunne vi maaske gribe Anledningen til at fortælle en personlig Erindring. Da

„Ivar Lykkes Historie“ i 1873 var afsluttet, bragte „Nær og Fjern“ den Anmeldelse af Romanen, som vi senere skulle komme tilbage til. — Dagen efter at Anmeldelsen havde staaet trykt, modtog den ene af Bladets Forlæggere følgende Brev:

D. 2. Marts 1874.

Kjære Hr. Reitzel! Tak for det tilsendte Nummer af „Nær og Fjern“, der indeholdt en Kritik over „Ivar Lykkes Historie“. Jeg læste Anmeldelsen med megen Fornøjelse, uagtet jo Anmelderen paa flere Steder ikke er enig med Forfatteren. Men det kan ikke være anderledes ved et Værk af den Beskaffenhed som Ivar Lykke. Recensentens velvillige Sind skinner overalt igjennem, og skulde De lejlighedsvis faa ham i Tale, beder jeg Dem bringe ham min oprigtige Tak derfor. Det har øjensynligt været hans Hensigt at stemme Publikum godt for Bogen. Tiden maa naturligvis her, som i alt Menneskeværk, fælde den endelige afgjørende Dom.

Deres ærbødige og hengivne

Fr. Paludan-Müller.

Selv udtalte Paludan-Müller altid frit og uforbeholdent sin Glæde over Andres Frembringelser. Han hørte ikke til de Digtere, der ere bange for, at der skal gaa Noget fra dem selv, naar de rose Andre. Ligesom C. Hauch satte han f. Ex. stor Pris paa Georg Brandes's Talent, i hvor høj en Grad hans egne religiøse Anskuelser end afveg fra dennes. Det er ogsaa karakteristisk, at Forfatteren af „Kalanus“ og de mythologiske Dramer følte sig stærkt grebet af H. V. Kaalunds „Fulvia“ og privat

bydede denne Digtning varmere Ros, end den fandt i nogen offentlig Omtale.

Paludan-Müller var kjendt af Faa. Det var overbyrdenlig sjeldent, at man mødte ham paa Gaden, og en Mængde af hans Landsmænd har sikkert aldrig set den lave Skikkelse i den lange Frakke og med det stive, hvide Halsbind. Hyppigere kunde man træffe ham i Theatret, og man kunde da høre ham livlig diskutere med Nabohaande med de Nærmestsiddende. Det Gravitetisk-Alvorlige, som hvilede over ham, naar man mødte ham paa hans ensomme Spaseretoure eller traf ham, naar han stod og stirrede ud over Sundet, kunde da vige for noget Fiffigt Lunt-Humoristisk, som baade klædte ham pudsigt og gjældskværdigt.

Om Sommeren boede Paludan-Müller tilmed ikke i Kjøbenhavn. Saa ofte „Jordens kolde Belte“ brast paa Gru, tyede han ud til sit kjære Fredensborg, hvis skjønne Nabolotshave han har sat saa smukt et Minde i Prologen til sin „Ahasverus“. I de tavse, alvorlige Alleer kunde den milde Tænker ret hellige sig til den Kontemplation, som tilsidst fik saa storslaaet et Udtryk i det lille mythiske Digt „Adonis“. Hvem kan nu læse disse Strofer om den skjønne Yngling, der, træt af Venus, søger hen til Dødens Dronning, for med sit Hoved i hendes Skjød at vinde Evighedens Fred efter Jordens Trængsel, hvem kan nu læse disse Strofer, uden at tænke paa den gamle Digter selv:

Saadan, ved Gudindens Fod
sad nu midt i Dødens Rige
slumrende den Lykkelige,
som sin Fortid fare lod.

Som et Barn ved Brystet lagt,
Livets Næring kun han ænsed,
med en Tillid, ubegrænset,
given hen i Dødens Magt.
Og som Vogter hos ham sad,
støttende med Haanden Kinden,
tavs og stille Dødsgudinden,
trofast, moderlig og glad.

Saadan sad i Dødens Bo,
ikke langt fra Glemsels Kilde,
begge Elskende nu stille,
som i Evighedens Ro.
Ingen Lyd sig høre lod,
over dem med Stjerners Vrimmel
hvælved sig den aabne Himmel,
Maanen i sin Nedgang stod.

Det følger af sig selv, at en Digter med saadanne Syner ikke altid kan lade sig fængsle af sit jordiske Fædreland, og i „Nattevagt“ skildrer han ogsaa, hvorledes hans Blik svæver vide ud, „naar Alting gaar til Hvile“:

Og dybt i Sjælens Indre
sig aabner da et Blik,
hvis Flugt ej Skranker hindre,
hvis Syn ej Grænser fik;
med det vort Hjem vi skue,
et større Fædreland
end denne lille Tue,
som ej os holde kan.

Men dog har denne lille Tue i Nødens og Farens Time ikke havt nogen varmere Talsmand end ham. Vi behøve saaledes kun at minde om det lille smukke Digt, „Fremtidsmaalet“, efter Sønderjyllands Tab, eller hans Digt

lil Danmark“ i December 1863. Vi skulle slutte med
lgle Strofer deraf, fordi vore Indledningsord hermed
lle, som de begyndte, nemlig med Spørgsmaalet om
tt Fædrelands Fremtidsskjæbne. Digteren ser Sørge-
tøet, der bringer Frederik den Syvendes Lig til Hoved-
lden, glide hen over Vandet, men fra Lysene, der
le paa Bølgerne, drager et andet, evigt Lys hans
k mod Oven:

Thi ovenfor — højt over Sorgens Scene —
højt over Folket — over Grav og Død,
udspændtes Himlens mørke Hvalv, hvis rene,
hvis vinterklare Stjerner frem just brød.
I al den Glans, som Nattens Lys forlene,
sig aabned for mig Evighedens Skjød,
og der — hvor Vinden Taagerne bortfejed —
der blev, o Fædreland! din Skjæbne vejet.

Jeg saâ din Lod — jeg saâ i Stjerner skrevet,
hvad Tiden snart udfolder for dit Blik:
med Skjæbnen vejet saâ jeg Frihedsbrevet,
som af din døde Konges Haand du fik.
Hvad dig som Gave her var skjænket blevet,
hist som et Himlens Krav til dig fremgik;
thi Dommen lød: Din Friheds Vej du finde!
Hvad dig blev skjænket, skal du selv nu vinde.

Og just som Dommen lød, gik i det Høje
din Lod i Fremtidssyner mig forbi:
jeg saâ din Kamp, din Strid, din Sorg, din Møje,
tilsidst ved Maalet dog jeg saâ dig fri.
Da sænked jeg med Tillid ned mit Øje,
og frygtløs saâ jeg hen ad Dødens Sti,
hvor Kongen førtes bort med Sørgetoner:
hans frelste Kongeværk dog Tiden kroner.

Men du, o Danmark! du, der lig en Enke
har hyllet dig i Sorgens sorte Flor
og i dit Tab din Tanke helst gad sænke,
helst se tilbage mod de svundne Spor:
Din Stilling og din Fremtid du betænke!
Du selv skal svare nu for Hus og Jord,
du selv skal høste Æren eller Skammen:
thi tag som myndig Kvinde nu dig sammen.

„En Sjæl efter Døden“ og „Adam Homo“.

„Sjælen“ er greben ud af Nutiden, ja ud af vort eget Samfund. — Langt fra i den virkelige Verden at være komisk, indtager han meget mere en anerkjendt hæderlig Plads i Samfundet. Denne Sjæl er fuld af Tidsaand, en værdig Repræsentant for den hele Genre, som nu til Dags kaldes honnette Folk.

H. Martensen i „Fædrelandet“, 11. Jan. 1841.

Hvilken Hr. Sørensen vilde ikke med Glæde gjennemgaa Adam Homos Liv for at kunne ende som Baron, Gehejmeraad, Theaterdirektør og som en Mand i hver Henseende normal?

„Kjøbenhavnsposten“, 24. Marts 1849.

I.

Hvorom man vil se, gaa ovenstaaende Citater i alt Væsentlig ud paa det Samme. Den aristokratiske Filosof og den demokratiske, stundom radikale Journalist ere enige om, at saavel „En Sjæl efter Døden“ som „Adam Homo“ særlig rettede mod det filistrøse Bourgeoisi, og senere Tider have heller ikke fundet Grund til at afvige fra denne Opfattelse af Tendensen i de to største Digterværker fra Forfatterne. Man kunde maaske bestemme dette noget nøiere ved at sige, at Heibergs Satire — historisk set —

rammer den gamle og Paludan-Müllers den nye Tids Hr. Sørensen, og i Virkeligheden repræsenterer „den døde Sjæl“ en Art Spidsborgerlighed, som nu er forsvunden, om end mangfoldige Karaktertræk bestandig ville have almen Gyldighed, medens „Adam Homo“ endnu den Dag i Dag er et Spejl, hvori vor egen Tid i mange Henseender kan se sig selv Ansigt til Ansigt. Det er ikke alene Georg Brandes, der har gjort opmærksom paa, at det sidstnævnte Værk er fremgaaet af saa dyb en Intuition, „at Tiden først efterhaanden er voxet op i Højde med det“; allerede i en Anmeldelse fra 1841 hed det, at „dette Digt gaar endog ud over sin Tid“, og da anden Del 7—8 Aar efter var udkommet og Læseverdenen endelig fik Øjnene op for Ironien i det hele Arbejde, vare Alle paa det Rene med, at man ogsaa for saa vidt paa „Adam Homo“ kunde anvende, hvad Søren Kierkegaard i en anden Sammenhæng 1846 havde sagt om de sociale og politiske Rørelser: „De store og gode Handlingers Tid er forbi, Nutiden er Anticipationernes“. Hvis Bevægelsesmændene virkelig foregreb Udviklingen, var det jo ikke mere end rimeligt, at Dommen over deres Færd ogsaa fulgte dem i Hælene. I denne Betragtning af Tiden og dens Gjerninger mødtes de gamle poetiske Storheder med de unge literære Løsgængere. Man har et Epigram af Kaalund, der saaledes kunde staa som Motto over begge de nævnte „Heltedigte“ fra Fyrrerne:

Ja, Stof til Sang har hver en Tid,
mens Lys og Skygge parres,
om ej ved sine Heltes Strid,
saa dog ved sine Narres.

Men overfor det store Felttog, som „En Sjæl efter Døden“ og „Adam Homo“ aabnede mod Bourgeoisiet i dets gamle som i dets nye Skikkelse, blive unægtelig Løsgængernes tidligere skildrede Guerillafejder i Ordets bogstavelige Forstand „den lille Krig“. Selv en Kampagne som „Korsarens“ eller „Kjøbenhavnspostens“ vil være glemt, naar de to Digterværkers Skildring af Tiden endnu lever i Alles Bevidsthed. Den liberale Presse anførte i Fyrrerne meget ofte de kjendte Ord: „Die Weltgeschichte ist das Weltgericht“, og i Decenniets to største poetiske Frembringelser have vi netop et Stykke Tidshistorie, i hvilken en Periode af dette Aarhundredes Liv, Bourgeoisiets gyldne Dage fra 1830 til 1848 eller, om man altsaa vil, til 1864—70, har fundet sin Dom. Vel følger det af sig selv, at de to store Digterværker ere Andet og Mere end satiriske Afspejlinger af det gamle og det nye Bourgeoisi, men hvis man vil definere Ordet Filisteri som Mellemstandens Indifferentisme, saa var utvivlsomt den poetiske Indignation herover det egenlige Rendegarn i den digteriske Væv, og navnlig Isletten, som Heiberg og Paludan-Müller med overlegen Haand slog ind i Dugen, blev til en Række Tidsbilleder, der bestandig ville give de nævnte Arbejder en særlig historisk Interesse. Vor Literatur ejer allerede mere end ét godt Bidrag til disse Arbejders æsthetiske Vurdering, og den Tid vil ogsaa komme, da man udførlig vil forklare alle de lokale og temporære Hentydninger i begge Satirer. Her skulle vi dog kun til en Begyndelse føje dem begge ind paa deres Plads i Tiden og dvæle en Smule ved den Betydning, de fik for deres nærmeste Samtid saavel

i og for sig som ved hvad de fremkaldte omkring sig. Baade Heiberg og Paludan-Müller hørte til det „Regiment Digtere“ (se „Fra Fyrrerne“ I, S. 246), som gjorde Front mod den nye Tid og dens Mænd, og de fandt i deres Angreb paa Spidsborgeriet rig Lejlighed til ogsaa at give den hele saakaldte „Kontra-Opposition“ Vaaben i Hænde mod Bevægelsesmændene, der jo for største Delen udgik fra Mellemstanden og i Virkeligheden ogsaa efter deres politiske Sejr strax konstituerede sig som den nye Tids Bourgeoisi. Men mange Traade slynge sig bestandig ind i hinanden, og ligesom begge Digterværker undertiden i lige Grad bleve tagne til Indtægt af de forskjellige Parti-Afskygninger, af Stillestandsmænd som af Bevægelsesmænd, af orthodoxe Konservative som af fritænkeriske Liberale, saaledes skulle vi ogsaa se, at de literære Løsgængere i Stedet for at gjøre Parti med de Gamle imod den fælles Fjende, de fremrykkende vordende Magthavere, hellere foretrak at vedblive deres Fejder til Højre saavel som til Venstre, ihukommende det gamle Ord, at Alles Haand skal være mod dig og din mod Alle. Netop herved vise Løsgængerne sig som hørende til det Nye i Tiden i Modsætning til de gamle Storheder, med hvis Kontra-Opposition deres egen Uvillie imod de akademiske Liberale forøvrigt frembyder saa mange Tilknytningspunkter. Det er da altsaa et Par Randtegninger til de to nævnte Digterværkers literære Skjæbne, vi her ville give, med særligt Hensyn til deres Værd som karakteristiske Bidrag til Tidens Historie.

J. L. Heibergs berømte Samling „Nye Digte“ udkom i de sidste Dage af Aaret 1840. Ikke tilfreds med

allerede én Gang at have brudt en ny Bane i Literaturen, da han med Vaudevillen knæsatte Realismen, havde Digteren i Løbet af Trediverne søgt at omsætte den filosofiske Spekulation i Poesi. Naar en Literaturperiode hælder imod sin Afslutning, begynder man at drøfte Spørgsmaalet om „nye Gruber“. H. C. Ørsted anbefalede Naturvidenskaben som en Foryngelseskilde for Poesien, Heiberg pegede paa det „Fata Morgana“, som Filosofiens opgaaende Sol fremtryllede i Horisonten. De „ideale Bestræbelser“ fik i 1837 deres Organ i „Perseus, Journal for den spekulative Idé“, den treenige Idé, hvis „Indhold er Kunst, Religion og Filosofi“, og det hedder karakteristisk nok allerede i Forordet til Læserne saaledes: „Af Gorgonens Blod, den ophævede Realismes forsvindende Livskilde, fremsprang Pegasus, den poetiske Ganger, paa hvis bevingede Ryg Helten befriede den hidtil bundne, for Naturmagten prisgivne Idé, under Skikkelse af den til Klippen lænkede Andromeda. — Vel betyder Perseus paa Dansk: Ødelæggeren, men hans Ødelæggen var ikke Tidens og Dødens absolut negative, men den heroiske, hvoraf en ny og ædlere Tilstand fremgaar.“ I Tidsskriftets første Hefte udvikler H. Martensen ogsaa i nogle „Betragtninger over Ideen af Faust“ den apokalyptiske Poesis Begreb, og da derfor Heiberg nu i sine „nye Digte“ gav sit Land en hjemlig apokalyptisk Komedie, var Martensen selvskreven til at hilse den velkommen i Literaturen. Den berømte Anmeldelse af „En Sjæl efter Døden“ gaar i Januar 1841 gjennem tre Numre af „Fædrelandet“, og man sporer dens Virkninger, lige indtil enkelte Vendinger og

Stikord, gjennem hele Decenniet. Selv da „Adam Homo“ i 1848 er sluttet, klinger den endnu igjennem samtlige Anmeldelser af dette Digterværk. Ligesom „Fædrelandets“ æsthetiske Kritik i Fyrrerne ofte paa egen Haand hævdede, at den nye Tid ikke længer kunde lade sig tilfredsstille med de gamle Kunstformer, saaledes siger Martensen nu ogsaa, at det er „den nye Tids Aand, under hvis Indgivelser disse Poesier ere affattede“. Hvad Filosofien alt længe har hvisket sine Disciple i Øret, det begynder nu Poesien at prædike paa Tagene. Det er „hin højere Verdensbetragtnings Aand, der skal frigjøre Tiden fra dens indre Tomhed“, skjønt den endnu mere er i Begreb med at komme end allerede er til Stede i sin fuldstændig udviklede Rigdom. Naar imidlertid Heibergs tidligere Arbejder*) ikke fandt Paaskjønnelse, saa skyldes dette „den vis inertiæ, der bliver synlig hos Publikum, hver Gang det skal ombytte sine gamle Kategorier med nye“. Martensen dadler Publikums „kritiske Rigorisme“ og minder om, at for Ingen er det saa vanskeligt at tilfredsstille Publikum som for dets bedste Digtere. „Lader man dem gaa fri i æsthetisk Henseende, da mener man dog i det Mindste at have opdaget en eller anden moralsk Defekt. Men mærkeligt er det, at de Samme, som med største Omhyggelighed nedsie Myggen i ægte Digteres Poesi, baade i moralsk og æsthetisk

---

*) Martensen havde ogsaa i sin Tid anmeldt „Fata Morgana“. Se herom bl. A. „Arena“ Nr. 5 for Juli 1843, hvor P. L. Møller i en Artikel „Om Poesi og Drama“ udtaler sig om det spekulative Drama og den æsthetiske Smag i Fyrrerne overhovedet.

Bemærkelse sluge store Kameler.“ Selv „En Sjæl efter Døden“ gik altsaa ikke ganske fri for de moralske Anstød, over hvilke første Del af „Adam Homo“ skulde snuble. Martensen minder om, at Heibergs poetiske Dristighed allerede en Gang tidligere (Scenen i Himmerige i „Julespøg og Nytaarsløjer“) havde vakt Forargelse, men Publikum fejler, naar man betragter Sligt „som et forvovent Spil med de religiøse Forestillinger“. Heibergs apokalyptiske Skuespil er „en divina commedia i Miniatur“. Det er „ikke Verdenshistorien, ikke Slægtens Liv og Bedrift, som her vises i Spejlet af den hinsidige Verden, det er kun en enkelt Sjæl, der er greben ud af Nutiden, ja ud af vort eget kjøbenhavnske Bevidsthedsliv“. Det hævdes, at baade Helvede, Skjærsilden og Paradiset ere til; „derom forvisses vi ikke blot ved Religionen, men ogsaa ved Poesien og Filosofien“. Kun maa man naturligvis ikke kræve et Landkort, nogen „haandgribelig sanselig Nøjagtighed“, men nøjes med „Ideens Konstruktionslinier“. Sjælens Skjæbne er imidlertid ikke tragisk, men komisk. Medens Dante opfattede Helvede under det Ondes Synspunkt, betragtede den protestantiske Digter det som komisk. Heibergs Helvede er ikke de Ondes, men de Slettes Rige. Det Slette er en lavere Kategori, det betegner kun det aandelige Nulpunkt, ikke som det Onde Ideens aandelige Modsætning, men den fuldkomne Interesseløshed og Ligegyldighed. Dets Rige er derfor Trivialitetens, og medens Befrielsen fra det Onde sker igjennem Taarer, saa sker Befrielsen fra Trivialitetens Herredømme gjennem Latteren. Anmelderen tør derfor ogsaa love dem, der have fattet en

grundig Interesse for Heibergs Komedie, foreløbig Optagelse i den fænomenale Himmel; i det Mindste kunne de være forvissede om en god Modtagelse hos Aristofanes. Medens Martensen altsaa fornemmelig opfatter den Heibergske Apokalypse som et Bidrag til Trivialitetens Metafysik, nævner han dog ogsaa, at nogle Læsere mene, at de aristofaniske Partier, de lokale og personlige Allusioner, vare Digterens Hovedformaal. Martensen ser selv i Digteren, der synger godt og lever slet, en Aandsbeslægtet af Heine*), men forøvrigt betoner han stærkt, at det Personlige i Komedien kun er „et accidentielt og forsvindende Moment i den Ironi, der har et aldeles universelt Indhold“.

Allerede Samtiden smagte dog lidt paa denne Paastand og havde navnlig for 3. og 4. Akts Vedkommende Vanskelighed ved at følge den aandrige Anmelder op paa de filosofisk-religiøse Højder, hvorfra han vilde have Digtet betragtet. Vi behøve her ikke at redegjøre for Tankegangen i den berømte Satire, men selv om „En Sjæl efter Døden“ af en aristofanisk Komedie at være

---

*) I en Artikel om „Det Dramatiske i det Lyriske“, „Intelligensblade“, Nr. 29—30 for Juni 1843, udtaler Heiberg sig om, hvad han selv har ment med den Tale, som Digteren holder i „En Sjæl efter Døden“. Naar man bemærker en stærk Modsætning mellem en Digters reale og hans digteriske Tilværelse, maa man ikke være for hurtig til at beskylde Digteren for Affektation eller Hykleri, „thi ofte kan Differensen være en saadan, som, naar den kommer til hans Bevidsthed, fremkalder Savnet af den manglende Enhed samt Længselen efter den, og saaledes selv bliver hans inspirerende Muse“. (Pros. Skrifter. IV. S. 464—466.)

forholdsvis kun lod det gaa ud over faa navngivne Personligheder, saa havde dog nogle af Angrebene en meget tydelig Adresse, og en stor Del af Repræsentanterne for Datidens Presse maatte i alt Fald lægge Ryg til. Hvad f. Ex. saaledes Sibbern og Rosenhoff angaar, have vi i tidligere Skizzer berørt Udfaldene mod dem. Som bekjendt antoges det ogsaa almindeligt, selv af den Paagjældende, at Heiberg med Skildringen af Skuespilleren havde sigtet til N. P. Nielsen (se Overskous Theaterhistorie VI, S. 49), og Georg Brandes fortæller endogsaa („Danske Digtere“ S. 278), at Paludan-Müller en Gang har meddelt ham, at 4. Akt af „En Sjæl efter Døden“ havde været skrevet mange Aar før Resten af Værket som en Satire over Nielsen*). Nyere Oplysninger om Grunden til, at Heiberg ogsaa lod H. C. Andersen „gaa ad Helved til“ med samt hans „Mulat“ og „Maurerpige“, vidne ligeledes om, at det Personlige dog har spillet en større Rolle for Digteren, end man strax vilde indrømme. I sit „Livs Æventyr“ fortæller Andersen, at han fra først af slet ikke fandtes i Digtet, og mener, at Heiberg lod ham nedstige i Helvede, fordi han slet ikke syntes om, at Andersen var berømt fra „Skaane til Hundsrück“, „altsaa omtrent saa langt som Heibergs Rejser gik“, siger Andersen. Men i et for nylig fremdraget Brev fra Fru Signe Læssøe til en Veninde (se Nic. Bøghs Livs-

*) Underligt nok findes der i Kierkegaards Dagbøger for 1845 følgende „Opgave til et Drama: En Skuespiller i hans personlige Existens er maaske i vor Tid den eneste brugbare Figur, som ikke er benyttet. Existens-Modsigelsen og Vanskeligheden er af dramatisk Virkning“.

skildring S. 162) faar man unægtelig noget Andet at vide. Den 20. Jan. 1841 skriver Fru Læssøe, der dog var Andersens trofaste Veninde, Følgende: „Hvad Heiberg i „En Sjæl efter Døden“ siger om Andersen, er forfærdeligt, og han tager vist fejl, hvis det er alene Digteren, han mener; men jeg formoder, han blander Mennesket Andersen med Digteren, og saa har han Ret. Andersens Opførsel mod Heiberg har været elendig; han maa foragte ham. Andersen har krøbet til en utænkelig Grad baade for Heiberg og for Konen, og saa, naar han har forladt dem, har han bagtalt dem paa det Allerskjændigste, og saa uforsigtigt, at de maatte faa det at vide. Man mærker ogsaa godt, at der er personligt Fjendskab i det, Heiberg skriver; men som sagt, da jeg kjender Andersens Fremfærd, kan jeg ikke fordømme Heiberg o. s. v.“ Vore Læsere ville mindes Mefistofeles's Ord til Sjælen:

Af Person er Geniet gemenlig Nar,
forfængeligt, svagt, sig selv en Gud,
til det Gode sædvanlig ej kapabelt,
og, sletter man Inspirationen ud,
som Menneske sjelden respektabelt.

Heiberg lader derfor ogsaa Mefistofeles opstille den vittige Theori, som vi for Resten nedenfor skulle se senere blev brugt til Vaaben imod ham selv, at Geniet adlyder en Magt, som det ikke kjender,

og derfor, naar han har fremmet Maalet
som Middel, bliver han selv kassert;
men hans Virkning kaster man ej paa Baalet,
den bliver i Himlen registrert.

Hvad nu H. C. Andersen angaar, maa det imidlertid have trøstet ham, at han i Juni samme Aar modtog et langt, venligt Brev fra C. Hauch, der erklærer, at Heibergs „meget talentfulde filosofiske Digte have Øjeblikkets (til Dels falske) filosofiske Interesser at takke for den Opmærksomhed, de have vakt“. (Se „Breve til H. C. Andersen“ S. 210—213.) Det var ikke første Gang, at Hauch tog for tungt paa Heibergs Produktion, naar han her siger, at „et sligt Digt, hvori man foresætter sig at fremstille, hvad Graven skjuler, hvori altsaa Erfaringen forlader Digteren, maa saa meget mere være fremsprunget af en Række indvortes Syner af en uendelig Rigdom i Sjælens Dybder, saaledes som hos den kolossale Dante; ellers er man ikke det mægtige Emne voxen og gjør da bedre ved at holde sig til det Nærmeste, hvad man kan udføre“. Martensens Anmeldelse var vel ikke ganske uden Skyld i, at denne „kolossale“ Maalestok blev anlagt, da han jo selv havde fremmanet Dantes Skygge, men Hovedvægten i Martensens Kritik laa dog paa, at ogsaa i den theoretiske Sfære, i Videnskab og Kunst, havde Trivialitetens Rige udstrakte Provinser, og at det derfor var paa Tide, der blev luftet lidt ud herhjemme. I og for sig maatte Hauch med sit Blik paa Tiden dele denne Anskuelse, men for ham hørte Heiberg den Gang til den liberale Opposition, og han minder selv i Brevet til Andersen om, at han som i saa meget Andet her hører til (Kontra-) Oppositionspartiet; „det herskende Parti har erklæret sig for Digtet“. Og skjønt Martensen i sin Anmeldelse griber Lejligheden til at fremhæve, hvad der nok kunde være Grund til at minde Tiden om, at „det

Gamle ingenlunde er Et med det Forældede“, saa havde dog baade han og Heiberg virkelig endnu den ene Fod inde i de Liberales Lejr, og selv da Heiberg kort efter bestemt og kraftigt sluttede sig til de andre store Gamles Kontra-Opposition, vedligeholdt han et forholdsvis venskabeligt Forhold til Akademikerne. Endogsaa hans Moder have vi i en tidligere Skizze set udvexle Artigheder med „Fædrelands“-Partiet. „En Sjæl efter Døden“ maatte selvfølgelig ogsaa i mange Henseender være den liberale Opposition velkommen, og da de literære Løsgængere, som vi strax skulle vise, Aaret efter endelig tage Mod til sig og løbe Storm imod den nye Apokalyptiker, saa slaas ogsaa Heiberg og „Fædrelandet“ hyppig paa samme Side: Foreløbig løftede der sig saa godt som ingen offenlig Røst imod Heibergs Komedie*). Selv P. L. Møllers Intermezzo fra 1841: „Ogsaa en Sjæl efter Døden“ (Kritiske Skizzer“ I, S. 135—138) er væsenligst

*) Et Aarstid senere sigtede derimod N. Søtoft i en Artikel „Om Tidens Fordringer til Digteren“ (Journal for Lit. og Kunst, I, S. 205) Heiberg for Intet mindre end, hvad P. L. Møller i „Arena“ kalder for „Manuskriptplagiat“, idet han om et af sine utrykte Dramer, „Alfred, Tantaliden“, skriver saaledes i en Anmærkning: „Det maa her bemærkes, at ligesom Heiberg har udført den Idé, at en Sjæl ved Himlens Port afvises og gaar til Helvede, saaledes har jeg i dette Digt, anlagt 1831, ladet Jorden forgaa mellem 4 og 5 Akt, derpaa Scenen i denne aabnes med Dommedag, og Sjælen Alfred af St. Peder henvises til — det absolute Intet. Heiberg læste den Gang mit Anlægsstykke, saa han kan bevidne det“. — Heiberg synes imidlertid at have taget denne Beskyldning med al ønskelig Ro.

rettet imod Martensens Anmeldelse. Sjælen, der har det forud for dem, som døde førend 1841, at den er vel bevandret i den anden Verdens Geografi, banker paa Himlens Dør og underkastes en Examination af St. Peder. Da der var Krig imellem Libanon og Jordan, har Sjælen ikke kunnet rejse i Palæstina*),

Men af Hersleb og af Landkort
kjender jeg dog Landet; jeg til
Artium for Religion og
Testament fik Laud med Kryds.

„Har De syndet?“ — Jo, Hr. Peder,
jeg har skrevet Vers, og nogle
andre, ikke ringe Synder
jeg i Livet og begik.

„Har De elsket?“ — Ja, Hr. Peder,
altid var jeg lidt forelsket,
og der staar: hvo meget elsked,
meget ham tilgives skal.

„Har De tænkt paa Gud?“ — Ja stundom,
i de stille dunkle Nætter,
efter Sorg og Elskovs Glæder
har jeg vendt min Sjæl til Gud.

Men jeg tilstaar, som treenig
kom han ikke til mig uden
af og til „von Hörensagen“,
samt af Balles Lærebog.

---

*) Da Heibergs Angribere hyppig komme tilbage til denne St. Peders Fordring om en aandelig Bodsgang til Palæstina (se 1. Akt af „En Sjæl efter Døden“), er det maaske ikke uden Interesse at minde om hvorledes Fru Gyllem-

Da Sjælen imidlertid ikke har noget Skudsmaal med fra Heiberg, og dens Erklæring om, at den kan hans „sataniske Komedie“ næsten udenad, heller ikke hjælper, maa den finde sig i at blive afvist af St. Peder. Den trøster sig da tilsidst med, at den har læst sit „Fædreland“, og at i alt Fald

> hist i det „fænomenale“
> Himmerig min Plads mig venter.
> Slaar det fejl — da en Ulykke
> times skal Hr. Martensen!

Aaret efter skulde en yngre Ven af P. L. Møller, Psevdonymen Adam Howitz, optage denne Idé paa Ny og udføre den videre. Endnu vare heller ikke P. L. Møllers og M. Goldschmidts Veje faldne sammen, og i hine „Korsarens“ unge Dage, hvor det pathetiske Element bestandig gjorde sig stærkt gjældende ved Siden af det parodiske, var det derfor ganske naturligt at træffe en varm Udtalelse over Heibergs „Nye Digte“ i det nævnte Vittighedsblad. Da Goldschmidt tilmed selv i sine „Erindringer“ henleder Opmærksomheden paa denne Anmeldelse, skulle vi hidsætte den her. Den findes i Nr. 8 af „Korsaren“, 25. December 1840, og lyder saaledes: „Det er egenlig overflødigt at fortælle Folk, at disse Digte ere gode; thi om man end nægtede det vilde Folk dog tro dem gode. Derfor anser jeg ogsaa Heiberg for et lykkeligt Menneske: Han er yndet af

---

bourg i andet Afsnit af „To Tidsaldre“ (fra 1845) lade Lusard „som en ægte Pilegrim“ have været „med oprigtig Andagt“ ved den hellige Grav og paa Oliebjerget.

Publikum, han behøver kun at oplukke sin Mund, saa raaber Publikum Bravo. Ogsaa jeg, der ellers ikke anerkjender nogen Avtoritet, bærer Respekt for et Værk af Heiberg, førend jeg har læst det, og det var da ogsaa Tilfældet med ovennævnte nye Digte. Da jeg fik Bogen, besaa jeg først med Beundring det smukke stive Bind. Saa aabnede jeg den forsigtig og læste først det yderste Titelblad, derpaa det inderste, og en behagelig Gysen gjennemrislede mig, da jeg saâ Forfatterens fulde Navn: Johan Ludvig Heiberg. Men pludselig skammede jeg mig over mig selv og blev vred baade paa mig selv og paa Heiberg. „Bi kun,“ sagde jeg, „lad mig finde Fejl i Bogen, saa skal jeg hegle dig igjennem; jeg skal vise dig, at jeg ikke er bange for dig.“ — Og dermed gav jeg mig til at læse, først „En Sjæl efter Døden“, saa „De Nygifte“ og saa „Gudstjeneste“ og „Protestantismen i Naturen“. Men da jeg havde begyndt at læse, glemte jeg baade Ærgrelse og Respekt; det Bitre i Sindet gjorde Plads for Glæde og Beundring, og da jeg havde læst Bogen til Ende, var jeg besluttet paa at begynde forfra, men dog først raade dig, kjære Læser, at se til at faa læst den saa snart som muligt.“

Foruden Martensen tog ogsaa en anden Gejstlig Heibergs Satire til Indtægt for Kirken. I „Tidsskr. for Lit. og Kritik“ for 1841 findes saaledes en henved 50 Sider lang religiøs Anmeldelse af Stiftsprovst E. Tryde, der bl. A. minder om, at Heiberg selv tidligere havde gjort opmærksom paa, at fordi Udviklingen af den religiøse Erkjendelse ikke staar i Forhold til Udviklingen af den øvrige menneskelige Erkjendelse, har man i Kunstens

og Videnskabens Dyrkelse søgt den Tilfredsstillelse, som Gudsdyrkelsen dog alene kan skjænke.*) Endogsaa Grundtvig kalder i sine Foredrag fra Vinteren 1843—44 („Brage-Snak“) den fortabte Kjøbenhavner-Sjæls heibergske Historie „mesterlig udmalet“. Kun Skeptikeren Søren Kierkegaard syntes i sit stille Sind ikke ret at have troet paa Heibergs Fromhed. Der findes saaledes i en af hans Dagbøger for 1843 følgende Udtalelse: „Det kan vel nu snart være to Aar siden, at Hr. Professoren fra at være den vittige, spøgende, overgivne Vaudeville-Digter, der dog stundom syntes lidt vildfarende i Troen, den sejrrige Polemiker, den taktfaste Æsthetiker blev Danmarks Dante, den grublende Genius, der i sit apokalyptiske Digt skuede ind i det evige Livs Hemmeligheder, blev Kirkens lydige Søn, af hvem Stiftets højærværdige Clerus ventede Alt til „Menighedens“ Bedste.‘

Ogsaa udenfor Danmark vakte „En Sjæl efter Døden‘ almindelig Opmærksomhed. I en literær Tidende, der den Gang udkom i Lund, anmeldte C. A. Hagberg, nærmest efter Martensen, de „Nye Digte“ og spaar især den apokalyptiske Komedie evropæisk Berømthed. Endnu i 1841 udkom ogsaa „En Sjæl efter Døden“ i svensk

*) Da P. L. Møller i 1847 samlede sine „Krit. Skizzer“, benyttede han paa Ny Lejligheden til at angribe de to „i sit Slags komiske Recensioner“ af Tryde og Martensen. „Den Første,“ — hedder det — „som jo ikke er Æsthetiker, søgte især at vindicere disse Digtes Betydning for Theologien; den Sidste (den Gang æsthetisk Theolog) proklamerede For: som Apokalyptiker eller Dante for Skandinavien, med Ret til at belægge forskjellige Klasser af Senge i den anden Verden.“

Oversættelse, men de mange Misforstaaelser og Forsyndelser imod svensk Sprogbrug fremkaldte øjeblikkelig Mefistofeles's egne Ord om „et Oversætter-Uhyre“. De kjøbenhavnske Allusioner ere til Dels forandrede til stockholmske, og medens f. Ex. Hentydningen til Oehlenschlägers „Sokrates“ er beholdt, er Omtalen af Thorvaldsen erstattet med Komplimenter til Fogelberg.

Medens „En Sjæl efter Døden“ saaledes for fulde Sejl styrede ind i Literaturens Havn, saa at selv Oppositionen først kunde komme til Orde, da Digterskibet for længe siden var godt fortøjet, saa havde „Adam Homo“ i Efteraaret 1841 nær lidt Skibbrud i aaben Sø, og Ingen, der nu ser de to Digtersvaner Side om Side ligge for Anker med Literaturens Kongeflag i Stavnen, skal saa lige tænke sig, at medens man med aabne Arme modtog den nye divina commedia, saa vilde man fra første Færd aldeles ikke vide Noget at sige om den senere ikke mindre navnkundige „comédie humaine“. Man var bleven altfor apokalyptisk igjen, og det skulde vare en god Række Aar, før man indsaa, at man ogsaa kunde tage „Adam Homo“ til Indtægt for Moralen og Kirken. Men tilsidst skete det dog. Foreløbig skulle vi kun se, at Oppositionen imod „En Sjæl efter Døden“ er stærkt blandet med Udfald imod „Adam Homo“, saa at det allerede af denne Grund er nødvendigt at minde om den Skjæbne, der ramte Værkets første Del.

Fr. Paludan-Müllers første Skridt i Literaturen havde, som vi have set, været ledsagede af det mest afgjorte Held. Med „Kjærlighed ved Hoffet“ havde han givet Haab om et Shakspearsk Lystspil, med „Danser-

inden“ om et moderne Byronsk Epos, og med „Amor og Psyke“ syntes endogsaa den græske Skjønhedsverden paa Ny at skulle gjøre Nordens Oldtid Rangen stridig. Men med „Æventyr i Skoven“ var altsaa Digteren i 1837 kommen paa Kant med det literære Filisteri, og skjønt han i sin Polemik mod „Maanedsskrift for Lit.“ strax havde givet sit Hjerte Luft, synes dog en god Del Bitterhed at være bleven tilbage i Sjælen. Paa den store Udenlandsrejse fra 1838—40, som Digteren kort efter sit Bryllup foretog til Tydskland, Frankrig og Italien, blev nemlig (foruden „Venus“) ogsaa første Del af „Adam Homo“ til. Digtet paabegyndtes i Paris 1838 og blev fortsat i Schweiz, Neapel, Rom, Venedig o. s. fr. I en Slutningsanmærkning til tredie Del af Digtet, dateret December 1848, hedder det ogsaa, at første Del „blev skreven 1839“. Medens Oehlenschläger i sin Tid havde dulmet sin Hjemve med „Hakon Jarl“ eller „Axel og Valborg“, bandt Paludan-Müller ved Seinens og Tiberens Bredder de første Kviste til det store Tugtens Ris over sin Tids „Helt“. Vi kunne allerede her ogsaa gjøre opmærksom paa, at uagtet der hengik saa lang Tid mellem første og anden Del af „Adam Homo“, saa var dog Planen til hele Værket lagt, fuldkommen klar, inden der begyndtes paa første Del. Men Ingen af Digterens Slægtninge eller Venner kjendte noget til denne Plan og i det Hele meddelte Paludan-Müller dem aldrig noget om, hvad det var, han sysselsatte sig med; end ikke Titlen paa hans Værk maatte de vide. I Stilhed arbejdede han Dag for Dag med sit Maal for Øje, og han eneste Fortrolige var det forbudt at meddele noget som

helst om hans skjulte Arbejde. Med stor Ro fandt han sig i, at selv hans Frænder og Venner, saa lidt som det større Publikum, fandt Behag i Digtets første Del. —

Første Del af „Adam Homo“ udkom som sagt i Slutningen af 1841. Den ender med Almas Sonetter, som Adam læser paa Vejen til sin dødssyge Moder, før han endnu paa den skjæbnesvangre Smakke har truffet Komtesse Clara eller rettere Kammerherreinde Galt paa Ny.

P. L. Møller slog i „Berlingske Tidende“ (Nr. 296, 1841) Hovedslaget mod Digterværket. Kritiken, hedder det, tør endnu ikke afgjøre, om den hele brede Fortælling virkelig skal være en Satire paa Tidens Jammerlighed eller snarere en Apologi derfor, men selve Digtet synes dog bestemt at modsige, at det skal være et Sidestykke i jordisk Lokale til Heibergs „Sjæl efter Døden“. „Der findes saa at sige ikke Spor til Satire — med mindre det Hele, som man endnu ikke kjender, muligen skal være en stor fordækt Satire, hvorved Forf. rigtig vil overraske Læseren og først til allersyvende og sidst pludselig „lade alle Slør falde“ og sige: se, saaledes se I ud, I danske Træmennesker, I Prosaikere, I Lunkenblodsamfibier, I materielle Hverdagssjæle! Fy skamme jer!“ P. L. Møller fik siden Grund til at takke sin kritiske Genius for denne Restriktion, og havde han ventet et Par Aar med at samle sine, i saa mange Henseender fortræffelige „Kritiske Skizzer“ (fra 1847), havde sikkert Anmeldelsen af „Adam Homo“ ingen Plads fundet i Samlingen. Nu kunne vore Læsere lære den dér at kjende i dens Helhed og sammenligne den med Heibergs

Anmeldelse fra „Intelligensblade“ 1842 (Pros. Skrifter IV). Heiberg imødegaar ogsaa til Dels netop Møllers Udsættelser og læser ham og Recensenterne overhovedet ordenlig Texten. „Publikum vrager Digtet“, siger Heiberg, „og Dumheden i Skikkelse af et Par Recensenter glor paa det som en Ko paa en malet Dør og siger: „Jeg kan ikke forstaa det, det duer ikke“.“ Atter i denne Anmeldelse siger Heiberg, at „Fædrelandets“ æsthetiske Kritik (dets Søndagsnumre) gjør en respektabel Undtagelse fra den øvrige literære Plebejisme. Forøvrigt talèr Heiberg nok saa meget om „Skjæbnen“ som om „Adam Homo“, og skjønt han henfører Digterværket, „ihvad man end kan indvende imod det“, til vor Literaturs meget betydningsfulde Frembringelser, saa erklærer han sig dog ogsaa Fallit overfor Digtets Endemaal. „Til hvad Punkt Digteren nu har i Sinde at føre sin Helt“ — siger han — „om han vil lade ham blive en lykkelig Landsbypræst eller kaste ham ind i et udvortes bevæget, stormfuldt Liv og maaske lade ham gaa til Grunde, derom kan man vistnok Intet vide i Forvejen“. I saa Henseende havde dog ogsaa P. L. Møller en skarpere Sporsans, som han baade i „Berl. Tidende“ og i „Figaro“ (thi Anmeldelsen her, II, 1841, maa ogsaa være af Møller) har en instinktiv Følelse af „at den moralsk og intellektuel ubetydelige Helt efter saadanne „Læreaar“ ikke kan have Andet tilbage end at faa Kald, gifte sig, avle Børn, tage mod Tiende og Smaaredsel, blive fed af samme, dø og blive begravet og saa — Fred være med ham!“ — Her ramte Kritikeren i Centrum.

Man var altsaa enig om, at „Adam Homo“ var „en

altfor lang Dvælen i den lavere, ikke-ideale Sfære“, og selv en Anmelder, der i „Dagen“ for samme Aar kalder Digtet „et Mesterværk af Sandhed“, fremhæver, at Diktionen mangler Adel, og dadler den forunderlige Blanding af det Højtidelige og det Platte.*) I „Figaro“ angribes endnu stærkere „Modsætningen imellem en dannet, næsten overforfinet Smag og Tendensen til en næsten anstødelig Plathed, saavel i Indhold som i Udtryk“. P. L. Møller peger paa Scenerne med Lotte og de to Glædespiger og urgerer, at naar „Folkebladet“ var optraadt som Denunciant og offenlig moralsk Anklager imod Oversættelsen af en af Paul de Kocks Romaner, saa egnede hine to Scener i „Adam Homo“ sig langt mere til Paatale fra det ovennævnte moralske Tribunal.

En saadan Skjærsild har altsaa „Adam Homo“ gjennemgaaet i vor Literatur. Selv Digterens gamle Fader var noget betænkelig overfor den saa ilde medhandlede første Del. Der findes et Brev, dateret Aarhus 7. Febr. 1842, fra Biskoppen til Sibbern, hvori han takker denne for hans „vederkvægende“ Udtalelser om „Adam Homo“ (se „Breve til og fra Sibbern“, S. 204—206). Selv vil Faderen ikke fælde nogen Dom, førend han ser anden

---

*) Højst forunderlig er samme Anmelders Slutningspassus: „For at skrive „Adam Homo“ maa man være Student, og for ret at opfatte den, maa man ogsaa være Student.“ Med Hensyn „til det mere Specielle“ i Digtet, siger Anmelderen, maa man give Agt paa „Beskrivelsen af de Forførelser, som især de unge Mennesker, der komme fra Provinserne, ere udsatte for“. Anmeldelsen er undertegnet: Jacob Ruhmoe.

Del og kommer til Klarhed om Grundtanken og Verdensanskuelsen i hele Digtet. „Er hans Grundanskuelse religiøs-ethisk-kristelig“ — hedder det i Brevet — „vil han vorde en Velgjører for sine Samtidige; i modsat Fald vil han bidrage til at forvirre den Verden end mere, som allerede er forvirret nok.“ Han ender Brevet med en Udtalelse om, hvor usigelig det vil glæde ham, om han ved Læsningen af anden Del af „Adam Homo“*) skal kunne gjenkjende et virksomt Middel til at læge „Tidens Brøst“, thi „Spekulationen gaar frem i Stormskridt mod Grundstøtterne for Menneskehedens Vel“. Den gamle Biskop finder „Tidens Grundskade“ saavel hos „de Filosoferende“ som „i de æsthetiske Produktioner, der i vor Tid gaa af som varmt Brød“, og det kan jo heller ikke nægtes, at selv i Heibergs „Nye Digte“ („Gudstjeneste“) forekom Ytringer som, „at vil man om sin Gud filosofere, da kommer man til Pan“. Men fornemmelig har sikkert Biskoppen tænkt paa det store Sammenstød imellem H. Brøchner og Konsistorium, som fandt Sted i de sidste Dage af 1841, et Sammenstød, vi her et Øjeblik maa dvæle ved, dels fordi det hører med til Tidens Historie, og dels fordi vi nedenfor skulle se det paaberaabt.

I en tidligere Skizze have vi allerede lejlighedsvis berørt, at H. Brøchner i sit Petitum om at stedes til theologisk Attestats aabent havde erklæret, at hans Overbevisning havde ført ham bort fra den kristne Tro, samt at Universitetet derfor nægtede ham Adgang til Examen, skjønt han strax fremhævede, at han ikke vilde søge

---

*) Biskoppen døde dog forinden i Maj 1845.

Embede, men kun uddanne sig til en akademisk Virksomhed, hvor den religiøse Overbevisning ikke kommer i Betragtning. „Fædrelandet“ for 29. Dcbr. 1841 kalder Afvisningen for „en her til Lands i vort Aarhundrede vistnok uhørt Begivenhed“ og bringer Dagen efter Sagens Aktstykker (i dansk Oversættelse), fordi det hele Sammenstød bebuder, at „den store Kamp imellem den moderne Videnskab og den historiske Tro, der har rejst sig i Tydskland, ogsaa vil forflytte sig til vor Literaturs Gebet.“

H. Brøchner havde tilskrevet Universitetet paa følgende Maade: „Modstræbende droges jeg hen til Filosofien. I denne mente jeg nu at have fundet det messianske Rige, og saa længe jeg endnu kun havde gjort et overfladisk Bekjendtskab med den, kunde den Forening imellem Filosofi og Theologi, som de filosoferende Orthodoxe tro at have bragt i Stand, blænde mig med et Skin af Sandhed. Forestillingerne (imaginationes) om en personlig Gud, om Gudssønnen Kristus, om Sjælens Udødelighed, som jeg fra Barnsben havde indsuget, kastede ligesom et Slør for mit Øje. Men snart, da Filosofien med et renere og klarere Lys havde gjennemtrængt dette Taageslør (nebulas), saâ jeg, at hin Forening ikke var bedre end Foreningen imellem to sammenlimede Planker. Kreationsdogmet vakte de første Tvivl hos mig, dernæst Dogmet om den historiske Kristus.“

Brøchner fremhæver derpaa sin Overensstemmelse med Strausz, „med Undtagelse af nogle Punkter, der mere henhøre til Systemets Periferi end til dets Centrum“, og fortsætter saaledes Tiltalen til det theologiske Fakultet:

„Jeg véd, at mine Anskuelser om Religionen og Troen ere aldeles forskjellige fra Eders, men jeg véd ogsaa, at jeg med Tilsidesættelse af alt Andet kun har søgt Sandheden og ikke ved Letsindighed eller ved ungdommelig Ubesindighed eller frivol Forfængelighed, men ved Tankens uimodstaaelige Magt er bragt til at slutte mig til det System, som jeg hylder, og derfor fordrer jeg af Eder, at I skulle holde den frie Tankes Rettigheder hellige; thi aldrig vil jeg skjule min Overbevisning, og jeg vil ikke ved nogen Avtoritet lade mig afskrække fra frit at udtale, hvad der med Nødvendighed følger som utvivlsomt Resultat af den sunde Tænkning.“ — Paa Foranledning af Universitetet udtalte Brøchner yderligere, at det var gaaet ham, som det gik den hegelske Skole, før Strausz optraadte; ogsaa han havde haabet at se den Strid forsonet, der i saa mange Aarhundreder havde bragt Mange til Fortvivlelse, men hans Overbevisning havde tilsidst ført ham bort fra den kristelige Tro. „Jeg har kun udtalt“ — ender han — „hvad Alle, der filosofere over Religionen, maa nødes til at tilstaa sig selv. Naar Filosofien ikke skal være en tavtologisk, intetsigende Repetition af Religionen, maa den føre denne videre; men for at føre den videre, maa den føre den ud over den selv; den maa, idet den sønderbryder uadækvate Former, forandre Indholdet, og, idet den anerkjender Religionens relative Sandhed, træde i et negerende Forhold til den.“

Med saa alvorlige Udtalelser gik 1841 til Ende. Det næste Aars aandelige Brydninger og literære Tourneringer vare af en lettere Art.

II.

I Slutningen af 1841 udkom paa Kunsthandler Bings Forlag de første Hefter af C. F. Christensens „Danmark, et malerisk Atlas“, ledsaget af poetiske Vignetter af J. L. Heiberg. Det er maaske for meget sagt, at Heibergs Texter gjorde ligefrem Fiasko, da det fornemmelig var de literære Løsgængere, der gik dem saa skarpt paa Klingen, men det Heibergske Hegemoni i vor Literatur fik i alt Fald et føleligt Knæk herved. Med „En Sjæl efter Døden“ havde Heiberg endnu staaet som Primas paa det danske Parnas, og medens man skjælvede for den nye kristelig-filosofiske Aristofanes, der med Svøben i Haand drev alle Uværdige ud af Literaturens vanhelligede Tempel, saa ventede en mindre Kreds forhaabningsfuldt paa den nye poetiske Æra, hvorom Martensen lig en anden Johannes den Døber havde profeteret i Literaturens Ørken. Selv en Løsgænger som P. L. Møller havde med sit skarpe Blik for alt godt Nyt i Tiden fra først af opmærksomt fulgt Heibergs Forsøg paa at bringe „Uendelighedens Leg med det Endelige“ paa Scenen og bl. A. i en smuk Anmeldelse af „Syvsoverdag“ villig anerkjendt Muligheden af, at de, der udforske Tankens inderste Væsen igjennem Filosofien, kunne komme Sandheden nærmest. Men efter „Syvsoverdag“ fulgte „En Sjæl efter Døden“, paa hvis aristofaniske Partier Møller neppe saâ slet saa abstrakt som Martensen, og hvad de poetiske Vignetter angik, saa svævede der i ethvert Fald her ingen „universal-komisk Idé“ over „det personlige Motiv“. Martensen

havde i sin Anmeldelse af den apokalyptiske Komedie ikke tvivlet om, at Heiberg jo vilde give os flere Billeder til sin divina commedia. „Enhver“ — hedder det — „der ikke blot flygtigt og kursorisk har gjennemlæst „En Sjæl efter Døden“ og deri søgt sig en tom Tidsfordriv, vil finde, at Digteren har set Mere i disse Egne, end han denne Gang vil fortælle os.“ Heiberg havde aabenbart faaet Blod paa Tanden efter at sige sin Samtid adskillige drøje Sandheder, men til alt Uheld var i det maleriske Atlas Apokalyptikeren forsvundet og kun Satirikeren blevet tilbage. Med denne lod sig en Regning maaske nok opgjøre, og ligesom om man pludselig havde faaet Øjnene op for, at den nye guddommelige Komedie ikke var saa absolut apokalyptisk, som det strax hed sig, saaledes efterfulgtes nu Angrebene paa de poetiske Vignetter ogsaa hurtig af et Felttog imod selve „En Sjæl efter Døden“.

Vi fejle neppe meget, naar vi antage, at den almindelige Dom over Texterne til det maleriske Atlas endnu den Dag i Dag er paavirket af Udtalelserne fra det Sammenstød, vi nu gaa til at skildre, og ligesom strax Indledningsdigtet „Danmark“ staar langt under Chr. Winthers lignende Digt „Sjælland“, saaledes hører unægtelig en stor Del af Vignetterne til Heibergs svagere Arbejder. Der var virkelig et stort Spring fra „En Sjæl efter Døden“ og „De Nygifte“ til Digtet om „Børsen“ og den „Roman i to Kapitler“, som ledsagede Billederne fra Frederiksborg, men ligesom der imellem Vignetterne findes fortræffelige Ting i poetisk Henseende (f. Ex. „Ryssenstens Bade“), saaledes ere de satiriske Partier

ingenlunde altid en „Efterbyrd“ af den apokalyptiske Komedie, hvad P. L. Møller vilde udgive dem for, da han beskyldte Heiberg for at benytte Atlasset „som Afløbsrende for privat Chagrin“. Enhver, der saaledes vil sammenholde den vittige Skovscene fra „Charlottenlund“ med Møllers Kritik, som endogsaa vover at angribe det skjønne Digt om „Stjernehimlen“, vil let se, hvor skjævt og blindt selv en klar Aand kan fare frem i Stridens Hede. Som Aktstykke til Tidens Historie har dette Digt ikke mindre Interesse. Vi skulle kun minde om de „vordende Russer“, den Flok Skoledrenge, der med Hentydning til Chr. Winthers berømte Regenssang nok saa frejdig kræve Plads for sig:

Vi danne den Stamme, som evig skal staa,
besjælet af Guddomsflammen.
En Stamme kan ej af Vejen gaa,
derfor af Vejen for Stammen!

Er Artium endt, saa bliver et Blad
af Stammen produceret.
Det er det Samme som Doktorgrad,
saa er man habiliteret.

Alle de Gamle vare jo den Gang forbitrede over, at „saadanne Drenge“ som Studenterne vilde opkaste sig til politiske Dommere (se „Fra Fyrrerne“ I, S. 258). Det er ogsaa til denne „Danmarks Ungdom“, at „Journalisten“ i Digtet henvender sit Veraab over Lehmann, der i sin Stilling til Spørgsmaalet om Stænderkomiteerne nys „havde svigtet hele sin Fortid“ og sat „sin Folkegunst“ i Vove“ *):

*) Se Reinhardts „Orla Lehmann“ S. 79—84.

O Danmarks Ungdom! mit sidste Haab!
Hører du Klokkernes Klemten?
Fornemmer du hele Nationens Raab
i mit Nummer To hundred og femten?

Lehmann har svigtet den gode Sag,
og hjælper ej du til Sejer,
da kommer det snarlig for en Dag,
at jeg er den sidste Plebejer.

Betragt vort Land, det er fladt som faa,
det mangler aldeles Bjerge;
vor Natur ikke vil, her være maa
Forskjel paa Kæmper og Dverge.

Hver højere Vext til vanligt Maal
at forkortes vi strengt befale;
hvert Hoved saa højt som et Hoved af Kaal,
det gjælder for det Normale.

Saaledes var jo virkelig de Gamles Syn paa Tiden Nivelleren. Vi skulle senere se, at Paludan-Müller Slutningen af „Adam Homo“ fælder en lige saa skar Dom. „Industrielle“ Røster fra Skovgjæsterne beklag derpaa det Tab, de lide med „Lehmanns Kager“ o „Lehmanns Kanaster“:

Saa nylig man spændte hans Heste fra
og lod ham paa Skildter male;
hvor kunde jeg tro, der var Fare da
for det fuselfri Nationale?

Velan, fra Varerne tage jeg maa
hans Billed bort, for at sætte
Balthazar Christensens Ansigt paa;
jeg véd nok, han er den Rette.

Af ikke mindre Interesse er Dialogen imellem Publikum og Thalia udenfor „Skuespilhuset“. Den slutter sig tæt op til Sjælens og Mefistofeles's Samtale i den apokalyptiske Komedie og er neppe af ringere Værd. „Publikum“ erklærer, at det ikke kan have nogen Mening, førend det har gjort sig bekjendt med Bladenes Dom, og nu giver Thalia i sit Svar Dagspressen følgende Skudsmaal:

Hvordan, stoltladende Krabat,
er det nu med din Stolthed fat,
da du vil lade Raad dig give
af alle Fuskere, som skrive?
Du, som har lét saa tidt af Trop,
nu slider du jo selv dig op
i Sold hos hans uægte Sønner,
hvoraf en udbredt Flok man skjønner:
som for Exempel „Figaro“,
hvem i en Rus han avlet har
med Madame Voltisubito,
hvorfor og Sønnen blev en Nar; —
saa den saakaldede „Korsar“,
en Providerings Kommissar,
som lægger Magasiner an
af Vittigheder, bitte smaa,
til Bedste for det stakkels Land,
i Fald det Dyrtid skulde faa.

Vi forbigaa Karakteristiken af „Dagen“, „Berlingske“ og „Kjøbenhavnsposten“, hvorefter Thalia vedbliver:

Men alle disse, som man siger,
har Trop med diverse Opvartningspiger:
„Korsaren“ med den frækkeste Tøs,
som var paa Traaden aldeles løs
og blev Moder til en lignende Knøs;

de Andre med mere skikkelige Tasker,
som vare paa Retour og flove derved.
— Din Trop har du længe betragtet nok,
dog tror du nu paa hans Børneflok,
som faldt saa grumme nær ved Stammen,
sig, hvis er Skylden? hvis er Skammen?

Det var for meget forlangt, at „Korsaren“ skulde have tiet til dette Angreb. Den havde i sin Tid, som ovenfor anført, stillet sig venlig til „En Sjæl efter Døden“, men nu fandt den, at Heiberg selv og alt han Vid var salig hensovet. Nr. 74 for 11. Marts 184? bringer under et Kors en Artikel om, at „Danmark ha mistet sin Heiberg!“ Den lille Dødsrune er ikke synderlig vittig, men den har sin Interesse ved, at den ga Psevdonymen Adam Howitz Anledning til hans apo kalyptiske Komedie i fire Akter: „Johan Ludvi Heiberg efter Døden“. Allerede i Nr. 84 for 2? April angriber ogsaa „Korsaren“ Adam Howitz's „Mai skandiser-Boutik paa Literaturens Hjørne af Læderstræd og Amagertorv“ og viser, at ligesom Adam Howitz af e af Heibergs literære Frakker har lavet en Kjole og e Vest i Miniatur, saaledes er selve Bogens Idé: Heiberg Død, laant fra „Korsaren“. Herpaa havde for Resten de literære Parodi selv ikke lagt noget Skjul. I den Scen der aabner første Akt, og hvor de forskjellige Repræsen tanter for Datidens Dagspresse møde hinanden i Reitze Boglade, melder „Adresseavisen“ Heibergs Død og sige

Tillige takkes og „Korsaren“ for den Tale,
han uanmodet holdt, vor Sorrig at husvale.

Adam Howitz's Parodi er et ægte Løsgænger-Produk

Det gjør ingen Persons Anseelse, men hugger lystig om sig til alle Sider. Overfor selve Hovedgjenstanden for Satiren er Parodien tillige præget af et vist Maadehold, der selv under de hvasseste Udfald imod Heibergs svage Punkter véd at tage Hensyn til hans virkelige Fortjenester. Over adskillige Andre gaar det derimod ud med saa meget des større Uforbeholdenhed.

De forskjellige Blade udtrykke altsaa deres Tanker i Anledning af Digterens Død. „Dagen“ beklager, at Heiberg havde kaldet den et sølle Lam, og at han aldrig havde villet skrive i den, skjønt den er den »største Avis i hele Landet“:

> Aldrig en Gang han skrive gad
> i Feuilletonen, hvormeget jeg bad,
> men svarede blot: lad Tròiel og Levin
> gaa paa Sti hos dig med de andre Svin*).

„Figaro“ trøster sig med, at den nu ikke behøver at slaa Heiberg ihjel, og fortæller, at Dødsaarsagen var, at Heiberg havde indtaget en altfor uhyre Portion af attisk Salt for at producere de sidste Vignetter, men „Korsaren“, der kommer ind „forklædt“, meddeler, at Heiberg, forført af Bing, paa en voldsom Maade har aflivet sig selv. Med Hentydning til den ovennævnte

---

*) Parodiens Udtryk ere ikke for skarpe. Heiberg kaldte i „Intelligensblade“ Fribert; „Dagens“ Redaktør, for „Oxen i den danske Journalistik“ og siger om Bladet selv: „„Dagen“ nyder som bekjendt den Distinktion at være det mest foragtede Blad i Landet; herom ere alle Partier enige.“ Se „Intelligensblade“ Nr. 9, 15. Juli 1842.

„Dialog“ udenfor Skuespilhuset i Vignetterne, siger „Korsaren“, at Digteren den 30. fandtes hængt

> i Theatrets Foyer ved en mærkelig Strikke,
> som sikkert ham maatte i Halsen stikke;
> thi af en lang Dialog var den snoet
> og rundt omkring med Pigge begroet.

I Førstningen frygtede man ogsaa for at røre ham,

> thi man kunde jo ej med Sikkerhed vide,
> om ikke Manden, selv hængt, kunde bide,

men denne Gang var der dog ingen Fare, han var virkelig stendød. Med en Allusion til Begyndelsen af 6. Sang i „Adam Homo“ siger derpaa „Korsaren“:

> Om nogle Dage De selv vil mærke,
> det Foraar bliver; den muntre Lærke
> synger igjen efter vante Skik
> og frygter ej længer for Heibergs Kritik
> — — fordi det nu er ganske forbi
> med hele det Heibergske Kompagni.

Da „Dagen“ siger, at „Korsaren“ taler, som om der var et helt Regiment, saa lader „Korsaren“ ogsaa Korpset trække op med Heiberg i Spidsen:

> Han selv førte an efter gammel Vane
> og foran gik med en „lysende Fane“;
> bagefter saâ man Martensen komme,
> han slog den store hegelske Tromme o. s. fr.

Imidlertid kommer „Korsaren“ til at røbe sig og bliver kastet paa Døren af „Dagen“. Scenen forandres til Theatrets Foyer, som Heibergs Sjæl endnu ikke har forladt, skjønt det er otte Dage siden, han kom galt af-

sted med den Strikke, han vilde have lagt omkring Publikums dumme Hoved. Imidlertid befinder Sjælen sig ret godt og savner kun, at den ikke kan meddele sig til Nogen:

Den Fordel, som med Livet
er hver æsthetisk Studepranger givet,
at lade Noget trykke,
er for os Døde, ak! en ukjendt Lykke.
Selv Petersen*) kan kjøre
jo med sin Skraldevogn fra Kannikstræde
hver Maanedsdag og føre
det Ene og det Andet,
som sendes ham fra Landet,
til Torvet hen, mens alle Muser græde.

Sjælen trøster sig med at tænke sig sin Mindefest paa Theatret, men bliver paa en højst ubehagelig Maade revet ud af disse Tanker ved at lytte til to Skuespilleres Samtale. De have ganske andre Ting i Hovedet: Misfornøjelse med deres Stilling**), den nye Feu, Koulisse-Sladder o. s. fr.; Heiberg omtales kun i Forbigaaende, Direktionen tør ikke for Publikum holde nogen Mindefest, og man morer sig kostelig over „Figaro“s Vittigheder i Anledning af Digterens Død. Da bliver det Sjælen for broget, og efter hos Langhoff paa Børsen at have hentet sine Værker, for ved deres Hjælp strax at blive indladt i Himlen, stiger den op i Skyriget. Heroppe kaster den

*) ɔ: F. C. Petersen, Redaktør og Udgiver af „Tidsskrift for Literatur og Kritik“.

**) „Gud være lovet! man har dog den Trøst,
at til Kristiania man kan gaa,
hvor endnu Talentet der skjønnes paa!“

endnu et Blik ned til Jorden og faar Lyst til nok en Gang at sende Satirens Hagl ned over Publikum, saa det skulde hedde sig paa Jorden: „Det er Heiberg, der hagler! Det er Heiberg, der sner!“ Sjælen lover sig selv at anbefale Ingemann til St. Peder som Sky-Trompeter eller som Hyrde for Skyernes hvide Faar, og holder i det Hele en lille Revue over Dagens Begivenheder lige fra Statsgjældens private Afbetaling til Italiener-Raseriet. Den beslutter sig dernæst til at søge Aristofanes og standser udenfor Hedningehimlen, hvor den beder de vagthavende Gratier om at skaffe den Aristofanes i Tale. Det er imidlertid længe siden, at Heiberg har havt med Gratierne at gjøre, og Aglaja bebrejder ham skarpt, at han har kunnet lægge „Dialogens“ grove Ord i Munden paa Thalia. Heiberg vil tage sine ni Bind samlede Værker frem, men opdager til sin Gru, at de fleste af dem ere borte, og at han kun har „Grethe i Sorgenfri“, „Prinsesse Isabella“ samt „Atlasset“ tilbage hos sig. Aglaja oplyser ham imidlertid om, at hans bedste Skrifter — altsaa i Følge Heibergs egen Theori i „En Sjæl efter Døden“ — for længe siden have forladt ham og nu have Rang og Sæde i Himlen:

Psyke først sin Vinge hæved;
alt det Gode, som du skrev,
efter den befriet blev
og med hurtig Flugt bortsvæved;
Flyveposten, Elverhøj,
Nye Digte, dine mange
Lystspil med de lette Sange
— ind i Himlen alle fløj.
Og hvad nu du har tilbage
er, min Ven, det Slette kun!

Imidlertid kommer Aristoteles til, og som en af „Hegels ægte Sønner“ iler Heiberg ham i Møde, men Aristoteles vil ikke vedkjende sig ham og beder ham „gaa ad Helved til“! Sjælen vandrer da afsted og trøster sig med, at naar den først har faaet fat paa Mefistofeles, skal den ordenlig børste den græske Grobian „med Hegels Stok“. Men heller ikke i Helvede finder Sjælen Optagelse. Mefistofeles, der mønstrer Digteren:

> Høj af Vext, lige Næse, sort Haar,
> tynde Ben, men for Resten ved Magt,

siger, at Heiberg er meget for god til at leve „med alle os“, og minder ham om, at han selv i sin apokalyptiske Komedie har skildret Helvedes Arbejde som Danaidernes Bestræbelser efter at fylde et Kar uden Bund, men

> der er Bund, kjære Ven, i din Skaal,
> og du arbejder frem mod et Maal.

Desuden frygter Mefistofeles, at Sjælen er altfor grov, og at den vilde vække altfor megen Kiv derinde. Heiberg svarer:

> Men naar jeg jages bort overalt,
> for min Mund i det Grove lidt faldt,
> hvordan gaar det i Tiden da, svar,
> for Exempel den ublu „Korsar“?
> Han, som vover for Frihedens Sag
> frækt at hejse sit plettede Flag,
> hvilken Straf kan da findes hos Jer
> til hans Aand, der for ringe ej er?

Mefistofeles svarer:

> Han gaar fri for den straffende Haand,
> thi han har, som bekjendt, ingen Aand.

Heibergs Sjæl begiver sig derpaa afsted til Himlen, men paa Vejen ser den atter ned til Jorden og faar Længsel efter at vende tilbage. Da opdager den pludselig nede i Filosofgangen i Kjøbenhavn „Hans Martensen“, raaber den gamle Ven an, og nu begynder en Samtale, der er Glanspunktet i hele Parodien. Martensen spørger, om Heiberg ikke er i Paradis,

> Thi hvis saa er, saa vil jeg dig bede
> at gi'e mig et rigtig godt Bevis
> for Udødeligheden. Hos os hernede
> har aldrig man kunnet komme dermed,
> hvor gjerne man vilde, til Gavns afsted;
> men bestandigen, træt af at disputere,
> har man maattet bag Følelsen retirere.
> Endogsaa jeg selv er strandet, i
> Forelæsningen over Eschatologi,
> paa Individernes personelle
> Kontinuation og individuelle
> Liv efter Døden, og har maattet tage
> af Mangel paa Bevis min Tilflugt til
> mod Strausz og hans Konsorter at drage
> til Felts med Trommer og klingende Spil.

Han beder derfor Heiberg give ham

> et slaaende stort Bevis,
> som kunde geraade mig til Pris
> baade her og udi det tydske Land,
> og som tillige kunde tjene til Ris
> for Feuerbach, Michelet, Strausz og Richter,
> samt alle de Andre, der frækt opdigter,
> at et Liv efter dette er kun Fantom.
> Thi sig mig, Kjære! hvorhen du kom,
> og om ikke du er i Paradis?

Heiberg svarer:

> Jeg i en Skullenværen her kun existerer,
> som ej min Villenværen ret repræsenterer;
> min hele Tilstand her er en Sigsætten paa
> sin Ende i en Sky, som fugtig er og graa.
> Min Tanke har ej mindste Kontinuitet,
> foruden Resultat den vakler, er diskret;
> en Udenforsigkommen kun, som perennerer,
> den er, hvor hvert Moment det andet repellerer.

Denne Terminologi er dog Martensen for stram, og han beder Heiberg skaane ham. Sjælen fortæller derpaa, hvorledes den allevegne er bleven afvist, og Martensen minder om sin Anmeldelse af „Nye Digte“ („som Tryde opbyggeligt repetered“), hvori det tydelig nok var sagt, at Ironi ikke kunde trives i Helvede, og at Heiberg derfor kunde have sparet sig at banke paa der. Da Heiberg imidlertid erfarer, at Strauszianismen begynder at faa Magt dernede paa Jorden, faar han Lyst til selv at slaa sig derpaa, og det river ud imellem Vennerne. Martensen mener, at Heiberg maaske endog har indgaaet Forening

> med ham, Personen, som ved Juletid fræk
> satte hele vort Fakultet i Skræk,*)

---

*) I Heibergs „Intelligensblade“ Nr. 3, 15. April 1842, findes en Artikel af H. Martensen om „Nutidens religiøse Krisis“. Forf., der hævder, at Kirken maa garantere sig selv ved at gjøre et Fremskridt i aandelig Selvbevidsthed, samt at den kirkelige Intelligens maa kunne magte Tidsalderens Filosofi, taler bl. A. ogsaa om „filosofiske Gjendøbere, der ville omdøbe Tidsalderens Intelligens i den Strausziske Dogmatik, for saaledes at vaske den ren for Kristendommen“.

og siger, det nu ikke skal undre ham, om St. Peder vil anklage Heiberg for Strauszianisme og Polytheisme.

St. Peder vil da i Virkeligheden heller ikke modtage Heibergs Sjæl, skjønt den tilbyder sig at lære de Billeder af Jesu Levnet udenad, der skyldes

> den unge Molbech
> (hvis Navn alene rimer sig paa Holbæk).
> — Maaske du kjender ej dem, men med Rette
> jeg sværger dig, de er ej af det Lette·

Det hjælper imidlertid ikke. St. Peder dømmer, at Heiberg som Gjenganger skal vende tilbage til Jorden og tøve der, indtil han har digtet ti gode Sange og derved sonet sin Brøde „saavel mod os som mod Gratierne“. Heiberg vender da ned igjen til Kjøbenhavn og beslutter at udgive nogle Blade til Tegn paa, at han endnu er i Live. — Det er hans „Intelligensblade“, til hvilke vi strax skulle komme. Howitz's Parodi ender saa, som den begyndte, i Reitzels Boglade, hvor de forskjellige Aviser rase mod den uforskammede „Korsar“, der har bundet dem Heibergs Død paa Ærmet. „Figaro“ kalder Heibergs Intelligensblade „en Bazar for de Fattige i Aanden“, der endogsaa har rost „Adam Homo“, og bebuder dernæst sine egne Intelligensblade som „et højst fornødent Supplement“ til Professorens Intelligens. De andre Blade blive derimod enige om at rose Heibergs nye Organ „hvad enten det duer eller ikke“; saa haabe de selv med det Samme at slippe fri for hans Skoser. — Det Sidste gik dog, som bekjendt, ikke i Opfyldelse. Heibergs Intelligensblade kom i Strid med største Delen af den øvrige Presse, og selv

til „Fædrelandet“ blev Forholdet spændt under det heftige Replikskifte om Hertz's „Perspektivkassen“.

Det første Nummer af J. L. Heibergs „Intelligens-blade“ udkom den 15. Marts 1842. Vi have i en tidligere Skizze (se „Fra Fyrrerne“ I, S. 277) dvælet ved, hvorledes Heibergs „Kontra-Opposition“ her kom til Orde, og hvorledes han fra nu af mere og mere vendte sig imod det Nye i Tiden, hvad enten det gjaldt de literære Løsgængere eller de politiske Liberale. Det var jo ikke dette Nye, som han og Martensen havde villet forkynde, og hvis Interesserne en kort Stund virkelig havde svinget frem og tilbage mellem „den spekulative Idé“ og den praktiske Politik, saa erklærede de sig nu for hver Dag mere bestemt for den sidste. Det hedder da ogsaa strax i det første Intelligensblad „til Læseren“, at medens man herhjemme forhen havde været saa absorberet i de æsthetiske Interesser, at man ligesom var bleven blind for Tidsalderens store politiske Bestræbelser og ligesom døv for den i disse indeholdte Opfordring til at orientere sig i vore egne borgerlige og statsretlige Forhold, saa var nu det Tidspunkt kommet, da den modsatte Ensidighed gjorde sig gjældende. De æsthetiske Interesser behøvede nu om ikke just en ny Vækker, saa dog en ny Regulator, og imod Publikums rent umiddelbare Fornemmelser og den paa den fadeste Bysnak grundede Skin-Bedømmelse var det derfor paa Tide at opstille de i Kunstbetragtningen ledende Principer som en lysende Fane i al den omgivende Dunst og Taage. — Det var med denne „lysende Fane“ vi ovenfor saâ Adam Howitz gjøre Løjer, og den 3. April rykker Vennen og Meningsfællen P. L. Møller allerede i Marken

mod Heiberg med sine — „af flere Videnskabsdyrkere redigerede“ — „Nye Intelligensblade“, der fulgte som Tillægsblade til G. Carstensens „Figaro“, men for Resten kun løb Aaret ud og ophørte, da „Figaro“ gik over til H. P. Holst's Redaktion og antog Navn af „Ny Portefeuille“.

P. L. Møller erklærer, at Carstensen kun i juridisk Henseende har at svare for de nye Tillægsblade; „vi ere kun forbundne udi Materien, men i Ideen ere vi højtidelig og med fælles Overenskomst separerede“. „„Figaro“ kan nu“ — hedder det — „mere fuldstændig opofre sig for sin rette Sfære, den oversættende Belletristik, „medens vi skulle søge at repræsentere andre Interesser og dyrke andre Guder“. P. L. Møller er lige ved saa smaat at haane Carstensen i dennes eget Blad. — Det nye Foretagende skal være et lille Organ for den Intelligens, der udenfor Kristianshavn [hvor Heiberg boede] maatte befinde sig her i Landet, og det skal i alt Fald danne en Modvægt imod den Heibergske Intelligens. „Det vil være vort Formaal dels, naar Anledning gives, at sige Nej, hvor Professor Heiberg siger Ja, dels at sige Ja, hvor han siger Nej, og bekæmpe ham med alle tilladelige Vaaben, for saaledes at fremme Sandhedens dialektiske Udvikling.“ Redaktionen angives som bestaaende af sex Medlemmer: nemlig to frafaldne Hegelianere, en emanciperet Historiker, en Musikkyndig og to forhenværende Digtere, den ene lyrisk Dramatiker, den anden dramatisk Lyriker. Bladet kan ingenlunde love aldeles at ville afholde sig fra „Personligheder“, men „dette, vi sige det ikke uden Stolthed, have vi tilfælles med den store Hegel“. Vi „ville saaledes maaske stundom paadrage os Skinnet

af en drillende Tendens, men Forlæggerens Personlighed borger for, at den stedse vil have en Tilsats af Godmodighed“. P. L. Møller syntes at have en lille Følelse af, at hans egen Personlighed just ikke borgede derfor, thi hvor mange gode Egenskaber han end forøvrigt besad, godmodig var han nok ikke. — Det kan ikke nægtes, at der var meget Træffende i hans Opposition mod Heiberg. Et Indlæg som det om „Shakspeare og Prof. Heiberg“ (Kritiske Skizzer, II, S. 82) maa have Alles Sympathi, fordi det gaar ud paa at frelse „Macbeth“ fra „Heibergs hegelske Guillotine“ og i det Hele hævder sunde og sande æsthetiske Principer. Hvad Heiberg en Gang saa „pompøst deklamerede“ om Oehlenschläger, at den store Digter var „geistlos geworden“, det ramte nu ham selv i Følge Gjengjældelsens ubarmhjertige Lov. Den Gang tog de literære Løsgængere overhovedet Nemesis-Ideen praktisk. Heiberg var nu selv i de Unges Øine bleven „Repræsentant for Stagnationen“, og den nye Kritik lo ad Hegelianeren, der var bleven „stabil og haardnakket i sine Kategorier“. Tidligere havde man foreskrevet Geniet Regler, siger P. L. Møller, „men nu begynder Fantasien i Tro og Videnskab at faa Vingerne ud af det Dueslag, hvori Forstanden, „die gute verständige Hausfrau“, holdt den indelukket til Husholdningsbrug, og vi dvæle hellere, hvor Menneskelivet, hvor en Digteraand umiddelbart berøres af det Guddommelige, ved den hellige Inspiration, end vi undersøge, hvor vidt dens Virkninger stemme med Recepterne i de støvede Systemer deroppe paa Boghylden“. Lejlighedsvis giver Møller ogsaa en Karakteristisk af Heiberg selv, der sikkert i visse Maader vil falde sammen

med Literaturhistoriens endelige Dom. Heiberg var ikke noget primitivt, altudtømmende Geni i Filosofien, han bød i Poesien ikke over de dybeste Livskilder eller Begejstringens glødende Ildaarer. „Hans Fortrin ligge snarere i en vis tempereret Grad af forskjellige Elementer, der hver for sig, tilbørlig udviklede, kunne konstituere en stor Forfatter, og i en vis behagelig Alsidighed; han har, efter den store Goethes Anvisning, søgt sin Styrke i sin Begrænsning (et af de Punkter, hvor den store Goethe mødtes med den store Hegel), og i Bevidstheden om Grænserne for sine Evner.“ Eller som det hedder et andet Sted: „Faa ville paastaa, at de ere blevne frapperede ved hans Følelsers Inderlighed eller ved Rigdommen blot i hans beskrivende Fantasi, og den skabende eller opfindende mangler ham næstən aldeles. Han kan altsaa ikke være lyrisk Digter. Han har derimod sin Styrke i alt det, som kan læres, alt det Negative ved Poesien, i Versifikationen, i Forstanden og den hermed beslægtede Fantasiart, som kaldes Kombinationsevne. Disse Evner ere heller ikke at foragte, naar de kun ikke forlede Forf. til at overskride det herved anviste Gebet. Desuden har han noget Lune. Derfor har han gjort Lykke som dramatisk Forfatter, navnlig i den Retning, hvor den egenlige Begejstring kan undværes“.

Paa andre Steder kan det imidlertid ikke nægtes, at Møller i sit nye Blad driver ligefrem kaade Løjer med sin Modstander — flere henhørende Artikler bleve heller ikke gjenoptrykte i de „Kritiske Skizzer“ — men naar han saaledes i sin Polemik undertiden synes os at gaa for vidt eller at tale i en Tone, som det dog, naar Alt

kom til Alt, ikke sømmede sig at anslaa overfor Heiberg, saa bør vi dog mindes, at denne selv som „literær Bekriger“ havde lært ved eget Exempel, at det mere kom an paa en vittig og sejrrig end just paa en ærlig og hensynsfuld Polemik. Selv om det derfor lyder lidt ironisk, at Møller ikke vilde, at Heibergs Avtoritet skulde tilintetgjøres, men kun vises indenfor sine rette Grænser, saa maa man dog komme til det Resultat, at Oppositionen var berettiget. Overfor Heibergs Stagnation trængte nye Ideer til at hævdes, og P. L. Møller kæmpede, trods alle hans Kritiks Skyggesider, med Held for „de Principer i Literaturen og Livet, der give sig tilkjende som frisk og livsvarm Opfattelse, sand Naturlighed og organisk Bevægelse“.

En af de første Artikler i de „Nye Intelligensblade“ gjælder „Professor Heiberg og Adam Homo“. Enhver véd — siger P. L. Møller — at Hr. Paludan-Müller har dediceret anden Del af sine „Poesier“ til Fru Heiberg; „dette var ikke mer end billigt, naar man erindrer, at det deri meddelte Stykke „Fyrste og Page“ ene ved denne Kunstnerindes Bistand saâ sig i Stand til at naa sin Bestemmelse at blive spillet til Ende for vaagne Tilskuere“. Møller minder dog om, at Heiberg alligevel ikke har vovet at tage den gamle „Adam“ i Forsvar, og at han altsaa egenlig er enig med Recensenterne, skjønt han baade læser dem og Publikum Texten. At Heiberg med Hensyn til Dagbladenes Kritik atter siger, at „Fædrelandet“ gjør en respektabel Undtagelse „er jo ligefrem, thi dér skriver Prof. Heiberg og hans Venner, Hans Martensen, Flemmer, P. Hjort og Brinck-Seidelin“.

Paa mange Steder i sine Artikler imod Heiberg citerer P. L. Møller Adam Howitz's Parodi, og etsteds byder han den endogsaa direkte velkommen „som Led i den Opposition, der i den senere Tid i Skrift og Tale synes fra flere Sider at hæve sig imod det Heibergske Smagstribunal“. Dette var maaske vel dristigt af P. L. Møller, da Samtiden almindelig antog, at han selv var Adam Howitz eller i alt Fald havde den væsenligste Del i Parodien, hvis Bedømmelse af Heiberg forøvrigt, som ovenfor anført, er nok saa human og retfærdig som mange af Strids-Indlægene i de „Nye Intelligensblade“. Møller var imidlertid ikke Adam Howitz, og denne Forfatter lever endnu saavel borgerligt som literært i bedste Velgaaende midt imellem os. Uden nærmere at høre til „Løsgængernes“ Kreds, stod han i ét Par Aar P. L. Møller personlig nær og overtog endog i Sommeren 1842 i nogle Uger Redaktionen af de „Nye Intelligensblade“, medens Møller gjæstede Norge. De „flere Videnskabsdyrkere“, som angaves at redigere*) de nye Intelligensblade, blive derfor i det Højeste to: P. L. Møller og Adam Howitz, naar enkelte tilfældige Indsendere undtages. Det maa være Fremtiden forbeholdt at nævne, hvilke Stykker i „Nye Intelligensblade“ der skyldes Adam Howitz

---

*) Derimod — siger P. L. Møller i „Arena“ Nr. 1—2, S. 25 — „have 7 mig bekjendte Individer været Medarbejdere, af hvilke de 3 have leveret mindre, de 4 til forskjellige Tider større og stadigere Bidrag. Jeg har været blandt de sidste. — Ideen til denne Opposition mod Heiberg opstod samtidig hos Flere, og Mange have ment, at der var tilstrækkelig Grund dertil.“

— kun et eneste, „Ogsaa et Skriftemaal“, i Nr. 13 for 26 Juni 1842, bærer dette Psevdonym — men vi kunne ikke nægte os den Fornøjelse allerede her at henlede Opmærksomheden paa den ikke mindre vittige Parodi paa Heibergs Vignet til „Frederiksborg“, som findes i Nr. 2 for 10 April 1842 og ligeledes har Adam Howitz til Forfatter.

Om sit Psevdonym siger han spøgende i „Skriftemaalet“:

> Vin og Sang saa højt jeg skatter,
> at jeg selv har kaldt mig Howitz,
> for at faa et Rim paa Mowitz,
> som vær Gud for Sang og Latter.

I „Arena“ Nr. 1—2 for Maj 1843 fralægger forøvrigt P. L. Møller sig offenlig Forfatterskabet til Adam Howitz's Parodi, og M. Goldschmidt har naturligvis forinden faaet Sagens Sammenhæng at vide, hvorledes han altsaa gjentagne Gange med Urette havde beskyldt Møller for at være Et med Adam Howitz. I det nævnte Nummer lemlig af „Korsaren“ (29. April 1842), hvori Goldschmidt dels beskylder Howitz for at have laant Ideen til sin Parodi fra ham og dels kvitterer for de hensynsløse Udfald imod „Korsaren“, hedder det saaledes i en Efterskrift: „Vi erfare, at Laanesystemet ved denne Bog er drevet til det Højeste. Efter at have laant selve Bogen, laaner Forfatteren igjen af Bogen til en Anmeldelse i „Figaro“s Intelligensblade, der, som bekjendt, ogsaa ere laante, lige indtil Titlen“. Og det er ikke det eneste Sted i „Korsaren“, hvor P. L. Møller direkte nævnes som Forfatter til Adam Howitz's Parodi. I Nr. 118

(23. Decbr. 1842) bedder det saaledes: „Kritikerne kriticere aabenlyst deres egne Bøger; for Fremtiden kan Hr. Adam Howitz sætte sit eget Navn under Recensionerne af Adam Howitz's Værker i Figaros Intelligensblade o. s v.“ (se ogsaa „Korsaren“ Nr. 93, 1. Juli 1842, om „Psevdonymen Hr. Howitz“). Med Rette undersøger Goldschmidt, hvorfor egenlig Adam Howitz er saa vred paa „Korsaren“, og tager gjentagne Gange alvorlige Repressalier imod P. L. Møller. I Nr. 88, 27. Maj 1842, bringer „Korsaren“ bl. A. et Billede af, hvorledes „Figaro“ og dens Intelligensblade føre Strid med Heiberg, og siger i saa Henseende: „Vi elske ikke Prof. Heiberg, men i Forhold til „Figaro“ og sammes Intelligensblade synes han os dog en elskværdig Engel. Den pralende Tulipan bliver smuk, naar en Gulerod stilles ved dens Side.“

Underligt nok berører Goldschmidt i sine „Livs-Erindringer“. (se S. 300) kun løselig denne hele Skærmydsel imellem ham og P. L. Møller og nævner, om vi nu huske ret, ikke en Gang Adam Howitz's Navn. Da „Korsaren“, som anført, endnu i December angriber Howitz's Parodi, studser man ogsaa over, at det var „i Efteraaret“ 1842, at P. L. Møller søgte Goldschmidt, men i ethvert Fald synes det skildrede Sammenstød os af Interesse med Hensyn til Forklaringen af det Had eller den Bitterhed, der altid vedblev at hvile paa Bunden af Goldschmidts og Møllers Forhold til hinanden.

Med Rette staar det derimod i Goldschmidts „Erindringer“ som et ubesvaret Spørgsmaal, hvad der egentlig drev P. L. Møller først til Goldschmidt personlig og derpaa snart efter til et Medarbejderskab i „Korsaren“.

Møller havde jo havt det samme Blik paa dette Blad som næsten Alle i Samtiden. De Gamle, som S. Kierkegaard, Heiberg, Hertz, Paludan-Müller o. s. fr., fordømme „Smudsbladet“ i mer eller mindre stærke Udtryk, og selv Akademikere som Ploug og Hostrup fralægge sig omhyggelig enhver som helst Andel deri. „Korsarens“ Nr. 100, 19. Avgust 1842, bringer et interessant Vidnesbyrd om denne almindelige Animositet imod Vittighedsbladet. Det er en Skildring af „Pressen“, hvoraf vi som et Bilag til Tidens Historie laane følgende Uddrag: „Hvis Strid er Bevis paa Livlighed, og hvis Livlighed er et godt Tegn hos en Presse, saa kan man for nærværende Tid ikke ønske sig bedre Tegn hos vor Presse. De strides og slaas saa heftigt, at man, hvis de vare „Dagen“'er allesammen, kunde karakterisere Heftighedens Størrelse med: at de slaas, som om de sloges for Penge. Naar man ser alle disse Aviser ligge sammen paa et Bord, har man Møje med at begribe, hvorledes al den Ilterhed og Forbitrelse, der er inden i dem, ikke giver sig Luft, og de ikke ryge i Totten paa hinanden*). Signalet til en saadan Kamp maatte naturligvis gives af en Avtoritet, og saaledes er det ogsaa sket. Heiberg, Literaturens Ypperste, begyndte med at sige til „Figaro“, at den var en Nar — som Alle bekjendt — og til „Dagen“, at den var en Oxe — hvilket ligeledes Enhver uden Møje vil gjenkalde sig. „Figaro“ greb Stikordet og kaldte Heiberg en Løgner; „Dagen“ torterede ikke

*) Ligesaa i vor Tid, siger Holger Drachmann i „Derovre fra Grænsen“, se „Ombord paa Hertha“ S. 12—18.

mindre Heiberg, thi den holdt op at sige Ondt om ham. Paa samme Tid kaldte Hertz alle Bladredaktører, som ikke havde rost hans „Perspektivkasse“, literære Vaskebjørne. Man svarede ham, at han var en egoistisk og hovmodig Karl. „Kjøbenhavnsposten“ sagde endvidere til Heiberg, at den daglig ventede at se ham sprække af Arrogance. Heiberg kaldte „Kjøbenhavnsposten“ og „Fædrelandet“ uærlige, hvilket ikke en Gang Medlemmer af Stokhuset ere. „Fædrelandet“ og „Berlingske“ greb Lejligheden til at oprippe den gamle Strid om den franske Presse. Da „Berlingske“ ikke vilde som „Fædrelandet“, sagde „Fædrelandet“: Han er gal! I Forvejen havde „Berlingske“ tillagt „Fædrelandet“ det epitheton ornans: ubegribelig kaad, foruden andre skjønne Sager“. — — „Og dog“, slutter Korsaren, „skjønt vi i alle vore hundrede Nummere ikke have brugt et eneste Skjældsord, og skjønt vistnok Ingen kan paavise et eneste uhøvisk Ord i noget Nummer af „Korsaren“, saa ere vi dog overbeviste om, at de fleste af hine Blade ikke ville tage i Betænkning, naar de om kort Tid have glemt, hvad de selv have sagt, at raabe: Det er „Korsaren“, der misbruger Pressen! korsfæst ham! korsfæst ham!“

Vi skulle ikke her ind paa Striden om „Perspektivkassen“. Det maa være nok at minde om saadanne Artikler i Heibergs „Intelligensblade“ (Nr. 9 og 10) som „Smaa Skærmydsler“ og det interessante „Svar paa Fædrelandets Replik“, der giver mange Oplysninger til den hele daværende literære Situation. Men naar Heiberg her siger, at „hvad nu saadanne Blade som Kjøbenhavnsposten, Figaro, Dagen, Korsaren etc. sige, kan fra

det literære Synspunkt betragtes som mer eller mindre ligegyldigt“, saa maa Literaturhistorien hævde det delvis Berettigede i de literære Løsgængeres Polemik. Endnu mindre kunne vi underskrive, hvad Henr. Hertz i „Intelligensblade“ Nr. 8 med en Replik af Matrosdrengen i hans Dyrehavs-Scene siger om de samme Blades „usandfærdige Referenter“:

> Ole siger, han er en Mand uden Kundskab,
> og saa kommer han ikke vidt med sin Ondskab.

Det faar nu at være med „Ondskaben“, hvad det være vil, uden Kundskaber og Talent var en Mand som P. L. Møller i Sandhed ikke. Og her staa vi vel nærmest ved det, der endelig drev Møller i 1842 til Goldschmidt. Under Kampen mod det Heibergske „Tyranni“ paa den ene Side og de akademiske Liberale paa den anden Side følte han sikkert Dag for Dag mere og mere, at Goldschmidt og „Korsaren“ vare hans naturlige Allierede, og at de derfor burde blive „enige om det Væsenlige“. De „Nye Intelligensblade“ standse altsaa med Aarets Udgang, medens „Korsaren“ fortsætter Kampen. Til Marts 1844 blev Heiberg med sine „Intelligensblade“ paa Valpladsen, men slutter saa med sin fra tidligere Lejligheder gjendte Anskuelse, at et literært Tidsskrift ikke bør bestaa uafbrudt i en lang Række af Aar. Man bør gjøre en Pavse, for at den hos Publikum nedlagte Sæd kan spire og modnes, selv om man derved overlader en Del af Terrænet til dem, som arbejde i modsat Retning. Uden en parthisk Pil træder Heiberg dog ikke tilbage fra Scenen. „Det skal nu vise sig“ — siger han — „om den gammeldags Ølhussnak og Kaffebagtalelse, frem-

trædende i moderniseret Dragt og epigrammatisk Form, skal kunne forvandle det literære Danmark til et Ravnekrog, eller om den kommer for sildigt i dette Ærinde.“

III.

Hvor uenig end M. Goldschmidt var med P. L. Møller, saa længe han antog denne for Adam Howitz, i én Henseende mødtes de i den skjønneste Enighed: at nemlig første Del af „Adam Homo“ ikke duede stort. Da „Korsaren“ f. Ex., som ovenfor anført, reklamerer Ideen til Howitz's Parodi og haaner den psevdonyme Forfatter, fordi han har „laant“ allevegne fra, nævnes som et af disse Steder ogsaa „vor afdøde, af Adam Homo saa ynkelig ihjelslagne Paludan-Müllers Stervbo“. De næste Livstegn, som Paludan-Müller gav fra sig — „Tithon“ i 1844 — syntes man heller ikke at være meget tilbøjelig til at tage for gode Varer, og da „Adam Homo“ i December 1848 endelig forelaa sluttet, sige endogsaa P. L. Møller i sin Anmeldelse, at fra 1844 havde Paludan-Müller været forsvundet fra Literaturen, fra Kritiken og fra den offenlige Omtale. De eneste betydeligere Arbejder fra Digterens Haand imellem „Tithon“ og Slutningen af „Adam Homo“ — „Dryadens Bryllup“ og „Abels Død“ — falde ogsaa begge i 1844. Paludan-Müller havde naaet det Punkt, som sjeldent undlader at indtræffe i enhver Digters Liv. Tilbageslaget imod de i de unge Aar vundne Berømmelse var kommet, og de offenlige saavel som den private Opinion gjorde sin sejg Modstand, før den erklærede sig for overvunden og ind

skrev Digteren imellem Landets største og bedste. P. L. Møller betragter „Tithon“ som et lige saa stort Tilbageskridt fra „Venus“, som denne var et Fremskridt fra „Amor og Psyke“, og for det aandelige Sammenhæng imellem „Tithon“ og „Adam Homo“ havde man selvfølgelig hverken Øje eller Øre, efter at man saa stærkt havde brudt Staven over det sidstnævnte Digterværks første Del. P. L. Møller har dog ligesom en fjern Fornemmelse af „Pointen“ i „Tithon“, naar han siger Følgende: „Maaske har Digteren havt den unge liberale Generation for Øje som den, der uden Grund. er misfornøjet med det Bestaaende og jager efter et fjernt Utopien, som man dog en Gang ved et Tilfælde, et indbringende Embede f. Ex., vil komme til at opgive og desavouere, hvorfor man helst aldeles ikke skal indlade sig paa Reformer.“*) Men P. L. Møller lader denne Tanke igjen hurtig falde (se „Krit. Skizzer“ II, S. 189). — Det er upaatvivlelig altid tunge Aar for en Digter, hvor den tidligere levende Vexelvirkning imellem ham og hans Folk saaledes afløses af Ligegyldighed for ikke at sige Uvillie, og hvor mange Gange hans bedste Tanker falde døde og uænsede til Jorden, men det er paa den anden Side ogsaa Prøvelsens Aar, hvor Digteren skal vise, om hans indre Ild kan brænde uden Impulser udenfra, og bevarer han virkelig i sit Bryst en Gnist af den hellige Lue, der aldrig slukkes, vil den ogsaa tilsidst

*) Georg Brandes peger ligeledes i „Danske Digtere“, S. 271, paa, at Paludan-Müller i Tithons Skildring af sin Samtid har givet Træk af „Christian VIII's Regeringstid i Danmark“.

igjen blusse op og selv i Verdens Øjne lægge en Straaleglorie om hans Hoved. Med Slutningen af „Adam Homo“ vandt Paludan-Müller sin endelige Sejr i den danske Literatur. Men allerede de gode Stunder, han gav sig med at ende sit store Digterværk, synes at tyde paa, at de mellemliggende „døde“ Aar have voldet denne indadvendte Aand mindre Smerte end mangen Anden. Selv som ung havde han jo, som ovenfor berørt, i „Danserinden“ dadlet sin travle Samtid og prist „det høje Værd af ensom, stille Leven“, og i den Maskerade, som Adam Homo (se niende Sang) giver det „det hele Kjøbenhavn“, vil man lettelig gjenkjende Digteren selv under Eremitens Maske. Efter en rig Ungdom var han flygtet til den fjerne Skov:

> Dér havde jeg en Gang dog Tid
> til simple Tanker uden Vid,
> dér havde jeg igjen dog Ro
> til i mit Hjertes Drøm at bo.
> — Fuldt var mit Liv, mig Jorden kjær,
> thi Himlen altid var mig nær.

Men i Ensomheden vaagner dog Længselen efter Verden paa Ny. Samtiden gjorde jo den Gang ogsaa et saadant Spektakel, at Lyden deraf selv maatte naa ud til Eneboeren, og han beslutter sig til endnu en Gang at gjæste Menneskene:

> Jeg greb min Stav og hid jeg gik —
> men hvor jeg drejer hen mit Blik,
> jeg ser kun Masker, grimme, fade:
> det er den gamle Maskerade!
> Den gamle Løgn, der studses til;
> derfor Godnat! thi hjem jeg vil.

„Adam Homo“ er Redegjørelsen for, hvad Eneboeren fandt i sin Samtid, og efter at han her havde gjort sit Regnskab op med Verden, trækker han sig paa Ny tilbage fra den. Efter „Adam Homo“ følge „Kalanus“ og „Ahasverus“.

Vi skulle nedenfor vende tilbage til denne Paludan-Müllers Opgjørelse med Fyrrerne og se — hvad der jo er denne Skizzes Maal — hvorledes „Adam Homo“ føjer sig ind som Led, og tilmed et af de vigtigste, i de Gamles „Kontra-Opposition“; forinden blot et Par Ord om Digterværkets Modtagelse, da det forelaa sluttet. Paa den nævnte Maskerade optræder ogsaa „et udmærket Hoved“, der ligesom Publikum i Heibergs Dialog udenfor Skuespilhuset ikke selv formaar at „dømme“. Han finder, at den Bog, han har i Haanden, kun indeholder lutter Fadæser:

Den tykkes mig vammel,
men naar jeg saa mindes
den første Del af den,
der nu er saa gammel:
hvordan jeg opgav den
og kaldte den ussel,
men siden med Blusel
forandred min Mening,
da Folk i Forening,
som ere berømte,
den gunstig bedømte:
saa bli'er jeg forsigtig
og véd ikke rigtig,
om her jeg nu dømmer,
som ret det sig sømmer.

Men har det „udmærkede Hoved“ først faaet Stikordet ɔ: „Dommen“, saa skal det nok selv „udvikle og frem-

sætte“ Bogens Fortrin og Mangler. I sit Satyrspil „Nøddeknækkerne“ fra 1844 havde J. L. Heiberg sagt sin Samtid det Samme:

> Alle Sanser har den svækket; den kun hører, den kun ser gjennem Hørerør og Briller; den har ingen Tænder mer; den maa lade Skallen knækkes af et dødt Maskineri og erfare ved dets Viser, om der Kjærne var deri.

Denne Gang stak dog Kritiken disse og alle de andre Udfald mod sig i Lommen, og hvad Digteren i stolt Selvfølelse havde spaaet om sit afsluttede Digterværk, gik i Opfyldelse. „Adam Homo“ gjorde stor og enstemmig Lykke, og selv P. L. Møller ilede med fra Udlandet at afbede sit Fejlsyn paa første Deel.

Anden og tredie Del af „Adam Homo“ udkom samlede i December 1848. I en Slutnings-Anmærkning siger Forf., at Grunden til, at der er hengaaet saa lang Tid imellem Offenliggjørelsen af den første Del og Tilendebringelsen af de to andre Dele maa søges „dels i mellemliggende Arbejder, dels i tilfældige Omstændigheder, som ikke staa i umiddelbar Forbindelse med selve Digtet“. De to sidste Dele vare bestemte til at offenliggjøres i Begyndelsen af 1848, „men nogen Tid efter, at Trykningen var begyndt, indtraf de store Begivenheder i vort Fædreland, der altfor meget optog Sind og Interesse, til at Forf. med stadig Opmærksomhed paa Revisionen kunde fremme Arbejdet“. Paludan-Müller tilføjer dernæst, at „uagtet Scenen, hvorpaa Digtet bevæger sig, er Nutiden, vil Læseren dog let bemærke, at denne Nutid paa nogle Steder ikke er fra i Aar; men at Tanken alt imellem maa gaa et Aars Tid tilbage, for at finde Overens-

stemmelse mellem Digtets Ord og Tiden“. — Af Digterværkets første Del udkom der endvidere i Februar 1849 en ny revideret Udgave, i hvilken „de foretagne Forandringer indskrænke sig til Afkortninger samt til Text- og Formforbedringer“. Heibergs Raad om Udeladelser er saaledes fulgt (se f. Ex. Originalen S. 110 og 250), ligesom ogsaa det af P. L. Møller paaankede „Aviserne omtykkes“ er rettet til „omtygges“. Da Adam, efter at det er begyndt at gaa ham ilde, fejer alle sine Bøger og Klæder ud, lader Originalen (S. 191) ham karakteristisk nok beholde „Testamentet“; et Par gode Linier synes fjernede uden Grund, som f. Ex.

> Skal man nødvendig Mads og Mette ligne,
> fordi man ikke Hagbarth er og Signe?

men ellers er naturligvis, som altid hos Paludan-Müller, de æsthetiske Forandringer afgjort Forbedringer. Heller ikke af historiske eller temporære Hensyn findes Vers af Interesse udslettede. Det skulde da være en Stanze, som nok kunde passe i 1841:

> Og hvorfor skulde h a n og være fri? —
> Se, Flammen, der blev tændt ved Friheds Kjærte,
> bor i saa mangt et ædelmodigt Hjerte,
> og hundred stærke Tunger staa den bi.
> For den sig Tusind gav til Dødens Smerte,
> Titusind selv til Dagbladsskriveri,
> ret som os nær nu Frihed maatte være;
> dog blev den en Idé, skjønt ej Kimære.

Disse Linier passede ikke længere i 1848 — Digteren selv saâ vel ogsaa til Dels. med andre Øjne paa „Frihedens Idé“.

Pressens almindelige Dom over „Adam Homo“ lød

paa, at det var et stort Tidsbillede, en social Roman i Ordets ædleste Betydning. Indvendingerne ere faa og smaa. Rud. Varberg, der i „Berlingske Tidende“ med Rette hævder, at Adam staar over Faderen og under Moderen og derfor er „et ægte juste-milieu“, nedlægger en Protest imod Baronesse Mille som George Sands og Bettinas Discipel saavel som imod den unægtelig noget krasse Skildring af Kritikerne i hendes Selskab. Varberg gjør ogsaa opmærksom paa, at Digtet er et Billede af Nutiden ɔ: Nutiden til Udgangen af 1847, og at det derfor er en Anakronisme, naar Strausz nævnes ved Adams Daab, hvilken maa være foregaaet før det nye Aarhundrede. Adam Homo bliver jo over 60 Aar i Digtet. Den betydeligste Anmeldelse er dog maaske P. L. Møllers i „Nordischer Telegraph“, hvoraf „Kjøbenhavnsposten“ i September 1849 bragte en Oversættelse. I Poesi og Kunst — siger P. L. Møller — deler al Skjønhed sig i en mandlig og en kvindelig Skjønhed. Paludan-Müller syntes i tidligere Værker at hælde imod det kvindelige Princip, i „Adam Homo“ er han mandlig*); de to sidste Dele høre ogsaa ubetinget til det Betydeligste, som ikke blot den danske, men overhovedet den hele nyere Poesi har frembragt. Adam Homo er i sin flade Ubetydelighed hverken slettere eller bedre end utallige af den Slags Fænomener, der, medens de under de tredive Fredsaar trivedes ypperlig, blandt det nuværende

*) Georg Brandes hævder det Samme i „Danske Digtere“, S. 282: „Undertiden er det forekommet mig, at dette er det mandigste, det mest maskuline Digterværk, der er skrevet paa Dansk.“

Bourgeoisi overalt møde os i Dusinvis og ubemærket forsvinde i Massen. P. L. Møller gjennemgaar derpaa, hvorledes Adam Homo først finder Idealet i den begyndende liberale Opposition, dernæst bliver homøopathisk Socialist, Deltager i ethvert Aktieforetagende, Præsident i alle statsborgerlige Komiteer, Theaterdirektør o. s. fr. Selv med den som oftest omtvistede sidste Sang erklærer P. L. Møller sig enig: „Den højeste Kjærlighed er i sig selv en evig Magt; overfor denne Magt forsvinder den saakaldte poetiske Retfærdighed.“ Heri var bl. A. ogsaa M. Goldschmidt uenig med P. L. Møller. I den Redegjørelse for hans egen Roman „Hjemløs“, som findes i „Nord og Syd“ for 1858, siger han, at den Grnndtanke, der bærer hans Bog, er Retfærdigheds-Ideen eller Forsøg paa Besvarelsen af det Spørgsmaal, som mangfoldige Mennesker saa tidt maa gjøre sig selv: Er der retfærdig Gjengjæld, Belønning og Straf i denne Verden, og i hvilket Forhold staar dette til Troen paa, at der ogsaa er et Liv hinsides, hvor Jordens Gjerninger belønnes og straffes? Han har derfor i „Hjemløs“ villet opstille noget formentlig Rigtigere end Paludan-Müller i „Adam Homo“. Navnlig kan han ikke gaa ind paa Slutningen, hvor den trivielle Egoist og Bonvivant efter Døden bliver frelst, fordi Alma har elsket ham. „Mig“ — siger Goldschmidt — „har dette altid forekommet som en Forsyndelse mod Kjærligheden, Kvindeligheden og Retfærdigheden.“

Ogsaa Kirken tog, som sagt, „Adam Homo“ til Indtægt. Allerede Varberg havde ytret, at Digtet i sin sidste Grund er religiøst, og i Scharlings og Engelstofts

„Nyt theol. Tidsskrift“ for 1849 betragter nu J. M. L. Hjort i en længere velskreven Anmeldelse „Adam Homo“ fra „et theologisk Synspunkt“. Hjort gaar ud fra Martensens Kritik af „En Sjæl efter Døden“. Han dadler saaledes „Adam Homos“ sidste Sang, fordi Helten ikke kommer i Helvede. Medens nemlig Heibergs „Sjæl“ mangler enhver ideel Bestemmelse og hører ind under det Slettes Kategori og aldeles hjemfalder til Ironien og til det Helvede, hvor Jordens fede flegmatiske Liv fortsættes, saa er derimod „Adam Homo“ lagt an paa Idealet, og han falder ind under det Ondes Kategori. Hvis han ikke gjennem Purgatoriet kunde indgaa til Paradiset, maatte han komme i det Helvede, hvor Ormen ikke dør og Ilden ikke udslukkes. — Hjort paapeger endvidere Ligheden imellem Almas Sonetter og flere Punkter af Martensens Forelæsninger over Dogmatiken, „saa at man næsten kunde tro, at Paludan-Müller har kjendt og støttet sig til Martensens Opfattelse“. Da denne Anskuelse er bleven staaende, skulle vi dog gjenopfriske at Digteren i „Fædrelandet“ for 8. Decbr. 1849 nedlægger en Indsigelse mod bevidst Lighed. Paludan-Müller siger, at han ikke har kunnet støtte sig til den trykte Dogmatik, da den først udkom et halvt Aar efter „Adam Homo“. Han har endelig hverken ved mundtlig eller skriftlig Meddelelse kjendt Martensens Forelæsninger, og at han heller ikke ad privat Vej, fra selve Dogmatikeren, har modtaget de fremhævede Anskuelser, vil Martensen selv bedst kunne bevidne.

Naar imidlertid saaledes baade „En Sjæl efter Døden“ og „Adam Homo“ bleve tagne til Indtægt af Theologerne,

saa at f. Ex: J. M. L. Hjort kunde sige, at der i disse Digte er „et rigt kristeligt Væld, hvor det kristelige Gemyt vil finde dyb Vederkvægelse og den kristelige Tanke ny Befrugtning“, saa turde det dog have sin Interesse at optegne, at Kirkens daværende Primas var af en modsat Anskuelse. I et Brev fra J. P. Mynster til P. Hjort (se dennes „Udvalg af Breve“, ny Samling, 1869, S. 71) hedder det den 16. Februar 1849 saaledes: „Mest kunde der være at diskutere om Adam Homo! Dersom den havde fundet en ubillig Modtagelse, skulde jeg have været den Første til at fremhæve dens Fortrin, men da Folk ere aldeles forgabede, jeg kunde sige „fornarrede“ i den, er jeg mest tilbøjelig til at kaste mig paa den modsatte Side og besvære mig over, at man gjennem en saadan Brede skal følge den usle Pjalt først paa alle hans vellystige Veje, saa paa alle hans Filister-Veje, indtil man naâr den sidste Sang, der rigtignok er baade morsom og dejlig. Versene ere unægtelig bløde, men ogsaa blødagtige, lette, men ogsaa letfærdige, kort det er en Wieland, men ingen Goethe eller Byron.“ — P. Hjort mener, at han har blottet Mynsters Genialitet og bestemte Karakter ved at offenliggjøre denne Dom over det berømte Digterværk og tilføjer derpaa selv for egen Regning en ikke mindre haard Fordømmelse over denne „med Bulmeurt omvundne, af Vellugt ellers saa duftende Blomsterkost“. Paa den alderstegne Læsers Vegne nedlægger P. Hjort en Indsigelse mod Digterens Spørgsmaal om sin Helt:

> Har han dig skuffet? Nej, tør nok jeg svare
> paa dine Vegne, har du hvide Haar.

„Hvor“ — spørger Hjort — „vare alle de med Troslæren om sig slaaende Grundtvigianere henne, at de ganske forglemte den bydende Ethiks Krav? Saa kunde vi vel have undgaaet den Sorg og Ængstelse, at allerede for sex Aar siden en fjerde Udgave er kommen frem af denne store forføriske Bog.“ (Se S. 71—74.) Alle de gamle Idealister maatte vel dømme saaledes. I et Brev fra Januar 1849 finder Oehlenschläger (se „Erindringer“ IV, S. 294) ogsaa, at „denne Rimkrønike er altfor vidtløftig, prolix, som Goethe sagde; Helten er et Hverdagsmenneske, endogsaa noget slyngelagtig, og staar dog som Repræsentant for Menneskeheden“ *). Det er vel overhovedet et Særkjende for Idealismen at ville tillægge de poetiske Frembringelser saa omfattende en Betydning, medens Realismen ofte kun stræber at give en Tids-Type, men naar Idealismen rykkede frem med sin Opfattelse af en Helt, saa havde Realismen med Hertz i hans didaktiske Digt om „Naturen og Kunsten“ allerede for længe siden svaret:

Hvad Digteren skal male
er ikke blot den store Daad og Sligt,

---

*) I et Brev fra Marts 1849 skriver Oehlenschläger dog paa følgende Maade om „Adam Homo“: „Uagtet Alt hvad der kan være at dadle, er det dog et Værk af Geni, med mange enkelte Skjønheder. Den Stakkel har en Digter-Pension af 300 Rd. Jeg begriber ikke, hvordan han kan leve af det, og fik min Kollega i de skjønne Videnskabers Selskab til at bifalde mit Forslag: for Adam Homo at give ham 300 Rd. — et helt Aars Gage. Herover blev han saare glad, og bevidnede mig meget elskværdigt og levende sin Tak.“ (Se de af C. L. N. Mynster udgivne „Mindeblade om Oehlenschläger“, S. 454.)

der fortrinsvis bli'er kaldt det Ideale;
det hele Liv er Gjenstand for hans Digt.

I sin bekjendte Literaturskizze: „Poesien i Danmark efter 1814“ („Ugenlige Blade“) siger Hertz ogsaa om „Adam Homo“, at „dette dybttænkte Digt er et Mesterstykke i talentfuldt Tankeudtryk og tvangløs Versifikation“. Den idealistiske og den realistiske Retning i vort Aandsliv vare altsaa uenige om „Adam Homo“ og ville vel altid blive ved at være det. Thi Striden imellem Idealismen og Realismen har bestandig været mere end blot en forandret literær Smag, en vexlende poetisk Mode; den ligger dybt begrundet i Menneskenes forskjellige Karakterer og hele Livssyn. Selv den saa moderne Kritiker som Georg Brandes nægter ikke, at naar man undertiden hører, at „Adam Homo“ trods alle sine Fortrin dog ikke er „rigtig Poesi“, saa ligger der noget Sandt til Grund for slige Udtalelser, „thi Totalbilledet af det Menneskeliv, der her oprulles for os, er ikke skjønt, ikke komisk, ikke tragisk og falder heller ikke under nogen æsthetisk Mellemkategori; Totalbilledet er hæsligt, frastødende, modbydeligt og smerteligt“.*) — „Adam Homo“ er da ogsaa fra Begyndelsen til Enden gjennemsyret med en saadan Bitterhed, en saadan Foragt for Menneskenes Usselhed, Lumpenhed og Pjalteri, at Digterværket allerede af den Grund

*) Se „Æsthetiske Studier“, S. 181. — I „Danske Digtere“, S. 280, synes Kritikeren dog tilbøjelig til at betragte sine tidligere Indvendinger imod Digtets Æmne som til Dels „doktrinære“.

neppe kan kaldes realistisk, thi Realismens lystige Brix Komiken, er her afløst af Idealismens skarptslebne Sværd Indignationen. Fr. Paludan-Müller var aldrig Realist egenlig Forstand. Det var en Idealist, der som Eremite traadte ud i Livets brogede Maskerade og blev grebe af Harme og Væmmelse over alle de døde og dumm Masker, der støjede omkring ham. Med alt sit Vær som Aktstykke til Tidens Historie er derfor „Adam Homo heller ikke i historisk Forstand absolut „realistisk“ overensstemmende med Virkeligheden. Georg Brande paapeger med Rette („Danske Digtere“, S. 264) de aandelige Fællesskab imellem Søren Kierkegaard og Palu dan-Müller, „de to ensomme Tugtere af deres Samtid“ men ligesom vi allerede i en tidligere Skizze (se „Fr Fyrrerne I, S. 289) overfor Kierkegaards voldsomme Dor maatte minde om Brøchners træffende Ord, at han Virkelighedssans ikke altid holdt Skridt med hans emi nente Reflexionsvirtuositet, saaledes turde det ogsaa no hænde, at Paludan-Müller i „Adam Homo“ har set e og andet „Faktum i en forunderlig Forskydning og åbnormt forandrede Dimensioner“. Der er i ethve Fald Udtalelser i „Adam Homo“, som i Bidskhed o Bitterhed hverken staa tilbage for det Væld af Vred som vi have set Kierkegaard give Luft i sin „literæ Anmeldelse“, eller for den Forbitrelse, han aad i sig sine Dagbøger. Den tidligere anførte Dom over Fy rerne, som findes etsteds i disse Dagbøger, kunde Paludan Müller have sat til Motto over hele sit Heltedigt: „Ti standen i Kristenheden, især i Protestantismen, og alle mest i Danmark, er: Middelmaadighed, Aandløshe

Spidsborgerlighed. Idealerne ere bortkomne, glemte, og Middelmaadigheden selvbehagelig rykket op til at indtage Højsædet.“ — Men ogsaa til de andre store Gamles Domme over Fyrrerne findes der i „Adam Homo“ talrige Paralleler. Det er dem, der give Digterværket dets Betydning som historisk Aktstykke, selv om man til Dels vil underkjende Hovedheltens Berettigelse som „Repræsentant for Menneskeheden“ eller blot som Tids-Type. Digteren indrømmede jo ogsaa i sin Alderdom, at Fyrrerne foruden en „Adam Homo“ ogsaa affødte en „Ivar Lykke“.

Ingen vil benægte, at J. L. Heiberg og Fr. Paludan-Müller høre til vore mest nationale Digtere, saa lidt som at deres ypperste Værker bestandig ville henregnes til vor Nationalliteraturs dyreste Skatte, og dog træffe vi dem ofte i Fyrrerne som Opponenter imod den nye Tids „fuselfri“ Nationalitet*). Paludan-Müller sender saaledes i „Adam Homo“ mere end én Pil imod

det saakaldte Nationale,
hvorpaa der raabes nu af Folk, som var de gale.

---

*) Lignende Udtalelser forekomme hos næsten alle den gamle Digterskoles Koryfæer. I et Brev fra Maj 1839 skriver saaledes Oehlenschläger til Beskow: „Vor Tid er for slap til at kunne ret nyde blot det Alvorlige, det Høje; Nationalitet véd man ikke mere, hvad er, og fædrelandsk Historie bryder man sig ikke mere om.“ I Juni næste Aar skriver den Samme til den Samme: „Det er en upoetisk Tid vi leve i, kjæreste Beskow! Politiske Spektakler, Hegelsk Filosofi, fransk-dramatisk Bizarreri — det unge Tydskland, det unge Danmark, det unge Norge, det unge Sverig sympathiserer ikke med os; vi

Vore Læsere ville alle mindes det skjønne Afsnit i niende Sang om „Landets Genius“, der er bleven en Flygtning og nu ligesom Eremit-Digteren har søgt Ly i Skovens Dyb, for at glemme sit Nag og i sin Ensomhed atter at føle sig hjemme. Selv det Sprog, hvorved han blev udødelig, har man haanet og raadet ham til at skaffe sig en Tunge

fra det Ginungagab, det underjordiske,
hvor Kragemaalet er det Gammel-Nordiske.

Er hans Tid virkelig forbi? Skulle de store Gamle nu vige Pladsen for de nye „Folkefrihedens Støtter“? Da træder Landets Genius ud til Havet, og medens hans Aand beruser sig i Fortids Syner,

han raaber højt: Min Tid vil atter komme,
til Skamme vorde Slægten og dens Domme!

Og i Digterens Øjne var Adam Homo „Slægten“. Da

---

heller ikke med dem, Gud være lovet.“ Til Oehlenschläger skriver endelig Tegnér, Juni 1840: „I Sverge herrskar för närvarande pöbeln, anförd af den så kallade liberala pressen. Sådant förestår äfven Er, i fall Konstitutionsfebern griper Er för häftigt.“ (Se „Mindeblade om Oehl.“. S. 406 410 og 411.) — Naar derfor V. Topsøe i sine „Politiske Portrætstudier“ (S. 5.) bemærker, at „vore store Digtere“ ikke „forherligede selve den nationale Bevægelse“ i Fyrrerne, maa det ikke overses, at Datidens Gamle og Unge vare saa højlig uenige om, hvad man skulde forstaa ved den ægte Nationalitet. Det er heller ikke korrekt, naar samme Forf. siger, at de Gamle i 1848 overlod det til de Unge at skrive „nationale Krigssange“. Alle de gamle Digtere med Oehlenschläger i Spidsen skrev Krigssange (se „Fra Fyrrerne“ I, S. 276).

aan efter Døden stedes for Dommen, erklærer hans Advokat*):

Imellem Tidens Børn jeg Faa kun véd,
hvem i det Hele jeg tør bedre kalde.

Er det ikke Kierkegaards Fordømmelsesdom fra „En literær Anmeldelse“, der klinger igjennem følgende Skildring af Tiden:

Men hvordan var beskaffen Homo's Tid?
Var den heroisk, idealsk, profetisk,
var den romantisk, ridderlig, poetisk,
var den arkadisk og idyllisk blid? —
Gud bedre os! det var kun Kjævl og Strid;
det var en Tid, der kaldes maa kometisk,
da Halen spilled Hovedrollen i
dens Drama, som er Gud ske Lov forbi.

Hørte vi ikke ogsaa Fru Gyllembourgs eller F. C. Sibberns Harme over den nye Tids uridderlige Mangel paa Pietet mod Nationens fortjente Stormænd? Paludan-Müller fortsætter:

Det var en Tid, da Middelmaadigheden
sig allevegne gjorde tyk og bred;
en Tid, da Ungerne smed ud af Reden
de Gamle, hvem til Skamme først de bed;

*) I sit ovenfor nævnte Brev til Georg Brandes („Det 19 Aarh.“ Febr. 1876) siger Paludan-Müller, at „Motivet til den sidste Sang af „Adam Homo“ skyldes den ved Helgenkreationer brugelige Fremgangsmaade i den katholske Kirke, hvor der førend Kanonisationen nedsættes en Undersøgelses-Ret, beskikkes en advocatus diaboli og en advocatus dei (hos mig en advoc. hominis) som Aktor og Defensor, og først naar Sagen er ført pro & contra og Processen vunden, kreeres Helgenen. En slig Proces havde fundet Sted i Rom et Aarstid førend jeg opholdt mig dér, i Aaret 1840.“

en Tid, da hver en Sjæl var træt af Freden,
men ogsaa hjertelig af Striden kjed;
en Tid, hvis Svaghed man især bemærked,
hver Gang den rigtig lagde Haand paa Værket.

Og vi mindes atter om Kierkegaards Ord til Bevægelses mændene med deres mange Selskaber i Fyrrerne:

En Tid, da man i Hob sig kotted sammen,
for at tilvejebringe noget Stort,
og under Hurra skiltes ad med Gammen,
naar Ingenting tilsidst man havde gjort;
en Tid, da man bed Hovedet af Skammen,
mens Æren blev beklikket og besmurt;
en Tid, da selvklog Dømmen, hul Bagtalen
bestandig stopped Munden paa Moralen.

Eller vi mindes Kierkegaards senere Tugtensord til si trosslappe Samtid, hvor Aktor og Defensor prøve, o Homo er Kristen. Defensor forsvarer ham med, at „Tide Tro maa betragtes som Alen for Troens Højdestand Homos Sind“, thi

kan end man være dydig mutters ene,
det fast umuligt er at tro alene.

Men hos Homos Samtidige „vaklede Troen paa alle Kanter „Vantro var ikke længer nogen Last“, „de Fleste troe slet ikke paa Noget“, og

de, som ej rent ved deres Tro sig skammed;
gik dog med Kristendommen paa Akkord,
saa af dens Dogmer de kun dem annammed,
der mindst for sund Fornuft dem gjorde Tort.

Hvorledes maatte saa „Adam Homo“ blive? Han var „et Tidsprodukt“, „et enkelt Led af den mangfold

sammensatte Kjæde“. Disse Vers og i det Hele taget Digtets sidste Sang ere direkte Angreb paa Tiden, Skildringen af Homos hele Liv derimod kun en indirekte Satire med spredte Tidstræk. Den store Maskeradescene, som i poetisk Henseende hører til Digtets svagere Partier, har flere saadanne, f. Ex. en Skildring af Avisernes Krig. Fru Milles „literære Skræddersyning“ var nærmest en Antecipation, men hendes Gilde for Smudsbladsforfatterne — vi behøve vel ikke at citere den forskrækkelige Stanze? — var et tro Udtryk for de Gamles Harme mod Pressen. Heibergs, Hertz's og mange Andres Udtalelser levere Paralleler dertil. En Antecipation af en anden Art er den socialistiske Drengs Tordentale til „Adam Homo“:

> Men vi Aviser har i Aftenskolen!
> — Et Uvejr trækker sammen omkring Solen,
> i Rigdoms Bolig Lynet snart slaar ned;
> vi Smaafolk os forstaa paa Katekismen:
> tag jer i Agt — nu kommer Pauperismen.

Som Alle, der vilde gjøre Lykke i Fyrrerne, slutter „Adam Homo“ sig ogsaa til den liberale Opposition:

> I vore Tider reformeres Staterne
> af Adlen ej, men kun af Demokraterne.

Med en næsten uhyggelig Upartiskhed svinger Digteren sin Svøben over den sløve Mængde saavel som over de to Slags Bejlere til den: de unge Liberale og de gamle Konservative. „Adam Homo“ staar paa Talerstolen, for at forkynde Idealets Sejr, men Dæmonen i hans Bryst skriger til ham:

Nu kommer du med dine Narrestreger!
Tal du til Mængden kun, hvis du har Lyst;
igjennem disse Frakker og Kavajer,
igjennem disse Hjerners tykke Skal
du trænger aldrig med dit Ideal!

Intet Under derfor, at den gamle Gehejmeraad kan om vende ham til „Ufuldkommenheden“. Adam Homo me sin „noble og fine Natur“ var ikke skabt til at vær Demagog, og

fra dette Øjeblik saavel den fine
som glade Mand staar præget i hans Mine.

Han stiger til Vejrs i Samfundet,

han, godt i tyve Aar en Realist,
og nu Ideens Direktør tilsidst!

Theatrets Leder, Formand for den projekterede Magdalene Stiftelse, Dr. theol. Bucks Malkeko, den Første kort sagt hvor Noget skal fremmes eller Aktier skal tegnes, j selv Skandinav! Han bortgifter sine Døtre med en svensk Greve og en norsk Partikulier,

hvorved han havde gjort, hvad han formaaede
for fast at knytte Skandinaviens Traade.

Og saa Døden og Dommen, hvor han i alt Fald blive erklæret for ren efter Christian V's „danske Lov“!

Dette er i store Træk den historiske Side af Paludan Müllers Opgjørelse med Fyrrerne. Det var en Dom fældelse, saa ubarmhjertig og streng, at man maa ga til de store Lande og de store Literaturer, hvor Liden skaberne og de aandelige Brydninger ere stærkere, fo at finde et Sidestykke dertil. Og det var Christian VIII'

„lidenskabsløse“ Tidsalder, som de gamle Digtere nedtordnede saaledes. Selv den lettere Heiberg lader i „Nøddeknækkerne“ Astræa sige Følgende:

Vel jeg vidste det, Bedrifter give denne Tid ej Glans,
men jeg troede dog, den smykte sig med Nydelsernes Krans.
Men hvad her jeg ser, mig viser Tidens Yngel slap og tung,
som en alt udlevet Olding, skjønt den roser sig som ung.

I et Brev til Tegnér, Juli 1840, skriver Oehlenschläger paa lignende Vis: „Hvis de Unge frembragte noget ret Herligt, saa kunde man med Fornøjelse ogsaa sætte sig hen at se og høre; men de ere saa kloge og gamle alt i deres Ungdom, at denne skammer sig ved at blomstre. Dog er der enkelte smukke Undtagelser.“ (Se „Mindeblade om Oehl.“, S. 412.) Skød de gamle Digtere ikke undertiden Myg med Kardætsker? Det er os nu næsten ufatteligt, at „Bevægelsesmændene“ kunde faa Vreden i de Gamles Hjerter til at slaa ud i saa høje Flammer.

Derfor er ogsaa en Satire som Heibergs „En Sjæl efter Døden“ næsten legende og gratiøs overfor „Adam Homos“ ætsende Indignation; men som betydningsfulde Aandsværker og lærerige Aktstykker til Tidens Historie ville de bestandig staa Haand i Haand i vor Literatur. De aabne og afslutte det Decennium, vi her skildre, og medens de paa mange Maader afspejle Tiden i sig, opfylde de tillige begge i rigt Maal, hvad Paludan-Müller siger i Slutningen af „Adam Homo“:

Enhver Skribent, som end er værd at læse,
utvivlsomt gav sin egen Tid en Næse.

En Æresoprejsning til Fyrrerne.

Frederik Paludan-Müller: Ivar Lykkes Historie.
I—III. 1866–1873.*)

Jeg vælger mig et Stof af Hverdagssnit,
hvis Farve spiller i det Nationale,
thi Helten, dansk i Sind og Skind og Tale,
skal sig i Hverdagslivet røre frit.

Prologen til „Adam Homo".

„Ophøjede Mnemosyne! Moder til udødelige Døtre, du Erindringens alvorsfulde Musa, som smykket med dir Stjernekrone sidder højt tronende over Jorden, hævet ove dens vexlende Skjæbner og skiftende Meninger, med Tidens bestandig rullende Flod ved dine Fødder og med dit prøvende Tankeblik fæstet paa de af Strømmen bortførte levende Skikkelser, Bedrifter og Værker, der alle, idet de drage dit Øje forbi, begjære din Bistand for at standses paa Undergangens Vej og fastholdes i Glemselens Strøm Ophøjede Mnemosyne! o, maatte ogsaa mine Bønner naa dit Øre og bevæge dit Hjerte, saa du udstrækker dir

---

*) Anmeldelsen stod oprindelig trykt i „Nær og Fjern" Nr. 87, 1. Marts 1874.

mægtige Haand mod mit paa Tidens Vover gyngende Værk, drager det op af Strømmen og i Stedet for til Forglemmelse vier det til Livet ved at skjænke det Plads i din egen udvalgte Bogsamling, bestemt til Udlaan for kommende Slægter! — Du véd det, du Trofaste! at min Bestræbelse allerede tidlig var rettet paa at vinde din Gunst, at jeg ofte med Beundring har betragtet din himmelske Skjønheds rene Træk, set op i dit klare, rolige Øje og glædet mig over dit milde, tænksomme Aasyn, der forekom mig huldsaligere end alle dine Døtres. Lad denne Kjærlighed nu komme mig til Gode! thi hvor gribes jeg af Skræk ved her fra din Trones Fod at skue ned i Tidens rivende, Alt bortskyllende Strøm, hvor de Fleste og det Meste kun viser sig for strax igjen at forsvinde — kun et Øjeblik glimrer paa Overfladen i Sollyset for derpaa at synke til Bunds og begraves i Dybets Nat. — Bønhør mig, du Ærværdige og Højmodige! Lad mit Mindeskrift ikke forgaa! Og selv om en og anden af dine hulde Døtre skulde kimse ad Værket som værende hverken klassisk eller romantisk, tag det dog ind under dine skjærmende Vinger og lad det leve — leve hos dig — — hos Erindringens Musa, til hvem det ved denne Bøn indvies!“ („Ivar Lykke,“ 3. Del. S. 334.)

Hvad siger den danske Læseverden til, at en Digter som Paludan-Müller henvender slige Ord til Musernes Moder, Erindringens høje Gudinde, og at han tror det nødvendigt at anbefale sit Værk saa indtrængende til hendes Varetægt? Den danske Læseverden og dens Organer, Pressen, slaar Øjnene ned og indrømmer, at de første to Dele af det nu sluttede Digterværk unægtelig ere gaaede

mere uænsede hen, end „Adam Homos“ Forfatter kunde vente af sine Landsmænd, og at Digteren derfor gjør Ret i at lægge sin Bogs Fremtidsskjæbne i paalideligere Hænder end i et Publikums, der er kun altfor tilbøjeligt til at glemme sin literære som sin politiske Taknemmelighedsgjæld. Dette maa dog imidlertid ikke forstaas saaledes, som om Digteren for at frelse dette sit sidste Værk fra Forglemmelse behøver at lade det tages paa Slæbetov af sine tidligere Frembringelser. „Ivar Lykkes Historie“ har et selvstændigt Værd i og for sig og indtager en saa ejendommelig Plads i den Paludan-Müllerske rige og mangeartede Produktion, at det vel for dets egen Skyld lønner sig Umagen at gjøre sig bekjendt dermed og skjænke det en nærmere Betragtning. Og hertil kommer endvidere den særlige Omstændighed, at Digteren med store Bogstaver har malet ogsaa over sin Scene vor gamle bekjendte: „Ej blot til Lyst“. Det er ikke alene et nyt æsthetisk Produkt, han har villet give os, „det er ikke blot et Livsbillede og et Tidsbillede, men et Indlæg i Tidens Debat; et Værk, der vedkjender sig at være skrevet i en bestemt Hensigt og har til Formaa at gjøre Proselyter“ — siger Digteren selv.

Da Paludan-Müller kort efter vor sidste Krig offenliggjorde sit nu saa bekjendte lille Digt „Fremtidsmaalet“ undrede Mange sig over, fra hans Mund at høre en saadan Udtalelse. Forfatteren til „Amor og Psyke“ og de andre mythologiske Digtninger, til „Kalanus“, „Benedikt fra Nursia“ og „Paradiset“ havde man været vant til at se færdes i de højeste Regioner, og selv hvor han, som i „Danserinden“ og „Adam Homo“, vandrede paa Jorden

mellem os Andre, var det dog snarere for at vende Skjoldet med Medusas forstenende Hoved mod sin slappe Samtid end for, som i „Fremtidsmaalet“, at give den et trøstende og opmuntrende Tilraab med paa Vejen mod Fremtiden. Men undrede man sig da over det lille politiske Digt, saa har man nu i „Ivar Lykkes Historie“ Forklaringen over, at et saadant kunde komme fra Paludan-Müllers Haand, og hele den nys endte Roman ligger paa en Maade in nuce i følgende to Vers af „Fremtidsmaalet“

Faar ved Fredens Frugter
først mit Saar jeg lægt,
snart jeg mig optugter
da en Helteslægt:
Ynglinger i Plade,
Drenge klædt i Staal,
Mænd med faste Hjerter,
det er Danmarks Maal.

Dernæst jeg opdrager
mig en Pigeflok,
som ej Hjemmet vrager,
som i Lidt har nok —
ingen Døgnets Flaner,
rendt fra Bog og Naal:
fromme, stærke Kvinder,
det er Danmarks Maal.

Vel har Forfatteren henlagt Scenen for „Ivar Lykkes Historie“ til Christian den Ottendes Tid og den derpaa følgende første slesvigske Krig, men det er ikke blot i sin Helt og sin Heltinde, i Ivar og Filippa, at han har skildret sine Mønstre for en dansk Mand og en dansk Kvinde; gjennem hele Fortællingen med alle dens Digressioner, Episoder og Betragtninger gaar en Understrøm,

der i Stort som i Smaat, snart alvorlig og snart spøgende, fortæller os Digterens Anskuelser om den nuværende og kommende Tid, og som anviser os vor Fremtidsvej eller i alt Fald tolker Digterens Fremtidsønsker for hans Folk og Land.

Ivar Lykke er en ung Adelsmand, hvis Livs Skjæbne vi lære at kjende fra hans tidlige Barndom, til han gjennem Ungdommens Storm- og Trængselstid har fundet sig selv og klaret sig sit Livs Opgave. Og som Paludan-Müller i et eller flere af sine idealistiske Digterværker har vist os, at „det Højeste, et Menneske her paa Jorden kan blive, er Martyr for sin Tro“, saaledes viser han os her i en Skildring fra Virkeligheden, vore Dages Virkelighed, hvorledes „det Næsthøjeste“ er at blive „Invalid i en tapper Forsvarskamp for sit Land“. Og efter at Digteren imod Slutningen af sin Fortælling har ladet os overvære et Rigsdagsvalg paa Landet i vor politiske Friheds første Dage, hvor Repræsentanter for vore forskjellige politiske, sociale og religiøse Fraktioner træde op for hver at forkynde sit Evangelium og mele sin Kage, saa lader han Ivar Lykkes Ungdomslærer Tønnesen, den ideale Pædagog og Missionær, afstikke Helten hans fremtidige, „nye og større Virksomhedsbane“. — Læserne ville i Sagens Interesse tillade os et længere Referat.

Ivar Lykkes Svigerfader, den gamle General, der forholder sig meget skeptisk overfor den nye Frihed, slaar Hænderne sammen og udbryder: „Arme Fædreland! hvilken Fremtid har ikke din Letsindighed og Daarskab beredt dig! Folk, som jeg knap vilde betro at børste mine Støvler, trænge sig frem for at give Raad i Stats-

anliggender!“ Men Tønnesen søger at modarbejde Generalens triste Anskuelser og siger til den enhaandede Ivar Lykke: „Forlad dig paa mit Ord: nu begynder først din rette Gjerning! Se dig omkring i Landet og agt paa Tidernes Tegn. En ny historisk Periode er oprunden for Danmark, Enevælden er for lang Tid skrinlagt, Aristokratiet trængt tilbage indenfor de snevreste Grænser, og Demokratiet, om end ikke sat paa Tronen, dog givet Magten og Myndigheden i Hænde. Jeg har i Formiddags bivaanet en af denne nye Magthavers Bedrifter og uddraget mine Slutninger af, hvad jeg saâ og hørte. Hovedsummen af mine Betragtninger er følgende: Intet Demokrati kan i Længden bestaa uden et Aristokrati; har man skubbet Fødsels- og Aandsaristokratiet til Side, vil Pengearistokratiet desto sikrere gjøre sig gjældende. Jordbrugeren og Arbejderen, som jeg her Begge indbefatter under Navnet Bonde, kan ikke undvære Adelen, saa lidt som Adelen kan undvære Bonden. Og hvorfor? fordi vor fælles Stammefader Adam var ikke blot den første Bonde, men den første Adelsmand. Adel og Bonde høre begge med til Menneskehedens Begreb; og for at nu dette Menneskehedens Begreb under det nye Folkeherredømme kan realiseres herhjemme, da mener jeg, at det maa være Enhvers Pligt, i hvis Aarer der flyder adeligt Blod, eller som er i Besiddelse af et adeligt Sind, at virke til, at vort Demokrati mere og mere kan gjennemtrænges af en ægte adelig Tænkemaade. Og her, min gamle Ven og Discipel! her er det, at du, som ejer baade Blodet og Sindelaget og i Et. og Alt forekommer mig at repræsentere den ægte Adelsmand: her er det, at du vil kunne finde en

Anvendelse for dine Evner, et Maal for din Ærgjerrighed og et Udbytte af din Virksomhed, der turde blive langt større, langt mere frugtbringende for Samfundet end Alt, hvad du hidtil har udrettet. Din Opgave vil bestaa i at indgyde hele Godsets, og efterhaanden hele Amtets, ja om muligt hele Stiftets Befolkning din egen ädelige Aand, ikke blot ved Ord og Exempel, men ved som tapper Invalid at legemliggjøre for Befolkningen Kjærlighed til Fædrelandet, danne de Unge ved frivillige Vaabenøvelser til Krigen, indvie dem til Fædrelandsforsvarere, lære dem til Gavn for Landet Offervillighed og Selvfornægtelse — kort, gjennemtrænge dem med den sande patriotiske Aand. Har saa du, min kjære Ivar! først sat Værket i Gang her paa Egnen, vil snart Generalen, der efter hele sin Fortid og Tænkemaade maa blive din Medarbejder — og da vil ogsaa jeg selv, der, skjønt en Bødkersøn, dog sporer lidt adeligt Blod i mine Aarer — ja da vil ogsaa Frøken Filippa, og efterhaanden alle Landets bedste Mænd og Kvinder slutte sig til dine Bestræbelser; og naar da ved dine, vore og tusinde Ligesindedes Bestræbelser rundt om i Danmark hele Landet er blevet som overrislet med Adelighed og hele Folket i Sind, om end ikke i Skind, er blevet et adeligt Folk, da vil det Demokrati, som i sin nuværende Skikkelse kun kan indgyde Modbydelighed, vise sig som et uhyre Fremskridt saavel i materiel som i spirituel Henseende, da vil Danmark til sit Værn, i Stedet for 30,000, have 100,000 Arme. Naa, hvad siger du dertil, Ivar? Er det ikke et vigtigt Arbejde, en stor Gjerning, du endnu har at udføre?“

Anmelderen skal kun pege paa det Mærkelige i, at

en Forfatter som Paludan-Müller, hvis Poesi unægtelig tidligere har staaet i ganske andre Ideers Tjeneste; her i sit nyeste Værk har stillet sig slige Maal for Øje, og refererer videre:

„Generalen udbrød: „Jeg er kun bange for, at Hr. Magisterens herlige Plan aldrig vil komme til Udførelse og trænge igjennem. Det vil gaa med den, som det gik Adam Homo (en Bog, jeg nylig har læst) med sin Plan til at udbrede almindelig Fuldkommenhed: allerede paa Udførelsens første Trin led den Skibbrud.“ — „Men der er en umaadelig Forskjel“, gav Tønnesen til Svar, „mellem at ville udbrede almindelig Fuldkommenhed og at indgyde et Folk en højsindet, patriotisk Tænkemaade. Til at realisere den første Plan udkræves i det Mindste en Gud, som endda maa tage Evigheden til Hjælp, hvorimod Udførelsen af den sidste (især for et vist Tidsrum) ikke overgaar Menneskets Evne.“

Med disse Ord har Digteren antydet, hvad der forøvrigt klart fremgaar af hele Værket, at „Ivar Lykkes Historie“ er og skal være et Modstykke til „Adam Homo“, og alene den Omstændighed, at Paludan-Müller ner med beraad Hu har givet et saadant Modstykke til sit berømte satiriske Digt, turde vel have nogen Interesse for den Literatur, hvori „Adam Homo“ har hjemme. Ganske vist vil enhver Læser snart blive enig med sig selv om, at „Ivar Lykkes Historie“, som æsthetisk Digterværk betragtet, er langt fra at naa op til „Adam Homo“, men om end den ideale Ivar Lykke saaledes rods alle sine glimrende Egenskaber aldrig i Literaturen kommer til at indtage en Plads jevnsides Pjalten Adam

Homo, saa behøves der dog ikke her at gjøres opmærkson paa, af hvor stor literær Interesse det er, saavel Almindelighed som overfor den Paludan-Müllerske For fatter-Psykologi i Særdeleshed, at den samme Digter, de har holdt Spejlet op for sin Samtid fra 1841—48 (d Aar, i hvilke „Adam Homo“ fremkom), for at vise der hvor stygt dens Ansigt var, her i et andet, sit sidst Værk har følt Trang til at vise, hvor gode og for Frem tiden trøstelige Elementer der dog ogsaa var i de samme Tid. Thi Forfatteren til „Ivar Lykkes Historie urgerer paa det Bestemteste „Sandheden af det givn historiske Tidsbilllede“ — Ivar Lykke-er tillige sor Adam Homo et paradigmatisk Navn — og selv om ma overfor enkelte Detailler kunde have nogle Indvendinge at gjøre, saa har Forfatteren i det Store og Væsenlig upaatvivlelig Ret. Af saadanne Indvendinger kunde v nævne, at ligesom flere af de hyppig indflettede Ver ere underlig bizarre, saaledes er dette ogsaa Tilfælde med flere af de handlende Personer. Ivar Lykkes Tjene den for Resten paa mange Steder meget morsomme Har Næve, er saaledes temmelig langt fjernet fra Virkelig heden, og hele dette nye Forsøg paa en „Sancho Pansa er af og til outreret i sin Udførelse. Ogsaa forekomme det os, som om Virkelighedspræget savnes hos Digtere Boldt og Barberen paa Christianshavn, der populært fo tolker den Hegelske Filosofi, som i Fyrrerne spillede sa stor en Rolle herhjemme; det er mere en komisk Over drivelse end en realistisk Skildring. Det Samme turd ogsaa gjælde om Skjoldmøen Lagertha, et Slags Per dant til Datidens journalistiske Fiktion „Valgerda“, sor

J. L. Heiberg paa sin Vis har foreviget, men til Gjengjæld skjænker Forfatteren os et talrigt Galleri af andre Figurer, der baade have Virkelighedens Støv og undertiden endogsaa lovlig meget af dens Smuds paa sig, og hvis Billeder ere udførte med en bred og saftig Pensel, som røber Forfatteren til „Adam Homo“. Man kan saaledes nævne det værdige Ægtepar Rose, Husbestyrerinden Fru Capot, Enken efter „en hædret Kunstner, den som Portrætmaler bekjendte Capot senior“, med samt hendes Ledsagerske, Jomfru Haar, der imponerer „Landsbystaklerne“ paa Fyen med at være barnefødt i Kjøbenhavn og med at have „boet i Sølvgaden, ikke langt fra Guldhuset“, og endelig Generalen selv med sin Park, hvortil Sanderumgaards bekjendte Have bl. A. har leveret sin „Tankehytte“ med det fuldstændige Menneskeskelet. Hvor hører man ikke de fra „Adam Homos“ Stanzer bekjendte pointerede Slutningslinier i Verset om ham:

Brug Pligtens Vægt og maal med Dydens Alen!
Hvor finder du en Mand som Generalen?

Og ikke mindre end paa komiske Figurer er Bogen rig paa komiske Situationer. Vel kunde man ogsaa her anke over, at Forfatteren undertiden er noget bizar og gammeldags, og nogle af Scenerne smage mere af at være optænkte end oplevede eller iagttagne: saaledes f. Ex. Ivars Fristelser i Spillebulen, eller hans, hans Vens og hans Tjeners Omflakken med den rejsende Skuespillertrup. Som en Parallel til den sidste Episode kunde man her minde om det Skuespillerliv, som Chr. Winther skildrer i sin Digtcyklus „Genrebilleder“ i „Brogede Blade“.

Skulde man fremhæve nogle af de komiske Scener, kunde man f. Ex. minde om Festen for Generalen, endnu i Absolutismens gode Tider, hvor han uddeler passende Gaver til Hospitalslemmerne (1. D. Side 329 o. fl.), eller hvor Næve som „Rejsende fra Provinsen“ gjør de kjøbenhavnske Berømtheder sin Opvartning, „for at bringe Geniet og Talentet i det moderne Athen sin Hylding“, og, skjønt han i Begyndelsen faar en kjølig Modtagelse, snart ved sin ubegrænsede Begejstring og Ros forskaffer sig Alles Agtelse, Velvillie, ja Fortrolighed — en lun og morsom Spøg over det ikke blot irritable, men ogsaa forfængelige Folkefærd, som man kalder Poeter og Kunstnere.

Man vil se heraf, at Paludan-Müllers komiske Aare endnu sprudler lige frisk, og P. L. Møller havde neppe Uret, da han ved Omtalen af „Kjærlighed ved Hoffet“, som han kalder „den fortrinligste Studie, der existerer i den Shakspeareske Lystspilgenre“, beklagede, at vi i Paludan-Müller havde tabt en stor komisk Digter for Scenen. — Hvad paa den anden Side Bogens alvorlige Karakterskildringer angaar, da kunne vi til hvad der i Begyndelsen af denne Anmeldelse er anført, endvidere føje, at Digteren i Filippa, Bogens kvindelige Heltinde, har tegnet en smuk og elskværdig Kvindefigur, samt at der i Fenris er gjort et interessant Tilløb til en Skildring af Misundelsens Magt over et Menneske. En karakteristisk Scene i saa Henseende er den ved Tallotteriets Trækning paa Vandkunsten, hvor Aladdin-Ivar Lykke laaner Fenris de vundne Penge, og denne dog ikke kan lade være at

misunde Vennen: „Jeg faar alle Pengene, og dog beholder du den hele Lykke.“

Hvad endelig Formen for „Ivar Lykkes Historie“ angaar, har der her fundet det Omvendte Sted af, hvad Digteren siger i Fortsættelsen af de Linier af Prologen til „Adam Homo“, som ere satte over denne Anmeldelse. Medens det nemlig der hedder om Adam Homo:

Han holdes borte fra det Ideale,
han uromantisk gaar i Prosaskridt,

og den uideale Adams prosaiske Liv derefter udfoldes i nogle af vor Literaturs skjønneste og ejendommeligste Vers, saa er den ideale Ivar Lykkes Historie derimod egivet os i ligefrem Prosa. Og skjønt Paludan-Müller alt i „Ungdomskilden“ har vist os, hvor smukt han behandler den ubundne Stil, har det dog altid sin særlige Interesse at se et saa voluminøst Prosaarbejde som „Ivar Lykkes Historie“ fra den Digter, hos hvem Gudernes Tungemaal tidligere var eneherskende. Maaske er Sætningsbygningen og enkelte Ord (Skriverbord og Vundfeber f. Ex.) lidt gammeldags, og en Forfatter fra vore Dage vilde i det Hele upaatvivlelig skrive med større Energi og Lidenskab, men hele Aanden i Sproget passer dog godt til Værkets Indhold og til den Humor, der pulserer under hele Fremstillingen. Og her staa vi overfor, hvad der forekommer os som noget af det Glædeligste ved hele „Ivar Lykkes Historie“. Den Digter, der af Mange troedes dybt inde religions-filosofiske Mysterier, staar atter sund og kraftig midt imellem os, ja oven i Kjøbet med „et Indlæg i Tidens Debat“. Og hvad vi saa end af æsthetiske Grunde

kunde have at indvende mod dette hans sidste Digterværk, eller hvad vi end i politisk-social Henseende kunde være uenige med ham om, saa have vi dog Nok tilsidst at takke Digteren for. Det er nu Læseverdenens Sag og Pligt at gjøre sig bekjendt med Bogen og selv prøve de Ord, den gamle Digter her henvender til sit Folk.

Ideale Demokrater.

I.

Grundtvig paa Vendepunktet i sit Liv.

> For mit store Haab om Danmark blev jeg længe belét, velan, ved mit faste Haab om Danmark vil jeg stræbe at blive berømt.
>
> Grundtvig: „Den 28. Maj 1841 i Dansk Samfund".

Den nationale Gjenfødelse i dette Aarhundrede frembyder to Sider: en literær og en social. Den første tager sin Begyndelse med selve Aarhundredet, og ligesom det var Oehlenschläger, der indledede den, saaledes satte han ogsaa selv en Menneskealder senere Kronen paa sit Værk, da han i 1828 endte sin Kreds af nordiske Heltedigte med „Hrolf Krake" og bl. A. i Slutningen af syvende Sang forherligede det nordiske Fostbroderskab og direkte udtalte, hvad forøvrigt hele hans Digtervirksomhed tydelig nok peger paa, at enhver national Gjenfødelse i Norden nødvendigvis maa være fælles for alle tre Folk, fordi vor Fortid er fælles. Haand i Haand med sine tre kjæreste Kæmper, der repræsentere de tre nordiske Riger, staar Kongen.

„Jeg tror paa Venskabs Vælde," kvad Hrolf og favned hver.
„O havde Nordens Sønner, som vi, hinanden kjær,
da Danmark, Sverig og Norge i hæslig Broderstrid
ej spildte Kraften længer i uheldsvangre Tid.
Som Brødre de levede sammen. Velan, saa lader os staa
for Tiderne som et Billed, der aldrig skal forgaa!"

Allerede den følgende Sommer modtog ogsaa Sverig den udstrakte Haand, da Tegnér i Lunds Domkirke bekransede Oehlenschläger som den, der havde sunget Norden sammen. Skandinavismens Banner var rejst, endnu vel kun efter Tegnérs Ord i „Aandens frie uendelige Verden", men atter et Aar, og Julirevolutionen kalder ogsaa det danske Folk ned paa den virkelige Jord, samtidig med at Realismen har vækket Sansen for Virkelighedens Poesi. En ny Tid var brudt frem. Den nationale Gjenfødelse i literær Forstand var fuldbyrdet; nu stunder den sociale Gjenfødelse til. Fra først af er dog Frihedsbevægelsen, som Følge af, at den skyldtes ydre Impulser, abstrakt og unational, og Henrik Wergelands Opraab fra 1831 om et politisk Forbund imellem Nordens Folk fandt ingen Gjenklang herhjemme; men saasnart den liberale Strømning faar sit nationale Korrektiv, bærer Besyngelsen af Nordens fælles Fortid dog strax sin Frugt i Kampen for Nordens fælles Fremtid. Og mærkeligt nok, den Aand, der næst efter Oehlenschläger havde arbejdet mest for Nordens aandelige Gjenfødelse, til hans Navn skulde nu ogsaa Danmarks borgerlige Gjenfødelse først og fremmest knytte sig. Vi skulle senere vise, at N. F. S. Grundtvig ganske vist deler Æren herfor med Andre, og vi ville navnlig opfriske Mindet om St. St. Blichers folkelige Virksomhed, men ligesom Grundtvig i

Tiden er den første, er han ogsaa i Gjerningen og Personligheden den største. Allerede saa tidlig som i 1836 og 37 bryder han Staven over sit „Dødningridt til Norden“, hvis det ikke følges af „Skolen for Livet“, hvis ikke med andre Ord Nordiskhedens literære Side faaer sit borgerlige Supplement. Denne Nordiskhedens borgerlige Side, som Grundtvig selv siger at han først ved Themsen lærte at kjende og skatte, betragter han nu som „det hjemlige Nordens store Savn, uden hvis Afhjælp al Nordens saakaldte Gjenfødelse i det Højeste er en kæmpemæssig Ligbegængelse“. Men idet Grundtvig saaledes slutter sig til Frihedsbevægelsen i Trediverne, saa havde han dog ikke for Intet faaet sine Øjne opladte i England, medens de øvrige Frihedsmænd havde gaaet i Skole i Frankrig. Grundtvigs Tilslutning til Demokratismen er tillige en Opposition imod den franske Liberalisme. Han, saavel som Blicher faa Aar senere, vil have en virkelig nordisk Gjenfødelse i social Forstand. Spørgsmaalet drejer sig om, for at tage nogle Ord fra 1836, „hvordan gamle Danmark kan leve op i en splinterny Skikkelse, ligesom det gamle Landsthing ved Isøre levede op paa Palæet i Roeskilde“, og hvor stærk Modstand end Grundtvig fandt hos de Fransk-Liberale, saa førte han dog den sociale Nationalisme sejrrig igjennem.

Den politiske Terminologi i de to Tiaar, der gaa forud for vor frie Forfatning, fortæller saaledes i kort Begreb vor Samfundsudviklings Historie. (Se ogsaa „Fra Fyrrerne“, I, S. 45—48.) Liberalismen, Frihedsbevægelsen altsaa efter udenlandsk, navnlig fransk Mønster,

holder allerede Aaret efter Julirevolutionen sit Indtog i Danmark med Anordningen af 28. Maj 1831 om raadgivende Stænderforsamlinger, og Liberalismen fører derpaa Frihedskampen alene, indtil Nationalismen, Frihedsbevægelsen i dansk-folkelig Forstand, en 5—6 Aar efter ogsaa hæver sin Røst. En Stund brydes nu den „vælske“ Frihedsbølge med det hjemlige Kildespring, og det kommer endogsaa til skarpe Sammenstød imellem dem, indtil de Liberale — lad os f. Ex. sige paa Skamlingsbanken i Sommeren 1844 — slutte Alliance med de Nationale og optage disses Ideer i deres Program. Det nye Partinavn, „de National-Liberale“, er allerede i saa Henseende karakteristisk, idet det viser, at Nationalismen nu havde indtaget Forrangen for Liberalismen. Nu tage ogsaa de liberale Førere Ledelsen af den politiske Bondebevægelse i deres Hænder og finde sig ligeledes rolig i, at den stærke religiøse Gjæring, der allerede længe havde fundet Sted i Almuen, mere og mere munder ud i Grundtvigianismen. Havde Kampen imod Enevælden varet længer, havde vel endogsaa Grundtvig faaet sin Højskole i Sorø sat igjennem, men med 1848 sejrede Liberalismen paa Ny, og skjønt de politiske Sejrherrer ikke alene beholdt det national-liberale Partinavn, men virkelig ogsaa vare blevne et nationalt Parti, saa vare dog nu Dagene talte for Alliancen saavel med Grundtvigianerne som med Bondevennerne.

De forskjellige Strømninger skilte sig altsaa atter fra hinanden, og med hvert Aar, der siden er gaaet, er Spaltningen bleven dybere og farligere. Mere end én Gang, navnlig efter 1870, have Bølgerne endogsaa gaaet

saa højt, at det stundom kunde se ud, som om de skulde skylle hen over selve vor frie Forfatning, og da Kampen sikkert endnu en Stund vil blive staaende, tør vel en Skildring af dens Begyndelse have Krav paa Interesse. Vor Fremtids Skjæbne kan vel ikke saaledes uden videre læses ud af vor Fortids Historie, men vi kunne Alle lære af denne, og den yngre Slægt, der nu voxer op og skal vælge sin Vej gjennem Livet, bør saa vidt muligt kunne se med egne Øjne og dømme efter egen Overbevisning.

Hvorledes da nu Stillingen er for Øjeblikket, behøve vi egenlig ikke at minde om, for saa vidt den maa staa klar for Alle, der følge den daglige Kamp i Rigsdagen, paa Folkemøderne og i Pressen, men skal disse Liniers Forsøg paa at gjenopfriske de første Sammenstød imellem de liberale og de nationale Strømninger herhjemme have den rette Baggrund, maa der dog i store Træk mindes om Liberalismens og Nationalismens (eller om man vil: de National-Liberales og Grundtvigianernes) nuværende Forhold til hinanden. Vi vælge et Exempel af nyeste Datum, og vi vælge det selvfølgelig fra „Fædrelandet“, fordi vi i det Følgende hyppig ville komme til at berøre dette Blads Standpunkt for en Menneskealder siden. I en Artikel om „det forenede Venstre“ giver „Fædrelandet“ for 27. Maj 1878 (Nr. 121) en Skildring af Grundtvigianerne, hvis Korrekthed Læserne af denne Skizze selv ville kunne kontrollere. „Grundtvigianerne eller det nationale Venstre“ — hedder det — „sværmede visselig for Friheden, men væsenlig kun som Idé; Forfatningens Indretning og Brug samt alle de praktiske Spørgsmaal, der laa indenfor dette Begreb, havde de enten

ingen Forstand paa, eller de havde for dem en under-
ordnet Interesse, naar de kun kunde tale og synge saa
højt, de vilde, om Friheden. Grundtvigs eget Standpunkt
betegnes bedst derved, at han tænkte sig en ubegrænset
Trykke- og Talefrihed forenelig med den uindskrænkede
Enevælde („Kongehaand og Folkestemme"!). Højere
end Friheden stod i deres Øjne og i deres
Hjerter Fædrelandet: dets Fortids Storhed og Glans,
dets Gjenfødelse i Nutiden, Folkeaandens Vækkelse og
Styrkelse til et mægtigt Liv i alle Retninger, men navn-
lig til heltemodig Opofrelse og Stordaad, det var den
gyldne Indskrift paa deres politiske Fane. Medens de
kunde følge hver sit skjæve eller rigtige Skjøn i hvilke
som helst Lovspørgsmaal, selv i Kabinetsspørgsmaal, saa
maatte de, naar det gjaldt Fædrelandet, dets Forsvar,
Hævdelsen af dets Fred, dets Ret og dets Ære, staa Alle
som én Mand." Hvorledes, spørger nu „Fædrel.", have
disse Idealets Bærere kunnet slutte sig til det forenede
Venstre, „til ethvert Ideals Fornægtere, til de karakter-
løse Lykkesøgere og de kyniske Nihilister"? Svaret lyder
at for at faa Del i det Bytte, der skulde erobres i det
1870 aabnede politiske Felttog, traadte Grundtvigianerne
deres Fane under Fødder og opgav sig selv. „Grundt-
vigianerne have ligesom Esav solgt deres Førstefødselsret
for et Fad Linser."

Der faldt ikke skarpere Ord under Sammenstødet
i Slutningen af Trediverne og Begyndelsen af Fyrrerne,
og nu som da have Grundtvigianerne det samme Svar til
deres Modstandere. Thi ligesom Grundtvig fra det første
Øjeblik af; at „Tidens Tegn" i Midten af Trediverne

viste ham, at alle Mærker maatte slaa fejl, om ikke med Oprettelsen af det folkelige Statsraad Bladet havde vendt sig i Danmarks Historie, aldrig blev træt af at gjentage, at dette folkelige Statsraad gjorde en dansk Højskole aldeles nødvendig, fordi Folkefrihed uden tilsvarende Folkeoplysning er mere farlig end gavnlig, saaledes have ogsaa Grundtvigs Disciple netop nu, hvor Spændingen imellem de forskjellige sociale og politiske Partier herhjemme har naaet saa truende en Højde, kaldt Højskoletanken paa Ny til Live og over hele Landet rejst en ivrig Agitation for deres Mesters katoniske Ord. I deres Øjne skriver vor hele Ulykke sig fra, at de National-Liberale strax efter 1848 kastede Højskoletanken overbord, og ligesom det er Grundtvigs historiske Storhed, at han fra den første Stund, han tog Del i Friheds-udviklingen, stillede det folkelige Oplysningskrav, saaledes have hans Disciple bestandig bebrejdet de National-Liberale, at de ikke Side om Side med deres Kamp for Folkets Frihed ogsaa sørgede i endnu rigere Maal for Folkets Oplysning*). Da nu derfor, som sagt, vor hele

---

*) Derimod beklage Grundtvigianerne neppe længer, at selve Højskolen i Soer den Gang ikke blev til noget. Grundtvigs Venner — hedder det i et Brev fra en af disse til Forf. af denne Skizze — rette en alvorlig Anke mod de National-Liberale, fordi de altid have overset, at Folkeoplysningsarbejdet nødvendigvis maa gaa Haand i Haand med den politiske Frigjørelse, naar denne skal virke til Velsignelse; men paa den anden Side er Flertallet af Grundtvigianerne nu snarere glad end bedrøvet over, at der ingen folkelig Højskole blev oprettet i Sorø i 1848. De National-Liberale fortjene rigtignok ingen Tak derfor;

Samfundsbygning vakler i sin Grundvold, have Grundt vigianerne, i det Haab at sent ikke maa være for silde igjen rejst Højskoletanken, fordi de i denne Tankes Sej ikke alene se Fædrelandets og Demokratismens Livs vilkaar, men ogsaa Opfyldelsen af det Haab om Dan marks mageløse Fremtid, hvorom den gamle Seer sa ofte profeterede. Saa længe, sige de, som vi staa fylked omkring det Banner, vor Mester rejste mellem os, ha ingen af os endnu solgt sin „Førstefødselsret".

Vi dølge ingenlunde, at vi for vort eget Ved kommende have Vanskelighed ved at dele Grundt vigianernes lyse Syn paa Højskoledannelsens Evne til a læge alle Saar og hele alle Brud, og det har ofte fore kommet os, saaledes som vi andensteds have udtrykt de at de Tanker, som Grundtvig af brændende Fædrelands

---

men naar man nu ser tilbage til den Vej, Udviklingen e gaaet, maa man vistnok sige, det var godt, det gik, so det gik. Man vilde neppe i 1848 kunne have funde Mænd, der vilde have forstaaet at gribe Sagen an paa e saadan Maade, at de virkelig havde kunnet faa det menig Folk i Tale paa en saadan stor Anstalt, og der vilde nepp have været Mange, som uden noget Examensmaal vild have søgt derhen. Trangen til Oplysning maatte først vækkes, og der maatte dannes en almindelig Mening on at Kundskaberne havde Værd i sig selv, uden Hensyn t Examiner og Levebrød, ligesom der først maatte opdrage en Skare Mænd, der forstod den Kunst at tale til de menige Folks Ungdom. De nuværende Skoler være e nødvendigt Gjennemgangsled, og det var derfor snarere e Lykke end en Ulykke, at de National-Liberale i dere Overtro paa den ene saliggjørende klassiske Dannels søgte at kvæle Folkehøjskolesagen ved at forpurre Skole i Sorø.

jærlighed undfangede og søgte at hævde under Navn af „Nordens Mission“ og „den danske Kristendom“, saavel i Storslaaethed som i Fejlagtighed minde om Olof Rudbecks gigantiske Drømme om at gjøre sit Fædreland til Verdens Centrum. Men paa den anden Side tør i ikke nægte, at da der i Danmark saa godt som ikke indes nogen rationel, men kun en orthodox Demokratisme — til Socialismens raa Aands- og Gudsfornægtelse tage i her intet Hensyn — saa er Bevarelsen af vor folkelige Forfatning i Virkeligheden foreløbig afhængig af Grundtvigianismens Evne til at faa Folket i Tale og bringe det den Oplysning, der er nødvendig for den rette Brug af Friheden. Vi nødes til at se bort fra mangen religiøs og social Meningsafskygning, saa længe Grundtvigianismen faktisk har det store Folks Hjerter og Øren, g vi indrømme gjerne, at Grundtvigs Højskoletanke med in forunderlige Livskraft endnu ikke har faaet sin Dom.

nærværende Sammenhæng er det tillige af historisk Interesse, at ogsaa denne Tanke hører med til de aandelige Bevægelser i vort Decennium, hvortil Spirerne ere at søge Fyrrerne.

Allerede i 1830 havde Grundtvig spaaet om den danske Højskole i Soer, da han i „Maanedsskrift for Kristendom og Historie“ (S. 286) skrev Følgende: „I mange Aar var det en sød Drøm hos mig, at det ridderlige Akademi i Sorø, naar det opvaagnede af sin Dvale, skilde berige Danmark med en saadan folkelig Højskole, og skjønt Erfaringen synes at ville modsige det, opgiver jeg dog ikke Haabet om at opleve en saa glædelig

Begivenhed"*). Ligeledes udtaler Grundtvig sig i d følgende Aar ofte om Oplysningens Magt til at hold Friheden i Ave. Det hedder saaledes i et af han Digte fra 1834:

Et Lys sig da udbreder,
som trindt i Mark og Skov
om Liv og Sandhed freder,
forklarer Friheds Lov,
som Idræt, Ord og Tanker
kun holder saa i Skranker,
at Frihed kan bestaa!

I et Brev til Gunni Busck fra Paaske Lørda (2. Apr.) 1836 skriver Grundtvig bl. A. saaledes: „Lige som det gik mig i kirkelig og kristelig Henseende, d jeg saâ, at det sikre Vidnesbyrd om den oprindelig Kristendom og det levendegjørende Kirke-Ord, som je ledte om i Skriften og i Hjerte-Kulen, var opstande saaledes har det i den sidste Tid ogsaa slaaet mig, a den oprindelige Danskhed og den alt Dansk oplivend Folke-Stamme, som jeg ledte efter i de gamle Bøger o hos mig selv, de er ogsaa virkelig opstandne med de folkelige Stats-Raad, saa, naar vi kun give Tid, som v maa, da vil i Danmark Alt efterhaanden gestalte si Dansk, ligesom det med Guds Hjælp i Kirken vil gestalt sig kristelig." Senere hen i Brevet hedder det, at Dan mark netop har tilbagevundet sin oprindelige Forfat ning, og Grundtvig meddeler Vennen, at han nu alt

---

*) Se Otto Møllers „Den danske Højskole i Sorø", S. 5—18 hvor Grundtvigs „stadige Tanke" efterspores langt ned Tiden.

nele to Maaneder har staaet som naglet til Pulten, „for at pege paa det Underværk og paa de naturlige eller historiske, altsaa de naturhistoriske Følger deraf“. I de forskjellige Smaaskrifter fra de følgende Aar, hvortil han med disse Ord sigter („Det danske Firkløver“, 1836, „Til Normænd om en norsk Højskole“, 1837, „Skolen for Livet og Akademiet i Soer“, 1838), udvikles nu disse Tanker nærmere, og Danmarks Gjenfødelse i borgerlig Forstand tolkes udtrykkelig med den gamle Vølves Ord:

Med Ørnen i Følge,
som skabt anden Gang,
opdukker af Bølge
den græsgrønne Vang!

Grundtvig var den Gang ikke forkjælet herhjemme. Han vender ofte tilbage til, at han er vant til at betragte sin Person som overflødig i Danmark, og vi skulle senere anføre Exempler paa Samtidens Dom over ham og hans Bestræbelser, men med stolt Selvfølelse hævder han allerede her sin Plads som en af Danmarks navnkundigste Ord- og Penne-Førere, og med 1838 kom endelig Vendepunktet i hans Liv. Fra nu af samles tættere og tættere Vidner omkring ham, og skjønt kun fire Aar yngre end Oehlenschläger begynder han nu en Virksomhed, som han selv skulde fortsætte i mere end en Menneskealder, og som paa mange Maader skulde træde dybe Spor i Danmarks aandelige og borgerlige Liv.

I 1838 — siger Fr. Barfod i sine „Fortællinger af Fædrelandets Historie“ — „holdt Grundtvig en Række offentlige Forelæsninger over den nyere Tids Historie, som i Kjøbenhavn neppe havde hørt Mage til siden Steffens's

Dage". Stort mere har den yngre Slægt ikke kjendt ti denne Begivenhed, før Digterens Søn, Svend Grundtvig i 1877 samlede og udgav disse under Navnet „Mand Minde 1788—1838" holdte „Foredrag over det sidst halve Aarhundredes Historie". Et vigtigt Kildeskrif saavel til Grundtvigs egen som til vor Aandsudvikling Historie i det Hele taget har hermed set Lyset. Grundt vigs Genialitet og Originalitet have overalt sat sig mang Vidnesbyrd i disse mærkelige Udtalelser om Tidens Tar og Tidens Tegn, og vi kunne ikke i faa Ord karakteriser Foredragene bedre end ved at sige, at vi her hav Nationalismens Program baade i og for sig o hvad dets Protest imod Liberalismen angaar. Udgivere minder i sit Forord om, hvorledes Grundtvigs tre Rejse til England fra 1829 til 31 (altsaa „Den flyvende Posts Dage) fremkaldte et helt Omslag i hans aandelige Li og vakte hos ham en ny og levende Deltagelse for de virkelige Liv i hans egen Tid: det borgerlige og politisk ikke mindre end det kirkelige og videnskabelige. Fra n af er Maalet „det danske Folks Gjenfødelse i nordis Aand, Udvikling af borgerligt Frihedsliv og folkelig Op lysning, en særegen dansk-nordisk Udvikling, forskjelli fra den fransk-liberale, som da efter Julirevolutione havde vundet mange Tilhængere i den yngre Slægt, ogsa i Danmark" (se Forordet til „Mands Minde", S. XIII Forskjellige Smaaskrifter som de ovennævnte holde Natio nalismen over Daaben, indtil han endelig ikke kan mod staa sin Trang „til gjennem det mundtlige Ord at udtal sig om Alt, hvad der laa ham paa Sinde, til at gribe in i det virkelige Liv og skaffe sine Ideer Indgang i State

Skolen og Kirken.". Med Rette betoner Udgiveren af „Mands Minde", at Grundtvig fremfor Alt vil have Ungdommen i Tale. „Han vil vække den til levende Deltagelse i det historiske Liv, vinde den for sin historiske og ikke mindre for sin patriotiske, politiske og kristelige, overalt poetiske Anskuelse." Grundtvig vil, ligesom Sibbern, at den Unge skal tage de politiske Bevægelser saa ideelt, at de ikke „røve ham Foraaret ud af Livet".

Grundtvig begyndte sine Foredrag den 20. Juni 1838, Halvhundredaars-Dagen for Stavnsbaandets Løsning, og han siger selv strax, at det, der har kaldet ham frem for Offenligheden, er Visheden om, at der ikke blot er oprundet et nyt Aarhundrede, men at der aabner sig et nyt Tidsrum for os, et Tidsrum, der vistnok lige saa lidt som Noget under Solen vil fattes sine Brøst og Lyder, men dog vil være det Levende og Folkelige omtrent lige saa gunstigt, som det forrige stod fjendtligt derimod. Men hvilke „smilende Udsigter" Grundtvig end øjner for „den Plet af Jord, vi kalde vores", saa gaar hans Foredrag dog atter og atter ud paa at indskærpe, at hvor Folkelighed i vore Dage. skal trives, Folkeaanden herske, og den raadgivende Folkestemme blive i Stand til at give gjennemgribende, gavnlige Raad, der maa snarest muligt, hellere i Dag end i Morgen, oprettes en folkelig eller patriotisk Højskole eller, da Navnet her gjør lidet eller intet til Sagen: en Oplysnings-Anstalt, aaben for hele Folkets Ungdom, hvor naturligvis Folkets Modersmaal har Enevoldsmagten, og hvor den simple, men store Opgave er: at oplyse Folket om dets egen

Natur, dets Fædreland og Forfatning, Kræfter, Midler og sande Tarv til fælles Bedste. Uden fremskridende folkelig Oplysning, hedder det et andet Sted, ere hverken Konger, Kollegier eller Folkeraad og Nationalforsamlinger i Stand til at vide og ramme det almindelige Bedste; og Ingen tør nægte, at Tiden har givet Grundtvig Ret i hans Udsagn, at vi trængte til at blive langt bedre oplyste, end vi ere, netop om vort „fælles Bedste", før det var raadeligt at give os Hals og Haand over Statsforfatning, Lovgivning og alle offenlige Indretninger. Den eneste Frelse for Fædrelandet ser Grundtvig i „en Hjemkomst i aandelig og folkelig Forstand", og navnlig Oehlenschlägers og Ingemanns Digtning „i Folkets Aand og efter dets Hjerte" er i Grundtvigs Øjne en baade virkelig og glædelig Begyndelse hertil. Efter alle historiske Mærker, siger han, er en saadan poetisk Hjemkomst et sikkert Varsel for en herlig Folke-Opstandelse. Selv de døde Aar fra 1815—1830 udslukkede ikke dette Haab hos Grundtvig. Med ikke ringe Lune skildrer han (se S. 482) denne Tid, hvor „Ingen talte om Andet, end hvad de havde spist i Gaar og hvad de skulde have i Morgen, og hvor man dog skulde tage Pengene fra til Alt, hvad man spiste mellem Aar og Dag, selv naar man vilde drikke Vand til, som dog var noget bart." Hans egne Arbejder faldt virkningsløse til Jorden; Rask kom hjem, men Universitets-Direktionen havde ikke en Gang Stunder til at gjøre ham til Professor, før han var halv død; „selv tydske Romaner oversatte man ikke mere, men nøjedes med Elmqvists Læsefrugter, samlede paa Literaturens jydske Fælled". De sidste Ord ere ikke

uden Interesse. Selv Grundtvig har altsaa ikke kunnet høre Græsset gro i Elmqvists Læsefrugter, i hvis Aargang fra 1824 allerede Blichers første Noveller, bl. A „Landsbydegnens Dagbog“, bleve trykte, og vi bede Læserne mindes dette, naar vi senere skulle se andre betydelige Mænd overhøre den jydske Digters første Forsøg paa Realismens Bane. Det var Ingemanns „Valdemar den Store og hans Mænd“ fra 1824, der var Grundtvig den vaarbebudende Svale om, „at Folkehjertet igjen havde vendt sig til sine historiske Helte“, thi Ingemann, siger Grundtvig, var mig allerede den Gang Thermometret for Danmarks Hjerte*). „Havde derfor Ingemann“ — hedder det et andet Sted — „blot havt Halvdelen af mit fripostige og fremsagte Væsen, da vilde vi have havt Spillet gaaende for længe siden; thi han er saa pure-pære-dansk som nogen Moders Søn i vore Dage. Men det er Knuden, at ligesom Danmark endnu er for frygtsom og undselig til at tale sin Sag mod hele den store Verden, med alle de romerske Spyd, alle de franske Knappenaale og alle de tydske Bøsser imod sig, saaledes har hendes ægte Sønner, meget undselige, meget magelige og lidt forkjælede, endnu ikke drevet det stort videre end til, hvordan det end gaar, at være deres søde

*) I de af V. Heise udgivne „Breve til og fra Ingemann“ udtaler Ingemann selv allerede 1827 det Haab, at hans historiske Romaner „maaske ogsaa kan bidrage Noget til at oplive de slumrende Kræfter hos et Folk“. Paa talrige andre Steder i Brevene udtrykker han sin levende Interesse for „Folkelivets Gjenfødelse i Danmark“. Se f. Ex. S. 292.

Moder bekjendt, synge for hende, kysse og klappe hende.“

Det er Stridsmanden, der kalder de danske Digtere fra Drøm til Daad, og i det næste Decennium se vi ogsaa de fleste af de Gamle træde op paa Tidens Arena. Heller ikke Ingemann var forøvrigt bange for at slaa et Slag for sine Anskuelser. Allerede i 1831 havde han i „Huldregaverne“ værget sit idealistisk-orthodoxe Syn paa Livet imod den empirisk-rationalistiske Retning*), for hvilken H. C. Ørsted den Gang førte Ordet, men efter at i Løbet af Decenniet „det unge Tydskland“ havde begyndt at spille en Rolle, havde alle de Gamle herhjemme faaet en fælles Fjende, og vi have ogsaa i tidligere Skizzer vist, at hvor uenige de end ellers kunde være om Meget, saa var den blotte Nævnelse af Folk som Börne og Heine i Stand til at faa deres Blod i Kog. Vi anførte den Gang adskillige Exempler fra Fyrrerne paa denne Vrede og kunne i nærværende Sammenhæng minde om Ingemanns dramatiske Digt „Renegaten“, der netop var udkommet i Begyndelsen af 1838, og i hvis Forerindring det udtrykkelig hedder, at skjønt Digtet er en aldeles fri Komposition, saa har det til historisk Grund det Ideens Motiv, der kulturhistorisk tilhører en bekjend

---

*) Om Ingemanns Skildring i „Kong Erik og de Fredløse“ af de 13 Aarh.'s „Mænd af den frie Tanke“ med polemisk Hen blik til sin egen Tids naturalistiske Retning kan nu bl. A ses i „Breve til og fra Ingemann“, Anm. S. 280. Ud giveren mener, at Ingemann i Romanens „Thrand Fisilier har sigtet til sin aandelige og literære „Antipode“, H. C Ørsted.

Aandsretning i vort 19. Aarhundrede, „og som vist ingen opmærksom Iagttager af vor Tids besynderligste aandelige Fænomener har kunnet betragte med Ligegyldighed". De liberale Blade (se f. Ex. „Kjøbenhavnsposten" Nr. 333—36 for December 1838) bleve ikke Digteren Svar skyldige, og i Nr. 348 for 18. December af samme Blad udtaler Ingemann sig saa „om den politiske Tendens i det dramatiske Digt Renegaten". Tidligere, siger han, har man bebrejdet Digterne, at de altfor ensidig holdt sig borte fra deres egen Tids Kampe, Sorger og Bestræbelser. Han har nu i „Renegaten" bestridt Despotiet i Ultra-Liberalismen. Enhver, der kjender Börnes og Heinrich Heines rasende ultra-liberale og ofte frivole, skjønt i mange Henseender geniale Skrifter og deres lydelige Gjenklang i det saakaldte „unge Tydsklands" politiske Skribentskole, vil deri kunne finde Grundtrækkene til en politisk, moralsk og religiøs „Geist des Widerspruchs", som denne „Renegat" med sine afsindige Taler om „Kjødets Emancipation" etc., etc. repræsenterer. Den forvirrede Opfattelse af den nyere Filosofis Ideer om Nødvendigheden og Guddommens Selvbevidstheds-Udvikling i Menneskenaturen, samt St. Simonismens bekjendte Udskejelser med Lighed i Ejendom og Fællesskab i Ægteskab, har ligeledes bidraget til at komplettere Billedet af denne Ultra-Liberalismens, Selvforgudelsens, Determinismens og Negationens despotiske Repræsentant. — Hvis nogen Ven eller Modstander ved denne Lejlighed vil kjende Ingemanns „politiske og literære Trosbekjendelse", saa vil han ikke lægge Dølgsmaal paa den. I Kunstens og Videnskabens Rige hylder han „den fuld-

komneste Republikanismus"; Aandens Frihed er han hellig; i Borgerlivet er han „konservativ" i Ordets sand og ædle Betydning og „antirevolutionær"*). (Se ogsaa i „Kjøbenhavnsposten" Nr. 107, April 1839, en Artike af Ingemann: „Var Börnes Aand revolutionær elle ikke?").

Da denne Skjærmydsel fandt Sted, vare Grundtvig Foredrag endte (26. Novbr.), men han har sikkert i de Meste været enig med „Skjalden efter Danmarks Hjerte" Grundtvig holder endnu paa den historiske Kontinuatio og siger, at Revolutioner kunne kun undgaas ved at lad det nyfødte Folkeliv frit, historisk rolig udvikle sig hvis man vil kalde ham Ultra, er det sikkert Royalist han fraraader bestemt lovgivende og holder paa raad- givende Stænder, og ligesom han i det Hele har mege imod politisk Kandestøberi, saaledes er han ikke fri fo at skjemte lidt med „de udmærkede Oppositions-Talenter" som han af Bladene saâ at vi den Gang skulde besidde Naar Folket blot bliver oplyst, saa det lærer sit sand Tarv at kjende og faar Mund til at klare det, vil unde en dygtig Konge-Haand Folke-Stemmen blive Regeringer- nes ypperste Statsraad. Det er Frihed og det dagligt

---

*) I et Brev fra Spentrup Præstegaard, d. 21 Oktbr. 1839 takker St. St. Blicher Ingemann for „Renegaten" med følgende Ord: „Jo vel har jeg faaet din „Renegat" og anser den som et Mjølnirslag paa den nyere golde Filo- sofis tomme Hjernekiste. Jeg har læst den flere Gang og har intet Andet imod den at indvende, end at Zadok er — en Jøde. Heller skulde jeg i ham set en tydsk Student, der først var gaaet over til Katholicismen. Naa dig derom".

Brød, som Folket fremfor alt Andet trænger til, men slet ikke det, hvad man nu sædvanlig kalder Folkefrihed, nemlig hel eller halv Overtagelse af Regeringens Forretninger, thi af den Frihed, siger han, har man f. Ex. mer end nok i Norge, uden at Smaafolk derfor befinde sig bedre. Det, man skal attraa, er Samvittigheds-Frihed, Tale-Frihed og Nærings-Frihed. — Vi have hørt andre af de Gamle, som f. Ex. Sibbern, udtale de samme Anskuelser. Men Grundtvig blev ikke staaende herved. Saasnart han med disse sine Foredrag fra 1838 var traadt ud af Studerekamret og i det spirende Folkeliv saâ en vid Mark aabnet for en Virksomhed, hvortil der ingen Plads havde været i den æsthetiske Tidsalder, tog han heller ikke i Betænkning samtidig at bryde med sine ældre Jevnaldrende og erklære den unge unationale Liberalisme Krig. De Første lod han høre, sat hans stadige Omkvæd: „Norden i det Hele og Danmark fremfor Alt“ gjennem en Menneskealder kun havde været til Spot eller til Forargelse i Danmark, hvor man hellere vilde have Latin eller Fransk eller Tydsk eller om det saa var Kinesisk, end hvad han kalder Nordisk og Dansk. Og hvad den fremmede Liberalisme angaar, saâ han ikke mindre klart, at den vel kunde gribe en Hovedstads intelligente Ungdom, men for Folket i sin Helhed havde den ingen Betydning. Derfor lød hans Spørgsmaal nu til den opvoxende Slægt, Fremtidens Indehavere, om der dog ikke var Nogen, der delte hans Syn paa Fremtidens Opgave med ham, og den Hyldest, han modtog efter Foredragenes Slutning, viste noksom, at

hans Ord havde fænget i mange Hjerter. I Begyndelser af næste Aar, April 1839, stiftes saa „Dansk Samfund“, og den nationale Demokratisme, eller som vi nu ere mere vante til at kalde den: den folkelige Grundtvigianisme havde fylket sin Slagorden. — Det er ogsaa ret karakteristisk, imellem Tilhørerne paa Borchs Kollegium at træffe saadanne Repræsentanter for de literære Løsgængere som H. V. Kaalund og P. L. Møller. De bleve aldrig Grundtvigianere i egenlig Forstand, men ligesom de i det næste Decennium paa deres Vís ofte skulde gjøre Front imod den akademiske Liberalisme, saaledes vidner Kaalunds første Produktion om, hvor dyb en Rus han havde drukket sig i Grundtvigs Skjaldemjød, og P. L. Møllers fordomsfri Kritik af Grundtvigs Digtning blev et Særsyn i Fyrrerne. Begge skrev ogsaa efter Slutningsforedraget Sange, der levende udtrykte, i hvor høj en Grad de havde følt sig grebne af Grundtvigs mægtige Personlighed og ideale Begejstring. (Se Forordet til „Mands Minde“; Kaalunds Sang er med nogle Formforandringer optaget i sidste Udgave af „Et Foraar“.)

Vidt forskjellig herfra lød Dommen over Grundtvig fra liberal Side. Vi skulle kortelig minde om en af disse Udtalelser et Par Aar senere. Den 28. Maj 1841 fejrede „Dansk Samfund“ 10 Aars-Dagen for Kongebrevet om Stænderne, og Grundtvig offenliggjorde sit Foredrag ved Festen i en lille Piece, af hvilken vi have taget de Ord, der staa over disse Linier. Et Indledningsdigt priser den Stund, da „Danskheden vaagned hos Konge og Folk“:

Vi sige det højt, og vi synge det frit:
I Danmark det Ældste os huer.
Lad Frankerne prøve paa Splinternyt!
De har intet Gammelt, som duer.

Grundtvig indrømmer, at han selv, da Kongebrevet i 1831 udkom, fandt det mere sørgeligt end glædeligt, hvorimod han nu kalder det den største og glædeligste af alle Frederik VI's gode Gjerninger. Han tager atter Ordet for, at Stænderne kun skulle være raadgivende, men da de maa blive „meget danskere i Tankegang og Tungemaal", er en kongelig og folkelig dansk Højskole nødvendig. Han véd vel, at Enkeltmandens Stemme i saa vanskelig en Sag sædvanlig længe overhøres, men da det gjælder enten Danmarks indvortes Tilintetgjørelse, hvoraf den udvortes saa ogsaa vil følge, eller Danmarks Opblomstring til det lykkeligste Land under Solen, saa haaber han dog, at hans Røst endelig en Gang skal blive hørt herhjemme. — „Fædrelandet" for 4. Juli, Nr. 568, anmelder Grundtvigs Piece og gjør opmærksom paa, at det dansk-nationale Element altid spiller en betydelig Rolle hos Grundtvig, hvorved hans kirkelige Virksomhed har faaet Udseende af en Kamp for at bevare Nationalitetens Renhed mod tydske Elementers Indblanding, og den politiske Virksomhed af en Kamp mod det sig indtrængende franske Uvæsen. Grundtvig — hedder det — er stedse gaaet ud fra en ganske ejendommelig Anskuelse af hvad der skulde være dansk, uden at han dog har været i Stand til at give denne sin Mening en fornuftig Form, hvorved denne Sandhed vilde være gjort indlysende for Alle. Derfor har hans Person-

lighed maattet støtte ham, derfor er han kun bleven anerkjendt af et Parti, en Klike. „Det er denne Mange paa Kultur, denne logiske Impotens, som er Grundtvigs Hovedfejl, og som gjør, at han aldrig vil faa nogen almindelig Indflydelse.“ Naar Grundtvig derfor foreslaa Oprettelsen af den saakaldte nordiske Højskole, som skulde være en Planteskole for grundtvigske Fantasmata, de skulde udbrede sig derfra over hele Folket og gjøre de dansk, medens hidtil det franske, tydske og engelske Væsen har været prædominerende i Stændersalen, saa kunne „vi Andre“ ikke være med til at etablere en saadan radikal Anstalt, og det som dansk udskregne Væsen maa vises derhen, hvor det har hjemme, i en exalteret Fantasis Rustkammer, i Forfatterens aandrige og vittige og Klikens aand- og vidløse Hoveder.

Saa let fik Liberalismen dog ikke Bugt med Højskoletanken, og man kan ikke lade være at mindes, hvor ledes Grundtvig allerede i sin „Fuglevise til Bondefriheden Pris“ fra 1840 vender sig bort fra Hovedstadens literære og politiske Kredse og søger ud til det store menige Folk. Skjalden, siger han, er af Fugleart og slaar som sine vingede Fæller helst sine Triller i Frihed over Mark og Skov:

For Bønder Himlens Fugle mer
end for de Store sjunge,
som heller le ad Fuglens Fjer
end lytte til hans Tunge.

Vi kjende Alle Visens sidste skjønne Vers:

Saa sandt vi er af Fugleart
og Hjarnes Skjaldestamme,

det kjendes maa paa Bønder snart,
at tændt er Friheds Flamme.

Igjen da lytter Menigmand
til Kvad og Kæmpeviser,
og frydes ved sit Fædreland
og Skjaldesangen priser.

Som Fugle i den grønne Lund
vi skal for Bønder kvæde,
saa det kan gaa fra Mund til Mund,
fra Slægt til Slægt med Glæde.

Det være skal vor største Fryd,
som Skjalde barneglade,
naar hoppe kan ved Sangens Lyd
selv bare Ben paa Gade.

Det kaldes skal vor bedste Sang,
til evig Ros og Minde,
som løber rundt i Danevang,
naar Piger Negen binde.

Det være skal vor Hæderskrans,
naar vore Toner milde
med Pigerne gaa let i Dans
ved hvert et Bøndergilde.

Denne Fordring var ikke tidligere stillet til den danske Poesi, og den kunde ogsaa først finde Gjenlyd, da den æsthetiske Tid var til Ende. I Ord og Skrift, med Tale og Sang holder den allerede graanede Præst og Skjald Folketiden over Daaben. Netop i de samme Aar (Slutningen af Trediverne) ere ogsaa Ingemanns historiske Romaner paa Veje til at blive Folkebøger — saa at Digteren selv tilbyder at ville give Afkald paa Honorar for et nyt Oplag af „Valdemar Sejr“, hvis den kan

komme Bonden i Hænde i en Godtkjøbs-Udgave (se „Brev til H. C. Andersen“, S. 278—79) — disse Romaner, sor Grundtvig saa ofte senere lovpriste*), netop fordi „sel Børn og Bønder“ fandt Smag i dem. Men „Fuglevisen er forøvrigt kun et enkelt Led af den hele Række Folke sange, som Grundtvig nu lagde paa sine Meningsfæller og Disciples Læber. „Modersmaalet“ er fra 1838, o fra „Dansk Samfunds“ Møder i 1839 og 40 skriver si Vise paa Vise, som siden ere blevne den folkelige Grundt vigianismes Opsange hele Landet over, lige fra Højskole sangen „Er Lyset for de Lærde blot“ til det bekjendt Digt om „Kongehaand og Folkestemme“ (se Forordet t „Mands Minde“, S. XIV).

---

*) F. Ex. i sine under Navn af „Brage-Snak“ kjendte Fore drag for Damer og Herrer i Vinteren 1843—44. Saa lid som vi imidlertid her skulle følge Grundtvig ud over Vende punktet i hans Liv, saa lidt tør vi nu nærmere dvæle ve Ingemanns Stilling i Fyrrerne til den af Grundtvig o Blicher rejste Kamp for vor nationale Gjenfødelse. V skulle derfor kun i Forbigaaende minde om, hvorledes ogsa Ingemann i det næste Tiaar ofte udtaler sin levende Sym pathi for begge sine Venners folkelige Bestræbelser o selv nu og da udfolder en Virksomhed i samme Aan indtil han hen imod og efter „det store Galenskabs-Aar 1848 med sin Digtcyklus „Kjærlighed og Politik“, „Fir Rubiner“ og andre Skrifter sammen med de fleste andr Gamle gjør Front imod „det unge Evropa“ og „Allemands Regimentet efter Krop-Flertals-Systemet“. Se saalede hans Sagnkreds fra Begyndelsen af Fyrrerne „Sjælland Kjøbstæder“ og andre af hans „blandede Digte“ fra denn Tid. I „Breve til og fra Ingemann“ findes nu ogsaa mang herhenhørende Oplysninger, som f. Ex. S. 430 og 443 o hans Stilling til Grundtvigs Højskoletanke.

Med Foredragene fra 1838 og Stiftelsen af Dansk Samfund 1839 var altsaa Vendepunktet i Grundtvigs Liv indtraadt. Fra nu af har han fast Jord under sine Fødder, og for hvert Aar, der gik af Fyrrerne, skulde han rykke nærmere mod det Maal, han i 1838 strax „dristig“ havde spaaet sit Fædreland: „en borgerlig Reformation efter Folkets Hjerte, som jeg vel kunde ønske mig ung igjen for at se i al sin Glans, men tror mig dog ikke for gammel til at se i sejrrig Fremgang.“ Tornefri blev vel langtfra Nationalismens Vej gjennem Fyrrerne, og han kunde, som i sit Digt „Kongen og Danskheden“ fra Sommeren 1840, hugge skarpt ind paa sine liberale Modstandere:

Det er kun Fjas at være Drot,
hvor alle Mand vil raade;
det er ej nemt at gjøre Godt,
naar Vrag man slaar paa Naade.
Det er en Nød at gjøre Vers,
end sige at regere,
hvor Stympere paa Langs og Tværs
vil Alting mesterere.

Men allerede i næste Vers lyder det med stolt og glad Selvfølelse:

I Danmark dog det er en Lyst
at rime og at sjunge,
naar man har ret sin Moder kyst
og arvet hendes Tunge
og har i Bryst og Bringe Mod
sin egen Sø at sejle,
trods dem, der ret vil raade Bod
paa Alting med en Hegle.

II.

Himmelbjergspræsten.

Himmelbjerg i Danevangen!
Over Øm og Ry
løft dig kjæk med Folkesangen!
stik med den i Sky!
Du har og en hellig Kilde,
fundet sent, og ej forsilde!
Sove-Syge, Tanke-Lede
godt den kan helbrede.

Op af Dvalen, op af Døsen
vækkes alle Mand,
og med dem det danske Løsen
vaagner trindt om Land:
Fred med Hver, som Fred vil holde!
Last og Skam faa alle Trolde,
som vil Dansk i Struben kvæle,
røve eller stjæle.

N. F. S. Grundtvig: Himmelbjergsvise,
August 1841.

I.

I sin selvopfundne Mythe om „Ægirs Gave“ siger Oehlenschläger spøgende, at dersom ikke den onde Loke havde forspildt Gildets Glæde og hidkaldt den truende Thor, hvis mægtige Skikkelse overskyggede Alt i Havgudens Sal, saa vilde Sæmund i sit Skrift sikkert ogsaa have bevaret Mindet om Disernes Kappestrid og Yduns venlige Daad. Paa lignende Vis har ogsaa Historien, med sin Tilbøjelighed til at samle de forskjellige Faktorer i en Bevægelse om den betydeligste Repræsentant, ladet de øvrige nationale Rørelser ved Folketidens Begyndelse

gaa op i Grundtvigs udprægede Personlighed, og „den
vældige Bedrift har den mindre kvalt“. Og dog vidne
lle Ord, der ere satte over disse Linier, at Grundtvig
selv havde Øje for, at der samtidig med hans egen Kamp
for vor folkelige Gjenfødelse, og uafhængig af denne, var
udsprunget en hellig Kilde paa Danmarks højeste Punkt,
hvis friske og styrkende Vande forjættede at overrisle
Fædrelandets Enge og Dale og bringe Helsebod for alle
fremmede Unoder. Lige saa lidt bør det her glemmes,
at fem Dage før Grundtvig den 20. Juni 1838 begyndte
sine Forelæsninger paa Borchs Kollegium, havde daværende
Kjøbmand i Haderslev P. Chr. Koch udsendt det første
Nummer af sit „Dannevirke“*) og havde indledet Bladet
med at kalde sin Sag ikke blot god og retfærdig, men
hellig, da det gjaldt Modersmaalets Forsvar og
Folkets Oplysning. I samme Sommer altsaa lyder
det samme Opraab fra mindst tre forskjellige Steder i
Landet, fra Hovedstaden, fra Spentrup Præstegaard og
fra Haderslev By, og naar vi i Martsdagene 1848 se
det hele Land, som om det kunde være Frankrig overfor
Paris, øjeblikkelig slutte sig til den fredelige Omvæltning,
der fandt Sted i Kjøbenhavn, saa maa vi ikke glemme,
at den Sæd, der her bar Frugt, ogsaa skyldtes saadanne
folkelige Sædemænd som de danske Sønderjyder og den

---

*) Om C. Flors og C. D. Paulsens Fortjenester af „Danevirkes“ Grundlæggelse kan bl. A. ses i H. N. Clausens „C. D. Paulsens Livshistorie“, S. 43, eller M. Mørk Hansens „Sønderjydernes Kamp for Modersmaalet“, S. 112. — Den 1. Oktbr. 1839 begyndte det andet danske Ugeblad i Slesvig, Uhrmager F. Fischers Aabenraas Ugeblad.

fattige Landsbypræst, der her nærmest skal være Gjer
stand for vor Skildring. Til Grundtvigs Foredrag fr
1838 svare, omtrent samtidig, Blichers første folkelig
Artikler, en sjelden Gang i en kjøbenhavnsk Avis, me
væsenligst dog i afsides og lidet kjendte Provinsblad
og da Grundtvig Aaret efter stifter „Dansk Samfund"
stævner Blicher til den første Himmelbjergsfest. Fre
Barfod har, og ikke med saa megen Uret endda, kald
Blichers Folkefester for hans allerbedste Digtning, o
hvad man nu end i vore Dage mener om Grundlovsfest
og Folkemøder, saa skal Blichers Himmelbjergsfester do
bestandig ihukommes med Tak og Velsignelse, ikke aler
for den praktiske Nytte, de og deres Efterfølgere gjord
ved, som sagt, at forberede det øvrige Land til 184
men især for det ideale Syn paa et Folkelivs Tarv, hvor
de udsprang, for den ideale Begejstring, hvormed de und
fangedes og iværksattes, og for den skjønne barnlige T
paa Idealets Sejr hernede paa Jorden, som gaar igjenne
hele Blichers Virksomhed for denne Sag. Medens Grund
vigs folkelige Program laa i hans Højskoletanke, l
Blichers i hans Folkefester, og ligesom Maalet var d
samme for dem begge: vor nationale Gjenfødelse i borgerl
Forstand, saaledes høre ogsaa de Midler, de anvendte h
i deres oprindelige Renhed til de smukkeste og ædles
Træk af Fyrrernes Historie. Men hvad vilde Blich
sige, om han nu kunde staa op af sin Grav og se,
Danmarks Hovedstad har overladt det til Socialisterne
fejre vor Frihedsdag, og det tilmed en 5. Juni, mede
han var saa glad ved at kunne helligholde en 28. Ma

Da Chr. Richardt i en Grundlovsvise fra 1871 udtrykte Hovedstadens almindelige Mening i følgende Ord:

Vi mæle paa det Bedste
snart hele Aaret rundt,
vi flage og vi feste
lidt mer, end der er sundt,

da tilføjede han dog endnu:

Men i Dag har vi Lov at flage,
første Dag mellem Folkets Dage,
Grundlovsdag!

Men siden er Flaget strøget ogsaa paa denne Dag, og det maa være Hestevæddeløb eller St. Hansdagsløjer, der kan kalde Kjøbenhavnerne ud til Dyrehaven, paa hvis vidbrede Sletter mellem Bøgene og Hvidtjørnene vi dog i saa mange Aar med Glæde sang Folkets Sange paa vor Frihedsdag. Hvor ere de blevne af, de ledende Mænd fra fordums Dage?. Noget mere trofast har det øvrige Land holdt paa Folkefesterne, men politisk Partikjævl paa den ene Side og Kildemarkedsgjøgl paa den anden Side har kun altfor ofte fjernet dem fra det Maal, der een Gang stod for Blichers Tanke. Maaske kan det derfor dog ogsaa være lærerigt at gjenopfriske Mindet om disse vore første, simple Folkefester. Hvor maatte vi ikke ønske os, at vort Land og vort Folk nu igjen havde én Tanke at samle sig om, ét Maal at stræbe imod!

Vi berørte ovenfor, at Grundtvig i visse Maader mindede om Olof Rudbeck, og vi kunne saaledes ogsaa sidestille Blicher sammen med den svenske Digter og Gymnastiker P. H. Ling, om hvem Atterbom saa smukt har sagt,

at han gjorde det til sit Livs dobbelte Maal at opfind
Sange til Gjenopvækkelse af Heltemindet og Legemsøvelse
til Gjenvindelse af Heltesundheden. Naar Blicher nemli
i sine Avisartikler og paa sine Himmelbjergsfester to
Ordet for vort Fædrelands Gjenfødelse til et kraftigt
selvbevidst Folkeliv, saa var Forherligelsen af Danmark
historiske Minder og Ungdommens Opøvelse i Vaaben
færdighed ogsaa kun to Sider af den samme Sag. Me
naar vi her altsaa nævne Grundtvig og Blicher under Et
fordi de frembyde saa mange Berøringspunkter, lige ti
det helt ydre, at de begge nærmede sig de 60 Aar, d
de brød deres nye Baner, saa viser atter Grundtvigs for
bavsende Livskraft sig her, thi medens Blichers folkelig
Virksomhed var kort og blev tynget til Jorden af Livet
Støv og Livets Sorger, til han endelig ene og forlad
lukkede sine Øjne i den fjerne jydske Præstegaard, jus
som Hovedstaden jublende fejrede vor Friheds Opstandelse
saa staar Grundtvigs vældige Skikkelse endnu det Mest
af en Menneskealder klart og skarpt imod hele vor aande
lige og borgerlige Horisont. Af Grundtvigs omfattend
folkelige Kamp kunde vi derfor kun skildre et enkel
Brydningsøjeblik; Blichers folkelige Aar kunne vi sa
nogenlunde følge fra Begyndelsen til Enden.

Vi have betragtet Realismen i vor Literatur som
en nødvendig Forudsætning for, at vor nationale Gjen
fødelse i aandelig Forstand kunde faa sit borgerlige
Supplement. I den literære Bevægelse tog Blicher kun
liden Del. Han havde som ung Student været Øjenvidn
til Slaget paa Rheden den 2. April 1801, og han havde

den nye Tids Morgen siddet paa Bænk sammen med Oehlenschläger og Grundtvig, da Henrik Steffens vakte lle slumrende Aander. Men medens de Andre lod Dagens klare Lys falde paa saadanne plastiske Skikkelser som Nordens Guder og Oldtidshelte, fandt Blicher imellem Ossians taageslørede Klipper sin drømte Verden, og det ar, efter hans egne Ord i „Erindringer“, først i de nodnere Aar, at han hørte og fulgte sin egen Muses Kald. Hans ejendommelige melankolske, men dybe og malmfulde lyriske Digtning, der, naar faa af hans bedste Noveller undtages, maaske staar højest af al hans Produktion, bærer ogsaa Spor af at være blevet til i den Periode af hans Liv, hvor han, som han selv udtrykker sig, maatte sige Ungdommens Idealer og dens gyldne Drømme Farvel. Men lidet skikket som denne Digtning sig selv var til at vinde et større Publikums Opmærksomhed, kom den neppe en Gang til Hovedstadens æstetiske Tribunals Kundskab. Indtil 1833 blev intet af Blichers betydeligere Arbejder trykt i Kjøbenhavn, og hans Tragedie „Johanne Gray“, der i 1825 opførtes paa det kgl. Theater, blev henlagt efter faa Opførelser. C. Molbech var ogsaa saavel i en Anmeldelse fra 1838 i „Maanedsskrift for Lit.“ som i sin Anthologi fra 1840 med Rette gjort opmærksom paa, at Blicher fra sit Livs Ungdom og fra sin Poesis tidligste Morgenrøde vel havde tilhørt Danmark, men ikke Hovedstaden, og ligesom han derved havde været udenfor umiddelbar Berøring med dennes literære og æsthetiske Kredse, saaledes havde han aldrig agt sig efter at hylde nogen enkelt af Dagens Magter og

Avtoriteter.*). I den æsthetiske Periode var det nødvendig til rette Tid at vinde et Publikum i Hovedstaden, ude hvis Bifalds Solskin den Gang endnu mindre end n nogen aandelig Spire kunde trives, og Enhver, der f. E som Blicher, Bredahl eller Carl Bagger blev oversét ell tugtet af den literære Kritiks Ordførere, var ilde fare hvis han ikke havde en Grundtvigs Modstandsevne. Na Læserne selv ville tage Spørgsmaalet om Skylds o Skjæbnes indbyrdes Forhold i behørig Betragtning, det let at anføre forskjellige Exempler herpaa. Ca Bagger forlod saaledes Kjøbenhavn i 1836, efter at J. Madvig havde slaaet Literaturens Bom ned for ha Fremtid med den bekjendte Anmeldelse af „Min Brode

---

*) I et Replikskifte med C. N. David, hvortil vi strax neden komme tilbage, fortæller Blicher selv, hvorledes en Velyn af ham i 1809 forlangte et Exemplar af hans Oversætte af Ossians Digte for „at besørge det recenseret". De lær Efterretninger bragte saa ogsaa en meget gunstig D dømmelse af Abrahamson. „Jeg vidste den Gang ikke" siger Blicher i 1829 — „hvad Mæcenatexemplar til Rec senter var for en Ting; denne Oversættelse er baade d Første og det Sidste, jeg nogensinde har tilstillet el ladet tilstille enten dem eller Redaktionen af kritis Tidender; det er ogsaa første og sidste Gang, jeg i sa danne blev gunstig bedømt. Man har ikke faret læmpe med mine originale Frembringelser: enten ganske ignore dem eller affejet dem i nogle faa myndige Linier elle vidtløftigere Bedømmelser stræbt at frakjende dem poet Værd; og alt dette medens Andre ere behandlede m Ømhed, opmuntrede, smigrede; medens Prøveklude t ere fremstillede som Mønstere, ubetydelige Forsøg s ufejlbare Varsler for tilkommende Mesterstykker." (No lyset, IX, S. 325.)

[Levnet", i hvilken der bl. A. forekom følgende mærkelige [Passus, at Forf. havde villet skildre „et liderligt Genis, en halv Bellmans (!) Levnet, en rig Aands Skibbrud i [Lidenskabernes tøjlesløse Storm". Paa samme Tid var [Bredahl nærved at segne til Jorden under det groveste materielle Tryk, saaledes som det hed i en navnløs Artikel i „Dagen" fra Novbr. 1831, hvori der stilledes en Opfordring til at understøtte en Digterbroder af Ewald i en lige saa trykkende som kummerfuld Stilling. Vel modtog Bredahl adskillig Hjælp (se saaledes „Breve fra H. C. Andersen", S. 92—95), men i „Fædrelandet" for 16. Avgust 1840 opfordrer C. Hauch paa Ny Offenligheden til at give Bredahl en Haandsrækning, da han „nedtrykt af Kummer og Næringssorger" har maattet forsømme at uddanne sit rige Indre. Med disse Tidstræk til Baggrund kan det ikke undre os, at ogsaa Blicher mer end én Gang stod ved Randen af materiel Undergang. Og til Næringssorgerne og den sene literære Anerkjendelse sluttede sig tilmed for Blichers Vedkommende, hvad vi skulle høre ham selv kalde sin „huslige Elendighed". Lidt af alt dette maa her berøres, for at vi kunne forstaa de Ord, hvormed Blicher aabnede sin folkelige Optræden i 1838: „Jeg har her nu intet andet Hensyn at tage end Fædrelandets Frelse, thi af alt Jordisk og Timeligt tilhører dette min første og højeste Kjærlighed."

Da Blicher den 11. Juni 1810 ægtede sin Farbroders syttenaarige Enke med de brune, brændende Øjne, var han Adjunkt i Randers, men da hans Indtægter vare for smaa, opgav han allerede næste Aar sit Embede og

drog til sin Fader i Randlev som Forpagter af denne Præstegaardsavl. I otte Aar levede han her som Bond og Jæger, og det er bekjendt, hvorledes han, da han Familie stadig voxede, vilde have søgt Ansættelse sor Skovrider eller Skytte hos et Herskab, hvis ikke en nær boende Jagtbroder havde udvirket den gejstlige Be fordring, Blicher selv forgjæves i otte Aar havde attraaet I Efteraaret 1819 blev han Præst i Thorning, og skjøn de sex Aar, han tilbragte her, i visse Henseender sige at have været de lykkeligste i hans Liv, saa lagde ha dog her Grunden til den Gjæld, der hele hans øvrig Liv skulde trykke ham saa haardt. Saavel i Blicher egne Erindinger som i Barfods og Termansens Skildringe af Blichers Liv kan nærmere læses herom, men da e Række hidtil utrykte Breve (dels i privat Eje og del fra det kongl. Bibliothek) staa til vor Raadighed, skull vi gribe Lejligheden til at supplere Et og Andet i diss Optegnelser.

Den 6. Juni 1825 skriver Blicher saaledes til da værende Etatsraad J. Collin, hvis skjønne Kald det jo de Dage var at række Enhver, som trængte dertil, e hjælpende Haand: „Deres Velbaarenhed tilmeldte mig Deres meget Ærede: at Hans Majestæt havde omtalt mi i højgunstige Udtryk og tilladt Dem at bringe mig ve gunstig Lejlighed i Erindring. Denne Lejlighed er n kommen, og frembyder sig vel neppe mere, at mi højeste jordiske Ønske kunde maaske vorde opfyldt Spentrup og Gassum Pastorat er den 30. f. M bleven ledigt. Kaldet er ikke fulde 400 Trd. Hartkorn og da der efterlever en kun 50aarig Enke og Præste-

gaardens Jorder staa for 12 Tdr. Skyld, kan det ikke anses for stort for mig efter sex Aars — som jeg haaber upaaklagelig — Embedsførelse at attraa. Men hvad der gjør det til mine inderligste Ønskers Maal er dette: Præstegaarden er for nogle og tyve Aar siden af Ny overordenlig godt, solid og smukt opbygget af daværende Præst, min Farbroder Peder Daniel Blicher. Han døde 1809, og hans Enke er nu min Kone, med hvem jeg har syv levende Børn og en Stifsøn — min afdøde Farbroders og min Kones kjødelige Søn. Jeg var som ungt Menneske meget i min Onkels Hus, nød hans lærerige Undervisning og har med ham plantet de fleste Træer i den af ham ligeledes anlagte store, smukke og nu frugtrige Have. Mange af mine bedste Dage ere henrundne i Spentrup, og endnu har jeg i Egnen og Nabostaden Randers mange Slægtninge og Venner. Jeg behøver vist ikke at anføre mere for at overbevise Deres Velbaarenhed om, at dette Præstekald er den bedste jordiske Lykke, som min Kone, Gaardens forrige Beboerinde, og jeg kunde ønske os. Indtægterne ville forhaabenlig være tilstrækkelige for mine Fornødenheder og mine Børns tarvelige Opdragelse, og jeg vilde dér finde et for trykkende Næringssorger befriet landligt Asyl, hvor jeg kunde hellige mine Fritimer til mit Yndlingsstudium. Saaledes som jeg her har fremsat mine Forhaabninger, kunde jeg vel ikke passende gjøre det i min Ansøgning til Majestæten, som jeg med allersnareste oversender, men eg tror fast i Deres Velbaarenhed at have fundet den Mand, der med Varme vil minde min allernaadigste Konge om en tro og inderlig hengiven Undersaat, der

ved forrige ædelmodige Naadesbevisninger har fattet Mod til at haabe denne sidste og største.“ — I et senere Brev, fra Septbr. 1825, takker Blicher J. Collin for den Andel, denne har havt i hans kjæreste Ønskes Opfyldelse, og den sangvinske Digter gjentager, at han nu med Lyst kan fortsætte sine Arbejder og med Rolighed se en bli-dere Fremtid i Møde.

Allerede i Thorning havde Blicher aabnet Realismens Tidsrum i Danmark, thi denne Ære tilkommer ham. Hans „Bavtastene“ (Odense 1823) med Mindedigte over fortjente Afdøde, dels af Blicher selv, dels af Oehlenschläger, Grundtvig og Ingemann, vidnede om den gjenvakte Lyst til Produktion, og Indledningsdigtet „til Danmarks Ungdom“ anslog strax den Streng, hvorpaa han ved alle Himmelbjergsfesterne uafladelig spillede. Vi skulle minde om et Par af de skjønne Vers:

Unge Danske, træd ærbødig ind
mellem dine gjæve Fædres Høje!
Medens Taaren rinder dig paa Kind,
tindre Glædesstraalen i dit Øje.

Unge Danske, bøj dit Aasyn ned!
Knæl med Andagt mellem disse Grave!
Gjennem Tid og gjennem Evighed
grønnes her de store Dødes Have.

Hvo, som god og gjæv i Freden stod;
hvo, som kjæk og glad i Striden segned;
hvo, som ofred Tid og Kraft og Blod,
staar med evig Skrift paa Stenen tegnet.

Danske Dreng! se dine Fædres Daad!
Lad dit Hjerte svulmende sig hæve!
Lær af dem at trodse Dødens Braad!
Lær af dem for Fødeland at leve!

Synke Tusinder, saa staa dog du!
om end tykkes dig, du staar alene;
der er Fler, om du ej ser dem nu,
som sig skal til Kamp med dig forene.

Her er Kampen vis, men Sejren ej;
altid modnes Høsten ej herneden:
Kæmp, og tro, og haab! saa gaar din Vej
gjennem Døden til Udødligheden!

I Elmqvists „Læsefrugter“ (og til dels i Liunges „Harpen“) fra 1824 skriver Blicher saa i sit 40. Aar sine første Noveller, deriblandt som ovenfor anført „Landsbydegnens Dagbog“ og de Fortællinger, der senere bleve omdøbte til „Josepha“, „Præsten i Thorning“, „Eneboeren paa Bolbjerg“ o. s. fr. Men ligesom disse Fortællinger ikke vakte den ringeste Opmærksomhed udenfor Jylland, saaledes anede neppe Blicher selv, hvad hans første Forsøg i ubunden Stil egenlig betød. Endnu i 1826 kunde han udtrykke sig haanlig om „Vaudeville-mageren Heiberg“ (se Blichers Brev til Amtmand Faye, Spentrup 12. Novbr. 1826, trykt i „Nær og Fjern“ Nr. 283) og bl. A. sige Følgende: „Vi leve ellers ikke i de glædeligste Tider lige saa lidet med Hensyn til Poesi, som til Religion og Politik — Skummet svømmer ovenpaa. Den fortvivlede Atheist Byron, den bigotte Katholik Werner og — for at blive ved vore Egne — den zelotiske Grundtvig, den kaade Heiberg have nu sat sig øverst paa Parnasset, men — de falde vel snart ned igjen. Det virkelig Gode kan en Tid beskygges men ikke udslukkes, det vil dog omsider sejrende skinne

igjennem“*). Der er mere end én Mærkelighed i disse Linier. Det er selvfølgelig Grundtvigs kirkelige Kamp i 1825, der bevæger Blicher til at kalde ham en Zelot, men fra „Kirkens Gjenmæle“ daterer den Alliance sig imellem de „Opvakte“ og Grundtvigianerne, som ogsaa skulde støtte Blicher i hans Kamp for en folkelig Gjenfødelse. Vi skulle saaledes senere paa Himmelbjerget træffe Repræsentanter for de „demokratisk Orthodoxe“, det Navn, man i Fyrrerne gav de Opvakte. Og hvad Heiberg angaar, saa blev det jo ikke alene ham, der baade praktisk og theoretisk tilkæmpede Realismen Sejrei i vor Literatur, men Blicher havde selv i de samme Aar en klar Forestilling om, hvad Betydning en ny Nationalkomedie vilde have, ja havde endogsaa, over et halvt Aar før „Kong Salomon og Jørgen Hattemager“, selv forsøgt at skrive en saadan. Den, der interesserer sig for det Samtidige i enhver ny Literaturbevægelse, vil det derfor more at træffe følgende Udtalelse af Blicher fra 1. Maj 1825. I et utrykt Brev fra Thorning om „Johanne Gray“ skriver Blicher saaledes til Rahbek, at han sender en Komedie, for hvis Modtagelse han er langt mere rolig end for Tragedien, og fortsætter derpaa: „Af Tragedien

---

*) Endnu stærkere Udtryk om den „vandkolde“ Heiberg, hans Vaudeviller og „Formskjærerlavet“ (Heiberg, Hertz o. s. v.) overhovedet findes i Blichers Breve til Ingemann (se f. Ex. S. 73, 184, 274, 336 o. s. fr.). Selv da Blicher i Avgust 1833 i Randers har gjort personligt Bekjendtskab med Heiberg og dennes Hustru, higede han ikke efter at lære ham nøjere at kjende (se Brevet til Ingemann, S. 285).

har det lille Danmark herlig Rigdom; men Komediens Musa har siden Holberg ikke havt nogen stadig — om end for kort Tid — lykkelig Elsker. At erstatte hende hint ubodelige Tab kan ikke falde mig ind; men gjerne ønskede jeg — som gammel Ungkarl, der ægter en ung Enke — ved omhyggelige og vedholdende Kjærligheds-beviser at lindre hendes Smerte. Vinder „Grossereren“ (?) ikke Publikums Bifald, saa kan jeg jo afbryde mit Frieri; men oprigtig talt — jeg har det bedste Haab.“ Blicher havde jo ogsaa tidligere forsøgt paa at skrive Komedier.

Det første Arbejde af Blicher, som vakte nogen almindelig Opmærksomhed, var den lille Samling, for største Delen tidligere trykte, Digte, som han i Viborg 1826 udgav under Navn af „Sneklokken“. Man finder heri mange af Blichers ypperste Digte. Det følgende Aar begyndte han i Forening med Bogtrykker Elmenhoff i Randers Maanedsskriftet „Nordlyset“, i hvis tre Aargange (1827—29, altsaa samtidig med Heibergs „Den flyvende Post“) der findes imellem 20 og 30 Noveller fra Blichers Haand, men unægtelig mange svage Ting ved Siden af de gode. I et Brev fra Spentrup, 27. Febr. 1827, skildrer han J. Collin sin Stilling paa følgende Maade: „Jeg har uagtet de mange Omkostninger, Flytning og nyt Etablissement foraarsager, i Aar afbetalt henved en tredie Del af min Gjæld; og dersom Kornet til næste Aar kunde holde sig henimod de nærværende Priser, haaber jeg at kunne klarere Resten. Thi ej alene at Kaldets Indkomster ere gode (af Tiende og Forpagtninger kom omtrent 400 Tdr. Korn); men det tegner og-

saa til, at det Maanedsskrift, jeg i Forening med Bogtrykkeren i Randers udgiver, vil yde betydelig Fordel*), da Oplaget af 1. Bind — 700 Exemplarer — paa lidet nær er udsolgt. Vel er mit Arbejde meget anstrengende: Embedsforretninger, mine sex Børns Undervisning (en er foruden i Skolen og en endnu først Aar gammel) og nu 5 à 6 Ark Æsthetik maanedlig, hvilket virkelig ikke skrives saa snart, som det læses. Men desuagtet har jeg — Gud være lovet — baade Lyst og Kræfter. Det Værste er, at jeg, som stedse har været vant til hyppig og stærk Bevægelse i fri Luft, ikke saa ganske kan komme i med denne Stillesidden, der ogsaa først i Vinter paadrog mig en lang Skranten og endelig nogle Dages Sygdom. Dog hvad mit Legeme taber, vinder mit Humør ved de blidere Udsigter i Fremtiden."

Men endnu samme Aar, han skrev dette, fik hans „Humør" Dødsstødet. Alle kjende den lille Anmærkning i Blichers Erindringer, at ligesom hans Fødselsdag var den 11. Oktober og hans Bryllupsdag den 11. Juni, saaledes var den 11. December 1827 „en mærkelig Terminsdag for ham — ikke i Pengevæsen, men i Skjæbnens Gang; dog. Verden skjøtter vel ikke om at vide, hvad han selv ønskede at glemme". Denne „sildige Opvaagnen", for at bruge Titlen fra en Novelle det følgende Aar, 1828, gjorde en brat Ende paa alle „de blidere Udsigter i Fremtiden", og ligesom han i Erindringerne med Smerte dvæler ved, at en Kreditor en Gang med skjærende

---

*) Et andet utrykt Brev siger, at „Nordlyset" gav ham et Par Hundrede Daler aarlig.

Bitterhed havde rørt ham paa det ømmeste Sted („Lovens Sværd skulde herimod have været ham en Knappenaalsrift"); saaledes vidner hans personlige Ven Fr. Barfod, at han aldrig glemte det Slangebid, han den Dag havde fornummet i sit Hjerte. Barfod fortæller ogsaa, at han en ganske kort Tid levede adskilt fra sin Hustru, der flyttede til Randers, men da hverken han selv eller hans gamle Fader, som boede hos ham i Spentrup, kunde undvære hendes Selskab og derfor næsten daglig besøgte hende i Randers, saa blev Enden den, at Blicher tog hende tilbage til sig. I et Brev fra Spentrup, 22. Febr. 1830, skriver ogsaa Blicher til J. Collin, at „min for to Aar siden indtrufne huslige Elendighed sent vil forvindes i min Kasse — aldrig i mit Hjerte." De samme Klager vedblive længe at lyde i hans Breve.

Spentrup-Præsten havde altsaa begyndt at vinde lidt Navnkundighed herhjemme. Det er dog for meget sagt af Barfod („Aftenlæsning", 5 Bind, 1862, S. 367), at naar „Sneklokken" havde gjort ham kjendt, saa gjorde „Nordlyset" ham berømt, og P. L. Møller skildrer Forholdet korrektere i sin fortræffelige Karakteristik af Blicher fra 1845 („Kritiske Skizzer", II, S. 117), naar han siger Følgende: „Blicher havde skrevet længe, uden at være kjendt udenfor det kjære Jylland. Dér blev han vel læst med Glæde, men uden at Nogen tænkte paa at anvise ham hans Plads blandt Literaturens Koryfæer. Dér har man endnu ikke æsthetiske Kaffehuse „for den gjensidige Beundring" eller journalistiske Trompetere, som med et smigrende „Touche" give til Kjende, at en Forf. har den

Ære at være deres Ven. Da Blicher foranstaltede en samlet Udgave af sine Noveller (1833—36), var det noget Splinternyt for de forsultne Kjøbenhavnere, man talte om ham, Boghandler Steen tjente godt paa ham, Fru Heiberg fremsagde ham paa Theatret („Hosekræmmeren“ ved en Aftenunderholdning paa det kgl. Theater, 9. Febr. 1834), ja han var formelig i Moden — indtil en lærd Kritikus i Maanedsskrift for Lit. beviste, at det dog ikke var saa farlig bevendt med Blicher.“ Sammen med „Min Broders Levnet“ havde nemlig J. N. Madvig i det nævnte literære Organ for 1835 anmeldt saavel Carl Bernhards „Et Aar i Kjøbenhavn“ som de første Bind af Blichers „Samlede Noveller“, og trods de ikke faa rigtige Bemærkninger, som Madvig gjorde om Blicher, der virkelig stundom skrev invita Minerva, saa begik Anmeldelsen i sin Helhed utvivlsomt, hvad P. L. Møller kalder, „en national Uretfærdighed“. I en senere Anmærkning til sit Digt „Aristarchos autodidactos eller en kort og grundig Anvisning til at lære sig selv det æsthetiske Recensenteri“ siger Blicher ogsaa om Madvigs Anmeldelse: „Jeg har oplevet den Glæde, at en Recensent saa temmelig nøje har behandlet mine Noveller efter de i Lærebrevet opgivne Regler. Dog maa jeg bemærke en meget almindelig og meget undskyldelig Fejl: at han ikke har trukket Løvehuden højt nok op over Ørene.“ — Af et utrykt Brev til Overskou, fra Spentrup 13. Oktober 1836, ses det ogsaa, at Blicher mente at skylde denne den første alvorlige offenlige Anerkjendelse. „Jeg anser det for tilbørlig Skjønsomhed at tilmelde Dem, at siden Deres

Bedømmelse over mine Digte*) udkom, ere mine Varer stegne svært i Prisen, saa Boghandlere endog have budet mig indtil det Tredobbelte af, hvad jeg før har faaet. „Jeg anser det mest som en Virkning af Deres Kritik — den første offenlige, som har tiltalt mig, thi skriftlig har jeg mange Bevidnelser lig Deres, men, som en mig fremmed Herre blandt Andre har tilskrevet mig: „det synes, som Recensenterne ere bange for at lade Dem vederfares Ret“.“ I et andet Brev til Overskou, Spentrup 11. April 1838, kommer Blicher paa Ny tilbage til Overskous „frit udtalte Mening om min Digterfærd — den man ellers i Almindelighed har stræbt at hæmme dels ved højfornem Tavshed, dels ved højmyndige Kritiker.“ Molbechs Kritik kom først senere paa Aaret. Selv nærer Blicher ingen Digtermisundelse. Han skriver til Overskou, at han „agter og elsker“ dennes „poetiske Fremoringelser, skjønt i et Genre, der ligger udenfor min Virkekreds. Jeg véd dog at skatte mine Nærbeslægtedes metropolitanske Skjaldskab, og ser, at saavel den, der fremtræder paa de høje Kothurner, som den, der yndefuldt tensvæver i Thalias pæne Sokker, erkjende mig for ærende, om jeg endog kommer trampende i mine jydske ræsko.“ Men selv om vi se bort fra, hvad P. L. Møller altid i Fyrrerne med Iver bekæmper, at det ogsaa med Hensyn til Madvigs Anmeldelse var Parti- og Koterivæsen, der gjorde sig gjældende, saavel som at Blicher skulde have været Gjenstand for „en mer eller mindre ubevidst

*) Blichers „Saml. Digte“, I—II, udkom i Kbhvn. 1835—36. Overskous Anmeldelse stod i „Søndagen“, Tillægsblad til „Dagen“, Nr. 36 for 4. Septbr. 1836.

Hovedstads- og Skolejalousi", saa havde der unægteli
været al Grund til i Anmeldelsen fra 1835 ganske ande
ledes at fremhæve ikke blot det digterisk Nye og God
i denne Produktion, men ogsaa det Patriotiske og Folkelige
der bestandig var Understrømmen i de bedste af For
tællingerne. Vi vide ikke, om Madvig fra Blicher
Sammenstød med David havde faaet noget af denne
Syn paa Digteren, men endnu i Slutningen af Trediverne
og Begyndelsen af Fyrrerne tager den ledende Liberalism
herhjemme i alt Fald stadig adskillige Forbehold overfo
Blichers Nationalisme, saaledes som den fandt sit Udtry
ved de første Himmelbjergsfester.

Allerede i Begyndelsen af Tyverne havde Blicher
nogle af sine skjønneste Digte besunget det gjenfødt
Grækenland, og Georg Brandes dømmer unægtelig noge
for hastig, naar han i Indledningen til sine „Hovedstrøm
ninger" siger, at den græske Frihedskrig — „hvis Udbru
andetsteds giver Signalet til saa uhyre literære Begiver
heder, som i Frankrig og Tydskland bliver hele Skole
Bane og fremkalder nye Skoler, som bringer et helt Kul
af Forfattere til at slaa om og træde i Oppositionen
Tjeneste" — næsten intet andet Spor efterlader sig i Dan
marks Poesi end hine berømte Linier i Heibergs førs
Vaudeville: „Hvad mener Hr. Baronen vel om Grækern
Affærer?" *) Begge de to Mænd i den danske Literatu
der i Trediverne og Fyrrerne følge den evropæiske Hove
strømning, som Brandes selv saa interessant har paapeg

*) G. Brandes: „Emigrantliteraturen", 1872, S. 23. I and
Udgave fra 1877, S. 25, undtages dog „adskillige smuk
Digte".

— ved trods deres Alder at gaa over fra Konservatismens til Liberalismens Lejr — begge disse Mænd have vidnet om, hvad Betydning den græske Frihedskrig ogsaa fik for dem. Vel foregaar deres Udvikling noget langsommere, som det jo gjerne er Tilfældet med de aandelige Svingninger i Lande, der ligge fjernere fra Evropas Centra, og vel bliver deres (ligesom Geijers) Liberalisme rent national og folkelig, men saavist som Grundtvigianismen er en hel „ny Skole“, saa vist har den græske Frihedskrig traadt dybere Spor i Danmarks Aandsliv, end Brandes vil indrømme. Grundtvig siger saaledes i „Mands Minde“, at Grækernes Opstand blev ham „et af Tidens bedste Tegn“, og Blicher synger paa følgende Maade „til det gjenfødte Grækenland“:

Hvor yndig straaler Friheds klare Sol
og smelter Taagen med sin Himmelbue!
Se! alle Folkefærd fra Pol til Pol
saa længselsfulde hen mod Lyset skue.

De skue dig, Akajas unge Søn!
af dine Fædres Glorie omstraalet.
Kæmp djærvelig! Du kæmper ej i Løn;
i Friheds Morgenglans du svinger Staalet.

Dig ser Iberen, selv i Kampen stædt;
dig ser med Jubel fra sin Skov Germanen;
og Thules Søn fra Fjeldet snebeklædt,
paa Bjerget Gothen, paa sin Slette Danen.

Paa lignende Vis hedder det i „Ipsara“:

Lad Nattens Aander ruste sig til Strid,
lad Vellyst, Guld og Grumhed Jorden hærge!
Om sent, en Gang dog kommer Frelsens Tid,
og Dagen skinner over Dal og Bjerge!

Blicher selv tøvede vel ligesom Grundtvig endnu e rum Stund, før han personlig traadte ud i Folket og to ledende Del i Frihedsbevægelsen, men naar vi komm til hans første Himmelbjergstale i 1839, skulle vi se, a den i Grunden kun er en Omskrivning af Digtet „ti det gjenfødte Grækenland“, der tryktes i „Kjøbenhavn Skilderi“ for 1821. Vi bede da Læserne have saadanne Vers i Minde som f. Ex.:

Nationerne du vise anden Gang,
hvorledes der for Frihed ret maa strides!
Væk dem med Pindars og Tyrtæi Sang!
Og giv os atter end en Ægytides!

Eller naar Livet i det gamle Hellas skildres:

Da Fidias af døde Marmorblok
ved Mejslen levende Gudinder skabte,
og ved Apelles' Værk selv Kunstnerflok
sig i Beundring og i Glæde tabte!

Ej var saa stille paa Alfei Vang,
da raske Ungdom stred for Egeblade!
løb — brødes — og den tunge Diskus svang,
og vise Oldinger om Skranken sade.

Blichers første Sammenstød med Liberalismen fandt Sted i 1829. Som alle de Gamle elskede Blicher Frederik VI, og da Prinds Frederik (senere Frederik VII) den 1. Novbr. 1828 ægtede den gamle Patriarks Datter Vilhelmine Maria, saa' den loyale Digter gjerne bort fra sin egen kummerfulde Stilling og skildrede „Danmarks nærværende Tilstand“ i lyse og lykkelige Udtryk. At det imidlertid ikke var festlig Smiger, som kom til Orde i hans lille Lykønskningsskrift, men en allerede rodfæstet

Overbevisning, kan bedst ses af et utrykt Brev fra Thorning, 24. April 1825, til J. Collin, hvori Blicher, efter at have gjort Rede for sine Undersøgelser om Uldspinderiet og Hørindustrien i Jylland, fortsætter saaledes: „Det er højst interessant og glædeligt at efterspore og kjende Landets Hjælpekilder. Have de end ej været saa ubekjendte som Nilens, have dog nogle af dem ej været fuldkomment erkjendte eller betragtede i deres naturlige Størrelse. Slettænkende have forlængst spaaet Landets Ruin: Mismodige have frygtet; selv Veltænkende tvivlet — og dog staar det lille Danmark endnu, dog nærmer Kursen sig nu til al pari. Her i Egnen er næsten mere klingende Mynt end Sedler, og man vil hellere have Sedler end Species til 12½ %. Jeg kjender ingen Bonde, som lider virkelig Nød (at sige i Bindeegnene og Hørdegnene, og uden egen betydelig Brøde), og siden jeg blev Præst i Thorning, véd jeg ikke, at et eneste Menneske her er gaaet hungrig til Sengs. Strømpebind, Høravl, Kalkbrænderi, Træarbejde, Pottemageri, Heste-, Fæ- og Svineavl, Vadmel- og Dynevaars-Fabrikation, Silde-, Aale- og Torske-Fiskeri m. m. m. dels holde, dels bringe saadanne Summer i Landet, at Krig og Luxus ej endnu har formaaet at ødelægge det. — Jeg haaber, at Deres Velærværdenhed ikke tager mig ugunstig op, at jeg har ytret disse Meninger over en Gjenstand, som næst Poesien er mit Yndlingsstudium.“ — De samme Tanker komme nu igjen i „Danmarks nærværende Tilstand“, lige til den enkelte Vending, at i Danmark lægger intet Menneske dig, uden egen Skyld og Brøde, nogen Aften hungrig til Sengs, og kun et lille Suk gjælder Landgejstlighedens

Stilling, hvor han ønsker og haaber, at Regeringens Visdom vil udfinde Midlerne til at sætte denne Borgerklasse i Stand til, uden at gribe til heterogene Binæringsveje, fri for nedtrykkende, ofte korrumperende Næringssorger, at røgte sit Kald, vedligeholde Videnskabelighed og opdrage sine Børn til vordende Embeds- og Videnskabsmænd *). Ellers prises i varme Ord Danmarks almindelige Velstand: „Bonden er Statens Styrke; han er for de øvrige Stænder, hvad Hænderne er for de andre Legemets Lemmer; saaledes tænkte Statens Hoved og løste derfor de bundne Hænder.“ Med Hensyn til Formen finder Blicher ligesom de andre Gamle, at den danske Regering er ypperlig anlagt, og at den, nøje undersøgt, ikke i almindelig Bemærkelse kan bære Navn af absolut eller uindskrænket, men snarere bør kaldes patriarkalsk. Vel sandt — hedder det et andet Sted — Magten i en Enestes Haand kan misbruges; men skeer ikke ogsaa dette, naar den er fordelt paa Fleres? „Jeg mener: at jo flere Hænder, jo flere Misbrug. Hvad hjælper hin kunstige Ligevægt i de konstitutionelle Statsmaskiner? Tvende eller flere Drivhjul i Stedet for ét tvende eller flere Partier, Magter, Korporationer, de

---

*) Endnu i 1836 skriver Johs. Hage i „Fædrelandet“: „Kirkens Tjenere ere saaledes aflagte, at de fleste, nedtrykte af Næringssorger, hverken kunne dyrke Videnskaberne som de burde eller røgte deres Dont med muntert Sind.“ (Se H. Hages „Johannes Hage“, S. 123.) Om Forandringen i Landets financielle Vilkaar og den stigende Velstand efter Slutningen af Tyverne og Begyndelsen af Trediverne kan ses S. 67 i samme Skrift.

stride indbyrdes — hvorom? om Herredømmet over hele det øvrige Folk. Jeg elsker Friheden, jeg attraar den som det forenede Menneskesamfunds største, kostelige Gode; men jeg forventer den aldrig i idealsk Fuldkommenhed; jeg søger den ikke under Former, de maa klinge nok saa tryllende, love nok saa smigrende; jeg søger, jeg priser den, hvor jeg finder den i største Udstrækning; hvor mit Liv, min Ejendom, mine lovlige Handlinger, mine ikke lovstridige Meningsytringer ere mig bedst sikrede og mest uformente — der har jeg fundet, hvad jeg søger; og jeg mener at have fundet det i i mit eget Fædreland.“ Og endnu to Aar før Julirevolutionen hedder det: „Ordene: Revolution, Parti, Faktion, Reform, Umtriebe, ere os fremmede ligesom Tingene, de betegne, og kunne ikke en Gang passende oversættes i vort Sprog. Liberale ere baade Konge og Undersaatter, og skal her findes Demagoger, da er Frederik den Sjette den første og største.“ Tilsidst ønsker Blicher, at „Frederik den Syvende og hans Maria“ en Gang maa vandre lykkelige i Forfædres rene og lysende Fodspor.

Hvor loyalt Blichers lille Skrift imidlertid end er, saa finde vi dog dets Loyalitet mere menneskelig værdig end f. Ex. den Kongerøgelse, som J. L. Heiberg ved samme festlige Lejlighed brændte i sin „Elverhøj“, hvor tilsidst Agnete knæler for „Herrens Salvede“. En ivrig Friheds-mand burde derfor hellere have vendt sine Vaaben imod den kjøbenhavnske Digter og Smagsdommer, hvis Udtalelser paa den nationale Scene havde en ganske anderledes Betydning og Rækkevidde end Blichers beskedne, i Randers trykte Pjece. Men C. N. David valgte ikke des

mindre at angribe Blicher*), hvem han efter dennes Ord ikke beskylder for mindre Ting end „Letsindighed, Uforskammethed, Uvidenhed, Forfængelighed, Smigreri, Folkeforførelse og Løgnagtighed“. Fr. Barfod siger om Davids Kritik, at den var skrevet „med ungdommelig Vigtighed doktrinær Selvfølelse og hensynsløs Bitterhed“, og det er ganske vist et stærkt Stykke, naar David bebrejder Blicher Overfladiskhed og gjør opmærksom paa, hvor sædvanlig det er i vore politiske Smaaskrifter at finde Overfladiskhed og Ukyndighed „parret med letsindig Higen efter Navn af Publicist“!! Men paa den anden Side bør det dog erindres, at David tog Ordet af Interesse for de den Gang nye nationaløkonomiske og statistiske Videnskaber, og ligesom det ikke er uden Interesse allerede 1829 at høre udtalt, at den offentlige Mening er Statens Livsprincip, saaledes er det karakteristisk at høre den Mand, som i 1865 blev Fader til Slagordet om „den vadmelklædte Absolutisme“, allerede en Menneskealder tidligere frygte for, at Blicher skulde „have lagt an paa at smigre Folket, disse Fædrelandets Børn, om hvilke en stor Statsmand har sagt, at de have lige saa aabne Øren for Smiger som Fyrsterne“. Hvor dybt imidlertid Beskyldningerne for „at søvndysse Folket, hindre dets Virksomhed og standse Industrien“ saarede Blicher, kan ses af hans udførlige Svar til Liberalismens unge Forkæmper i „Nordlyset“ (IX Bind, 1829). Næst efter Poesien havde det jo, som vi saâ, været hans Yndlingsstudium at efterspore og opelske Landets Hjælpekilder

*) I „Maanedsskr. f. Lit.“ 1829.

og hans mangfoldige Bestræbelser i saa Henseende, lige til Hedemosernes Opdyrkning og Træplantningerne i de skovløse Egne, danne den skjønneste Indledning til hans senere Virksomhed for Gjenopvækkelsen af et virkeligt Folkeliv. Han svarer derfor ogsaa David bl. A. saaledes i „Nordlyset“: „„Der er Intet saa godt, som at et Menneske er glad i sine Gjerninger“, mener jeg med Salomon, og i denne Mening forfattede jeg mit Skrift. Og om jeg nu, selv i trange Kaar, havde ytret en overdreven Glæde ved den almindelige Velstand; om jeg, selv hjemsøgt af tunge Bekymringer, i vel kraftige Udtryk havde forkyndt min Deltagelse i Medborgeres blidere Skjæbne: mon da ikke en saadan Forseelse — endog blot for sin Sjeldenhed — havde været tilgivelig? Men naar det nu er Sandhed, jeg har sagt, hvad fortjener saa den, der ej alene har søgt at skille mig ved min Agtelse som Menneske, Skribent og gejstlig Embedsmand men endogsaa har tilladt sig at skumle over hele den danske Nation, dens Karakter og Forfatning? der har vovet at kaste Skygge paa Regeringens og Folkets forenede Bestræbelser og fornægte de herlige Frugter af Samme?“ — Davids Kritik var navnløs, men at Blicher har vidst, hvem Forf. var, kan ses af hans Efterskrift, hvori han dadler dem, „som indbilde rige Folks Børn, at de ere uhyre kloge, og derved give deres Stolthed og Egoisme saa rigelig Næring, at de allerede før de faa Skjæg paa Hagen gaa med intet Mindre end en Professor eller en Finansminister i Maven; skjønt man omsider ser, at den forventede Necker i det Højeste

falder ud til en Süss-Oppenheimer.“ Den sidste Vending er en ægte naiv Blichersk Vittighed.

Forinden dette Svar blev offenliggjort, havde Blicher skrevet følgende, hidtil utrykte, Brev til sin Velynder og Raadgiver, den baade „højvelbaarne“ og i Ordets bedste Forstand „højædle“ Statsmand, J. Collin:

„Højstærede kjære Hr. Etatsraad! Jeg takker Dem ret meget for de givne Vink min Piece Kritik anbelangende. Ved første Gjennemlæsning faldt mine Tanker paa Heiberg jun., ikke saa meget fordi han tilforn har været mig paa Nakken, som fordi jeg kjendte hans Faders Angreb paa vor Statsforfatning, saavel de ældre franske, som det nyeste danske*). Men ved nøjere Prøvelse frafaldt jeg denne Mening, skjønt han maaske har havt en Finger i Spillet. Det anede mig virkelig, at Paskvillanten maatte være den benævnte Jødedoktor. Mit Svar var allerede færdigt, da jeg modtog Deres Brev, og leveret til Elmenhoff for at indrykkes i Nordlyset og desforuden særskilt at aftrykkes. Imidlertid bier jeg nu med Trykningen, til jeg har hørt Deres Mening herom, og vedlægger desaarsag en Afskrift. Svaret vil blive omtrent saa stort som hele Skriftet, der har vakt Striden, og egner sig vel derfor ikke til Indrykning i noget Blad. For alligevel at standse Publikum noget i overilet Domfældning, var det vel ikke af Vejen om i et af de Kbhvske

---

*) I Slutningen af Tyverne lod P. A. Heiberg i Norge trykke forskjellige politiske Smaaskrifter, f. Ex. „Enevoldsmagtens Indførelse i Danmark i Aaret 1660. Historisk og kritisk Undersøgelse“. Drammen 1828.

Blade blev foreløbig annonceret: „at mit Tilsvar var under Pressen“. — Ved at gjennemlæse min Analyse af Skandskriftet vil De se, paa hvilke Grunde jeg betragter det som injurierende, hvorfor jeg og har forespurgt i Kancelliet, om jeg skal sagsøge Forfatteren. Svar herpaa venter jeg, inden Trykningen sluttes. — Literaturtidenden har jeg ikke læst, thi jeg véd Ingen heromkring, der holder den; jeg har altsaa blot af Hempels Avis set, at en Ven har taget mig i Forsvar*). Febr. H. af Maanedssk. for Lit. tænker jeg snart at faa, som det første, i Randers“. Resten af Brevet, der er dateret Spentrup, 13.

---

*) I „Dansk Literatur-Tidende“ for 1829, Nr. 6, S. 84—85, findes en anonym Anmeldelse af Blichers Lykønskningsskrift. Anmelderen nedlægger en Indsigelse mod at sætte Blicher offenlig i Klasse med „letsindige og uforskammede Skriblere“ og fortsætter derpaa: „En saadan Beskyldning kan ikke gjøres mere uforskyldt mod nogen Mand end mod Pastor St. St. Blicher, som langt fra at tragte efter Ros eller udvortes Glimmer har, uden at bukke under for mangt et haardt Stød af Skjæbnen, længe og troligen uden Brask og Bram virket i sin Kreds. De, som kjende Manden og vide, hvor utrætteligen han arbejder, tillige udenfor sit egenlige Kald, ikke blot som Skribent men ogsaa til en forbedret Industris Udbredelse, til sin Omegns Forskjønnelse med Plantninger, maa forbavses over den Letsindighed, hvormed han er bleven beskyldt for at være en Smigerpræst, der vildleder Folket og neddysser det i Uvirksomhed.“ — Anmeldelsen ender derpaa med følgende Hip til David, at ligesaa vist som Blichers fordringsløse lille Piece ikke vil bringe Forvirring i nogen ikke allerede forvirret Hjerne, ligesaa vist er det, at „„politisk Kandestøberi“ og „politisk Indifferentisme“ ikke udryddes af Verden ved Oprettelsen af Lærestole i Statsøkonomien“.

Marts 1829, bringer J. Collin en varm Taksigelse for andre Vennetjenester samt en af de i Blichers Breve saa hyppig gjenkommende Redegjørelser for hans Gjælds daværende Standpunkt. Det ender saaledes: „Jeg har rigtignok nu solgt mine Heste, Vogne og Tilbehør, for i Stedet at holde Køer, men derved faar jeg en passende Motion hver Helligdag til mit Annex, og ovenpaa smager Kartofler omtrent som Skildpadde. Ogsaa har jeg taget min næstældste Søn ud af Viborg Skole, hvor jeg kun et Aar formaaede at holde ham. Jeg vejleder ham nu selv, og saaledes tror jeg, han gjør raskere Fremgang. Min huslige Forfatning er i det Hele langt bedre end tilforn.“ Paa Brevets Fod findes derpaa følgende „NB.: I Fald De bistemmer min Plan at lade Svaret trykke i Nordlyset (hvorved særskilte Aftryk intet koste mig), beder jeg om Afskriften forsynet med Deres Bemærkninger snarest mulig tilbage.“

Vi kunne her med det Samme betragte en anden politisk Udgydelse, da Blichers øvrige utrykte Breve væsenligst dreje sig om literære eller huslige Sager. Fra Randers, 3. April 1835, skriver han saaledes til daværende Konferensraad J. Collin: „Med Harme har jeg nu allerede længe set paa N. Davids og Konsorters ligesaa daarlige som lumpne Machinationer og ventet forgjæves, at alvorlige Stemmer skulde opløfte sig mod dem. Da jeg her i Dag læste det sidste Nummer af Fædrelandet*), der i

---

*) Det af C. N. David den Gang redigerede Ugeblad „Fædrelandet“ bringer i Nr. 28, 29. Marts 1835, bl. A. en Artikel („Opfordring efter Opfordring“) om Pressens Frihed, hvori

Uforskammethed synes at overgaa alle de andre, nedskrev jeg Ilagte (da jeg ikke faar Tid at renskrive det, sender jeg det i Kladde). Jeg underlægger det Deres Bestemmelse: om det bør offenliggjøres. Finder De, at det er et Ord i rette Tid, men at dog maaske et og andet Udtryk eller Ytring kunde være indiskret, beder jeg D. H. ville ændre samme. Vil De have det frem, tykkes mig bedst, at det skete i Hovedstaden; men jeg véd ikke, om „Kbhvsposten", der er nærved at overbyde „Fædrldt." i Kaadhed, vil modtage det. Provinsialaviser læse Faa derovre, og hvad deri kommer æstimeres ikke synderligt."

Indlagt i Brevet laa da Følgende, der altsaa neppe blev offenliggjort:

„En Røst, men ikke i Ørken.

Den, der med opmærksomt Øje følger vor nuværende Konges hele lange Regering, vil finde, at den er en uafbrudt Bestræbelse for at uddanne, hæve og grundfæste Nationens legemlige og aandelige Frihed. Midlerne, som anvendtes til Opnaaelsen af dette Maal, vare overensstemmende med Folkekarakteren, med sund Politik, med selve Naturens Virkemaade, milde og langsomme, men derfor og sikre, og uden hine bedrøvelige Tilbagegange eller Reaktioner, hvilke i andre Lande have víst sig som Følger, ej alene af pludselige Revolutioner, men endog af enhver overilet Indgriben i Tingenes Gang. Denne Tendens i Danerigets Bestyrelse, dette dens Grundprincip

---

Censuren kaldes fordømmelsesværdig, medens Trykkefrihed nævnes som et Gode, der bringer Velsignelse over Folk og Land.

kan ikke tilskrives Underbestyrerne, som vare mange og flere Gange skiftede og umuligen kunde have aldeles lige Anskuelse i Statsvæsenet; det maa søges hos En — hos Kongen selv; og kan det aldeles ikke formindske hans Fortjeneste, at hans Valg af Bihjælpere var klogt, eller om man saa vil heldigt. — Saaledes og ene af denne Aarsag gik det ikke her som andetsteds — f. Ex. i det saa højt anpriste England — at Grundsætningerne for indvortes og udvortes Politik omskiftedes med Ministrene og fremstillede sig afvexlende snart som liberale og snart som servile. Under slige Frem- og Tilbage-Spring vide Nationerne aldrig, enten de ere kjøbte eller solgte.

Efter at Frederik den Sjette paa mange Maader, men især ved stigende Oplysnings bestandige Fremme, havde forberedt sit Folk og gjort det modtageligt for en med dets forhøjede Kulturgrad overensstemmende Forfatning, grundlagde han samme ved „Stændernes Indførelse". Men hele Bygningen af dette kongelige Storværk kan ikkun fuldføres til den nødvendige Fasthed og Varighed ved hin kloge, sindige og stadige Fremskriden, med hvilken Materialerne efterhaanden samledes.

Netop nu, i dette lyseste Tidspunkt af Danmarks Historie, nu da Monarken ved en frisindet Institution viser, hvortil hans hele Regentfærd sigtede, nu fremtræder aabenlyst en revolutionær Opposition, der er saa meget urimeligere, som den ingen Gjenstand har, Intet at oppo-nere imod; men — ligesom de religiøse Sværmere*) —

---

*) Blicher regnede den Gang, som vi have vist, N. F. S. Grundtvig til disse. I et Brev til Ingemann fra Febr. 1827 havde

fægter mod Fjender, som ingen Anden ser, stormer drabelig løs mod Vejrmøller, der kun ere til i deres egen ophidsede Indbildning, og gjør en Spetakel, som om vi „i Landet havde Tyrken eller Paven“. — Anholtskrigen gjentager sig, men under en Form og under Omstændigheder, som ej alene gjør den til Gjenstand for Latter, men meget mere for alvorlig Bekymring. „Hvilke Følger“, spørger den Sindige, „kunne muligen opstaa af denne ukloge Fremfusenhed, denne utidige, fast barnagtige Higen efter at afryste Frugten, førend den er moden, denne utaknemmelige Riven til sig af hin Kongelige Gave?“ Vel har den med Dannefolkets Sind og Tænkemaade ganske uoverensstemmende, mod Kongens Visdom og Faderlighed fornærmelige Tone, der udtaler sig i det Blad, der bærer den pompøse, men falske Titel „Fædrelandet“, kun fundet Gjenklang hos en stor Minoritet; men Majoriteten tier — det er urigtigt; det kan vorde skadeligt. Medborgere! vi skylde Kongen, vi skylde os selv, vort statsborgerlige Vel, at udtale den almindelige Stemme. Slaar eder ikke til Taals ved den gamle magelige Trøst: „lad dem skraale! det falder hen af sig selv — de ere for Faa til at kunne udrette Noget“. — Faa? — Jakobinerne vare ogsaa Faa fra Begyndelsen. Man skal tælle et Parti, som man tæller

---

han ogsaa skrevet saaledes om de theologiske Stridigheder mellem H. N. Clausen og Grundtvig: „Mig er hverken det ene eller det andet Parti tilpas — det ene for koldt, det andet for varmt — det ene bar Fornuft, det andet bar Tro; er der ingen Middelvej? og skal en god Kristen endelig slaa til med Sværd?“

Soldater — man skal veje Aanden, der besjæler det. Lad os nøjere betragte denne.

Allerede for flere Aar siden begyndte den at spøge i „Robe“ og Doktorhat. Den klagede vel ikke ligefrem paa Kongen, men søgte dog at vække Utilfredshed med det Lands Tilstand, som han bestyrede, og talte profetisk om andre Tider. Men aldrig saa snart havde han lovet Stænders Indførelse, før den, visende sig i en end mere ærefrygtbydende Skikkelse med langt filosofisk Skjæg og en rød Hue under Hatten, hævede Tonen, og proklamerede Friheden hartad som deres eget Værk! Deres Dristighed steg efterhaanden saa højt, at den ikke længere blot ignorerede Kongen, men endog under let skeletterede Sofisterier søgte at undergrave hans Magt og konstituere sig selv som Dannemarks Frelser. Dersom et saadant Indgreb, en saa fræk Anmasselse skulde have foranlediget en — med Hensyn maaske til fjernere, for Indviede kun bekjendte, Forholde — nødvendig Indskrænkning i den af Kongen selv givne, saa længe beskyttede, og nu af dens egne foregivne Talsmand misbrugte Trykkefrihed, hvem havde vi da derfor at takke? Hvormed vil Professor David — om han endog skal anses af hans Parti for en Kong Salomon — hvormed vil han erstatte Nationen et saadant ved ham forvoldt Tab? Vil han maaske give os en Republik, med en Skyggekonge, med Ministre, der dukke op og ned lig de kartesianske Djævle, med Kamre, der evindelig klamres, indtil en Intervention — dog Kong Frederik lever endnu. Han vil sikkerlig finde den rette Vej, saavel til at bortrødde Hindringerne for sit Værk, som

til at værne om den Aandsfrihed, han selv haver opelsket.

Naar man læser disse Demagogers Ramaraab, skulde man ikke tro, at Danmark stod paa Afgrundens Rand? Og hvad er da egenlig sket siden Forordn. af 28. Maj? Har Kongen gjort et eneste Tilbageskridt? Har han til Datum gjort mindste Indskrækning i den af ham selv udvidede Frihed? Har de Deputerede smigret ham? have de forraadt Folket og dets Rettigheder? — Det synes virkelig, som disse blinde Sværmere (for at bruge det mildeste Navn) ret med Flid og Forsæt lagde an paa at det skulde ske, som de kæmpe for at forhindre; ja ret med tirrende Trods udæskede Kongen til Kamp om Danmarks Regering. Er det virkelig ikke, som om de ville sige: „lad os en Gang se, om Deres Majestæt tør indskrænke Trykkefriheden? om De tør sammenkalde Stænderne? hvem vi nu i Forvejen have bearbejdet og lagt i Munden hvad og hvorledes de skulle tale.“

Men det er nu saa deres Manér at bekæmpe Fjender, hvor ingen ere, at skjændes uden at have nogen at skjændes med, at mane usynlige Aander. — Velan! lad dem da faa virkelige Gjenstande for deres revolutionære Iver! Lad os vise, at vi have en bedre Mening om vort Lands Tilstand, en taknemmelig Erindring om de allerede iværksatte Forbedringer og afhjulpne Mangler, og et lysere Haab med Hensyn til de endnu tilstedeværende, om hvilke Kongen netop ved Stænderne ønsker at komme til Kundskab! — Lad os offenlig bekjende vor Tillid til Frederik den Sjettes nu snart gjennem tvende Slægtfølger prøvede statskloge Omsyn, dybttrængende

Indsigt og uforandrede Kjærlighed for sit trofaste Folk!“

— Man vil af denne karakteristiske Artikel, hvis udtalte Anskuelser saa nøje svare til, hvad de andre Gamle, som f. Ex. A. S. Ørsted og F. C. Sibbern, den Gang altid hævdede*), ikke alene se, at Blicher endnu har David og hans Angreb fra 1829 i frisk Minde, men at Blicher selv endnu er et godt Stykke fra at være grebet af den Tidens Aand, der i 1838 lagde helt andre Ord paa hans Tunge og i 1839 drev ham til den første Himmelbjergsfest. Men ogsaa i en anden Henseende turde Artiklen være af Interesse. Den forklarer, hvorledes Blichers ideale Demokratisme ved at lægge saa stærkt Vægt paa det Nationale og ved at bevare sine kongelige Sympathier fremdeles kunde bringe ham i et fjendtligt Forhold til den i Pressen herskende Liberalisme.

---

*) Ogsaa Ingemann dømte den Gang paa lignende Maade om David. Samme Aar, d. 28. April 1835, skriver han saaledes til sin Ven M. B. Nygaard, en af de udvalgte Repræsentanter til den nørrejydske Stænderforsamling: „Jeg deler ikke ganske din Interesse for David. Stort Nyt har han neppe lært Nogen, der kjender det sidste Aarhundredes politiske Ideer, og det vil du vel indrømme at selv de fornuftigste Ideer kunne i deres Anvendelse uden Hensyn paa Tid og Omstændigheder, blive uforstandige. Hans publicistiske Visdom har han andensteds fra — men Uklogskaben er hans egen; for Resten vil jeg gjerne tro, han kan have ment det meget godt, men den har ikke opfundet Krudtet, der nu vil lære Børn det: Brug ved at tænde Raketter i Stuen.“ (Se „Breve til og fra Ingemann“, S. 307, samt Udgiverens Anm. til Brevet.

II.

Da Blicher i 1829 afsluttede „Nordlyset“ med en Række Digte om „Livet“, brugte han bl. A. ogsaa den gamle Sammenligning mellem dette og en Skole:

Livet er en Skole, som Alle søge maa,
lærerig tilvisse, men streng at gjennemgaa.

I Spøg kunde han trøste sig med, at

Skjalden sulte maa:
synger bedst, naar han er sulten.
Sig mig, hvor en fed Poet du saâ?
Neppelig ved Skriverpulten,

men efterat der til Næringssorg ogsaa er kommet Hjertesorg, dør Smilet paa hans Læber, og det er med Taarer i Øjnene, at han ser den blysomme Skovdue ty ind i Skovens Dyb og søge sig et Skjul

for trofaste Elskov i huslige Ro,
for Familieglæder i lønlige Bo.

Ogsaa Digteren havde en Gang levet i Glædens Nu:

Da kom det mig for, som om Livet var
en bestandig Vaar og bestandig klar.
At alle de friske Blomster, jeg saâ,
en Gang skulde visne, jeg tænkte ej paa.
Jeg tænkte ej paa, at Skovens Pragt
en Gang maatte skiftes med Vinterdragt;
ej at din forelskede Kurren en Gang
vilde tie som al anden Fuglesang.
Og ak! jeg tænkte end mindre paa,
at Kjærlighed ogsaa kunde forgaa.
Men elsk kun, min Due, og bryd dig ej om
de Vintertanker, fra Skyggerne kom.
O! kur kun og kjæl kun og hør ikke paa
de Tungsindighedssuk, fra mit Hjerte gaa.

Thi nyd du, mens Tid er, din Foraarslyst!
Alligevel tidlig nok kommer din Høst.
Vær klog og glæd dig, imens du er ung!
Den sildige Anger er bitter og tung.

Trækfuglene vare blevne den „stavnsbundne Landsbypræsts“ bedste Venner. Naar Sorg og Synd i Hjemmet tyngede ham mod Jorden, fik Sneppens klaprende Vinger ham til igjen at slaa Blikket op mod Himlen. „Tirez haut! tirez haut!“ lød det til Digteren, og medens han med Bøssen paa Nakken strejfede om paa sin Hede, dulmede Samlivet med den store Natur den svidende Smerte i de altid aabne Hjertesaar. Hans ringe Produktion fra denne Tid, Begyndelsen af Trediverne, er ogsaa for en Del helliget St. Hubertus. Et Tidsskrift for Jagtelskere, ved Navn „Diana“, udkom i Randers fra 1832—38, og det sidstnævnte Aar samlede han endvidere sine Digte om „Trækfuglene“, en „Naturkoncert“ og tillige et — Skriftemaal. Hvor ønskede han ikke ofte sine fjedrede Venners Evne til at gjæste fremmede Lande! Med Droslen sender han Hilsen til de stolte norske Fjelde, som han saa gjerne gad se en Gang, og med Sisgenen sender han Tak for sidst til det skjønne Sverig, som det dog havde været ham forundt at gjæste:

Der bor en Mand paa de jydske Vange,
han digter Æventyr, digter Sange;
ham kommer ved Blikket mod Sveas Kyst
en Taare i Øjet, et Suk i hans Bryst.

Blicher fortæller i sine „Erindringer“, at hans kjæreste Læsning, endog i Drengeaarene, var Rejsebeskrivelser, men først i sit 54. Aar fik han den deraf fødte Rejse-

lyst nogenlunde tilfredsstillet, da han med en kongelig Understøttelse, der nok mere gjaldt Nationaløkonomen end Poeten, i 1836 besøgte Sverig indtil Stockholm og Upsala. Et Par utrykte Breve til J. Collin fra disse Aar kunne nærmere skildre os hans Rejseplaner. Det første er dateret Spentrup, 29. Novbr. 1833, og lyder saaledes: „Deres Højvelbaarenhed har rimeligvis før gjort den Bemærkning: at naar jeg skriver Dem til, er der som oftest Noget, hvori jeg trænger til Deres Hjælp eller Raad. I saa Fald vil det ej heller forundre Dem, at jeg denne Gang søger begge Dele. Undskyldninger herfor tror jeg De nødigere vil høre end jeg sige. Altsaa gaar jeg tillidsfuld lige til Sagen. — At rejse har fra min Ungdom af været et, og det ikke det koldeste, af mine mange pia desideria. Siden jeg blev Præst har jeg ikke alvorlig tænkt paa det igjen før nu, egenlig vakt dertil af et Par Venner, som — den ene uden at kjende til den andens Idé — have opmuntret mig til at søge et Rejsestipendium, og imidlertid lade mit Embede bestyre ved en Kapellan; de mente, „at jeg kunde have kvalificeret mig lige saavel som Hertz, Andersen etc. til saadan Begunstigelse“. Dette lader jeg staa derhen. D. H. kan jeg sige det: at jeg ikke gjør Sammenligninger, ej heller sætter mig paa Vippebræt med nogen af mine Medbrødre i Apollo, men i denne Henseende skikker mig som det sømmer enhver hans Præst. Alligevel tykkes mig, der kunde være noget i mine Venners Mening, saa meget mere, som Tendensen af min forønskede Rejse turde være bestemtere og Maalet tydeligere end deres, der blot rejse paa Digtekunsten i Almindelig-

hed. — Thi foruden dette: at jeg ikke er i Stand til at give Sceneriet og Figurerne i mine romantiske Skildringer det Liv og den Sandhed, der udgjøre deres Væsen, med mindre jeg gjør mig bekjendt med samme paa selve Begivenhedernes Skueplads*); at jeg følgelig snart maa være udtømt, hvis jeg idelig skal bevæge mig inden de snevre Grænser, min Skjæbne har afpælet mig**): saa har jeg endnu et andet og i Manges Øjne maaske vigtigere Øjemærke. — Jeg tror nemlig at være den Første, som har fremdraget den jydske Mundart af den uforskyldte Ringeagt, hvori den hidtil laa hartad begravet, og altsaa unyttet i det danske Skriftsprog — anvendt i det Højeste kun med Hensyn til komisk Effekt paa Theatret, og det endda blot for Udtalens Skyld. Foruden det, at jeg hist og her i mine Digtninger har gjort nogen, skjønt sparsom Brug af Dialekten, der endog har vundet Recensenternes Bifald, har den — som jeg tror — almindelige og udelte Yndest, hvormed de en-

---

*) I et Brev til Ingemann fra Febr. 1824 spørger Blicher Vennen om dennes forventede Digt „Valdemar den Store og hans Mænd“ (der udkom i Juli samme Aar) og beklager, at Digteren ikke selv har været paa Grathe Hede „for Dekorationernes Skyld“. Lignende „realistiske“ Bemærkninger om Lokaliteterne i „Prins Otto“ gjøres i et Brev fra Marts 1835 (se Ingemanns Breve, S. 167 og 303).

**) Brevet har her følgende Anmærkning paa Foden af Bladet: „I Vendsyssel har jeg endnu aldrig sat Fod, Ringkjøbing og Ribe Amter har jeg kun berørt; først i Sommer saa jeg Mors og Thy, og det endda flygtig — Rejsen varede en Uge. Denne min første Kunstrejse blev blot mulig ved tvende Venners Deltagelse“.

kelte hele Prøver saavel i det Komiske som i det Alvorlige ere optagne, givet mig Opmuntring til at gaa et langt Skridt videre. Jeg har da længe samlet paa en jydsk Ordbog, som skulde indeholde alle de Ord, Talemaader, Ordsprog o. s. v., som ikke findes i det danske Skriftsprog; ej alene de, som ere aldeles ejendommelige for Provinsen, men alle som have Paralleler i de øvrige det germaniske Tungemaals mange Afgreninger: tydsk, plattydsk, nedertydsk, hollandsk, engelsk, skotsk, frisisk, svensk og gammeldansk. Men da nu Almuen i alle de nævnte Sprogarters Hjem — saavel som her — ligeledes har Ord, Vendinger etc., som ej forekomme i Skriftsprogene, vilde det til muligste Fuldstændiggjørelse af mit Arbejde være nødvendigt i Landene selv at vorde bekjendt med dem, i det Ringeste at hente Kundskaber og Oplysninger hos deres respektive Lingvister. De Lande og Provinser, som jeg i dette Øjemed finder nødvendigst at besøge, ere: Nørre- og Sønder-Jylland, Sverig (fornemmelig Skaane) og Norge. Og dette kunde bekvemt lade sig gjøre paa to eller tre Aars Sommertoure i Juni, Juli og Avgust; naar mit Embede, der paa disse Tider kun giver lidet Ministerielt at forrette, blev besørget ved en personel Kapellan. Det paatænkte Værk — om det end ej blev mere end et Forsøg og levnede Rum til Supplementer — vilde det dog vorde en Berigelse for Modersmaalet og et nyttigt Repertorium for Skribenter i flere Fag.“ — Brevet ender med en aaben Tilstaaelse af, at dog ogsaa Egennytte blander sig i hans Plan. Hans Skatterestancer og øvrige Gjæld er voxet ham over Hovedet. „Uden anden Hjælp maa min Indbo afsted;

og mine øvrige Kreditorer ville da neppe holde sig rolige. Det er tungt nok, med en Gjæld af under 2000 Rdl. ej endda at kunne „holde Hundene fra Døren“, som den jydske Bonde siger. Et Rejsestipendium vilde rimeligvis redde mig, da jeg er vant til at knibe. Det kommer nu an paa, om De kan hjælpe mig — at De vil, forudsætter jeg.“

I det næste Brev, af 21. Dcbr. 1833, sender Blicher derpaa sin „sande Ven og virksomme Velynder“ den omhandlede Ansøgning*). Vi anføre følgende Passus af

---

*) Ansøgningen begynder med at udtale, hvorledes det er under Kongens Avspicier, at Oldgranskernes Bestræbelser for at bevare Fortidens Mindesmærker i Almindelighed og Ursproget i Særdeleshed har baaret sine Frugter. „Fædrelandets Historie“ — hedder det videre — „vinder muligste Lys og Nøjagtighed; og det danske Tungemaal beriges og uddannes ved egne, men hidtil hartad forglemte eller oversete Hjælpemidler, og hævder saaledes sin Selvstændighed blandt det skandinaviske Stamsprogs forskjellige Afgreninger. Dog synes det, som om man endnu ikke var bleven opmærksom paa Vigtigheden af de særskilte Provincialdialekter eller Almuemundarter, som dog eje mangfoldige Ord, Vendinger, Talemaader og Ordsprog, hvis Afbenyttelse i Skriftsproget vilde bidrage saa særdeles meget til dettes Udvidelse og Forædling. Dette turde fornemmelig være Tilfældet med den jydske — eller maaske rettere — de jydske Mundarter, der af Alle ustridigen har beholdt de fleste Stammeord. Nogle af vore Sproggranskere (som f. Ex. Professorerne Molbech, Magnussen og Rask) have allerede ved Lejlighed erkjendt dette; og de Prøver, Underskrevne har givet, saavel af Stykker, skrevne ganske og alene i Dialekten, som og af dens Anvendelse i danske Digtninger, har vundet Kritikens Bifald,

Brevet: „Hvad jeg skulde forlange af Penge? Det véd jeg ikke ret og tør ejheller. Saameget er vist, at Forberedelserne til Rejsen vil kræve en Del saasom: Bøger, især Lexika, i forskjellige Sprog, tilligemed Landkorter og Rejsebeskrivelser; endvidere Klæder, hvormed jeg kun er tarvelig forsynet; endelig vil en Kapellans Holdelse med Kost og Løn ogsaa medtage ikke ubetydeligt. Maaske alt sammen kan løbe op til henved et Par hundrede Daler, og et andet Par skulde neppe være formeget til 3 Maaneders Rejse. Men jeg overlader til Dem selv at bestemme Stipendiets Størrelse, hvis min Ansøgning ved Deres bonis officiis vorder bevilget.“

Først to Aar efter opnaaede imidlertid, som sagt, Blicher den ønskede Rejseunderstøttelse, hvorom følgende

---

og Opmuntring. — For nu at gjøre denne Kilde tilgængelig for alle Forfattere — af hvilke de fleste fødes og leve udenfor Jylland — har Ansøgeren i nogen Tid samlet Materialier til et Lexikon, der skulde indeholde alle de Ord, Talemaader o. s. v., som ikke findes i det danske Skriftsprog, men som alligevel have Hjemmel i Islandsken (Stamsproget) eller i dets nærmere eller fjernere Afgreninger: Svensk, Engelsk, Skotsk m. fl. Men for at bringe et saadant Værk til højere Grad af Fuldstændighed og Nøjagtighed, vilde det være uomgængelig fornødent at berejse saavel Fædrelandets forskjellige Provinser som og de tilgrænsende Nabolande.“ — En saadan Rejse, hedder det tilsidst i Ansøgningen, vilde ejheller være uden antikvarisk Udbytte. Mindre end tvende Sommerrejser vilde neppe være tilstrækkelige til Øjemedets Opnaaelse; dog vover Ansøgeren kun for det Første at bønfalde Kongen om Bevilling for den tilstundende Sommer, og da han selv er „aldeles uformuende til at bestride Omkostningerne“, tillige om en Pengeunderstøttelse af Fonden ad usus publicos.

lille Brev fra Spentrup, 12. Septbr. 1835, giver nærmere Oplysning. „Højædle Hr. Konferensraad Collin. Som jeg kom hjem fra en Rejse i det saakaldte Vendsyssels Højland (en mærkelig Bjergegn og ene i sit Slags i Danmark) og er i Begreb med at foretage en anden til Holstebro og Lemvigkanten, modtog jeg paa én Gang begge Deres mig saa kjærkomne Breve. Denne ved Deres kjærlige Bestræbelser for mig og min Konges store Godhed erholdte Hjælp sætter mig i Stand til næste Aar — deo volente — at gjøre de attraaede Rejser. Min ældste Søn naâr da Alderen, at han kan ordineres og vikariere i min Fraværelse. Jeg lod Just. Molbech til Afbenyttelse beholde Supplementet til hans Dial. Lex. 1. Hefte, men den gode Mand sendte mig det ubrugt tilbage, og vilde tillige have udfundet, at kun den mindste Del af Ordene vare ham nye. Nu, det vil da siden give sig. — Jeg lever første Gang i 20 Aar uden Næringssorg — dette til Taksigelse fra Deres ærbødigste St. St. Blicher.“

Fra Rejsen det følgende Aar foreligger ogsaa et Brev, dateret Helsingborg, 9. Juli 1836. Det lyder saaledes: „Endnu er jeg ikke kommen længere, da jeg venter efter saakaldet Ministerpas fra Landshøvdingen i Malmø, uden hvilket jeg ikke kan komme til Stockholm. Imidlertid har jeg under Just. Molbechs faderlige Vejledning beset Lund med Alt hvad derunder befindes, Herresæderne Björstorp, Löberöd, Rommeleklint m. m. og endelig i Tirsdags Westrastad, 1 Mil østen for Helsingbg., hvor jeg i Prosten Wieselgren gjorde et højst interessant Bekjendtskab; og gav han mig derfor literært Skjuts

lige til Stockholm, hvor jeg altsaa tør haabe at finde ligesaa venlig Modtagelse som hos denne geniale og kundskabsrige Mand. I Onsdags Eftermiddags tog min kjære godmodige Grondeur Afsked med mig, da han forblev der i Egnen, og jeg drog alene hertil. — For mit jydske Lexikon vil her nok ikke vorde stort Udbytte, thi Ordsamlinger af Almuesporget har endnu intet Menneske tænkt paa; og alle de Lærde i Lund og fl. St., jeg har talt med derom, have slet ingen Sans derfor. — I Gaar var jeg i Hökanæs og paa Kullen, og Overmorgen gaar jeg til Götheborg. Det er virkelig højst billigt at rejse her: i en hel Uge og efter at have rejst henved 30 Mil, har jeg endnu ikke tilsat 10 Rbdaler. — En Idé, som jeg allerede længere har havt, meddelte jeg Molbech, og den förtjusade ham ganske. Da nemlig mit jydske Lexikon, som blot Supplement til hans, ikke vil vorde Andet end et Brudstykke, tænker jeg at gjøre det til et Anhang i en Beskrivelse over Jylland, der skulde indeholde 1) Landets fysiske Beskaffenhed og Fysiognomi, Oldmonumenter m. m., 2) Almuens Karakter, Sæder, Skikke, Ordsprog, Klædedragt o. s. v. Saaledes vilde Arbejdet vorde noget Helt og — hvis det lykkes mig — af flersidig Interesse. Jeg beder paa Sverigs Vegne om Undskyldning for det daarlige Papir; her i Byen kunde jeg ikke faa det bedre.“ — Et udateret Brev, der maa skrive sig umiddelbart efter Rejsen, bringer „først og fornemmelig“ J. Collin en Tak „for en Rejse, der udgjorde den skjønneste og rimeligen følgerigeste Periode i mit Liv“. Brevet beretter endvidere om et heldigt Fund af nogle Manuskripter, som Blicher haaber ikke skal vorde

nogen ubetydelig Akvisition for det kgl. Bibliothek, hvis dette, som han forudsætter, vil erhverve sig dem. Sin Rejse beskrev han senere baade i ubunden og bunden Stil, og samtidig med, at Lunds og Kjøbenhavns Studenter begyndte at finde hverandre, sang Blicher (1837), at „Øresund er kun et Bælte til at sammenbinde Helte“, og prædikede Fred og Venskab imellem Frændefolkene.

Det samme Efteraar saâ det forøvrigt ud, som om Blicher skulde have tiltraadt den store Rejse, hvorfra man ikke vender tilbage. Han fortæller selv, hvorledes han i næsten to Maaneder laa hen uden synderlig anden Næring end Sukkervand og hentæredes saaledes, at han ikke havde stort Andet end Skind og Ben tilbage. En ung Læge fra Randers frelste ham imidlertid, og efterhaanden som han kom sig, siger han selv, gjenvandt han ej alene sin bedste Ungdomskraft, men, som han tykkes, endnu noget derover. „Og det er ej alene i det Fysiske,“ hedder det i Erindringerne, „men og i det Aandelige — eller, om man saa vil, i det Psykiske — at han uafladelig føler og fryder sig ved sin Gjenfødelse.“ Han gjenkjendte daglig de samme Indtryk, som sanselige Gjenstande, Luftfænomener, den eller den Blomst, den eller den Musik havde frembragt i det lette, livsglade Ungdomssind. Lægen selv var nær ved at forbavses ved Kurens lykkelige Udfald, men Blicher forklarede ham, at det var et gammelhærdet og lædersejgt Jægerlegeme, paa hvilket han havde gjort sit heldige Experiment. — Et utrykt Brev fra Spentrup, 15. Maj 1838, til Assessor Wilstrup skildrer Tilstanden paa samme Maade. „Jeg havde“, skriver Blicher, „under min lange Sygdom og selv endnu

længe under Bedringen en — som jeg mente — sikker Forudfølelse af min snare Opløsning. Imidlertid har min stærke eller rettere sejge Natur sejret, og jeg føler mig nu raskere baade paa Sjæl og Legeme end i flere Aar tilbage."

Nu flagrede ogsaa „Trækfuglene" ud (Randers 1838), og skjønt saavel det forunderlig rørende Præludium til Naturkoncerten som den under Sygdommen digtede „Svanesang" („Længe er det, siden jeg var ung") antyder, at det maaske er sidste Gang, at den stakkels gjældbundne Fange kvidrer i sit snevre Bur, saa skulde det dog nu tværtimod vise sig, at et nyt Liv var begyndt for ham. Nu, da han selv ligesom var gjenfødt, vilde han, som vi have set, ogsaa ofre alt Jordisk og Timeligt for Fædrelandets Gjenfødelse. Samtidig altsaa med at Grundtvig holder sine Foredrag paa Borchs Kollegium om Tidens Tarv og Tidens Tegn, begynder Blicher i forskjellige jydske Smaablade den Række Artikler, der mangen Gang Ord til andet kunne jævnføres med Grundtvigs Udtalelser, men medens Grundtvig strax omgives af en talrig Tilhørerkreds og Discipelskare, maa Blicher endnu en Stund kæmpe alene og rolig finde sig i, at man rystede paa Hovedet af, hvad der skulde komme ud af denne poetiske Exaltation og upraktiske Idealisme. Dobbelt interessant bliver det derfor, at i det Mindste én betydelig Aand, uden Tvivl forinden endnu en eneste af Blichers Artikler var kommet til Hovedstadens Kundskab, havde Skarpsyn nok til ud af Blichers folkelige Forfatterskab at konstruere en Fremtids Mulighed, der saa at sige allerede nu laa i Luften herhjemme.

Vi sigte hermed til S. Kierkegaards Karakteristik af H. C. Andersen som Romandigter, der under Titelen „Af en endnu Levendes Papirer“ udkom i Kjøbenhavn 1838. Det hedder heri om „hin Røst i Ørkenen, St. St. Blicher, der dog, og det er netop det Mærkelige, omskabte den til et venligt Tilflugtssted for den i Livet landflygtige Fantasi,“ at der igjennem alle hans Fortællinger fremtræder „en for Sjælens indre Øre gjenlydende individuel-folkelig poetisk Grundtone“, der „i sin Umiddelbarhed betydningsfuldt peger ind i Fremtiden, og som nødvendigvis maa gribe Samtiden meget mere, end den har gjort, og derved maaske komme til at virke heldbringende for den prosaiske Maade, paa hvilken Politiken hidtil er bleven behandlet“. Thi hvad ere disse Ord Andet end en ny Form for den samme Tanke, hvortil vi oftere ere vendte tilbage, at det var Nationalismen, der ikke alene skulde omplante Liberalismen paa hjemlig Grund, men ogsaa give Frihedsbevægelsen den rette aandelige Fylde og Tyngde?

Hvornaar Blicher for første Gang gjennem Pressen søgte at indvirke paa den offenlige Mening i de nye Tiders Aand, tør vi ikke med Bestemthed sige, idet han en Gang i Efteraaret 1838 udtrykkelig erklærer i „Jyllandsposten“, at da han har havt Ubehageligheder af at skrive anonymt, saa vil han for Fremtiden kun skrive under Navn. Under dette træffe vi ham da i Oktober i samme Blad, og nu følger den ene Artikel ret livlig paa den anden. Den første handler om „de døde Sprog i Danmark“, og det er ret karakteristisk, at

Blicher her tager sit Udgangspunkt fra Grundtvig, da disse to Mænd ellers ikke havde havt den fjerneste Berøring med hinanden og først flere Aar efter mødtes paa Himmelbjerget. „Skjændt har jeg“ — skriver Blicher — „som Grundtvig mange Gange paa den gamle Klærk i Roeskilde, fordi han beskrev os vore Forfædres Helteliv i det vildtfremmede døde Tungemaal.“ Men „skjønt det er et helt Aarhundrede siden, at Holberg begyndte at skjemte med Stygotierne, saa holdes der endnu latinske Disputatser herhjemme, saa Støvet ryger omkring os“. Ligesom Grundtvig værger ogsaa Blicher sig imod Mistanken om selv ikke at kunne skrive det latinske Sprog og minder om, at han fik Laud p. c. derfor til Artium, men nu maa Latin, Græsk og Hebraisk erstattes af Modersmaalet, ligesom Verdenshistorien ikke længer maa foredrages „i Benradsskikkelse“, en Fordring, der svarer til Grundtvigs Skildring i „Mands Minde“ af Historieundervisningen, naar han dadler den for, at den af Mangel paa Brød lader Børnene tygge paa Spisesedlen. — I sin næste Artikel begynder Blicher at røre ved Spørgsmaalet om en Nationaldragt og siger, at Kofte og Broge (ɔ: lange vide Buxer) vilde afgive en Beklædning, der var mandig og bekvem, baade til Søs og til Lands. Af større Interesse er imidlertid de følgende Artikler om almindelig Værnepligt og Vaabendygtighed, thi hermed var en Tanke paa Ny kastet ind i den offenlige Diskussion*), som ikke alene Blicher selv aldrig blev

*) Da Johs. Hage den 1. Septbr. 1835 overtog Redaktionen af C. N. Davids i Septbr. 1834 stiftede Ugeblad „Fædre-

træt af at kæmpe for, men som ogsaa fra nu af blev sat paa Liberalismens Dagsorden herhjemme. „Kjøbenhavnsposten“ roser saaledes strax Blichers Artikler om Værnepligten, om end hans Ord stundom klinge noget „digterisk-exalteret“, og om end „Mange betragte den hele Færd med et Smil, fordi Begejstring for en Idé er noget Nyt og Usædvanligt blandt os.“ I saa Henseende skilte Blicher sig ogsaa fra Grundtvig, der endnu i 1848 vil have Værnepligten afskaffet, ikke fordi han vil unddrage sig og Sine Byrderne derved — hans to Sønner gik saaledes frivillig med i Krigen — men fordi han haaber paa et nyt Tidsrum i Danmark, da Ingen, hverken Bønder eller Borgere, udskrives til Krigstjeneste, men da alle raske og modige Ungersvende indskrive sig selv til Landeværn, indfinde sig frivillig, naar Faren truer, og indskærpe Danmarks Fjender den nordiske Lærdom, at selv i vore Dages Krige skal ikke Armene tælles, men Slagene vejes! Derfor sammenfatter Grundtvig sin Tanke i de Ord: „Ingen almindelig Værnepligt med Trældom, men Folkevæbning med Frihed“ (se „Danskeren“, 1848). Vi minde strax om denne Forskjel imellem Nationalismens to Forkæmpere, fordi den bl. A. forklarer, hvorledes Blicher hurtigere end Grundtvig fik sine Ideer ned paa den virkelige Jord. For Blicher var og blev Værnepligten

---

landet“, var Stødet for Alvor blevet givet til en offenlig Debat om Tidens nye Spørgsmaal, og imellem Artikler om Provinsialstændernes Forening, deres Offenlighed, Reformer i Fattiglovgivningen .o. s. fr. findes ogsaa Indlæg for almindelig Værnepligt. (Se det ovennævnte Skrift om „Johannes Hage“ S. 100).

altsaa „Hovedsagen i Danmark“, og han kommer i de følgende Aar hyppig tilbage til, at Almenbevæbning er „det virksomste, ja eneste sikre Middel til Fædrelandets Frelse og fremtidige Opholdelse“. Han haaber derfor, at det skal blive en Almensag, og at det dog ikke længer skal betragtes som „Spindelvæv i et Par Skribenters Studerekamre“. Fordum, skriver han (Marts 1839), sukkede Trælbonden, naar Sønnen skulde være Krigsmand, og Frænder og Venner saâ paa den tilkommende Soldat som paa En, der uskyldig var dømt til Kagstrygning og Slaveriet. „Mon den Tid da ikke vil komme, da det skal anses for en Vanære eller en Ulykke ikke at maatte eller ikke at kunne værge for Fædrelandet med Alt, hvad deri indbefattes, det er: alt det Gode, vi eje og nyde under denne vor jordiske Tilværelse!“ Senere („Jyllandsposten“, Nr. 35—38, Septbr. 1839) bringer Blicher endogsaa et helt „Udkast til en Plan for Almenvæbning“ med gamle danske Ord som Haandmænge, Broge, Fylke o. s. fr. I mange Enkeltheder kunde Blicher derimod mødes med Grundtvig, som naar han vil, at Krigsøvelserne allerede maa begyndes i Drengeaarene og ledsages af en levende Undervisning i Fædrelandshistorie med tilsvarende Folkesange. Blicher nævner som Prøve sine egne to Sange om „Søren Kanne“ og „En Kroermand og hans Søn“, hvilken sidste som bekjendt ender med:

Og dette jeg véd: at hvad blive skal
god Krog, skal tidligen krøge;
og hvo der siden vil staa for Skrald,
som Dreng han med Døden maa spøge.

Er dette ikke ogsaa en hellenisk Reminiscens? Vi ville forøvrigt nedenfor komme tilbage til Sangen om Kromanden Hammer og Søn. — „Jyllandsposten“ for 21. Jan. 1839 bringer endvidere „Endnu en ganske ny Vise om Tym Sjællandsfar“, og efter Digtet staar Følgende, der, da det neppe senere nogetsteds er fremdraget, bør finde sin Plads her: „Spartanerne bleve i en Krig med deres Naboer Messenierne saa haardt betrængte, at de søgte Bistand hos deres gamle Fjender Athenienserne. Disse sendte dem, til formentlig Spot, den halte Poet Tyrtæus. Men denne digtede saadanne Stridsviser, — vi have dem endnu — at Spartanerne under Sangen af disse opflammedes til en Tapperhed, for hvilken Messenierne maatte bukke under. Jeg er vel ogsaa en fattig og ringe Mand og har ingen andre Vaaben end min Pen og mit Plekter; men jeg vil føre dem saa godt og saa langt og saa længe jeg mægter. Jeg har endnu ikke opgivet det søde Haab om Danmarks Gjenfødelse, og jeg vil nære dette Haab med det Eneste, jeg ejer af nogen Værd, med Syngegaven. Jeg vil istemme mit Bjarkemaal, om jeg skulde ende det ved min Rolfs Fødder. Jeg vil udsjunge mit: „Nu galer Hanen“, om ogsaa denne Slægt vil sove sig ind i Ragnarokr. Vel véd jeg: min Røst raaber i den danske Lyngørken; men den kan dog vel ogsaa høres i „Danmarks dejlige Vænge“ og lyde igjen fra dets stolte Bøge, saa længe til denne Røst — ikke længer min Røst, men Folkets — faar Overhaand.“ Allerede den 28. Jan. bringer „Jyllandsposten“ en ny Folkesang af Blicher („Søslaget ved Femern“), og vi se ham saaledes fremdeles i disse Aar kappes med

Grundtvig om at være „Folkets Mund.“ Adskillige af Blichers Sange bleve ogsaa optagne i „Danske Samfunds Visebøger“, som Grundtvig allerede i „Danskeren“ nævner som „de vidt udbredte“. Derimod havde J. L. Heiberg i sine „100 lyriske Digte af den danske Literatur“ fra 1842, denne Anthologi, som P. L. Møller en Gang kaldte „en Demonstration imod den egenlige Poesi,“ kun Plads til ét Digt af Grundtvig og ét af Blicher.

Hvad som helst Blicher end skriver eller taler om, kommer han tilbage til den almindelige Værnepligt og Vaabendygtighed. Han havde i 1838 for anden og sidste Gang faaet kongelig Rejseunderstøttelse og besøgte nu Hansestæderne og Holsten samt Vestkysten af Sønder- og Nørrejylland. I sin smukke lille Bog „Vestlig Profil af den cimbriske Halvø fra Hamborg til Skagen“ (Kbhvn. 1839) beskrev han nu sin Rejse og fortæller bl. A., hvorledes han i en Drøm tykte sig at staa i Stændersalen og tale varme Ord om Spørgsmaalet for Danmarks Tilværelse. „Aldrig“ — hedder det — „høre vi saa stærkt et Frihedsraab, som naar Talen er om at øves i Vaaben. Herremanden tager sin Søn fri, Embedsmanden tager sin fri, Bonden, kan han skrabe et Par hundrede Daler sammen, tager sin fri. Formedelst al den Tragten og Higen efter Frihed kunde det hænde, at vi Allesammen blive ret egenlig ufri. Men „det koster, det koster!“ — ja vist koster det. Det Folk, der er for fejgt, for søvnigt, for gridsk til at forsvare sig selv med forenede Kræfter, et saadant Folk kan det koste sin egen Regering, sit eget Fædreland, sin egen Tro, sit eget Tungemaal — det er virkelig kostbart.“ —

Eller naar Blicher, som f. Ex. i Marts 1839, tager Orde for „Niels Ebbesens Bavtasten“ og haaber paa „vo udødelige Thorvaldsens Tryllemejsel“, saa ender Artikle atter med et hjertevarmt Opraab om Danmarks Forsvars væsen. „Hvad I her høre“ — udbryder Digteren — „det er intet Drengeskvalder, det er ikke en brusend Ungersvends umodne sværmerske Hjernefoster. Alderdommen bleger allerede stærkt paa mine Haar, men i Kjærlighed til mit Fædreland er jeg endnu en Yngling. Den Ild som for et halvt Aarhundrede siden tændtes i det ung Bryst, er endnu ikke udslukket i det gamle. Tiden Sygdom og Modgang kunne bøje min Ryg, men ikke de Sind, med hvilket jeg her taler, med hvilket jeg vild handle, om jeg kunde, vilde opofre Alt, hvad jeg eller haver kjært i denne Verden for at redde den Del a Verden, som bar min Vugge og snart skal bære mi Grav.“ Og naar man siger til ham: „Det er Fantasier Digtergriller; Du raser, Poet! Din megen Digtning gjø dig galen!“ saa svarer han: „Jeg vilde ønske, at Alle vare betagne af samme Galenskab som jeg!“

Gjælder Spørgsmaalet Danmarks Politik udadtil (se „Jyllandsp.“, 4. Febr. 1839), følger det næsten af sig selv, at Blicher ser vor eneste Frelse i „et inderligt o fast Forsvarsforbund imellem de tre nordiske Ri ger“, og det er værd at lægge Mærke til, at han sa tidlig har udtalt dette offenlig. Selv havde Blicher Forbindelse med en svensk Literat tænkt paa at udgive en „Poetisk Unionskalender“, men da Fr. Barfod samtidig forberedte Udgivelsen af sit skandinaviske Tidsskrift „Brage og Idun“, traadte Blicher tilbage og nøjede

med at hilse sin Vens Foretagende velkommen som det første Forsøg paa at frembringe en nøje aandelig Forening imellem de trende Broderfolk i Norden*).

Blichers Artikler staa ofte samtidig i „Jyllandsposten“ og i „Dannevirke“, med hvis Redaktørs Kamp han selvfølgelig har den største Sympathi. Fra første Færd af hilser han „Dannevirke“ som „et glædeligt Tidstegn paa Sønderjyllands Himmel“ og retter endogsaa i et kjøbenhavnsk Blad („Kbhvnsposten“, 11. Sept. 1839) en varm Opfordring til Almenheden om at subskribere paa Vennen P. C. Kochs Avis. Endnu er det kun „Udløberne“ ɔ: Schleswigholstenerne, der advares imod. Om Tydskerne siger Blicher, at de i deres Nationalitet fortjene Højagtelse og Taknemmelighed af den hele Verden. Eller som det hedder et andet Sted: „Ære være Tydskland for alt det Gode og Store, det har virket for den øvrige Verden! Hædret være dets mandige Tungemaal! Men Skam og Last over hver den, der vil paatrænge os samme, der vil sønderlemme Danmark!“ Da Blicher saaledes et Aars Tid senere (Sept. 1840) er paa Besøg i Haderslev — det var en Fodvandring fra Spentrup Præstegaard — og hører Vægteren raabe paa Tydsk, nedlægger han i „Dannevirke“ offenlig Protest imod den germaniserede Nørrejyde, der havde antaget den tydske Vægterreligion. Blicher indsaa, at en ihærdig Kamp maatte begyndes for „vore sønderjydske Brødres Emancipation fra tydsk Bureaukrati og nordalbingisk Propa-

*) Om „Unionskalenderen“ kan bl. A. ses i Ingemanns Breve, S. 326 og 330.

ganda“, og da „Dannevirke“ i Begyndelsen af Novbr 1841 havde bragt en Opfordring til den nordslesvigsk Bondestand om at oprette en Højskole, slutter Blicher sig strax til Tanken og skriver (1. Decbr. 1841) et varmt Stykke derom. Han fortæller, at en jydsk Bondeknold sexten Aar tidligere havde havt samme Idé, men ikke kunnet bringe den til Udførelse. „Han er nu Landsbyskolelærer“, hedder det. Tre Aar før den første Højskole blev grundlagt i Rødding (1844), slutter Blicher sig saaledes til Grundtvigs Tanke, og deres Ord lyde næsten ens. „Uagtet alle mulige Næsekrøller og Panderynker — skriver Blicher — „saa raaber jeg med: Højskoler for den danske Bonde! Højskoler i Sønderjylland i Nørrejylland, paa Øerne og overalt i Daneriget! Men hvad skal der da læres i disse Skoler? Hverken Græsk eller Latin, hverken noget dødt, ejheller noget levende Sprog undtagen Modersmaalet. Der skal læres Historie, især Fædrelandets, paa det Lærlingen kan kjende Fortidens Dyder og Lyder og se sig alvorlig i Spejl. Han skal, idet han bevarer Mindet om udmærkede Afdøde, føle hos sig selv Drift og Kraft til retskaffen Daad til Opofrelse for Fædrelandet. „Fram, Bondemand, fra Kundskab er Styrke!““

Vi have hermed omtrent karakteriseret Aanden i Blichers Avisartikler, men for ogsaa at give et Begreb om Tonen i nogle af dem, skulle vi kortelig minde om et Par, hvori Forfatterens Snurrigheder komme frem. Det følger for det Første af sig selv, at Blicher ikke under sit nye Maal glemte sin gamle Kjærlighed, og midt imellem Artiklerne om Værnepligt og Danmarks Gjæld

fødelse findes andre Artikler om Engvandingsanlæg og Kvægavl. Der var i det Hele taget ikke mange Æmner, som Blicher lod uberørte. Selv om de daarlige Veje fra og til Spentrup skriver han nogle Ord. „Om en Præst brækker Halsen“ — hedder det — „kan man faa ti for én i hans Sted“, men disse nedersachsiske Veje ere ogsaa Jordemoderveje, og selv om Spentrup ejer en Jordemoder, der har erhvervet sig en saadan Øvelse i at vælte, at nogen overhængende Fare ikke er forhaanden, saa afhænger dog Menneskeliv af hendes hurtige og lykkelige Befordring. — Under sit kjendte Mærke Per Spillemand kommer Blicher et Sted med „et ganske nyt Forslag“ om „Rang og Titler“. Da vi have saa mange Slags Raader, som aldrig have havt noget at gjøre med det, deres Titler antyde, foreslaar han „at nuancere og specificere denne laxe Titel“ og anbefaler „Spisekammerraad“ for fede Folk, „Sovekammerraad“ for Klokkere og Branddirektører, „Pigekammerraad“ for rige Pebersvende, „Kvistkammerraad“ for fattige Skribentere o. s. v. Selv vil han være Spisekammerraad. Det Morsomste ved Spøgen var dog, at en Major og Branddirektør for Alvor blev vred og angreb Blicher, idet han minder om, at „Satire, især mod Embedsmænd, i vore Tider synes saare velkommen“. — En alvorligere Understrøm har derimod følgende Avertissement, som Blicher ogsaa lod indrykke under Per Spillemands Navn: „Til Kjøbs eller til Leje haves hos Undertegnede en noget brugt, men langtfra ikke opslidt Forstand, paa meget billige Vilkaar. Men fra bemeldte Forstand maa først omhyggelig fjernes visse

fixe Ideer, nemlig Danskhed, Fædrelandskjærlighed, almindelig Værnepligt o. s. v.“

Blicher havde ikke Grundtvigs frejdige Syn paa Fædrelandets Fremtid, og ligesom han i en af sine Artikler ængstelig udraaber: „Lader ikke min Himmelbjergsvise vorde Danmarks Svanesang!“ saaledes beklager „den jydske Sisyfus“ sig ogsaa i Slutningen af sine Erindringer over „at have stræbt saa meget og udrettet saa lidt“. Forholder det sig imidlertid saaledes, som han i en af sine tidligste Artikler (fra Novbr. 1838) mener, at Ordet Danskhed vel havde en gammel Bemærkelse, men at denne da var nærved at være forældet og derfor trængte til „en Fornyelse, en Foryngelse“, saa har han hermed selv peget paa sin folkelige Virksomheds Betydning. Naar vi derfor nu komme til hans offenlige Folkefester, vil det være klart af det Foregaaende, at han i sine Erindringer med Rette siger om sig selv, at hvad han paa Himmelbjerget forsøgte at virke i en højere Retning end den, hvor man søger Uldstrømper, Lærred og Malkekøer, hænger nøje sammen med hans tidt fremsatte og forsvarede inderlige Overbevisning, at en gjenvakt kraftig Folkeaand er den eneste tænkelige Betingelse for at Folkets ærefulde Uafhængighed kan bevares, samt at Almenbevæbning er den bedste Garanti for Almenfred da dér, hvor Enhver, som kan føre Sværdet, ogsaa har lært at bruge det, dér skulde vel de fremmede Sværd snart holde sig i Skeden. Eller som Slutningsordene Erindringerne lyde: „At vække Almenaand, fremme og befæste Samdrægtighed, Standslighed for Statens Lov og for Selskabelighedens; at opflamme ubetinget Kjær

lighed til Fædrelandet med Hengivenhed for dets Førstemand; at styrke Arbejdskraft i Fred og Stridskraft i Krig, med Et: at bringe hendøende Kræfter til Live, opildne de allerede opvaagnede, virke til hensigtsmæssig heldbringende Ledning af dem, som kortere eller længere have været lysvaagne — dette var Blichers hidtil ikke forfejlede Hensigt.“ Med sjelden Skarphed har Grundtvig unægtelig ramt Blichers hele Tankegang i de over denne Skizze satte Vers.

Den 28. Maj 1839 havde Blicher i Randers taget Del i den „fælles Borgerglæde over Institutionen“, men en saa smuk og ædel Fest mente han burde fejres paa Danmarks skjønneste og højeste Punkt og indbyder derfor til en foreløbig Sammenkomst paa Himmelbjerget den 1. Avgust. En 4—500 Mennesker vare til Stede, Blicher havde skrevet sin smukke Himmelbjergssang „Danmark, Fostermoder kjære!“, og til den forsamlede Mængde holdt han nu sin Tale om for Fremtiden at henlægge Majfesten til Himmelbjerget: „Den Otteogtyvende i Blomstermaaneden fejre vi som Fædrelandets Gjenfødselsdag; hvorfor ikke denne politiske Solopstandelse paa Bjerget her, som bærer Navn af Himmel!“ Synderlig populær var forøvrigt hans Tale ikke, og naar han i en Avisartikel kalder Festen „et nyt Billede af Fortidens gamle Folkeforsamlinger“, saa synes hans Tanker snarere at have taget deres Udgangspunkt fra Hellas end fra Nordens Middelalder. „I gamle Dage,“ begyndte Blicher, „at sige i de gode gamle Dage have bestemte, derhos frivillige Folkeforsamlinger været af højeste statslig Betydning.“ De olympiske Lege vare noget mere end Nutidens Vædderidt, Boxning,

Badegjæsterier og Dyrehavstoure.“ Han minder om de græske Kamplege, „hvor en Fidias og en Apelles, en Leonidas og en Thucydides, en Euripides og en Demosthenes gjenfødtes til et højere, et ædlere Liv,“ han minder om de gamle Thingmøder i Norden og om de mørke Aarhundreder, som fulgte paa Knuds glimrende Dage, i hvilke det lille Danmark faldt i en saa uhyre lang Dvale, at det var sælsomt, det ikke døde af Sovesyge. Guttenbergs Opfindelse tændte Lys ogsaa for Syvsoverne i Norden, endelig er Folket opvaagnet, det begynder igjen at se om sig. „Landsmænd, histnede løber Danmarks Alfeus — her staa vi paa dets Olympos. Jeg ser disse mørke Banker smykkede med Skaberens skjønneste Blomster — danske Mænd og Kvinder, hilsende Majsolen, som den opruller i Østen. Jeg hører dem hilse den med Sange — med Frihedens Folkesange. — Tys! der tales. — Hvo ere de, som tale? Og hvad tale de? De tale om Fædrelandet, for Fædrelandet, til Fædrelandet. — Hør! Folket tiljubler dem — de have udtalt Folkets Røst. — Hør! Det er ingen Dansk, som nu taler — dette Tonefald er Norsk — eller Svensk — ah! Saa ere de indbudte deroppefra og derovrefra. Ret saa! det er Naboer og Søskende — vi ere alle Nordmænd. — Hvad nu? — Ser! Sletten histnede — Lyngheden — det er en romersk Arena — men uden vilde Dyr, uden menneskelige Rovdyr. Man løber, man brydes — man fægter — man skyder — paa Tribunen sidde Dommere med Kranse og Bøgeløv — Sejrherrernes Belønning — de Lykkelige! deres Lokker bekranses med levende Diademer — Musiken hilser dem — Digterne

besynge dem — Kvinderne tilsmile dem!“ Med et Suk spørger Taleren derpaa, „om dette ogsaa var en Drøm, et fantastisk Bedrag, eller et Varsel,“ men han haaber dog, at de Tider nu virkelig ere i Vente, da Nordboerne skulle fejre saadanne Folkefester, da de forsamle sig „paa Himmelkulle her — paa Kinnekulle hisset, paa Krogkleven histoppe!“ Og saa ender Blicher Talen saaledes: „Brødre, hvad om det er eder, der i Dag lægge Grundsten til Danmarks Cirkus! Til fremtidige Fester ville I da vistnok indbyde vore Brødre paa Fjeldene, hidkalde deres og vores Skjalde til Væddesang om Fædrelandssind, om Kjærlighed og Venskab, om Manddom og Trofasthed i det gjenfødte Norden!“*). — I nogle senere „Rettelser og Tillæg“ til Beretningerne om Festen („Jyllandsp.“, 20. Avg. 1839) frafalder Blicher dog at fejre Festen den 28. Maj for Krigsstandens Skyld, hvis Mønstring varede fra 26. Maj til 17. Juni. Han foreslaar nu den 24. Juni og siger: „I Stedet for de gamle Munketog til Helligkilderne, i Stedet for Troldeblussene St. Hans Nat skulde da Himmelbjergtoget træde.“ Festen skulde da ordnes saaledes: Første Dag ved Solopgang en Hymne, en Folkesang — derefter en Tale; herpaa under Musik Legemsøvelser, Maaltid, Sang, andre Kappeøvelser som Løben, Bryden, Svømning, Styrkeprøver, derpaa Uddeling af Ærestegn til Sejrherrerne o. s. v. Med Hensyn til Ærestegnene hedder det i en Note: „Idet jeg har nævnet „Kranse af Bøgeløv“, har jeg ikke tænkt mig det naturlige

---

*) Foruden i Datidens Presse findes Talen i sin Helhed i Blichers „Kornmodn“, Randers 1839.

Løv, men metalliske, formede og malede efter Naturen, til Bevaring og Arvegods i Slægten.“ Tre Dage skulde Festen vare, og der skulde ogsaa uddeles Belønninger for Taler over afdøde danske Hædersmænd, for Draper og Krigssange, for Tonesætning til den fædrelandske Digtning, for Forevigelser ved Penslen og Gravstikken af Begivenheder i Fædrelandshistorien. Og saa ivrig er Digteren, at han udbryder: „Hvad om Nationaldragt prøves indført til næste (!) Folkefest! Ingen belgiske Blouser, ingen franske Livkjoler, ingen polske Frakker, ingen tyrkiske Kaftaner, men danske Kofter, som de bar dem, før vi bleve Sydboernes Abekatte. Lader os dog heri ogsaa være selv hjemme, være os selv igjen!“

I et Brev til Ingemann, dateret Spentrup d. 21. Oktober 1839, meddeler Blicher ligeledes et udførligt Udkast til sin Plan for næste Aars Folkefest („Breve til og fra Ingemann“, S. 380), hvori bl. A. forekommer som Nr. 7: „Niels Ebbesens Støtte afdækkes under Kanonskud, Musik og Sang.“ Det hedder endvidere i Brevet: „Saa mit Himmelbjergværk tiltaler dig? Dog, Brodersjæl! det kunde jeg jo forud vide. Ogsaa gamle Grundtvig har faaet Hjerteklappelse herover og tilskrevet mig tvende Breve — de første, jeg har set fra ham. Han vil med til næste 1. Avgust.“ Grundtvigs Breve ere neppe længer til, men et Par af Blichers, hidtil utrykte, Svar kunne vi her meddele. Den 18. Septbr. 1839 skriver han saaledes: „Højtagtede, elskelige Broder! Deres Brev af 14 d. M. har glædelig berørt flere aandelige Strenge i mit Indre. Først lad da den gjenklinge, som saalænge har været spændt og forhen og rørt til Niels Ebbesens Minde! — Komiteen

i Randers anser jeg som indsovet og hensovet; de Vink, jeg offenlig gav den, som Stjerneskud, dem man begaber og glemmer i et og samme Øjeblik. Jeg tænker: det er os de Dødes og det Levendes Skjalde forbeholdt at rejse Bavtastenen. Men hvad tykkes min kjær Broder; om vi gjorde dette til næste Himmelbjergsfest, i Synet af den Mark, hvor Helten betalte Fædrelandet den sidste Rest af sin Gjæld? Hvad om vi paa Bjerget oprejste Mindestenen? en Pyramide af Kamp med Indskrift paa den ene Side:

Hav Tak, du gode Niels Ebbesøn!
Du varst en dansker Helt.
Saa gjerne havde du dit Fædreland
ved fremmede Gjæster skilt.

Paa den anden:

Forgangen er siden Femhundred Aar
i Lyst og Nød.
End Danebrog vajer, og Danmark staar
i Aften rød.
Fri vilde han enten dø eller leve

Paa den tredie:

Saa skalt du, Danske, hædre
det Manddomsværk af dine Fædre,
da dine Fjender blev til Jorden kryst!
Lad ingen Fremmed vinde
den Mark, hvor Blodet maatte rinde
for os og vore Børn af Heltebryst!

Paa Støttens Spidse maatte Hoved, og om muligt Bryststykke, og om muligt dannet af Thorvaldsen eller en anden dygtig Marmelkunstner, være indhyllet i en Kapsel, som alene aftages den Dag om Aaret, da Folkefesten

holdtes. Den 2. April er det endnu enten halv Vinter, eller dog koldt og fugtigt, eller disigt. Jeg har foreslaaet: at ansætte Festen til de længste Aarets Dage (ɔ: 23, 24 og 25 Juni), da Landmændene gjerne have Pusterum og Krigerne ligesaa.

Til N. Ebbesøns den gamle Vise kjender jeg ikke Tone; men troede, at den fandtes i Nyrups og Rahbeks Samling. — Sønderligt nok ellers, at den og „Hammervisen“ kunne synges som mit Præludium til Trækfuglene „Sig nærmer Tiden, da jeg maa væk,“ til hvilken Foersom den yngre i Odense har sat en fortrinlig Melodi i gammel Kæmpevisestil. Men den er rigtignok ogsaa i Mol, hvilken Toneart ikke godt egner sig til flerstemmig Sang.

Vorder Folkefesten paa Himmelbjerget anrettet, som jeg haaber, da vilde det skikke sig ret, at begynde den med en Hymne til Himmelens og Jordens Herre. Dertil og derfor er du Manden, hvad enten den skulde sættes til den salige Mortens „Ein' feste Burg ist unser Gott“ eller en af vore Tonedigtere, f. Ex. Muth-Rasmussen — der af mig har forlangt Digte opgivne til Festdagen — kunde lægge en ny. — Jeg er, i Haabet om nærmere og snar Meddelelse, min elskelige Broders af Hjertet hengivne St. St. Blicher.“

En Maanedstid efter skriver Blicher paa Ny til Grundtvig:

„Min Broder i Aanden! Dit andet Brev — det andet Lysglimt fra Østen — har atter gjennemvarmet mig Sind og Sjæl. Over Bælterne, og Danmarks Hjerte imellem dem, række vi hverandre vore trofaste danske Hænder. Du kalder i Sjølunden, og jeg paa Reidgothlands Hede,

de danske Stammer til nyt og kraftigt Liv. Den evige Kraft, som virker Alt i Alle, grunde og befæste dette vort Menneskeværk!

„Hvo ejer Himmelbjerget?“ spørger du — og Spørgsmaalet er vigtigt. — Jeg haaber snart at blive Medejer deraf, i Forbund med en Hædersmand. Og da finder jeg det aldeles passende, at vi Tvende som Værter indbyde Gjæsterne. — Denne Indbydelse, mener jeg, skulde indeholde en foreløbig Opfordring til at samles Herredsvis eller Amtsvis, for at udvælge en Formand. Alle Formændene maatte dernæst samles, naar ske kunde, f. Ex. i Marts, og aftale hvorledes Festen i det Hele og det Enkelte skal ordnes. Derpaa kan Udskuddet i Samling indbyde Kongen og hans Hus.

Hvad N. Ebbesens Støtte angaar, da kan jeg — ihvad Kunstnerfolket endog siger derimod — ikke gjerne frafalde min trekantede Idé: Øerne, Nørrejylland og Sønderjylland ere, eller skulde være, tre som et; Danmark, Sverig og Norge ligesaa (ɔ: føderativt), og Symboliken kan udføres baade videre og højere.

Jeg siger „Du“ — det er mig modbydeligt at bruge den fremmede tossede Pluralis, hvor jeg tiltaler En, og den af mig agtet og elsket. Gud befalet. St. St. Blicher.

Ja vel! lad det blive 1. Avgust. Jeg havde slet ikke tænkt paa det latinske Folk.“

Men medens Blicher saaledes sørgede for Statens Tarv, saâ det galt ud i hans eget Hjem. „Ak! her er Intet af Fester, Intet af Poesi, men kun jammerlig Prosa,“ skriver han i det ovenfor nævnte Brev til Ingemann. „En Superiørs pedantiske og ubeføjede Embedsiver“ (nogle

Ord i et Brev fra 1838) havde gjentagne Gange voldt ham Fortrædeligheder, og i Løbet af 1839 voxede hans Gjæld ham paa Ny over Hovedet. To utrykte Breve til den ovenfor nævnte Assessor Wilstrup kunne skildre os hans fortvivlede Stilling*). Den 11. Febr. 1839 skriver han bl. A. saaledes: „Hjertelig Tak for Deres egen Deltagelse og kjærlige Ønsker. Men Opfyldelsen lider jeg ikke paa. Min eneste virkelige Sorg er nu kun den: at Familiesorger og Næringssorger rive mig arme Troubadour Harpen saa ofte og længe af Hænderne. Jeg føler endnu Kraft til at frembringe langt, langt mere; men man synger ikke godt med Skattefogden paa Nakken og andre Kreditorers Banken paa Dørene. Det Allerharmeligste er endnu: at hvad jeg ejer af rørligt Gods, er af dobbelt Værdi mod min Gjæld. Men Ingen vil laane paa Sligt, og jeg maa vedblive at sejgpines af en Sygdom, som var let at helbrede, naar Nogen vilde hjælpe mig til Medicinen. Jeg tror at skylde Dem, min Harpes Velynder, Oplysning om, hvorfor jeg spiller saa lidt. En Novelle af mig er under Pressen, men med at faa et helt Bind færdigt, ser det langsomt og mørkt ud.“

Senere hen paa Aaret, den 19. Juni, fortæller Blicher, at han selv vil forlægge en Samling (ɔ: „Kornmodn“), for om muligt derved at kunne klare lidt for sig. „Sagen er denne: min økonomiske Forfatning er ved 13 Børns Forsørgelse og tilstødende uforudseelige Uheld saaledes forringet, at jeg uden Tilstød ser mig nødsaget til at sælge ved offenlig Avktion det Meste af Ind- og Udbo,

*) Se ogsaa herom forskjellige af Blichers Breve til Ingemann.

hvorved min Familie ej alene vilde udsættes for Savn og Mangler, jeg endnu hidtil med tyve Aars Anstrengelser har afholdt fra dem; men de yngre af mine Børn ville og da miste Udsigt til andre Veje end Bondens og den simpleste Haandværkers. Selv kan jeg bære, og det er jeg vant til, men det er ikke nok. — Jeg hverken klager eller forsager; men jeg vedbliver at kæmpe til det Yderste: jeg har derfor tænkt mig den Mulighed, at da jeg er saa lykkelig at eje saa mange Venner og Velyndere, de da ejheller ville forlade mig paa et Punkt, hvor der vil afgjøres over en gammel Embedsmand og den Familie, som til ham sætter sit Haab. Jeg søgte Taarnby, hvor jeg ej alene vilde været i Stand til at redde min økonomiske Tilværelse, men og at give mine Børn en passende Oplærelse i det nære Kjøbenhavn. Da nu dette slog fejl, vil jeg forsøge, om ikke saa mange Abonnenter kunde faa i Sinde at tegne sig, at jeg kunde tilfredsstille de mest paatrængende Fordringer. Det er en Tilflugt til mine Landsmænds, for mig af saa Mange og saa ofte ytrede, Velvillie. Og jeg haaber ogsaa af Dem et Forsøg. Maaske De kjender Nogle, som i andre Kredse kunne og ville virke for mig f. Ex. ved Planers Henlæggelse i Athenæum, Studenterklubben o. fl. Da den vakre Yngling Stud. Lorenz (ɔ: Søn af Brevets Modtager) formodenlig er Medlem af sidstnævnte, tror jeg gjerne, han her paatog sig en Kommission, der ikke involverer nogen Forpligtelse til Paatrængenhed. — Den medfølgende novellistiske Anekdot, som — jeg haaber det — hverken smager af Næringssorg eller af Hjertesorg, vorder den ene Flig af mit Nødanker. — Skulde mit Haab om Landsmænds virk-

somme Deltagelse vorde skuffet, skal jeg ikke mere falde til Ulejlighed, saa længe jeg lever; men da jeg alligevel i Vaadt og Tørt bliver ved at opfylde, hvad jeg anser for min Bestemmelse, kan i sin Tid min Søn Skrædderen eller min Søn Skomageren se, om de kunne tjene lidt til Husleje ved den stakkels Poets efterladte Papirer, eller i manglende Fald bruge dem til Maal. — Højagtede Mand! De maa ikke anse Ovenstaaende som et Overflod af Galde! Jeg forsikrer Dem — og det er ikke Poesi — at mit Sind er frit for Bitterhed, og at jeg endnu har saa meget tilbage af Selvfølelse, at jeg ikke frivillig forjager et Lune, som hidtil intet Udvortes har kunnet røve mig.“ — Vi ville senere komme tilbage til „Kornmodn“.

Blicher havde Modgang paa alle Punkter. I Avgust 1839 findes saaledes fra hans Haand i „Kjøbenhavns-posten“ en „indstændig Begjæring“ til Lovkyndige om at staa ham bi med Raad og Daad i Anledning af, at han forgjæves havde søgt at faa sin Datter optagen i det Petersenske Kloster i Vimmelskaftet, til hvilket den Blicherske Familie fra Stiftelsens Begyndelse havde havt nærmest Adgang. Som Fader til 10 levende Børn og Værge for 3 af sin afdøde Broders, deriblandt en svagelig Pige, søger han nu, „fattig og betrængt“, om Hjælp. I nær Sammenhæng hermed staar sikkert hans Avisartikel „Et Vink om Bestyrelsen af offenlige Midler“. Naar For-dringerne den Gang begyndte at lyde paa Offenlighed i Statens Finansvæsen, saa vil Blicher ogsaa have Offen-lighed for alle Stiftelser, Legater og Klostre.

For en offenlig Avktion blev dog Blicher skaanet. I „Randers Avis“ for 5. Decbr. 1839 rettede tre unavn.

givne Mænd af Middelstanden, der ikke personlig kjendte Blicher, en „Opfordring til skjønsomme Medborgere“ om at komme Digteren til Hjælp under hans nuværende ublide Omstændigheder og betale hans Gjæld. Opfordringen, der henviser til femte Vers af Blichers Præludium til „Trækfuglene“ (hvori Blicher kalder sig selv „en stakkels gjældbunden Fange“) har endvidere til Motto nogle Ord af Schillers „Jordens Deling“:

Mit Øje ved dit Aasyns Straaler hængte,
mit Øre ved din Himmels Harmoni;
tilgiv den Aand, som ej paa Jorden tænkte,
beruset af Olympens Trylleri.

Flere kjøbenhavnske Blade aabnede nu ogsaa en offenlig Subskription for Digteren, og „Fædrelandet“ for 1839—40 meddeler de enkelte Bidrags Størrelse. Det var lutter smaa Summer, blandt hvilke Prinsesse Carolines 20 Rd. formelig straale, og karakteristisk nok havde Indsamlingen neppe naaet til 125 Rd. 2 ℔, før man fandt det „hensigtsmæssigt“ strax at sende Beløbet afsted. Rigeligere Gaver kom dog underhaanden, som f. Ex. „en smuk og kostbar Sølvpokal med et Indhold af blankt Metal“, en Gave fra trende Brødre Qvistgaard, hvis Faders Minde Blicher havde besunget i sine „Bavtastene“. Ogsaa Læseforeningen i Kjøbenhavn gav i Marts 1840 en Forestilling til Fordel for Blicher med Prolog af G. Siesby, samt „Kilderejsen“ og Siesbys Marionetspil „Mester Jakel om hundrede Aar“. Siesby hørte jo den Gang til det „unge Danmark“ (se „Fra Fyrrerne“, I, S. 271).

III.

Neppe var den omtalte foreløbige Fare drevet over, før Blicher igjen begyndte at virke for den næste Himmelbjergsfest. Allerede 3. Marts 1840 findes i „Jyllandsposten“ et Stykke om den tilstundende 1. Avgust. I Fjor, skriver Blicher, lod det til, at denne Dag vilde gjøre Epoke i Folkelivet herhjemme, og Festen bør derfor paa bedste Maade iværksættes. „Ingen Dyrehavsforestillinger eller Saadant maa tillades.“ Værre vare Bebrejdelserne for, at Blicher spildte sin Tid paa Ting, der ikke syntes at vedkomme ham, men ligesom han tidligere havde svaret hertil, at han „ofte tærskede Langhalm og spildte mangfoldige Timer, som maaske vare bedre anvendte til Spisning, Søvn og L'hombre“, saaledes havde han ogsaa her Svar paa rede Haand. „Det er tænkeligt“ — skriver han — „at En og Anden, som læser dette, kunde tænke: Hvad mon det er for en Fyr, denne S. S. Blicher? Det er sagtens et meget ungt Menneske, et af disse sværmerske Hoveder, der tro, at de kunne reformere Verden. Og hvad skal der saa endelig komme ud af denne Himmelbjergskommers?“ Blicher minder først om, at han gaar i de 58, og fortsætter derpaa: „Herudaf skal for det Første komme et nyt indenlandsk Produkt, som rigtignok ikke gaar i Handelen, men som alligevel er en i politiske Kommercekollegier meget omspurgt Artikel. Her har Barnet endnu ikke faaet Navn, fordi det endnu er i Fødselen. I Tydskland er det kommet til Verden under Navn af „Volksthümlichkeit“, i England er det døbt „Common

sense“, hvilket man paa Dansk kunde gjengive ved Almensans“ *).

Der skulde imidlertid komme en Mand med en Slæde i Vejen for den paatænkte Fest. Himmelbjerget tilhørte den Gang en privat Mand, Bonden Peder Nielsen, og denne hævder pludselig, hvad man for saa vidt ikke kan fortænke ham i, at Bjerget er hans lovlige Ejendom, og at det altsaa ikke vel gik an, uden hans Vidende og Villie at sætte hele Nationen Stævne paa hans Grund, ja endog uden hans Minde at debattere Udkast til arkitektoniske Arbejder o. s. fr. Men Blicher tog ikke des mindre dette Indlæg i Diskussionen meget ilde op. Han siger, at Bjerget lige før Festen det foregaaende Aar var til Kjøbs for 20 Rdlr., og at det derpaa under Festen steg til 50, for senere endvidere at stige til 500, ja til 1000 Rdlr. I sin Vrede over, at hans kjære Bjerg saaledes er blevet Gjenstand for Spekulation, taler han Peder Nielsen overmaade grovelig til. Han minder om, hvorledes Historien lærer, at Samfundet nu og da har behandlet den, hvem Lovens Arm ikke kunde række, som en Spedalsk, og denne passive Straf virkede saaledes, at han gik hen og hængte sig. Det vil Blicher dog ikke tilraade Peder Nielsen, „men var jeg Bonde i Rye — hvilket jeg virkelig kunde ønske (!) — jeg vilde stænge mine Døre for ham og gaa saa langt uden om hans Gaard, at jeg ikke skulde kunne lugte Røgen af hans Skorsten.“ Peder Nielsen svarer hertil, at det er Løgn,

*) Se til Sammenligning hermed Grundtvigs Foredrag den 16. Nov. 1838 om den engelske Almen-Aand, „Mands Minde“ XLVII, S. 453 ff.

hvad Blicher beskylder ham for, at han en Gang har villet sælge Himmelbjerget for 20 Rdlr., men senere skruet Prisen op til 1000, og ender sin Protest med følgende Ord, der unægtelig maa have skurret i Blichers Øren: „Se, det er den Ret, Bonden faar, naar det kommer til Stykket. Dette er endnu dine Kaar, danske Bonde.“ Samtidig („Aarhus Avis“, April 1840) fælde „tre Jordbrugere i Skanderborg Amt“ en haard Dom over Blichers Adfærd imod sin Kontrapart. „Hr. Blicher“ — hedder det — „begyndte Striden. Det var ham, der i flere offenlige Aviser paa én Gang væltede sig ind paa en fredelig og retskaffen Medborger med saa grove og ukristelige Ord, at enhver Retsindig maatte forarge sig derover. Han udpegede Bonden Peder Nielsen som en Forræder, et forbandet Menneske, et Afskum og Udskud, som ingen Tilflugt havde uden Strikken. Paa saadan Maade tør, endnu i vore Dage, en kongelig Embedsmand, en Præst og Folkelærer, omtale og behandle en Bonde, ene og alene fordi han vil have Fred paa Sit.“ Selv „Jyllandsposten“ maa indrømme, at Blicher har forivret sig lidt i sin digteriske Varme for Sagen, og den liberale Hovedstadspresse ryster atter paa Hovedet ad den idealistiske Digter. „Fædrelandet“ for 13. Marts 1840 gjør saaledes opmærksom paa, at der er noget saa Extatisk i den Maade, hvorpaa Folkefesten er lagt Nationen paa Hjerte, at det ikke er saa underligt, om en slet og ret Bonde ikke kan følge med. En samtidig Lysttour til det skjønne Punkt fra Landets forskjellige Egne er en ret smuk Tanke, men Bladet advarer imod „overdrevne Fordringer og overspændte Forventninger“. Faa

Dage efter (29. Marts 1840) anmeldte „Fædrel.“ endvidere „Kornmodn“ og siger temmelig ubarmhjertig, at det ikke vil indlade sig paa nogen æsthetisk Vurdering, da Bogen kun altfor synligt bærer Invita Minerva til sit Skjoldmærke, men den har den sørgelige Mærkelighed, at den er udgiven af Trang, som Redningsanker for et synkefærdigt Digterskib. Og saaledes var Liberalismens Stilling endnu i 1840 til Nationalismen, at Anmelderen endogsaa kunde gribe denne uhyggelige Lejlighed til at minde Blicher om Glaucus [„Demagogen par excellence“, som man træffende har kaldet ham], der fik det Indfald at stige ned i Dybet og opgive sin Frihed for at herske over Krybet. Hvilken Forskjel (!) — hedder det i „Fædrel.“ — er der ikke paa den St. Blicher, der skildrede os den jydske Hede, Hosekræmmeren, Hjorterytteren o. s. v., og den Anden, der i „Jyllandsposten“ skriver om Væbning og Nationaldragter, der vil forkjætre Peder Nielsen, gjøre ham hans Ejendom stridig og forvandle Lyngheden til en romersk Arena, Gudenaaen til Danmarks Alfeus og Himmelbjerget til dets Olympos. „Vi tvivle ikke om“ — siger „Fædrel.“ — „at ogsaa disse Artikler have deres Publikum, og maaske et langt mere højrøstet end de første (derom vidner det øjensynlige Velbehag, hvormed de ere skrevne), men o. s. v., — — Glaucus!“ Allerede det næste Aar hilser „Fædrel.“ dog Himmelbjergsfesterne som „en Spire til vordende Folkemøder, der i Tiden mulig ville medføre de største Goder, idet Nationalaandens Opvækkelse derved fremskyndes.“ Den 12. Maj 1841 havde ogsaa Carl Ploug overtaget Redaktionen af „Fædrelandet“.

Peder Nielsen bød altsaa Himmelbjerget fal for 1000 Rdlr., men da ingen Kjøber meldte sig, gik han ind paa at aabne Adgangen til Bjerget for 40 Rdlr. som Erstatning for Skade paa Græsningen. Ligeledes forbeholdt han sig at sørge for Beværtningen. Festen, 1. Avgust 1840, svarede imidlertid ikke til Forventningerne — man anslog en 300 Deltagere — da Kongen og Dronningen samt Kronprinsen i Slutningen af Juli paa deres Jyllandsrejse ogsaa havde besøgt Himmelbjerget og nu opholdt sig i Silkeborg. Den gode Følge havde Besøget imidlertid, at Christian VIII tilsagde Bjergets Ejer at indfinde sig i Silkeborg, da han ønskede at bringe det derhen, at der paa Himmelbjerget til alle Tider kunde være Adgang for Alle og Enhver. Herom skrev Grundtvig i Septbr. 1840 en baade smuk og morsom Sang „Kongen og Holger“, der skildrer, hvorledes Kong Christian sad paa Silkeborg Slot, da Hr. Holger axlede sit Skind og „bar til Borg sin Trætte“:

„Hr. Konge!“ sagde han og trak
Per Nielsen op af Lommen;
„I have skal saa mange Tak,
vil I afsige Dommen.
For Himmelbjerget under Sky
jeg kastet har min Handske;
han kalder sig Per Nielsen Rye,
og jeg er Holger Danske.

Om ham, som har med Frugt og Flid
det grønne Gudhjem værget,
det gjaldt i Nord fra Arilds Tid:
„Han bor paa Himmelbjerget.“

Jeg har endnu mit Gjallarhorn
og Dyrendal ved Side;
hvad regner jeg Per Nielsens Korn,
naar jeg til Tops vil ride.“

Kong Christian smiled under Skind,
med fjerde Christians Øje;
med Blik i Sky og Smil paa Kind
han gransked Sagen nøje.
Han jævned Trætten snildt og snart,
gav, blid og ubesværget,
Per Nielsen Penge for sin Part
og Holger Himmelbjerget.

Dog faar ogsaa Holger-Hejmdal-Blicher en lille Snært i Visen:

Nu rider Holger op og ned
ad Himmelbjerg med Ære,
og holder med Per Nielsen Fred,
som det sig bør at være.

Paa hvad Betingelser forøvrigt Kongen blev Privatejer af „Bjerget med Omgivelser“, vide vi ikke, men da Blicher i Foraaret 1841 var i Kjøbenhavn, søgte og fik han Kongens Tilladelse til at afbenytte Bjerget.

Det maa vel have været under dette Besøg i Kjøbenhavn, at Akademikum gjorde det Gilde for Blicher, som Fr. Barfod omtaler i sin Skildring af Digteren („Aftenlæsning“ 6. Bind, 1863, S. 17—18). Blicher holdt en humoristisk Tale for Poul Rytter, og Studenterne bar den gamle Digter i Guldstol efter Bordet. Andre gode og styrkende Indtryk har Blicher ogsaa kunnet bringe med hjem fra Hovedstaden. Det var i det samme Foraar, at Budskabet om P. A. Heibergs Død (30. April 1841) naaede til Kjøbenhavn og bl. A. fremkaldte C. Plougs Monografi

over den gamle Frihedsmand, hvis Ideer først en Menneskealder senere paa Ny skulde kaldes til Live i hans Fædreland. Samtidig frigaves ogsaa Dr. Dampe, dog paa den Betingelse, at han skulde tage Bolig i Rønne*).

Med frisk Mod tog derfor ogsaa „Himmelbjergspræsten“, som Blicher nu kalder sig selv, efter sin Hjemkomst fat paa den næste Folkefest. Hans Skildring af sin „Sommerrejse i Sverig Aar 1836“, der udkom nu (Randers, 1840), ender saaledes med en „Hilsen og Tak forsidst til de forventede svenske Gjæster paa Himmelbjerget den 1. Avg. 1841“, hvori det bl. A. hedder: „Vi staa paa et Vendepunkt i det nordiske Folkeliv. Det gjælder om at gaa frem eller tilbage, at staa eller falde — at staa stille er det Samme som at falde — Lunkenhed er Tunnelvejen til Døden. O, at jeg, gammel og magtesløs som jeg er, dog før jeg henfalder i Støv kunde udbrede den Ild, der har ulmet saa længe under mine gule Haar og end ej er udslukket under de graa. O, at jeg ikke skulde lægge et Hoved, som man har kaldt uroligt, til evig Ro, før jeg saâ min Ungdoms, min Manddoms, min Alderdoms Drøm gaa i Opfyldelse!“ Blicher udvikler derpaa nærmere, hvorledes han har drømt, at de trende Folkeslag vare opvaagnede af tunge Drømme til frejdigt Liv, og ender Talen saaledes: „Ere vi da Alle nu lysvaagne, som jeg tror, da

---

*) I „Fædrel.“ for 15. Sept. 1841 fortæller en Indsender om et Besøg i Rønne hos Dr. Dampe, „hvis kraftige Aand en Gang havde fattet den mægtige Tanke at forandre Danmarks Statsforfatning“.

lad os lykønske hverandre med et hjertement — God-morgen!“

Et Par utrykte Breve til Frederik Barfod forinden Festen kunne finde deres Plads her. Den 7. Juni 1841 skriver Blicher saaledes fra Spentrup: „Kjære Barfod! I Dag har jeg tilskrevet den flinke Vært i Rye Kro og bedet ham belave sig paa en meget talrig Forsamling paa Bjerget i Aar; men derhos lovet ham selv at komme til ham den 22. i denne Maaned for at være paa Raad med ham ved Forberedelserne: Telte, Pavilloner etc. etc., og da, saa vidt muligt, underrette ham om, hvor Mange der kunne ventes fra Kbhvn. og Sverig. Det er herom jeg beder dig lade mig vide med første Post — saa vidt du kan kalkulere det. Jeg længes jo ogsaa inderlig efter at høre, hvordan det gik i Lund*). Naa! Plougen tog da snart Skjæret fra — mon det var for at hvæsse det? Levvel min Ven. Din St. St. Blicher.“ — Den 21. Juli skrev Blicher endvidere til Barfod fra Spentrup: „Sover du? Brutus! Jeg har lydt saa længe efter at se fra dig. Hvad faa vi for Svenskerne paa Himmelbjerget? hvad faar jeg af dig selv? — Hvordan har I det derovre? Lad mig dog vide det med første Post! Jeg vilde nødig staa enarmet og præke paa Bjerget. — Sønderjyderne komme i Mængde. Nørrejyderne ligesaa — falde I i Søvn dér i Østen? — Komme I, som jeg venter, saa faa os nogle Kanoner med, om ikke andet end Skibssvingbasser.

---

*) Formodenlig en af de mindre Sammenkomster, der fra Slutningen af Trediverne saa hyppig fandt Sted imellem Lunds og Kjøbenhavns Studenter inden det første store Studentermøde i Upsala 1843.

For Resten har jeg sørget: Fyrværkeri, to Regimenter Musik, og den fortrinlig, Restavratører, Vinhandlere, Telte, Alt tilstrækkeligt. — Svar mig nu strax! ellers skal du sættes under, ikke Kancelliets Kontrol, men under Himmelbjergets. Din St. St. Blicher.“

Himmelbjergsfesten 1841 var bleven sat til den 3. Avgust, og Blicher indbyder offenlig paa følgende Maade dertil: „Underskrevne Præst agter at holde flere Taler, i forskjellig Tone, men i én Retning — ingen af dem excentrisk, men alle koncentrisk, sigtende til Skivens Midtpunkt: Gamle Danmarks Foryngelse!“ — Festen kunde glæde sig ved en levende Deltagelse. Avis-Referaterne anslaa de Forsamlede til imellem 3 og 4000, hvoraf Halvparten Bønder lige fra Slesvig til Vendsyssel. Himmelbjerget kaldes det danske Schweiz, og man citerer nogle Verslinier af Schillers „Die Braut von Messina“:

> Auf den Bergen ist Freiheit: die Dünste der Klüfte
> dringen nicht hinauf in die reineren Lüfte.

Vel var Arrangementet upraktisk — der var f. Ex. ingen Talerstol, saa man maatte trække en Vogn frem — men der var alligevel „en oprømt, ugenert samt derhos gentil Stemning“, og paa Bjerget blandede man sig mellem hinanden „uden at tænke paa Rang eller Stand“. Det Sidste var noget helt Nyt i Danmark, men lige fra Himmelbjergsfesterne til Tivoli og Omnibusserne*) blev

---

*) Hvis Nogen interesserer sig for dette Kjøretøj, hvis demokratiske Navn allerede er karakteristisk, kunne vi henvise til „Kjøbenhavnsposten“ for 24. Novbr. 1839. Se ogsaa i den efterfølgende Skizze om „Korsaren“s Afbildninger af den første Omnibus.

Fyrrerne Demokratismens Tidsalder. Af „Kunstnere“ havde kun den „velbekjendte Loppedressør indfundet sig med sit Menageri“, men det nævnes med udtrykkelig Tilfredshed, at han kun høstede tarveligt Bifald. Foruden Fyrværkeri og Restavrationsteltene bødes der kun Mængden Sang og Tale. Blicher, Fr. Hammerich, Sneedorff-Birch og Grundtvig havde skrevet Viser, ligesom Bondedigteren Peder Jensen fra Viby baade foredrog sine egne Poesier og i ubunden Stil udviklede den aandelige Ufriheds Tilstand, hvori Bondestanden, navnlig Husmændene, befandt sig; han opfordrede derfor til ved en almindelig Subskription at ophjælpe de fattige Husmænds Agerdyrkning. Da baade Grundtvig og Ingemann udeblev fra Festen*), spillede naturligvis Blicher selv en Hovedrolle. Han udbragte et Leve for Kongen, der ved at kjøbe Bjerget og overlade det til Folkeforsamlinger havde opfyldt et almindeligt Ønske; han holdt en Tale om at bortkaste det tydske „De“ og om at alle Danske skulde drikke Dus, ikke i Sydens Druesaft, men i Nordens frie Luft, samt at man skulde anlægge et trefarvet Kjendetegn: Hvidt for Nordens Vinter, Blaat for Havet

---

*) „Til Præsten N. F. S. Grundtvig“ skrev Blicher fra Spentrup den 6. Avg. 1841 Følgende: „Min Ven og Broder i Aanden tilstilles herved en Beretning om vore Bjergforhandlinger, ved hvilke Flere end jeg savnede Deres personlige Nærværelse. Ej heller Ingemann indfandt sig til Udførelse af den forventede Trio. — I Haabet til næste Fest Deres af Hjertet hengivne St. St. Blicher.“ — Grundtvig syntes altsaa ikke at have villet besvare Vennens og Værkfællens tidligere tilbudte fortrolige „Du“.

og Himlen, Grønt for Vaaren, Haabet og Glæden o. s. fr. Den Slags Sværmerier er uadskillelige fra Blichers Taler. Selvfølgelig tog han ogsaa til Orde for den almindelige Værnepligt, og en smuk Episode indtraadte, da han fremsagde sit Digt om „den lille Herregaardsskytte“, der nu som Mand var til Stede ved Festen. Skytten Hammer var nemlig den 13 Aars Dreng, som Sjællandsfaren Hammer, Kromand ved Frederiksborg, medbragte, da han i 1807 frivillig meldte sig som Herregaardsskytte. En Dag kom Drengen grædende hjem fra „Jagten“ (se Visen om „En Krormand og hans Søn“); Faderen havde sendt ham hjem, fordi Bøjle og Stillepind var skudt af hans Riffel. „Derfor var det, at han græd!“ siger Blicher. „Flere af de store Briter havde maattet bide i Græsset for denne Knøses Kugler, og havde saadant Heltemod besjælet Mængden, da havde vi beholdt vore Træmure, vor Flaade, og mere til. Men denne Aand kan endnu vækkes, hvis vi faa Tid dertil. Og den skal vækkes tidlig, ret egenlig i Drengeaarene!“ Med Jubel besvaredes naturligvis Blichers Leve for „alle danske Hammere“, og den tilstedeværende Helt var Gjenstand for almindelig Hyldest.

Ogsaa en anden interessant Personlighed havde givet Møde ved Himmelbjergsfesten 1841, nemlig Skolelærer Rasmus Sørensen fra Vensløv paa Sjælland. Med ham staar — om end kun i en Overløbers Skikkelse — „Forsamlings-Folkene“, „de Opvakte“, eller hvad vi nu ville kalde dem, paa den politiske Talerstol, og med den Frihed, vi i disse Skizzer tillade os: nu og da undervejs at medtage et eller andet Træk af Tidens

Historie, selv om det kun løselig berører vort nærmeste Æmne, naar det i det Store og Hele bidrager til at oplyse Tidens Stemninger og Tilstande, gjøre vi ogsaa her en lille Svingning, for noget nærmere at betragte denne Mand og hvad han betyder. Baptisterne stod den Gang paa Dagsordenen herhjemme, og medens man studsede over, at en ny Religionssekt saa hurtig kunde opstaa, spurgte man sig selv, hvad det da var i det kirkelige Liv i vort Land, hvortil Baptisterne havde kunnet knytte sig. I en Række Artikler fra November 1841 behandler „Fædrelandet“ (Nr. 689—707) saaledes Spørgsmaalet om „Demokratisk Orthodoxi“ og giver, navnlig i Form af Anmeldelser af Rasmus Sørensens og Peter Larsen Skræppenborgs forskjellige Smaaskrifter, saavel som af I. A. Hansens og Grundtvigs religiøse Skærmydsler, en interessant Oversigt over den hele folkelige Opvækkelse*). „Fædrel.“ gaar ud fra, at den nyeste theologiske Bevægelse ved Universitetet, der har været en Følge af den spekulative Theologis Optræden (ɔ: Martensens Forelæsninger), ikke har strakt sig videre end til de egenlige Videnskabsmænd og den theologiske Ungdom. Den store Masse af Præster er bleven aldeles uberørt af den, og det egenlige Folk kjender den slet ikke. Mulig vil den spekulative Theologi „en Gang frembringe kirkelige Bevægelser, der i Omfang og Kraft vil overgaa, hvad

---

*) Se ogsaa Ludvig Schrøders „Ole Peter Holm Larsen; en historisk Fortælling om det gudelige Livsrøre hos det menige danske Folk i dette Aarhundrede“, hvilken Fremstilling vi nedenfor skulle tillade os at raadspørge.

Menneskeslægten i dette Aarhundrede har oplevet", men hidtil er det den gamle Strid imellem Rationalisme og Orthodoxi, der endnu lever og rører sig i den danske Statskirke. (Endnu inden 1841 løb til Ende, kastede H. Brøchner dog en ny Tanke ind i vort Aandsliv; se ovenfor S. 40—42.) Som Opposition imod den herskende theologiske og religiøse Aandsretning i den danske Statskirke havde der da efterhaanden udviklet sig to forskjellige Partier. Det ene var fremgaaet af selve Almuens Midte, dets Høvdinge vare Bønder, Skomagere og Skolelærere (f. Ex. Peter Larsen Skræppenborg, I. A. Hansen og Rasmus Sørensen); det andet havde sin Rod i de højere Klasser af Samfundet, dets Chefer vare videnskabelig dannede Theologer (f. Ex. Grundtvig og Lindberg). Det ene kom sammen, sang Brorsons og Kingos Psalmer og læste Luthers Huspostil; det andet holdt smaa Præstekonventer. Det ene afholdt sig fra Brændevin, Eder og Arbejde om Søndagen og anviste naturligvis dem, der ej sluttede sig til det, deres Plads i Helvede; det andet skrev Psalmer, Prædikener, theologiske Tidsskrifter og yndede i Særdeleshed at stemple de rationalistiske Lærde ved Universitetet (f. Ex. H. N. Clausen) med Navnet Menedere og falske Lærere. Grundtvigs „Kirkens Gjenmæle" (1825) og det deraf fremgaaede Røre havde vakt Mange af deres aandelige Slummer, og de, som vaktes til den orthodoxe Religiøsitet, sluttede sig for en stor Del til de „Opvakte". „Nordisk Kirketidende" forsvarede de gudelige Forsamlinger imod de rationalistiske Præsters verdslige Angreb. Lindberg holdt i sit eget Hus gudelige

Forsamlinger, hvori Grundtvig deltog, og det var endogsaa Grundtvigs Agt at samles med sine Trosbrødre paa et Loft paa Kristianshavn, da Frederiks-Kirken overlodes ham om Eftermiddagen, imod at han betjente sig af den evangeliske Psalmebog. Til Gjengjæld antog de Opvakte Grundtvigs Lærdomme om det apostoliske Symbolum og kæmpede tappert for Sognebaandets Løsning. Men efterhaanden traadte Modsætningen frem imellem den hierarkisk-orthodoxe Gejstlighed og det demokratisk-orthodoxe Folk. Grundtvig antydede, at de gudelige Forsamlinger, hvori Lægmand stod op og førte Ordet, vare ham utaalelige, og erklærede, at de lystige Fugle, der samledes om „Fiolen, Flasken og Klørknægt", i Grunden vare ham kjærere end de surmulende Heldører, der flokkedes om „Bibel, Luthers Postil og Brorsons Psalmebog". Spaltningen indtraadte imellem de Allierede, og baade I. A. Hansen og Rasmus Sørensen tage til Gjenmæle mod Grundtvig. Inden lang Tid angriber endogsaa Rasmus Sørensen direkte saavel Sognebaandets Løsning som Grundtvigs kirkelige Lærdomme. Hos ham, siger „Fædrel.", viser derfor navnlig den Spaltning sig, som har aabnet Baptisternes Lærdomme Adgang i Landet, men da Baptisterne danne en gavnlig Modsætning mod et paveligt Hierarki og en aandelig Despotisme, bør Forfølgelsen imod dem standse. Saaledes var jo endnu i 1841 „Fædrelandets" Stilling saavel til den folkelige som til den religiøse Side af den Grundtvigske Bevægelse. Hvad Rasmus Sørensen angaar, koketterede han dog kun lidt med Baptisterne, og da han i et af sine Smaaskrifter havde givet at forstaa, at

han ikke var utilbøjelig til at slutte sig til „de Radikale i Landet“, det vil sige de liberale Politikere, traadte Orla Lehmann i Forbindelse med ham og fandt i ham et brugbart Redskab til at virke paa Bondestanden og da navnlig til at formaa de opvakte Bønder trindt om i Landet til at slaa sig paa de Liberales Parti. (Se L. Schrøders ovennævnte Fremstilling S. 164—166). Det er da ogsaa som Politiker, at vi i 1841 træffe Rasmus Sørensen paa Himmelbjerget, hvor han taler imod Brændevinsdrik og for Almenvæbning og Associationsaand. Det hedder ogsaa om ham, at han med samme eller endnu større Iver hengav sig til den politiske som før til den gudelige Bevægelse, saa at han endog i 1844 nedlægger sit Embede, for at kunne rejse omkring og tale til Almuen om Tidens brændende Spørgsmaal. Hans senere Liv vedkommer os ikke her, men ligesom det har syntes os af Interesse at træffe denne Agitator paa Himmelbjerget, saaledes bebuder han ogsaa, skjønt, som sagt, selv en Overløber, den bestandig sig mere og mere nærmende Alliance mellem Liberalismen og Nationalismen. Spaltningen imellem de Opvakte og Grundtvigianerne lukkede sig ogsaa snart igjen, og efterhaanden som „Læseriet“ herhjemme gik op i Grundtvigianismen, bleve Bondevenner og Grundtvigianere naturlige Forbundne.

Vi have altsaa set, for igjen at komme tilbage til Blicher, at „Fædrel.“ nu i 1841 ønsker, at Himmelbjergsfesten maa vedblive at fejres paa samme Maade, som den har begyndt, og virke mere og mere til sit Maal: Almenaandens Oplivelse. Lidt senere („Fædrel.“ 12. Avgust) giver endogsaa et Øjenvidne et længere Referat af Festen.

Pastor Blicher, hedder det, fortjener Nationens Tak for den Iver og Udholdenhed, hvormed han har vidst at skaffe denne Idé Indgang hos et Folk, „hvor hver ny Idé har at kæmpe mod saa mange Hindringer“. Derimod, siges der, er Blicher ikke Praktikus nok til at forestaa Festens Udførelse.

Dette viste sig for saa vidt ogsaa ved den næste Himmelbjergsfest, den 3. Avgust 1842, men Klagerne over, at der var sørget maadeligt nok for Lejlighed til Dans og Beværtning, antyde tillige, at Festen er i Færd med at tabe sit oprindelige simple og rene Præg. Blichers Indbydelses-Replik i Aviserne bebuder, „med forventet Bistand af Andres Taler og Sange“, en „Dagunderholdning paa Himmelbjerget“, der begynder Kl. 8 om Morgenen med Tale og Sang og derpaa fortsættes paa forskjellig Vis med to Timers Mellemrum indtil Kl. 6, hvor Programmet lyder paa „Aftensangstale og Slutningsversene af de tre Himmelbjergssange“. — „Alt fremsiges af Underskrevne. Spentrup, 13. Juli 1842. St. St. Blicher“. — Vi træffe lutter gamle Bekjendte ved Festen, som Sneedorff-Birch, Rasmus Sørensen og Bondepoeten Peder Jensen. Af nye Gjæster nævnes Studentersangforeningen. Derimod indfandt Grundtvig sig ikke til Festen, og at dømme efter et Brev fra 23 Juli til Gunni Busck (se dennes Levnetsløb, S. 260) synes han heller ikke at have været synderlig opsat paa Rejsen, siden han vil foretrække „det Visse i Vartou for det Uvisse paa Himmelbjerget“. Hans spændte Forhold til de Opvakte maa vel ogsaa tages i Betragtning. Det hedder dernæst i Brevet: „Den Blicherske Dag-Underholdning, som alt

har averteret sig i Aviserne, turde vel ogsaa blive kold og stiv nok, saa, naar det gjør mig lidt ondt at slaa Rejsen af Hovedet, er det egenlig kun for Aarhus' og Jyllands egen Skyld, som jeg nok gad set igjen."

Et af de Digte, som Blicher ved denne Lejlighed fremsagde, var den smukke Variation paa hans gamle Æmne om „Soven og Drømmen", som senere paa Aaret offenliggjordes i det lille „Stykke af Verdenshistorien i Perspektiv", der under Titelen „Min Tidsalder (fra 1782 til 1842)" udkom i Kjøbenhavn. Man kan nu naturligvis ikke undlade at sammenligne Piecen med Grundtvigs „Mands Minde", men skjønt den ikke kan bære denne Sammenligning, er den dog et ret interessant Blichersk Aktstykke fra disse Dage. Den mest karakteristiske Ytring turde være den, der forekommer i Anledning af Struensee, hvis Minde jo ofte blev fremdraget i Fyrrerne, at „i et Land, hvor det Resolute mangler, dér hersker det Absolute". En varm Sympathi for det norske Storthing og et Ønske om, „at vi hernede kunde tage vore Moder deroppefra, om der ogsaa skulde være lidt Forandring paa Snittet," bør dog heller ikke overses.

Ved den følgende Himmelbjergsfest, den 16. Avgust 1843, stod Kammerraad Tang til Nørre-Vosborg i Spidsen for Arrangementet. Foruden Blicher havde baade Grundtvig og Ingemann*) skrevet Sange, Drewsen og Ploug optræde som Talere, Alt har aabenbart faaet et større Præg. Blicher udgav forinden Festen en lille

---

*) Denne „Himmelbjerg-Sang" af Ingemann findes i hans „Saml. Skrifter", 4 Afdelings 8 Bind, S. 235.

Piece med de „Taler og Digtninger“, som han vilde fremsige („Himmelbjergsfesten 1843“, Randers), og han lyser baade paa Dansk og Svensk „Held, Hæder og Velsignelse over det treenige Norden“. Ikke mindre varmt lyder han de sønderjydske Brødre velkommen, hvem det ikke mindst skyldtes, at det danske Folk, der „langt længere end det burde“ havde været mindreaarigt, nu endelig havde naaet „Myndigheds-Alder — under Kurator“. Det havde jo nemlig været Himmelbjergsfesternes Maal fra første Færd af: paa samme Tid at kæmpe for Danmarks Gjenfødelse, Sønderjyllands Befrielse og Nordens Forening, og da Liberalismen Aaret efter for Alvor gjør dette Program til sit, hedder det ogsaa i Plougs Tale paa Skamlingsbanken: „Altsaa frisk Mod, Slesvigere! thi I ere Skandinaver!“ I „Fædrelandet“ for 18. Avgust 1843 findes et længere Referat af Festen. Deltagerne anslaas til en 2—3000, men det beklages, at „den kraftige og opvakte jydske Bondestand“ var temmelig sparsomt repræsenteret, samt at den store Masse af de Tilstedeværende ikke ret havde Sans for Festen som saadan, men havde indfundet sig, „ikke for at høre og lære, overveje og raadslaa om fælles almeninteressante alvorlige Anliggender“, men kun for at træffe Bekjendte og more sig. Hen paa Eftermiddagen havde Ploug taget Ordet og udtalt, at naar vort Fædreland, hverken i Rummet eller Tiden, var i en saadan Tilstand, som det kunde og burde, saa var dette ingenlunde Regeringens Skyld, men Folkets egen, idet Fædrelandets Fremtid hvilede paa Folkets egne Skuldre. Udviklede Folket Kraft, Dygtighed og Selvstændighed, vilde Fremtiden blive ærefuld og lykkelig,

men vedblev det i sin Sløvhed og Ligegyldighed for sine egne Anliggender, saa vilde Fremtiden vorde Skjændsel og Fornedrelse. — Saavel paa Stedet selv som senere gjennem Rygtet synes denne Tale at have vakt adskillig Opsigt og foranledigede endogsaa de lokale Myndigheder til at sende Regeringen en tjenstivrig Beretning om det Passerede. Forhør paa Forhør optoges over flere af de Tilstedeværende, og man tænkte endogsaa paa at tage præventive Forholdsregler ved for Fremtiden at kræve Talerne ved eventuelle Fester indleverede til Censur forinden. I Følge A. S. Ørsteds Resolution faldt dog dette Forsøg paa „Censur over det utænkte Ord“ senere bort af sig selv*).

Der var ogsaa ved denne Lejlighed nok af Snurrigheder i Blichers Taler og Sange, som naar Sangen til Sønderjyderne gaar paa Melodien „Du, Du liegst mir am Herzen“, men den lille Piece ender saa med det skjønne Digt „Min Moders Maal“:

Hvad lønligt sig udi min Sjæl bevæged,
hvad der stod skjult udi mit Hjerte præget,
det stemplede du til en gangbar Mynt.
Hvad tidt jeg gjennem Mørket haver skimtet,
hvad til mig ned fra Nattehimlen glimted,
det haver du for Dagens Børn forkyndt.

*) I Anledning af det følgende Aars Himmelbjergsfest averterer dog „Korsaren“ (Nr. 203), at „et akkurat og særdeles paapasseligt Individ med extraordinære lange og fine Øren kan faa Ansættelse som Snushane paa Himmelbjerget 1. Avgust 1844“. — Den paagjældende tjenstivrige Embedsmand, Kancelliraad Wittusen, maa som „Reiersens Overmand, Kancelliets Kjæledægge, Censoren over det utænkte Ord“ oftere holde for i „Korsaren“ (se Nr. 205 og 207).

Mit danske Maal! Naar Døden har min Tunge
for stedse bundet, Livets Børn vil sjunge,
hvad jeg har digtet i mit lille Rum.
De danske Viser, jeg ved Lampen kvæder,
fremkalde søde Taarer, milde Glæder,
og vække Mange op af Sjæleslum.

Himmelbjergsfesterne havde altsaa opfyldt deres Mission. Ikke alene havde de, som Blicher selv siger i sine Erindringer, ynglet rigelig og fremkaldt lignende Fester paa Bulbjerg, ved Restrup (Nørreris), paa Egebæksvang i Sjælland o. s. fr., men Naturforskermøder og Studentertog vare nu allerede i fuld Gang. I Sommeren 1844 arrangerede endvidere det skandinaviske Selskab den (anden) store Folkefest ved Skamlingsbanke, hvor Liberale og Nationale mødes i fuld Enighed. For en Forsamling af henved 10,000 Mennesker, hvoraf de tre Fjerdedele vare Slesvigere, taler nu Grundtvig saavel som Goldschmidt, Laurids Skau og Peter Hjort Lorenzen saavel som Orla Lehmann og Carl Ploug — Nationalisme, Liberalisme, Radikalisme række hinanden Hænderne til Enevældens Bekæmpelse. Regeringen havde afslaaet enhver Overenskomst med Oppositionen; det var derfor paa Tide at sætte Haardt imod Haardt, og Enevælde og Schleswigholsteinisme var Et og det Samme. Jo dybere — udraabte saaledes f. Ex. Goldschmidt — han som Jøde følte det Haarde i det Tryk, Jøderne gjennem Aarhundreder havde lidt trindt om i fremmede Lande, des bedre kunde han sympathisere med de danske Slesvigere, hvem det Samme var hændet i deres eget Land og det af deres egne Landsmænd. Mod Schleswigholsteinerne troede han derfor at den kristelige Regel, at holde det venstre Øre frem, naar man fik

Slag paa det højre, ikke passede saa godt som den gamle jødiske Grundsætning: „Øje for Øje og Tand for Tand!“

Nu blegne Himmelbjergsfesterne, og skjønt endnu en saadan holdes i 1844 — ligesom Blicher ogsaa var til Stede paa Højskamling den 18. Juli 1845 — saa var dog nu Glansen saavel af dem som af deres Stifter. Den ondskabsfulde „Korsar“ (Nr. 205, 16. Avgust 1844) skildrer endogsaa paa sin Maade den sidste Himmelbjergsfest med „det frygtelige Regnskyl“, i hvilket „Mændene og Kvinderne saâ virkelig godt ud, inden de bleve vaade“. — „Endelig“, hedder det videre, „fandt jeg et Telt, hvor St. Blicher, Sneedorff-Birch m. Fl. vare samlede; men ogsaa her var græsselig fugtigt, navnlig tror jeg, at de Fleste her fik vaade Fødder.“ Meningen er ikke til at tage fejl af.

Usigelig rørende forekommer os derfor Blichers sidste Forsøg paa endnu en Gang at fremkalde en Folkefest „med samme Sindelag, som otte Aar i Træk adlede Himmelbjergsfesterne“. Han havde udset Hohøj ved Mariager til Festens Afholdelse og indbyder saaledes dertil i „Randers Amtsavis“ for 3. Avgust 1846: „Det ringer tredie Gang! Himmelbjergspræsten, nu entlediget fra det Kald, hvor han i otte Aar har fungeret, fik i Sinde at søge et andet paa Hohøj — bevilget. At han her vil prædike over sin gamle Text: „Folket, i Samdrægtighed og Troskab om Kongen!“ er selvfølgeligt. Men er Kirken tom, vender Præsten om, kommer ikke Tilhørere, er Taleren stum. Vil Ingen paatage sig at smykke Højalteret i det store Gudshus, saa lyder ej heller den nulagte Psalme.“ Herpaa følger fire Vers, og Opfordringen er undertegnet „Steen Steenssøn“. Festen

kom imidlertid ikke i Stand. Den 8. Septbr. 1846 bekjendtgjør Blicher under sit fulde Navn fra Spentrup: „Da jeg ikke ene og alene kan indrette og forestaa den antydede Folkefest paa Hohøj, saa nødes jeg til for mit eget Vedkommende at afsige den.“

Med Himmelbjergsfesten 1842, den sidste, Blicher selv stod i Spidsen for, havde hans folkelige Stjerne i Grunden passeret Zenith, og det samme Aar havde han ogsaa kulmineret som Digter med „E. Bindstouw“ (Randers 1842), hvoraf dog forskjellige Partier langt tidligere vare offenliggjorte. Fra nu af svøber Taagesløret sig tættere og tættere om den gamle Skjald, saaledes som det hedder i „Min egen Gravsang“ fra Marts 1842, denne ejendommelige, om end nu og da lidt uklare L'hombre-Konversation, der danner saa slaaende en Modsætning til den gemytlige og fornøjelige Spillescene i Hostrups „Intrigerne“ fra 1845. Da Digtet ikke er optaget i de senere Udgaver af Blichers Digte, gjenopfriske vi Mindet derom i Supplementet til denne Artikel. Det stod ilde til i Hjemmet, og helt uden Skyld var vel heller ikke Blicher selv. I sin karakteristiske Skildring af Blicher („En smuk Historie“) fortæller saaledes Carit Etlar, at den gamle Digter en Gang imod Slutningen af sit Liv*) sagde til ham: „Den var jeg værst, som jeg vilde bedst, og det var mig selv. Det bløder herinde,

*) Carit Etlars Fortælling om Avdiensen hos Collin, medens Blicher boede ude i Store Kongensgade hos P. L. Møller, der skulde udgive hans samlede Skrifter (1846—47), maa derimod henlægges til et langt tidligere Tidspunkt. Vi have set Collin kjende og hjælpe Blicher allerede i Tyverne.

det vil blive ved at bløde, til Uhrværket en Gang staar stille.“ Intet Under derfor, at Trækfuglenaturen nu paa Ny begynder at røre sig i ham. Han havde fordum prist den beskedne Lyngspurv lykkelig, fordi den endogsaa i Ørkenen havde en munter Elskovssang til Vandrerens Glæde, medens han selv var utilfreds og higede bort fra Hjemmet:

Hvor kan dog Livets korte, dunkle Nu
dig saa til Glæde stemme?
Ak hvo der kunde dog, som du
med stille Sind og nøjsom Hu
sig saa i Hytten gjemme!
Men jeg, jeg skal bestandig op og ud —
om blot med mine Tanker;
i Havblik og i Bølgebrud,
i Sommervarme, Vinterslud
en Pilegrim jeg vanker.
Du har i Fattigdom et sorgfrit Bryst
og i din Løndom Glæder;
hvi drives jeg af Rejselyst,
at søge Lykke eller Trøst
paa ubekjendte Steder?
Hvi kan jeg ej, som du, slaa mig til Ro,
til Trækketiden kommer!
Hvi kan dog ikke Sjælen bo
udi sin Lejevaaning fro
den korte Livets Sommer!

Den samme Uro fulgte ham altsaa til det Sidste. Nu vilde han saa gjerne til Westmoreland i England, Provinsen med de mange gamle danske Minder. Han opfordrer offenlig fra Spentrup, 25. April 1846, til Understøttelse, idet han siger, at han flere end én Gang ad den almindelige Vej forgjæves har søgt om Rejsepenge. Nu

vender han sig til Folket om et privat Rejsestipendium: „Der gaar nu til Dags saa Meget ved Aktier, kunde jeg ikke gaa til England paa denne Maade?“ Procenterne maatte søges i hans eventuelle Rejsebeskrivelse. Senere paa Sommeren er han i Kjøbenhavn og indrykker nu i „Fædrel.“ (13. Juli 1846) en Replik, der er undertegnet Knapsteds Gaard, om at en Danemand paa hans Anmodning om Pengeforskud til en Englandsrejse har tilsendt ham 50 Rd., men at dette ikke er tilstrækkeligt. „Er der Flere,“ spørger han da, „som kunde blive til Sinds at understøtte den jydske Trækfugl, saa den kunde faa Vingerne fri, da maatte det ske, medens den endnu et Par Dage opholder sig her.“ — Der blev ikke Noget af Rejsen, og Blicher maatte nøjes med sine Kjøbenhavnstoure. I disse hans sidste Aar var især P. L. Møller meget for ham. Ikke alene delte han sin egen Fattigdom med ham, men skaffede ham ogsaa Reitzel til Forlægger og udgav baade hans „Samlede Noveller“ og „Digte“ for ham*). Men P. L. Møller stod allerede den Gang i Færd med at bryde op fra Danmark, havde desuden selv travlt

---

*) Blichers Bemyndigelse til P. L. Møller existerer endnu og lyder saaledes: „Da jeg formedelst snar Hjemrejse her fra Staden ikke kan arrangere mit literære Forehavende, nemlig en Godtkjøbsudgave af mine samlede æsthetiske Værker: saa overdrager og befuldmægtiger jeg Hr. Cand. P. L. Møller (boende i Store Kongensgade Nr. 271) til at slutte Handel om Forlagsret til bemeldte mine æsthetiske Værker, saa at han betinger og modtager det eventuelle Honorar (for hvilket han siden kun haver mig at aflægge Regnskab eller mit Stervbo, i Fald jeg forinden ved Døden afgaar). Alt, hvad han i dette Fald indgaar og afslutter, skal i alle

med at gjøre et Udvalg af sine egne Arbejder, og Udgaven af Blicher blev derfor neppe saa god, som han ellers vilde have været i Stand til at gjøre den. Heller ikke glemte han Blicher i sine „Kritiske Skizzer“ fra 1847, til hvilke han omarbejdede den et Par Aar tidligere skrevne fortræffelige Karakteristik af Blicher som national Digter. Vi laane heraf følgende Linier, der smukt og korrekt angive Blichers folkelige Betydning: „Blicher er ikke bleven staaende ved den nationale Begejstring, som den udtaler sig gjennem Fantasiens og Geniets Frembringelser og finder Vej gjennem Pennen. Han var ikke, som saa mangen Forfatter, blot begejstret paa Papiret; han vovede at være Ideen tro ogsaa i Livet, og denne Ros, den højeste, der kan ydes en Mand, tilkommer ham,

---

Maader betragtes som gjort af mig selv. Kbhvn. 20. Sept. 1845. Steen Steensen Blicher, Sognepræst til Spentrup og Gassum.“ — Af et Brev til Møller fra Spentrup, Jevndøgn 1847, ses det, at Møller ikke just har fulgt Blichers Ønske med Hensyn til Ordningen af hans Digte. Blicher opsætter følgende Liste, i hvilken forekommer Et og Andet, der enten slet ikke kom med i Samlingen eller aldrig er blevet skrevet. Første Bind: 1) Trækfuglene. 2) Jyllandsrejse. 3) Vestlig Profil. 4) Ørejse gjennem Fyen, Taasinge og Langeland. 5) Min Rejse i Sverig, hvor de poetiske Stykker (særskilt udgivne) maatte paa passende Steder indskydes i Bogen. Anden Del: 1) Natten paa Jellinghøje. 2) De danske Træer. 3) Bavtastene, hvortil jeg føjer en Assistens-Kirkegaard. 4) Beretning om Himmelbjergfesten med Sange. — Om „Min Ørejse i 1843“ kan ses i „Randers Avis“ for nævnte Aar, ligesom f. Ex. ogsaa „Fædrel.“ for 23 Oktbr. s. A. meddelte et Par Smaastykker deraf.

om han end som letbevægeligt Følelses- og Fantasimenneske ofte greb Sagerne „upraktisk“ an. Fædrelandsfølelsen var hos ham ingen Stueplante, han er dragen sit Land rundt lig en anden Tyrtæus, ingen Tid og intet Sted er han udebleven, hvor der var Lejlighed til med Sang og Tale at vække Folkeliv og Folkefølelse og kæmpe i Gjerningen for den Aand, der har givet hans skjønneste Digtninger Saft og Farve.“

Med disse Ord kunde vi helst have ønsket at slutte her, fordi det Billede af Blicher, som P. L. Møller saaledes i faa Træk udkaster, i alt Væsenligt svarer til den Opfattelse af Digterens folkelige Virksomhed, som vi i denne Skizze have stræbt at gjøre gjældende. „Korsaren“ dadlede en Gang i Fyrrerne „Dansk Pantheons“ (ɔ: netop P. L. Møllers) Biografier, fordi de hyldede den Anskuelse, „at Menneskene leve i Forkrænkelighed og skildres i Uforkrænkelighed“, men i denne Spøg ligger dog for saa vidt den Sandhed, at Tiden og Efterverdenens Dom lidt efter lidt udskiller Slaggerne fra det ædle Malm og lader de store Personligheder faa den Plads i Historiens Galleri, som tilkommer hver Enkelt efter hans centrale Betydning. — Lad os da saa kort som muligt nøjes med at minde om, at de sidste Aar af Blichers Liv vare saare tunge og mørke, og endnu levende Samtidige vide at fortælle mange sørgelige Historier om, hvorledes han stundom her i Hovedstaden drev omkring for Lud og koldt Vand.

Paa en af disse sine Kjøbenhavnstoure søgte Blicher bl. A. Hjælp hos Studenterforeningen. I et utrykt Brev fra 16. Novbr. 1845 skriver han saaledes til Foreningens Seniorat: „I forestaaende Vintermaaneder agter jeg at

holde mundtlige Foredrag over den ældre Fædrelandshistorie, nemlig til Knud den Store, eller længere, hvis Tiden strækker til. Dersom De ærede Herrer ville fremme dette mit Forsæt ved at aabne mig Foreningens Solennitetssal, da udbeder jeg mig, at De selv ville bestemme, hvilke Timer om Ugen (ikke under to, ikke over tre) der maatte indrømmes til Foretagendet, paa hvilket jeg er fuldkommen forberedt, og som jeg ønsker maa paabegyndes uden Udsættelse, eftersom min Tilstedeblivelse her ikke kan forlænges over 10 Uger. Til at dække mine Udgifter, haaber jeg, man vil finde billigt, at Abonnenterne erlægge forud for de første sexten Foredrag to Rbdaler, for hvilken Betaling tillige erholdes trykt Dagen efter hvad der er foredraget. Skulde mit Forslag finde virksomt Bifald, haaber jeg, at det ærede Seniorat vil i Foreningen fremlægge Abonnementslister og modtage Kontingenterne. Der begyndes og sluttes hver Gang med Digtfremsigelser.“ Men der blev Intet af Foredragene. Digteren blev syg og maatte lægge sig ind paa — Almindeligt Hospital! Herfra skrev han paa Ny, Lillejuleaften 1845, saaledes til Studenterforeningens Seniorat: „Der blev da Intet af mine historiske Foredrag, for det Første. Et fysisk Onde, som jeg en Tid har stivt bekæmpet, vandt endelig saameget Terrain, at jeg maatte ty herind til Lægehjælp; fik den og saaledes, at jeg nu er i tiltagende hvorvel langsom Bedring, og vil, efter Overlægens Erklæring, ikke før ved Nytaarstid kunne forlade Hospitalet, uden at udsætte mig for et Recidiv. — Dette Intermezzo er, i økonomisk Henseende, kommet mig saa ubelejligt, at det sætter mig i en, skjønt transitorisk, saa

dog trykkende, om ikke nedtrykkende Pengeforlegenhed. Forgjæves har jeg herfra ved Skrivelser til Enkelte søgt at faa den afhjulpen. Thi henvender jeg mig til et Samfund, der baade før, og nu nyligen har vist, at det nærer venlige Følelser for Trækfuglen fra Heden. — Naar Kap. Taxt er bestemt, erholder jeg 12 à 1300 Rdl., hvoraf Halvdelen gjør mig fuldkommen gjældfri; og af Forlæggeren til mine Noveller erholder jeg i Løbet af næste Aar successive henved 900 Rdl. Fremtiden viser mig altsaa en pengesorgfri Alderdom, naar jeg ikke, saa nær ved Maalet, endnu længere skal vorde tantaliseret. Dette kunne vore unge Videnskabsmænd forebygge, naar de ikke vende Ryggen til en gammel Medstuderende. — De se af det Foregaaende, at jeg ikke beder om en Gave, men udbeder mig et Laan, jeg om to Maaneder kan og vil tilbagebetale, og derfor stille fuldkommen Sikkerhed. Jeg hengiver mig til det Haab, som heri udtrykkes. Ærbødigst St. St. Blicher.“ Efterskriften til Brevet er ikke det mindst Karakteristiske; den lyder saaledes: „Med 200 Rdl. vilde jeg være fuldstændig hjulpen, med det Halve taalelig, med Fjerdeparten bjerget. Resultatet ønskes snarest muligt.“ — Man ser, at Digteren var Sangviniker til det Sidste med Hensyn til „en penge-sorgfri Alderdom“, men ikke engang Hospitalet synes han at have kunnet betale, siden Sibbern maatte gaa i Kavtion for ham*). Nu og da tyede han saa til den Glemselens Flod, hvori ogsaa Carl Bagger søgte sin Trøst,

---

*) Man har endnu Sibberns Kavtion: „Jeg er beredvillig til at overtage Kavtionen til almindelig Hospital for Hr. Pastor

og Døden, hed det ved hans Bortgang, havde alt længe været det Bedste, hans Venner kunde ønske ham. Til præstelig Virksomhed følte han sig selvfølgelig mindre og mindre kaldet, og allerede i en Subskriptionsindbydelse paa et Par Digtninger havde han i 1841 („Dannevirke“, 19. Novbr.) udtalt, at hvis Abonnementet blev talrigt, vilde han holde en Kapellan. En saadan fik han ogsaa det følgende Aar, en godmodig Mand, siger Barfod, men svag og verdslig. Han blev endogsaa forlovet med Blichers Datter, men en Søndag Morgen i Begyndelsen af Aaret 1847 fandt man ham, umiddelbart før Kirkegangen, svømmende i sit Blod. Han havde dræbt sig selv. Blicher besluttede nu, at han selv vilde bestride sit Embede, og vilde ikke give efter, da han fik Valget imellem at tage sig en Medhjælper eller søge sin Afsked. Den 27. Juni 1847 modtog han da uden Ansøgning sin Afsked „i Naade og med Pension“, og dette Slag overlevede han ikke. Inden han endnu var flyttet ud af Præstegaarden, døde han den 26. Marts 1848 i Spentrup. Først tre Dage efter averteredes hans Død i „Randers Avis“ med følgende smukke og sande Ord: „Præsten, Sangeren, Frihedens og den danske Nationalitets varme Talsmand og Forsvarer Steen Steensen Blicher er ikke mere; efter et langvarigt Sygeleje indslumrede han i Gaar blidt og roligt ved Solens Nedgang, i sit 66. Aar. Hans Dagværk var her til Ende, men den Sæd, han har udstrøet, og

---

Blicher, for denne og næste Maaned, og kunne Regningerne umiddelbart henvises til mig, naar de komme, da de strax skulle blive betalte. 5. Januar 1846. F. C. Sibbern.“

hvis Frugter han ikke oplevede at se, vil han fra Lysets Egne se modnet.“ — Den 6. April blev han begravet paa Spentrup Kirkegaard *).

Blichers Død hører altsaa ogsaa med til Martsdagenes Historie, om den end i det stærke Røre kun lidet ænsedes af Hovedstaden. „Fædrelandet“ og et Par andre Blade skildrede dog i faa, men varme og tak-

---

*) En Indsender i „Nær og Fjern“, Nr. 318, skriver Følgende om St. St. Blichers Grav: „Endnu i lange Tider vil man finde Alt i Spentrup som i Blichers Tid: Bøndergaardene og Husene med Gadekjæret, Kirken og Præstegaarden. I Præstegaardshaven staa endnu Alleerne, han havde plantet som Dreng, og som skyggede over ham i hans gamle Dage. — — Først paa Kirkegaarden fandt han den savnede Fred, og her have kjærlige Hænder rejst den henslumrede Digter et Gravmæle, fordringsfrit og smukt, netop saaledes som de, der kjende hans Muse, maatte ønske det. Det bestaar af en utilhuggen Kampesten fra en Kæmpehøj, tre Alen høj og to Alen bred. Pladsen deromkring er indfattet af et fast Jerngitter, sex Alen langt og fire Alen bredt. En lille Vedbende snor sig op ad Stenens Forside. I den slebne Forside er der indhugget en Lyre, indfattet i en Lavrbærkrans, og desuden følgende Indskrift i indhugne forgyldte Bogstaver:

St. St. Blicher,
født i Vium 11. Oktbr. 1782, død i Spentrup 26. Marts 1848.

Dit Navn skal i de fjerne Slægter mindes,
og Fremtids Børn dit Kvad forlyste vil,
naar Ingen véd, at her din Gravhøj findes,
og Ingen af din Slægt er mere til.

Om disse simple Linier kan der neppe siges noget mere Bifaldende, end at de ere som skrevne med St. Blichers Pen.“

nemmelige Ord Blichers Betydning som Digter og folkelig Personlighed *). Derimod tav, saa vidt vi kunne se, Grundtvig, skjønt han netop i de samme Dage (22. Marts 1848) havde begyndt sit Ugeskrift „Danskeren“, der skulde betegne et nyt Udslag af den Kamp for en national Gjenfødelse, hvori han og Blicher nu i over et Decennium saa trofast havde staaet ved hinandens Side. En Anonym sendte i April et smukt Mindedigt over Blicher til „Berlingske Tidende“, men da Digtet ikke blev optaget, fremkom det først i September i „Kjøbenhavnsposten“. Det er dette Digt, vi tillade os at meddele i Supplementet til denne Artikel, ikke alene fordi det i og for sig fortjener at frelses fra Forglemmelse, men navnlig fordi det i simple og hjertelige Ord skildrer det Ensomme ved Blichers Død midt under Vaabenlarmen og Frihedens Morgengry.

En Gang i et mismodigt Øjeblik (se „Et Blad af min Levnetshistorie“; „Fædrel.“ 9. Jan. 1841) skildrede Blicher sig selv og sin Stilling i sit Fædreland paa følgende Maade: „Naar Spentrup Kirkegaardsjord skjuler den Haand, som skriver, kan det dog være muligt, at En og Anden vil sige: „Den Mand kunde være brugt til Et og Andet — rigtignok brugte han sig selv, men det blev hverken hugget eller stukket. Han har ikke

---

*) I „Nord og Syds“ Dagbog for 2. April 1848 skrev M. Goldschmidt saaledes: „En stor dansk Mand er død: Digteren Steen Steensen Blicher. Han var en god Soldat i Frihedens og Oplysningens Tjeneste, og hvis han ser ned til os, vil han ikke kunne klage over, at der jo bliver skudt ved hans Grav.“

vidst, at man kun bruger dem, der ikke bruge sig selv, men lade sig bruge. — — Det har været en snurrig Fyr, den Samme, saadan et forskruet Hoved, der har bildt sig ind: at han, uden Rang, Titel og Ordener, og uden Penge, kunde udrette Noget — hm! mon han ogsaa har været rigtig klog? — ja lad ham nu ligge for det, han er. — Sov vel, Hr. Pastor“.“

Men udenfor det Stænderhus i Viborg, i hvilket Blicher ganske vist aldrig personlig kom ind, men hvis Frihedskamp i Fyrrerne han dog paa saa mange Maader støttede, udenfor den Stændersal, i hvilken han drømte at holde en af sine kraftige Taler om Danmarks Uafhængighed og Ære, dér rejste Folket den 14. September 1866 det lille Mindesmærke over Himmelbjergspræsten, som senere, da Stænderhuset ved Domkirkens Ombygning blev nedrevet, henflyttedes til Anlægget ved Borgvold. Hjejlen og Hedelærken sidde paa Fodstykket og kvidre:

„Fødelandet, véd jeg, har en Lænke,
blød at bære.
Blød at bære; ja! men haard at bryde;
tung at kaste,
let at bære!“

Supplement til „Himmelbjergspræsten“.

Min egen Gravsang.

Af St. St. Blicher.

(„Dannevirke“, 9. Marts 1842.)

Tiden løber.
Taagesløret svøber
graat og tykt sig om den gamle Skjald.
Af og til en Straale glimter
til ham ind, og fjernt han skimter
uforstyrrelige Digterhald.

Ak! da tænker
han: en Gang man bænker
dig blandt dem, der her af Hjertet sang.
Sangen vilde gjerne bryde
Taagen og i Verden lyde —
ak, men Vejen er saa lang og trang.

Først man bænker
dig, hvor Livets Lænker
sig opløse, smuldre hen i Støv.
Paa din Tue da sig klynger
Livets Børn, dit Kvad man synger —
selv er du for Sang og Glæde døv.

Klokken falder
snart i Slag og kalder,
hvad ej mer kan trækkes op igjen.
Snart skal Kirkeklokken kalde,
Spadekast paa Kisten falde:
„Nu ja, han er ogsaa sovet hen.“

Det kan være,
naar de samled' ere
hist og her i Selskab og i Klub,
at ved Spillebord i Salen
af og til kan falde Talen
om den døde Præst i Spenderup.

„Jeg kan spørge —
Der er ej at sørge
over ham — Jeg spørger i Koulør —
Stodder var han dog i Grunden —
Jeg tournerer — Nok af Munden
havde han — Solo; hvori? i Klør.

Ej som Digter —
De Kouløren svigter —
var han daarlig, dog man gjorde ej
stort af ham — Naa, De bekjender ikke —
i sit Hus — Spar Dame! hvem kan stikke?
Det var snavs — Nu er De Beet — aah nej!

Der er Knægten —
han var let i Vægten —
Den er stukken — Det var ikke sært —
Kundskab havde han slet ej om Penge —
Pique! — som en Viol foruden Strenge —
Jeg bekjender — det er mig ret kjært.

De skal give —
hvis han var i Live,
vi til Festen kunde faa't en Sang —

De skal vaske op — Der har vi Hjerter —
Det forstod han — Av! Surcoupe! — det smerter —
Mads derhenne! nu maa du paa Gang!

Var han Ridder? —
Hvad gjør De? — Jeg sidder
over: derfor gjør jeg Ingenting —
Paa Enhver til Ridder selv han slog sig,
derved Had af store Mænd paadrog sig —
Beet. Jens! Du har Rudersting.

Vil De dølge —
Mon der bliver Følge? —
De vist har en lille Foes endnu —
Nej det tror jeg ellers ikke —
Der er Ruder, kan De stikke? —
Bravo! Nu er Potten sla'n itu.

Tref! — jeg kjøber
fem — Maaske De løber
Panden imod Væggen, li'som Han.
Fem han kunde ladet være lige —
Det er Maaden, hvorpaa Folk skal stige —
Han var taabelig, den stakkels Mand.

Paa hans Aske
kunde — jeg vil kaske —
Gratulerer! — sættes dog en Sten —
Han var selv en Steen — hvem har Spadille? —
Sover — saadan ha' sin egen Villie,
det gi'er grumme sjelden gamle Ben."

†

Steen Steensen Blicher.

(„Kjøbenhavnsposten“, 11. September 1848).

Du, hvis Sang saa herligt i Dannersproget klang,
har du overstaaet „den Vinter mørk og lang? —
„Is og Sne har dækket dit lyngtakte Hus,
„Haglen om dig rasled i Stormenes Sus.
„Solen straaled atter igjennem Sne og Slud,
„Martsviolen dufted, og Bøgen sprang ud,
„Blomsterflokken smilte paa Ager og i Kjær,
„Lundene grønnedes — men du var ikke der!“

Har du, stakkels Barde, nedlagt din Vandringsstav?
Har du fundet Hvile nu i den dunkle Grav?
Er du i det Land, hvor de milde Palmer staa,
alle Sorger svinde, som paa et Hjerte laa?
Lykken er saa sjelden en Fugl her paa Jord,
sjelden har du fundet hendes flygtige Spor;
men af Savn og Smerter, i Sorgens bitre Stund,
sprang din Sang — en Straale, saa mægtig, ren og sund.

Blomstrende og fyrig saa var din Ungdomstid;
Biens Liv den ligned i Rigdom og i Flid.
Hvad af Livets Blomster du drak som Honning sød,
skjænked os din Manddom som klaren Digtermjød.
Da til sidste Draabe din Kilde var udtømt,
drog du til den Verden, du skuet har og drømt,
lagde dig til Hvile, til den tavse, lange Nat,
paa din jydske Hede — saa ensom og forladt!

Se! dit Folk sig rejste, at værne Land og Sprog!
— Du, som til dets Ære saa tidt din Harpe slog,
du, som kvad saa ofte, alt i den dybe Fred,
for den danske Kriger — skal ikke være med! —
Glemt i Vaabenlarmen er den, som lagde ned
i saa mange Hjerter Begejstrings gyldne Sæd —
hist ved Skjaldens Baare kun nærmest Frænde græd;
Folket ej ham fulgte til det sidste Hvilested.

Broder! du, som tolked ved Harpens høje Lyd
Heltenes Bedrifter og Kvindehjertets Dyd!
Du, hvis Sang var elsket, saa vidt som Sproget klang,
Broder! skal du vandre fra Verden uden Sang? —
Du, hvis Tanker tændte hos Folket ædel Glød,
Ingen har en Tanke tilovers ved din Død;
ingen Læber takker for, hvad din Aand os gav,
Ingen har en Taare tilovers ved din Grav! —

— Dog, vil ingen Anden, saa er der endnu En,
som din Grav skal hædre med en ringe Bavtasten,
riste Navn, som haver i Sangen evig Glans,
hænge over Stenen den taaretunge Krans.
Og — mens Danmark lever, hvorfor vi kæmpe nu,
Moders Maal og Tone i kjærlig Sønnehu, —
skal dit Navn, o Blicher! med stolt og herligt Ry
funkle som en Stjerne igjennem Tidens Sky!

* *

M. Goldschmidt og Korsaren.

Enhver, som har noget Begreb om Skribentvirksomhed og Betingelserne for denne, vil være overbevist om, at et Blad som Korsaren ikke kan skrives uden en inderlig Kjærlighed til den, uden en virkelig Lyst og Tilbøjelighed til at tale, saaledes som den taler, og uden sand Begejstring for den Frihed, som den undertiden lovpriser i Ord, der i det Mindste efter vor Formening ere altfor varme og glødende til at kunne synes tomme og for indre Følelser blottede Deklamationer. — Springet fra en glødende Enthousiasme for den ene Sag til Spot og Sarkasmer over den modsatte er aldeles ikke stort.

Korsaren Nr. 72 for 4. Marts 1842.

I.

Da M. Goldschmidt for et Par Aar siden offenliggjorde sine „Livs-Erindringer og Resultater“, afsluttede han udtrykkelig sin publicistiske Bane, hvis vi med dette Navn under Et tør tage de to ligesom i hinanden sammenspundne Traade, der slynge sig gjennem hans hele Liv: hans politisk-journalistiske og hans rent digteriske Virksomhed. „Jeg maa“, sagde han, „nu igjennem den Poesi, den for mig store, afgjørende Livspoesi, som er betegnet med Ordet Nemesis.“ Men idet han

saaledes bøjede sig ind under den store Tilværelses evige Love, følte han Trang til forinden at klare sig sin snevrere „raison d'être“ i det Folks Aands- og Samfundsliv, fra hvis Skjød han er udsprunget, hvis Sprog han har talt og skrevet, og til hvis ægtefødte Sønner han trods alle lønlige og aabenbare Tvivlsmaal dog sikkert mener at høre. Selv har han mindst af Alle søgt at dølge, at hans hele Livsskjæbne har været gjennempræget af to Faktorer — „min danske Fødsel og mit jødiske Blod, der strides om Hjemstedsret“ — og det kæmper endnu ligesom i ham, om han skal henvende sig til den jødiske Ungdom alene, ud af hvis Midte han haaber der kan fremgaa „en lys og aandfuld Theisme, der ikke til sin religiøse Kjærlighed behøver religiøst Had“, eller om han skal bede hele den danske Ungdom om at modtage hans Nemesis-Lære som en Arv fra ham, der begyndte sit offenlige Liv med en Kamp for dens borgerlige Frihed og nu har endt det med et Slag for dens egen Aands-frihed. Det gamle Spørgsmaal, der har lydt igjennem Goldschmidts hele Liv: „Jeg er en Jøde; hvad vil jeg imellem eder?“ dukker paa Ny op, og tidlig eller silde maa hans Landsmænd svare ham derpaa. Det er ikke nok her at henvise til det populære Resultat af de senere Aars mange Debatter om Jødernes Betydning i det moderne Samfund som Surdejgen i det nærende Brød, Uroen i den kompakte Organisme, den kosmopolitiske Protest imod enhver stillestaaende national Ensidighed, thi Goldschmidts Betydning rækker dybere ned. Baade som Politiker og som Digter har han grebet afgjørende ind i den sidste Menneskealders hele borgerlige og

aandelige Udvikling, og hvad enten vort Samfund til de forskjellige Tider har mødt hans Færd med Antipathi eller med Sympathi, har det i alt Fald hvert Øjeblik stødt paa ham og mangen Gang maattet høre, hvad det under de givne Omstændigheder netop ikke vilde høre, men som det dog ofte senere har maattet erkjende Sandheden og Rigtigheden af. Paa mere end ét Punkt af sit Liv har Goldschmidt mindet om Kassandra, der af Apollon fik Spaadomsgaven og Fremtidssynet, men med den uheldsvangre Tilføjelse, at Ingen skulde fæste Lid til Profetierne. Derfor blev hans Liv i saa mange Aar Kampens Liv, indtil han nu frivillig afslutter og selv finder god Mening i sin Skjæbne med følgende Ord: „Vor hele Leven bestaar jo i Optagelse af Næring, som vi kunne forvandle til Gift, og af Gift, som vi kunne forvandle til Næring eller til Aroma, Poesi, og det Hele sker dels for vor egen Skyld, dels fordi Samfundsøkonomien bruger os til sine Formaal.“

Hvad har da „den store Husholdning“ brugt M. Goldschmidt til? Det er et Spørgsmaal, til hvis Besvarelse der udkræves en Række omfattende og forskjelligartede Undersøgelser, men her, hvor vi til en Begyndelse ville kaste et historisk Tilbageblik paa hans Ungdoms første literære Bedrift, bør det strax slaas fast, at ligesom Historien neppe i Alt vil godkjende hans Samtids Paastande om mellemliggende Svingninger i Anskuelser og Standpunkter*), saaledes kunne vi særlig af hans seneste

*) En upartisk Redegjørelse for de ledende Tanker i „Nord og Syd“ vil i alt Fald komme til det Resultat, at der

og af ham selv som „afsluttende“ udpegede Produktion fremdrage Udtalelser, der med uomtvistelig Konsekvens gjenoptage Tankegangen fra Korsaren. Fra det Øjeblik Ringens to Ender saaledes bøjede sig sammen, har en historisk Betragtning af M. Goldschmidts offenlige Færd havt sin Berettigelse og vil i det Mindste for Fyrrernes Vedkommende ogsaa kunne gjennemføres, men ligesom det ikke er det mindst Interessante ved denne Personlighed, at han, medens saa mange af hans Jevnaldrende have slaaet sig til Ro og standset deres Udvikling, den Dag i Dag endnu stræber fremad og arbejder videre, saaledes gjælder selvfølgelig den nævnte „Afslutning“ kun de ovenfor antydede Sider af hans Virksomhed, og hans Nemesis-Lære er, vi gjentage det, jo et Forsøg paa — gjennem en Fremstilling af den Idé, han selv mener gaar stigende gjennem hans hele Liv og Produktion — at bryde sig en for saa vidt ny Bane. Paa denne er det ikke vor Sag her at følge ham, men vi have anset det for vor Skyldighed at minde om, hvad en Mand af M. Goldschmidts Betydning selv har nævnet som sin sidste og eneste Livssag, forinden vi skride til vor herfra saa forskjellige Opgave.

I de „Fortællinger og Virkelighedsbilleder“, som

---

gjennem Tidsskriftet gaar en bestandig, uforandret, efter Omstændighederne mærkelig Fastholden ved det Væsenlige, Folkefriheden, den almindelige Valgret, ligesom der under alle Forhold er Sympathi med Almuen. Se, for at vælge et Exempel, „En Tørvebonde“, „Nord og Syd“ 1848, III, eller „Af den danske Landbostands Liv og Levnet“, „Nord og Syd“ 1856, III.

Goldschmidt udgav samtidig med sine Erindringer og selv betegnede som supplerende Bilag til disse, henledte han særlig Opmærksomheden paa Stykket „Fra Paris 1871“ som Noget, man vilde finde „hørte til som afsluttende“. Det blev der trykt for første Gang, men vakte forunderlig nok alligevel ingen Opmærksomhed herhjemme. I Maj 1871 var Goldschmidt i London og havde som alle Andre, siger han, Sind og Tanke fæstet paa Paris, ønskede at komme derover eller i det Mindste komme nær, men blev holdt tilbage af, at han intet egenligt Ærinde havde, og at Forholdene vare altfor ugunstige for en blot Tilskuer. Saasnart Versailles-Tropperne imidlertid havde undertrykt Opstanden, tog han derover. Paris var, ligesom tidligere i hans Liv, for ham „den Stad, der paa sin Bekostning gaar forrest med at gjøre vor hele Slægts Forsøg, vover Alt, fra det Latterlige til det Sublime, lider mere end vi andre, men ogsaa lever mere end vi“. Under forskjellige Former vender da det Spørgsmaal, som forøvrigt samtidig diskuteredes i England og andensteds, tilbage for ham, om Pariser-Kommunen da ogsaa „tilhørte en i Øjeblikket uklar og miskjendt Idé, der skal gjenopstaa i Fremtiden“. Navnlig trænge disse Tanker sig ind paa ham og banke paa som paa et Sted, hvor de ikke for første Gang have været til Huse, da han en Dag ser en Afdeling Soldater føre en ung Kvinde til Krigsretsdommen. Den nærmere gribende Skildring maa Læserne selv søge det anførte Sted (II, S. 307—310), men Slutningen „hører til“. „Hun gjenvakte“ — hedder det — „hos mig i al dens Styrke Tanken om, at midt i Forvirringen, Vildheden og

Rædselen havde der været et Ideal. Hendes Skyld laa paa den fine Grænse, hvor Kjærlighed og Had mødes. Thi det er naturligt, menneskeligt, at man i sin Kjærlighed til de Fattige og Lidende kan blive grebet af Had til de Rige, ligesom at de, der elske det borgerlige, velstaaende Samfunds Orden og Skjønhed, kunne gribes af Had til dem, der rokke ved det. Kommer det til den Afgjørelse, hvor det blotte Had staar imod det blotte Had, saa skal hver følge sin Fane og vove det Yderste for den. Det havde hun gjort, antager jeg efter hendes Ansigt og hendes Gang. Nu gik hun forbi og efterlod en uforgængelig Uro i mig. Thi jeg hører til dem, der kunne tale mer eller mindre kjønne Ord om Ideen; men jeg har ikke vovet mig selv. Jeg véd, at jeg ikke har fuld Ret til at ligge i en god Seng og sidde ved et godt Bord, mens der sultes og fryses udenfor; men jeg har ikke kunnet gaa fra Bordet og fra Sengen. Det nytter ikke, at jeg siger til mig selv, at jeg hverken er Præst, Bisp eller Apostel og ikke har den hele Forpligtelse. Jeg har den, men kan ikke løse den, ikke vinde Livet ved at hengive det. Paa sin Maade har hun betalt sin Gjæld, og hvad der saa gjøres ved hende, kan hun ikke være fortabt. Hvad skal der blive af mig?“

Et saadant Spørgsmaal forelægger man ikke offenlig sig selv, med mindre man en Gang paa den ene eller den anden Maade, om end kun aandelig taget, har kæmpet for det, hvorfor denne Kvinde førtes til Død eller Landsforvisning, og den hele Skildring er i Virkeligheden et „supplerende Bilag“ til de Ord i Erin-

dringerne, der lyde saaledes: „Jeg tager endnu en Gang Korsaren paa mig med dens Egenskaber og dens Fejl.“ Thi skulde vi i kort Begreb sige, hvad der var „Korsarens“ Idé, saa vilde vi, med de fornødne Forbehold underforstaaede, bestemme den som en ideel Socialisme, der med den republikanske Statsform som det foreløbige og praktisk opnaaelige Maal danner den internationale Modsætning til Aartiets ideelle Demokratisme, saaledes som denne med sine paa én Gang kongelige og nationale Sympathier kommer til Orde hos Grundtvig og Blicher. Medens det derfor kun var et Tidsspørgsmaal, naar Grundtvig og Goldschmidt skulde støde sammen, kæmpede den akademiske Del af den liberale Opposition til en Begyndelse Side om Side med „Korsaren“, og først da de Liberale gjorde de Nationales Program til deres, fandt Bruddet for Alvor Sted imellem dem og „Korsaren“. Endnu i Juni 1843 kunde Ploug opfordre Goldschmidt til at tage med paa Upsalatoget med de Ord: „Tag med; De hører jo dog til,“ men Aaret efter rettede Goldschmidt fra Skamlingsbanken selv det Spørgsmaal til det danske Folk, hvad en Jøde vilde iblandt det, og den Gang havde „Korsaren“ allerede for længe siden gjort sin Trusel fra et af de første Numre til Virkelighed: „Hans Haand skal være imod Alle og Alles imod ham!“ Thi det var ikke alene som Jøde, at Goldschmidt havde den Mission, han i sine Erindringer tillægger sine over hele Verden spredte Stammefrænder, „at sige Nej til Ufrihed i enhver Form og raabe paa Frihed“; den samme Mission har ethvert Vittighedsblad, der vil stræbe efter at være ligesom Folkets Samvittighed under stridende

Partiers Vandring imod ufødte Tider. Det skal siges til „Korsarens“ Ære, at den altid satte Maalet over Midlerne, Sagen over Personerne, og at den altid havde lige saa skarpe Pile imod den unge Opposition som imod den gamle Konservatisme. Men en saadan Uafhængighed kjøbes altid dyrt, og endnu den Dag i Dag bærer „Korsarens“ Rygte Mærker af den dobbelte Ild, hvorfor det saa længe var udsat. De Gamle havde vanskeligt ved overhovedet at forstaa et literært Fænomen som „Korsaren“, der i deres Øjne kun var en Fortsættelse af „Raketten“*) og lignende Smudsblade fra Trediverne, og vi have i tidligere Skizzer flere Gange havt Lejlighed til at vise, hvilke stærke Udtalelser der rundt omkring hos vore klassiske Forfattere kan findes imod „Korsaren“, i. og dens Udgiver. Ikke mindre betegnende er Tavsheden om „Korsaren“ i saa stor en Del af vor nyere Memoireliteratur. Man kan blade flere omfangsrige Brevsamlinger igjennem uden saa meget som at støde paa Bladets Navn, og for H. N. Clausen f. Ex. synes „Korsaren“ slet ikke at have existeret. Selv hos Historieskrivere som Allen og Barfod vilde man kunne paapege Spor af de National-Liberales stærke Partidisciplin, saa meget mere som der efter „Korsaren“ fulgte et „Nord og Syd“, der bl. A. optog den Del af sin Forgængers Kamp, som gjaldt det af „Korsaren“ allerede tidlig forudsete og bestridte Hegemoni. Det skal da her være

---

*) Om „Tremarksmanden“ Mathias Winther og „Raketten“ kan bl. A. ses i F. Barfods „Poetisk Læsebog for Børn og barnlige Sjæle“, S. 593—97.

vor Opgave at forsøge en Skildring af, hvad det var, „Korsaren“ vilde, ved af dens egne Aktstykker at fremdrage saadanne, som kunne tjene til at karakterisere saavel Bladets som Tidens Historie. Goldschmidt har Ret, naar han i sine Erindringer siger, at mange af disse Artikler kunne bruges „omtrent som gamle Breve, der oplyse“, og vi skulle bestræbe os for ikke at tage Andet eller Mere med, end hvad der virkelig kan „fortjene at optrykkes paa Ny, lejlighedsvis, til historisk Belysning“.

Vi kunne gaa lige til Sagen. Goldschmidt har jo ikke alene selv fortalt os sin Barndoms og Ungdoms Historie, men navnlig udførlig dvælet ved sin hele Korsartid, og til denne Skildring have vi selvfølgelig intet Væsenligt at føje. Naar det dog i Erindringerne hedder, at Julirevolutionen gik for sig, uden at han vidste af at være dens Samtidige, medens han derimod ved Polens Opstand var vaagen og fulgte med, saa stemme disse Ord dog ikke ganske med et Brev fra Paris i „Korsarens“ Nr. 165, Novbr. 1843, hvori det hedder: „1830 vaagnede jeg til Bevidsthed, tout d'un coup, som vi sige her, en Aften, da min Fader under Maaltidet fortalte, at Pariserne havde forjaget en Konge.“ Men det forstaar sig, Udtrykkene i „Korsaren“ kunne jo være valgte med Villie for Pilens Skyld i dem. Dog, hvorom Alting er, den unge Meïr Goldschmidt — han er født den 26. Oktober 1819 — røbede tidlig, ad hvilken Kant hans Aands Retning pegede, og da han, neppe 18 Aar gammel, i 1837 som nybagt Student havde stiftet „Nestved Ugeblad“, fandt hans Frihedstrang

ogsaa strax Næring i en ungdommelig Kamp for Jødernes Emancipation. Inden hans Redaktionstid løb til Ende, havde han da ogsaa stiftet sit første Bekjendtskab med Mulkt og Censur. Kort efter Frederik VI.s Død solgte han Bladet og holdt morsomt nok sit Indtog i den kjøbenhavnske Journalistik som Medarbejder af „Dagen“ (se Erindringer, S. 230). Tre Fjerdingaar senere, den 8. Oktbr. 1840, udkom det første Nummer af „Korsaren“.

Tanken om et saadant Blad udsprang af det i „Læseforeningen“ stiftede Bekjendtskab med den et Par Aar ældre Poul Chievitz, og det var en af de fælles Venner, der døbte Bladet efter den parisiske „Corsaire-Satan“, af hvilket Navn „den mildere Halvdel“ blev beholdt. Om de andre Medstiftere og Medarbejdere saavel som om Bladets øvrige Tilblivelseshistorie maa ses i Goldschmidts egen Fremstilling*). Vi minde her kun om, at med Undtagelse af den første Artikel, der skyldtes Chievitz, men ogsaa blev hans eneste, var det hele Nummer skrevet af Goldschmidt alene, et symbolsk Fingerpeg om, at hvor meget eller hvor lidet Bladet senere under sin sexaarige Existens skulde modtage Understøttelse andetstedsfra, saa bærer det dog i sin Helhed saa godt som udelukkende Goldschmidts eget aandelige Præg.

„Korsaren“ var en Ungdomsdaad, begyndt med et Mod og ført igjennem med en Villiestyrke, som den danske Yngling fra sit 21. til 27. Aar kun saare sjeldent

---

*) Se dog ogsaa P. L. Møllers Artikel om „Korsaren og Goldschmidt“ i „Arena“, Juni 1843, samt om Arboe Mahler i Cabiros „Udvalgte Feuilletoner“ („Dyrehavsbladet og dets Redaktør“).

er i Besiddelse af. Paa en Tid, hvor en dansk Student som oftest lever af sin Faders Penge og tager síne Examiner, kastede den unge Jøde sig dristig midt ind i det politiske Liv, som med Christian VIII.s Tronbestigelse havde antaget nye og bestemtere Former, og hvad mere er, „Korsaren“ blev en baade interessant og, i det Mindste ideelt taget, berettiget Afskygning af Tidens Ønsker og Drømme. Saa længe Frederik VI. levede, var Kjærlighed til Landsfaderen Et med Pietet imod det Bestaaende, men nu da „Dagen“, dette „hæderlige Organ for de danske Spytslikkere“, havde sagt, at Frederik VI. tog Folkets Kjærlighed med sig i Graven, slutter „Korsaren“ logisk, at der altsaa ingen er efterladt til hans Efterfølger, og hejser Sejl til sit første Krydstog imod „Haabets Land“ ɔ: Republiken. Det er derfor fuldstændig korrekt, naar Goldschmidt i sine Erindringer paa følgende Maade skildrer „Korsarens“ Stilling overfor Christian VIII.: „Der kom et Had til Stede imod absolutum dominium i hans Haand, fordi han ikke syntes at have saadan Ret dertil som Frederik VI., og samme Had — der jo ikke var saa bittert og dybt, at det hindrede godt Humør — strakte sig efterhaanden til alle dem, der i bunden eller ubunden Stil priste den højtdannede, kunstforstandige, Skjønhed elskende Kongeperson“. — Vi skulle strax komme til den politiske Side af „Korsaren“, men kunne allerede her minde om, hvad der ogsaa knytter denne Skizze til de foregaaende, at da J. L. Heiberg i Fyrrerne „hvilede paa sine Avtoritetslavrbær i Avtoritetens Edens Have“, var „Korsaren“ ogsaa rede til at paatage sig Kerubens Rolle for at jage ham ud

deraf. Navnlig da Heiberg i sin Artikel om „Folk og Publikum“ (Intelligensblade, Nr. 6, Juli 1842) havde „opløst Publikum, ligesom de engelske og franske Ministre gjøre ved Kamrene, naar de ere stridige“, begyndte „Korsaren“ den bitre Fejde mod ham og Hertz, som vi ovenfor have omtalt (se S. 48—68), men hvoraf endnu et Par Ytringer her maa anføres for at karakterisere „Korsarens“ ovennævnte literære Republikanisme. I Striden om „Perspektivkassen“ havde baade Heiberg og Hertz kaldt „Korsaren“ „et bekjendt Smudsblad“, og idet Goldschmidt svarer, at han føler sig lige saa smigret, naar en Mand som Hertz kalder „Korsaren“ et Smudsblad, som naar en Mand, han agtede, kaldte den et udmærket Blad, griber han tillige Lejligheden til at udtale sig om hele den gamle Digterskoles loyale Poesi. „Thi den Klasse Mennesker“, hedder det (Nr. 94), „som vi indbefatte under Kategorien „Hoffestdigtere“, Folk, som arbejde i deres Ansigts Sved for ved digteriske Produkter at pryde en Hoffest, betragte vi med samme Øjne, som en Familie vilde betragte et Menneske, der stadig skrev Gratulationsdigte, Festsange o. s. v. til Familien, skjønt han stadig maatte staa udenfor og se paa de Fester (og knapt det!), hvortil han skrev sine Digte, og som ikke ved denne Tilsidesættelse kunde føle sin Stolthed som Menneske krænket. Naar Digteren lader sig bruge til at pynte en Fest ligesom en Snedker, en Tapetserer, en Forgylder (for hvem det er hæderligt at arbejde i sit Ansigts Sved for Guld), saa se vi i ham Repræsentanten for den nedværdigede Digtekunst, vi, „Smudsbladets“ Redaktion, føle os i menneskelig Selvfølelse

hævede over ham, vi ringeagte ham, vi anse det for en Ære, at være ham saa forhadte, saa forskjellige fra ham, at han kalder os et „Smudsblad“.“ I nær Sammenhæng med disse Anskuelser undersøger „Korsaren“ en anden Gang (Nr. 119), hvad det da er, Tiden fordrer og længes efter. „Det Samme som enhver Tid“, lyder Svaret; „sig selv, det, som rører sig mægtigst i Tiden. Gud har sat Digterne i Verden, for at de skulle være Folkets Mund“. Med andre Ord: det er den politiske Digtning, som „Korsaren“ ikke mindre end „Fædrelandet“ i disse Aar theoretisk kræver og saa vidt muligt ogsaa i Oversættelse indforskriver fra Tydskland, indtil Landets egne Digtere fulgte Strømningerne i Tiden. (Se ogsaa „Fra Fyrrerne“, I, S. 271.) Som en af de første Bærere herhjemme af „den folkelige, den politiske Poesi“ spillede ogsaa G. Siesby til en Tid en vis Rolle i „Korsaren“. Hvad ere ogsaa dette Blads ungdommelige, glødende Hymner til Frihedens Ære vel Andet end politiske Digte i Prosa, og betragtet i sin Helhed, som literært Fænomen, turde man vel næsten ogsaa kunne vove den Paastand, at „Korsaren“ selv snarere hører hjemme under den politiske Digtnings end under den praktiske Politiks Rubriker, og i saa Fald vilde det her valgte æsthetiske Udgangspunkt for en nærmere Betragtning af Bladets Maal og Tendens heller ikke vise sig helt forkasteligt.

Hvorledes betragtede nu „Korsaren“ det Folk, paa hvilket det vilde virke, og til hvem det rettede sine ivrige Tilraab? Som det er „Korsaren“, der har skabt Typen Hr. Folket (senere „Hr. Sørensen“ eller blot „Sørensen“) og fortalt Legenden om Vorherre, der en

Gang gav et Folk en Frihedshue paa, hvilken Folket imidlertid troede var en Nathue og derfor trak ned over Ørene og lagde sig til at sove med, saaledes frembyder ogsaa talrige Udtalelser i „Korsaren“ Paralleler til Grundtvigs og Blichers samtidige Klager over den „Sovesyge“, der havde grebet det danske Folk. I „Korsaren“ kaldes Danmark hyppig Nathumark, og der siges, at Folket ikke vaagner, før der trampes paa det og sparkes til det. Lignende Ytringer forekomme ogsaa hos Orla Lehmann (se saaledes Efterl. Skrifter I., S. 27), og vi have altsaa her Repræsentanter for alle de forskjellige Afskygninger indenfor Fremskridtspartiet. „Korsarens“ Ord om, at de Danske ere „et roligt og adstadigt Folk, uden stærke Lidenskaber og uden voldsom Forandringslyst“ have deres Tilsvarende i Lehmanns Citat: „In kleinen Staaten ersterben die grossen Gedanken aus Mangel an grossen Leidenschaften“, hvilket ofte randt ham i Hu, naar han i sin Ungdom følte sig tynget og sammenpresset af Smaaligheden i alle vore Forhold, og naar Lehmann med et andet Citat: „Wo das meiste Leben, dort ist der Sieg!“ udtrykker „Grundakkorden i den Sejrsforvisning, hvormed han, beruset af Aandens unge Most, kastede sig ind i det aandige Livs Rørelser, blandt hvilke navnlig Frihedsbegejstringen fandt en klangfuld Sangbund i hans Bryst,“ saa kunde ogsaa „Korsaren“ have skrevet disse Ord over sin Portal.

Dette var Ligheden i Grundbetragtningen, men Uoverensstemmelserne ere dog ogsaa fra første Færd til Stede. Allerede i Nr. 1 vender „Korsaren“ sig baade imod Nationalismen og Liberalismen, for saa vidt de begge have mis-

brugt Associationsaanden, denne mægtige Aand, ved hvis Hjælp forøvrigt store Værker blive til. Nationalismen har misbrugt den til sine „Danske Samfunds“ Forsamlinger, hvor Folk gjøres enten „hellige“ eller forrykte, og Liberalismen til sine politiske Formaal, „thi i Politiken blive Folk snarest ensidige, lidenskabelige, ja rent forskrækkelige“. Den eneste politiske Association, som „Korsaren“ kan billige, vilde være en saadan, hvis Maal det netop var at staa udenfor Partierne, og i saa Henseende trak Bladet derpaa Kontourerne af sit „egenlige Program“ med følgende Ord: „Vi tænkte os et Skib, der, besat med unge modige Mænd, midt under en Kamp for fulde Sejl styrede ud i Havet, besluttet paa at kæmpe under sit eget Flag for Ret, Troskab og Ære; eller vi tænkte os „Korsaren“ som det Skib, Digterne have besunget under dette Navn, hvis Mandskab i sit begejstrede Frihedssind kæmpede for Friheden alene. Derfor skal altsaa Bladet bære dette Navn, idet vi haabe, at man deri nærmest vil se et Udtryk af vor Stræben efter, selv fri for alle underordnede Hensyn, frit at udtale vor inderste Overbevisning og kun denne.“ Det var denne „Juste-milieu-hed“, som „Korsaren“ i sin første Tid varierede paa mange Maader, bedst maaske i Nr. 10, hvor der skjelnes imellem de forskjellige Sorter juste-milieu-Folk og siges, at den eneste gode Sort ere de, som nedstamme fra Abrahams Søn Ismael, om hvem Guds Engel sagde, at han skulde være det vilde Æsel lig; hans Haand skulde være imod Alle og Alles imod ham. „Af denne Race er „Korsaren“ det eneste nulevende Afkom.“ Det tør da heller ikke benægtes, at „Korsaren“ virkelig deltog i

Nationalismens daværende „Slagsmaal“ med Liberalismen paa den Maade, „at den slog begge de Stridende“. I det samme Nummer (Nr. 12, 22. Jan. 1841), hvor f. Ex. et paa Vartou Loft fundet „aabent Brev mod de tydske Kjættere“ angreb Grundtvig, hed det om de Liberale, at de skadede Konstitutionssagen ved at anprise Konstitutionstiden som den Tid, da alle Misbrug skulde for Dagens Lys og afskaffes, medens „Korsaren“ bar sig meget klogere ad ved at love en Mængde mægtige Folk, at en stor Del Misbrug nok skulde faa Lov til at bestaa; „senere narre vi dem dog alligevel: naar Konstitutionen kommer, skulle Misbrugene rigtignok faa Lov at bestaa, men vi ville selv udøve dem.“ Den samme Tanke er videre udført i Nr. 16 i „En Samtale mellem Publikum og Korsaren“. „Publikum“ mener, at hvis Friheden er „Korsarens“ Maal, bør den holde med de Liberale og overse de Fejl, disse muligen begaa, for den Sags Skyld, som de begge tjene, men „Korsaren“ nedlægger den mest energiske Protest mod de Liberales „Skinfrihed, denne Konstitution, som kun er et Institut, under hvis Beskyttelse Enkeltes Ærgjerrighed kæmper om Magten over den bedaarede Mængde, hvor List, Snedighed, Rænker og Bestikkelse bevirker Alt, Sandhed og Ret Intet, hvor Friheden er Navnet og Trældommen Virkeligheden.“ Og da „Publikum“ henviser til „Fædrelandets“ fem agtede Udgivere, svarer „Korsaren“: „Ah! „Fædrelandets“ Udgivere! Lad os ikke tale om dem her; thi disse Aristokrater kunne sagtens ville en Konstitution. Disse Mennesker ville have Frihed — for sig selv; de ville ikke have nogen Herre — de ville selv herske; de ville indskrænke

Kongens Magt — for at udvide deres egen; de ville styrte de nuværende Ministre — for selv at blive Ministre. Derfor intrigere de, derfor kæmpe de med alle mulige Vaaben. Jeg vil ikke ombytte én Herre med fem Herrer; jeg vil ikke ene være fri, men jeg vil, at Alle skulle være det, Alle være fri og lige — hvis ikke, da lad det, som sagt, heller blive ved det Gamle." „Publikum" vil gjerne holde „Korsaren" dens Ungdom til Gode, men finder dog, at den i alt Fald ikke vil opleve at se sine Ideer om Friheden realiserede her til Lands. Paa den anden Side udtaler det dog sin Glæde over, at der er Noget, som er „Korsaren" helligt, Noget, som den aldrig vil berøre med sin Spot, og „Korsaren" ender derpaa Samtalen med følgende Ord: „Jeg skal aldrig spotte over Folket og dets Frihedskrav, over dets Rettigheder og dets Savn; de skulle være mig hellige som den guddommelige Lov, hvorpaa de ere grundede." — I sine „Erindringer" (S. 289) dvæler Goldschmidt ogsaa nærmere ved den aristokratiske Konstitution, som det daværende liberale Parti paastod laa i Kongens Tanke. Christian VIII havde fra først af til Hensigt, sagde man, at give Stænderne mere Magt og danne en Art Parlament, men selvfølgelig paa Grundlag af højst indskrænket Valgret, og det var denne Tanke, som „Korsaren" ved alle Lejligheder behandlede med „Uvillie eller Angst". (Se ogsaa Nr. 82 om Godsejer Tuteins Konstitutionsforslag.) Hvad vilde forøvrigt være sket i 1848, hvis vi da havde havt en aristokratisk Konstitution? Vilde de privilegerede Klasser have veget ligesaa let som Frederik VII? „Korsarens" Ideal var derfor en Republik, om end — i Mistillid til Folkets Republikanisme

— en Republik med Diktatur, eller ogsaa, vistnok under Paavirkning af bibelske Minder, en theokratisk Republik ɔ: en saadan, hvor Diktatoren er brudt frem ligesom himmelsendt (se ogsaa „Fra Fyrrerne“ I, S. 57 og 364). Men samtidig viser sig et aabent Blik for Vejen til at naa Maalet, nemlig gjennem Folkets Opdragelse, Skolens Forbedring og Folkets Øvelse og Virksomhed i Kommunalfrihed. I „Nord og Syd“ — minder Goldschmidt selv om — bleve disse Anskuelser til „Kongedømmet med republikanske Institutioner“, et Kongedømme med store Prærogativer overfor almindelig Valgret. (Se ogsaa den i „Erindringer“ S. 467: optrykte Korsar-Artikel: „Sognefor-standerskaberne, de danske Filial-Jakobiner-Komiteer eller om Udsigterne til en honnet Konstitution“.)

II.

For „Korsaren“ fandtes altsaa „den største, den herligste, den kraftigste Folkefrihed“ i en Republik, og Bladet udtaler ofte, hvorledes det „afskyr denne Konstitution, som kun bilder Folket ind, at det er frit, men i Virkeligheden medfører langt større Undertrykkelse end det absolute Herredømme“ (Nr. 28). „Kongen selv kan ikke være større Modstander af Konstitutionen, end vi“ (Nr. 36). I en længere Artikel om „de tre Statsformer, betragtede fra Frihedens Standpunkt“ (Nr. 54) skildres Farerne ved den konstitutionelle Statsform yderligere. Medens Absolutismen, gjennemført i sin Konsekvens, er Rolighedens, Idyllens Statsform, er den konstitutionelle Stat Kampens, Bevægelighedens, den feberagtige Spæn-

dings Stat, i hvilken Enhver har Magten, der ved Talent, Penge og Dristighed formaar at opkaste sig til Anfører for et Parti og skaffe dette den saakaldte parlamentariske Overvægt. „Korsaren“ er ikke blind for, at der under denne uendelige Bevægelighed, denne evige Kamp kan udvikles de herligste Kræfter — som altid under Menneskenes Kamp — men de samme Aarsager nøjes naturligvis ikke ene med at fremkalde Dyder; Laster, store sociale Laster voxe frodig op ved Siden af, og hvor bliver saa tilsidst Friheden af under en Konstitution? „Korsaren“ tager derfor ikke i Betænkning at nævne „det frygtelige Ord Republik, den eneste Statsform, under hvilken Menneskene ere „frie, stolte og kraftige“. En Republik har ingen Hofcharger eller Hoftitler — „man kan i en Republik ikke en Gang blive Hof-Hosekræmmer“ — den har ingen Stjerner eller Ordensbaand at uddele, ingen enkelt Stand, der ved sin Fødsel er selvskreven til særlig Adgang til Statens Embeder; „en Bonde, en slet og ret Borger, en ganske simpel Arbejdsmand er ikke det Ringeste slettere end en Mand med fulde tyve Ahner“.

Kun under den Betingelse, at Konstitutionen skulde være „det, den er“: en Mellemting, en Overgang, vilde „Korsaren“ hilse dem, der foretrak at krybe i Stedet for som den selv at springe til Maalet, men efterat „Fædrelandet“ havde udtalt de unægtelig mærkelige Ord: „Naar vi have faaet en Konstitution, ere vi Alle konservative“, saavel som at „Konstitutionen i Danmark i sin Tid bør hvile paa Grundejendoms-Aristokrati“, vender „Korsaren“ sig, ligesom samtidig „Kjøbenhavnsposten“, imod „de liberale Patricie-Aspiranter“ og erklærer, at

det ovennævnte „liberale Organ, der raader over de største intellektuelle Kræfter, maa formedelst dets aristokratisk-konstitutionelle Holdning betragtes af de sande Friheds-venner mere som en farlig Fjende end som en tro Bunds-forvandt". „Fædrelandet" for 27. Oktober 1841 indrømmer som Svar herpaa, at Regeringens Utilbøjelighed til at gaa ind selv paa de moderateste Reformer her i Landet har kaldet den første Spire til et egenlig republikansk Parti til Live, som vel endnu er svagt og usikkert i hele sin Fremtræden, men upaatvivlelig vil vinde i Betydning, jo skarpere Absolutismen træder op imod de konstitutionelle Bestræbelser. Medens „Fædrelandet" saaledes kyser Re-geringen med Republiken, afviser den dog for sit eget Vedkommende Modstandernes Angreb med følgende Ord (se ogsaa „Fra Fyrrerne", I, S. 51—52 Anm.): „I Med-gang som i Modgang skulle vi forfægte vore politiske Anskuelser, der maa ligge aabne for Landets Øjne, og hvis Endemaal er et demokratisk konstitutionelt Monarki. Denne vor Trosbekjendelse maa nødvendigvis bringe os i et polemisk Forhold, lige saavel mod Republikanismen som mod Absolutismen". Vi kunne ogsaa i denne Sam-menhæng. minde om en Artikel i „Fædrelandet" for 27. Oktober 1841, hvori Etkammersystemet forsvares imod Tokammersystemet, og hvori bl. A. følgende Ytringer forekomme: „Enhver vilde og burde være reformatorisk, indtil han havde sat det igjennem, som han ansaa for det Rette, men fra det Øjeblik af maatte Enhver, altsaa ogsaa et Valgkammer, nødvendigvis væsenlig blive kon-servativ."

I „Korsarens" Øjne er „Kjøbenhavnsposten" derfor

det eneste sande demokratiske Oppositionsblad i Danmark, og den beklager, at Bladets Redaktør (Grüne) ikke har den personlige Avtoritet, som man her i Landet forlanger af en Mand for at tro, at den Sandhed, han udsiger, er sand. For sit eget Vedkommende udtaler derpaa „Korsaren“ (Nr. 50), „at det er af liden Vigtighed for nærværende Tid, hvad Oppositionspressen virker Andet end i negativ Retning“, og efterhaanden som Spændingen voxede mellem Regeringen og Oppositionen paa den ene Side og mellem de forskjellige oppositionelle Partier paa den anden Side, taber ogsaa „Korsaren“ mere og mere sit fra Begyndelsen af næsten overvejende pathetiske Præg, og vi nærme os den Tid, hvor Folk paa Konditorierne samtidig forlangte „en Bitter“ og „Korsaren“. Forinden maa vi dog med et Par Ord nærmere karakterisere den Socialisme, der i Bladets første Tid optræder med ikke mindre Pathos end dets Republikanisme.

„Korsaren“ taler hyppig om sig selv som „vi Studenter“, men ligesom Goldschmidt i sine Erindringer (se f. Ex. S. 192) fortæller om, hvorfor og hvorledes han holdt sig tilbage fra Studenterlivet, saaledes kom ogsaa hans Blad til at danne en skarp Modsætning til de i det offenlige Liv nu mere og mere fremtrædende Akademikere. Allerede i et af de første Numre hævder „Korsaren“, at det akademiske Borgerbrev ikke giver Borgerret i Videnskabens Rige, og hvad Goldschmidt personlig angaar, have vi i tidligere Skizzer dvælet ved, hvorledes han selv i disse Aar frygtede for at blive „en rigtig bosat Borgermand“ (se „Fra Fyrrerne“, I, S. 6, Anm.). Han minder om, at P. L. Møller stundom kaldte sig selv „Proletar,

Luftslotejer“ — unægtelig et smukkere Navn end vort „Løsgænger“ — og at Møller saaledes ogsaa en Gang udtalte, at han og hans Stjerne ikke vilde være fatalistisk knyttede til Noget eller Nogen, „undtagen det skulde være til dem, der ere lukkede ude fra Livets Banket“ (se Erindringerne, S. 302 og 327). Fra først til sidst stillede da ogsaa „Korsaren“ sig den Opgave at være de Smaas og de Ringes Talsmand, og det er ikke mindst denne ungdommelige, ideale Socialisme, der gjør Bladet til saa betegnende et Tidsprodukt. Allerede i Slutningen af 1840, da der skal vælges nye Stænder, taler „Korsaren“ „Bondestandens Sag, de fattige og undertrykte Husmænds Sag“, og siger, at Godsejerne have havt for stor en Vægt i den sluttede Forsamling, og at der derfor Intet er gjort for den nævnte Sag, som er af indgribende Betydning for Landet (Nr. 6). „I, som læse „Korsaren“ — hedder det et andet Sted (Nr. 7) — for de smaa, let henkastede og vel undertiden muntre Charivari-Artiklers Skyld, den især indeholder, begriber vel ikke, hvorledes vi komme til de alvorlige, i højtidelig Tone affattede Stykker — — men hvor tro I det muligt, at man letfærdig kan betragte et helt Folks Stræben og Tragten, at man spøgende kan tale om de skuffede Haab, som Hundredetusinder have næret, at man altid med Skjemt og Smil kan tale om Enkeltes Pragt i herlige Paladser, mens Tusinder krympe sig for det bare Brøds Skyld, mens Hjertet bløder i saa mangen brav Mands Bryst, fordi han maa se dem, han har kjærest i Verden, lide Nød og Sorg?“ Derfor bringer ogsaa „Korsaren“ fremdeles Artikler om „Frihed og Lighed“ (Nr. 29), om den

franske Revolutions „tre mægtige Principer: Frihed, Lighed, Broderskab!“ (Nr. 63); derfor kan den i et Stykke om „Brødets Dyrhed“ (Nr. 51) udtrykkelig erklære, at den „ikke er som visse Aristokrater, for hvem Folkets Nød er en Ubetydelighed“, men at den „med sine inderligste Sympathier netop tilhører denne store Masse, der, skjønt den kaldes „den simple Almue“, dog er Folkets Kjærne og Statens troeste Støtte, naar Adelskabets og Aristokratiets forgyldte Sprinkelværk er faldet overende“, ligesom Bladet i det samme Nummer kan minde om de endnu højere Brødpriser i Frankrig 1792—93, men den Gang kostede Brødet rigtignok ogsaa „en Krone“. Er det ikke rædsomt — spørger „Korsaren“ videre et andet Sted (Nr. 57) — at de franske fattige Arbejdere ansætte som Idealet for deres Stræben en Stat, hvor der garanteres dem 8 Timers Arbejde om Dagen for at føde dem selv og deres Familier; endvidere at alle Skoler oprettes og vedligeholdes af Staten, og at der i dem lige saa godt skal bæres Omsorg for den fattigste Borgers Barn som for Prinser af Blodet? I en senere Artikel om „hvorledes de Rige i Stænderne diskutere om Brød til de Fattige“ (Nr. 99) overføres saa disse Tanker paa danske Forhold, og idet „Korsaren“ paa en Maade gjør sig til Organ for den agrariske Socialisme, taler den paa Ny Husmændenes Sag. De betydeligste sociale Indlæg findes dog maaske i Nr. 45 om „Den Fattige og den Rige“ og i Nr. 100, „Giver de Fattige de Riges Institution“, og i sine Erindringer (S. 288) siger Goldschmidt med Rette, at overfor de her rejste Spørgsmaal blev Spørgsmaalet om Statsform det Underordnede. „Korsaren“ tager Ordet

for at ophæve Sorø Akademi og anvende Anstaltens umaadelige Rigdomme til de Fattiges Civilisation. „Man udvide Universitetets Virkekreds, men man udvide denne Kreds til Folket, man bane det ved højere Skoler Vejen til Universitetets theoretiske og praktiske Foredrag, og man gjøre Adgangen fri — man aabne de Fattige Vej til theoretisk og praktisk Viden!“ Vi have tidligere set de samme Krav til „Videnskabens Emancipation“ paa Ny dukke op hos Frederik Dreier. „Udgjorde vi et stort republikansk Parti,“ — ender „Korsaren“ denne Artikel — „der stod lige overfor Regeringen med imponerende Kræfter og kunde byde den Spidsen; stod en Kamp for Døren, der enten maatte ende med Absolutismens Overgang til Despoti som Følge af dens Sejr, eller med den videste Frihed, som Følge af vor Sejr, saa vilde vi tilbyde at nedlægge Vaabnene paa den Betingelse, at hele Folket gjordes delagtigt i den Videnskabelighed, som Staten indeslutter. I Videnskaben og dens Virkninger paa Aanden er Friheden, og det den skjønneste Frihed: den selvbevidste og sig selv beherskende. Lad saa kun den nuværende Slægt gjøre en lang Omvej foran det forjættede Land og dø forinden, for at den kan overlade Friheden til sine Børn, som bleve opdragne til den. Hvad kommer det an paa en enkelt Generation i Menneskehedens store Udvikling? Vi skulde, hvad os selv angaar, resignere paa vort skjønneste Haab for at overdrage det, sikkert paa Opfyldelse, til den kommende Slægt. Hvad kommer det an paa, om Folkets Lykkes Hjul knuser den Enkelte?“

Hermed turde omtrent „Korsarens“ statsborgerlige Anskuelser være angivne. Pressen stod virkelig den Gang

for Bladets unge Leder (Nr. 135) som „en Magt, et levende Væsen, i hvem Gud har indblæst sin Aande, og igjennem hvem Verdens store Aand taler“, og det er træffende sagt af P. L. Møller i „Arena“, at der maaske mer end Goldschmidt selv var sig bevidst, har været „en Aande af Tiden i hans Bryst, en Funke af dens Ild paa hans Tunge“. En karakteristisk Anekdote maa her heller ikke forglemmes (se „En „ubetydelig“ Sag“ Nr. 116). En Husmandskone i Fyen anmodede i et Brev Boghandler Høst om. at bevæge „Korsarens“ Redaktion til at tage sig af en Ansøgning til Kongen om at faa Ret og Retfærdighed i en hende og hendes Familie vedkommende Sag. „Den stakkels Husmandskone“ — siger „Korsaren“ — „lever endnu i Naturtilstanden; hun tror, at naar der i offenlige Blade klages og forlanges Ret, saa kommer Kongen strax og tager sig af det.“

Et Almueblad blev „Korsaren“ i Følge Goldschmidts Erindringer dog aldrig. Det hedder ogsaa her (S. 264), at dens Abonnenter aldrig oversteg 3000, og det maa altsaa have været Redaktionsfif, naar „Korsaren“ paa sin anden „Geburtsdag“, thi den Gang havde dette Ord endnu Kours, den 7. Oktober 1842, omtaler sine 3200 og i November 1845 siger, at den kun mangler et Par Hundrede for at have 5000 Abonnenter. Bladet, der var af Format og Omfang som vore Dages Vittighedsblade, bar fra Nr. 27 Mottoet „Ça ira, ça ira!“ og fra Nr. 94 til Vignet et Korsarskib med Trikoloren og de bekjendte Dødningeemblemer, der atter senere varieredes paa forskjellig Vis. I det første Aars Tid fandtes ingen Billeder i Texten, hvorimod løse Tegninger fulgte med Bladet.

Senere knyttedes især P. Klæstrup som Tegner og Flinch som Træskjærer til Foretagendet. Ogsaa paa anden Maade beredtes der Abonnenterne nu og da en Overraskelse. Nr. 34 f. Ex. for 25. Juni 1841 udgik som „et typografisk Mesterværk“, det vil sige trykt trefarvet til Ære for den nye Kronprinsesse; en Dom, der gik „Korsaren“ imod, meddeltes i et Tillæg med Sørgerand; en Frifindelse for Blasfemi offenliggjordes paa rosenrødt Papir o. s. fr. Nr. 62 havde Goldschmidt endog den Kaadhed at udsende med lutter blanke Sider, paa en lille Tegning paa Bladets Fod nær: en Mand med en lang Næse! Han fortæller selv i sine Erindringer om, hvorledes han i den paagjældende Juletid — han var jo ogsaa kun 22 Aar — „for første og sidste Gang“ forsømte sit Arbejde for at more sig og af Mangel paa Manuskript derfor greb til den nævnte Udvej, der forøvrigt sysselsatte Publikum i høj Grad og blev gjort til Gjenstand for mangfoldige Udtydninger (se Erindringer, S. 281). Bladets Indhold var meget afvexlende. Foruden de større politiske og sociale Artikler bragte „Korsaren“ baade Theaterkritik og Literaturanmeldelser, om end de sidste gjerne holdtes i en spøgende Tone og gik ud over slette Produkter. Staaende Rubriker vare „Uddrag af Redaktionens Forhandlingsprotokol“, der af Publikum optoges som nøjagtige Referater af maliciøs-glade Studenters Møder „ved Billard og Champagne“ (Erindringer S. 251), samt de berømte Charivari-Artikler, opkaldte efter det franske Blad „Le Charivari“ (se f. Ex. Korsaren Nr. 27), Bladets Tirailløre-kjæde, der sendtes forud for Hærens tungere Skyts, og hvis levende Ild spillede mod Alt og Alle. Endnu den

Dag i Dag staar paa Grund af disse Artikler „Korsaren“ i den almindelige Bevidsthed som et udelukkende Fyrværkeri af Sværmere og Raketter, og allerede den Gang foretrak Publikum det „Morsomme“ (Erindringer, S. 274), saa at, som ovenfor vist, Bladet flere Gange maatte hævde sin Ret til at føle Ærbødighed for Noget. At give en Prøve paa dette „Charivari“ er ikke let, især fordi det er Synd at tynge en flagrende Vittighed til Jorden med historiske Noter, men vi kunne dog f. Ex. tage følgende Linier fra Marts 1844, Nr. 183: „Paa Kongen af Sverigs Arm stod indbrændt, fra den Tid han var Republikaner og Jakobiner: „Liberté, égalité ou la mort ɔ: Frihed og Lighed eller Døden. — Endelig i Fredags døde han.“ Eller den bekjendte Malice om „Baron R.“: „Han duer ikke en Gang til staaende Artikel i „Korsaren“, men foreløbig kan han blive sat à la suite som Liggendefæ“ (Nr. 258). Heller ikke maa her overses, hvilke rige Bidrag „Korsaren“ yder til Periodens daglige Historie, og af saadanne smaa og store betegnende Tidstræk kunde mange anføres. Baade „Korsarens“ Text og Billeder have saaledes bevaret Mindet om den nu forsvundne „Makintosh“ saavel som om den første Omnibus (Nr. 43), hvilken sidste jo allerede med sit Navn „For Alle og Enhver“ proklamerer Lighedens store Idé og faar „Korsaren“ til at ende sin Artikel med de Ord: „Gud give, at vi Alle sad i en Omnibus!“ Og ligesom allerede det første Nummer af „Korsaren“ havde hilset Kaffehuset „Kehlets Salon“ som det første Tegn paa et vaagnende offenligt Liv, saaledes vækker Tivolis Aabning senere naturligvis Bladets

levende Interesse*). Nr. 142 skildrer saaledes „Figaro“ (G. Carstensen) i Færd med at ile ud af Vesterport „for at rejse et Theater for Harlekin og Polichinel, for at lære os Chaumièrens Sæder og den lystige Kankan; han vil skaffe os en Wiener-Prater, hvor Høje og Lave ville sidde Side om Side og drikke deres Øl og Puns uden at komme i Haarene paa hverandre. Det er aldeles republikansk; altsaa bliver Figaro Bestyrer af en Republik; hvem skulde have sagt det? Men den kan ikke være i bedre Hænder; leve Republiken — Tivoli! Alle disse Forlystelsesredskaber have en afgjort republikansk Karakter. Omnibusserne f. Ex. danne alle en republikansk Maskine, og „le jernbahn du Kehlet“ ikke mindre.“ I Et spaaede „Korsaren“ dog fejl, thi naar Bladet ofte spøgte med Tivoli-Aktionærernes „lange Ansigter“, saa ere vel disse for længe siden blevne runde og smilende nok.

Goldschmidt anstiller i sine Erindringer (f. Ex. S. 287 og S. 321—323) adskillige træffende Betragtninger om Forskjellen imellem „Samfundet“ og „Selskabet“. Med Rette betegner han Selskabet som den Del af Samfundet, hvori en given Bevægelse er standset eller i Færd med at standse, eller hævder med andre Ord at „Selskabet“ er det „officielle Samfund“, og dernæst, at medens man ikke kan forlade Samfundet uden at gaa til Grunde, kan

---

*) „Fædrelandet“ for 31. Avgust 1843 anker derimod over den kjøbenhavnske Skrøbelighed „at sætte Fornøjelse over Alt“. I fjorten Dage — hedder det — har enhver Konversation drejet sig om Tivoli. „Bladene ere blevne beslaglagte, Censuren halvvejs indført, Associationsfriheden er gaaet fløjten, Kjøbenhavnerne ere gaaede — i Tivoli.“

„man“ — eller i alt Fald en Mand med Goldschmidts Evner — forlade Selskabet eller blive stillet udenfor det. „Korsaren“ stillede da ogsaa hurtig Goldschmidt udenfor Selskabet. Allerede Nr. 3 blev lagt under Beslag, og „Ensomheden“, som hermed tog sin Begyndelse, voxede stadig. „Bladet og jeg“ — hedder det i Erindringerne — „levede fuldstændig sammen i denne Ensomhed, der var omgiven af det hele officielle Livs Fjendskab.“ Udenfor stod Publikum og undrede sig over, „hvor længe det kunde vare, inden Halsen knak“. Kunde nu Goldschmidt virkelig have risikeret Dr. Dampes Skjæbne? Muligheden derfor var unægtelig til Stede — „jeg var jo saa ene, at en enarmet og enbenet Politibetjent kunde ført mig til Christiansø“ (Erindringer, S. 284) — og bag den mildere og mere humane A. S. Ørsted stod jo den haardere og skrappere Stemann; men Sandsynligheden derfor var dog neppe overvejende stor. Forinden Regeringen optraadte med større Bestemthed imod Oppositionen, havde „Korsaren“ allerede fast Fod i Pressen, og hvor uenig Bladet end efterhaanden blev med „Fædrelandet“ og Akademikerne overhovedet, vilde dog sikkert enhver haardere Fremgangsmaade imod „Korsaren“ være bleven opfattet som et Slag imod Oppositionen i dens Helhed. Selv da Goldschmidt under Afsoningen af sin Vand- og Brødstraf, Sommeren 1843, paa sin første Opholdsdag gik lige fra Fængslet til den italienske Opera, rejste Giødwad og Ploug sig og gav ham Haanden med en vis Ostentation, ligesom for at vise, at Absolutismens Domme ikke plettede (Erindringer, S. 346). Myndighedernes Opgave var ogsaa yderst

vanskelig. Mange Gange stod de sig ligefrem bedst ved at lade, som om de ikke anede Hentydningerne, thi paa Beslaglæggelse fulgte Sagsanlæggelse, Offenliggjørelse af Dommene, Publikums Fornøjelse, „Korsarens“ voxende Udbredelse o. s. fr. Det er derfor ogsaa let at forklare, hvorfor undertiden de værste Artikler uhindret fik Lov at passere, medens mindre slemme stoppedes. Nogen særlig resolut Personlighed synes Christian VIII. heller ikke at have været. Samtidige fortælle, at han om Fredagen, naar „Korsaren“ skulde komme ud, stundom var baade urolig og pirrelig. Alligevel oplevede „Korsaren“ Beslaglæggelser nok, og i Begyndelsen af 1842, da Regeringen strammede Tøjlerne, kom „Korsaren“ f. Ex. ikke ud i 3 Uger efter hinanden og havde blandt 13 Numre ikke mindre end 7 beslaglagte. Fuldstændige Exemplarer af Bladet ere derfor ogsaa en stor literær Sjeldenhed.

Goldschmidt skildrer selv paa mange Steder i sine Erindringer, hvorledes han kom op over Politiforhørenes og Kriminalprocessernes brutale Virkelighed som en lille Baad over en stor Bølge. Efter Datidens Skik brugte „Korsaren“ „ansvarlige Redaktører“, og undertiden skiftede disse meget hyppig. Nr. 23 klager saaledes over Hr. Fjeldsteds Skjæbne, „thi denne præsiderede kun ved ét Nummer, og det kom ikke ud“. Iblandt de mere bekjendte af disse Redaktører kunne vi nævne cand. phil. N. P. Morthensen og Portrætmaler Louis Touscher, af hvilke den Første i mange Aar var Redaktør af „Folkets Nisse“ og den Sidste, om vi mindes ret, paa Ny dukkede op under den socialistiske Bevægelse i 1871. Alle-

rede Nr. 27 af „Korsaren“, Maj 1841, nævner dog under komiske Omsvøb utvivlsomt Goldschmidt som den virkelige Redaktør, og fra Nr. 161, Oktober 1843, staar M. Goldschmidt paa Bladets Fod som „Forlægger“. Vi kunne hertil føje, at han fra April 1844, ligesom ogsaa senere i sit Liv, erklærede Boghandlerne Krig og for Hovedstadens Vedkommende selv overtog Distributionen af „Korsaren“, hvorved Bladet hurtigere kom Abonnenterne i Hænde. Noget, der forøvrigt ikke var tilsigtet ved Forandringen, kom tillige derved til Stede. Det blev Goldschmidt synligt, hvem hans Publikum var i Kjøbenhavn. I H. C. Andersens „Den nye Barselstue“ fra 1845 findes følgende Replik om Vittighedsbladet „Mefistofeles“ (ɔ: selvfølgelig „Korsaren“): „Det er det morsomste Blad, vi har, det vil sige, naar man ikke selv staar i det, for saa er det nederdrægtigt. Det holdes ikke i fornemme Huse uden af Portneren eller Kusken, men det slides dog op af Herskabet.“ Det er en noget udansk Bemærkning, thi vi kjende ikke nær saa meget her som i Paris til Portner-Institutionen. „Korsarens“ Abonnentsliste viste ogsaa, at de Klasser holdt Bladet, hvis Fremtid og Magt blev mest truet ved det. Dette er en Kjendsgjerning, der hører Verdenshistorien til. Den franske Adel stod i Protektionsforhold til Filosofer og Encyklopædister, der undergravede den. De fornemme Folk herhjemme vilde have deres Nydelse af den Pokkers „Korsar“, der ikke skaanede Hoffet. Selve Bladets Indhold undergik naturligvis ingen Forandring som Følge heraf, og i alt Fald i det sidste Aar (se Erindringer S. 429) blev det en for Datidens literære Forhold over-

maade indbringende Entreprise. Goldschmidt nævner selv 8000 Kroner som Aarets Indtægt. Men de „lejede Sjovere“ kastede, saaledes som vi ogsaa i tidligere Skizzer have vist, en betænkelig Skygge over den hele Virksomhed, og endnu i Erindringerne S. 259 indrømmer Goldschmidt, at et Blad som „Korsaren“ fortrinsvis behøver noget Blankt og Fint hos Redaktionen. Imidlertid maa vi her minde om, hvad „Korsaren“ selv i Nr. 92 sagde i en Replik til Heiberg: „Det er ingen Sag at sige til Folk, at de skulle skrive under Navn, uden at se efter, om de kunne. Her skal Trykkefrihedslov, Censur, o. desl. tages i Betragtning.“ Ligeledes kunne vi i saa Henseende henvise til Artiklen „Den store Korsarsag“ i Nr. 90, hvori der gjøres Rede for de forskjellige ansvarhavende Redaktører samt mindes om, at Goldschmidt formedelst den ham for andre Synder idømte Censur maa tie aldeles stille. Artiklen ender med det gamle Forsvar for Anonymitet: „Pressens Ord ere som Mønt; det Sande er Guldet, der selv uden Præg og Navn har sin Værdi, det Usande er Papiret, der kun ved Navnetrækkene derpaa faar Værd og Betydning.“

Goldschmidt er forøvrigt selv den Første til at erkjende (se Erindringerne S. 260), at naar et Menneske med Selvvillen og uden tilstrækkelig Kundskab begiver sig ind i betydelige Forhold, saa er han i Følge Samfundets indre, skjønne Orden ligesom forpligtet til at begaa en eller anden Fejl, som svarer til hans personlige Mangel, og som slaar tilbage paa ham. Vi have ogsaa ved anden Lejlighed („Fra Fyrrerne“ I., S. 62, Anm.) mindet om, hvorledes Goldschmidt selv har udtalt, at

baade han og Grüne den Gang manglede den betydelige Kundskabsmasse og Videnskabelighed, som hører til for at kunne lede en Frihedsbevægelse, men som et Udtryk for en vis Side af Tidens Stemninger er hans ungdommelige Republikanisme derfor ikke af mindre Interesse. Selv fører han i sine Erindringer (S. 289) Begejstringen for Republik efter græsk Mønster tilbage til Skolebænken, men hans tidlige Bekjendtskab med Frankrigs Historie og Literatur har dog sikkert været af mere indgribende Betydning.*) For „Korsaren“ er der „et helligt Skin“ over det franske Folk, der i 1790 omstyrtede en Despotiens Bygning med en Larm, saa at Alverdens Despotier rystede derved, og i 1830 nedstyrtede en Trone, saa at Tronerne vaklede i mange Miles Omkreds. Derfor fejrede „Korsaren“ gjentagne Gange Aarsdagen for Bastillens Omstyrtelse med ikke mindre Begejstring end Baggesen i sin Tid (se f. Ex. Nr. 36 og Nr. 95); derfor findes der i „Korsaren“ hyppige Lovtaler over Marseillaisen (se f. Ex. Nr. 44); derfor kunde „Korsaren“ endogsaa paa en af sine „Krydstoure“ (Nr. 76) istemme „den røde Guillotinemarsch eller rettere den sorte Lygtepæl-Marsch“, hvis Omkvæd er „Les aristocrates à la lanterne, les aristocrates on les pendra“, om end Bladet hertil forsigtig føjer: „Men „Korsaren“ mener i Grunden

---

*) Det hedder saaledes ogsaa i Nr. 215 i en Artikel, der forøvrigt gaar ud paa at værne om „det danske Sprog“: „Vi tage ikke i Betænkning at tilstaa, at adskillige Artikler i „Korsaren“, som have fundet Bifald for deres lette Stil, kun have fundet det, fordi denne Stilens Lethed var fransk, slet ikke dansk.“

intet Ondt med denne Galgemarsch. Den vil ikke hænge Aristokraterne; den forlanger kun, at Aristokraterne ikke hænge den.“ Det kan dog ikke nægtes, at „Korsaren“ undertiden er lige ved at prædike den rene, skjære Revolution, saaledes allerede i Nr. 39 om „Juli-Revolutionen i Paris 1830“ og mange Gange senere, hvorom nærmere nedenfor. Naar vi nu hertil føje, at „Korsaren“ ikke blot som den øvrige Oppositionspresse talte Baptisternes Sag, angreb Tallotteriet, Rang og Titler*) o. s. fr., men endogsaa vovede at drive sin kaade Leg med den absolute Monarks Person, vil man kunne forstaa, at Politiet ikke alene underhaanden søgte at hindre „Korsarens“ Trykning, men at ogsaa Goldschmidt selv var under bestandigt Polititilsyn, saa at man vidste Alt, hvad der angik ham (Erindringer S. 264 og 262). „Korsaren“ nøjedes ikke med som „Fædrelandet“ i hine Tider at lægge sin Opposition for Dagen ved i Stedet for „H. M. Kongen“ kun at tale om „Kongen“; den kunde finde paa saadanne Løjer som i sit Nr. 36 at præsentere følgende „Charivari“: „Halvdelen af Hs. Majestæts Undersaatter have i den sidste Tid lidt af en rosenagtig Betændelse og Svulst, der paadroges ved en Ridetour i Anledning af Formælingen, men som, Gud ske Lov! nu er næsten hævet. NB. Vi

---

*) Se saaledes en morsom „Forelæsning“ om „Titel-, Rang- og Riddervæsenet“ i Nr. 106, hvori bl. A. de mange store Mænd beklages, som levede, forinden man havde opfundet denne Maade at belønne Fortjenesten paa. Hvor vilde det ikke have taget sig godt ud: Konferensraad Fidias, Professor Apelles, Hofsmedemester Vaulundur o. s. fr. (Professor M. Goldschmidt!)

bruge Benævnelsen „Halvdelen af Hs. Majestæts Undersaatter“ i Betydning af Hs. Majestæts ene Ben, fordi man om en saa høj Person ikke tør bruge de almindelige Benævnelser. Men iøvrigt passe vore Ord, selv om de forstaas ligefrem; thi en Del af Hs. Majestæts Undersaatter have virkelig i den sidste Tid, i Anledning af Formælingen [Kronprinsens], lidt af Svulst, som dog, Gud ske Lov! nu er saa godt som hævet.“ Det er saaledes ogsaa betegnende, at en af „Korsarens“ Beslaglæggelser, der medførte et Aars Statsfængsel (hvilket dog Højesteret forandrede til en Mulkt) og livsvarig Censur for rette eller om man vil for urette Vedkommende, skyldtes en Notits paa nogle faa Linier om, at et Exemplar af H. M. Kongens Portræt var averteret til Salgs fra en Restavration i Lille Kongensgade, og at det dog var besynderligt just at vælge en Restavration til Udsalgssted. Om den maaske værste af disse Artikler, det indsendte Stykke om „Falstaff som Konge“ (Nr. 45) har Goldschmidt selv udførlig talt i sine Erindringer S. 282—287. Her, hvor vi imidlertid væsenligst skulle tale med „Korsarens“ egen Mund, ville vi afslutte disse Angreb paa Kongen med nogle Ytringer af et Brev fra Paris*) i Nr. 165 (smlgn. Erindringer, S. 290). Goldschmidt skildrer, hvilket Indtryk Ludvig XIV.s Statue havde gjort paa ham, og fortsætter derpaa: „En saadan Despot kunde jeg tjene. Det er nu en Gang min Natur, at jeg kan hengive mig med

*) Umiddelbart efter sin Fængsling, i Efteraaret 1843, rejste Goldschmidt en kort Tour til Paris, medens P. L. Møller under hans Fraværelse styrede „Korsaren“ (se Erindringer, S. 349—356).

Liv og Sjæl til en Aand, der er stærkere end min, ja lyde den slavisk, men at mit hele Indre revolterer imod en Aand, der ikke betvinger min, og som kun ved den materielle Magt kan foreskrive mig Love. Derfor har jeg aldrig kunnet løsrive mig fra Kjærligheden til Napoleon, derfor kan jeg aldrig blive nogen konsekvent Politiker: Republikaner under én Hersker, loyal, servil under en anden, en stor Monark — lykkeligvis staar jeg ikke i Fare for at blive servil."

Tilsidst brast dog den sorte Sky, der saa længe havde svævet over Bjergene. Medens Goldschmidt, som ovenfor berørt, i Juni 1843 var med paa Studentertoget til Upsala, hvorfra et glimrende Festreferat midt imellem Alvor og Spøg hjemsendtes til Nr. 143, huggede Højesteret igjennem de ansvarhavende Redaktørers Skalkeskjul og dømte Goldschmidt for fire beslaglagte Artikler „som formentlig Redaktør og Udgiver af Korsaren" til sex Gange fire Dages Fængsel paa Vand og Brød foruden livsvarig Censur og 200 Dalers Mulkt. Af de 13 Assessorer, som dømte, havde de 7 stemt for, de 6 imod Domfældelsen. (Se den interessante Skildring i Erindringer S. 341—349, P. L. Møllers „Arena" og „Korsaren" Nr. 142—146). I Nr. 143 hedder det bl. A. i den rette Korsar-Stil: „Goldschmidt kan ikke Andet end anerkjende Retfærdigheden af denne Dom, da han med Anger maa bekjende, at han for tre Aar siden har skrevet i „Dagen"," og i et med sit virkelige Navn forsynet Brev til Nr. 146 gjendriver Goldschmidt offenlig det Rygte, at han skulde have ansøgt om Benaadning. Han læser Voltaire i Fængslet, medens en Fløjtespiller fra Nabo-

laget — „Er han lejet dertil af Kancelliet for min Skyld?“ — spiller Marseillaisen, og glæder sig over, at han faar saa meget bestilt derinde. „Hvis jeg ikke vilde være Andet i Verden end Journalist, burde jeg virkelig, for ej at mangle Stof og Otium, sørge for altid at være i et eller andet Fittefad“ *). I andre Artikler under Fængselstiden, som i Æventyret „St. Hansaften-Spil“ (Nr. 145) og i Novellen „Beduinen“ (Nr. 146), slaas dog alvorligere Toner an, og Læserne forstod sikkert, hvad Bladet mente med sine Overvejelser om, hvorvidt det „under de nærværende Omstændigheder var tilladt at bruge Vaabenmagt og udgyde Menneskeblod“. Da Regeringen samtidig anlagde Sag imod Ploug for hans Tale i Kalmar, bemærkede „Korsaren“ (Nr. 144), at Danmark og Sverig altsaa er Et i den danske Regerings Øjne. „Det er den danske Regerings første officielle Anerkjendelse af Nordens Enhed.“

Forinden imidlertid Goldschmidt saaledes for Alvor tørnede sammen med det officielle Samfund, vare to Begivenheder indtraadte, der fik afgjørende Betydning saavel for hans egen som for „Korsarens“ videre Udviklingsgang. Den ene var Bekjendtskabet med P. L. Møller, den anden P. H. Lorentzens Optræden i den slesvigske Stænderforsamling. Hvad den Første blev for Goldschmidt personlig, dvæles der udførlig ved i dennes

---

*) I bogstavelig Forstand sad Goldschmidt heller ikke „paa Vand og Brød“. Det fremgaar af „Erindringerne“ (S. 346), at Alle lige ned til Arrestforvareren vægrede sig ved at gjennemføre Straffen i al dens Strenghed.

Erindringer*), ligesom ogsaa Møller selv i „Arena“ for Juni 1843 har skildret deres første Møde. Møllers Artikel om „Korsaren og Goldschmidt“ fremkom, medens Goldschmidt sad i Fængsel, og endte med et karakteristisk Brev fra „Kjøbenhavns Vand- og Brød-Hus (eller Brød- og — —)“. Goldschmidts „frygtløse og af enhver Partiinteresse uafhængige Skribentkarakter“ ydes her al mulig Anerkjendelse, og der peges med Rette paa, hvilken forunderlig Livskraft der maa være i denne satiriske Aand, siden den hellere vil døje Ondt og spise Vand og Brød, end tie stille og leve behagelig med Fred i Landet. Vi have ogsaa i en tidligere Skizze mindet om, hvorledes den skarptseende Møller allerede her udtaler, at enkelte større Artikler i „Korsaren“ synes at tyde paa en langt højere literær Bestemmelse, og idet han betoner Goldschmidts Ungdom, udtaler han, hvor langt fornuftigere det vilde have været, om Myndighederne, i Stedet for Mulkter og slet Kost, havde idømt Goldschmidt en offenlig Understøttelse, for at hans udmærkede Evner, ved at opnaa den højere og roligere Udvikling, de hidtil havde maattet savne, kunde komme Fædrelandet til Ære og Gavn. „Dette ville maaske Nogle anse for Ironi“, slutter Møller neppe med Urette, og selv „Korsaren“ (se Svaret til P. L. Møller i Nr. 146) smagte lidt paa den fældede Medfølelses-Taare. I mange Henseender faldt dog allerede den Gang Møllers og Goldschmidts Syn paa „Korsarens“ Opgave sammen.

---

*) Til „Korsaren“ leverede derimod Møller i det Hele taget kun „meget faa Bidrag“ (Erindringer, S. 325).

Naar Møller saaledes i sin Artikel spørger om, hvad. der tilsidst skal sejre, Filisteriet eller Satiren, og siger, at Historien stemmer for den sidste, saa falde disse Udtalelser sammen med mange lignende i „Korsaren“. Se f. Ex. Nr. 269*): „Vi ere visselig ikke bange for Spidsborgerne; vi ere beredte til at forfølge dem lige til Kongens Slot og til Kirkens Dør“, eller Tillægsbladet til Nr. 311, hvori Goldschmidt, en knap Maaned før han opgiver „Korsaren“, ligesom resumerer hele Bladets Tilværelsesret med følgende Ord: „Satiren og Spøgen har til alle Tider havt et videre Spillerum end Alvoren. Hvorfor? Fordi der i Satiren eller Vittigheden er noget Æsthetisk, der lever længere end de smaa saarede Forfængeligheder.“ P. L. Møller ser saaledes ogsaa Grunden til, at „Korsaren“ gjorde saa ualmindelig Lykke, fornemmelig deri, at den behandlede sine Gjenstande mere æsthetisk end de andre Blade.

Derimod dølger P. L. Møller ikke, at „Korsaren“

*) Se ogsaa i Nr. 128 „Korsarens“ egen Udtalelse om sit „Forhold til Literaturen“ og sit literære Værd overhovedet. Det hedder her bl. A.: „I det Øjeblik man siger, at „Korsaren“ har leveret Vittigheder, ja at den forraader „Talent“, saa henhøre disse Vittigheder og dette Talent til „Korsarens“ literære Side, der ikke kan forringes ved den politiske Retning, „Korsaren“ følger, den være bifaldsværdig eller nok saa forkastelig. En Vittighed, der bliver sagt paa Souverænetetens, ja paa en Konges Bekostning, har lige saa meget literært Værd som en, der bliver sagt over Theselskaber og Kaffesøstre.“ — Hvad endelig de „ansvarhavende Sjovere“ angaar, minder „Korsaren“ paa Ny om, at Literaturen bestaaer af det Talte, ikke af de Talende, af det Skrevne, ikke af de Skrivende.

foruden sit nationale Element, som betegner „dens bedste Side“, og hvortil Møller ogsaa regner dens komiske Sans, tillige har indeholdt et unationalt Element, nemlig de „efter fransk Tilsnit formede Udbrud af en abstrakt Frihedsenthousiasme, som manglede fast Fodfæste og, saaledes i politisk Henseende af en aldeles ufarlig Natur [det var jo et Forsvarsindlæg for Goldschmidt], kun tydede paa ungdommelige Kræfter, der ej endnu havde udviklet sig til nogen modnet politisk Bevidsthed*).“ Møller nævner derpaa den forføreriske Vittighedsaare, det muntre, hensynsløst strømmende Lune som „Korsarens“ egenlige Tro og Overbevisning og siger, at de Kræfter, der røre sig i Bladet, stedse have forekommet ham som et overgivent Barn, der behændig leger med en Mængde farlige Instrumenter, uden at vide, at de hvert Øjeblik kunne styrte ned og slaa det ihjel.

Men gik altsaa „Korsaren“ saaledes en Streg videre i republikansk-revolutionær Henseende end den akademiske Oppositionspresse, hørte den dog som ovenfor berørt i det Store og Hele til Liberalismens Forkæmpere i Modsætning til den af Grundtvig og Blicher**), senere

---

*) Smlgn. Goldschmidts Ord i Erindringer, S. 289: „Der er ogsaa Blanding af Modenhed og Umodenhed i den politiske Grundanskuelse.“

**) Angreb paa Grundtvig og Blicher ere derfor heller ikke sjeldne i „Korsaren“. Vi kunne saaledes endnu minde om Nr. 45, hvori der fortælles, at Grundtvig i Danske Samfund har fraraadet sine Tilhørere at gaa i Theatret, fordi det var stygt at se Folk staa der paa Scenen og gjøre sig til Nar. „Korsaren“ fraraader selvfølgelig Folk at gaa i Danske Samfund af samme Grund. — Til Blicher sigter

til Dels ogsaa af Ingemann, rejste Nationalisme. Som for de øvrige liberale Organer kom derfor ogsaa det nationale Omslag først for „Korsaren“ med P. H. Lorentzens „Talen Dansk“. Nr. 116 for 9. December 1842 bringer saaledes en Artikel „Der er slaaet Reveille“, hvori „Korsaren“ begynder med spøgende at erklære, at den virkelig holder af Danmark og de Danske, skjønt den ikke selv véd, hvorfor den egenlig elsker dette Land, der hidtil kun har forsynet den med Trykkefrihedssager, men derpaa gaar over til Alvor: „Alarmkanonen har lydt, hin Scene med Lorentzen var Signalet. Trommerne gaa, vi Danske staa om vor Moder, om vort Fædreland.“ Af dette nationale Gjennembrud hos „Korsaren“ fulgte imidlertid ingenlunde nogen sympathetisk Tilnærmelse eller Samvirken med de akademiske Liberale. Goldschmidt angiver selv i sine Erindringer S. 332—337 nærmere Grundene dertil, og i „Af mit Livs og min Tids Historie“ (4. Del, Fortalen XLI.—XLVII.) paapeger ogsaa A. S. Ørsted, hvorledes det navnlig var fra den Tid af, at „Kjøbenhavnsposten“ (og „Korsaren“) skilte sig fra „Fædrelandet“, som de fandt havde forraadt Frihedens Sag ved at paakalde Absolutismen. Ørsted, der betegner

---

bl. A. følgende Replik i Nr. 90: „Nogle ville give vor gamle Moder en Vadmelskofte til Nationaldragt, Andre ville betale hendes Gjæld, atter Andre ville ved radikal Kur skaffe hende en god Konstitution o. s. v., men netop fordi de Alle vise den største Iver, kunne de ikke komme frem for hinanden, og den Gamle beholder derfor rolig sin gamle Dragt, sin gamle Gjæld og sin gamle Konstitution.“ Se f. Ex. ogsaa en haard Anmeldelse af en Blichersk Novelle i Nr. 2 og en lignende i Nr. 61.

P. H. Lorentzens Optræden som Vendepunktet i sit eget Forhold til sine Medborgere, skildrer Situationen saaledes: „Der foregik nu en mærkelig Frontforandring i Pressen. „Fædrelandet“, for hvis Politik bl. A. Clausen strax ubetinget og med Varme erklærede sig, prædikede nu, at man burde stille Forfatningssagen i Bero for at anvende alle sine Kræfter i den for Tiden mere paatrængende Nationalsags Tjeneste, og at man derved fremfor Alt burde med fuld Tillid slutte sig til Kongen, der ved sin Magtfuldkommenhed maatte kunne knuse dens Modstandere. Dette Blad, hvis Indflydelse nu fik en betydelig Tilvæxt, gjorde da om ikke en egenlig Fred, saa dog en Vaabenstilstand med Regeringsmænd, i hvem det hidtil havde set Frihedens mest forbitrede Fjender, men som det ventede at kunne vinde gjennem Nationalbevægelsen. Derimod blev nu jeg af alle danske Regeringsmænd den, mod hvem det fornemmelig søgte at rejse Folkemeningen.“

Men medens de Liberale saaledes rakte de Nationale, med Grundtvig i Spidsen, Haanden, kastede „Korsaren“ sig paa Ny mod Strømmen. Vi saâ ovenfor, med hvor mistænkelige Øjne Bladet fra første Færd af havde fulgt det liberale Partis Lyst til at opnaa en Overenskomst med den absolute Kongemagt, og i sine „Erindringer“ paapeger, som ovenfor anført, Goldschmidt nærmere, hvorledes de Liberale nu gjennem det nyvakte nationale Element, der saa stærkt betonede „Arvekongen og Herren“, stræbte at vinde Christian VIII. for sig. For „Korsaren“ maatte denne Henvendelse til Absolutismen være baade farlig og selvmodsigende, især da det liberale Parti med sit Sind

gik ind i Absolutismens Skind og vilde tvinge. Uenigheden imellem de Liberale og „Korsaren“ — hedder det saaledes i Goldschmidts Erindringer — maatte navnlig bryde tydelig frem, da de Liberale i deres Tilslutning til Kongen vilde have Absolutismen brugt imod de slesvigske Modstandere og forlangte en Indskriden imod Stændernes Præsident, samt Regimenter henlagte til Slesvig. I en Artikel fra Januar 1843 (Nr. 121) skildrer „Korsaren“, hvorledes Parolen lød fra „Fædrelandet“ og Schouws „Dansk Ugeskrift“: „Slesvig er det Overordnede, Konstitution er det Underordnede“, medens Lehmann skrev sit Pariserbrev og opfordrede Folket til at slutte sig med Tillid om Kongen. Konstitutionens Armé erklæredes interimistisk for opløst, og en National-Armé stilledes paa Benene. Al Iveren for „Dana“ og „gamle Danmark“ og „Dannerfolket“ o. s. fr. er vaagnet op igjen. „Her kjende vi Danske os igjen, her ere vi i vort Element.“ Men, siger „Korsaren“, „det Nationale er vistnok helligt og Begejstringen herfor skjøn; men en ensidig Begejstring herfor er værre end slet ingen Begejstring, det har Fortiden noksom lært.“ Og i Stedet for alle de foreslaaede Midler til at udrydde Sympathien for Tydskland hos de tydsktalende Slesvigere, fremsætter saa Bladet tilsidst sin Mening: „Det slesvigske Folk, den mest opvakte Del af den danske Nation, tiltales af det Liv, der mægtig begynder at røre sig i Tydskland, af den store, rige, frie Fremtid, som Tydskland forjætter, idet den tydske Aand, der hidtil har arbejdet i Dybden, nu er stegen eller er i Begreb med at stige op som af en Bjerggrube, beladt med dennes Skatte, op i den frie Luft,

op under den frie Himmel. Vi kunne ikke kue denne Sympathi med Kavalleriregimenter eller theologiske Kandidater*) eller Festmaaltider, men vi have selv en Fremtid, lad os gjøre den rig og tillokkende, og lad os skynde os at komme førend Tydskerne**).“ Maatte Goldschmidt ikke nok det følgende Aar paa Skamlingsbanken i dobbelt Forstand spørge: „Hvad vil jeg imellem jer?“ — Goldschmidt minder selv i sine Erindringer om, hvorledes netop den anførte Artikel i „Korsaren“ fra Jan. 1843 senere (af „Dansk Folkeblad“ i 1848) bl. A. blev nævnet som en af Maaderne, hvorpaa han „haanede den nationale Idé“, og skjønt de Liberales Tilnærmelse

---

*) Ligesom „Fædrelandet“ havde foreslaaet at flytte nogle Regimenter fra Slesvig til Holsten og andre Regimenter fra Jylland til Slesvig, saaledes vilde J. L. Heiberg i en Artikel om „Dansk og Tydsk“ („Intelligensblade“, Nr. 20, Jan. 1843), at det burde være en udtrykkelig Betingelse for theologiske og andre Kandidaters Ansættelse i de dansktalende Dele af Slesvig, at de havde studeret og absolveret deres Examina ved det danske Universitet i Kjøbenhavn i Stedet for ved det tydske Universitet i Kiel.

**) End ikke Lorentzen selv undgik „Korsarens“ Charivari. Følgende „Skydebane-Gilde-Aforisme“ findes saaledes i Nr. 120: „Ved det Gilde, der i Onsdags holdtes for Peder Hjort Lorentzen paa Skydebanen, blev den stærke Begejstring for denne Mand om muligt forøget ved at høre ham tale, da man derved overbeviste sig om, hvilke Anstrengelser det maa have kostet ham, da han i den slesvigske Stænderforsamling saa kjæk „vedblev at tale Dansk“.“ — Ogsaa A. S. Ørsted synes at lægge en vis Vægt paa, at P. H. Lorentzen var „tydsk opdraget og kun med Besværlighed talte Dansk“ („Af mit Livs og min Tids Hist.“ IV., S. XLV.).

til Absolutismen den Gang af sig selv faldt bort, var Spaltningen imellem dem og „Korsaren“ nu indtraadt. Som „en Efterklang af den oprindelige Meningsforskjel“ nævner Goldschmidt ogsaa her Sammenstødet mellem ham og de National-Liberale paa Kasino-Mødet den 11. Marts 1848, da han optraadte mod „det ulykkelige Ord, at Slesvig skulde tvinges, og forlangte, at det skulle spørges“, ligesom han ogsaa Dagen efter i det store Hippodrommøde udtalte Følgende: „Vi ville sende Slesvigerne Friheden som Arkens Due, og den vil komme tilbage til os med Fredens Olieblad.“ Man vil ikke kunne nægte „Sammenhængen“ i disse Udtalelser. (Se Erindringer S. 336 og 337, samt „Nord og Syd“, 1848, II, „Borgerforsamlingerne den 11 og 12 Marts“, S. 90.)

III.

Divergenserne mellem „den demokratiske Korsar og det aristokratiske Fædreland“ (nogle Ord fra Nr. 53) antog altsaa fra nu større og større Omfang. Allerede i Nr. 78, April 1842, da Orla Lehmann som Følge af Højesteretsdommen over ham stod paa sin Popularitets Tinde, havde „Korsaren“ sluttet sig til Sibberns Indsigelse mod „Fædrelandets“ Paastand, „at Folket bragte Lehmann sin Hylding“, og optager derpaa Sibberns Spørgsmaal, om Lehmann er Middel eller Maal. „Skulde Lehmann virkelig være Andet end et Middel? Skulde han være Sagen selv? Skulde vi kæmpe for Friheden, for, efterat have sejret, at skjænke ham den, gjøre os selv til hans Trælle? Nej, Lehmann er et Middel, saaledes som vi Alle ere det, saaledes som alle Mennesker ere det, naar.

det gjælder en almen Sag, saaledes som hele Generationer ere Midlet til de paafølgende Generationers Lykke. Ja, Lehmann er et Middel, et Redskab, og Alt, hvad der er Skjønt og Udmærket ved ham, gjør ham blot til et skjønt og udmærket Middel.“ Saaledes indrømmer ogsaa „Korsaren“ i Nr. 90, Juni s. A., at Lehmanns Karakter er grundredelig, men at han selv med denne Redelighed kan blive fjernet fra Folkets Sag, hvis han bliver Højesteretsadvokat. „Den nuværende Lehmann har helliget Folket al sin Tid, Folket har vænnet sig til at betragte ham som sin Konsulent, sin Notar, sin Sagfører.“ Da Lehmann derfor senere hen paa Aaret gik ind paa det kongelige Forslag om Stænderkomiteer, og især da han Aaret efter aflagde Højesteretsadvokaternes almindelige Embedsed om at hævde Kongens „absolutum dominium og Souverænetet“ — et Skridt, der dog retfærdigvis maa ses i psykologisk Forbindelse med det liberale Partis ovennævnte forbigaaende Forsøg paa at opnaa en Overenskomst med den absolute Kongemagt — maatte „Korsaren“ gaa angrebsvis til Værks overfor ham og hans Fæller. Allerede i September 1842 (Nr. 104) er saaledes „Korsarens“ Stilling til Lehmann væsenlig forandret, og Bladet udtaler nu uforbeholdent sin „Anelse om, hvorledes et vist Koteri af Liberale vilde vise deres Liberalitet, naar deres Virksomhed ikke indskrænkedes til at forlange den af Andre, men selv at udøve den“ (se Nr. 117 om „„Fædrelandet“ og Slesvigerne“ ɔ: den Lorentzenske Sag). I sine „Erindringer“ (S. 294) minder Goldschmidt ogsaa om, hvorledes „Fædrelandet“ beskyldte baade „Korsaren“ og „Kjøbenhavnsposten“ for

„Terrorisme“ i Anledning af deres Angreb paa Lehmann*). Vil man forøvrigt have en Prøve paa dette „Korsarens“ Felttog, f. Ex. imod David og Ussing, de „første Opfindere af at vende Kapper“, kunne vi henvise til Nr. 251, hvor David, efter at være bleven Ridder, maa afsværge Alt à la Pottemager Walter. „Kjær Ulf“ (ɔ: Politichefen. Kjærulf) foresiger ham Ordene:

Jeg hader de dramatiske Kritiker
og alle Vers, som jeg en Gang har skrevet.
— Og „Fædrelandet“, som jeg redigerte,
den Folketiltro, som jeg ved det vandt.
— Jeg hader Lehmann, Giødwad og hvad Ondt er,
jeg hader Clausen, og jeg elsker Ussing,
jeg elsker Berlingske og Aftenbladet.
— Jeg elsker Kancelliet og Budgettet,
jeg hader Pressens altfor store Frihed,
jeg hader Mindet om Johannes Hage.
— Jeg elsker og tilbeder alle Kors,
jeg elsker og tilbeder Korsets Herre o. s. fr.

Paa lignende Vis henlægges i „Korsaren“ Scenen ogsaa oftere til Elysium (f. Ex. Nr. 181), hvor Johannes Hages rene Frihedsstræben bruges som Prøvesten for hans Venners „Frafald“. Et af de skarpeste Udtryk, som „Korsarens“ Uafhængighedsfølelse saaledes fik, kan f. Ex. ses i Nr. 231, hvor det hedder, at naar man slikker Spyt for Christian VIII., er man servil, men naar man slikker Spyt for „de liberale Majestæter“ (Drewsen, Lehmann, Tscherning, Ploug o. s. fr.), er man liberal. Vi mene,

---

*) Se ogsaa C. E. F. Reinhardts „Orla Lehmann“, S. 79—83 og 88—90.

siger „Korsaren“, at naar man skal være Hund, er det et underordnet Spørgsmaal, for hvem man er Hund. Hvor skarpt paa den anden Side „Fædrelandet“ kunde udtale sig om „Korsaren“, vil man kunne se af hint Blad for 28. Marts 1845, hvori en Indsender siger, at „Korsaren“ trods sine terroristiske Symboler og ranglende Dødningeben mere og mere er bleven et Kabinet for sin Udgivers Privatliebhaverier. Med andre Ord, begge de kæmpende Parter opfyldte tilsidst i rigt Maal „Korsarens“ Fordring til Pressen i dens Nr. 216: „Den egenlige Journalistik udfordrer en vis ungdommelig Livlighed og Kraft, en vis Heftighed og Skaanselsløshed. Man maa huske paa, at den hyppig har at gjøre med Heste, og til Heste bruger man ikke en blød Klædebørste, men en Strigle.“

Med „Fædrelandets“ Uvillie fulgte ogsaa Studenterkredsenes. Da Hostrups Vise „Hvor Studenterne forlyste“ var blevet sendt „Korsaren“ og trykt i Bladet, protesterer Hostrup i „Fædrelandet“ derimod og frasiger sig enhver Andel deri („Fædrelandet“ 1843, Nr. 1146 og „Korsarens“ Svar Nr. 126)*). Om en større Kollision med Studenterforeningens Seniorat, „de fem nye Gudenrather“ (Brock, Brix o. s. v.), kan ses i „Korsarens“ Nr. 224, Jan. 1845. Da ud paa Sommeren s. A. Studentermødet staar for Døren, foreslaar dog „Korsaren“ (Nr. 246) en Lande-

---

*) P. Faber synes derimod selv at have sendt sin Vise af „Familien Oxhall“ („Det var nu de unge Men'sker“) til „Korsaren“, i hvis Nr. 175 den findes i en noget afvigende Skikkelse fra „Viser og Vers“ S. 26.

fred, der varer de 3 Dage, Svenskerne er her. Huslige Tvistigheder bør glemmes ved Gjæsternes Ankomst, og for at foregaa med et godt Exempel, tilbyder „Korsaren“ at gaa op og kysse Berlingske. „Mere kan man da ikke forlange af os.“ Med Studentermødet og dets uendelige Taler driver „Korsaren“ (se f. Ex. Nr. 251) dog mange Løjer, og efterat de fremmede Studenter vare rejste, bragte Bladet (Nr. 252, 11. Juli 1845) den bekjendte Artikel om den døende Henrik Wergeland. Allerede da P. L. Møller i 1842 kom fra Norge, havde han den Hilsen med til Goldschmidt, at man i Norge ansaa „Korsaren“ for saa god, at den fortjente at være norsk (Nr. 135), men forøvrigt havde „Korsaren“ i Tidernes Løb hyppig fat paa den norske Separatisme (se f. Ex. Nr. 157, 229, 233, 235). „Korsarens“ Skandinavisme dannede i det Hele en skarp Modsætning til den almindelig raadende. Medens Carl Ploug blev Fører for den Anskuelse, der satte vor nordiske Fremtid som Formaalet og for denne Fremtids Skyld ønskede Helstaten brudt, hævder Goldschmidt i Erindringerne (S. 340—341) som sin Mening, at vi for Slesvigs Skyld maatte beholde Helstaten, og at Venskab, Tilslutning, Forbund med Sverig-Norge skulde være Middel til, at vi kunde leve nationalt i Helstaten. For „Korsarens“ Vedkommende lagdes disse Tanker ti Dels for Dagen i en Række Artikler om „Skandinavismen Studenterne og Folket“. I en af disse (Nr. 232) hedder det saaledes, at da Folkeslagene ellers plejede at være Kæmpebørn og som Egen at behøve Hundreder af Aar for at modnes, skulde Danmark ikke have saa stor en Hast med at fæste Sverig til Brud; „desuden skulde vi da

først sørge for at møde som ordenlig Brudgom, skulde sætte Foden under vort eget Bord og have vor Fædrenearv, Slesvig.“ Den samme Fordring er jo senere paa Ny stillet til Danmark fra svensk og norsk Side. I en anden af de nævnte Artikler (Nr. 237) undersøger „Korsaren“ endvidere, om ikke det skandinaviske Selskab tager Kræfter fra Nationalitetssagen, og spørger tilsidst: „Og naar Alt kommer til Alt, hvad duer det skandinaviske Selskab til, naar det en Gang virkelig skulde bruges? Sammensat af alle Partier, fra Grundtvig til Balthazar Christensen, kan det aldrig føres i Kamp, ligesaa lidt som en Hær, der er sammensat af forskjellige Nationer.“

„Korsaren“ vender sig da fra Studenterne til Folket. Karakteristisk for Bladets ideelle Socialisme er saaledes bl. A. en Artikel om „Maadeholdsforeninger“ (Nr. 267), der ender saaledes: „Nej, skulde en Maadeholdsforening kunne virke for Sagen, saa skulde den bestaa af Mænd, der sagde omtrent dette: Vi ere nøjsomme og ædruelige Folk; Gaaseleverpostejer og Champagne ved Balparéer have vi havt nok af og faaet Katzenjammer derefter; vi ville holde Diæt. Vi faa derved en Del Penge tilovers; dem ville vi anvende til jevnlig at samles med Almuen og Fattigfolk ved et tarveligt Maaltid, spise og drikke med dem og under Maaltidet søge at forædle deres Aand ved vort Selskab. — Spise og drikke med den simple Mand, omgaas ham, trykke hans Haand — hvo af jer Alle har Mod til det?“ I en „Forelæsning for den danske Almue“ (Nr. 193) er det tilmed ikke langt fra, at Folket i Slutningsordene opfordres til med skarpe Vaaben at hugge Knuden over, naar Regeringen siger, at det ikke

er modent til Friheden. I en Skildring af „Arbejder-Uroligheder ne i Tydskland“ (Nr. 201) hedder det: „Tidsaanden kommer og forlanger Plads for Pressefrihed, Associationsfrihed, Trosfrihed o. s. v.“, medens den jydske Stænderforsamling i samme Nummer kaldes „en Nationalforsamling“, der har Nationens Tillid. I en Skildring af Guizot (Nr. 230) ender Artiklen endog saaledes: „Lad ham vedblive at være Minister, saa længe som muligt. Naar da Stormklokken ringes fra Notre-Dame, og naar Ledru Rollin fører sine tre Millioner Arbejdere mod Tuilerierne, da vil han faa Lejlighed til at vise, at han virkelig er en Minister, der har Hoved.“ Navnlig komme disse revolutionære Tilbøjeligheder til Orde under Forhandlingerne om Værnepligtssagen. Da O. Kirk saaledes i de jydske Stænder havde udtalt: „Vi ere Alle én Mands Børn, og bør Alle have lige Rettigheder“, bemærker „Korsaren“ (Nr, 208): „Var dette sagt i Konstitutionssagen, saa havde det ligefrem betydet, at Kongen skulde stige ned fra Tronen, at Godserne skulde deles, at Adelen skulde ophæves, at almindelig Valgret skulde indføres, kort: at Danmark skulde være Republik, og enhver Aristokrat skulde gjøres et Hoved kortere.“ Saaledes hedder det ogsaa (Nr. 212) om „fyrstelige Udenlandsrejser“: „Det er unægtelig godt, at Fyrsterne vænne sig til at rejse udenlands.“ Se endvidere Slutningsordene af en Artikel „om Almenvæbning“ i Nr. 271: „Naar vi Allesammen staa i Række og Geled, Borger, Bonde, Student, Skomagersvend, Kunstner, Tømmermand og Smed, Side om Side, under samme Fane, Nogle til Hest med Sabler og Pistoler, Andre til Fods med Rifler og Musketter, Andre

med Kanoner — saa bliver der saadant et underligt Bekjendtskab imellem os. Vi se paa hinanden, det synes os, at vi have set disse Ansigter før, vi tale sammen, vi forstaa grangivelig hinandens Hjertensmening, vi blive enige — 300,000 Mænd, der ere enige og samdrægtige, det er Demokrati. Konstitution, Skattebevillingsret, Hartkornsafløsning, Pressefrihed, fik I ikke, da I bad derom. Saa vilde I være beskedne, saa bad I kun om et Rok-Æg, og Rok-Ægget er Alt, Alt, hvad der holder Bygningen, den nuværende Bygningsform sammen. Om Kongen vil tilstaa eder det, véd jeg ikke, men I kunne jo høre ad.“ Det letter næsten ovenpaa disse voldsomme Udbrud at læse en komisk Fremstilling af, hvad der vilde ske, „hvis „Kjøbenhavnsposten“ fik Magten“ (Nr. 287). Som „Hævnens Engel med Flammesværdet“ vandrer Grüne gjennem Hovedstaden; Reiersen tvinges med Øxen over Hovedet til at blive Medarbejder af „Kjøbenhavnsposten“ og skrive alle saadanne Artikler, som han selv tidligere har beslaglagt; med Berlingske gjøres der kort Proces, idet Nathanson mister Hovedet; „ved Aftenbladet behøves ikke engang denne Operation, siger Grüne med frygteligt Humor“; Kastellet besættes, alle Hof- og Kammerjunkere erklæres fredløse, Gudenrath, Leerbeck o. s. fr. dræbe sig selv af Skræk, og „saavidt“ — hedder det udtrykkelig — „agter „Korsaren“ at understøtte Kjøbenhavnsposten med Raad og Daad“, men da Grüne derpaa farer frem imod al Livets Skjønhed og Poesi og erklærer, at Undersaatternes eneste Forlystelse, Nydelse og Lyksalighed for Fremtiden skal være at sidde og læse Politik, især Kjøbenhavnsposten, saa gjør „Korsaren“

Rebellion og afsætter Grüne fra Kejsertronen. (Se en lignende Karakteristik af Kjøbenhavnsposten i Nr. 269, S. 12). Bag al Spøgen synes det os tydelig at skimte frem, at Grüne, ligesom ogsaa senere i Goldschmidts Liv, er paa Veje til at være sin Meningsfælle et advarende Exempel paa en blind Løben-sig-fast i Yderlighedernes Yderlighed, det gjælde saa forøvrigt Revolution eller Reaktion. Som medvirkende Aarsager til „Korsarens“ Opgivelse pege vi saavel herpaa som paa den Dag for Dag voxende Bitterhed imod de disciplinerede Akademikere.

Thi, som „Korsaren“ ogsaa selv skildrer „Oppositionens indbyrdes Stilling“ i Foraaret 1846 (Nr. 292), de Tider vare for længe siden forbi, da de oppositionelle Blade marscherede ud i sluttede Kolonner, „Fædrelandet“ som Infanteri — ved højtidelige Lejligheder ogsaa til Hest — „Kjøbenhavnsposten“ med det grove Skyts, „Korsaren“ bestemt til, som det hedder i Militærsproget, at drille Fjenden. Da „Fædrelandet“ forlod Linien, var der ingen Orden mere, og naar om Aftenen Bladenes Kamp fandt Sted, sloges Enhver paa egen Haand. Tilsidst gav „Fædrelandet“ ogsaa efter for sine Venners indstændige Opfordring og forbød „Korsaren“ paa hele sit Territorium, ligesom i sin Tid det svenske „Aftonblad“ blev forbudt i Kongeriget Danmark*). „Vi Oppositions-

---

*) „Vennerne fandt imidlertid“ — siger „Korsaren“ — „at det ikke var Straf nok. Barfod ytrede med den ham egne sunde Sands, at Forbudet var godt nok, men „Fædrelandets“ Territorium var for lille, hvorfor han i Læseforeningen proponerede „Korsarens“ Afskaffelse. Det var nu aldeles Barfodsk! Naar f. Ex. Foreningen bestod af 200

blade ere altsaa som de galliciske Oprørere: da de skulde slaa Østerrigerne, gav de sig til at myrde hinanden indbyrdes.“ Det er selvfølgelig Spøg, naar der hertil føjes: „Et saadant Had existerer der i det stille, fredsommelige Kjøbenhavn!“, men ogsaa i de alvorligere Artikler fra denne Tid kommer nu og da Mismod og Forstemning til Orde. „Nogle Betragtninger“ fra Juleaften 1845 (Nr. 275) dvæle saaledes ved, at Forsynet undertiden har hjulpet et Folk ud af „en saadan mat, trykkende og fortærende Stilhed“ ved en Revolution, og Artiklen ender derpaa med følgende Ord: „Indtil da faar man at udholde, at det suger En for Hjertet, at man er, som om man kunde kaste sig ned og sove paa Stedet. Kommer en Gang imellem en vildfarende Tanke, et Pust, der gjør Sindet uroligt og længselsfuldt, da gaar man i Tivoli, naar det er Sommer, eller i Kasino, naar det er Vinter og — Kasino er bleven færdig. Hjælper dette ikke, bliver der et Savn tilbage, der suger, saa at man risikerer at blive ilter, da krænger man det paa Vrangen og gjør Nar af Alting og af sig selv med.“

Det kan vel heller ikke nægtes, at „Korsarens“ Polemik stundom har ligesom en bitter Bismag, om det end paa den anden Side, som ovenfor bemærket, lige saa lidt maa overses, at for et satirisk Blad vil det altid gjælde, at hvad man kalder Vittighed, naar det gaar ud

---

Medlemmer og „Korsaren“ blev afskaffet, vilde vi i det Mindste faa tyve nye Abonnenter. Vil Barfod endelig skade os, bør han tværtimod oprette Foreninger af Korsar-Læsere. Han kan være ganske rolig for vor Hævn: vi skulle ikke oprette Foreninger af Barfod-Læsere.“

over Andre, kalder man Ondskab, naar det rammer En selv. Der var under „Korsarens“ Krydstog ikke mangen offenlig Personlighed, paa Politikens saa lidt som paa Literaturens Omraade, uden han paa den ene eller den anden Vís havde kollideret med Bladet, og da der den Dag i Dag endnu rundt omkring findes talrige levende Samtidige, vil det for saa vidt ikke kunne undre Nogen, om han fremdeles maatte støde paa Reminiscenser fra gamle, men ikke glemte Mellemværender. For os, der her fornemmelig have søgt at paavise de store, almindelige Strømninger igjennem Bladet, turde det imidlertid være af underordnet Interesse at dvæle ved Sligt, ligesom selvfølgelig mangfoldige større og mindre Pile nu for længe siden have tabt deres Adresse, i det Mindste for den yngre Efterslægts Bevidsthed, men vi bør dog her minde om, at „Korsaren“ selv, paa given Foranledning, bestemt protesterede imod at have krænket Privatlivets Fred. En Maaneds Tid før Bladet gik ud af Goldschmidts Hænder, hedder det saaledes (i et Følgeblad, 7. September 1846) om et Sammenstød med G. Siesby: „Vi tro ikke, at der i nogen af Artiklerne skal findes Noget, der ligger udenfor Offenlighedens Gebet, i det Mindste ikke efter det Begreb, vi gjøre os om Offenligheden.“ Og Bladet fortsætter derpaa: „Vi tro, at naar en Mand fremtræder i det offenlige Liv og gjør dumme Streger, saa skal man søge at ramme Manden selv; man skal tage hans Navn, hans Stilling, hans Person; man har Lov til at forfølge ham lige til hans Bopæl, til hans amilies Dør — der hører Forfølgelsen op, over Tærskelen træder kun en velsindet Gjæst.“ (Smlgn. ogsaa hermed Artiklen i Nr. 216 om

„En Journalists Stilling"). Det var i alt Fald i det givne Tilfælde Modparten, der havde trukket Goldschmidt personlig ind i Bysladderen, (se „Flyveposten" 15. Juli, 21. Juli, 31. Avg. 1846 og Følgebladene til Nr. 303 og 311 af „Korsaren"), men det Eneste, der af Skandalen turde vedkomme os, er „Korsarens" Vidnesbyrd om „det næsten fanatiske Raseri, hvormed Goldschmidt er bleven forfulgt af et vist Publikum, siden han udgav „En Jøde"," ligesom at det „især er Jøder, der angribe „Korsaren", hvis Udgiver ogsaa er Jøde". Følgebladet til Nr. 311 giver endvidere ret interessante Oplysninger om G. Siesbys tidligere Medarbejderskab i „Korsaren". Selvfølgelig greb ogsaa „Flyveposten" Lejligheden til at anbefale en opdukket Rival af „Korsaren" ved Navn „Kjøbenhavns Charivari" som „mindre ondskabsfuldt og mere vittigt", hvorfor Bladet opfordrer til at fordrive et større Onde ved Hjælp af et mindre.

Imidlertid er det utvivlsomt, at Almenhedens Dom over „Korsaren" ikke havde forandret sig saa lidt, medens Tiden gik. Endnu i 1843 kunde en Modstander („Aftenbladet", Nr. 38—39) tilskrive „Korsarens" Optræden og Exempel en vigtig Indflydelse paa den periodiske Presse, idet man i Stedet for de lange tørre politiske Prædikener, hvormed Bladene hidtil havde kjedet Læserne, fik „Korsarens" spirituelle, ligesaa vel skrevne som let læselige Artikler, og i sin Egenskab af „den liberale Presses Læremester" turde vel ogsaa „Korsaren" baade i Godt og Ondt endnu betegnes som et væsenligt Udviklingstrin i den danske Journalistik. I 1845 naaede vistnok „Korsaren" sit Højeste i Indhold og Form saavel som sin

største Udbredelse blandt Publikum, men Modstanden eller Fjendskabet tog ogsaa til, og i 1846 lød saa at sige en enstemmig Fordømmelsesdom, der tilsidst kulminerede i Kierkegaards voldsomme Angreb. Som en samtidig Udtalelse fra national-liberal Side om „Korsaren“ kunne vi her bl. A. minde om Orvad Odds „danska epistlar“, der under Navnet „Hinsidan Sundet“ udkom samlede i Stockholm 1846 og bl. A. bleve imødegaaede i „Korsarens“ Nr. 302. Sturzenbecker, der stod „Fædrelandet“ meget nær, skildrer ogsaa væsenlig „Korsaren“ som et yderst negativt Blad, hvis Formaal kun var at rive ned og latterliggjøre Alt, lige til selve Oppositionens Gjerninger og Personligheder. Uden en saadan mer eller mindre aabenbar Upartiskhed mener Sturzenbecker at Bladet heller ikke vilde have faaet Lov til at existere. „I en høj Persons Forgemak (eller Privatværelse, „frustuga“) siges „Korsaren“ at være en meget yndet Lekture, og man vil vide, at visse store Excellenser ikke skulle kunne lade være at trække lidt paa Munden ad dens Vittigheder; men det er meget muligt, ja næsten troligt, at dette ikke vilde være Tilfældet, saafremt ikke Hr. Plougs Kindskjæg nu og da sammesteds fik et lille Epigram ved Siden af Politimesterens Stok, og Agitatoren Christensen et Træsnit lige overfor Borgmester Ussing.“ Sturzenbecker skildrer derpaa Goldschmidt som en Mand med ikke almindelige Ressourcer og peger ud over „Korsaren“ for hans literære Fremtids Vedkommende. Som „Korsarens“ to vigtigste Medarbejdere nævnes P. L. Møller og Klæstrup. Den Første karakteriseres som en god Poet og en skarp Kritiker, men han er „den inkarnerede

Malice, Malicen lyslevende, Malicen i Makintosh og med blondt Haar". Den unge Kunstner Klæstrup kaldes en højst spirituel Mand med et uudtømmeligt Forraad af „good humour"; „han er uvurderlig for „Korsaren", og en ikke ubetydelig Del af den Popularitet og den Udbredelse, dette Blad har vundet — det tæller mer end dobbelt saa stort Publikum som „Fædrelandet" — bør retfærdig skrives paa hans Regning." — Selv bortset fra hine Dages beskedne Fordringer til et Blads Illustrationer, overdriver Sturzenbecker selvfølgelig i høj Grad Klæstrups Betydning for „Korsaren".

Men hvor højt Kampens Bølger end gik i det sidste Aars Tid, holdt „Korsaren" dog gjennemgaaende Humøret oppe. Fordi den havde faaet nye Fjender i sine tidligere Allierede, glemte den ikke derfor de gamle Konservative, og nu som før vare de „holdte" Skribenter en af Bladets Specialiteter, lige fra Blok Tøxen, Trojel, Hollard Nielsen, H. K. Rask o. s. fr. til Fribert, der var rejst udenlands, ikke som forhen „med offenlig Understøttelse", men „med offenlige Penge", og hvem „Korsaren" en Gang imellem lod sig tilskrive et Brev fra. Selv samtidig med Kierkegaards-Fejden har den et overmaade fornøjeligt L'hombre-parti med Stemann, Levetzau og Reiersen (Nr. 276), og hvad endelig Indlæggene mod Kierkegaard angaar, turde sikkert Goldschmidt have Ret, naar han i sine Erindringer siger, at hvis Sagen skulde bedømmes som en almindelig literær Fejde, efter Artiklernes Humør og Fantasi, saa turde han endnu lade Sagen gaa til en Jury. Men paa den anden Side er det ogsaa karakteristisk for „Korsaren", at der midt under alle Vittighederne og de satiriske

Polemiker kan ydes f. Ex. „Riddersmanden“ Hauch en varm Beundring (Nr. 272), eller at H. N. Clausen kan tages i Forsvar mod en ærerørig Beskyldning (Nr. 307). I sine Erindringer (S. 343) fremhæver Goldschmidt fremdeles selv udtrykkelig, at de syv Assessorer, der havde stemt for Domfældelsen til Vand og Brød, aldrig bleve omtalte i „Korsaren“. „Jeg har aldrig“ — siger han — „gjemt Vreden til Hævn og navnlig ikke i Literaturen gjort Fortræd paa Grund af noget mig Tilføjet.“

Da Søren Kierkegaard sidst paa Aaret 1845 tørnede offenlig sammen med „Korsaren“, var det forøvrigt ikke første Gang, at hans Tanker havde sysselsat sig med dette Blad. Allerede saa tidlig som i Oktober 1841 havde „Korsaren“ (Nr. 51) gjort adskillige Løjer med Kierkegaards Doktordisputats, og Kierkegaard havde endogsaa paa Gaden kritiseret Artiklen til Goldschmidt selv, fordi den manglede Komposition, samt udtalt det som Goldschmidts Opgave at lægge sig efter komisk Komposition. „Den Dag“ — siger Goldschmidt vittig i sine Erindringer — „sleb han, uden at han eller jeg kunde ane det, den Spids, der stak ham selv.“ Da „Enten-Eller“ derpaa udkom, bragte „Korsaren“ strax (Nr. 129, Marts 1843) en varm Lovtale. P. L. Møller fandt vel, at der var mere Tankespind end Kjød og Blod i Bogen, men iøvrigt var han enig med Goldschmidt om, at Victor Eremita var det mest aandfulde Hellenske i moderne Gjenopstandelse, og til Ære for det gamle som for det nye Hellas tilbragte de en Aften sammen og sluttede et Forbund, som Møller smukt gav Udtryk i følgende Ord: „Vi skulle begge være i Tjeneste hos Literaturens Sandhed og, naar

det fordres, staa hensynsløst imod Hvad som helst og imod hinanden, uden Kammerateri og Spækhøkeri, og til Løn derfor skulle vi blive uopslidelig unge“ (Erindringer, S. 318—320). Ogsaa lejlighedsvis omtalte „Korsaren“ i Aarenes Løb de Kierkegaardske Psevdonymer (se Ex. „Fra Fyrrerne“, I. S. 300—301), og saa nøje lagde Kierkegaard Mærke til enhver Udtalelse om sig, at end ikke nogle Linier om ham i en hel anden Sammenhæng undslap ham. Man kan af hans „Efterladte Papirer“ I. S. 219 se, hvorledes „Korsarens“ Ord om, at „Lehmann vil dø og blive glemt, men Victor Eremita dør aldrig,“ har sysselsat ham, og der foreligger et Udkast til „en Bøn til „Korsaren““, der begynder saaledes: „Grusomme og blodtørstige „Korsar“, stormægtigste Sultan, du, der holder Menneskers Liv som en Narrestreg i din vældige Haand og som et Indfald i din Næses Vrede, o, lad dig dog bevæge til Medlidenhed, forkort disse Lidelser — dræb mig, men gjør mig ikke udødelig.“ Disse Ord fra Novbr. 1845 ere navnlig af Interesse, fordi de uimodsigelig vise, at det ikke alene var P. L. Møller, som Kierkegaard en Maaneds Tid senere vilde til Livs, men at virkelig den hele „Korsar“, saaledes som det ogsaa var at vente af Kierkegaards Syn paa Liberalismen overhovedet, var blevet ham det store Opløsningens Fænomen. End ikke en Parenthes i „Korsarens“ Nr. 251, om at der var mere Nydelse ved at spise tørt Brød og drikke Vand med Hilarius Bogbinder end ved at drikke Champagne med Hr. Bøotius*),

*) Om Boëtius, Udgiver af „Aftenbladet“ 1843—44, tales der oftere i „Korsaren“. Nr. 181 lader ham bl. A. ræsonnere

var derfor undgaaet hans Opmærksomhed, men blev trolig senere sat med paa „Korsarens“ Regnskab*). I de sidste Dage af 1845 udkom da P. L. Møllers „Gæa, æsthetisk Aarbog for 1846“, om hvis første Aargang det havde heddet i „Korsaren“ (Nr. 225), at „denne Bog lader til at være en Parodi paa „Urania“ lige til Titlen“. Imellem de mange fortræffelige Bidrag, som den nye Aargang bragte, var Møllers egen Korpusfeuilleton „Et Besøg i Sorø“ ikke det ringeste, selv om det senere er oplyst, at en Del af de deri forekommende Ytringer om Kierkegaards psykologiske Experiment „Skyldig? — Ikke skyldig?“ er laant af et Brev fra Hauch til Møller (se Kierkegaards „Efterl. Papirer“ I. S. 221). P. L. Møller kom i alt Fald til selv at lægge Ryg til, thi allerede „Fædrelandet“ for 27. Decbr. bragte „Frater Taciturnus's“ knusende Artikel om „En omrejsende Æsthetikers Virksomhed, og hvorledes han dog kom til at betale Gjæstebudet“. Det var i

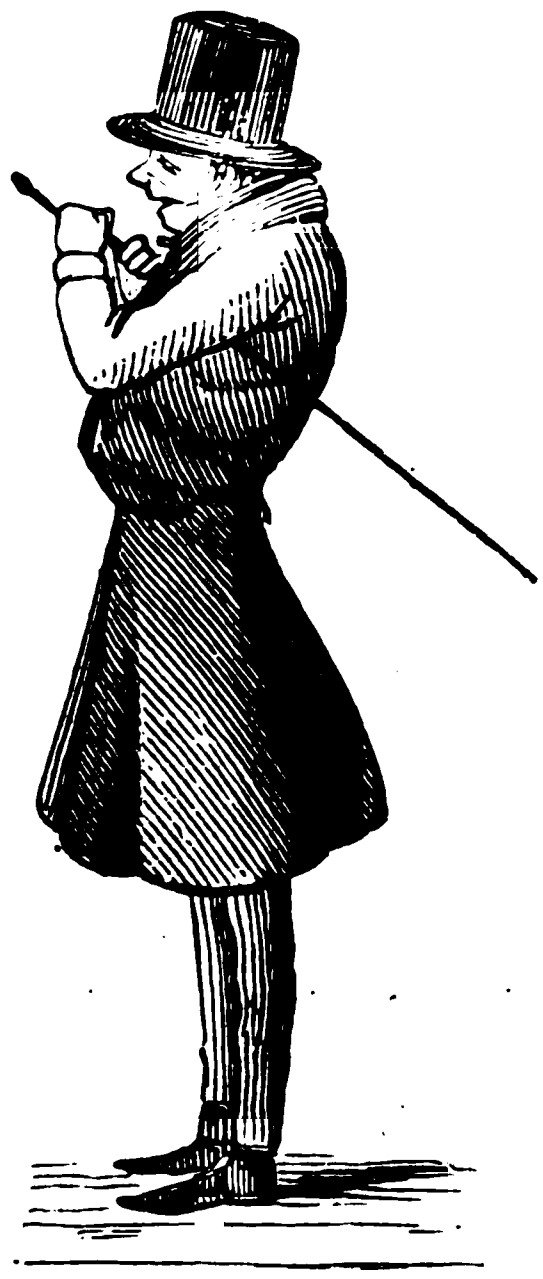
---

saaledes: „„Jeg er akademisk Borger og altsaa et Menneske af videnskabelig Dannelse, der har Beføjelse til at afgive sin Stemme i den offenlige Debat og optræde i Literaturen.“

*) Vi turde næsten endogsaa vove den Gisning, at Kierkegaard i „En literær Anmeldelse“ har laant sit Billede om Skøjteløberen (Se „Fra Fyrrerne“ I., S. 293) fra „Korsarens“ Nr. 55 og saaledes vendt Bladets Ord imod det selv. I en Artikel om „Den republikanske Aand“ hedder det nemlig saaledes: „En frygtsom Skøjteløber kunde saaledes finde Fornøjelse i at løbe over den bundfrosne Sø og glæde sig ved at være fri for al tænkelig Fare, hvorimod den dristige Mand gjerne løber over den tynde Flade og finder sin mandige Stolthed tilfredsstillet ved ene at skylde sin Raskhed, sit Mod og sin Aandsnærværelse den sikre Gang over det mægtige, farlige Dyb.“

denne Artikel, at Kierkegaard gjorde P. L. Møller til „Korsarens“ egenlige Sjæl, og idet Frater Taciturnus minder om, hvorledes hans Foresatte Hilarius Bogbinder var bleven smigret i „Korsaren“, medens Victor Eremita endog havde maattet opleve den Tort at blive udødeliggjort der, ender han med at kalde „Landstrygerens“ Besøg i Sorø „et af disse væmmelige Korsarangreb paa fredelige, respektable Mænd, der i hæderlig Ubemærkethed røgte hver sit Kald i Statens Tjeneste; paa udmærkede Mænd, der ved Meget have gjort sig fortjente, ved Intet latterlige“ o. s. v. Til dette kunde selvfølgelig „Korsaren“ eller rettere her Goldschmidt ikke tie. I Nr. 276, 2. Jan. 1846, besvarede han Angrebet i „Fædrelandet“ med en meget vittig Artikel om „hvorledes den omvandrende Filosof fandt den omvandrende virkelige Redaktør af „Korsaren“,“ medens de medfølgende Billeder fremstillede baade den tavse Broder og Ploug. Det næste Nummer af „Korsaren“ bragte derpaa bl. A. den første af Klæstrups berømte Tegninger af Kierkegaard med Buxerne og Spadserestokken, og nu fulgte Stridsrepliker Slag i Slag (se for „Korsarens“ Vedkommende især Nr. 278, 279, 280, 284, 285, 289, 297, 299, 300, 304). At gaa ind paa Stridens Enkeltheder kan der her ikke være Tale om, da man saavel i det nævnte Bind af Kierkegaards „Efterladte Papirer“, i Kierkegaards „Bladartikler“ og nu endelig i Goldschmidts Erindringer, fornemmelig S. 421—430, med Lethed kan finde alt Stoffet tilrettelagt. Men den yngre Slægt, der gjenopfrisker denne Fejde, som hverken i Vid eller i hensynsløs Skarphed staar tilbage for de navnkundigste Felttog i vor Literatur, bør

dog paa intet Punkt af Striden glemme, at medens Kierkegaards Virksomhed og Betydning for det danske

Aandsliv nu frembyder sig som en samlet Helhed og Enhed, saa var den store Tænker, i hvis menneskelige Personlighed de største og de mindste Egenskaber synes at have været sælsomt blandede, den Gang, i 1846, kun en almindelig Dødelig, hvis kolossale Ømtaalighed nok kunde friste en ung Satiriker til paa ham selv at prøve „den komiske Komposition“, som vi have set, at Kierkegaard tidligere havde savnet hos „Korsaren“*). Men i

---

*) Hvad Georg Brandes's i saa mange andre Henseender interessante og skarpsindige Bog om „Søren Kierkegaard“ angaar, have vi allerede i en Anmeldelse i „Nær og Fjern“, Nr. 255, nedlagt en Indsigelse saavel imod Skildringen af

alt Fald var det upaatvivlelig Goldschmidts Pligt at holde Skjoldet for P. L. Møller, og en Alliance mellem Kierkegaard og „Fædrelandet“ kunde heller ikke virke med nogen dybere ideel Magt paa „Korsaren“; dertil var baade „Fædrelandets“ Uvillie mod dette Blad den Gang for stor, ligesom „Fædrelandet“ og Kierkegaard selv altfor indbyrdes uenige om de bag den personlige Vrede liggende dybere Stridsspørgsmaal*). Hvad Striden imellem „Korsaren“ og Kierkegaard endvidere førte til, saavel offenlig („En literær Anmeldelse“ fra Foraaret 1846 f. Ex.) som privat (de senere udgivne voluminøse Dagbogsoptegnelser), have vi i tidligere Skizzer dvælet ved. Mærkeligt nok taltes dog selv midt under Kampen Kierkegaard og Goldschmidt ved paa Gaden, skjønt den Første

---

„Korsaren“ i Almindelighed som af dens Strid med Kierkegaard i Særdeleshed.

*) Vi anføre det samme Citat som G. Brandes, men rigtignok i en anden Hensigt (se hans Bog S. 225 og S. K.s „Efterl. Papirer“ S. 314–316). „„„Korsaren“ havde naaet“ – siger Kierkegaard – „en saa enorm, for Landet uproportioneret Udbredelse, at Alle vaandede sig under dette Tyranni. Og paa „Fædrelandets“ Kontor var det længst Dommen: der maa gjøres Noget. – – Da handlede jeg; det var den største Tjeneste, der i dette Øjeblik kunde gjøres „Fædrel.“, Giødwad kom ilende op til mig for at faa Artiklen og stod hos mig, mens jeg skrev det Sidste.“ – G. Brandes skulde have ladet Kierkegaard fortsætte: „Altsaa jeg handlede. Hvad gjorde saa „Fædrel.“? Da det saâ, at Sagen blev farlig, tav det, ubetinget – og det Hele kom til at staa som en Galskab af mig“ o. s. v. – Langt kunde selvfølgelig det liberale „Fædrel.“ ikke gaa med den konservative Kierkegaard.

i sin Artikel i „Fædrelandet“ bl. A. havde ytret følgende Ord om „P. L. Møller og Korsaren“: „Saadanne Personer høre ikke til min Omgivelse, og hvor paatrængende og nærgaaende de end ere, det hjælper ikke; det forstyrrer ikke min Glæde over den lille Verden, der er min Omgivelse.“ Ja deres Samtale drejede sig endogsaa om selve Kampens Indlæg, hvilke Kierkegaard karakteriserede ved, at de manglede Respekt for Frater Taciturnus's „højere Ret“. Men saa navngav Kierkegaard sig som identisk med de forskjellige Psevdonymer, og første Gang han herefter mødte Goldschmidt, gik han ham forbi med et forbitret Blik uden at ville hilse ham. „Der var i dette Bliks Forbitrelse“ — siger Goldschmidt — „ligesom i hele Kierkegaards personlige Fremtræden Noget, der strejfede det Komiske. Men dette gled til Side, gav Plads for det Løftede, Ideale, som ogsaa var i hans Personlighed. Det store, vilde Blik havde det ved sig, at det ligesom trak Tæppet bort fra den højere Ret, som Kierkegaard hidtil havde pukket paa. — Inden jeg gjennem Gaderne kom hjem, stod det fast, at jeg vilde opgive „Korsaren“.“

I en Efterskrift til den, sidst i Februar 1846 udkomne „Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift“ vedkjendte S. Kierkegaard sig Forfatterskabet til Psevdonymerne, og enten maa Goldschmidt først længe efter have mødt Kierkegaard, eller ogsaa har Forholdet til „Korsaren“ været vanskeligt at afvikle, thi endnu i Septbr. s. A. modsiger Bladet Rygtet om, at det skal „gaa ind“. Det gik da for saa vidt heller ikke ind, men Goldschmidt

gik ud af det, og fra nu af frembyder „Korsaren“ ingen som helst Interesse.

I det Hele udkom 315 Nummere under Goldschmidts Redaktion, det sidste den 2. Oktober 1846, faa Dage før „Korsarens“ sexaarige Fødselsdag. Boghandler Holt indtager nu Pladsen som „Udgiver og Forlægger under Hr. Cand. Goldschmidts Fraværelse“, men det var forøvrigt Xylograf Flinch, der kjøbte Bladet. Der er en Ungdom, siger Goldschmidt i sine Erindringer, som ikke tøver et Øjeblik med at kaste det snavsede Vand bort, selv uden at have noget renere i Baghaanden. Han opgav derfor den betydelige Indtægt og rejste bort „for at blive af med Vittigheden og lære Noget“. Og med det forunderlige Sammenhæng, der saa ofte kan paapeges i Menneskenes Livsførelse, var det ogsaa det rette Øjeblik for ham at styre ud i det gjærende Evropa.

Forinden vi imidlertid kortelig følge ham paa denne Rejse, efter hvis Afslutning og som hvis Frugt „Nord og Syd“ fremkom, maa vi dog her tilføje et Par Ord om de to særskilt udgivne Bøger, der falde under Korsartiden og selv af „Korsarens“ Modstandere — f. Ex. af „Fædrelandet“ — hilstes som „et virkeligt, maaske endog et sjeldent Talents morgenfriske, foraarsfrodige Førstegrøde“. Naar saaledes P. L. Møller, som ovenfor berørt, allerede i Sommeren 1843 studsede over den ikke 24aarige Goldschmidts „mærkelige Naturbegavelse“ og fandt det Umagen værd at øve sin kritiske Divinationsevne paa Spørgsmaalet om denne Begavelses fremtidige Retning — „om den med stigende Energi vil vende sig mod det politiske Ideal eller koncentrere sig i det æsthe-

tiske“ — nævner han ogsaa flere større Artikler, der, hvad „Lunets Friskhed og komisk Opfindelse“ angaar, i hans Øjne staa paa Højde med Meget af det Bedste i vor Literatur. Flere af disse Artikler, som f. Ex. „En Coopersk Roman“ („Korsaren“ Nr. 124 ff.) eller „Revolutionen paa Ladegaarden“ (Nr. 173), har Goldschmidt selv senere, om end med visse Forandringer, optrykt i 1. Bind af sine „Blandede Skrifter“ fra 1859, og de ere saaledes let tilgængelige for Alle. Det var da ogsaa P. L. Møller, der gav Impulsen til „En Jøde“. Efter et lidenskabeligt Udbrud fra Goldschmidts Side om Samfundets Fjendtlighed imod Jøderne, sagde Møller, idet han gik: „Med saadanne Følelser skriver man en Roman“, og samme Nat skrev Goldschmidt i alt Væsenligt Slutningskapitlet af den nævnte Fortælling, der under „Adolph Meyer“s Navn (men „udgiven og forlagt af M. Goldschmidt“) udkom i Slutningen af 1845. Goldschmidt, der i sine Erindringer opfrisker hele „En Jøde“s Tilblivelseshistorie (S. 364—375), har utvivlsomt Ret i, at Bogen mere var et Stridsskrift end en fri, harmonisk Digtning, og at der i „En Jøde“, ved Siden af ideal Længsel og Fantasi, var mere Bitterhed og mindre Ungdomsglæde end i „Korsaren“, men Almenheden mente omvendt, og „Fædrelandet“, der i sin ovennævnte Anmeldelse (Nord. Lit. Tidende, 11. Jan. 1864) kaldte Bogen „det interessanteste og mærkeligste Fænomen, som den danske Literatur i forrige Aar var forøget med“, fremhævede udtrykkelig, at den delte Udgiver med „Korsaren“, „hvori Mange vistnok og med Rette finde en Modsigelse“. Adskilligt bærer dog alligevel „Korsarens“ Præg i denne Fortælling,

der er lagt tilbage til den æsthetiske Tid, da „Folket endnu ikke havde spist af Journalistikens Kundskabens Træ og set, at det var nøgent“, og hvori der bl. A. forekom følgende til mange samtidige Korsarudtalelser svarende Ord: „Det er et særegent Træk hos de Danske, at de mangle Energi, Energi til at handle, Energi i at elske og fremfor Alt Energi i at hade.“ Ja selv Bemærkningen bag i Bogen under „Rettelser“ er helt i Korsarstilen: „Er der ellers noget Galt i Bogen, saa, end det ikke staar her, er det dog Trykfejl.“ Men Frænde er nu en Gang Frænde værst, og ligesom det i de ovennævnte „Oplysninger i den Siesbyske Sag“ fremhæves, at det „især er Jøder, der angribe „Korsaren“, hvis Udgiver ogsaa er Jøde“, saaledes vendte ogsaa Jøderne sig nu fjendtlig imod denne Skildring af deres Liv (se Erindringer, S. 373—75). „Fædrelandet“, der særlig gjør opmærksom paa det nye Element, som Fortællingen for første Gang bringer frem for den danske Læsekreds, nemlig de rettroende Jøders huslige Liv og religiøse Ceremonier, tager ogsaa Goldschmidt i Forsvar overfor det imod ham rejste Spørgsmaal, om han var berettiget til at røbe sit Folks „Hemmeligheder“ for Verden, saa længe han dog betragtede sig som dets Søn, og i det Mindste tilsyneladende kæmpede paa dets Vegne. — Men, som det altid gaar, den literære Industri kastede sig i alt Fald strax over Jødernes Liv, og allerede det følgende Aar udkom en daarlig Fortælling, „Jøden i det 19. Aarhundrede“, af en C. F. Neerbo.

Det Bedste for Goldschmidt selv ved „En Jøde“ var, efter hans egne Ord, at han ved saaledes efter

Goethes Exempel at forvandle „ein Leid“ til „ein Lied“, en Tid lang følte sig udfriet af det Tryk og den Smerte, som i alt Fald den Gang hørte til Jødeværsenet, og vender man sig fra „En Jøde“ til det Bind „Fortællinger“, der — ogsaa under Adolph Meyers Navn — udkom kort efter „Korsarens“ Opgivelse, faar man ikke alene paa mange Steder et bestemt Indtryk af, hvor lyst og let Digterens Sind er blevet, men ogsaa af, hvor god Anledning der havde været til det foregaaende Aar at byde ham et saa varmt Velkommen paa den danske Literaturs Grund. Hvem vilde saaledes overfor „Min Onkels Tømmerplads“ eller de øvrige „Erindringer fra min Onkels Hus“ tænke paa en jødisk Forfatter? Selv i ren national Henseende har man med Rette kaldt flere af disse Smaafortællinger klassiske. Som bekjendt ere baade de og største Delen af Bindets øvrige Indhold for nylig gjenoptrykte i „Fortællinger og Virkelighedsbilleder“, dog atter med visse Ændringer og Udeladelser, f. Ex. af Allusioner til Tidens brændende Spørgsmaal og Lignende*).

IV.

Den anden Oktober 1846 var det sidste Nummer af „Korsaren“, som bar sin Stifters Navn, udkommet, og allerede sex Dage efter befandt M. Goldschmidt sig i

---

*) Se t. Ex. S. 15 i Originalen (S. 21 i Optrykket) om hvorledes en liberal Mand plejer at takke for en Toast ved et Festmaaltid, eller følgende Ytring S. 229: „Jeg kjender ikke noget smaaligere, mattere, ubetydeligere Folkefærd end det kjøbenhavnske.“

Hamburg. Det var, som ovenfor berørt, et mærkeligt Tidspunkt at stævne ud i det store Evropa paa. Hvor han kom hen, hedder det senere i „Nord og Syd“ (1850, IV, S. 289), fornam han, navnlig da i Tydskland, Despotismens Afskedssuk. Endnu sad den vel paa sin Trone med Scepter og Guldkrone paa, men den var død. „Dødssukket gik hen over Landene, det lød tungt og hult som i Skoven, naar det er mod Uvejr, men i Græsset pippede det, Alting rørte sig saa livsfrodigt og stod dog stille, Alting ventede med tilbageholdt Jubel. Man lærte saa meget af Menneskene, thi deres Haab var frejdigt og saâ langt ud, og deres Hjerter vare unge.“ De revolutionære Dønninger, paa hvilke Decenniet allerede havde været saa rigt, vare ligesom i Havblikket inden Stormen for en Stund gaaede til Hvile, og først i Italien og derpaa i Tydskland saâ det endogsaa ud, som om Monarkerne selv vilde føre deres Folk imod Frihedens forjættede Land. Et nyt Haab tændtes i Sjælene. Maalet maatte kunne naas uden Revolution. I Stedet for Republiken begyndte en ny Statsidé at dæmre i Synskredsen: „Kongedømmet med republikanske Institutioner“. Som en afgjort Republikaner var Goldschmidt rejst ud. Allerede Programmet for „Nord og Syd“ skulde vise, hvad han havde lært i Evropa fra Oktober 1846 til Oktober 1847.

Det falder udenfor denne Skizzes Opgave at give en Skildring af det daværende Evropa, og Goldschmidt har ogsaa selv i „Nord og Syd“ saa ofte og saa udførlig behandlet Metternichs, Frederik Wilhelm IV's og Pius IX's Tid, at vi i alt Væsenligt sikkert kunne indskrænke

os til at følge ham paa hans Rejse. Skildringerne fra Tydskland, Italien og Schweiz, de Lande, som Goldschmidt besøgte i Aarets Løb, samt Dagbogsoptegnelserne under Rejsen — saaledes som de senere tryktes i „Nord og Syd“ eller i poetisk Indklædning anvendtes i „Hjemløs“ — vidne noksom om, hvor godt han brugte sin Tid derude.

Julirevolutionen havde havt en indgribende Betydning for Tydskland. Det tidligere blinde Had imod Frankrig havde veget Pladsen for Beundring, og Frihedens Venner ilede til Paris, hvor ikke blot en Borgerkonge havde afløst den legitime Hersker, men hvor en hel ny Literatur pludselig var vældet frem af Jordens Skjød*). Med Heine og Börne i Spidsen, der begge strax efter Julirevolutionen gik til Paris, traadte nu ikke mindst Jøderne aktivt op i Literaturen og Pressen, og idet de kæmpede for deres egen Emancipation og deres egne Rettigheder, saâ det snart ud, som om det var dem, der førte an i Kampen for Menneskerettighederne i Almindelighed. Af Heines og Börnes Skrifter fremgik saa midt i Trediverne „det ungé Tydskland“, kaldet saaledes efter en Bog, som en af Skolens Forfattere, Wien-

*) Se bl. A. Julian Schmidts „Geschichte der deutschen Literatur seit Lessings Tod“, III, S. 209—401. Goldschmidt siger ogsaa et Sted selv: „Saa længe vi i Tanken maatte gaa til Frankrig for at se Liv og Bevægelighed, „Frihed og Folkeværdighed“, var dette Land i mange Henseender vort aandige Hjem, og Danmark var ikke fuldstændig vort Fædreland, fordi en væsenlig Del af vor Bevidsthed ikke kunde finde sin Bopæl deri.“ („Nord og Syd“, 1850, IV, S. 291).

barg, havde helliget det unge Tydskland, og medens det hegelianske Venstre med Arnold Ruge i Spidsen forvandlede Mesterens Filosofi, der tidligere havde været Berlinerhoffets Skjødebarn; til den politiske Radikalismes Doktrin, angreb David Strausz og Tübingerskolen den historisk-dogmatiske Kristendom, samtidig med at Ludwig Feuerbach erklærede Theologien for Anthropologi. Efter det unge Tydsklands første Førere, som Heinrich Laube og Karl Gutzkow, kom dernæst i Begyndelsen af Fyrrerne de politiske Lyrikere, som Herwegh, Hoffmann von Fallersleben og Freiligrath, med hvis Digtning vi ogsaa have set „det unge Danmark“ — baade „Fædrelandet“ og „Korsaren“ — sympathisere. „Digtersjælene,“ — siger Viktor Rydberg i en Karakteristik af C. W. A. Strandberg*) — „følsommere end andre for de usynlige Kræfter, som forberede det Tilkommende, fornam og bebudede, hvad der skulde ske. Der var en vældig Samklang af evropæiske Harper, som opflammede til det forventede store Sammenstød.“ Ogsaa fra Norden havde der blandet sig Røster i det store Frihedskor. Henrik Wergeland først og senere Talis Qualis og Carl Ploug sang hver paa sin Vis, og have vi ovenfor havt Ret i at betegne „Korsarens“ ungdommelige Hymner til Frihedens Ære som politiske Digte i Prosa, saa maa ikke mindst M. Goldschmidt nævnes i denne Sammenhæng. Bestandig var „Korsaren“ kommet tilbage til de „Narre og taabelige Drømmere“, om hvis „Anelse og Længsel efter Frihed“ Historien vidner. „Ja vi skulle forbande dem“

---

*) Se „Nær og Fjern“ Nr. 341 og 342.

— udraaber den 22aarige Digter („Korsaren“, Nr. 51, Oktbr. 1841) — fordi de have ladet os drømme en Drøm, vi aldrig kunne glemme, og som den dybe Længsel stadig beskjæftiger sig med at gjøre virkelig. Vi skulle forbande eder, I Fortidens og Nutidens Helte — dig, Cato, som hellere vilde dø med Friheden end overleve den; dig, Timoleon, som for Friheden havde Kraft til at afslaa en Krone; dig, Winkelried, som for Frihedens Skyld trykkede de fjendtlige Spyd imod dit Bryst; dig, Carrel, som lod dit Vaaben, den frie Presse, sønderbryde, hellere end du gav efter for Despotiet, og som af Despotiets Træl modtog Dødsstødet — vi skulle forbande eder Alle; thi, ikke sandt? det er en taabelig, fantastisk Drøm, denne Frihed!“ Det var den samme unge Frihedssværmer, der ved et Gilde i Akademikum havde holdt den Tale om Tscherkesserne (se Erindringer, S. 292), som Hostrup i første Akt af „Gjenboerne“ lægger Hutter i Munden, fordi Rusland for ham ligesom for Talis Qualis stod som „Verdens Goliath“, Despotiets og Trældommens Arnested. Det var den samme Yngling, i hvis aabne og let paavirkelige Sjæl hele „det unge Evropas“ vexlende Sindsstemninger afspejlede sig, lige fra saadanne Rørelser som „Verdenssmerten“ og „Evropa-Trætheden“ til det luende Haab om, at en ny Dag gryede for Folkene og Menneskeheden. „Der gives Mænd — hedder det i „Korsaren“, Nr. 124, Febr. 1843 — „som siges at være Evropa-Trætte. Dette Evropa, Jordens Hjerte, det Punkt, hvor Civilisationens store Pulsslag slaa, ere disse Mænd, civiliserede Mænd, trætte af. — De sige, disse Mænd, at Hjerterne ere uddøde i Evropa,

at de af Ælde ere skrumpede ind til en tør Masse, at Blodet, der i tidligere Tider flød saa rødt og saa varmt og saa kjækt, er blevet sejgt af Alderdom, at det flyder tykt og sagte, at dets inderste Liv er dødt. De sige Ord, der omtrent lyde saa: at Evropa, Bedrifternes, Frihedens Jordbund, har været saa længe bearbejdet og har frembragt saa længe, at det nu ligger som en udpint Ager, der bærer lange Straa, men i Straaet golde Kjærner. — Men se ud over Evropa, og det lyser dog hist og her som Kornmodn i Natten, det bobler, som om det hist og her hemmelig koger. Maaske det koger Mænd.“ Og to Aar efter i April 1845 (Nr. 237) hedder det til det danske Folk: „Nu er Foraaret kommet over Evropas Nationer, og frit strømme Safterne gjennem deres Aarer. Foraaret er ogsaa kommet til dig med sin Uro og sine længselsfulde Attraaer; men du mægter ikke at rejse din Krone. Der er en Uro over det hele Folk, en ængstelig Søgen og Higen, som mod et Jordskjælv.“ Det er træffende bemærket af en svensk Literærhistoriker*), at netop det Ubestemte i „det unge Evropas“ politiske Program ikke mindst bidrog til dets Digteres Folkegunst, og at ogsaa den politiske Romantik havde sin „blaa Blomst“ i den „Frihed“, om hvilken der med saa glødende men ogsaa med saa abstrakte Ord blev sunget og talt, men det kan ikke nytte at nægte det — siger Viktor Rydberg i den ovenfor anførte Skildring —: de Unge den Gang syntes, at de stod som Odyssevs's

*) Gustaf Ljunggren i hans „Förord“ til C. W. A. Strandbergs „Samlade Vitterhetsarbeten“.

Mænd paa Lotofagernes Kyst. „Paa den ene Side Ideernes Hav, gyngende Bølger, som oprørtes mere og mere, men bag hvilke man havde at søge Fædrenes forjættede Land. Paa den anden Side, paa den romantiske Strandbred, de milde Lotofager, den smeltende Følelses-Lyriks Sønner, som i Blomsterskaaler fremrakte deres Lotosfrugter, hvis Saft fik En til at sky de øde Vande og glemme Kysten der bagved. Da lød, som fordum fra Odysseus's Barm, en Røst, som opfordrede de Nølende til at gaa ombord, klæde sig i Malm, ordne sig paa Rorbænkene og med Aarer og Vaaben bane sig Vej fremad imod Menneskehedens Maal."

„Det unge Danmark" havde da altsaa heller ikke tøvet med at slutte sig til den almenevropæiske Bevægelse, og ligesom vi i tidligere Skizzer have vist, hvorledes det ogsaa paa dette Punkt af vort Aandsliv i Særdeleshed var Tydsklands Indflydelse, der gjorde sig gjældende (se „Fra Fyrrerne", I, S. 271), saaledes have vi ovenfor i Sammenstødene mellem de akademiske Liberale og „Korsaren" ogsaa set den nationale og den kosmopolitiske Afskygning i Frihedsmændenes Rækker. Fra et literærhistorisk Synspunkt betragtet, ville vel altid Carl Ploug og M. Goldschmidt staa som de mærkeligste Repræsentanter for „det unge Danmark" i Fyrrerne, men vi maa dog ogsaa strax gjøre opmærksom paa en anden væsenlig Forskjel imellem dem. Ploug var et bestemt politisk Partis anerkjendte Høvding, eller dog dets Digter og „Pennefører", og for hvert Aar der gik af Decenniet, rykkede hans Falanx frem imod Sejren, medens Goldschmidt og „Korsaren" levede i en fuld-

stændig Ensomhed sammen, til alle Sider omgiven af det hele officielle Livs Fjendskab (se ovenfor S. 259). I sex Aar havde Goldschmidt kæmpet utrættelig med alle Alvorens og Viddets*) Vaaben; nu trængte han til at se „det unge Evropa“, hvis hjemlige Talsmand han fremfor nogen Anden havde været, paa nærmere Hold og smedde sig nye Vaaben i de store Friheds-Esser. Der var vel neppe heller i 1846 nogen dansk Publicist, der saavel i politisk som i religiøs Henseende kunde have medbragt saa levende en Forstaaelse af hvad der rørte sig ude i Verden som netop Goldschmidt. Selv — siger han senere i en Karakteristik af Arnold Ruge — rejste han ud med „en Art Tro, maaske mest fordi jeg som saa mange Andre aldrig havde givet mig af med Tvivlen“, og vi skulle strax nedenfor se, hvor skarpt og uafhængig han ogsaa overalt opfattede det aandelige Frihedsrøre saavel som det sociale. Thi, som det hedder i hans egen Skildring af „den hellige Alliance“ („Nord og Syd“, 1848, II), da det endelig brast for de sammensvorne Potentater med at bruge Vorherre som Politimester, grebes Folkeslagene af en uhyre Mistillid til Gud som Medkontrahent i Alliancen, og den nye Friheds-bevægelse i Tydskland begyndte med Atheisme. I sine

---

*) I en Skizze af Republikaneren Carl Heinzen („Nord og Syd“ 1848, I, S. 206) siger Goldschmidt karakteristisk nok for den, der var rejst ud „for at blive af med Vittigheden“, at det Eneste, der manglede Heinzen, var Vid og Lune, og tilføjer: „Ofte er denne Sjælsevne fornøden i Kampen mod det gamle Evropas forældede, latterlige Former.“

Erindringer (S. 376) minder Goldschmidt ogsaa om, hvor lidt Tidens mere og mere voxende Lidenskab gik i Retning af det Kirkelige, samt hvorledes han paa sin Rejse „undervejs baade traf sammen med dem, der vilde tilvejebringe et nyt Menneskeligt ved at omstyrte Kirke og Samfund, og dem, der vilde bevare og hævde Samfundet ved Hjælp af Kristendommen som ideal Humanisme“. Som Jøde kunde han vælge frit mellem begge, og paa Basis af den sidstnævnte blev senere „Nord og Syd“ til.

Den ottende Oktober 1846 stod altsaa Goldschmidt i Hamburg. En ung Mand, ved Navn Marr, var den første Kommunist og Atheist, han traf paa. Marr var meget livlig og kammeratlig, men vild og holdningsløs og blev overalt udvist af Politiet. Han udviklede, at der hverken var nogen personlig Gud eller personlig Udødelighed, og forekom Goldschmidt som et Menneske, der ikke havde anden Rolle at spille i Verden end gjøre Spræl og tom Larm. Da Goldschmidt derfor senere i Leipzig traf Marrs Fader, den berømte Skuespiller, og antog, at Faderen fulgte Fyren med samme Øjne, som hans Fader i lignende Tilfælde vilde have fulgt ham, var hans Tone elegisk-deltagende, men Faderen udbrød: „Ei, was! der Jung' muss sich in der Welt versuchen!“ — Allerede i Hamburg skulde forøvrigt Goldschmidt erfare, hvor vanskeligt det i disse Tider var at være „det danske Folks selvbestaltede Chargé d'affaire i Tydskland“. Han fortæller saaledes i „Nord og Syds“ Dagbog for 7 April 1848, hvorledes han hos den bekjendte Boghandler Campe maatte forsvare, at Slesvig var et dansk Land, og da han tilsidst erklærede, at han selv

havde været til Stede paa Skamlingsbanken mellem 10 til 12000 Mennesker af den slesvigske Almue og havde talt med mange Bønder, hvis Sprog var lige saa dansk som hans eget, blev Campe saa forbitret, at han hævede den allerede sluttede Akkord om en tydsk Udgave af „En Jøde“.

Den 12 Oktober kom Goldschmidt til Leipzig og blev her til den 4. November. En ung Schwaber og dramatisk Digter, Dr. Köberle, indførte ham i det „aristokratiske“ „Gesellschaft der Vatermörder“, hvilket skrækkelige Navn dog kun skrev sig fra, at man for Spøg sagde, at det at drikke et Glas Vin for de Penge, man fik hjemmefra, var at tage Livet af sin Fader. Selskabets „Aristokratisme“ bestod ogsaa kun i, at man ikke vilde indlade sig med tvetydige Literater, som vare hyppige i Boghandlerstaden. Blandt Selskabets faa Medlemmer var den senere bekjendte Literaturhistoriker Julian Schmidt den mest fremragende; andre Medlemmer vare Wilhelm Hamm, senere en indflydelsesrig Embedsmand, Ministerialrath i den østerrigske Administration under Grev Beust, Kuranda, bekjendt fra den østerrigske Rigsdag, samt den svenske Musiker Josephson, over hvis ejendommelig bløde Væsen Goldschmidt senere formede Mendoza i „Hjemløs“.

I „Neue Freie Presse“ for 13. Juli 1874 har den ene af disse Venner og Omgangsfæller, Wilhelm Hamm, opfrisket forskjellige Minder fra de unge Dage i en Feuilleton om „Der dänische Corsar“. Han fortæller, hvorledes Goldschmidts Ry var gaaet forud for

ham*). „Vi vidste," — hedder det — „at han var Stifter og Redaktør af „Korsaren", det berømte satiriske Blad, der, enestaaende i sin Art, havde naaet en utrolig Udbredelse og en betydelig Indflydelse i hans Fædreland; ligeledes vare andre gode Ting bekjendte om hans øvrige Bestræbelser paa Digtekunstens og Kritikens Omraader. Altsaa fandt han strax sin Stol i vort Tafelrunde og fra alle Sider varm Imødekommen." Hamm gjennemgaar derpaa nærmere „Korsarens" Historie, minder om, hvorledes Bladet var Thorvaldsens Yndlingslekture (i Følge hans Kammertjener Wilckens Udsagn), og undersøger endelig Grundene til „Korsarens" overordenlige Lykke. Til Dels, siger han, lader den sig forklare af Foretagendets Nyhed og Verve, men væsenligst beroede den paa Udgiverens Ejendommelighed. „En pur ung Mand, politisk og poetisk bevæget, der lever, lider og aander for sit Blad og derfor ogsaa river Alle med sig, som have bevaret Modtageligheden for de højeste Interesser — en saadan er sjelden og, hvis han træffer det Rigtige, uimodstaaelig. Med sin Udbredelse aflagde ogsaa „Korsaren" det beskedne Klædebon, hvori den i Begyndelsen var optraadt; den optog Illustrationer og smykkede sig med satiriske Træsnit. Og i denne Form er den bleven Fader til og Mønster for alle de talrige politiske Vittighedsblade, der, efter Aaret 1848, skjød frem af Jorden som Paddehatte og for det Meste igjen forsvandt lige saa hurtig som disse. „Kladderadatsch"

---

*) Allerede i Oktober 1843 var et Udvalg af „Korsarens" Artikler paa Tydsk udkommen.

f. Ex. er afgjort foranlediget af den, efter hvad David Kalisch for sit Vedkommende gjentagne Gange har forsikret. Saaledes tilkommer der den danske „Korsar“ en fremragende Stilling i den periodiske Literaturs Historie.“ Hamm, der kalder Goldschmidt „en Dansk med Liv og Sjæl“, giver derpaa følgende Skildring af dennes Udseende: „Hvor staar Vennens hele Skikkelse endnu ikke tydelig for mig, med den zirlige og dog tætbyggede Figur, med de store, varme Øjne, den af mørkebrunt, let krøllet Haar omgivne Tænkerpande og den velformede Mund, der kunde tale saa mildt og dog saare saa sarkastisk. Kraft og Elasticitet aabenbarede sig i enhver Bevægelse; den ydre Optræden var indtagende og elegant i Ordets bedste Betydning.“

Det var altsaa smukke, belærende, kammeratlige Dage, der tilbragtes i Leipzig. Undertiden spadserede Vennerne gjennem den smukke Skov Rosenthal ud til Gohlis, hvor Schiller havde boet, og hvor de traf Medlemmerne af et andet Selskab, „die Gesellschaft der Maikäfer“, som hver Søndag spillede Billard derude. En Professor Biedermann, Redaktør af en populær sachsisk Avis, indførte den danske Rejsende i dette Selskab, men Goldschmidts Forsøg paa at vinde en tydsk Journalist for den danske Sag mislykkedes, og det Eneste, han opnaaede, var, at man en Søndag Aften, efter en heftig Disput, „for at vise sin Agtelse for den danske Nationalitet og for ikke at være ugjæstfri mod den Fremmede“, tilbød at afstaa Haderslev Amt. (Se det ovenfor anførte Sted i „Nord og Syds“ Dagbog.) En anden Billardscene fandt Sted i Gohlis. En Dag spillede Goldschmidt Billard med en

Professor, han ikke kjendte, og som var rasende slesvigholstensk. Nogen Tid i Forvejen havde der været en Epidemi mellem Svinene i Tydskland, og „Korsaren“ havde sagt, at der var udbrudt Sygdom mellem Forbunds-Svinene. Professoren gjorde dette til et stort Ankepunkt mod de Danske og sluttede med: „Hvad kan det være for et Menneske, der har skrevet det?“ Goldschmidt svarede: „Det har jeg skrevet.“ — Professoren saâ yderst overrasket paa ham og spillede videre. Da Partiet var endt, bukkede de for hinanden og saas ikke senere.

Ogsaa med N. V. Gadé, som samtidig opholdt sig i Leipzig, færdedes Goldschmidt en Del og blev af ham indført i den musikalske og gjæstfri Familie Härtel, hvor han tilbragte adskillige behagelige Aftener. — Af større Betydning var imidlertid Bekjendtskabet med Mænd som Arnold Ruge, Julius Fröbel og Robert Blum, der dels allerede havde spillet og dels snart skulde spille en betydelig Rolle i deres Fædreland. I „Nord og Syd“, 1848, IV, og 1849, VI, vil man kunne finde mer eller mindre udførlige Karakteristiker af dem alle. Blum, til hvem den unge Marr fra Hamburg havde givet Goldschmidt Brev og venskabelig Anbefaling, var den Gang Theaterkasserer i Leipzig, og Goldschmidt tilstaar aabent, at han ikke saâ Stjernen funkle over det ringe Tag, der husede den senere Chef for Venstre i det tydske Riges Parlament i St. Paulskirken i Frankfurt, skjønt Blum allerede den Gang var en navnkundig Mand. I Arnold Ruge traf Goldschmidt derimod en Personlighed, der øjensynlig har været af væsenlig Betydning for hans egen Udvikling,

og Skildringen*) af Ruge giver tilmed saa mange interessante Oplysninger om „formartslige“ Stemninger og Tilstande — hvis vi tør bruge dette tydske Udtryk — at vi et Øjeblik skulle dvæle derved. Hvad der da i denne og andre Kredse overraskede den danske Rejsende, især i Førstningen, var Samtalernes Indhold, der næsten altid, naar det ikke dvælede ved Musik, gik fra politiske Gjenstande over til en religiøs Disput eller Undersøgelse af Guddommens Natur og Væsen og da mest i negerende Retning, idet man gjerne gik ud fra den Sætning, at der ikke var nogen personlig Gud, og kun var uenig om de deraf følgende Trosartikler. Dette, siger Goldschmidt, stemte ganske nøje overens med den hele tydske Tilstand, eftersom Regeringerne ved at nægte Oppositionen at sysselsætte sig med jordiske Ting, drev den op i Tankens Region, hvor den da tog sig den videste Frihed. Under den usalige tydske Tilstand fra 1820—46, under Umyndigheden, Mistænksomheden og Forfølgelsen, der gjorde de uafhængige store Aander smaalige, fordi de maatte sysselsætte sig med smaa Ting, var ogsaa Ruge

---

*) Se den anførte Karakteristik i „Nord og Syd“, der indledes med følgende Motto af J. L. Heibergs „Om Filosofiens Betydning for den nuværende Tid“: „Det nytter nemlig ikke, at vi skjule eller besmykke Sandheden; vi maa tilstaa os selv, at Religionen i vor Tid for det Meste kun er de Udannedes Sag, medens den for den dannede Verden hører til det Forbigangne, det Tilbagelagte.“ — Saavel denne Karakteristik som de fleste andre nedenfor anførte Udtalelser af „Nord og Syd“ ere ogsaa gjenoptrykte i „Blandede Skrifter“ og „Fortællinger og Virkelighedsbilleder“.

blevet Egoist. Hans eminente Aandsevner vare ikke blevne anvendte i Praxis, ikke gjorte frugtbringende for hans Medmennesker, og da den evindelige Sysselsættelse med den blotte Tanke svækker en Mands Følelse for det virkelige Liv, var Ruge ogsaa kommet til at høre til dem, der, fordi de ikke turde røre ved „Kongen af Guds Naade“ eller hans mindste Embedsmand, steg op til at afsætte den Gud, der var Kongen naadig. „Ved at høre Folk saaledes gaa ud og ind i Himlens tomme Sale“ — siger Goldschmidt — „forekom jeg mig ofte som en af hine Væringer, der kom til det pragtfulde Miklagard indhyllede i Bjørneskind, og jeg tænkte da paa, om det ikke var bedst at klæde mig paa Moden ligesom de Andre. Men naar jeg om Aftenen efter en saadan Dag talte Dansk til mig selv, lød Sproget saa trofast-bebrejdende, saa jevnt og gemytlig paamindende; det kunde ikke bære de Tanker, der klang godt paa Tydsk, og saa var det, at Tankerne følte sig usikre som i Søgang.“ — Arnold Ruge var en smuk, kraftig bygget, bredskuldret Mand med lyst Haar og røde Kinder*), i Stedet for at Goldschmidt havde ventet at finde en lille bleg og hentæret Filosof i den berømte Nationalitetshader og Fører for yderste Venstre af det Hegelske Parlament. Han kunde tale filosofisk i et populært Sprog, og da han begik den i Filosofernes Øjne store Vanhelligelse at gjøre

*) I en senere Artikel siger Goldschmidt om Ruge: „For mange Danske kan jeg gjøre ham anskuelig ved at sige, at han ved sin Friskhed, sit djærve Lune og sin gemytlige Maade at samtale paa, ligner Poul Møller.“ Se „De Landflygtige i England“, „Nord og Syd“, 1851, VII.

Filosofien forstaaelig for Borgerfolk, sagde man om ham, at det var bare Stil og i Grunden ingen Tanker. Det er interessant at høre Ruges Svar paa disse Beskyldninger, saa meget mere som man jo ogsaa herhjemme har havt travlt med Goldschmidts og Andres „Stil“. „Det vækker virkelig“ — sagde Ruge — „hos det store Publikum en Slags Uvillie mod en Forfatter, naar der bliver sagt om ham, at hans hele Force er Stilen; thi derved tænker Mængden sig Forfatteren sidde og file og pille paa sine Ord, klæde sig aandelig paa som en moskusduftende Dandy, medens den virkelige Stilist kun er beskjæftiget med sin Tanke. Man kan udvikle og forbedre sin Stil, men ikke ved at file paa Sproget; Vejen er en ganske anden: Man maa i Livet styrke sin Karakter, udvikle sin Selvkritik og sin Skjønhedssans. Hvad Fortjenstfuldt eller Fejlfuldt der er i min Stil, er voxet frem i Wiens og Paris's Saloner, imellem Mænd og skjønne Kvinder, paa Schweiz's Bjerge, i Venskab og Fjendskab med Menneskene, og i Rom mellem Vatikanets, Capitoliums og Villa Albanis antike Former, som ikke blot ere Form, men Stil, Aand og Legeme i Et.“ — Paa et andet Sted i „Nord og Syd“ (Dagbogen for 7. April 1848) redegjør Goldschmidt for Ruges anti-nationale Ideer og siger om ham, at han ikke blot anser Nationaliteten, navnlig den tydske, for en ligegyldig Sag, men for en farlig Sag, der til alle Tider har staaet i Despotismens Tjeneste og overdøvet Frishedsraabene. Hvis de tydske Slesvigere vilde være med Tydskland, havde ingen Magt i Verden Ret til at forhindre det, vilde de danske Slesvigere følge med Danmark, saa kunde de det. Støttet paa Goldschmidts

Oplysninger om Forholdene, skrev Ruge ogsaa en lille Piece mod Schleswigholstenerne*).

Fra den 4de til den 7de November fængslede Billedgalleriet Goldschmidt i Dresden, hvorpaa han over Tôplitz og Prag gik til Wien. I „Nord og Syd“ for 1848, II, findes „Brudstykker af Rejsedagbogen“ meddelte saavel i en særlig Artikel som indskudte i en Skildring af „Revolutionen i Østerrig“. I Wien, hvortil han indtraf den 12. November, fandt han Landsmænd som den tidligere Præst ved den jødiske Menighed i Kjøbenhavn Mannheimer, Arkitekten Theophilus Hansen og Maleren Blunck, ligesom han ogsaa snart stiftede Bekjendtskab med Hovedstadens literære Verden og blev indført i „Concordia“, det bekjendte Selskab for Literater og Kunstnere. Castelli, Leopold Kompert, Grillparzer, Saphir og Flere kom ham venlig i Møde, ligesom han ogsaa fornyede det Bekjendtskab, han paa sin første Udenlandsrejse havde gjort med sin halve Landsmand, Digteren Hebbel, hvis Tragedier i Begyndelsen af Fyrrerne havde givet Anledning til skarpe Meningsudvexlinger mellem

---

*) Goldschmidt tilføjer, altsaa i April 1848, som sin fuldkomne Overbevisning, at havde Regeringen givet en virkelig Folkefrihed i Januar eller Februar s. A. og dermed forberedt en Konstitution, saa havde Alt kunnet gaa godt. Ruges hele Parti vilde have rejst sig og over hele Tydskland udbasunet os Danske som en Art „Befriere“, og den fornuftige Befolkning i Hertugdømmerne vilde være bleven utilgængelig for de senere Bevægelser. — Goldschmidt minder om sine Udtalelser i „Nord og Syd“ saavel som om sine Ord paa Kasino Mødet den 11. Marts. (Se ogsaa ovenfor S. 273—275.)

J. L. Heiberg og P. L. Møller, og hvori ogsaa „Korsaren“ paa sin Vis havde taget Del. Da Saphir, den bekjendte komiske Forfatter, hørte, at Goldschmidt rejste for at blive af med Vittigheden, blev han højst overrasket og bad ham ironisk om at overlade ham, hvad han havde tilovers. Ogsaa i den store Verden blev Goldschmidt indført, og den unge Digter saâ og lærte. Den lille Fortælling „Maske-Lykke“, der blev trykt i „Nord og Syd“ for 1851, VI, er ligeledes et Rejseminde fra Donaustaden. Andre Berømtheder som Meyerbeer, for hvem der en Aften blev givet en Fest i Concordia, og Schweizeren Tschudi kunne maaske ogsaa nævnes. Men var Livet saaledes behageligt og afvexlende nok, saa havde det dog ogsaa sine Skyggesider. Metternichs Haand laa tungt paa Landet og Folket. Saaledes undrede Castelli sig over Goldschmidts lille „Fortælling om en Flue“ og troede, at han maatte være landsforvist for dens Skyld, og da Goldschmidt en Dag hos en Boghandler vilde kjøbe en tydsk Oversættelse af Platons Dialoger, fik han at vide, at den Bog var forbudt. „Platon forbuden!“ — hedder det i Dagbogen — „Under saadanne Omgivelser voxer i Erindringen den danske Frihed og bliver stor, og Meget, som man hjemme oversaa, anerkjender man først her. Bevarede man ikke i sit eget Indre en uudslettelig Erindring om Friheden, saa kunde man her glemme, at Mennesket er skabt i Guds Billede. „Muligt“, tilføjer Goldschmidt, „bidrog den almindelige Frygt for Spioner til, at Folket syntes mere servilt, end det virkelig var, men faktisk vare Wienerne i hele det øvrige Tydskland ansete for en ejendommelig Menneskerace, hvis Be-

skjæftigelse var at spise, drikke, sige Kjældermænd og nære en næsten vanvittig Kjærlighed for Musik. I Henseende til aandeligt Udbytte maatte derfor Opholdet i Wien staa langt tilbage for det i Leipzig. Efter en Maaneds Sus og Dus blandt det „musikalske, sanselige og letsindige Wienerfolk“ rev han sig derfor løs og naaede gjennem Snevejr og streng Kulde til Triest. Den 20. December var han i Venedig. Endnu var han altsaa paa østerrigsk Grund, og Kanonskuddet fra Arsenalet, Signalet til Venedigs Garnison, Tegnet paa, at Østerrigernes Vaaben herskede i Staden, maatte ogsaa fylde hans Sjæl med „usigelig Smerte“. Da han imidlertid fandt, at George Sand i l'Orco allerede havde skildret disse Følelser, foretrak han senere at meddele denne „Fortælling fra Venedig“ i Oversættelse (se „Nord og Syd“ for 1848, IV).

Den 29de December kom han til Florens. „Jeg har dog været der! Og Erindringen derom er som et Hus i en fredet Lund, eller som en stille Bugt, fjern fra Havets stærke Bølgeslag.“ (Se „Et Billede fra Florens“, „Nord og Syd“ for 1848, II.) Men Vejret var saa fjendtligt og han selv saa utaalmodig, at han allerede den 2den Januar rejste videre til Rom, hvor han ankom den 5te Januar 1847.

Vi have i en tidligere Skizze (se „Fra Fyrrerne“ I, S. 56—57) berørt Goldschmidts Ungdomsdrømme om en theokratisk Republik, omtrent som i Middelalderen, da den hvide Ypperstepræst i Rom var som et Forsyn, der standsede Krige, beskyttede de Svage og havde Lindring og Trøst for de Lidende. Nu var det,

som om Drømmene vare blevne til Virkelighed. Et „ungt Italien“ var fremgaaet af det af Mazzini grundede hemmelige Forbund til Italiens Befrielse, og da Konklavet efter Gregor XVI's Død i Juni 1846 havde valgt den unge Kardinal Mastai-Ferretti til Pave, var han kommet sit Folk i Møde med Amnesti, Afsættelse af upopulære Embedsmænd og Pressens Frigivelse. Aaret 1847 begyndte med en Jubel, som ogsaa slog Goldschmidt i Møde, da han efter den barske Vinter i Norditalien endelig naaede Syden og i den milde Aften kjørte mod Rom. I en levende og farverig Skildring (se „Pius IX“, „Nord og Syd“ for 1849, V) har han selv opbevaret Mindet om disse uforglemmelige Dage, hvor „Evviva Pio nono!“ var det Feltraab, der samlede Italienerne som Venner og Brødre i én Lejr, saavel som om sit Rejseselskab, de tre tilbagevendende Landsforviste, af hvilke især Federigo Pescantini nævnes som en af dem, han „har elsket mest af alle Mennesker“. Hvor kort Jubelen skulde vare (se bl. A. ogsaa Skildringen af Italien og Mazzini i „Nord og Syd“ for 1849, VI) tænkte Ingen af dem den Gang paa, da de holdt deres Indtog i den evige Stad.

Ogsaa fra Opholdet i Rom findes der interessante Brudstykker af Rejse-Dagbogen optagne i „Nord og Syd“ (1849, V), ligesom der andre Steder i samme Tidsskrift dvæles ved andre Minder fra Opholdet dér (se f. Ex. „En tydsk Digter og hans Hustru“, „Nord og Syd“ for 1849, I). Til hans nærmeste Omgang hørte Ernst Meyer, fremmede Kunstnere som Riedel, Höninghaus og Volquartz, samt især Pescantini. Med Historie, de græske Dramer og Platons Dialoger syslede han ivrig. Han var jo ogsaa

rejst ud „for at lære Noget“, men han indsaa snart, at „det er vanskeligere at rejse til Rom, end man tror“. Allerede den 23. Januar hedder det i Dagbogen: „Saa meget har jeg netop set af Rom, at jeg har en Anelse om, hvilke usigelige Skatte Staden gjemmer, hvilke rige Nydelser den lover Sjælen. Men overalt, i Vatikanet mellem Antikerne, i Paladserne mellem Middelalderens Mestere, paa Forum mellem Søjlerne og Buerne, føler jeg, at jeg ikke engang har Maalestokken, at jeg mangler en uendelig Mængde Kundskaber — jeg, som hjemme af Nogle blev anset for en Pokkers Karl og selv troede, at jeg vidste og forstod en Del.“ Saa kæmper det i ham, om han skal flygte fra Rom for at ile til Paris og kaste sig ind i Journalistiken, i det politiske Liv og Selskabslivet, eller om han skal blive her og „under fortsatte Kvaler og Sindslidelser dø som Journalist og opstaa i Vatikanets Paradis“. Hidtil, hedder det, har han ladet sig føre af Tilfældet, og dette har nu drevet ham til Rom. „Men her er Vendepunktet. Nu enten blive en tilfældig Person mit hele Liv eller — — o, Herre, du milde Gud, hvad skal det blive til?“ Kort efter har han dog truffet Valget. I et Brev fra 7. Febr. 1847 til Castelli i Wien hedder det saaledes: „Was mich betrifft, ich habe hier sehr viel gelitten. Rom ist eine andere Welt, ein Paradies; aber um in's Paradies zu gelangen muss man sterben. Und ich habe Todesquaalen gefühlt, mein ganzes Wesen hat sich gesträubt, hat gekämpft und gerungen, ehe es sich ergeben, ehe es das lebendige Leben Deutschlands und Frankreichs vergessen und sich in's ungeheure römische Grab legen wollte. Aber jetzt bin ich todt, ich fühle

alle Wonnen des Todes. Im Umgange mit Fiesole's, Sarto's, Rafael's Heiligen steht mein Herz still, es hat keine Leidenschaft und keine Wünsche .o. s. v". Brevet ender saa med en Spøg: „Ach, mein Gott, wer dann ein nordisches Weib an seiner Seite hätte! Denn, es ist nicht wahr, ich bin nich todt, ich bin nicht selig — es fehlen zwei treue blaue Augen. Vater Castelli, schicken Sie mir eine Wienerinn! aber franko."

„Journalistikens Dæmon", der stadig „laa paa Lur efter hans arme Sjæl", kunde imidlertid kun besværges for en Tid. Da han efter et Par Maaneders Ophold i Rom gjorde den Udflugt til Sicilien, hvoraf der senere i „Nord og Syd" (1849, V) tryktes en interessant Skildring, var en Beretning i en tydsk Avis om, at Kongen af Preussen havde indkaldt de forenede preussiske Rigsstænder og aabnet Sessionen med en mærkelig Trontale, tilstrækkelig til at „kalde paa hans Sjæl". Fulgte Frederik Wilhelm virkelig Pius IX's Exempel? Førte nu ogsaa en nordisk Konge sit Folk imod Friheden? „Jeg blev betagen af Længsel efter Berlin" — hedder det i Dagbogen — „kold Luft, Frederik Wilhelm; det forekom mig, at Noget vilde ske i min Fraværelse, medens jeg var ude af Verden," og hvor han færdedes, gik Tankerne bestandig til Kongen af Preussen, „og saa kom atter den urimelige, ubændige Længsel efter de preussiske Rigsstænder". Da hans Rejsefæller, de to unge tydske Lærde Hertz og Mommsen, hørte, at han vilde bort, troede de, at han var syg, men da han med bedrøvelige Ord fortalte dem om sin Længsel efter Berlin, saâ de betænkelig paa hinanden og vare ikke langt fra at anse ham for sindssvag. — Den 5te Maj

var hans sidste Dag paa Sicilien, den 11te Juni steg han over Alperne, kom den 12te til Chambéry og derfra den 14de til Genf.

Det var bevægede Tider i Schweiz, og overalt mærkedes endnu Dønningerne af de sidste alvorlige Sammenstød mellem de Liberale og de Klerikale, men for Goldschmidt stod Schweizerne som „de eneste frie Mænd i Evropa“, og i den udførlige Fremstilling af Schweiz's Historie indtil 1847, som han strax efter sin Hjemkomst leverede til første Bind af „Nord og Syd“, hedder det udtrykkelig, at Schweiz med sine republikanske Borgere, af hvilke saa mange have trodset Døden for deres Overbevisning, frembyder talrige Træk, der bringe Oldtidens skjønneste Dage i Erindring, og han haaber paa et stærkt, enigt, frit Schweiz, der midt imellem Tydskland, Frankrig og Italien vil kunne række en hjælpsom Haand til alle Frihedsbevægelser og aabne et Fristed for alle Forfulgte. I „Nord og Syd“ for 1848, I, findes ogsaa Brudstykker af Rejse-Dagbogen fra Bern og Zürich saavel som den ovenfor nævnede Skizze om Republikaneren Carl Heinzen; i Aargangen for 1849, I, et Brev om de tydske Landflygtige i Schweiz. Goldschmidt stiftede Bekjendtskab saavel med Republiken Genfs Præsident James Fazy som med Finansministeren i Bern, den senere Forbundspræsident, Stämpfli, og en af Heltene fra Revolutionen i 1846, Skolelæreren Galeer — en yderst energisk udseende og dog rolig Mand med ét Øje — (se „Nord og Syd“ for 1848, I, S. 157—58) tog ham nu og da om Aftenen med blandt sine Medkæmpere fra Barrikaden. Det var en lys og aaben Sag, som disse

Mænd havde vovet Livet for, „det var Frihedskamp, ikke Nationalstrid“, og Goldschmidt følte med dyb Bekymring, hvorledes Meget af det, han her saâ og oplevede, gjorde ham fremmed i hans Fødeland og lod ham voxe skjævt til Hjemmet. I „Nord og Syd“ for 1855, VII, S. 44 hedder det saaledes i Dagbogen den 7. Juli: „For syv Aar siden ved denne Tid gik jeg udenfor Genf henimod den franske Grænse. Jeg examinerede mig selv i det, jeg havde lært, især Historie og Statsret, og var fornøjet med det Overblik, jeg troede at have — da kom pludselig det Spørgsmaal: Til hvad Nytte er det Altsammen? Og dette Spørgsmaal var ikkun en rigtig Anelse, thi Intet har i verdslig Henseende skadet mig mere, end hvad jeg lærte i Schweiz. Uden det vilde jeg formodenlig aldrig have lagt rigtig Mærke til, at der i det danske Monarki var to Nationaliteter, der ligesom hist kun kunde forenes i en Føderativstat, som blev sund og stærk ved Landdage og Kommunalforfatninger.“

Men ogsaa i en anden Henseende skulde Opholdet i Genf blive af afgjørende Betydning for Goldschmidt. Efter et kort Ophold i Rom var Pescantini vendt tilbage til Nyon ved Genfersøen, hvor han ejede en Villa, og her opsøgte Goldschmidt ham strax. En Sommerdag, den 20de Juni 1847, var han buden til Middag hos ham og traf da den reformerte Præst i Coppet, en temmelig ung, gjennemdannet og tillige ubeskrivelig blid Mand, ved Navn Piguet. Da Selskabet brød op fra Pescantini, fulgte Goldschmidt med Præsten ad Coppet til, og de vedbleve at spadsere ved Søen og samtale den halve Nat. „Det var endelig et Menneske“ — siger Goldschmidt —

„det eneste paa hele min Rejse, som kom mig helt i Møde og svarede til et Krav i mig. Han var naturligvis Kristen og talte om Kristendom, men for ham var Kristendommen guddommelig Humanitet. Det var dog ikke blot hans Ord, men ogsaa hans Personlighed, der virkede saa stærkt paa mig, og fra det Øjeblik af fik jeg i mit Indre en stærkere Følelse af et Centrum, hvorom Alt kunde samle sig. Grundlaget for „Nord og Syd“ med dets halvkristelige Farve blev, mig selv endnu ubevidst, lagt her.“ (Se ogsaa Goldschmidts Erindringer, S. 432—433.) Minderne fra Italien og Pius IX's Reformer bleve, som ovenfor berørt, den anden væsenlige Faktor i „Nord og Syds“ Program.

Efter en Vending over Bjergene til Chamounix forlod derpaa Goldschmidt Schweiz for over Leipzig og Berlin at bevæge sig hjemad. I den sidste By traf han paa Ny sammen med Leipziger-Vennen fra det foregaaende Aar, Wilhelm Hamm, og denne, der i sin ovennævnte Feuilleton i „Neue Freie Presse“ forøvrigt nu og da sammenblander Minderne fra deres første og andet Samliv, fortæller, hvorledes de en Aften til gjensidig Overraskelse og Glæde stødte sammen i Parkettet i Operahuset, hvor man netop, som om det var bestilt, gav Balletten „Der Corsar“. Nu fulgte, siger Hamm, fjorten skjønne, uforglemmelige Dage, af hvis glade Liv han opfrisker et og andet Træk. En af Anekdoterne kan maaske forsvare sin Plads her. „Vi boede“ — hedder det — „i Hôtel de Brandebourg paa Gendarmepladsen. En Morgenstund stormede jeg over i Vennens Værelse, i en ikke synderlig velvalgt Négligé, men Goldschmidt laa endnu i Sengen,

og foran denne paa Stolen sad, ligesom en Læge, en stram, værdig ældre Herre; hau var fuldstændig sortklædt, havde Handsker paa, bar et højt hvidt Halsbind og saâ overmaade højtidelig ud. Det var da heller ingen Anden end den høfligste Mand i den hele Verden, Hr. Geheime-Legationsraad Varnhagen von Ense, der havde fundet den tidlige Morgentime passende til at gjøre os sit Gjenbesøg; vi havde i hans Fraværelse lagt vore Kort hos ham. En fuld Time sad den gamle Herre og gav sig Mine af paa det Allernøjeste at ville søge Oplysning over Danmarks sociale og literære Tilstande, men saasnart Goldschmidt vilde svare ham, afskar han ham øjeblikkelig Ordet og svarede sig selv. Han var en fortræffelig Tilhører af sig selv, Ordene flød ham som Olie over Læberne, og nu og da rev han ogsaa en lille „Witz“ af. „S'il crache, il est perdu!“ tænkte jeg, begjærlig efter en Pavse, for at spørge til hans elskværdige Niecer, hvilke jeg kjendte, — men det var i Virkeligheden ikke muligt at faa et Ord anbragt. Vi vare, efter at han høflig havde taget Afsked, aldeles konsternerede over denne rivende Veltalenhed men ikke desmindre stolte af at have set „den tydske Prosas Heros“ hos os.“

Hamm er dog meget uretfærdig imod „Heros'en“, der slet ikke var saa snaksom eller saa utaalmodig ved at høre, skjønt han unægtelig holdt af at tale. Goldschmidts Bekjendtskab med Varnhagen var blevet indledet ved et Anbefalingsbrev, som naturligvis nævnede alle Geheimeraadens Værdigheder og Titler, og Goldschmidt ventede altsaa at finde en fornem, aristokratisk Mand. Hans Visitkort, som han havde ladet Tjeneren bringe,

var lithograferet i Italien, og man havde for Nøjagtigheds Skyld beholdt Krøllerne over s og c. Varnhagen undersøgte disse Krøller og spurgte, hvad de betød. „Ingenting," lød Svaret, „det er kluntet gjort i Italien." — „Betyde de ikke, at De er Medlem af et hemmeligt Selskab?" — „Nej," raabte Goldschmidt leende. — „Men De tilhører Oppositionen, De har skrevet et Blad, som hed Korsaren". — „Ja." — Saa gav Geheimeraaden sig til at tale med utrolig Bitterhed mod Regeringen og Kongen, Frederik Wilhelm IV, og hvor slem Goldschmidt end selv i saa Henseende havde været i „Korsaren", saa havde han dog endnu aldrig hørt Nogen, der regnedes til Samfundet, tale med et saadant Personligheden gjennemtrængende Had. Varnhagen gjorde Indtryk paa ham af en syg Mand, fordi han ganske manglede Billighed, men saa talte han om Rahel, „det unge Tydsklands Moder", og blev paa anden Vís tiltalende. Varnhagen gav ogsaa senere Goldschmidt Brev med til Heine, hvem han i 1850 besøgte i Paris. —

I Oktober 1847 var M. Goldschmidt atter i Kjøbenhavn, og i December samme Aar udkom første Hefte af „Nord og Syd".

254 m.

263 d

265 M

266 M

273 M

275 M

278 M

292 M

299 M

300 M

309 M

318 d

57 M3

80 M

159 M

160 Daniel

208 Dumbarton Tinwald

243 d

244 Annan M3

253 M

258 d